תלמוד בבלי · ראשונים · רש״י · סדר מועד

רש"י על שבת

רש״י

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רש"י על שבת

רש״י

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רשי-על-שבת/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 8
דף ב: 9
דף ג. 10
דף ג: 11
דף ד. 13
דף ד: 14
דף ה. 14
דף ה: 15
דף ו. 17
דף ו: 19
דף ז. 21
דף ז: 23
דף ח. 24
דף ח: 25
דף ט. 27
דף ט: 28
דף י. 30
דף י: 31
דף יא. 33
דף יא: 34
דף יב. 36
דף יב: 38
דף יג. 39
דף יג: 40
דף יד. 41
דף יד: 43
דף טו. 44
דף טו: 46
דף טז. 47
דף טז: 48
דף יז. 50
דף יז: 51
דף יח. 52
דף יח: 53
דף יט. 55
דף יט: 56
דף כ. 58
דף כ: 59
דף כא. 61
דף כא: 62
דף כב. 63
דף כב: 64
דף כג. 66
דף כג: 68
דף כד. 69
דף כד: 70
דף כה. 72
דף כה: 72
דף כו. 73
דף כו: 75
דף כז. 76
דף כז: 77
דף כח. 78
דף כח: 79
דף כט. 81
דף כט: 82
דף ל. 84
דף ל: 85
דף לא. 87
דף לא: 88
דף לב. 90
דף לב: 92

דף לג. 93
דף לג: 95
דף לד. 97
דף לד: 99
דף לה. 100
דף לה: 102
דף לו. 104
דף לו: 105
דף לז. 105
דף לז: 107
דף לח. 108
דף לח: 109
דף לט. 111
דף לט: 112
דף מ. 112
דף מ: 114
דף מא. 115
דף מא: 117
דף מב. 118
דף מב: 119
דף מג. 120
דף מג: 120
דף מד. 121
דף מד: 122
דף מה. 123
דף מה: 125
דף מו. 126
דף מו: 127
דף מז. 128
דף מז: 129
דף מח. 130
דף מח: 131
דף מט. 133
דף מט: 134
דף נ. 135
דף נ: 137
דף נא. 139
דף נא: 140
דף נב. 142
דף נב: 143
דף נג. 146
דף נג: 148
דף נד. 149
דף נד: 151
דף נה. 153
דף נה: 154
דף נו. 155
דף נו: 157
דף נז. 158
דף נז: 160
דף נח. 161
דף נח: 162
דף נט. 164
דף נט: 165
דף ס. 167
דף ס: 169
דף סא. 170
דף סא: 172
דף סב. 173
דף סב: 175
דף סג. 177
דף סג: 179
דף סד. 180
דף סד: 182

דף סה. 183
דף סה: 186
דף סו. 187
דף סו: 189
דף סז. 191
דף סז: 193
דף סח. 195
דף סח: 197
דף סט. 198
דף סט: 199
דף ע. 201
דף ע: 202
דף עא. 204
דף עא: 206
דף עב. 208
דף עב: 209
דף עג. 210
דף עג: 212
דף עד. 214
דף עד: 215
דף עה. 217
דף עה: 218
דף עו. 220
דף עו: 221
דף עז. 222
דף עז: 224
דף עח. 226
דף עח: 229
דף עט. 230
דף עט: 232
דף פ. 233
דף פ: 235
דף פא. 237
דף פא: 239
דף פב. 240
דף פב: 242
דף פג. 243
דף פג: 245
דף פד. 246
דף פד: 248
דף פה. 250
דף פה: 251
דף פו. 253
דף פו: 255
דף פז. 257
דף פז: 258
דף פח. 260
דף פח: 261
דף פט. 262
דף פט: 263
דף צ. 264
דף צ: 266
דף צא. 268
דף צא: 269
דף צב. 270
דף צב: 272
דף צג. 273
דף צג: 275
דף צד. 276
דף צד: 277
דף צה. 278
דף צה: 279
דף צו. 281
דף צו: 282

דף צז. 284
דף צז: 285
דף צח. 287
דף צח: 289
דף צט. 291
דף צט: 292
דף ק. 294
דף ק: 295
דף קא. 297
דף קא: 299
דף קב. 300
דף קב: 302
דף קג. 304
דף קג: 306
דף קד. 308
דף קד: 310
דף קה. 311
דף קה: 313
דף קו. 314
דף קו: 316
דף קז. 317
דף קז: 318
דף קח. 320
דף קח: 321
דף קט. 323
דף קט: 325
דף קי. 328
דף קי: 330
דף קיא. 332
דף קיא: 333
דף קיב. 335
דף קיב: 337
דף קיג. 338
דף קיג: 340
דף קיד. 342
דף קיד: 343
דף קטו. 346
דף קטו: 347
דף קטז. 348
דף קטז: 350
דף קיז. 352
דף קיז: 353
דף קיח. 355
דף קיח: 356
דף קיט. 357
דף קיט: 359
דף קכ. 360
דף קכ: 362
דף קכא. 363
דף קכא: 365
דף קכב. 367
דף קכב: 368
דף קכג. 370
דף קכג: 371
דף קכד. 374
דף קכד: 375
דף קכה. 377
דף קכה: 380
דף קכו. 382
דף קכו: 382
דף קכז. 384
דף קכז: 385
דף קכח. 386
דף קכח: 387

דף קכט. 389
דף קכט: 391
דף קל. 393
דף קל: 394
דף קלא. 396
דף קלא: 397
דף קלב. 398
דף קלב: 400
דף קלג. 401
דף קלג: 403
דף קלד. 405
דף קלד: 407
דף קלה. 409
דף קלה: 410
דף קלו. 412
דף קלו: 413
דף קלז. 414
דף קלז: 415
דף קלח. 416
דף קלח: 418
דף קלט. 419
דף קלט: 421
דף קמ. 423
דף קמ: 424
דף קמא. 427
דף קמא: 428
דף קמב. 429
דף קמב: 431
דף קמג. 433
דף קמג: 434
דף קמד. 436
דף קמד: 437
דף קמה. 439
דף קמה: 440
דף קמו. 442
דף קמו: 444
דף קמז. 445
דף קמז: 447
דף קמח. 449
דף קמח: 450
דף קמט. 451
דף קמט: 453
דף קנ. 454
דף קנ: 455
דף קנא. 456
דף קנא: 458
דף קנב. 459
דף קנב: 462
דף קנג. 463
דף קנג: 464
דף קנד. 466
דף קנד: 466
דף קנה. 469
דף קנה: 471
דף קנו. 472
דף קנו: 475
דף קנז. 476
דף קנז: 477

דף ב.

מתני' יציאות השבת - הוצאות שמרשות לרשות האמורות לשבת ובגמ' מפרש דהכנסות נמי קא קרי יציאות הואיל ומוציא מרשות לרשות:

שתים שהן ארבע בפנים - לאותן העומדים בפנים שתים מן התורה הוצאה והכנסה דבע"ה ובפ' הזורק (לקמן צו:) ברישיה נפקא לן מויצו משה ויעבירו קול במחנה וגו' לא תפיקו מרה"י לר"ה להביא נדבה למחנה לויה ויום השבת היה כדיליף התם ועל שתים אלו חייב חטאת על שגגתו ועל זדונו כרת ועל התראתו סקילה וכן בכל מלאכת שבת:

שהן ארבע - מדבריהם הוסיפו שתים לאסור לכתחלה ואם עשה פטור ולקמן מפרש להו ואזיל:

ושתים שהן ד' בחוץ - שתים מן התורה הוצאה והכנסה דעני העומד בחוץ ושתים מדבריהם כשהמלאכה נעשית על ידי שנים זה עוקר וזה מניח לכתחלה אסור ואם עשה פטור כדיליף בגמרא (דף ג.) שנים שעשאוה פטורים:

פשט העני את ידו - וחפץ בתוכה:

ונתן לתוך ידו דבע"ה - דעביד ליה עקירה ברה"ר והנחה ברה"י:

או שנטל מתוכה והוציא - החפץ והניח בר"ה דעביד ליה עקירה [ברה"י] והנחה [ברה"ר]:

העני חייב - שעשה מלאכה שלמה והרי שתים מן התורה לעומד בחוץ:

ובעל הבית פטור - פטור לגמרי ואפי' לכתחלה מותר דהא לאו מידי עבד והכי מפרש בגמ' (דף ג.):

פשט בעה"ב כו' בעה"ב חייב - והרי שתים מן התורה לעומד בפנים:

פשט העני את כו' - דעביד ליה עקירה ונטל בעה"ב מתוכה והניח בפנים ועביד ליה בעל הבית הנחה:

או שנתן לתוכה - דעביד ליה בעל הבית עקירה והוציא העני והניח:

שניהם פטורין - שלא עשה האחד מלאכה שלימה אבל אסורין לעשות כן לכתחלה שמא יבואו כל אחד ואחד לעשות מלאכה שלימה בשבת הרי שתים מדבריהם אחת לעני בחוץ ואחת לבע"ה בפנים וא"ת שנים הן לכל אחד ואחד עקירה לעני ועקירה לבע"ה הנחה לעני והנחה לבע"ה לקמן פריך לה ומשני דלא חשיב אלא עקירות שהן תחלת המלאכה ואיכא למימר שמא יגמרנה:

גמ' תנן התם - במסכת שבועות:

שבועות שתים - שבועות של ביטוי להרע או להיטיב שתים הן להתחייב עליהן קרבן עולה ויורד האמור בפרשה (ויקרא ה':ד') דנפקי מלהרע או להטיב דמשמע להבא אוכל ולא אוכל:

שהן ארבע - יש לך לרבות עוד שתים מריבוי הכתוב לכל אשר יבטא האדם לרבות לשעבר אכלתי ולא אכל לא אכלתי ואכל:

דף ב:

ידיעות הטומאה - האמורות בקרבן עולה ויורד (ויקרא ה) או נפש כי תגע וגו' ואמרינן במס' שבועות (פ"א דף ז ע"ב) שאין הכתוב מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו שלאחר שנטמא אכל קודש או נכנס למקדש וילפינן התם (דף ד.) שאינו מתחייב אלא בידיעה תחלה וידיעה בסוף והעלם בינתיים כגון שידע שנטמא ונעלם ממנו טומאה ואכל קדש ומשאכל ידע שאכלו בטומאה שתים הן ממשמעות הכתוב (שם) ונעלם ממנו והוא טמא משמע שנעלם ממנו טומאה אבל זכור הוא שאכל קדש ושזה מקדש הרי שתים העלם טומאה לגבי קדש והעלם טומאה לגבי מקדש:

שהן ארבע - יש לך לרבות עוד שתים מריבוי ונעלם ונעלם ב' פעמים לרבות את הזכור לטומאה אבל נעלם ממנו קדש כסבור שחולין הן או נעלם ממנו מקדש:

מראות נגעים - ליטמא בהן שנים הן שאת ובהרת:

שהן ארבעה - מריבוי ספחת שהוא משמע טפילה כמו ספחני נא אל אחת וגו' (שמואל א ב':ל"ו) מרבה טפילה לזו ולזו תולדה לשאת ותולדה לבהרת ושנו חכמים בהרת עזה כשלג שניה לה כסיד ההיכל שאת כצמר לבן שניה לה כקרום ביצה מראה לשון זכר הוא משום הכי תני שנים שהן ד':

תני אבות ותולדות - יציאות והכנסות שהיציאות אבות הן דמויעבירו קול במחנה (שמות ל"ו:ו') לא משמע אלא הוצאות אלא מסברא אמרינן (בריש הזורק דף צו:) מכדי מרשות לרשות קפיד קרא מה לי אפוקי מה לי עיולי:

תרתי הויין - דעני ודבעל הבית ומאי שהן ארבע דקתני התם:

מהן לחיוב ומהן לפטור - יציאות דעני ודבעל הבית לחיוב ויציאות שתים של פטור שתי עקירות של הוצאה כגון פשט בעל הבית ידו מלאה לחוץ ונטל עני מתוכה הרי פטור של בעל הבית דקחשיב ליה תנא דמתני' וכגון פשט העני ידו ריקנית לפנים ונתן בעל הבית לתוכה הרי פטור שני של הוצאה (ס"א של עני) שהוא אסור לכתחלה דגזרינן שמא יעשה הנחה על עקירתו והיינו שהן ד' דקתני התם:

והא דומיא דמראות נגעים קתני לה מה התם כולהו לחיובא - שבאיזו מהן שנטמא בה ונכנס למקדש חייב ולהכי פריך ממראות נגעים דאילו שבועות וידיעות פלוגתא היא דאיכא מ"ד בשבועות (דף כה.) אינו חייב אלא על העתיד לבא ובידיעות נמי איכא למאן דאמר (שם דף יד:) אינו חייב אלא על העלם טומאה:

חיובי תני - כדמפרש לקמיה ב' הוצאות וב' הכנסות וכולן לחיוב ביחיד שעשאם עני לבדו או בע"ה לבדו:

חיובי מאי נינהו יציאות - כלומר יציאות קתני דמשמע הוצאה לכך מתמה הי מחיובי קתני ע"כ יציאות לחודייהו ותרתי הוא דהויין ומשני הכנסות נמי קתני בהדייהו:

מדתנן המוציא מרשות לרשות - קחשיב מנין אבות מלאכות בפרק כלל גדול:

מי לא עסקינן כו' - דהא ע"כ אהכנסה נמי חייב כדקתני מתני' העני חייב וקתני המוציא: מתניתין - דהכא נמי דיקא דהכנסה נמי קרי הוצאה:

דקתני יציאות - ועל כרחיך לא מצית מפרש לה דיציאות לחודייהו קאמר ומאי שהן ארבע חיובי ופטורי דהא מפרש הכנסה ברישא דקתני כיצד פשט העני את ידו לפנים דהיינו הכנסה וקתני לה בפירושא דיציאות אלמא הכנסה נמי קרי לה הוצאה:

רבא אמר - דקשיא לך לישנא דיציאה בין הכא בין התם רשויות קתני רשויות שתים רשות היחיד ורשות הרבים שהן ארבע בפנים כו' כלומר ועל ידיהן יש לך ארבע איסורין בפנים וכנגדן בחוץ ומהן לחיוב ומהן לפטור וההיא דשבועות כולהו לחיובא כדאוקימנא:

תרתי סרי הויין - ארבעה חיובי ותמניא פטורי שתי עקירות לעני בלא הנחה ושתי הנחות בלא עקירה וכן לבעל הבית כגון פשט העני את ידו מליאה לפנים ונטל בעל הבית מתוכה הרי עקירה לעני והנחה לבעל הבית או שנתן לתוכה והוציא הרי עקירה לבעל הבית והנחה לעני וכן פשט בעל הבית כו' כדקתני לה:

שיתסרי הויין - דאיכא למיחשב נמי הנך פטורי דמיתנו גבי חיובי העני חייב ובעל הבית פטור וכן בעל הבית חייב והעני פטור:

דף ג.

בבא דרישא - העני חייב ובעל הבית פטור ובעל הבית חייב והעני פטור דפטור מחטאת ומותר לכתחלה דהא לאו עקירה עבד ולא הנחה עבד [שהאחר] הניחה בידו:

פטור אבל אסור - פטור מחטאת אבל אסור מדבריהם לכתחלה:

צידת צבי וצידת נחש ומפיס מורסא - כולהו בפ' ר"א אומר האורג בסיפיה והתם מפרש טעמייהו מנא ליה בהו דפטור ומותר:

מורסא - קויסטור"א:
מפיס - עוצר שתפתח ותצא הליחה:
כי איצטריכא ליה - לאשמעינן דפטור ומותר בהנך דאית בהו מעשה כגון הני תלת ותו ליכא:
איכא טובא - כגון הנך דבבא דרישא:
פטורי דאתי בהו לידי חיוב חטאת - כגון עקירות שהן תחלת המלאכה דאיכא למגזר דילמא גמר לה אבל הנחות לא מצי למיתי לידי חיוב חטאת דהא ליכא עקירה גבי האי וארבע דקתני בכל חד תרתי דחיובא ועקירה דפטורא דתרתי נינהו פשט העני ידו מלאה לפנים הא חדא או שנתן לתוכה בע"ה וידו של עני היתה ריקנית הא תרתי וכן באידך ורבותי' אומרים פשיטות יד לפנים [לגבי שניהם] בין מלאה בין ריקנית היא תחלת המעשה וההוא הוא דקחשיב דהוו להו תרתי בעני ותרתי בבע"ה כל חיוב ופטור במסכת שבת בחטאת קאי ובשוגג:
מעם הארץ בעשותה - גבי חטאת כתיב:
הטעינו חבירו - שהיה גופו ברה"י והטעינו חבירו דאיהו גופיה לא עקר מידי:
אוכלין ומשקין - אורחא דמילתא נקט דבר הצריך לשבת ודרך בני אדם להתעסק בהן בשבת:
עקירת גופו - שעקר את רגליו מן הבית לאחר שנטען:
ואינו דומה לידו - הפשוטה לפנים וגופו לחוץ ונתן בע"ה לתוכה דפטור ביה תנא דמתני' אף לעני שהוציאה:
ידו לא נייח - הלכך כי הוציאה לא עקר מידי ואין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה:
גופו נייח - ע"ג קרקע והויא עקירה. ל"א ידו בתר גופו גרירא ל"ג דיתירא היא:

דף ג:

בר פחתי - בן גדולים:
לא תשייליה - כלומר שאין לבו למס' זו שמא יתבייש:
מבעוד יום - דהיינו דומיא דהטעינו חברו בשבת דהכא והכא ליכא עקירה דאיסור גביה:
שאינו דומה לידו - הפשוטה לפנים וגופו לחוץ ונתן חברו לתוכה:
אמר אביי פשיטא לי - ממתניתין דידו של אדם הפשוטה לרשות אחרת אינה נזרקת אחר גופו לגמרי להיות כרשות שהוא עומד בה בין שהוא רשות היחיד בין שהוא רשות הרבים:
כרה"ר לא דמיא מידו דעני - דקתני מתני' דכי נטל בע"ה מתוכה פטור:

וכרה"י לא דמיא - אם פשוטה לרשות הרבים:
מידו דבע"ה - דקתני נטל עני מתוכה פטור:
בעי אביי - השתא דחזינן דלאו בתר גופו שדינן לה לענין איחיובי מדאורייתא אלמא איפלוג רשותא מי אחמור עלה רבנן למיהוי כרמלית דהיכא דהושיט ידו מלאה לרשות אחרת לא יחזירנה אצלו ותהא כך פשוטה עד שתחשך דכיון דלאו בתר גופו גרירא נעשית לה רשות אחרת מדרבנן דגזור רשות מדבריהם לשבת שאסור להכניס ולהוציא ממנו לרה"י ולרה"ר ושמו כרמלית כדתניא בפרקין (דף ו.) ד' רשויות לשבת כרמלית לשון יערו וכרמלו שאינו לא הילוך תמיד לרבים ולא תשמיש רה"י:
מי קנסוה - הואיל והתחיל בה באיסור:
למטה מי' - רה"ר הוא קנסוה רבנן ושויוה כרמלית דלא ליהדרה:
למעלה מי' - דאויר מקום פטור הוא כדתנן בהזורק (לקמן ק.) הזורק ד"א בכותל למעלה מי' טפחים כזורק באויר ופטור דלא הוי רה"ר למעלה מי' הלכך לא קנסוה דלאו איסורא עביד:
ואיבעית אימא אידי ואידי למטה מי' טפחים ולא ככרמלית דמיא - למהוי רשות לעצמה:
כאן מבע"י - הושיטה מבע"י מחזירה משתחשך דלאו רשות לעצמה היא אלא בתר גופו גרירא:
כאן משתחשך - הושיטה משחשיכה קנסוה ולא שתהא רשות לעצמה דא"כ אף מבעוד יום מיתסרא אלא קנסא בעלמא:
מבע"י דאי שדי ליה - כלומר היכא דהושיטה מבעוד יום שאם תאסרנה להחזירה וישליך מידו החפץ כדי להקל טרחו לא אתי לידי חיוב חטאת דלא הוי עקירה בשבת אלא הנחה לחודיה ואיסורא דרבנן הוא דאיכא דעשה מקצתה וכדתנן שניהן פטורין אבל אסורין קנסוה רבנן שלא יחזירנה אבל היכא דהושיטה משחשכה דאי שדי ליה מידו על ידי קנס שתאסרנו להחזירה נמצא מתחייב חטאת אם שוגג הוא דעביד ליה עקירה והנחה לא קנסוה רבנן דמוטב שלא נקנסנו משנגרום לבא לידי חילול שבת דאורייתא ומדלא חיישת להכי תפשוט בעיא דרב ביבי דלא נמנעו חכמים מלהעמיד דבריהם מפני חשש שמא לא יעמוד האדם בהם ויעשה איסור חמור:
הדביק פת בתנור - בשבת בשוגג ונזכר שהוא שבת קודם שתאפה וקיימא לן (לקמן דף קיז:) דרדיית הפת שבות היא שהיא חכמה ואינה מלאכה:

התירו לו - את האיסור מדבריהם וירדנה קודם שתאפה ויתחייב משום אופה שהוא אב מלאכה או לא התירו לרדותה ולהוציאה מן התנור:
בשוגג לא קנסוה רבנן כו' - ודרב ביבי לא תפשוט מהכא לא לאיסור ולא להיתר דהאי דלא קנסוה בשוגג לאו משום חששא דדילמא שדי להו מידיה הוא אלא משום דלא עבד איסורא במזיד וחזרת ידו אינה אפילו שבות אי לא משום קנסא והכא לא קניס אבל רדיית הפת שבות הוא ונגזרה במנין ומשום קודם שיבא לידי חיוב חטאת לא בטלו גזירתם ולאיסור נמי לא תפשוט מדקנסו במזיד דהתם ליכא למיחש דילמא לישדינהו שיתחייב מיתת בית דין אבל הכא אי קנסינן ליה מלרדות על כרחיך יתחייב מיתת בית דין:
לאותה חצר - שהוא עומד בתוכה מותר להחזירה אבל לחצר אחרת הסמוכה לה אסור לזורקם:

דף ד.

לכי תיכול עלה כורא דמילחא - בבדיחותא אהדר ליה כשתמדוד לי כור של מלח אומר לך טעמו של דבר לישנא אחרינא לכשתאכל עליה כור של מלח לא תוכל להשוותם זו לזו:
מחשבתו - שנתכוון לפנותה מחצר זה לא נתקיימה הלכך לא גזרו אבל לחצר אחרת נתקיימה מחשבתו וגזור דילמא זימנא אחריתי שדי להו לרה"ר:
ולא אידכר - קודם אפייה על שגגתו שהיא שבת או שמלאכה זו אסורה:
למאן התירו - הא לא מסיק אדעתיה לבא לישאל על כך:
ואלא דאיהדר ואידכר - קודם אפייה:
מי מחייב - חטאת באפייתו:
תחלתה וסופה - תחלת המלאכה וסופה לא נודעה לו שגגתו עד שנגמרה עבירה:
לאחרים - אחר שראה ובא לפנינו לישאל לרדותה קודם שיבא חבירו לידי חיוב חטאת:
וכי אומרים לו לאדם - צא וחטא איסור קל כדי שלא יתחייב חבירך עונש חמור:
בהדיא - סקילה ובלשון פשיטותא ולא בלשון בעיא מתני רב אחא בריה דרבא מילתא דרב ביבי:
מעל גבי מקום ד' - דהוי חשוב למיהוי הנחתו הנחה ועקירתו עקירה וידו לאו מקום ד' הוא וקתני לה מתני' בין לעקירה בין להנחה דקתני ונתן לתוך ידו של בעל הבית הרי הנחה או שנטל מתוכה הרי עקירה:
קלוטה - החפץ הואיל ונקלט באוירה של רשות הרבים כמי שהונחה בתוכו הוא ואע"ג דלא נח:

דף ד:

ובתוך י' - דאילו למעלה מי' לאו אויר ר"ה הוא אלא אויר מקום פטור הוא ואפי' קלוטה ליכא:

זורק ממושיט - דאילו במושיט מרה"י לרה"י דרך ר"ה אפי' למעלה מי' קיימא לן בפ' הזורק דחייב דיליף מעגלות של מדבר שמושיטין את הקרשים מזו לזו והן רה"י וביניהם ר"ה ולא היו זורקים אותן שלא יתקלקלו:

ודילמא הנחה הוא דלא בעיא - מדקתני ר"ע מחייב אבל עקירה בעי מעל גבי מקום ד' מדלא קתני ר"ע מחייב שתים אחת משום הוצאה ואחת משום הכנסה:

זרק - מר"ה מתחלת ד' לסוף ד' ונח' ע"ג זיז. כל עץ היוצא מן הכותל קרי זיז:

רבי מחייב - אלמא דלא בעי הנחה על מקום ד':

שדי נופו בתר עיקרו - והוי כמונח בר"ה על מקום ד' דעיקר מחשב ליה לנוף:

מחייב היה ר' שתים - דהוי כאלו נח ברה"י וחזר ונעקר משם והכניס לר"ה אלמא לא עקירה בעי ולא הנחה בעי ע"ג מקו' ד':

דף ה.

מקורה - שיש לה גג:

כמאן דמלי - דבר סתום מכל צד הוי כמלא חפצים עד גגו דאין אוירו חשיב אויר הלכך כל הנזרק לתוכו הוי כמונח:

התינח רה"י - דבע"ה אלא רשות הרבים דעני מי מוקמת ליה במקורה:

לדגלי מדבר - וכל מלאכות דבשבת ממשכן גמרי לקמן מדנסמכה פרשת שבת לפרשת משכן בויקהל:

הא מני - דלא בעי מקום ד' אחרים היא:

עמד במקומו - זרק חפץ וקבלו אחר עמד המקבל במקומו וקבל:

חייב - הזורק דאיהו עבד עקירה והנחה:

עקר - המקבל ממקומו ורץ לקראת החפץ וקבלו:

פטור - הזורק דלא איתעביד הנחה מכחו:

דפשיט כנפיה - פרס בגדו דהוי ד':

טרסקל - סל:

רשות היחיד הוא - ואמאי מחייב משום הוצאה:

לימא - מתניתין דלא חשיב ליה רה"י דלא כרבי יוסי ברבי יהודה:

וזרק - מרשות הרבים:

ונח על גביו חייב - דאע"ג דלמטה לא הוי קנה רחב ד' הואיל ובראשו ארבע אמרינן גוד אחית מחיצה והוי רה"י גמור:

למעלה מי' - הוי רה"י הואיל ורחב ד':

שלשל - השפיל כמו היה משלשל בחבל:

למטה מג' - דהויא כקרקע:

והא עומד קתני - העני עומד בחוץ והא יושב הוא:

בשוחה - כופף עצמו:

ואיבעית אימא - בעומד בגומא וידו סמוכה לשפתה:

איכפל תנא כו' - טרח התנא בכל זאת ולא היה לו להודיענו דמוציא מרשות לרשות חייב אלא על ידי דברים הללו שאין דרכן בכך לתני פשט כנף בגדו לפנים דהוי ד':

היכא דאחשבה - זה העושה מלאכה נתכוון לתתה ליד חבירו כי מתניתין:

אבל היכא דלא אחשבה - שהלכה ונחה מעצמה ביד חבירו דהאי דזריק לא אחשבה ליד חבירו לאנוחה בגווה דלא נתכוון לכך:

עמד - המקבל במקומו וקבל:

חייב - הזורק:

פטור - הזורק דלא עביד הנחה:

מאי קמיבעיא ליה - מאי ספיקא איכא מאיזה טעמא יפטור הא עבד עקירה והנחה:

כשני בני אדם דמיא ופטור - דהוו להו שנים שעשאוה דכיון שלא הניח החפץ לילך עד מקום הילוכו ולנוח אלא רץ אחריו ועכבו הויא ליה עקירה קמייתא בלא הנחה:

מה לי הטעינו חבירו - דפטר ליה תנא דמתניתין דקתני או שנתן לתוכה והוציא שניהן פטורין:

לא תימא קיבל - פשט ידו וירדו לתוכה דלא עבד מעשה:

אלא אימא קלט - השתא סלקא דעתך כשהיה הקילוח יורד הכה בידו אחת וקבלו בחברתה דעבד ליה עקירה:

דף ה:

קורא **בספר** - כל ספרים שלהם עשוים כמגילה:

ונתגלגל הספר מידו - וראשו אחד בידו:

גוללו אצלו - ובפרק בתרא דעירובין מוקים לה באיסקופת כרמלית כגון גבוה ג' ורחבו ד' ורשות הרבים עוברת לפניו דאי נפל כוליה מידיה ומהדרי ליה מרה"ר לאיסקופה לאו

חיוב חטאת איכא הלכך השתא דראשו אחד בידו ואין כאן עקירה אפילו משום שבות נמי לא גזור:

היה קורא בראש הגג - שהוא רה"י:

ונתגלגל הספר מידו - וראשו אחד בידו:

עד שלא הגיע - ראש התחתון:

לי' - התחתונים שהוא אויר ר"ה גוללו אצלו:

הגיע לי' - אסור לגוללו דגזור רבנן משום שבות היכא דאוגדו בידו אטו היכא דנפק מידיה כוליה דלא לייתיה דאיכא חיובא דאורייתא:

הופכו על הכתב - כתבו לצד הכותל והחלק כלפי ר"ה שלא יהא מוטל כל כך בבזיון:

והא לא נח - ואמאי אסור לגוללו אצלו:

משופע - בולט מלמטה ומצר מלמעלה דנח ליה על אותו שיפוע:

מי עבידי דנייחי - אלא בדבר שיש לו תוך:

מהו דתימא - לאו היינו הנחתן דתהוי עקירתו עקירה דהא ניידי ואזלו:

קמ"ל - דהיינו הנחתן ועקירתן עקירה:

שמן שצף ע"ג יין - ועקר השמן והוציאו לר"ה וה"ה ע"ג מים לענין שבת אבל לענין תרומה לא סגי דלא נקט יין:

מחלוקת רבי יוחנן ורבנן דתנן שמן - של תרומה:

שצף ע"ג יין - של תרומה:

טבול יום - פוסל את התרומה מן התורה ביבמות בפ' הערל (יבמות דף עא.):

לא פסל אלא שמן בלבד - לפי שאינו חבור זה לזה ושמן פסול הוא ולא טמא הילכך לא פסיל ליה לייין ולענין שבת נמי הוי כדבר אחר הצף על המים דלאו היינו הנחתו:

היה טעון אוכלין ומשקין - משמע שלא טענו לכך אלא היה טעון ברה"י כדי להוליכו מזוית לזוית (או מבעוד יום) ומשעקר רגליו נמלך ויצא ונכנס כל היום כולו:

אינו חייב עד שיעמוד - ואח"כ יעקור עצמו לצאת דעמידת גופו ודאי כעמידת חפץ דמי הלכך כי עמד ועקר ע"מ לצאת מיחייב אבל בלא עמידה ליכא עקירה אלא עקירה ראשונה והיא לא היתה ע"מ לצאת והתורה לא חייבה אלא מלאכת מחשבת וגמרינן ממשכן שיתכוין לעשות המלאכה אבל לא יודע שהוא שבת או כסבור שמלאכה זו מותרת:

והוא שעומד לפוש - לנוח ההיא הויא עמידה ועקירה דבתרה הוי עקירה אבל עומד לכתף לתקן משאו על כתיפו לאו עמידה היא:

מדאמר מר - רבה דהוא רביה דאביי:

תוך ד' אמות - המעביר ד' אמות ברה"ר ועמד תוך ד' אמות לפוש וחזר והשלים והניח או עמד שם:

פטור - שלא העביר ד' אמות בעקירה אחת ואם לכתף עמד בתוך הד' אמות וכשהשלים ד' אמות הניח או עמד שם לפוש חייב ועמידה דתוך ד' לאו עמידה היא שהיתה לכתף:

חוץ לד' אמות - המעביר ד' אמות שלימות ועומד חוץ לד' אמות אם לפוש עמד הוי הנחת גופו כהנחת חפץ ואם לכתף עמד אין זו עמידה ואם נטלה אחר מידו אחרי כן שניהם פטורין:

אמוראי נינהו - ר' אלעאי ור' אמי:

מר אמר לה בהאי לישנא ומר אמר לה בהאי לישנא - ומיהו ר' יוחנן חדא זימנא אמרה:

חנות - רה"י:

פלטיא - רחבה והוא רה"ר:

דרך סטיו - מקום איצטבאות שיושבים סוחרים ושם כרמלית עליה דלאו להילוכה הוא כרה"ר:

חייב - הואיל ולא עמד בסטיו לפוש אין כאן הנחה אלא בפלטיא:

ובן עזאי פוטר - כדמפ' קסבר מהלך כעומד דמי ונמצא נעקר מרה"י ומונח בסטיו ועוקר מסטיו ומניח ברה"ר:

היכא אשכחן כה"ג - דמפסקא רשותא אחריתי מיחייב דילמא לא חייב' רחמנא אלא במוציא מרה"י לר"ה בהדיא:

דף ו.

מידי דהוה אמעביר חפץ בר"ה - יותר מד' אמות וכל כמה דלא מנח ליה פטור וכי אנחיה חייב ואע"ג דאיפסיק הילוכא ביני וביני:

מתחלת ד' לסוף ד' - אמות מצומצמות:

לכולי עלמא מקום חיוב - אם יטלהו חוץ לד' ויניחהו כאן שהרי העבירו ד' שלימות:

אצדי ר"ה - מרה"י לר"ה כגון חצר שנפרץ לר"ה דהוי מקום המחיצה צדי ר"ה ופליגי בה ר' אליעזר ורבנן בעירובין בפ' כל גגות ואמרי רבנן דלאו כר"ה דמו ואפ"ה כי אפיק מרה"י לר"ה דרך שם חייב:

היכא דליכא חיפופי - כגון ההיא דעירובין:

היכא דאיכא חיפופי - נועצים יתדות קטנות לפני הכותל שיחופו שם עגלות וקרונות ולא יחופו בכותל ויפילוהו:

מי שמע' ליה - דהוי ר"ה ואפילו הכי כי מפיק לר"ה דרך שם חייב:

בזורק - מחנות לפלטיא דרך סטיו דחייב דהא לא נח בכרמלית מידי:
המכניס והמוציא פטור - דמהלך כעומד והא נח גופו בכרמלית:
ד' רשויות - כולהו מפרש ליה:
גדר - כותל שהוא גבוה י' ורחב ד' הוי רה"י:
סרטיא - מסילה שהולכין בה מעיר לעיר:
פלטיא - רחבה של עיר ששם מתקבצין לסחורה:
ומבואו' - של עיר רחבים י"ו אמה:
המפולשין - משני ראשיהן לפלטיא:
ענוש כרת - בלא התראה:
ונסקל - בהתראה:
בקעה - שדות הרבה קנפני"א בלע"ז:
איסטוונית - שלפני החנויות שיושבים שם סוחרים:
והכרמלית - לקמיה פריך אטו כל הני ים ובקעה לאו היינו כרמלית דקתני תנא לעיל:
אינן לא כרשות היחיד - משום דדמיא לרה"ר דאין להם מחיצות:
ולא כרה"ר - דאינן דומין לדגלי מדבר דלאו להילוכא דרבים עבידי:
אין נושאין ונותנין בתוכן - כלומר אין מטלטלין בהן אלא בתוך ד' משום דדומין לר"ה וגזרו בהן רבנן אטו ר"ה:
ואם הוציא והכניס פטור - וזו היא כרמלית האמורה למעלה:
חצר של רבים - שפתוחין לחצר בתים רבים וחצר פתוחה לרה"ר ובני הבתים יוצאים דרך החצר לרה"ר:
ומבואות שאינן מפולשין - שראשו אחד סתום וחצרות פתוחין לו ובני החצרות יוצאין דרך מבוי לרה"ר:
עירבו - כל הבתים של חצר יחד בפת וכן לענין המבוי אם עירבו החצרות הפתוחות לו ביחד:
מותרים - להכניס ולהוציא מן הבתים לחצר וכן מן החצרות למבוי:
לא עירבו אסורין - מפני שהבית מיוחדת לבעליה והחצר רשות לכולן ונמצא מוציא מרשות לרשות אע"פ ששתיהן רה"י לעשות סייג לתורה להרחיק שלא יוציא מרה"י לרה"ר והך מילתא לאו מחילוק ד' רשויות היא דבין עירבו בין לא עירבו רה"י היא והמוציא מתוכו לרה"ר חייב:

אדם עומד על האסקופה נוטל מעני העומד בחוץ ונותן לו כו' - וזה מקום פטור שהוזכר למעלה שאינו חשוב רשות לעצמו לפי שאינו רחב ד' כדמפר' לקמן ובטל אצל רה"י ואצל רשות הרבים:

ובלבד שלא יטול כו' - דמזלזל באיסורי שבת לכתחלה לגרום הוצאה מרה"י לרה"ר וגזירה דילמא אתי לאקולי ולאפוקי להדיא מרה"י לרה"ר:

משמשת שתי רשויות - פעמים שהיא משמשת בתורת רה"י ופעמים כרה"ר ולקמיה מפרש לה בשילהי כולהי שמעתתא:

הרי זו רשות לעצמה - אע"פ שהיא מרה"י כדאמרינן לעיל בגדר גבוה י' ורחב ד' הויא רשות בפני עצמה ואין מוציאין מן הבית לתוכה ולקמן מפרש טעמא:

בשני צדי רה"ר - זו כנגד זו:

דף ו:

לחי מכאן ולחי מכאן - בשתי פאות של אחד מן הבתים להיכר בעלמא דקסבר רבי יהודה ב' מחיצות הוו רה"י מדאורייתא והא איכא שתי מחיצות מעלייתא מחיצות של ב' בתים:

מהו דתימא כי פליגי רבנן עליה דר' יהודה - בברייתא ואמרי אין מערבין רה"ר בכך למהוי רה"י ה"מ לטלטל שיהא מותר לטלטל בתוכה כדקתני אין מערבין רה"ר בכך דגזור בה משום דדמי לרה"ר:

אבל לזרוק - שהזורק מרה"ר לתוכה מודו ליה דחייב דשתי מחיצות דאוריי' ושם רה"י עליה:

קמ"ל - גמורה כלומר זו היא שנגמרו מניין מחיצות שלה שיש לה מחיצות מכל צד כגון חריץ וכן גדר דאמרינן מד' צדדין גוד אסיק פני המחיצה על ראשו ונמצא ראשו מוקף מד' צדדין וחללו ד' אבל דרבי יהודה לא נגמרו מחיצות שלה למניינן ולאו רה"י היא כלל:

מפסקתן - לפסי ביראות בפרק ב' דעירובין דהקילו חכמים משום עולי רגלים בבור בר"ה והבור עצמה רה"י שהיא עמוקה י' ורחבה ד' והממלא מתוכה ומניח על שפתה חייב והקילו חכמים לעשות ד' פסין וביניהן י' אמות דהוי חללו רה"י למלאות מן הבור וקאמר ר' יהודה אם היתה דרך רה"ר מפסקתן יסלקנה מביניהן דאתו רבים ומבטלי מחיצתה והתם רמינן דרבי יהודה אדרבי יהודה דלעיל דאמר נושא ונותן באמצע דלא אתו רבים ומבטלין מחיצות ורבנן אדרבנן ומשנינן לה:

אינו צריך - והיינו דקתני זו היא רה"ר אבל הילוך דרבים לבין הפסים לא הוי רה"ר הואיל ואיכא שם ד' מחיצות:

ומאי גמורה - הכא ליכא למימר מהו דתימא כדלעיל דעיקר עשייתן משום לטלטל בתוכו וקאמרי רבנן אינו צריך דרשות היחיד היא אפילו לטלטל וכ"ש דהזורק לתוכה מרה"ר חייב:

בזמן שהיו ישראל במדבר - חשיבא רה"ר:

בזמן הזה - אינו מקום הילוך לרבים דהולכי מדברות לא שכיחי:

חייב חטאת פשיטא - כיון דתנא חדא רה"י וחדא רה"ר ניתני סתמא ואם הוציא והכניס חייב ואנא ידענא דשגגתו חטאת דהא שבת זדונו כרת הוא:

הא נמי פשיטא - דבהתראה סקילה ממקושש:

מגילת סתרים - שהסתירוה מפני שלא ניתנה ליכתוב וכששומעין דברי יחיד חדשים שאינן נשנין בב"ה וכותבין אותן שלא ישתכחו מסתירין את המגילה:

אינו חייב אלא אחת - השתא משמע אם עשאן בהעלם אחד שלא נודע לו בין כל אחת ואחת שחטא אינו חייב אלא אחת דכל חילול דשבת גוף אחד של עבירה הוא:

מנינא למה לי - ליתני אבות מלאכות הזורע והחורש כו' למה לי לאשמעי' מניינא הא מני להו ואזיל:

חייב על כל אחת ואחת - ובא להודיענו סכום החטאות שאדם חייב באיסורי שבת בהעלם אחד ואשמעינן מ' חסר אחת הן ותו לא שאפי' עשה תולדותיהן עמהן אינו מביא על התולדה היכא דעשאה עם אביה דה"ל כעושה וחוזר ועושה דכול' חדא עבירה היא:

אינו חייב על אחת מהן - אחת יש בהן שאינו חייב עליה מיתה ולא פי' (רבי) איזו היא ואשמעי' תנא דמתנית' דקתני נסקל דהא הוצאה והכנסה מהנך דלא מספקן היא דעל זו לא אמר איסי בן יהודה:

בימות החמה - שאין בה זרעים:

רה"י לשבת - דהא לאו הילוך לרבים הוא שאין רבים מסתלקין מן המסילה לילך בשדה:

רה"ר לטומאה - וספקו טהור דהא לאו מקום סתירה הוא שיש בני אדם נכנסים לה דספק טומאה לטמא מסוטה גמרינן לה והתם סתירה כתיב ונסתרה והיא נטמאה דבמקום סתירה טמאה היא לבעלה מספק ומכאן אתה דן לשרץ:

בימות הגשמים - שהיא זרועה אין אדם נכנס לה:

לעולם כרמלית הויא - והזורק מרה"ר לתוכה אינו חייב:

דף ז.

כגון דאית לה מחיצות - ואשמעינן דאע"ג דהיקפה יתר מבית סאתים ולא הוקף לדירה שאין ביתו סמוך לה קודם היקף ולענין לטלטל לתוכה הויא ככרמלית כדאמרינן בעירובין שאין מטלטלין בו אלא בד' אפ"ה דאורייתא רה"י היא והזורק מרה"ר לתוכה חייב:

כדעולא - דאמר מחיצה היא לקרות רה"י אלא שמחוסרת דירה לכך אסורה לטלטל מדרבנן והא דקתני רה"ר לטומאה כגון שיש פתחים במחיצותיה ונכנסין בזו ויוצאין בזו:

עולא - דאמר אמאי קרי לה רה"י כו' מ"ט לא אמר כגון דאית לה מחיצות ורה"י גמורה קאמר וניזיל בתר שמעתיה דאמר הזורק לתוכו חייב:

ורב אשי - אמר לך רה"י קתני וכרמלית לא קרי לה תנא רה"י:

אטו כולהו - הנך ים ובקעה ואיסטוונית לא זו היא כרמלית דהוזכר במנין רשויות הא קתני אינו לא כרה"י ולא כרה"ר ואין מוציאין כו' ש"מ זו היא רשות שלישי:

לא נצרכה - כרמלית דקתני אלא לאוסופי כרמלית אחריתי כגון קרן זוית שנכנס בו בית לתוכו והניח מקרקעו לרה"ר:

לא ניחא תשמישתיה - שאין יכולין להכנס לה להדיא דרך הילוכו אי נמי בית שפניו עומד באלכסון שזויתו אחת סמוכה לרה"ר והשניה משוכה מרה"ר ולפנים זוית הבולטת מעכבת את הרבים מליכנס בהדי' בתוך כניסה של זוית האחרת:

בין העמודים - שהיו עמודים ברחבה ותולין בהם התגרים פרגמטיא וגם איצטבאות היו לפניהם לישב שם התגרים:

לא מסתגי להו להדיא - שהיו עמודים הרבה באורך ורוחב וזה שלא כנגד זה:

לבינה - סתם לבינה ארכה ורחבה ג' ואין לעביה שיעור יש מהן עבות ויש מהן דקות:

וטח על פניה - כגון דבילה שמינה או טיט:

חייב - אם זרק ד"א דהוי כמונח ברה"ר דכל למטה מי' רה"ר הוא ובלבד שינוח (או) למטה מג' דהוי כקרקע או באויר כי האי דנדבקה בכותל וכדאמרינן במתני' לקמן הזורק ד' אמות בכותל למטה מי' טפחים כזורק בארץ וחייב וכי אמר למטה מי' ברוחב ד' כרמלית וכשאין רחב ד' מקום פטור היינו בתשמיש המסוים כגון גב לבינה וראש כותל או עמוד דהני מסתיים תשמישתייהו אבל אויר כגון פני הכותל דבר הנדבק בו לא הוי רשותא לנפשיה אלא אי למטה מי' הוא הוי רה"ר גמור ואי למעלה י' הוא דלא שלטי ביה רבים הוי אוירא בעלמא מקום פטור כדתנן למעלה מי' טפחים כזורק באויר ופטור:

על גבה פטור - כדמוקי לה אביי ורבא בגבוהה ג' דלא דרסי בה רבים דהוי מקום לעצמה:

היזמי - דורצא"י:
היגי - איגלטי"ר:
אע"ג דלא גבוה ג' - הוי מקום פטור לעצמו דלא דרסי בה רבים עליה שלא יזוקו:
אפילו היזמי והיגי - דדרסי עליה בסנדליהון אבל צואה אע"ג דלא גבוה לא דרסי עלה ורב אשי אמר אפילו צואה:
ה"ג אין כרמלית פחותה מד' - רוחב ואי לא מקום פטור הוא ומותר לכתחלה להוציא משם לרשות הרבים ולרה"י:
ותופסת - בגובה עד י' ולקמיה מפרש לה:
אילימא דאי איכא מחיצה י' כו' - כגון בקעה המוקפת גדר והיא יתירה על בית סאתים ולא הוקפה לדירה:
וקירויו משלימו - עובי קירויו:
על גגו - דגבוה י' הוי רה"י ומותר לטלטל בכולו:
אלא בד' - דכיון דלא גבוה המחיצה י' הוי כרמלית אלמא איפכא שמעינן לה:
דעד י' הוי כרמלית - אויר של בקעה או של ים או של קרפף יתר על בית סאתים תופס את שמו עד י' אבל למעלה מי' אין שם כרמלית על אוירו בדבר שאינו מסויים כגון פני לבינה או פני כותל או קלט מן האויר למעלה מי' מותר להוציא לכתחילה משם לרה"י ולרה"ר דאין שם כרמלית עליו כי היכי דאויר למעלה מי' ברה"ר לאו רה"ר הוא כדתנן לקמן למעלה מי' כזורק באויר גבי כרמלית נמי לאו כרמלית הוא ובדבר מסוים כגון ראש עמוד וגב לבינה ליכא לאוקמיה דאי אית ביה ארבע פשיטא דלמעלה מעשרה לא הוי כרמלית דהא אפילו עמוד ברשות הרבים רשות היחיד הוא ואי דלית ביה ארבע ולמטה מעשרה מי הוי כרמלית הא קאמר אין כרמלית פחותה מארבע ואי בדקאי בכרמלית וכיון דלית ביה ד' הוי שם הכרמלית עליו אם כן מצינו חומר בכרמלית מרשות הרבים דאילו ברשות הרבים כי האי גוונא מקום פטור הוא ובטל ומותר לרשות הרבים ולרשות היחיד ואנן אמרינן בשמעתין דהאי תופסת עד י' מקולי רשות הרבים הוא הלכך לא מיתוקמא אלא באוירא:
אילימא דאין רה"י - שולטת בחצר באויר למעלה מי' אלא מקום פטור הוא ובטל אף לגבי רה"ר:
נעץ קנה - סתמיה אין רחב ד':
וזרק - מר"ה ונח על גביו:
חייב - כמונח ע"ג קרקע דלא בעי הנחה על גבי מקום ד' ברה"י כדמפרש לקמיה בשמעתין:

עד לרקיע - כל אויר שכנגד רה"י בין אויר חצר בין אויר עמוד בר"ה גבוה י' ורחב ד' כנגדו עד לרקיע שם רה"י עליו:

דף ז:

אלא - דאין אויר רה"ר למעלה מי' והוי אוירא מקום פטור:
מתני' היא - ולמה ליה לשמואל לאשמעינן:
הזורק ד' אמות - ברה"ר ונדבק בכותל כגון דבילה שמינה כדמוקי לה לקמן:
כזורק באויר - ופטור דלאו ברה"ר נח ורה"י נמי לא הוי אלא דבר המסויים ורחב ארבע:
כזורק בארץ - וחייב דאויר רה"ר משנח משהו הוי הנחה ולא דמי לנח על דבר המסויים למטה מי' דההוא חשיב למיהוי רשות חשוב לעצמו או כרמלית או מקום פטור ולא הויא הנחה ברה"ר:
אכרמלית - כדפרישית:
ואקילו בה רבנן - לעיל קאי אדרב דימי ורב ששת דאקילו בה רבנן בכרמלית הואיל ואיסורה מדבריהם אקילו בה:
מקולי רה"י ורה"ר - רב דימי אשמעינן מקולי רה"י כי היכי דרשות היחיד ליתיה פחות מרחב ד' והמכניס מרה"ר עליו פטור כרמלית נמי לא הוי ומותר לכתחלה להכניס מרשות הרבים ומרה"י עליו ורב ששת אשמעינן דמקולי רה"ר נמי אקילו עלה דאינה תופסת באויר למעלה מי' כרה"י אלא למטה מי' כתורת רה"ר:
חקק בו - בקרקע הבית באמצעיתו ארבעה ורוחב:
והשלימו - במקום חקק לחלל י' גבוה עד הקירוי נעשה כל הבית כולו חורי רה"י כמו כותלי רה"י ובהם חורים כלפי רה"י שהם כרה"י והני נמי כיון דנגד החקק רה"י גמור אינך הוי פיאות של תשמישי רה"י:
חורי רה"ר - חורים שהכתלים כלפי רה"ר:
לאו כרשות הרבים דמו - אלא רשות לעצמן הן ואם רחבים ד' הוי כרמלית ואי לא הוי מקום פטור:
לא נצרכה - והכרמלית דתני בברייתא אוקמוה רב דימי בקרן זוית כו':
תיהוי כחורי רשות הרבים - ואמאי הויא כרמלית:
והא לא נח - וכי חזרה נפלה לתוך ד' אמות דעל כרחך כשמכה בכותל קופצת לאחוריה:
ושאני צרור וחפץ גרסינן - כלומר בכותל דאית ביה חור ואפילו הכי לא אוקמיה ר' יוחנן בדנח בחור משום דלאו אורחייהו דצרור וחפץ לנוח ע"י זריקה במקום שנופלין שם:
אמאי כזורק באויר - הא ה"ל מרה"ר לרה"י דהוה ליה גבוה י' ורשות לעצמו:

רבי מאיר ורבנן - במסכת יומא גבי מזוזה:
רבי מאיר סבר - דבר שאין בו שיעור ויש שם עובי ורחב לחקוק ולהשלים לכשיעור אמרינן כמאן דחקוק דמי והכא נמי לרבי מאיר חוקקין להשלים וחייב וסתם משנה ר' מאיר:
דאמר כרבי - דלא בעי הנחה על גבי מקום ד':
זרק ונח כו' - קס"ד מרה"ר לרה"י:

דף ח.

ונופו נוטה לרה"ר וזרק - מתחילת ד' לסוף ד' ונח אנופו:
שדי נופו כו' - דחשיב אגב עיקרו דאית ביה ד' ודרב חסדא דלא כרבי ודלא כרבנן לישנא אחרינא אמר אביי בדרב חסדא דהוי ברה"י אפי' רבנן מודו וכי פליגי רבנן בשדי נופו בתר עיקרו הוא דפליגי:
כוורת - עגולה היא:
גבוהה י' - כלומר אפי' גבוהה י' אם אינה רחבה ו' באמצעיתה חייב דאכתי חפץ בעלמא הוא ואינה רשות לעצמה דלא הוי רשות דאוריי' אלא גבוהה י' ורחבה ד' על ד' כדאמרי' בעירובין (דף נא.) דכל שיעורין דשבת צריך הן ואלכסונן ודבר עגול כי מרבעת לה מתוכו ומפקע עיגול שסביב הריבוע לא משכחת ביה ד' מרובעים אי לא הוי עיגולו קרוב לששה כדאמרינן גבי סוכה העשויה ככבשן (סוכה פ"א דף ז:) דעל כרחיך צריך שתמצא בתוכו אלכסון של ד' על ד' וכל טפח בריבועו טפח ותרי חומשי באלכסונו הרי ה' טפחים וג' חומשין ואביי לא דק ולחומרא הוא דלא דק ולהפרישו מאיסור שבת אף ע"ג דיש כאן אלכסון באינה רחבה ששה מחייב ליה מדרבנן עד דאיכא ששה אבל ודאי לענין קרבן לא מייתי אי הויא ה' טפחים וג' חומשין דהוי כזורק רשות:
רחבה ו' פטור - דהוי רשות לעצמה ואנן ממשכן גמרינן שהיו זורקין מחטיהן במלאכתן זה לזה ולא היו זורקין רשויות וא"ת בדלא גבוהה עשרה נמי רשות לעצמה היא דהא שמה כרמלית ההיא לאו מדאורייתא הוה רשות אלא מדרבנן ולא להקל על דברי תורה בא כגון זו שיפטר מחטאת:
אי איפשר - הואיל וגבוהה י' שלא יהא בה קרומיות מן השתי שגבוהים מחבריהם של ערב ועולין למעלה מי' שהוא אויר מקום פטור וכיון דלא ניחא כולה ברה"ר לא הויא הנחה לאיחיובי:
כפאה על פיה - וזרקה אאינה רחבה ו' קא':

ז' **ומשהו חייב** - אם גבוהה ז' ומשהו עדיין חייב וכ"ש פחותה מכן אלא אפילו גבוהה ז' ומשהו דאיכא למימר הואיל ומחיצותיה למטה וקיי"ל הלכה למשה מסיני דאמרינן לבוד אכתי כולה ניחא ברה"ר דכי מטיא פחות מג' סמוך לקרקע ואמר בהן לבוד והויא הנחה אכתי כולה באויר רה"ר היא וחייב:

אבל גבוה ז' ומחצה - וה"ה לשני משהויין פטור דמכי מטא לפחות משלשה סמוך לקרקע אמרינן לבוד במחיצותיה והרי היא כמונחת נמצאו שוליה למעלה מעשרה ואינה נוחה כולה ברה"ר ובשלא כפאה ליכא למימר לבוד דלא אמרינן לבוד אלא במחיצות והא מילתא בין לאביי בין לרבא דאביי נמי מודה דבעינן הנחה כולה ברשות הרבים אלא דאביי לא חשיב קרומיות אבל בהא מודה דבלא קרומיות איתא למעלה מי':

לתוכן עשויות - להניח בהן דבש ולא לכופן כלפי מטה הלכך אין כאן תורת לבוד:

תשעה - דוקא נקט דחזי לכתופי דאינו לא גבוה ולא נמוך:

וזרק - מתחלת ד' לסוף ד':

מכתפי עילויה - וכיון דצריך לרבים רה"ר הוא בין רחב בין קצר:

גומא - עמוקה ט':

מאי - גבי רה"י דעשרה תניא לעיל (דף ו.) עומקה כגובהה דקתני חריץ עמוק י' ורחב ד' רשות היחיד הכא מאי אי אמרי' מנחי ביה בני רה"ר חפצים שבידם עד דהדרי ואתו דרך שם ושקלי ליה ונמצא שצריכים לו רבים הלכך רשות הרבים הוא:

ה"ג רבא אמר גומא לא מ"ט תשמיש ע"י הדחק לא שמיה תשמיש - הלכך לאו צורך רבים הוא אלא כרמלית הוא:

אין מטלטלין - דהוי רה"י לעצמה:

פחות מכן - או בגובה או ברוחב מטלטלין וא"ת פחות מי' ורחבה ד' כרמלית היא לא גזור רבנן לבטולי מתורת כלים הואיל וכלי הוא:

מאי לאו - האי וכן אסיפא נמי קאי דפחות מכן מטלטל לכתחלה אלמא רה"ר חשיב ליה ואוקמא בעמוק ט' דמשתמשין בו קצת:

לא אירשא - אגבוהה י' ורחבה ד' דהוי רה"י קתני וכן בגומא:

דף ח:

נתכוין לשבות ברה"ר - המערב עירובי תחומין עירובו קונה לו שביתתו שם שיוכל לילך משם לכל רוח אלפים כאילו שבת שם וצריך שיתכוון לקנות שביתתו במקום שיכול לאכול שם עירובו אם היה רוצה לאוכלו שמתוך כן מועיל לו עירובו לקנות שביתה דמקום פיתא גורם דהתם שייך איניש ואע"פ שהוא בתוך העיר כשקדש היום:

למעלה מי' טפחים עירובו עירוב - קס"ד דיכול ליטלו בשבת:
אי נימא בבור דאית ביה י' - עמוק:
ומאי למעלה דדלאי ואותביה - שהגביהו והניחו למעלה מי' מקרקעיתו של בור:
ומאי למטה דתתאי ואותביה - שהשפילו והניחו למטה מי' התחתונים אמאי עירובו עירוב הרי הבור רה"י הוא משפת אוגנו ולמטה וכל שמונח בו ברה"י הוא מונח וכיון דנתכוין שתהא שביתתו ברה"ר ולא הניח עירובו על שפת הבור נמצא הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר ואינו יכול להוציאו מרה"י לרה"ר לאוכלו':
אלא לאו - האי למעלה מי' דקתני בבור דלית ביה י' וה"ק אם קרקעיתו של בור למטה מי' דהוי הבור חללו י' והוי רה"י אין עירובו עירוב כל מקום שהונח שם ואם קרקעיתו של בור למעלה מי' דה"ל חללו פחות מעשרה עירובו עירוב ולא חשיב ליה כמונח בכרמלית אלמא תשמיש לרבים חשיב ליה:
הוא ועירובו בכרמלית - כגון שהיה בור זה בבקעה ונתכוון לשבות על שפתו ובור נמי כיון דלא עמוק י' כרמלית הוא:
ואמאי קרי ליה - נתכוון לשבות ברה"ר:
לפי שאינה רה"י - דאילו הואי האי בור בחצר אפילו עמוק י' עירובו עירוב:
וזמנין משני ליה - רה"ר דוקא קתני ובור שהוא פחות מי' כרמלית הואי כדאמרינן דלא שמיה תשמיש ודקשיא לך היכי מצי מפיק ליה על כרחיך קניית עירוב בין השמשות איתא כשקדש היום והוא ספק יום ספק לילה:
ור' היא דאמר - בעירובין (דף לד:) דשבות שגזרו חכמים באיסורי שבת לא גזרו עליה אלא בשבת ודאי ולא בין השמשות הלכך מכרמלית לרשות הרבים שבות בעלמא הוא ובין השמשות ראוי ליטלו משם ולאוכלו לפיכך קנה עירוב:
ולא דחויי קא מדחינא לך אלא דוקא קאמינא לך - דלא שמיה תשמיש לרבים:
רקק - גרוויל"א ומים צפין עליו:
ורשות הרבים מהלכת בו - שעוברין באותו רקק ברגליהם:
פחות מי' - שאין המים עמוקים י':
חייב - שהוא כרשות הרבים גמורה:
אלא הילוך תרי זימני למה לי - ליתני בסיפא ורקק מים שברה"ר הזורק לתוכו חייב רה"ר מהלכת בו לאשמועינן דבעינן שיהא צורך לרבים למה לי הא מרישא שמעינן ליה אלא להכי הדר תנייה דוקא שיהא הילוך לרבים דאף על גב דע"י הדחק הוא שמיה הילוך אבל אם היה צורך רבים לתשמיש לא חשיב רשות לרבים:
זירזא דקני - חבילה של קנים ארוכים:

רמא וזקפיה רמא וזקפיה - הוליכו אמות הרבה ברשות הרבים כענין הזה שלא נטלו כולו מן הקרקע אלא זקפו והשליכו וחזר וזקפו והשליכו אין זו עקירה:
אסקופת רשות הרבים - כגון אסקופת מבוי שאין עליה תקרה ואין גבוה ג' מן הקרקע ולחי של מבוי לפנים הימנה:
רשות היחיד - כגון עומדת תחת התקרה או לפנים מן הלחי או גבוהה י' ורחבה ד':
אסקופת כרמלית - אינה גבוהה י' אלא רחבה ד' היכי קתני נוטל לכתחילה סוף סוף איסור דרבנן איכא:
ומקום פטור - מקום שאין בו ארבע על ארבע הוא מקום מסויים שיש לו ראש רחב קצת וגבוה ג' ועומד סמוך לרשות היחיד ולרה"ר והכי מוקים לה בעירובין בגבוה ג':
ובלבד שלא יחליפו - והכי נמי קתני לעיל ובלבד שלא יטול מן העני ויתן לבעל הבית:

דף ט.

דרך עליו - שהגביהו למעלה מי' דלא שליט ביה אויר רה"ר והוי מקום פטור:
חייב - כי הדר אנחיה ואע"ג דדרך מקום פטור אזל:
לא נח - במקום פטור והויא ליה עקירה מרה"ר והנחה ברה"ר:
הכא נח - במקום פטור ביד העומד על האסקופה:
פתח פתוח כו' - קס"ד במבוי שהכשירו בלחי ולחיו לפנים מן האסקופה והיינו דקא מתמה ואע"ג דלית ליה לחי מבחוץ והא אמר רב חמא כו':
תוך הפתח - של מבוי דהיינו רחב האסקופה:
צריך לחי אחר להתירו - שהלחי המתיר את המבוי סתמיה נגד האסקופה וזקוף עליה וקסבר אסור להשתמש נגד הלחי אלא מחודו הפנימי ולפנים הוי היכר המחיצה:
וכ"ת דלית ביה רחב ד' - במשך עובי החומה לפיכך אינה רשות לעצמה ומותר להשתמש כנגד הלחי מחודו החיצון שהוא שוה לאסקופה אצל רה"ר ואין לך לחי גדול מעובי החומה שמכאן ומכאן שבהם המבוי ניתר:
הכא באסקופת מבוי עסקינן - כדקאמרת אבל לא במבוי שהכשרו בלחי אלא במבוי שהכשרו בקורה וקורת המבוי שיעור רחבה טפח בפ"ק דעירובין (דף יג:) והאסקופה ועובי הפתח מסתמא רחבים הם נמצא חציו של עובי הפתח מקורה וחציו אינו מקורה וכגון שהניח הקורה כלפי פנים לצד המבוי הלכך פתח פתוח כלפנים מחוד החיצון של קורה ולפנים וסבר לה כמ"ד מותר להשתמש תחת הקורה או משום טעם ההיכרא מלבר כדמפרש פלוגתייהו בעירובין (דף ח:) אי משום דקורה משום מחיצה דאמרינן חודה החיצון יורד וסותם:

פתח נעול - והדלת שוקף בפני האסקופה הפנימית וכל האסקופה חוץ לדלת כלחוץ ואפילו תחת הקורה דכיון דנסתם המבוי בטלה לה קורה וליכא למימר יורד וסותם דכל מחיצה שאין בין חלל המחיצות ד' אינן מחיצות ולא שייכא בהו תורת גוד אחית ולהכי לא אוקמא באסקופת בית דסתם בית פתח שלו יש לו משקוף מלמעלה ונמצא עובי הפתח כולו מקורה ואפילו פתח נעול אמרינן יורד וסותם שהרי יש בחלל עביו ד' מן הדלת לסתימת פי התקרה וה"ה דמצי לאוקמא כולו מקורה אלא שאין ברחב עביו ד' אלא משום דסתם עובי החומה אינו פחות מד':

באסקופת בית - שכולו פתח מקורה והיינו טעמא דפתח נעול כלחוץ כגון שקירה עובי הפתח בשתי קורות דאילו תקרה שיש בה ד' אמרינן בה יורד וסותם ותו לא אתי נעילת דלת ומבטל למחיצה ואפילו הוא שוקף באמצעיתו דלא דמי למבוי דקורת מבוי קצרה היא ולא הוכשרה אלא למבוי הלכך פתח נעול בטלה מתורת קורה דהא אזל ליה מבוי אבל תקרת ד' לא בטלה ירידת סתימתה בנעילת דלת דהלמ"מ הוא גוד ולבוד ודופן עקומה במקום ד' והכא טעמא משום דשתי קורות הוו שאין בזו ארבע ולא בזו ארבע ולא ביניהן ג' והדלת מתוקן להיות נועל באמצע הלכך פתח פתוח כלפנים דכיון דאין ביניהם ג' אמרינן לבוד והוי כחדא ופיה החיצון יורד וסותם דהא השתא אית בה ד':

פתח נעול כלחוץ - כיון דבאמצע הוא נמצא הוא מפסיק ביניהן ומחלקן זו מזו שאינן נראות יחד לומר בהן לבוד וליכא למימר בחיצונה פיה יורד וסותם דהא לית בה ד':

רשות לעצמה - ואין מטלטלין בה אפילו מן הבית ואף על גב דשניהם רה"י:

ואם היתה אסקופה גבוהה י' כו' - סיפא דמילתא דאחרים דברייתא דלעיל והדר נקיט לה לפרושה כמו אמר מר:

אומר היה ר"מ - דהוא אחרים כדאמרינן בהוריות:

והן רשות אחת - דשניהן רה"י אלא שזה נמוך וזה גבוה:

כגון עמוד ברה"י כו' - אסור לכתף עליו מן החצר:

משום תל ברה"ר - גבוה י' ורחב ד' דהוי רשות היחיד דאיכא חיובא דאורייתא מרשות הרבים לכתף עליו:

דף ט:

מתני' לא ישב אדם לפני הספר - להסתפר:

סמוך למנחה - קודם למנחה:

עד שיתפלל - שמא ישכח ולא יתפלל והא אפילו בחול נמי והא דתני הכא משום דדמי להא דתני גבה לא יצא החייט במחטו ע"ש עם חשכה שמא ישכח ויצא משתחשך:

ולא יכנס - סמוך למנחה:
לא למרחץ כו' - וטעמא דכולהו משום שמא ימשך עד שיעבור זמן תפלה:
ואם התחילו - אחת מכל אלו:
אין מפסיקין - אלא יגמור ואח"כ מתפלל ובגמרא (דף י.) מפרש בדאיכא שהות לגמור קודם שיעבור הזמן:
מפסיקין לק"ש - דאיתא מדאורייתא:
ואין מפסיקין לתפלה - ובגמרא (דף יא.) פריך הא תנא ליה רישא:
גמ' מנחה גדולה - התחלת זמן תמיד של בין הערבים מכי מתחיל להעריב דהיינו מחצי שבע ולמעלה דהא חצי שש וחצי שבע חמה עומדת בראש כל אדם וקודרת כנגדה למטה ואינה נוטה לשום צד ומחצי ז' ולמעלה נוטה ברקיע למערב סמוך למנחה מהתחלת שבע:
מנחה קטנה - בט' ומחצה שהיו רגילין שלא לאחרו יותר מכן כדאמרי' בתמיד נשחט סמוך לה מתחילת י':
אם התחילו אין מפסיקין - בתמיה ויעבור הזמן לימא תהוי תיובתא כו' דקתני הכא יגמרו סעודתם:
בן אלעשה - חתנו של רבי היה ופזר מעות ללמוד תספורת של כ"ג [נדרי' נא.] שהיה מספר כל ראשו ולא לגמרי אלא מניח כל השערות קצת כדי שיהא ראשו של זה בצד עיקרו של זה והיינו כסום יכסמו [את ראשיהם] (יחזקאל מ"ד:כ') ומימשיך טובא:
לכולא מילתא דמרחץ - לחוף ראשו ולהשתטף בחמין ובצונן ולהזיע:
בורסקי גדולה - עורות הרבה ובתחלת תקונן:
שמא ישבר הזוג - של מספרים ויהא צריך לחזר אחר זוג אחר:
למרחץ - נמי לא תימא לכולא מילתא דמרחץ אלא להזיע בעלמא:
יתעלפה - פשמי"ר בלע"ז:
לעיוני בעלמא - שאין זה תחלת עשייתה ואפ"ה לכתחלה לא יכנס לה סמוך למנחה גדולה:
דילמא חזי פסידא בזביניה - שמא נתקלקלו בתוכה העורות:
ומטריד - יצטער ויהא טרוד בצערו ולא יתפלל:
וסתרו דינא - יסתרו מה שפסקו ויחזרו בהן וחוזר להיות תחלת הדין:
מאימתי התחלת תספורת - דנימא שוב אין מפסיק כדתנן אם התחילו כו':
מעפורת - סודר ונותנו על ברכיו שלא יפול השער על בגדיו:
משיערה מעפרתו הימנו - סודרו הוא ראשון להפשטת בגדיו:

משיקשור בין כתפיו - את בתי זרועותיו שקורין ברצייר"א:
הא לן והא להו - בני בבל היו חוגרין את עצמן בחוזק וכשאוכלין צריכין להתירם ובני ארץ ישראל לא היו נוהגין כן בהתרת חגורה קודם נטילת ידים:
למאן דאמר תפלת ערבית רשות - במסכת ברכות (דף כז:) מפני שהיא כנגד הקטר חלבים ואימורים שאין מעכבין כפרתן:
לא מטרחינן ליה - להפסיק אלא יגמור ואחר כך יתפלל:
ולמאן דאמר חובה כו' - בתמיה:

דף י.

לא שכיחא שכרות - אין דרך להשתכר מבע"י לפיכך גומר ויתפלל אבל בלילה עשוי להשתכר בסעודתן:
הכון לקראת אלהיך - התנאה לפניו:
רמי פוזמקי - נותן אנפילאות חשובים ברגליו ובלע"ז קאלצו"ס:
שדי גלימא - משליך אדרתו מעליו שלא יראה כחשוב:
ופכר ידיה - חובק ידיו באצבעותיו מרצי"ר בלע"ז כאדם המצטער מאימת רבו:
חיי עולם - תורה תפלה צורך חיי שעה היא לרפואה לשלום ולמזונות:
נגה - איחר:
מסרהב - ממהר לעמוד:
דיינין מתעטפין בטליתן - כשפותחין בדין מאימת שכינה ושלא יפנו ראשן לכאן ולכאן ותהא דעתן מיושבת עליהם:
עסיקי ואתו - בדין אחר וכבר מעוטפים הן וכשנגמר אותו דין בא לפניהם דין אחר סמוך למנחה הויא התחלתן משיפתחו בעלי הדין בטענות דהכא ליכא למימר משיתעטפו:
עמודי - שעליית בית המדרש נשען עליהם:
חליש לבייהו - מצטערין שלא עסקו אותו יום בתורה:
תנא להו חייא בר רב - שגדול שכר הדיינים ולא יצטערו ול"נ דאין זה [משמעות] לשון לבייהו אלא לשון חלש דעתייהו ולשון חלש לבייהו לשון תענית הוא שלא סעדו כל היום תנא להו חייא בר רב שאין צריכין לישב ולידון כל היום אלא מקצת היום ומה שאמר מן הבקר עד הערב מדרש הוא שחשוב הדבר כמעשה בראשית שנאמר בו ערב ובוקר:
שמלכך - דיינך שהדיין קרוי מלך שנאמר מלך במשפט יעמיד ארץ (משלי כ"ט:ד'):
לודים - אומה שקורין קנלינ"ש ואוכלי אדם הן והם רעבתנין:

מאכל יורשים - יורשי הון רב שלא טרחו בו ואין עסוקים ודואגין לשוט אחרי מזונות ולעסוק במלאכה:

כזורק אבן לחמת - קשה לגוף ולי נראה לא קשה ולא יפה:

מרחצאות שלהן ג' חדרים היו לו פנימי להזיע ולהשתטף אמצעי שיורד לתוכו מן המרחץ ולובש חלוקו ויוצא לחיצון וגומר לבישתו ונח שם שעה מיגיעת המרחץ:

עומדים ערומים - פנימי:

ערומים ולבושים - אמצעי שיוצא בו ערום וממהר לכסות את עצמו ויוצא לחיצון:

וחולץ תפילין - מראשו ואין צ"ל שאם אוחזן בידו בתיק שלהן שאינו מניח והא דתני ואין צ"ל כו' איידי דבעי למיתני מציעתא ואינו מניח ואינו חולץ שאמצעי לא כמרחץ גמור הוא ומקצת תורת מרחץ עליו הלכך היו בראשו אין צריך לחלוץ היה אוחזן אסור להניחן שם בראשו אלא יוצא לחיצון ומניחן:

אף על פי שאין בו צואה - שפינוה משם:

בחדתי - שלא רחץ בו אדם מעולם אלא שהזמינו לכך:

דף י:

שאני בית הכסא דמאיס - ושם מגונה עליו מש"ה מספקא לן בהזמנתו:

ויקרא לו - גדעון להקב"ה ה' שלום:

הימנותא - להזכיר אמונה בבית הכסא:

צריך להודיעו - מתן פלוני אתן לך וזהו דרך כבוד דשמא יתבייש לקבלה ומתוך כך מתרצין בדברים ואינו בוש בדבר וכן אם נתנה בביתו שלא מידיעתו צריך להודיעו שמידו באה לו שמתוך כך יהא אוהבו:

לדעת כי אני ה' וגו' - להודיעם אני בא שאני רוצה לקדשם:

שייף ליה משחא - ישפשפנו בשמן בין עיניו דבר הנראה שתשאלנו אמו מי עשה כן ויאמר לה התינוק פלוני עשה וגם פת נתן לי:

ומלי ליה כוחלא - נותן כחול סביב עינו וכן לשונו בתלמוד:

לכשפים - שתחשדנו שכשפו:

לאגלויי - מי נתנו לו:

מתן שכרה כו' - והוא הודיעם [ע"י משה] בעל פה מה שכרה:

רב חסדא - כהן הוה כדאמרינן (ברכות פ"ו דף מד.) גבי עיר אחת היתה בא"י ובה שמונים זוגות אחים כהנים הנשואים שמונים זוגות אחיות כהנות ובדקו מסורא עד נהרדעא ולא אשכחו אלא תרתי בנתיה דרב חסדא דהוו נסיבי לרמי בר חמא ולמר עוקבא בר חמא:

הוה נקיט תרתי מתנתא דתורא - זוג של זרוע לחיים וקיבה שנתנה לו ורשאי להאכילן לישראל ואע"ג דרב חסדא בח"ל הוה לא ילפינן מהכא דמתנות נוהגות בזמן הזה דהאידנא נהוג עלמא כתלתא סבי (ברכות דף כב.) כרבי יאשיה בכלאים וכרבי יהודה בטבילת בעלי קריין לת"ת וכרבי אלעאי בראשית הגז שהיה אומר אינו נוהג אלא בארץ וכן מתנות בימי רב חסדא אכתי לא נהוג כר' אלעאי ובימי ר"נ בר יצחק נהוג כוותיה בראשית הגז ולא במתנות והשתא קא חזינא דנהוג אף במתנות וכי היכי דאחזו במנהג בראשית הגז בימי ר"נ ולא מחינא בהו ונהגנא כולא כוותיה השתא דנהוג אף במתנות לא משנינן מנהגא:

חדתא - חדשה שלא שמעתיה:

מילתא אלבישי' יקירא - מעיל דמיו יקרים למי שרגיל ללובשו כלומר לפי שאתה תלמידו של רב ורגיל בשמועותיו אתה מחזר אחריהם:

משקל ב' סלעים - לאו דוקא נקט בתלמידי רבינו יצחק הלוי מצאתי כתונת פסים סביב פס ידו נתן מילת ולא כל הכתונת:

שישיבתה קרובה - שנתיישבו בה מקרוב כלומר עיר חדשה:

דמקרבא - לנוס שם:

וזוטא - ולא צריכין אתם להקפיד על קיומה:

הא קא חזו לה - למה ליה למימר להו:

שישיבתה קרובה - שנה אחת קדמה לה סדום כדמפרש של סדום חמשים ושתים דע"כ בוני מגדל בארץ שנער היו ולא היה ישוב בעולם אלא באותה בקעה כדכתיב (בראשית י"א:א') ויהי כל הארץ שפה אחת וגו' ויהי בנסעם מקדם ומשם נפוצו למקומות אחרים כשנתפלגו ובנו להם עיירות ומשנתפלגו עד שחרבה סדום אינו אלא חמשים ושתים שנה שהרי בסוף ימי פלג נתפלגו הארצות כדתניא בסדר עולם אמר רבי יוסי נביא גדול היה עבר שקרא בנו פלג כי בימיו נפלגה הארץ ואם תאמר בתחלת ימיו והלא יקטן אחיו קטן ממנו והוליד משפחות ונתפלגו ואם תאמר באמצע ימיו לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש נתן לך סימן ולא תדע באיזו משנותיו אלא בסוף ימיו צא וחשוב שנותיו של פלג ונמצא שנה שמת בה היא שנת מ"ח לאברהם וכשחרב סדום שנת צ"ט לאברהם שהרי בו ביום נתבשרה שרה ולשנה אחרת ילדה ואברהם בן מאת שנה וגו' (שם כא):

ושלותה - האמורה בה גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה וגו' (יחזקאל ט"ז:מ"ט) וכתיב נתיב לא ידעו עיט לא הדריכוהו וגו' (איוב כ"ח:ז'):

דף יא.

עשרים ושש דכתיב שתים עשרה שנה עבדו את כדרלעומר - אין זו שלוה וי"ג מרדו אין זו שלום שהיו בהן מלחמות הרי כ"ה שנים ושנת כ"ו נהרג כדרלעומר והיתה בשלוה כ"ו הנותרים מנ"ב:

לרומם בית אלהינו - ועל ידי כן זכינו לתת לנו גדר ביהודה:

קשקושי ואברורי - בירניות ומגדלים:

רב אשי ראש ישיבה היה במתא מחסיא ומנעם מלהגביה בתיהם יותר מבהכ"נ:

תחת ישמעאל - לשמשו:

ולא תחת נכרי - אדומים שהיו רשעי' יותר:

חבר - אומה מבני פרסיים:

תלמיד חכם - אם יקניטנו יענישנו וכן יתום ואלמנה מפני שדמעתן מצויה:

חולי - הוא חולי ארוך המנוונה והולך ומתיש כח כגון אשתא וחולי הראש:

כאב - הוא ההולך ובא כגון כאב שן כאב מכה:

מיחוש - חששא בעלמא לפי שעה וקל:

חללה של רשות - עומק לבם שהוא צריך להיות לו לב לכמה מדינות למס הקצוב ולכמה מלחמות ולכמה משפטים והכל ביום אחד:

עיגלא תילתא - שלישי לבטן שהוא משובח מפני שהבהמה בקטנותה אינה עדיין בכחה והולד ראשון ושני אינו בריא:

והא תנא ליה רישא אם התחילו אין מפסיקין - וגבי תפלה קיימינן ולמה ליה למיהדר למיתני ואין מפסיקין לתפלה:

אתאן לדברי תורה - ומילתא אחריתי נקט:

חברים העוסקין בתורה מפסיקין - תורתן לקריאת שמע דזמנה דאוריי' ובשכבך ובקומך ואין מפסיקין לתפלה:

אבל אנו - הואיל ומפסיקין תורתנו לאומנתנו כ"ש שנפסיק לתפלה:

עיבור שנה - שהיו עולים שבעה לעלייה ונושאין ונותנין אם השנה ראויה וצריכה להתעבר כדאמר בסנהדרין (יא:) על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה:

מתני' שמא ישכח ויצא - משתחשך:

ולא יפלה את כליו - מבער כנים מבגדיו דמתרגמינן בערתי פליתי (דברים כו) ולקמן (יב.) מפרש טעמא:

ולא יקרא לאור הנר - בספר שמא יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה שידלק יפה ונמצא מבעיר בשבת:

החזן - חזן הכנסת המקרא שבעה הקוראים בתורה ופעמים שאינו יודע היכן צריכין לקרות למחר ורואה היכן קורין תינוקות של בית רבן בשבת זו והן קורין בסדר לאור הנר בבית הכנסת ויודע שהיא פרשה של שבת זו ל"א חזן מלמד תינוקות ורואה היכן יתחילו למחר והיכא יסיימו פרשיותיהן:

כיוצא בו - לעשות הרחקה לעבירה אמרו:

לא יאכל הזב עם הזבה - וכ"ש טהור עם הזבה:

מפני הרגל עבירה - מפני שמתוך שמתיחדין יבא לבעול זבה שהיא בכרת:

לא יעמוד אדם - ברה"י ויושיט פיו וראשו לרה"ר לאחוז כלי ולשתות גזרה שמא יוציא הכלי אליו ונמצא מתחייב חטאת:

דף יא:

וכן בגת - לקמיה מפרש לה:

כרמלית - כגון בקעה דמדרבנן הוא דאסור להכניס ולהוציא:

מהו - לעמוד ברה"י או ברה"ר ויושיט ראשו לכתחלה לתוכו וישתה:

היא היא - כשם שאסרנו זו במשנתנו כך זו אסורה:

היא גופה - אפי' יוציא הכלי מתוכה לרשות היחיד או מתוכה לרה"ר מדרבנן בעלמא הוא:

ואנן ניקום ונגזור - הושטת ראשו אטו הוצאת כלי:

אי נימא רה"י - כגון גבוה י' וקאמר דלא יעמוד ברה"ר וישתה לתוכה תנינא:

ואי רה"ר - כגון אינה גבוה ג':

לענין מעשר - דשתיה על הגת ממש שלא עקרו משם להוציאו חוצה הויא שתיית עראי ופטור ממעשר כל זמן שלא ירד לבור שהוא גמר מלאכתו למעשר אבל להוציאו משם הוי קבע שאין בדעתו להחזיר המותר ואע"ג דלא נגמר מלאכתו למעשר אסור:

בחמין - שמזגו בחמין שוב אינו ראוי להחזיר המותר שלא יחמיץ את היין מחמת החמין:

מאי לאו דתחובה בבגדו - שאין דרך הוצאה בכך ואפי' הוציאה לרשות הרבים משחשכה שבות בעלמא הוא וקא גזור סמוך לחשכה אטו חשכה אלמא גזרינן לאיסור שבת גזירה לגזירה:

כי תניא ההיא - בשבת עצמה דחדא גזירה איכא גזירה תחובה בבגדו אטו היכא דמפיק בידים:

אומן - המוציא דרך אומנתו שהוא רגיל לצאת לפרקים כן בחול חייב דהשתא לדידיה ליכא אלא חדא גזירה דגזרינן סמוך לחשכה אטו חשכה:

בקיסם שבאזנו - קיסם ארוך ושוה כעין סרגלא שמשרטטין בה ספרים שקורין וי"ר"א בלע"ז ובו משוין את הנסרים כדרך נגרים שלנו משוים בנטיית קו ולי נראה שכל השנויין כאן אינו אלא שנותנין אותו בני האומנות עליהן בצאתם לשוק כדי שיכירו מאיזו אומנות הוא וישכרוהו למלאכה:

סורק - בגדים שקורין פיליר"ש:

במשיכה - הוא קושר הקוצים שקורין קרדונ"ש וגם את הבגד תופר ומחבר בו ב' ראשין כשמותחו על יתדות האומנות לחובטו במקלות לזקוף את שערו:

אירא - הוא צמר או צמר גפן שסותם בו פי הקנה לאחר שהניח בתוכו פקעויות הערב ומשייר בנקב מלא חוט לאריג וזורקו לקנה והפקיע מתגלגל לתוכו ולצאת אינה יכולה שנסתם הנקב:

דוגמא - מעט צמר צבוע אדום ומעט צבוע שחור וכן בכל מיני צבע שמראה בהם דוגמא לאחר כזה תרצו או כזה תרצו:

כיס - שעושין לזב וקושרו לפי האמה לקבל בו את הזוב:

הא רבי יהודה - דזו דרך הוצאתו בחול:

במידי דלאו היינו אורחיה - כגון כל אלו השנוין למעלה אין דרך הוצאתו אלא ביד אפילו לאומן אלא בשעה שהוא רוצה להכריז לעצמו שהוא אומן אבל כיס לזב אין דרך הוצאתו אלא בכך מי שמעת ליה דפטור:

דאי לא תימא הכי - דמודה ר"מ במי שכל דרכו בכך:

הדיוט שחקק קב בבקעת - הואיל ואינו אומן ואין דרך חקיקה בכך הכי נמי דפטור לרבי מאיר א"כ לא מחייב ר' מאיר בשבת אלא אומנין אלא על כרחיך הואיל וכל דרך חקיקתו של זה בכך מיחייב והכא נמי הואיל וכל דרך הוצאה זו לזה בכך חייב:

זב בעל שתי ראיות - חייב לפי שהכיס צריך לו לבדוק עצמו אם יראה עוד שלישית ויהיה זב גמור לקרבן וכיון דצריכה לו הויא ליה לדידיה דרך הוצאתו בכך:

מיבעי ליה לספירה - דכתיב (ויקרא ט"ו:י"ג) וכי יטהר הזב וספר לו שבעת ימים ז' נקיים וצריך הוא לכיס לברר לו היום בנקיות שאילו יראה באחד מהן יסתור את הכל דבעינן רצופין דכתיב לטהרתו טהרה אחת לכולן שלא תהא טומאה מפסקת ביניהן:

לבו ביום - באותו יום שבת ראה הראיה שלישית דשוב אינו צריך לכיס כל אותו היום שאין אותו יום ממנין הנקיים:

לא חשיב - הלכך לאו דרך הוצאה היא לו:

כפה קערה על הכותל - שיורדין גשמים עליו:
הרי הוא בכי יותן - דאחשבינהו להנך משקין הראה בדעתו שצריך להן ואע"ג דלא ניחא ליה נפילה שנפלו על הפירות לאחר זמן הוי מוכשרין דתנן (מכשירין פ"א) כל משקה שתחלתו לרצון אע"פ שאין סופו לרצון מכשיר:

דף יב.

שלא ילקה כו' - דהיינו אצולי טינוף לא חשיב ליה הך כפיי':
מי דמי - הא לא ניחא ליה בהנך משקין כלל וברצונו לא ירדו ונהי נמי דכפיית קערה חשיבא ליה אנן חשיבותא דמשקין בעינן וכפייה זו אינה אלא לגלות עליהן שאינו חפץ בהן אבל הכא לענין שבת אחשיבותא דהוצאה קפדינן והך הוצאה דכיס חשיבא דקא מיבעי ליה להציל על בגדיו:
הא לא דמיא - ע"כ אם להכשר זרעים באת לדמויה לא תדמיה אלא להך:
שירד דלף לתוכה כו' - משנה היא במסכת מכשירין (פ"ד משנה ה) השנויה אחר הסיפא דהכופה את הקערה והכי תנן עריבה שירד הדלף לתוכה כו' הניחה שירד הדלף לתוכה מים הניתזין והצפים ב"ש אומרים בכי יותן וב"ה אומרים אינם בכי יותן נטלה לשופכה אלו ואלו מודים שהן בכי יותן ומ"מ יש לשמוע מהך סיפא כדגרסינן בספרים (וכב"ה) נתנה לעריבה זו שירד הדלף לתוכה אע"ג דאצולי טינוף הוא אפילו הכי מדלא כפאה גלי דעתי' דאחשבינהו לקבלן והוו חשובים אותן שבתוכה והך הוצאה נמי אחשבה לקבולי בהאי כיס האי זיבה אע"ג דבזיבה לא ניחא ליה אנן לחיובי אהוצאת זיבה לא מהדרינן אלא אהוצאת כיס:
הניתזין - למרחוק:
והצפין - מלמעלה כשהיא מלאה:
אינן בכי יותן - דלא ניחא ליה בהו:
הא רבי יהודה - דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה שברצונו לא תעשה ואינו צריך לעיקר (תחלתה) [תכליתה] כי הכא שאינו צריך לזיבה זו שעל ידה בא הכיס הזה ואעפ"כ חייב עליה ופלוגתייהו בהמצניע (לקמן דף צג:) גבי מוציא המת במטה חייב ואע"ג דהוצאת המת לא ניחא ליה ביה ור"ש פוטר:
עם חשיכה - ולא חיישינן דילמא נפיק בהו משתחשך:
והיה על מצחו תמיד - קרא יתירא הוא להך דרשה דהא כבר קבע ליה מקום והיה על מצח אהרן:
למשמש בבגדו - שלא יהא כרוך בשום דבר פן יוציאנו:

הלכתא רבתי - דבר גדול יש כאן להפרישו מאיסור שבת:
שמא יהרוג - וביום נמי עסקינן ולאור הנר דמתני' אלא יקרא קאי:
כהורג גמל - כלומר דגדול מאד:
או דילמא - לאור הנר דקתני אתרוייהו קאי ותרוייהו שמא יטה אבל ביום שפיר דמי:
מי אלימא ממתניתין - דקתני לאור הנר בסוף ואפ"ה מספקא לן דאיכא לפלוגי בהו ולמימר דלאור הנר אלא יקרא קאי הכא נמי איכא למימר דאין פולין אפילו ביום ולאור הנר אין קורין קאי:
ת"ש - דקתני לאור הנר בתרוייהו:
בני מחוזא - מפנקי ולא עבדי מלאכה ובגדיהם רחבים כשל אשה וצריכים עיון:
מידע ידעי - שבגדי האנשים קצרין שעוסקין בשדות במלאכה ושל נשים רחבים בתי יד שלהן:
דזקנות - קצרים במקצת ושל אנשים מעונגין רחבים ודומין זה לזה וגזרינן שמא יטה:
אבל דילדות - רחבים הרבה ואין של אנשים דומין להם:
ברה"ר - בחול:
מפני הכבוד - של עוברין שלא ימאסו:
אפיקטויזין - הקאה גומיט"א בלע"ז כך מצאתי:
מולל וזורק - בשבת מולל להתיש כחן שלא יחזרו אליו ובלבד שלא ימלול בדוחק ויהרוג דסבירא ליה הריגת כינה שבות ואבא שאול כר"א ומחייב חטאת הלכך גזרינן מלילה שלא יהרוג:
מקטע להו - הורגן ובשבת:
לקנא - ספל:
מאכולת - כינה:
מתירין - כדמפרש טעמא בפרק שמונה שרצים (לקמן דף קז:) מאילים מאדמים דמשכן מה אילים פרים ורבים אף כל שפרה ורבה וכינה אינה פרה ורבה אלא מבשר אדם היא שורצת:
וכן היה רבי שמעון בן אלעזר אומר - דבהני נמי פליגי ב"ש וב"ה:
אין משדכין - בשבת משום ממצוא חפצך:
וב"ה מתירין - דקא סברי חפצך ולא חפצי שמים:
ואין מנחמין - משום דמצטער עם המצטערין:
שבת היא מלזעוק - צריך להרחיב דעתם בתנחומים שלא יצטערו:
יכולה היא שתרחם - אם תכבדוה מלהצטער בה:

דף יב:

בתוך חולי ישראל - שמתוך שכוללן עם האחרים תפלתו נשמעת בזכותן של רבים:
שבנא איש ירושלים - אדם גדול היה בירושלים ושמו שבנא:
רחמיו - של הקב"ה מרובים:
שבתו בשלום - נוחו בשבתכם לשלום:
בקושי התירו - מפני שמצטער:
בתפיחה - בחולה:
זימנין אמר לה - בלשון קדש וזימנין אמר לה בלשון ארמי והא לאו לענין שבת נקט:
דשכינה עמו - ואין המתפלל צריך שיזדקקו לו מלאכי השרת להכניס תפלתו לפנים מן הפרגוד:
סועד - סומך בתשות כחו ומשום רבינו יעקב סוער תרגומו של פוקד כלומר מבקר כמו ואת אחיך תפקוד לשלום (שמואל א י"ז:י"ח) ומתרגמי' ואת אחיך תסער לשלם ולהך לישנא גרסינן אל תקרי יסעדנו אלא יסערנו:
מתעטף - מאימת שכינה כאדם היושב באימה ואין פונה לצדדין:
ואפי' גבוה - דליכא למיחש להטייה דכיון דגזור לא פלוג למילתייהו:
הא תרי שפיר דמי - שאם יבא להטות יזכירנו חברו:
בשני ענינים - בשתי פרשיות הואיל וכל אחד מעיין לעצמו אין מכיר במעשה חבירו:
במדורה - מדורת אש גדולה אסור דהואיל ויושבין רחוק זה מזה ועוד שזנבות האודים סמוכים להם אין זה מכיר בבא חבירו להבעיר ולחתות:
מותר - לקרות לאור הנר שאינו רגיל להטות נר בחול מפני חשיבותו:
שמש קבוע - לא יבדוק מפני שאימת רבו עליו אם ימצא בהן דבר מגונה ובודקן יפה וחיישינן להטיה:
שאינו קבוע - לא רמיא עליה כולי האי:
הא והא בשמש קבוע גרסי':
בדנפטא - שהוא מסריח מותר לבדוק לאורו דלא אתי להטות:
שמש שאינו קבוע בדמשחא מאי - כיון שאינו קבוע אינו מטה אפילו בחול והלכך בשבת מותר או דילמא בדמשחא הואיל ולא מאיס דרכו להטות בחול הוא:
הלכה - דמותר:
ואין מורין כן - שלא יזלזלו:
קם שמעי' - דר' ירמיה דהוא שמש שאינו קבוע בבית רב אסי:
אמרה ליה דביתהו - דרב אסי לרב אסי מר לא עביד הכי:

כרביה - ר' ירמיה דאמר הלכה ומורין כן:
ראשי פרשיות - ומריצן בפיו שמתוך שראש הפרשה שגורה בפיו הוא נזכר בכולה למחר ומסייע את שבעה הקורין בנקודה וטעמיה בלחש:

דף יג.

ואימת רבן עליהן - אין פושטין יד לשום דבר ואפי' בחול אלא על פי רבן:
פרצה - גברה כמו ופרצת ימה וקדמה (בראשית כח):
שלא שנינו לא יאכל טהור עם הטמאה - מפני הערוה לפי שלא הוצרכו לכך שכולן אוכלין חוליהן בטהרה היו ולא היו אוכלין עם נשותיהן טמאות:
אטו זב פרוש לאו דברים טמאים קאכיל - והלא כל מגעו טמא:
מעשרין הן - ולא גזרי' גזירה לגזירה:
שתישן עם בעלה - במטה כגון שהוא טמא דליכא למיחש משום טהרה או בזמן הזה שאין בו טהרה מי חיישי' להרגל עבירה או דילמא כיון דאיכא היכרא מדכר דכירי:
על השולחן - שאוכל עליו מותר להניח בשר העוף אצל הגבינה דקסברי בית שמאי בשר עוף בחלב לאו דאורייתא ולא גזרי' העלאה אטו אכילה:
ואינו נאכל - עמו:
וב"ה אומרים כו' - ש"מ דאסור:
דליכא דיעות - שני בני אדם שיזכירו זה לזה וה"ה נמי דמצי לשנויי דליכא שינוי להיכרא ומיהו דעדיפא נקט דאפי' דיעות ליכא:
שאין מכירין - דלא אתי חד למשקל מדחבריה ומיכל:
אבל מכירין - אסור ואשה ובעלה [נמי] מכירין זה את זה וש"מ דאסור:
שינוי ליכא - שאוכלין בדרך אכילה:
איכא שינוי - שאין דרך לישן אלא בקירוב בשר כדכתיב שארה כסותה ועונתה ואמר מר שאר זה קירוב בשר שאם אמר אי איפשי אלא היא בבגדה והוא בבגדו יוציא ויתן כתובה במס' כתובות (פ"ד דף מח.):
אל ההרים לא אכל - בפרק אלו הן הנשרפין בסנהדרין (דף פא.) מפרש ליה שלא נתפרנס בזכות אבות שלא הוצרך לכך לפי שהוא צדיק:
מה אשת רעהו כו' - דאסור לן יחוד מן התורה בקדושין (פ"ד דף פ.) מאחיך בן אמך:
ופליגא - דרב יוסף דפשט מדרשה דהאי קרא לאיסור אדרבי פדת:
גילוי עריות - תשמיש ממש ושאר קורבה ואפי' קירוב בשר מדרבנן והיא בבגדה אפי' מדרבנן ליכא למגזר:

דף יג:

ושימש תלמידי חכמים - להסבירו סתומות המשנה וטעמיה והוא הנקרא תלמוד:
נדותיך - כל שבעה של ראייה ראשונה:
ליבוניך - כגון זבה שסופרת שבעה נקיים משפסקה וצריכה להיות לובשת לבנים לבדיקה שמא תראה ותסתור ספירתה:
בנדת טומאתה - ועד שתבא במים לטבילה היא בנדתה דמרבינן מתהיה בנדתה בהוייתה תהא עד שתבא במים בתורת כהנים:
מטה חדא הואי - רחבה ולא קירוב בשר הואי וסבר דשרי בהכי:
סינר - פורציי"ט שהיא חוגרת בו ומגיע ממתנים ולמטה:
מתני' ונמנו ורבו - באו למנין ונמצאו של ב"ש מרובין:
גמ' ה"ג ואלו תנן הני דאמרן או דלמא אלו תנן הני דבעינן למימר קמן - ואלו קאי אדלעיל לא יפלה את כליו ולא יקרא לאור הנר ואלו מן ההלכות כו' או דילמא אלו תנן וקאי לקמן אאין שורין דיו:
ת"ש - דאתרתי קמייתי קאי אבל אינך לאו משמונה עשר דבר נינהו ולקמן בגמרא מפרש להו:
מגילת תענית - לפי ששאר כל משנה ובריייתא לא היו כתובין דאסור לכתבם וזו נכתבה לזכרון לדעת ימים האסורין בתענית לכך נקרא מגלה שכתוב במגלת ספר:
מחבבין את הצרות - שנגאלין מהן והנס חביב עליהן להזכירו לשבחו של הקב"ה וכותבין ימי הנס לעשותן יום טוב כגון אלין יומין דלא להתענאה בהון כו':
אין אנו מספיקין - לפי שהן תדירות. ל"א אין אנו מספיקין מלעשות י"ט בכל יום:
אין שוטה נפגע - אין פגע רע בא עליו כלומר אינו מכיר בפגעיו כך כמה נסים באים לנו ואין אנו מכירין בהן:
בשר מת שבחי - הגדל באדם החי מחמת מכה או מחמת כויה אינו מרגיש באיזמל כשחותכין אותו:
דברי תורה - כגון נבילה וטרפה וגו' לא יאכלו הכהנים הא ישראל אוכלים וכגון וכן תעשה בשבעה בחודש היכן נרמז קרבן זה בתורה:
גרבי - למאור ולמזונות:
דרשן - כדדרשינן להני קראי במנחות (דף מה.) דמשום דאשתרי מליקה בחטאת העוף גבייהו הוצרך להזהירם על מליקת חולין שהיא נבילה:

האוכל אוכל ראשון - מן התורה אין אוכל מטמא אדם האוכלו חוץ מנבלת עוף טהור אבל נבלת בהמה לא כדאמר במסכת נדה (פ"ה דמ"ב:) מי שאין לו טומאה אלא באכילתה יצתה זו שיש לה טומאה קודם שיאכלנה וכ"ש אוכל ראשון שאינו אב הטומאה אבל הן גזרו באותו היום כדמפרש טעמא לקמן בכולהו ושיעורן לפסול את הגויה בחצי פרס בפרק יום הכפורים (יומא ד' פ:) והתם נמי אמר הנח לטומאת גויה דלאו דאורייתא ומצאתי בספר ערוך משונה טומאה זו מטומאה דאורייתא דסגי לה בטבילה לתרומה דלא בעיא הערב שמש דתניא בספרי אין האוכל אוכלים טמאין ולא השותה משקין טמאין טמא טומאת ערב:

והבא - לאחר שטבל מטומאתו במים שאובין בו ביום:

וטהור - גמור שנפלו על ראשו כו':

והספר - כל כתבי הקודש תורה נביאים וכתובים פוסלין תרומה במגען:

והידים - סתמן קודם נטילתן:

וטבול יום - ולקמן פריך טבול יום מדאורייתא הוא:

והאוכלין והכלים שנטמאו במשקין - לקמן בעי לה:

מאן תנא - מי הוא האומר כן:

פסלי - את התרומה ואותה תרומה לא תפסול אחרת שוב במגעה:

דף יד.

לא מטמו - את התרומה להיות שניה והיא תחזור ותפסול אחרים:

האוכל אוכל ראשון - נעשה גופו ראשון ומטמא את התרומה להיות שנייה והיא תחזור ותפסול שלישי:

שני - פוסל ואינו מטמא:

שלישי - אינו פוסל תרומה במגעו אבל הקדשים פוסל ובפ"ב דשחיטת חולין מפרש טעמא דתרוייהו:

ר' יהושע אומר האוכל אוכל ראשון הוי שני וכן האוכל אוכל שני הוי שני - והתם מפרש טעמא מצינו שהשני עושה שני ע"י משקין דמשקין אפי' הן שניים נעשין תחלה ועושין מגען שני ואף כאן החמירו בשני לעשות האוכלו כיוצא בו:

שלישי שני לקדש - האוכל אוכל שלישי עושה גופו שני לקדש והתם מפרש טעמא דהאי אוכל שלישי חולין שנעשו על טהרת תרומה הוא וטהרתן טומאה היא אצל הקדש הלכך שמירה דידה לאו שמירה היא לענין קודש וחיישינן באוכל שלישי דידיה דילמא ראשון הוא והאוכלו שני:

בחולין שנעשו על טהרת תרומה - כלומר באיזו חולין אתה מוצא אוכל שלישי בחולין שנעשו על טהרת תרומה דאילו חולין גרידא לא משכחת בהו שלישי:
מאי טעמא גזור - באדם האוכל שיהא טמא:
ופסיל להו - והתורה הזהירה על התרומה לשמרה בטהרה דכתיב (במדבר י"ח:ח') את משמרת תרומתי לפיכך גזרו באוכל אוכלין טמאין שלא יהא רגיל אצל תרומה:
הא שכיחא - שאדם שותה עם אכילתו:
והא לא שכיחא - שיהא אוכל עם שתייתו:
ה"ג היו טובלין במי מערה סרוחים מכונסין - שיש בה מ' סאה מי גשמים שהם כשרים לכל טמא חוץ מזב לבדו דכתיב ביה מים חיים:
והיו נותנין עליהן - על גופן מים שאובין להעביר סרחון המקוה:
התחילו - הטובלין ועשו השאובין קבע לפיכך גזרו על השאובין טומאה לטמא אדם אחר טבילתו אבל אין מטמא שום אוכל ומשקה אלא אם כן נטמאו בשרץ:
לא אלו - דמקוה לבדה מטהרין אלא אלו ואלו מטהרין דמתוך שהורגלו הכל בכך לא היו יודעין שלהעביר הזוהמא היו השאובין באין אלא לטהר:
מאי נפקא לן מינה - כיון שכולן טובלין תחלה במקוה מאי איכפת לרבנן אם עשאוה הטובלין קבע אחר טבילה:
אלא אלו מטהרין - וחיישינן דילמא אתי לבטולי תורת מקוה וטובלין בשאובין והתורה אמרה אך מעין ובור מקוה מים וגו' (ויקרא י"א:ל"ו):
מ"ט - הא לאו לאחר טבילה הוה:
אי לאו - דגזור אף על הטהור לא קיימא גזירה הבא אחר טבילה דאמרי מ"ש האי מהאי:
לידי פסידא - עכברים מצויין אצל אוכלין ומפסידים את הספר אבל בחולין לא הוצרכו לגזור דבלאו הכי נמי לא היו נותנין חול אצל קדש:
עסקניות הן - ונוגעין בבשרו ובמקום טנופת וגנאי לתרומה בכך ונמאס לאוכלין כשנוגע בה בידים מסואבות ורבותינו מפרשים חיישינן שמא נגעו [ידיו] בטומאה [ונטמא] וקשיא לי אם כן ניחוש שמא נגע באב הטומאה ונמצא ראשון ויטמאנה ועוד מאי שנא ידים לחודייהו בכל גופו נגזור לפסול תרומה שמא נגעו ידיו בטומאה ונטמא כל גופו ועוד לא תסגי להו בנטילה אלא בטבילה:
ספר תורה ערום - אלא על ידי מטפחת:
אילימא הא - דסתם ידים גזור ברישא:

דף יד:

הא תו למה לי - הך מי נפקא מכלל סתם ידים:
אלא הא גזור ברישא - דסתם ידים לא גזרו (סמוך) לנטילתן מגע לתרומה:
ובא השמש וטהר - ומקמי הכא לא ואוקמינן להאי קרא בתרומה ביבמות בפרק הערל (יבמות ד' עד:) ואפילו לנגיעה אשכחן קרא התם כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם במים וגו' והאי נגיעה היא ובעינן הערב שמש אלמא פסיל בנגיעה דאי לא פסיל למאי קרי ליה וטהר השתא מכלל דמעיקרא לא הוי טהור גמור והאי כלי לאו בר אכילה הוא ומיהו טמויי לא מטמינן דהא לאו טמא איקרי:
סמי מכאן - הסר מכאן:
מחמת שרץ - שנטמאו בשרץ:
דאורייתא היא - שהמשקין ראשון והאוכל שני ופוסל תרומה להיות שלישי:
דכתיב וכל משקה וגו' - ואע"ג דהאי במשקין הבאין מחמת אויר כלי חרס כתיב דהא כתיב לעיל מיניה כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל כלומר אם יש בתוכו אוכלין או משקין והני שניים נינהו שהכלי היה ראשון והם שניים ואוכל הנוגע בהן אינו פוסל את התרומה (א"ה) הא גמרינן משקין הבאין מחמת שרץ מנייהו בק"ו ובפ"ק דפסחים (דף יח:) וכיון דמקבלי טומאה מדאורייתא ממילא עבדי לאוכל שני דהכי גמרינן סדר טומאה התם דמשקה מטמא אוכל ואוכל משקה דלא משכחת רביעי בקדש אלא בהכי דהא אין טומאה עושה כיוצא בה לא להיות אוכל מטמא אוכל ולא משקה מטמא משקה ולא אוכל ומשקה מטמאין כלים דאין כלי מיטמא אלא באב הטומאה:
מחמת ידים - לפני נטילה דגזרו רבנן בידים וכן בשאר כל פוסלי תרומה השנויין לטמא משקין להיות תחלה:
גזירה משום משקין הבאים מחמת שרץ - דאשכחן בהן שהן ראשונים דאורייתא והא דגזור בכל טומאת משקין להיות תחלה ולא גזור נמי באוכלין גזירה משום אוכל הבא מחמת שרץ היינו טעמא דאחמיר רבנן במשקין משום דעלולין לקבל טומאה שאינן צריכין תיקון הכשר להביאן לידי טומאה אבל אוכלין צריכין תיקון נתינת מים להכשירן לקבלת טומאה כל הכשר שבש"ס לשון תיקון:
משקה הזב - היוצא ממנו רוקו וזוב ומימי רגליו:
וכי ירוק הזב וגו' - וכבס בגדיו אלמא אב הטומאה הוא לטמא אדם ובגדים דהיינו כלים ושאר משקין היוצאין ממנו גמרינן מרוק מה רוק מתאסף תחלה ואח"כ יוצא אף כל מתעגל ויוצא כגון מימי רגליו:

מה שביד טהור טמאתי לך - אינו צריך כאן דטומאת משא ילפינן מיניה לרוק במסכת נדה (פ"ז דף נה:):

אלא בבאין מחמת שרץ - דלאו אב הטומאה הן והכלי אינו מקבל טומאה אלא מאב הטומאה כדתניא בפסחים (דף כ.) יכול יהו כל הכלים מיטמאים מאויר כלי חרס ת"ל מכל האוכל וגו' אוכל ומשקה מיטמא מאויר כלי חרס כו' אלמא לא אתי כלי טמא ומטמא ליה וכ"ש אוכל ומשקה וגזור רבנן דליטמא לענין תרומה משום משקה זב וזבה שהן אב הטומאה:

על ארץ העמים - ומשום ספק קברות שלהן דנכרי מטמא במגע ובמשא ואהל לרבנן ולרבי שמעון נמי דאמר אין מטמאין באהל מטמאין הן במגע ובמשא ורקב:

ועל כלי זכוכית - דלא כתיב באורייתא טומאה:

תיקן כתובה - שיהא כותב לה כל נכסי אחראין לכתובה לפי שהיה מייחד לה כתובתה וכשהיה כועס עליה אומר לה טלי כתובתיך וצאי בכתובות בסוף האשה שנפלו (כתובות דף פב:):

וגזרו טומאה על כלי מתכות - לקמן מפרש:

שמאי וסיעתו כו' - והם עצמן היו עם תלמידיהם במחלוקת של י"ח דבר:

וביה"ח דבר נחלקו - כלומר אותם י"ח שגזרו במחלוקת היו אלא שנמנו ונמצאו ב"ש רבים:

שלשה מקומות - לקמן מפרש:

לתלות - תרומה על מגען לא אוכלין ולא שורפין:

לשריפה - שיהיו שורפין תרומה עליהן:

שלמה גזר - דכתיב (קהלת י"ב:ט') ואיזן וחקר שעשה אזנים לתורה כלומר סייג והרחקה ככפיפה זו שנוטלין אותה באזנים ואין נוגעין בה:

עירובין - אזנים להוצאת שבת שאסור להוציא מרשותו לרשות חבירו ואע"פ ששניהם רה"י:

דף טו.

ולמחר הושוו - שחזרו בהן ב"ה:

קב ומחצה - ירושלמי' שהן ז' לוגין וביצה וחומש ביצה למדה מדברית והוא עומר לגלגולת עשירית האיפה שחייב בחלה כדכתיב עריסותיכם כדי עיסת מדבר והוסיפו שתות בירושלים נמצא שש מדבריות נכנסות בחמש ירושלמיות ולוג הנשאר וביצה וחומש ביצה עולין ללוג ירושלמי שהלוג מדברי ששה ביצים נכנסין בחמשה ביצים גדולים נמצא הלוג חסר ביצה גדולה תן ביצה וחומש ביצה תחת ביצה גדולה שהחומש

הוא שתות מלבר [נוסף] על הביצה נמצאו ששה ביצים גדולים שהן לוג גדול הרי הן ששה לוגים ירושלמי' דהן קב ומחצה:

משהגדילו המדות - היא מדת צפורי שעודפ' שתות על ירושלמית נמצאו הו' לוגין ה':

ה' רבעים - לוגין שהן רביעית הקב:

חמשה ועוד חייבין - דסבר ר' יוסי מדה מדברית היו ביצים גדולים משלנו והכי נמי א"ר יוסי בעירובין בפרק כיצד משתתפין (עירובין דף פג:) כמה שיעור חצי פרס שני ביצים שוחקות והתם מפרש האי ועוד אחד מכ' בביצה לכל ביצה:

הין - י"ב לוג:

פוסלין - אם נפלו לתוכן קודם שנשלם אבל אם נשלם שוב אינו נפסל ואפילו המשיך לתוכן אחרי כן אלף סאה:

שחייב אדם כו' - כלומר הין אינו לשון משנה אלא לשון תורה אלא כך שמעה מפי שמעיה ואבטליון ורבותי מפרשין [בלשון] משה רבינו ולבי מגמגם שהרי בכמה מקומות לא הקפיד על כך:

שני גרדיים משער האשפות - במסכת עדיות מפ' למה הוזכר שם אומנותם ושם מקומם לומר שלא ימנע אדם עצמו מבית המדרש שאין לך אומנות פחותה מגרדי שאין מעמידין ממנו לא כהן גדול ולא מלך כדאמרינן בקדושין (דף פב.) ואין שער בירושלים פחות משער האשפות והכריעו בעדותן כל חכמי ישראל:

כל הנשים - הרואות דם:

דיין שעתן - לטמא טהרות משעת ראייתן ואילך:

מפקידה לפקידה - למפרע בדקה היום ומצאתה טהורה ובדקה לסוף שבוע ומצאתה טמאה חוששין למגעה מבדיקה ראשונה ואילך שמא עם סילוק ידיה ראתה:

מעת לעת ממעט על יד מפקידה לפקידה - שני זמנים הוזכרו בה למפרע להלך אחר הקל שבהן אם מפקידה לפקידה יתר על מעת לעת הלך אחר מעת לעת ואם מעת לעת יתר על מפקידה לפקידה הלך אחר הפקידה:

ממעט על יד - ממעט אחריו:

לסמוך - פלוגתא היא דב"ש וב"ה גבי מביאין נדרים ונדבות וסומכין ביום טוב:

כי קאמר רב הונא היכא דליכא פלוגתא דרבוותא - שלש מקומות שאמר רב הונא לא נחלקו בהן רבותיהן הראשונים אבל סמיכה כל האבות ב"ד והנשיאים מיוסי בן יועזר עד הלל נחלקו בה במסכת חגיגה:

הבוצר - ענבים לדורכן בגת דאילו הבוצר לצימוקין משקה היוצא מהם אין מכשירים דלא ניחא ליה:

שמאי אומר הוכשרו - ביין הנדלף מהן על גביהן ואע"ג דאזיל לאיבוד לארץ ששותת מן הסלים גזירה שמא יבצרנו בקופות מזופפות כדמפרש לקמיה (דף יז.):
הא שתיק ליה הלל - ולא עמד במחלוקתו כדתניא בפרקין (שם) אותו היום היה הלל כפוף כו':
המלכות - הרשעה רומי:
פשטה - התחילו לכובשן:
הלל ושמעון - רבן שמעון בנו של הלל היה:
ורבן גמליאל - הוא רבן גמליאל הזקן:
ושמעון - הוא רבי שמעון הנהרג עם הרוגי מלכות והוא היה אביו של ר"ג דצעריה לרבי יהושע בן חנניה (ברכות פ"ד דף כז:) ושעשה מחלוקת עם ר"א בן הורקנוס (ב"מ פ"ד דף נט:):
בפני הבית - בעוד הבית קיים:
ק' שנה - אחרונים שלפני החורבן התחיל נשיאותו של הלל ופרנסו אלו ארבע דורות ק' שנה אלמא הלל קודם לחורבן ק' שנה:
ואילו יוסי בן יועזר - קדים להלל כמה דורות במסכת אבות:

דף טו:

אתו אינהו - יוסי ויוסי:
גזור אגושא לשרוף - תרומה הנוגעת בגוש העפר:
ואאוירא לתלות - תרומה הנכנסת באוירא ואין דבר מפסיק בינתים כגון שידה פרוצה מתחתיה:
ואכתי - אגושא לשרוף באושא גזור:
על ספק בית הפרס - כלומר על ספקו של בית הפרס כגון תרומה שנכנסת לבית הפרס דהוא שדה שאבד בה קבר היינו ספק דלא ידעינן אם האהילה על הקבר אם לאו:
ועל ספיקו של עפר ארץ העמים - דכל עפר ארץ העמים מספקא לן בקבר של מת:
ועל ספיקו של בגדי עם הארץ - דכולהו מספקא לן שמא ישבה עליהם אשתו נדה כדתנן (חגיגה דף יח:) בגדי ע"ה מדרס לפרושים:
ועל ספק כלים הנמצאים - דלא ידעינן אם טמאים הן:
ספק רוקין - כל רוקין מספקא לן דדילמא דזב נינהו:

ועל ספק מי רגלי אדם - הך ספק לא דמי להנך דלעיל אלא אפי' מספקא לן אם מי רגלי אדם הן אם מי רגלי בהמה הן דאיכא תרי ספיקי לקולא דאם תמצי לומר דאדם שמא טהור:

שכנגד מי רגלי בהמה - רבותא אשמעינן דלא תימא מדהני דבהמה הני נמי דבהמה:

ודאי מגען וספק טומאתן - יודע ודאי שנגע בהן תרומה אבל אינו יודע אם הם טמאים אם לאו כדמפרש בכולהו:

שורפים - והיינו אגושא:

באושא התקינו - כמה שנים אחר חורבן כדאמרינן בר"ה (פ"ד דף לא.) גבי י' מסעות נסעה שכינה:

ואלו חוצצין - לגבי טבילה: הזפת והמור גרסינן:

בכלי זכוכית - שהן חלקין ואין אדם מקפיד על טיט ודבר אחר הנדבק בהן לפי שנופל מאיליו והני הוא דמדבקי טובא וקפיד עלייהו ואין חוצץ אלא דבר המקפיד עליו:

כגון שנקבו - וטהרו מתורת כלי חרס דכלי חרס שבירתו מטהרתו:

והטיף לתוכו אבר - דחשיב ליה ככלי מתכות דכל קבלת טומאתו משום אבר המעמידו הלכך אית ליה טהרה במקוה:

מטמא - ולא אמרינן בטיל ליה מתורת כלי כשאר כלי חרס הנשבר דקסבר הלך אחר המעמיד ותורת כלי מתכות עליו:

אלא מעתה - הואיל ושוינהו ככלי חרס:

דף טז.

נתר - מין אדמה לבנה:

מיטמאין ומטמאין מאוירן - נתלית טומאה באוירן. נטמא מן האויר חזר ותלה אוכלין באוירן מטמאין את האוכלים ואע"פ שלא נגעו טמא דכתיב כל אשר בתוכו יטמא ואפי' מלא חרדל שאין נוגע בדפנותיו אלא הסמוך לדפנות:

ומיטמאין מאחוריהן - אם נכנס טומאה לתוך אחוריהן מבחוץ במקום חקק בית מושבם כדרך שעושין לכלי עץ:

ואין מיטמאין מגבן - דכתיב אל תוכו:

יש להן תקנה - להתיכן ולחזור ולעשותן כלים:

לטומאתן ישנה - אם נטמאו ונקבו וטהרו וחזר ועשה מהן כלים יחזרו לטומאתן להטעינן טבילה הואיל וככלי מתכות נינהו:

טהרו - דאינה כלי:

חזרו לטומאתן ישנה - לקמיה מפרש טעמא:
פשוטיהן טהורים - דאיתקש עץ ועור לשק דיש לו בית קבול וכלי עצם איתקש לעץ ועור בפרשת מדין (במדבר ל"א:כ') כל בגד וכל כלי עור וגו' ואמרי' בהכל שוחטין (חולין דף כה:) להביא דבר הבא מן העזים מן הקרנים ומן העצמות ומן הטלפים וכלי זכוכית לקמן מפרש טעמא אמאי פשוטיהן טהורים מאחר דדמו למתכות:
וטומאה ישנה - שיחזרו לה מאחר שטהרו ממנה דרבנן היא כדלקמן בהילכתא:
בטומאת כלי מתכות דאורייתא - גזור טומאה ישנה אבל בכלי זכוכית דעיקר תחילת טומאתו ליתא אלא מדרבנן לא גזרו טומאה ישנה:
פשוטיהן מיהא ליטמא - ככלי מתכות דהא פשוטי כלי מתכות דאוריי' וכיון דדכוותייהו שוינהו ליטמא דליכא לשנויי בהא כדשני' בטומא' ישנה:
עבדי רבנן הכירא - בטומאת כלי זכוכית וחילקו בה מטומאה דאורייתא להודיע שהיא מדבריהם ולא ישרפו עליה תרומה וקדשים דלא שרפי תרומה משום טומאה דרבנן בר מן ו' ספיקות (לעיל דף טו:):

דף טז:

לעולם לכלי חרס דמו - הואיל ובריתן מן החול הלכך פשוטיהן טהורין ואין בהן טומאה [ישנה]:
הואיל ונראה תוכו - מבחוץ דרך דפנותיו לא חשיב גב אלא תוך:
בשל ציון - בימי שמעון בן שטח היתה:
כל כליה - במת שהיתה צריכה להמתין הזאת שלישי ושביעי לפיכך שברתן למהר טהרתן לבו ביום:
וריתכן - שולד"י בלע"ז שמחבר כסף במקום שבר:
גדר מי חטאת - נמצאו מי חטאת בטלים שאין לך אדם ממתין ז' ימים אלא שוברן ותשתכח תורת מי חטאת:
למ"ד כו' - לא ידענא היכא:
אמרו - שיחזרו:
בכדי טהרתו - כמוציא רמון:
בת יומא - בלא הערב שמש שהרואה שנטמאו ומשתמשין בהן בו ביום ואינו יודע שנשברו סובר שהטבילום:
עולה - מועלת:

דרצפינהו מרצף - הריקן ושברן כולן כמו מאכולת רצופה שמא לא יקבנו ליכא ושמא יאמרו איכא ואיכא דאמרי שמא לא יקבנו איכא שמא יאמרו כו' ליכא דהא מינכר עשייה שנתחדש כולו וזה נראה בעיני:

תחת הצינור - שקבעו ולבסוף חקקו להמשיך מים למקוה דשוב אינו פוסל אבל הכלים פוסלים משום שאיבה:

ואחד כלים קטנים - דלא תימא לא חשיבי:

ואפילו כלי גללים - שאינם קרויין כלים לענין קבלת טומאה הוו כלים לענין שאיבה:

גללים - שיש:

כלי אדמה - דלאו ע"י גיבול הוא ככלי נתר וכלי חרס:

מטהרין - דשוכח לא חשיבה שאיבה הואיל ולא לכך נתכוון:

בחצר - שלא תחת הצינור ונתמלא מן הנוטפין ונפלו למקוה שהוא טהור דבמניח תחת הצינור וכשהניחן בשעת קישור עבים ואח"כ נתפזרו ושכחן כדמוקי לקמן הוא דפליגי ביה דגלי דעתיה שרצה שיפלו לתוכו ומשום פזור עבים לא בטלה מחשבתו ראשונה אבל במונח בחצר ואפי' בשעת קישור ונתפזרו לא מוכחא מחשבה קמייתא שפיר מעיקרא הלכך בטלה:

במקומה עומדת - במניח תחת הצינור בקישור עבים לא נמנו ורבו עליה לבטל דברי בית הלל דלא חזרו בהן:

הניחן - תחת הצינור בשעת קישור עבים ואיחרו גשמים לבוא ויצא למלאכתו ושכחן דברי הכל הואיל ומתחלה לכך נתכוון לא בטלה מחשבתו בשכחתו:

דברי הכל טהורים - דליכא גלויי דעתא:

בטלה מחשבתו - דכי נתפזרו אסח דעתיה דסבר לא ירדו גשמים עוד:

בצרי להו - י"ח דבר שאין זו מן המנין דכל זמן שלא נמנו ורבו הויא הלכה כבית הלל וטהור:

נדות מעריסתן - מיום שנולדה דגזרינן דילמא חזאי נדות דקטנה בת יומא מטמאה בנדה דתניא אין לי אלא אשה תינוקת בת יום אחד לנדה מנין תלמוד לומר ואשה וכותים אין דורשין מדרש זה וכי חזיין לא מפרשי לה הלכך גזור בהו רבנן:

כל המטלטלין מביאין את הטומאה - משום אהל שאם איהל ראשו אחד על המת וראשו אחד על הכלים מביאין להן טומאת אהל המת ליטמא ז' ימים ולהיות אב הטומאה כדין אהל טמא:

בעובי המרדע - אפילו אין בהן פותח טפח אלא כעובי המרדע ולקמן מפרש יש בהיקפו טפח חוט טפח צריך להקיפו ואף על גב דאהל דאורייתא פחות מטפח לא הוי דהלכה למשה מסיני הוא כשאר כל השיעורין הכא גזור רבנן היקפו משום עביו:

דף יז.

אקפח את בני - מצער היה על תורה המשתכחת ומקלל את עצמו:
אקפח - אקברם לשון חיתוך וקיצור:
ששמע השומע - כשנשאלה השאלה על ידי מעשה בבית המדרש ושמע שטמאוהו וטעה ולא ידע משום מה טמאוהו הם טמאו את המרדע משום כלים המאהילים על המת שהכלי עצמו המאהיל טמא בכל שהו דלא בעינן פותח טפח אלא לשוויה אהל להביא טומאה תחת ראשו השני להביא טומאה על אחרים אבל לגבי דידיה בכל שהו וטמאוהו לאיכר טומאת ערב משום שנגע באותו כלי שהוא אב הטומאה וזה שנגע בו ראשון והשומע טעה לומר שעשאוהו לאיכר אב הטומאה לטמא ז' ולטעון הזייה:
אני אתקן שיהו דברי חכמים - שאומרים עובי המרדע מביא טומאה קיימין יש דבר שמביאין עליו טומאה ממש לטעון הזייה מדבריהם כגון על האדם הנושאן שטמא בו טומאת מגע מן התורה גזרו עליו בעובי המרדע ליטמא טומאת אהל מדבריהם גזירה הקיפו משום עביו דכיון דמטמאת ליה על כרחך טומאה דאורייתא לאצרוכיה הערב שמש והוא לא נגע במת כסבור שמשום אהל אתה מטמאו ומשום שיש בהיקפו טפח וכיון דלא מטמאת ליה טומאת ז' אתי למימר באהל גמור נמי טומאת ערב אבל שאר אדם וכלים שאין נוגעין בו ואין עליך לטמאן כלל אין מביאין שום טומאה אלא בפותח טפח ר"ע מילתייהו דרבנן פריש:
וא"ר ינאי גרסינן:
מרדע שאמרו - דמביא את הטומאה על נושאו לטמאו שבעה מדבריהם:
אין בעביו טפח - דאם כן הוי אהל דאורייתא:
ולר' טרפון - דאמר לא גזרו שום גזירה אלא בדין תורה דלא טמאוהו אלא טומאת ערב משום מגע בצרי להו י"ח: בנות כותים כו':
ובאידך - דמניח כלים:
סבר לה - ר' טרפון כר' מאיר דחשיב ליה בי"ח דבר ואפיק הא ועייל הך דבנות כותים:
מפני מה בוצרין בטהרה - מפני מה אתה מצריך לבצור בכלים טהורים דקאמרת הוכשר ואין אתה מצריך למסוק זיתים בכלים טהורים:
יכנס - לבית המדרש:

והיוצא אל יצא - לפי שהיו רוצין לעמוד במנין:
קשה - לפי שהלל נשיא וענוותן:
וגזור שמאי והלל - ולא קבלו מינייהו ואתו תלמידייהו וגזור וקבלו מינייהו:
מ"ט - הוכשר הא לא ניחא ליה בההיא משקה דנפיק וקאזיל לאיבוד:
בקופות טמאות - דאתיא טומאת הכלי ומחשבה ליה למשקה להכשיר הואיל וטומאתו והכשרו כאחת:
הניחא למאן דאמר - לא ידענא היכא:
חושב משקה - להכשיר אוכל שבתוכו ואף על גב דלא אחשביה הוא:
מזופפות - כיון דלא אזיל לאיבוד. ניחא ליה ליציאתו:
הנושכות - אשכולות הנושכות זו את זו וכשבא להפרידן נסחט המשקה עליהן וכיון דעבד בידים ולא אפשר בלא סחיטה מכשר:

דף יז:

טבי - שם האיש:
רישבא - פורס נשבין לצוד חיה ועוף:
גידולי תרומה - אם זרעה ואפי' דבר שזרעו כלה כגון תבואה וקטנית:
תרומה טהורה ביד ישראל - ועינו צרה ליתנה לכהן וזורעה לבטלה מתורת תרומה:
אי דחשידי להכי אפרושי נמי לא ליפרשו - אלא חטה אחת מן הכרי כדשמואל ומדאפרשו ש"מ לא חשידי:
משום תרומה טמאה ביד כהן - שאסורה באכילה ובא לזורעה וגזור שתהא בשמה הראשון והרי היא תרומה טמאה דחיישינן דילמא משהי לה עד זמן זריעה ואתי למיכל בטומאתה:
נותן כיסו לנכרי - ולא יטלטלנו פחות פחות מד' אמות:
סנוותאה - שם מקום:
ובנותיהן - במס' ע"ז פרכינן בנותיהן דאורייתא נינהו:
כולן מי"ח דברים הן - והא כולהו חדא היא דגזרו על פיתן משום שמנן ועל שמנן כו' כדלקמן:
הניחא לר"מ - דמנו להו להא דמניח כלים תחת הצינור הוו להו י"ח ט' דפסלי תרומה ואין קורין ואין פולין הא חדסר פשו להו ז' צינור ומרדע ובנות כותים ובוצר וגידולי תרומה ונותן כיסו ופיתן ושמנן חדא:
איכא הא - דמוסיף רב יצחק אדאבימי על דבר אחר משום ד"א:

ועל בנותיהן משום ד"א - ע"ז ועוד גזרו על ד"א שלא הוזכר כאן:
שמטמא בזיבה - ואפילו אינו זב:
אוכלין וכלים שנטמאו במשקין חדא חשיב להו:
מתני' סמנין - לצבע:
כרשינין - למאכל בהמה בינ"א בלע"ז:
וב"ה מתירין - משנתן את המים מבעוד יום:
אונין - ארישב"א והן אגודות של פשתן מנופץ ונותנין אותו בקדרה לתנור ומתלבן:
שיהבילו - שיתחממו:
העין - הצבע שיקלוט מבעוד יום:
מתירין - לתתה מבעו"י והיא קולטת כל הלילה:
ולא טוענין עמו - על החמור:
ולא מגביהין עליו - משאוי על כתיפו דנראה כמסייעו להוליך בשבת:
אלא כדי שיגיע למקום קרוב - כלומר שיהא המקום קרוב שיוליכנו שם מבעו"י:

דף יח.

עם השמש - בעוד החמה זורחת:
כלי לבן - שהוא קשה לכבס וצריך ג' ימים ומחמירין על עצמן כב"ש:
שטוענין - את הזיתים בקורות בית הבד ואת הענבים בעיגולי הגת שלא היו עוצרין אותן בגלגל כמו שלנו אלא טוענין אותן בקורות כבדין והני דגת קרי עיגולין שהיו דפין עבין עשוין כעיגולין ושוין שטוענין אותן מבעוד יום והמשקה הולך וזב כל השבת ובגמרא (דף יט.) פריך מאי שנא דלא פליגי ב"ש בהא ומפרש משום דאי נמי עביד להו בשבת ליכא חיוב חטאת דכי אמרי' סחיטת זיתים וענבים אב מלאכה בפ' חבית שנשברה (לקמן דף קמג:) הני מילי בזיתים וענבים שלא ריסקן מבעוד יום דהוה ליה מפרק דבר ממשאו הגדל בתוכו והיא תולדה דדש אבל הכא אין נותנין קורה על גבי זיתים עד שטוחנין תחלה בריחים וכן ענבים דורכין אותן תחלה ברגל ובלאו קורה נמי משקה נפיק ממילא אלא דלא נפיק שפיר כי השתא ולא דמי לדש:
גמ' מאי שנא בכולהו כו' ל"ג לה הכא אלא לקמן במשנה ושוין שטוענין:
מאן תנא נתינת מים לדיו - ואע"פ שלא גיבל הדיו זו היא שרייתן והוי לישה דידיה בהכי ומיחייב משום לש דהא מתני' ליכא גבול ואפליגו בה מבעוד יום מכלל דבשבת חייב חטאת הוא:
האחרון חייב - משום לש שהוא אב מלאכה:

אפר - לאו בר גיבול הוא:
עפר - בר גיבול הוא לטיט של בנין:
והא תניא - תרתי מתניתא חדא דאפר וחדא דעפר:
מידי גבי הדדי תנינהו - חדא תניא ר' חייא וחדא תניא רבי אושעיא וחדא מינייהו תניא לעפר בלשון אפר:
פותקין - פותחין עושין נגר קטן משפת המעין לגנה:
מוגמר - לבונה ומיני בשמים נותנין על האש ומעשנין הבגדים שיהא ריחן נודף:
גפרית - תחת כלי כסף שמציירין בהם פרחים וצורות בחרט ומעשנן בגפרית והן משחירות וניכרות וקורין ניי"ר:
קילור - תחבושת שקורין לוז"א:
ואספלנית - רטייה:
ברחיים של מים - וכ"ש ברחיים של יד ושל חמור דאדם מצווה על שביתת בהמתו:
שיטחנו מבעוד יום - מפני שמשמעת את הקול ואוושא מילתא בשבת ואיכא זילותא:
לרבות שביתת כלים - דכתיב לעיל מינה למען ינוח שורך וחמורך וגו':
והשתא דאמרת בית הלל אית להו שביתת כלים - דהא על כרחיך האי מתניתא בית הלל מדשרי בהנך וקתני דרחיים אסור משום שביתת כלים:
מוגמר וגפרית אמאי שרו - וה"ה לכל הנך דמתני' הרי המוגמר מונח בערדסקאות ונמצא כלי עושה מלאכה:
לא קא עביד הכלי שום מעשה - אלא מונח על הארץ והן בתוכו אבל הרחיים עבדי מעשה ולב"ש כיון דמונחין בגווה היינו מעשה דיליה:
מצודות דקא עבדי מעשה - שהפח נקשר ותופס העוף וכן יקוש שפושטים לחיות ללוכדן ברגלים כשנוגעין בו קופץ ומתחבר מאליו ולוכד:
בלחי - חכה שקורין איימ"א שהדג בולעו ומהדקו והכלי אינו זז ממקומו:
וקוקרי - שעושין סלים פיה אחד רחב ופיה השני קצר מאד והדג (ס"א והחיה) נכנס שם ומוציא ראשו בפי הקצר ואין גופו יכול לצאת וכשבא להחזיר ראשו לפנים ראשי קרומות נכנסין לו תחת לחיו דהשתא לא עביד כלי מידי:
והשתא דאמרת כו' ב"ש היא - והא דריחים ב"ש וב"ש לא שני להו בין היכא דעביד כלי מעשה בין היכא דלא עביד דהא אסרי באונין דמתני' וכיון דב"ש היא:

דף יח:

מוגמר וגפרית מ"ט שרו - הא מנחי בכלים:

כגון דמנחי מוגמר וגפרית בארעא - ולא בכלי:
גיגית - שהשכר בתוכו ואי אפשר לשופכו לארץ והשעורין נשורין כל השבת יותר מח' ימים והשבת בכלל וכן נר הדולק בשבת וכן קדרה שעל גבי כירה שאי אפשר שלא תצטמק בשבת וכן שפוד המונח בתנור כדתנן (דף יט:) משלשלין את הפסח ולא פליגי ב"ש:
בדמפקר להו - לכלים ושוב אינו מצווה על שביתתן:
עססיות ותורמסין - מיני קטניות וצריכין בישול יותר:
בכדי שיעשו - כדי שלא יהנה ממלאכת שבת:
יחתה בגחלים - למהר בישולן:
סליק בהו קוטרא - של עצים ומשחיר הבגדים ועשן העצים קשה להם וכן בגפרית:
לא מגלי - משטח פי תנור וליכא למגזר שמא יחתה בגחלים:
לגזור - שמא יחתה בגחלים:
עקורה - מעל האור:
מגיס - מהפך בה ובמבושל הוי בישול:
וטוחה - מכוסה בכיסוי שלה וטוחה בטיט סביב דכולי האי לא טרח ומידכר:
והשתא דאמר מר - דהנחת קדרה לא אסירא אלא משום חתייה:
האי קדר' חייתא שפיר דמי - להשהותה לכתחלה מבעוד יום בתנור והיא מתבשלת כל הלילה דודאי חייתא לאו אדעתא למיכלה לאורתא אנחה התם ומשום למחר לא אתי לחתויי שהרי יש לה שהות גדול ולא דמי לעססיות ותורמסין שאין כל הלילה והיום די להן:
ובשיל שפיר דמי - מבושלת כל צרכה שפיר דמי להניחה דלא בעי חיתוי:
שדא ביה גרמא חייא - דלאו דעתיה למיכליה לאורתא:
גדיא - קשי ליה זיקא:
שריק - פי התנור בטיט סביב כיסוי אינו מוכן לחתות:
ברחא - איל גדול לא קשיא ליה זיקא ואתי לגלויי פי התנור ליטול כיסויו לחתות:
דגדיא ולא שריק - איכא חדא לאיסורא וחדא להיתרא:
בבשרא אגומרי - שאינו בתנור דאפילו כיסוי ליכא ומוכן להפוך בו ולחתות:
לא ישאלנו - שאלה דבר החוזר בעין הלואה בדבר הניתן להוצאה:
אלא כדי שיגיע - הנכרי לביתו מבעוד יום ואע"ג דבדידיה קטרח מחמירין ב"ש דמיחלף בשלוחו:
בית הסמוך לחומה - של עיר אחרת שהנכרי דר שם שהרי יכול להניחו שם:

מפתח ביתו - של ישראל:
הן הן דברי כו' - לא בא ר"ע לחלוק על ב"ה אלא לחלוק על תנא בן מחלוקתו שאמר אליבא דב"ה לבית הסמוך לחומה ובא ר"ע לומר לא אמרו ב"ה כן אלא כו':

דף יט.

כותח הבבלי - נותנין בו חמץ כדאמרי' באלו עוברין ואינו עשוי לאכול יחד אלא לטבול בו ואינו כלה עד זמן מרובה:
שלשים יום - משמתחילין לדרוש בהלכות הפסח חלה אזהרת פסח עליו:
כלב - רמי עליה לזונו:
לא ישכיר אדם כליו - לעשות בהן מלאכה בע"ש דנראה שמשכירו לו לצורך השבת:
שלא נמצא כתב ידו - שלא יוליכנו בשבת:
אלא אם כן קצץ לו דמים - דכיון דקוצץ לו דמים בדידיה טרח וב"ש לא מודו בקצץ דאפילו בקצץ פליגי דהא לא עדיף ממוכר ומשאיל ונותן מתנה אלא מילתא דב"ה אשמעינן דבדלא קוצץ לא פליגי דאסור:
לביתו - של מי שנשתלח לו:
לבית הסמוך - לחומת העיר שנשתלח שם:
והלא קצץ - ואמאי אסרי ב"ה הא אינהו שרו לעיל:
והא אמרת רישא אין משלחין - אא"כ. קצץ:
דואר - שלטון העיר ולו רגילין לשלוח איגרות:
שכיחא במתא - משלחין בלא קוצץ בכדי שיגיע השליח למר לבית הדואר ולמר לבית הסמוך לחומה ורישא דאין משלחין בלא קוצץ כלל דלא קביע במתא ואם לא ימצאנו יהא צריך לילך אחריו בשבת:
מפליגין - מפרישין מן היבשה לים וזהו לשון [הפלגת] ספינה על שם שמפליג עצמו מן היישוב ומרבינו יעקב שמעתי בעירובין שאמצעיתו של ים נקרא פילגוס ואף בלשון לעז פילגס:
ופוסק - עם הנכרי ע"מ לשבות ואין צריך לשבות:
ומצור לצידן - אין אלא מהלך יום ובע"ש היה שם יום השוק כדאמרינן בפסחים במקום שנהגו (פסחים דף נ:):
ומדבריהם למדנו כו' - ונפקא מינה לשכר הכובס:
לקצרא - כובס:
כמה בעית עלויה - בשכר כיבוס:

כבר קדמוך רבנן - שלמדונו שהלבנים קשים לכבסן יותר מן הצבועים:
לימשחיה - ימדדנו בנתינתו ובחזירתו:
דכווצי - ברותחין:
דאתי ממילא - כגון משקין הללו שנסחטים מאליהם ובלבד שיתחיל מבעוד יום:
בוסר - ענבים בתחילתן כשהן דקים מוציא מהן משקין לטבל בו בשר לפי שהוא חזק וקרוב להחמיץ:
מלילות - שבולין שלא בשלו כל צרכן מרסקן וטוענן באבנים ומשקה זב מהן ומטבל בו:
יגמור - מאחר שרסקן וצברם בכובד יניחם בכלים ויצאו מעצמן ומותר לכתחילה:

דף יט:

לא יגמור - אסור להניחם מבעוד יום תחת כובדן כדי לגמור משתחשך:
ור' אלעזר אומר - הוא ר' אלעזר בן פדת דהוא אמורא:
ר' אלעזר היא - הוא ר' אלעזר בן שמוע סתם ר' אלעזר של משנה ובריייתא:
חלות דבש - שהכוורת רודה ועשויין כמין חלות של שעוה והדבש בתוכן:
שריסקן - כותתן:
אסורין - לאותו שבת באכילה: דבש לאחר שזב מן החלות נמי אוכלא הוא הלכך ליכא למיגזר ביה שמא יסחוט משתחשך דלא שייכא ביה סחיטה:
הכא - זיתים וענבים דמתני' דמעיקרא אוכלא והשתא משקה איכא למיגזר שמא יסחוט משתחשך דהא ודאי סחיטה היא:
ור' יוסי בר' חנינא - הך ברייתא דקתני דפליג ר' אלעזר אף בזיתים ובענבים לא הוה שמיע ליה ומההיא דחלות דבש שהיא משנה בפרק חבית שנשברה לא הוי מצי לדמויה למתני' משום פירכא דלעיל:
במחוסרין דיכה כ"ע לא פליגי - דאסירי דטעינתן היא גומרת ונמצא הכל עשוי בשבת:
שחיקה - יותר מדיכה לשון או דכו במדוכה (במדבר י"א:ח') ורבותי גורסין כי פליגי במחוסרין סחיטה שנידוכו יפה ואין טעינתן גומרת אלא סחיטה ולמאן דגריס שחיק' טעינתן שוחקתן והני דמתני' מחוסרין דיכה הן וטעינתן היא דיכתן היא שוחקתן היא סוחטתן ובהא ר' ישמעאל מודה דאסור:
שמן של בדדין - איידי דאיירי בבית הבד נקט ליה שמן המשתייר בזויות הבד תחת הטעינה והוא ניתן לבדדין וכן מחצלות של בדדין שמכסין בהן את הזיתים:
רב אסר - לטלטולי משום מוקצה דרב סבר כר' יהודה במוקצה ושמואל סבר כר"ש דלית ליה מוקצה והכי אמרינן במי שהחשיך:

כרכי דזוזי - זוג של מחצלות שמכסים בהן את פרגמטיא של ספינה וזוזי לשון זוג לפי שהן שתים ועשויות כאהל ובתשובות הגאונים מצאתי כרכי דזיווי ומפרש שהוא לשון ספינה בלשון ארמי:

עז - העומדת לחלבה:

וכן רחל - העומדת לגיזתה:

ותורא דרידיא - העומד לחרישה:

ותמרי דעיסקא - העומדין להוליכן לסחורה למקום אחר:

פלוגתא דר' יהודה כו' - דלר' יהודה דאית ליה מוקצה בפרק אחרון (דף קנו:) אסור לשוחטן ביום טוב אלא אם כן הזמינן מבעוד יום ולר' שמעון שרו:

חרתא - שם מקום:

דארגיז - אדם אחד היה אמגושי שבנה לאותה העיר ורב המנונא דר בה ועדיין מערת קבורתו קיימת שם כך מצאתי בתשובה:

והא כר' שמעון סבירא לן - השתא כדלקמן ואמאי שמתיה:

חד מציל - אוכלין ומשקין מפני הדליקה הרבה לחצר המעורבת:

בחד מנא - כדתנן מצילין סל מלא ככרות ואע"ג שיש בו מאה סעודות:

וחד מציל בארבע וחמש מאני - אלא שמקפלן כולן לתוך כלי גדול ונושאן בפעם אחת:

וקא מיפלגי כו' - בפרק כל כתבי הקדש:

מתני' חררה - עוגת רצפים (מלכים א י"ט:ו') פוגאר"ה בלע"ז:

יקרמו - כמו קרום קרושטי"ן בלע"ז:

התחתון - מפרש בגמרא:

משלשלין את הפסח כו' - והוא נצלה והולך משתחשך ואע"ג דבעלמא אין צולין כדאמרן הכא שרי דבני חבורה זריזין הן ומדכרי אהדדי ולא אתו לחתויי בגחלים:

ומאחיזין את האור - מעט מעט בעצים של מדורת בית המוקד שהיתה בעזרה והיא מתבערת והולכת משתחשך ולא חיישינן שמא יהו כהנים צריכין להבעירה משתחשך כדמפרש בגמרא:

בית המוקד - לשכה גדולה היא שהכהנים מתחממין שם במדורת אש הנסקת תמיד מפני שמהלכין יחפים על רצפת שיש בעזרה כדאמרי' בזבחים (פ"ב דף כד.) הואיל ורצפה מקודשת דכתיב ביום ההוא קדש המלך את תוך החצר וכלי שרת מקודשין דכתיב וימשחם ויקדש אותם מה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה:

דף כ.

ובגבולין - צריך להבעיר מדורתן מבעוד יום כדי שתאחוז האש ברובו:
ר' יהודה אומר - אם היתה מדורת פחמין אין צריך להאחיז בהן האור אלא כל שהוא והיא דולקת והולכת דאין דרכה להיות כבה והולכת וא"צ לחתות בהן:
גמ' בן דרוסאי - לסטים היה ומבשל בישולו שלישי:
איתמר נמי - דמאכל בן דרוסאי חשוב בישול:
כל שהוא - מבושל ביד ישראל כמאכל בן דרוסאי שוב אין בגמרו משום בישולי נכרים:
גרוף - מן הגחלים במגריפה שקורין וודילי:
קטום - מפזרים אפר מלמעלה כדי להפיג חומו שלא יוסיף הבל בשבת וזה תבשיל שהוא כמאכל בן דרוסאי לא חיישי' אם מתבשל והולך בשבת:
דגבי תנור - שהככרות נדבקים בדופני התנור סביב הילכך מבעיא ליה הי קרי תחתון הנך פנים דגבי דופני התנור או פנים הפונים למטה לחלל התנור לצד האור:
מדובקים בתנור - וחומרא היא דפנים שכלפי האור ממהרין לקרום:
התם מנתח - ואם פותח פי התנור עייל ביה זיקא וקשי ליה:
הכא לא מנתח - דכתיב (שמות י"ב:ט') על ראשו ועל קרבו ואי מגלי ליה לא קשי ליה זיקא הלכך אי לא דזריזין הן אסור:
אברים ופדרים הוא דאתא - להתיר את הקטירן כל הלילה אבל מדורת בית המוקד שאינה צורך גבוה אלא צורך כהנים לא הותרה וסמוך לחשיכה היינו טעמא דלא גזור משום דכהנים זריזין הם שכולם היו בני תורה וחרדים ונזכרים ולא אתו לחתויי משתחשך:
כל אחד ואחד - כל עץ ועץ ולא תימא כיון שאחזה ברוב מנין העצים:
ושמואל אמר - כדי שלא צריך לומר הבא עצים דקים ונניח תחתיהן להבעיר את אלו:
תני ר' חייא - בפ' במה מדליקין לגבי מנורה להעלות נר תמיד שתהא שלהבת עולה מאליה אלמא בכי האי גוונא הויא הדלקה משום ר"י הלוי וקשה לי חדא דרמי בר חמא קתני לה התם ועוד דלאו מתניתא היא אלא הוא אמר לה בפירוש דמתני' אחריתי ושאר רבותינו תנו לה לענין מדורה ואני מצאתי אותה בת"כ לגבי מנורה:
עץ יחידי - כעין צוק"ש שלנו:
רוב עביו - שיכנס האור בתוך עביו עד רובו:
רוב היקפו - מבחוץ:
כתנאי - רוב עביו או רוב היקפו:

שישחת - רוב עביו:
ב' צדדיו - רוב היקפו:
זכר לדבר - דשוב הולך ודולק:
שני קצותיו אכלה האש - בידוע שתוכו נחר והלכה לחה שלו ונעשה יבש:
נחר - פסק לחה שלה ויבש כמו נחר גרוני (תהילים ס"ט:ד') וכן חרה מני חורב (איוב ל':ל'):
והאח - בשריפת יהויקים המגילה כתיב:
באחוה - כל העצים נדלקין זה מזה הקטן מדליק הגדול:
אין צריכין רוב - להצית את האור ברובן מע"ש אלא מאחיז בהן אור מבעוד יום לפי שאין כבין והולכים אלא דולקים והולכים:
צריכים רוב - לפי שאין שלהבת יכול ליכנס ביניהם:
גרעינין - של תמרה אם עשה מהם מדורה לכשיבשו אין צריכין רוב:
נתנן בחותלות - כלים שעושין מלולבין ונתן הכלי מלא במדורה צריכין רוב לפי שצבורין יחד ואין השלהבת יכולה להכנס בהן:
קנים מבדרן - לכאן ולכאן ואחת מהן היוצאה לא תמצא את חברתה לבערה הלכך כי לא אגדן צריכי רוב אבל אגדן לא מבדרן ואין צריכין רוב וכן גרעינין:

דף כ:

רב כהנא אמר קנים שאגדן צריכין רוב - כרב הונא דלא עיילא בהן נורא ולאבדורי לא חיישינן דארוכין הן וכבדין:
גרעינין שנתנן בחותלות אין צריכין רוב - כרב חסדא שנוחין לידלק אבל בלא חותלות מבדרי:
מדורה - לשון היסק גדול:
רבב - שומן ושעוה וכל דבר הניתך:
גבבא - שגובבין מן השדה בל"א שטובל"א:
קש - זנבות שבולין אשטרי"ס:
סילתי - לאחר שעשאום עצים דקים ובבבל נוהגין כן:
השתא פתילה - של בגד הטבולה בשמן ונוח לידלק:
אמר עולא המדליק - נר של שבת צריך שידליק ברוב היוצא מראש הפתילה חוץ לנר:
שוכא דארזא - יבש הוא ודק ויש כמין צמר בין קליפה לעץ והוא מבעירו משאחזה בו אור:

זאזא - מולש"א בלעז:
במה מדליקין - לעשות פתילה כל הני דמתני' מפרש בגמרא:
לא בזפת ולא בשעוה - לאו לענין פתילה אלא לתת במקום שמן וכל הני מזפת ואילך פסולי שמנים הן:
הכי גרסינן נחום אומר מדליקין בחלב מבושל - והוא מהותך:
גמ' עץ בעלמא הוא - ופשיטא דלא חזי לפתילה אלא למדורה:
עמרניתא - כמין צמר יש בין קליפתו לעצו:
והיה החסון לנעורת - אלמא חסון לאו נעורת הוא:
כיתנא דדייך ולא נפיץ - דכיון דלא נפיץ אין שמן נמשך אחריו נפיץ קרפר"י לפורר ונעורת מן הדק שבו והכי קאמר קרא פשתן החזק יהפך לנעורת כלומר הגבור יהיה חלש:
גושקרא - פסולת של משי העשוי ככובעים והוא בית התולעת וקורין לו פולויי"ל ונופצים אותו וטווהו ועושה ממנו בגד ואסור לעשות ממנו פתילה כדאמר בכל פסולי פתילות דמתניתין שהאור מסכסכת בהן קופצת ונפסקת ואין השלהבת עומדת במקומה:
גושקרא - על שם פסולת וגם פת סובין כמו כן נקראת במסכת גיטין (דף נו:):
מטכסא - לבוש העשוי מאותו כלך:
שיראים - מעיל העשוי מעיקר המשי:
סיריקין - עשוי מן המשי הרך המתפצל ומצוי במשי וקורין לו במקומנו יד"ש:
חייבין בציצית - ודלא כמאן דאמר כל בגדי צמר ופשתים דוקא חייבין בציצית מדאורייתא אי נמי מדרבנן קתני מיהא השיראים והכלך אלמא שיראין לאו היינו כלך:
אחווינא - ערבה ויש כמין צמר בין קליפה לעץ:
בפקתא - בקעה:
עץ בעלמא הוא - והיכי ליחזי לפתילה:
שברא - מין עשב ארוך וקורין אותו אורטי"א:
אוכמתא דחריצי - מקום כנוס מים גדל עליהם כמין ירקרוקת:
איפרוכי מיפרכן - ולא מצי ליעבד פתילה מינה:
אוכמתא דארבא - ספינה המתעכבת במקום אחד במים גדל ירקרוקת סביב שוליה מבחוץ:
מכווץ כווץ - מפני האור ואין דולק כלל ואין שלהבת אוחזת בו ולא צריך למתנייה:
עד כאן - עד ירוקה שעל פני המים פסול פתילות:
מכאן ואילך פסול שמנים - שלא יתן חתיכה זפת או שעוה בנר במקום שמן:

שעוה איצטריכא ליה - לפי שרגילין לעשות כמין פתילה ארוכה והפתילה לתוכה כמו שאנו עושין:
מהו דתימא לפתילה נמי - קאסר לה:
פסולתא דזיפתא - לאחר שיוצא הזפת מן העץ זב ממנו על ידי האור פסולת צלול כשמן והוא עיטרן:

דף כא.

למקח וממכר - למאן דמתני למזבן שעוה ליתיב ליה פסולתא דדובשא:
אבל עושין מהן מדורה - היסק גדול שאחד מבעיר חבירו:
לנר - קרויז"ל:
בשמן קיק - שמן של עוף אחד נותנין בנר ודולקן:
משחא דקאזא - שמן שעושין מגרעיני צמר גפן שקורין קוטו"ן:
קיקיון - כעין אותה של יונה:
לדידי חזי לי - מין קיקיון דיונה:
ומדפשקי רבי - בבצעי המים הוא גדל:
ועל פום חנוותא מדלן יתיה - על פום החנויות מדלין אותו לצל ולריח טוב:
מפרצידוהי - מגרעיניו:
נייחין - שוכבין:
בריחי - חולין:
מסכסכת - כמין סכין פגומה מסכסכת בבשר אנמילי"ד בלע"ז שאין אורו זקוף ונוח במקום אחד אלא נדעך וקופץ לישנא אחרינא מסכסכת בהן אינה נכנסת תוך הפתילה אלא סביב מבחוץ כמו סיכסכה אבניו ברואט"ש בלע"ז:
שאין נמשכין - ואתי להטות:
שמן כל שהוא - שמן הניתן בתוכו ממשיכו לאחר הפתילה:
לפי שאין מדליקין - בעינייהו וגזרינן הא אטו הא:
כרך דבר לעשות פתילה על גבי דבר שאין מדליקין בו - כגון פסול פתילות דמתני':
קתני מיהא - בדר"ש מדליקין ואע"ג דאגוז לא חזי לפתילה על ידי תערובות שפיר דמי:
מעשה רב - הואיל ומעיד שכך היו של בית אביו עושין הלכה היא:
מאי לאו להדליק - היו כורכים שתדליק הפתילה עם האגוז:
לא להקפות - לא היו מדליקין האגוז אלא סומך עליה הפתילה להציפה שלא תטבע בשמן ויצף הברזל מתרגמינן וקפא פרזלא (מלכים ב ו':ו'):

חלב מהותך - פונד"ר בלע"ז:
הני מימשכי בעינייהו - אחר הפתילה ובלא תערובות שמן נמי חזו אלא דגזור רבנן מהותך אטו אינו מהותך הלכך בעינייהו גופה גזירה ואנן ניקום וניגזור ע"י תערובת אטו בעינייהו:
והוא אמר לה - מפרש מאי תלמודא והיכי משמע מהאי קרא:
ולא שתהא עולה כו' - ולא שתהא צריכה תיקון והטייה:
מבלאי מכנסי הכהנים - ממכנסי הכהנים הבלואים:
היו מפקיעין - קורעין ועושין פתילות בשמחת בית השואבה שהיא בעזרת נשים:
ומהמיניהם - של כלאים הם דכתיב ואת האבנט שש משזר ותכלת וארגמן וקי"ל תכלת עמרא הוא ותני' לעיל לענין שבת הוסיפו עליהן של צמר לפסול וקתני מדליקין בהן במקדש:
שמחת בית השואבה שאני - דלא כתיב להעלות בה ולאו דאוריית' היא:
מאי לאו דכלאים - כגון אבנט:
כבתה - נר חנוכה:
זקוק לה - לתקנה הלכך צריך לכתחלה לעשות יפה דילמא פשע ולא מתקן לה:
ומותר להשתמש לאורה - הלכך בשבת אסור שמא יטה לצורך תשמיש:

דף כא:

אין זקוק לה - הלכך בחול שרי:
ואסור להשתמש לאורה - שיהא ניכר שהוא נר מצוה וליכא למיחש להטייה:
ולא קבלה - שלא חשבו לסמוך על דבריו:
אי זכאי - אילו הייתי זוכה ללומדה הייתי גורסה כששמעתיה ראשון:
גירסא דינקותא - מתקיים יותר משל זקנה:
לשיעורה - שיהא בה שמן כשיעור הזה ומיהו אם כבתה אין זקוק לה:
רגלא דתרמודאי - שם אומה מלקטי עצים דקים ומתעכבין בשוק עד שהולכים בני השוק לבתיהם משחשכה ומבעירים בבתיהם אור וכשצריכין לעצים יוצאים וקונין מהן:
נר איש וביתו - נר אחד בכל לילה ואיש וכל בני ביתו סגי להו בנר אחד:
והמהדרין - אחר המצות עושין נר אחד בכל לילה לכל אחד ואחד מבני הבית:
כנגד ימים הנכנסים - העתידים לבא:
ימים היוצאין - שיצאו כבר וזה שהוא עומד בו נמנה עם היוצאין:
פרי החג - מתמעטים והולכים בקרבנות דפרשת פנחס:

מעלין בקדש ואין מורידין - מקרא ילפינן לה במנחות בפרק שתי הלחם (מנחות דף צט.):
מבחוץ - משום פרסומי ניסא ולא ברה"ר אלא בחצרו שבתיהן היו פתוחין לחצר:
ואם היה דר בעלייה - שאין לו מקום בחצרו להניחה שם:
מניחה - מבפנים כנגד חלון הסמוך לרה"ר:
הסכנה - שהיה להם לפרסיים חוק ביום אידם שלא יבעירו נר אלא בבית ע"ז שלהם כדאמרינן בגיטין (פ"ב דף יז:):
נר אחרת - לעשות היכר לדבר:
ואי איכא מדורה - אש לא צריך נר אחרת לפי שמשתמש לאור המדורה ויש היכרא שהנר של מצוה היא:
ואי אדם חשוב הוא - שאינו רגיל להשתמש לאור המדורה:
צריך נר אחרת - דאי לא לא הוי היכר:
מאי חנוכה - על איזה נס קבעוה:
בחותמו - בהצנע וחתום בטבעתו והכיר שלא נגעו בו:
ה"ג **ועשאום ימים טובים בהלל והודאה** - לא שאסורין במלאכה שלא נקבעו אלא לקרות הלל ולומר על הנסים בהודאה:
גץ - ניצוץ אישטינצי"ל:
פטיש - קורנס גדול של נפחים:
בעל גמל חייב - שלא היה לו להגדיל בחבילתו שתכנס לחנות:
בנר חנוכה פטור - חנוני שברשות פירסום מצוה הניחה שם:
זאת אומרת - הא דקתני בנר חנוכה פטור:

דף כב.

פסולה - דלא שלטא בה עינא למעלה מכ' אמה וליכא פרסומי ניסא:
כסוכה וכמבוי - דתנן בהו בהדיא בעירובין ומסכת סוכה דפסילי:
מצוה להניחה - בחצר או ברה"ר בטפח הסמוך לפתח שאם ירחיקנו להלן מן הפתח אינו ניכר שבעה"ב הניחו שם:
מימין - בכניסתו לביתו לימין:
מזוזה - קי"ל דבימין דכתיב ביתך דרך ביאתך וכי עקר אינש כרעיה דימנא עקר ברישא:
להרצות - למנות:
במה ששפך - בידו ששפך בה ולא ברגלו:
נויי סוכה - פירות שתולין בה לנוי:

מריה דאברהם - לשון תמיה הוא:
תלי - סוכה דתניא בברייתא בהדיא כדמפרש ואזיל:
בדלא תניא - בנר חנוכה דמימרא דרב אסי הוא ואינו ברייתא:
ועטרה בקרמים - פארה ביריעות של צבעים שקורין אובריי"ץ:
התנה עליהן - במס' ביצה (דף ל:) אוקימנא באומר איני בודל מהן כל בין השמשות של קידוש יו"ט ראשון דלא חל עלייהו קדושה כלל אבל תנאי אחר אינו מועיל:
אבוהון דכולהו - שילמדו כולן ממנו:
דם - כיסוי הדם דנפקא לן מקרא ושפך וכסה ומפרש בה טעמא שלא יהיו מצות בזויות עליו:
מנר לנר - דחנוכה כדמפרש טעמא לקמיה:
מתירין - להטיל ציצית מטלית ישן לטלית חדש ובמנחות מפרש טעמא דמאן דאסר:
הלכ' כר"ש - דאמר דבר שאין מתכוין מותר ואע"ג דקעביד חריץ והוי תולדה דחורש או בונה ומשום דהילכתא כרב באיסורי בכוליה הש"ס בר מהני תלת נקטינהו גבי הדדי:
כל מילי דמר - רבה בר נחמני:
לעשות חריץ גרסינן:
טעמא דרב - מנר לנר משום ביזוי מצוה שמדליק קיסם שאינה מן המצוה מנר של מצוה וממנו מדליק השאר:
אכחושי - דמיחזי כמאן דשקיל נהורא ושואב קצת מלחלוחית שמנו:
משרגא לשרגא - מביא נר אצל נר ושתיהן של מצוה ולא בקיסם:

דף כב:

מעשר שני - דינרין שחילל עליהם מעשר שני אין שוקלין כנגדן דינרין של חולין לראות שיהיו שלימים:
אי אמרת בשלמא כי פליגי רב ושמואל מנר לנר - ממש ולא בקיסם ובהא הוא דשרי שמואל דלא חייש לאכחושי אבל בקינסא דביזוי הוא מודה הא לאו הויא תיובתיה דהנך דינרים דחולין לא גופייהו מצוה ואע"ג דלמצוה קבעי להו לקינסא דמיא אלא אי אמרת בקינסא נמי שרי שמואל הואיל וצורך מצוה הוא הא הויא תיובתיה דאסר לשקול ואע"ג דצורך מצוה:
לא יכוין משקלותיו - שמא לא ימצאם טובים או ימצאם יתירים ויחוס עליהן ולא יחלל המעשר עליהן ונמצא שביזה המעשר שלא לצורך:
ומפיק להו לחולין - כלומר יניחם בחוליהן כמו שהן:

נר מערבי - למ"ד במנחות מזרח ומערב מונחין סדר הקנים קרי מערבי נר שני שבצד החיצון שהוא במזרח ולמ"ד צפון ודרום מונחים אמצעי קרי מערבי על שם שהיה פיו כנגד מערב וכל שאר הנרות כלפי האמצעית דכתיב אל מול פני המנורה דהיינו אמצעי יאירו וגו' של צפון היו פונות לדרום ושבדרום פונות לצפון. נרות לוצ"ש של זהב שנותנין לתוכן שמן ופתילה:

כמדת חברותיה - חצי לוג שיערו בה ללילי תקופת טבת הגדולים ואם ידלק ביום (ובלילה) בלילות הקצרים ידלק אבל פחות לא שלא יכבה בטבת בלילה והתורה אמרה מערב עד בקר:

וממנה היה מדליק - הנרות בין הערבים:

ובה היה מסיים - הטבת הנרות שדלק כל היום ואינו מטיבו עד הערב ומשנה זו בת"כ שנויה וסבירא ליה דמזרח ומערב מונחין והכי תניא לעיל מיניה להעלות נר תמיד שתהא נר מערבי תמיד שממנו יהא מתחיל ובו יהא מסיים ומדלא כתיב להעלות נרות ש"מ הוקבע נר אחד להתחיל בו בכל יום וזהו נר מערבי השני של מזרח והכי תנן (תמיד לג.) נכנס ומצא נרות מזרחים דולקות מדשן המזרחי ומניח את המערבי דולק שממנו מדליק את המנורה בין הערבים מצאו שכבה כגון משמת שמעון הצדיק מדליקו ממזבח העולה ונראה בעיני דאמור רבנן קביעותא בנר שני משום דאין מעבירין על המצות וכי עייל בהיכל בקמא פגע ברישא וביה לא מצי לאתחולי דכתיב יערוך אותו לפני ה' צריך שיהא אחד חוצה לו דאי לא לא קרינן ביה לפני ה' והכי אמרינן במנחות (דף צח:) דכתיב בנר מערבי לפני ה' מכלל דכולהו לאו לפני ה' כו' ובה היה מסיים ההטבה לפי שהשאר היה מטיב שחרית וזו מטיב בין הערבים ואוחז הישנה בידו או מניחה בכלי עד שנותן שמן ופתילה ומדליקה ומדליק ממנה את השאר והא דאמרינן בסדר יומא (דף לג:) הטבת ה' נרות קודם להטבת ב' נרות משמע כולהו הוה מטיב שחרית ויליף לה מקראי היינו בשלא הי' הנס מתקיים והי' מוצאו שכבה דלא סמך קרא אניסא וכל זמן שהיו ישראל חביבין היה דולק כל היום והיינו עדותה:

והא הכא כיון דקביעי נרות - במנורה ולא היה יכול לנתק נר מערבי מן המנורה להדליק בו האחרים על כרחיך הא דקתני ממנה הי' מדליק לא סגי דלאו משקל קינסא:

ואדלוקי - לקינסא מנר מערבי ובההיא קינסא מדליק את השאר:

בפתילות ארוכות - כל הפתילות יוצאות חוץ לנרותיהם עד שמגיעות זו לזו ומדליק ממנה הסמוכה לה והשאר זו מזו:

סוף סוף למ"ד כו' - דהא לדידיה משרגא לשרגא אסור:

אי הדלקה עושה מצוה - אי המצוה של חנוכה תלויה בהדלקה מדליקין כדאשכחן במנורה:
ואי הנחה עושה מצוה - ועיקר מצותה תליא בהנחה:
אין מדליקין מנר לנר - דהדלקה לאו מצוה היא כולי האי:
דאיבעיא להו גרסי' - כלומר דהא מילתא כבר איבעיא לן ומפשטא דההיא בעיא מיפשטא לן הך:
היה תפוש נר חנוכה - בידו משהדליקה עד שכבתה:
ועומד - לאו דוקא אלא כן לשון הש"ס:
לצרכו - להשתמש וליכא היכר ניסא:
בפנים - בבית:
והוציאה לחוץ - כדאמר לעיל דצריך להניחה על פתח ביתו מבחוץ:
אי אמרת בשלמא הדלקה עושה מצוה משום הכי לא עשה ולא כלום - דכיון דזו היא מצותה צריך שתיעשה במקום חיובא:

דף כג.

עששית - כלי גדול של זכוכית בלעז לנטרנ"א:
דולקת - שהדליקה למצות חנוכה בע"ש:
ומדליקה - למצות הלילה:
היו באותו הנס - שגזרו יוונים על כל בתולות הנשואות להיבעל לטפסר תחלה ועל יד אשה נעשה הנס:
אכסנאי - אורח:
בתר דנסיבי - ופעמים שהייתי אכסנאי ללמוד תורה:
עלי - בשבילי:
בגו ביתאי - בביתי:
משוך נהוריה - אינו ממהר לכלות כשמן זית:
צליל נהוריה - צלול ומאיר:
לגבל - מצאתי בתשוב' הגאוני' שמעשנין כלי זכוכית בעשן שמן זית עד שמשחיר וגורר השחרורי' ונותן בו שמן קימעא ומגבל בו ומייבשו בחמה וממחה אותו לתוך הדיו:
לעשן - נמי כדפרישית:
שרף - גומ"א:
קטף - פרונייל"ל של יער כמו שאנו עושים משל שרף:

הרואה - העובר בשוק ורואה באחד החצרות דולק ומצאתי בשם רבינו יצחק בן יהודה שאמר משם רבינו יעקב דלא הוזקקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו עדיין או ליושב בספינ':

הרואה מברך שתים - שעשה נסים ושהחיינו שאין עליו לברך להדליק דהא לא אדליק איהו:

מאי ממעט - המדליק בשאר ימים איזו מן השלש ממעט:

כל יומי איתיה - שהרי כל שמנה הדליקו מן הפך אבל זמן משהגיענו להתחלת זמן הגיענו:

היכן צונו - הא לאו דאורייתא היא אלא מדבריהם:

מלא תסור - מן הדבר אשר יגידו לך וגו':

מערבין בו - עירובי חצרות ותחומין:

משתתפין בו - במבוי דאי בעי מפקר לנכסיה והוה עני וחזי ליה כדתנן מאכילין את העניים דמאי הלכך חשוב דידיה:

ומברכין עליו - המוציא:

ומזמנין עליו - ברכת הזימון:

ומפריש אותו - אדם שהוא ערום כלומר דלא צריך לברוכי עליה בהפרשתו:

והיה מחניך קדוש - ולא יראה בך ערות דבר אפילו דבור דהזכרת השם לא יראה בך ערות דבר:

ודאי דדבריהם - כגון נר חנוכה:

ספק דדבריהם - כגון דמאי שהפרשתו אינה אלא מספק:

ובעי ברכה - קדוש היום:

רבא אמר - ספק דדבריהם בעי ברכה ודמאי אפילו ספק לא הוי אלא חומרא בעלמא דרוב עמי הארץ מעשרין:

חצר שיש לה ב' פתחים - שיש לבית ב' פתחים פתוחים לחצר צריכ' שתי נרות נר לכל פתח כדמפ' טעמא משום חשדא שהרואה יהא סבור שהבית חלוק והרי הוא של שני בני אדם ויאמרו האחד אינו מקיים מצות נר:

מב' רוחות - אחד בצפון ואחד במזרח:

חשדא דעלמא - בני עיר אחרת העוברין משם בשוק:

אפי' מרוח אחת נמי - סבורין הן שהבית חלוק מתוכו:

ואי חשדא דבני מתא - שיודעים שאין חלוק:

לסוף שדהו - בגמר קצירו כדכתי' לא תכלה משמע בשעת כילוי ולא שיקצה אותה קודם לכן:
מפני בטול עניים - וכולהו מפרש להו:
שעה פנויה - שאין עניים אצלו ויאמר לקרובו עני מהר וטול כאן עד שלא יבאו אחרים אבל עכשיו שמניחה בגמר קציר השד' העניים רואין ובאין:

דף כג:

ומפני בטול עניים - שלא היו יודעים מתי יקצור אותם:
מפני החשד - שהעוברין רואין בגמר קצירו שהוא מכלה את הכל לא ידעו שנתנה כבר:
ומשום לא תכלה - דמשמע שעת כילוי:
אטו כולהו - הני דאמרן לא טעמא דלא תכלה קא מפרשי מאי שנא שעת כילוי:
אמר רבא מפני הרמאין - העוברין על לא תכלה ואומרים כבר הנחנוה:
שתי פיות - שהנרות שלהם של חרס הן ומכוסין ועושים לו נקב בצדי כסויו להכניס לו הפתילה והוא הפה ולמעלה בכיסויו יש נקב קטן וגם חלל יש למעלה מן הכסוי וממלאו שמן והוא נכנס דרך הנקב מעט מעט אם יש בו שני נקבים משני צדדין עולה לשני בני אדם למהדרין העושין נר לכל אחד ואחד:
עשאה כמדורה - שהאש מתחברת לאמצעיתה ואינו דומה לנר:
נר ביתו ונר חנוכה - נר ביתו בשבת והוא עני ואין לו כדי לקנות שמן לשתי נרות:
שלום ביתו - והכי אמרינן לקמן (דף כה:) ותזנח משלום נפשי זו הדלקת נר בשבת שבני ביתו מצטערין לישב בחשך:
בנים תלמידי חכמים - דכתיב (משלי ו':כ"ג) כי נר מצוה ותורה אור על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור דתורה:
דרבי אבין נגרא - חרש עצים:
בשרגא - דשבת:
חליף ותני - עובר ושונה כלומר עובר תמיד:
דבי נשא - אביו ואיכא דאמרי חמיו:
נפק מינייהו - דחתנו כבנו:
מאחרה ומדלקת - נר של שבת סמוך לחשכה:
לא ימיש - קרא יתירא הוא להך דרשה דהא כתיב וה' הולך לפניהם יומם:
עמוד הענן - של יום משלים אורו לעמוד האש שהיה עמוד האש בא קודם שישקע עמוד הענן אלמא אורח ארעא בהכי:

לאקדומי - בעוד היום גדול:
תנינא - שונה אני:
שלא יקדים - דלא מינכרא שהיא של שבת:
דרחים - אוהב:
הוו ליה בנין רבנן - ואהבתו עליהם כאב על בן:
ואי לאו בר הכי - שאינו רגיל לעסוק בתורה:
ולשריפה עומד - שאסור באכילה:
שמצוה עליו לבערו - דילמא אתי ביה לידי תקלה דאכילה:
שמא יטה - כדי שיתבער מהר:
ביום טוב - דליכא למיחש להטייה לישתרי:
בערב שבת - והוא צריך להדליקה מבעוד יום נמצא שורף קדשים ביו"ט ולקמן בפרקין (דף כד:) ילפינן מקראי דאין שורפין:

דף כד.

בברכת המזון - בתפלה פשיטא לן שהרי להלל ולהודאה נקבעו כדאמרינן לעיל:
לא מזכרינן - לא חייבו להזכיר:
אינו מזכיר - אינו צריך להזכיר:
מה תפלה בברכת הודאה - דהא כולה מילתא דחנוכה עיקרה להודאה נתקנה:
בהודאה - בברכת הארץ:
ואומר מעין המאורע בעבודה - לבקש רחמים על ישראל ועל ירושלים להשיב עבודה למקומה לעשות קרבנות היום:
שני וחמישי - משמע של כל שבתות השנה ומאי עבידתייהו לזוכרם ולחלקם משאר ימות השנה:
של תעניות - שהיו גוזרים תעניות על הגשמים שני וחמישי [ושני] במס' תענית (דף י.):
ושל מעמדות - כלומר לימים של מעמדות שהיו מתענין ארבעה תעניות בשבת שני ושלישי ורביעי וחמישי ומעין המאורע דידהו תפלת תענית:
ערבית - לילי כניסתן ואע"פ שאוכל ושותה כל הלילה מתפלל תפלת תענית מאחר שנכנס היום והכי נמי אמר רב הונא במסכת תענית (דף יא:) יחיד שקבל עליו תענית אף על פי שאוכל ושותה כל הלילה מתפלל תפלת תענית. ובתשו' הגאונים מצאתי ברייתא שנו רבותינו פעמים שאדם שרוי בתענית ואינו מתפלל ופעמים שאינו שרוי בתענית ומתפלל הא כיצד כאן בכניסתה כאן ביציאתה כלומר ערב תענית אע"פ שעתיד לאכול

לאחר תפלה מתפלל תפלת תענית וליל מחרתו אף על פי שעודנו בתענית כשמתפלל תפלת ערבית אינו מתפלל תפלת תענית וסוף דברי הגאונים כתבו אבל אין אנו רגילים לומר ערבית ואפילו שחרית שמא יארע לו אונס חולי או בולמוס ויטעום כלום ונמצא שקרן בתפלתו:

אין מחזירין אותו - דלאו דאורייתא נינהו:

בברכת המזון - של ערבית בכניסתו וכ"ש ביציאתו שכבר עבר היום:

של חנוכה במוספין - בתפלת מוספין דשבת ור"ח שבתוך ימי חנוכה מהו להזכיר על הניסים בהודאה:

בד' תפילות - ערבית ושחרית ומוסף ומנחה וכיון שחובת תפלה זה היום אינה פחותה משאר תפלות של יום:

אין נביא בר"ח - הכא נמי הואיל אלמלא ר"ח אין מוספין בחנוכה לא בעי לאזכורי:

הכא איתיה (**בשחרית וערבית**) **ומנחה** - וכיון שהיום מחויב בארבע תפלות כזו כן זו:

המפטיר בנביא במנחה בשבת - מצאתי בתשובת הגאונים שהיו רגילים לקרות בנביא בשבתות במנחה עשרה פסוקים ובימי פרסיים גזרו גזרה שלא לעשות וכיון שנסתלקו נסתלקו:

אין נביא במנחה ביום טוב - ואף על גב דאיתיה שחרית הואיל ומנחה לאו משום יום טוב אתי לא מזכרינן:

דף כד:

ככל הני שמעתתא - רב הונא ורב יהודה ורב גידל ורב אחדבוי אלא כתפלה אחת כך חברתה לכל דבר היום ומזכיר:

צריך להזכיר של שבת - לומר ותתן לנו את יום המנוח ואת יום הכפורים הזה וחותם מקדש השבת ויוה"כ ואע"פ שאין תפלת נעילה בשבת:

יום הוא שנתחייב בד' תפלות - לאו תפלת הלילה בכלל אלא תפלות היום שחרית מוסף מנחה ונעילה:

שליח ציבור היורד ערבית - המתפלל ברכת מעין שבע קונה שמים וארץ מגן אבות בדברו:

משום סכנת - מזיקין שלא היו בתי כנסיות שלהן בישוב וכל שאר לילי החול היו עסוקין במלאכתן ובגמרן מלאכתן מתפללין ערבית בביתן ולא היו באין בבית הכנסת אבל לילי שבת באין בבית הכנסת וחשו שיש שאין ממהרין לבא ושוהין לאחר תפלה לכך האריכו תפלת הצבור:

היינו ת"ק - דאמר ולא בחלב כל חלב במשמע:
דרב ברונא - דשרי ע"י תערובת שמן כל שהוא:
ולא מסיימי - אין ניכר מי אוסר ומי מתיר:
מתני' שמן שריפה - שמן של תרומה טמאה ובגמ' מפרש טעמא:
רבי ישמעאל אומר כו' - בשבת:
עטרן - פסולתא דזיפתא:
מפני כבוד השבת - שריחו רע:
שמן שומשמין כו' - מסקנא דמילתא דחכמים היא:
צנונות - צנון:
שמן דגים - מקרבי דגים שנימוחו:
פקועות - דלעת מדברי:
נפט - מין שמן שריחו רע כדאמרינן בסדר יומא (דף לט.) בא למדוד נפט אומרים לו מדוד לעצמך שאין אדם רוצה לסייעו:
גמ' מנהני מילי - דאין שורפין דאי לא ממעט לה קרא אית לן למימר ליתי עשה דבאש תשרופו וידחה את לא תעשה כל מלאכה:
שאין ת"ל עד בקר - זימנא אחריתי אלא והנותר ממנו באש תשרופו דהא כתיב עד בקר ברישא:
בקר שני - שהוא חולו של מועד והכי משמע והנותר ממנו לבקר ראשון עד בקר שני המתינו ותשרפהו:
עולת חול - כגון אברי תמיד של ערב יו"ט שלא הוקטרו מבעוד יום אין מעלין אותן משחשכה וכ"ש קדשים פסולים לא שרפינן:
הוא לבדו - קראי יתירי נינהו דמצי למכתב אך אשר יאכל לכל נפש יעשה לכם:
מכשירין - מכשירי האוכל כגון לעשות שפוד וסכין ותנור וכירים:
לבדו - למעוטי מילה שלא בזמנה דלא דחיא שבת ויו"ט דאי לא מעטיה קרא אתיא בק"ו דתידחי בפ' ר' אליעזר (לקמן קלב:) דהכי תניא התם ומה צרעת שדוחה את עבודה ועבודה דוחה את השבת מילה שלא בזמנה דוחה אותה דהכי תניא התם מילה דוחה את הצרעת בין בזמנה בין שלא בזמנה ויליף לה מקראי שבת שנדחית מפני עבודה אינו דין שתהא מילה שלא בזמנה דוחה אותה אתא לבדו לאפוקי מהאי ק"ו דלא תדרוש ליה וממילא שמעינן מינה דמצוה שאין זמנה קבוע ויכול לעשותה למחר אינה דוחה יום טוב וה"ה לשריפת קדשים טמאים:

דף כה.

עשה הוא - דמשמע שבות בו:
ואין עשה - דבאש תשרופו דוחה יו"ט דהוא לא תעשה ועשה ואע"ג דהדלקת נר ביו"ט מלאכה המותרת היא הואיל והבערת שאר קדשים שאין נהנין מהן נאסרין גם זו לא יצא מן הכלל:
הא בחול שפיר דמי - לאיתהנויי מינה:
מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת - דדמיא לקדש ועוד משום תקלה:
לא בערתי ממנו - במעשר שני כתיב:
בטמא - בין שאני טמא בין שהוא טמא:
קדש לא ממעיטנא - מהך חומרא:
שכן - יש בו חומרי פנקעכ"ס וראוי גם לזו חייבין עליו משום פיגול שחט על מנת לאכול חוץ לזמנו ואכל אפילו בזמנו ומשום נותר חוץ לזמנו ממש ולא חשב מתחלה וקרוי קרבן ויש בו מעילה ואף על גב שקדש (הנותר) לאכילת כהנים אין בהן מעילה מ"מ תורת מעילה שייכא ביה אם קדשי קדשים הן יש בהן מעילה לפני זריקה לכל הנהנה מהן ואם קדשים קלים הן יש מעילה באימוריהן לאחר זריקת דמים לאפוקי תרומה דלית בה כלל:
וכרת - לאוכלה בטומאת הגוף ותרומה במיתה בידי שמים ימיו נקצרים אבל אינו הולך ערירי:
אסור לאונן - ק"ו ממעשר אבל תרומה מותרת לאונן ביבמות בפרק הערל (יבמות דף ע:) זר זר ב' פעמים זרות אמרתי לך ולא אנינות. אונן כל זמן שלא נקבר מתו:
מחפ"ז - מיתה בידי שמים לזר האוכלה או כהן טמא וחומש לזר האוכלה בשוגג דכתיב (ויקרא כ"ב:י"ד) כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו עליו אבל קדש משעה שיש היתר לכהנים כתרומה ויצא מידי מעילה שוב אין חומש בשגגת אכילתו ויש דמוקמי לה בחומשין דחומשא ולא נהירא דהא רבינן ביה חומש דחומש בהקדש בפרק הזהב (בבא מציעא דף נד:):

דף כה:

ואין לה פדיון - להוציאה לחולין אבל קדש יש קדש שנפדה כגון שהומם לפני שחיטה:
ואסורה לזרים - לעולם אבל קדש יש קדש שמותר לזרים לאחר זריקה כגון מעשר בהמה ותודה ושלמים:

הנך נפישין - בשם:
כרת - עדיפא דאית בה תרי חומרי ימיו נכרתין והולך ערירי:
ראשית דגנך תתן לו ולא לאורו - מכאן שאין תורמין מן הטמא על הטהור דכתיב תתן לו דבר הראוי לו לאכול ולא לתת לאורו להסיק ומדאיצטריך למעוטי מכלל דבת אורו היא להסקה:
ויצא - מאי איכפת לן:
חובה - כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין יממא בפרק בתרא דיומא (דף עה:):
רחיצת ידים ורגלים - ערבית ליל שבת:
בסדינין המצוייצין - סדינים של פשתן ובהן ציצית של תכלת כלאים אלא שמותר מן התורה דדרשינן סמוכין לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך (מנחות פ"ד לט.):
מחבין ממנו כנפי כסותן - שהיו להם סדינים שאינן מצוייצין:
בית שמאי פוטרין - ואף על גב דציצית חובה הוא בכל טליתות שיש לו לאדם ואפילו מונחים בקופסא הני דפשתן פטורין משום דכלאים לא שרא רחמנא דלא דרשי סמוכין:
וב"ה מחייבין - דדרשי סמוכין:
ואינהו סברי - [תלמידיו] שהיו אוסרין סבור נהי דהלכה כב"ה וחייבין מדאורייתא מיהו [רבנן] גזור בהו משום כסות לילה שמא יהא לו כסות שמיוחד ללילות ויטיל בו ציצית ונמצא לובש כלאים שלא במקום מצוה דכסות לילה לא מיחייב בציצית דכתיב וראיתם אותו וביבמות פרכינן וכי ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה לפטור את החייב ומשני שב ואל תעשה שאני:
הדלקת נר בשבת - שלא היה לו ממה להדליק ובמקום שאין נר אין שלום שהולך ונכשל והולך באפילה:
איזהו עשיר - נפקא מיניה למטרח להדורי אמילתא:
נחת רוח בעשרו - שמח בחלקו אם מעט אם רב:
שעובדין בהן - בשדות עבודה הצריכה להם:
שמא יסתפק ממנו - ותניא בתוספתא הנותן שמן לנר חייב משום מבעיר והמסתפק חייב משום מכבה במסכת ביצה בגמרא דיום טוב (דף כב.):

דף כו.

שהוא עף - ונדבק בכותלי הבית ומדליק את הבית:
חמתא - חמותה:

איתלי שרגא - הדלק את הנר:
לכורמים - לשון מאספים כמו כורמים עליו את הכלים לקמן בפרק רבי עקיבא (דף פח:):
עד רמתא - שם מקום:
וליוגבים - לשון יקבים שעוצרין ופוצעין את החלזון להוציא דמו כדאמרן בפרק כלל גדול לקמן (דף עה.) והניחם נבוזראדן ללבושי המלך:
סולמא דצור - מעלה הר וקצרה המסילה וגבוהה וקורין אותה פוייאי"ה:
אין מדליקין בטבל טמא - וכ"ש בטהור ולקמיה מפרש טעמא:
מה תרומה טהורה - שהיא לאכילה אין לך בה אלא משעת הרמה ואילך ומקמי הכי אסירא שהרי טבל במיתה לאוכלה אף תרומה טמאה אע"פ שאין אתה אוכלה אלא מסיקה אסור להסיקו בטבלו:
אין מדליקין בצרי - כדמפרש לעיל ועוד כדקתני ואזיל דאינו בא מן הפרי אלא מן העץ שרף בעלמא והוה ליה כזפת ואינו נמשך לישנא אחרינא וכן היה רבי שמעון בן אלעזר אומר כו' לאו טעמא למילתיה יהיב אלא הכי קאמר ועוד היה אומר דבר אחר בצרי:
עצי הקטף - כך שמם:
מן הפרי - לאפוקי שמן דגים ועטרן וצרי:
אין לך אלא מה שאמרו חכמים אין מדליקין בהן - כגון פסולי שמנים דמתניתין:
ומדליקין בשמן דגים - ואע"ג דדמי לחלב ואינו יוצא מפרי:
ובעטרן - ואע"ג דמזפת קאתי:
סומכוס היינו ת"ק - ר' יוחנן בן נורי דפסיל כל הנך דמתניתין וחלב אימני בהדייהו דהוא יוצא מן הבשר ואכשר בשמן דגים:
איכא בינייהו דרב ברונא - דאמר צריך לתת לתוכו שמן כל שהוא אי נמי דאכשר חלב מהותך בתערובת שמן כל שהוא חד מהנך תנאי סבר לדרב ברונא דחלב ניתר בתערובת אבל שמן דגים אפילו בעיניה וחד סבר שמן דגים על ידי תערובת אבל חלב כלל וכלל לא:
אין בו משום שלש על שלש - לקבל טומאה בג' אצבעות:
יוצא מן העץ - כמו קנבוס וצמר גפן:
ומסככים בו - סוכה הואיל ואינו מקבל טומאה דאין מסככין בדבר המקבל טומאה כדילפינן במסכ' סוכה (דף יב:) מגרנך ומיקבך:
חוץ מפשתן - דילפינן לקמן דאיקרי עץ ומקבל טומאת נגעים אפילו אונין שבו כדלקמן הלכך אין מסככין באונין:

דף כו:

ר' שמעון בן אלעזר ותנא דבי ר' ישמעאל אמרו דבר אחד - דמהיכא תיתי לר' שמעון למעוטי שאר בגדים מטומאה אי לאו דאית ליה הא דתנא דבי ר' ישמעאל והלכך יוצא מן העץ לאו דווקא נקט דה"ה לנוצה של עזים וכל מידי דלאו צמר ופשתים הוא ואיידי דנקט יוצא מן העץ לענין סוכה נקט לה נמי לענין טומאה:

הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם - כגון בטומאת שרצים וטומאת מת דכתיב בטומאת שרצים או בגד או עור ובמת וכל בגד וכל כלי עור וכן בשכבת זרע וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע וגו' ובציצית על כנפי בגדיהם:

ופרט לך הכתוב באחד מהן - בטומאת נגעים כלל תחלה ואח"כ פרט והבגד כי יהיה בו נגע צרעת כלל בבגד צמר כו' פרט אף כל בגדים הסתומים ילפי' במה מצינו דהוא בנין אב דאינו אלא צמר ופשתים:

שלשה - טפחים:

לר' שמעון אית ליה - דבהדיא תנא אין בו משום שלש על שלש אבל שלשה על שלשה דחזי אף לעשירים מיטמא ולקמן יליף מנליה בהו טומאה כלל הואיל ומנגעים יליף דאי לא יליף מנגעים מהיכא תיתי ליה לחלק בין פשתן לשאר מינין:

דכולי עלמא - בין לאביי בין לרבא אליבא דהני תנאי:

בגד אין לי כו' - כלומר אי הוה כתיב בנגעים בגד אין לי דמיטמא בנגעים אלא בגד שלם:

לעשירים לא חזיין - אין מקפידין להצניע ובטולי מבטלי להו לא אתיין בק"ו:

וטעמא דכתביה קרא כו' - מסקנא דפירושה דמילתא היא ובניחותא כלומר הלכך טעמא דכתב קרא והבגד לרבויינהו הלכך מיטמו הא לא רבינהו לא מיטמו:

ואימא לרבות שלשה על שלשה בשאר בגדים - ושלש על שלש בצמר ופשתים מיטמו מק"ו והאי רבויא לשלשה על שלשה אתא ולשאר בגדים:

אמר קרא בבגד צמר - פרט אחר כלל למימר דאפי' גדול דשאר מינין לא מיטמו בנגעים:

ואימא כי אמעיט - שאר בגדים משלש על שלש דבצמר ופשתים אתי בק"ו משתי וערב אבל שלשה על שלשה מיטמו מריבויא דוהבגד:

תרי מיעוטי כתיבי - תרי זימני כתיבי בגד צמר ופשתים זאת תורת נגע הצרעת בגד הצמר או הפשתים:

דף כז.

מנא ליה - לרבי שמעון שום טומאה בשאר בגדים הואיל ושאר בגדים הסתומים למדין הן מן המפורש:

מאו בגד - דכתיב בשרצים או ריבויא הוא:

דתניא ל"ג דאי מתניתא היא היכי פליג עלה אביי ואמר מיבעיא ליה לשלש על שלש הא תנא תני בהדיא שלשה על שלשה בשאר בגדים מניין אלא דרשא דרבא היא:

גלי רחמנא בנגעים - דרבייה מן והבגד וה"ה לשרצים דכיון דכתיב בהן בגד כי התם מיניה ילפינן בבנין אב:

שרצים אין שתי וערב מטמא בהן - דבגד כתיב בהו ולא שתי ולא ערב:

ואידך אי ס"ד - ורבא אמר לך על כרחיך לשלשה על שלשה בשאר בגדים אתא דאילו ג' על ג' בצמר ופשתים בשרצים מנגעים יליף דאי נגעים חמירי לכתוב רחמנא האי ריבויא בשרצים ולשתוק מריבויא דהבגד בנגעים אלא לדרשא אחריתי אתא:

בכעדשה - ונגעים בעינן כגריס:

מפיק מאידך - כלומר מוצא הוא מסברת אידך תנא דפליג עליה דאשכחן דמרבי שאר בגדים לטומאת שרצים:

של עזים - קרי נוצה על שם שאין גוזזין אותם אלא מורטין:

רבא אמר כי לית ליה - לתנא דרישא בשאר בגדים בשרצים ג' על ג' דילמד סתום מן המפורש אבל שלשה על שלשה בשרצים אית ליה בהו דאיתרבו מאו בגד:

הדר ביה רבא מההיא - ואמר דתנא דבי רבי ישמעאל ורשב"א אמרו דבר אחד ולאו כאביי אלא דלתרוייהו בשאר בגדים טומאת ג' על ג' ליכא שלשה על שלשה איכא:

ואיבעית אימא הא - שמעתא דסיפא לאו רבא אמרה אלא רב פפא אמרה לאוקמי תרוייהו תרי תנאי דרבי ישמעאל כהדדי ולמימר דמודה תנא דרישא דיש טומאת שרצים בשאר בגדים:

ה"ג דרב פפא אמר אף כל לאתויי כלאים - אף כל דתנא דרישא דקאמר אף כל בגדים סתם צמר ופשתים לאו לפרושי בגדים סתומים דטומאה קא אתי דבשאר טומאה ודאי מטמאו שאר בגדים דאיתרבו מאו בגד אלא לפרושי בגד האמור בכלאים סתם ובגד כלאים שעטנז וגו' הלכך לרב פפא לא מפיק האי תנא מילתיה דהאי תנא והך פירוקא דסיפא איהו אמרה ולא איתמר כדאמרת ליה אליבא דרבא דמפליג בין ג' על ג' לשלשה על שלשה אלא הכי איתמר רב פפא אמר לא מפיק האי תנא מאידך תנא דאף כל לאתויי כלאים דכי הוה מוקמינן ליה כרבא הוה צריך לפלוגי דכיון דאף כל לטומאת שרצים נמי

אתא על כרחיך אף כל למעוטינהו משלש על שלש כדין נגעים ואו בגד לרבויי שלשה על שלשה ואף על גב דלא מטמו שאר בגדים בנגעים דהא נתמעטו בתרי מיעוטי איתרבו בשרצים אבל לרב פפא לא מיבעי לן לפלוגי דכיון דאתרבו שאר בגדים לשרצים איתרבו לכל תורת צמר ופשתים בין לשלש בין לשלשה:

בהדיא כתיבי ביה - צמר ופשתים לא תלבש שעטנז וגו':

דף כז:

לאתויי ציצית - דלא מחייבי בציצית אלא בגדי צמר ופשתים:

גדילים תעשה לך - לאלו:

סד"א כדרבא - כלומר סד"א דלא דרשינן הני סמוכין לענין טלית למימר דטלית צמר ופשתים תעשה ציצית ולא לשאר טלית אלא לענין ציצית תדרשיה גדילים תעשה לך מצמר ופשתים ולא משאר מינין כדדריש ליה רבא:

כתיב הכנף מין כנף - דהאי כנף קרא יתירא הוא דהא כתיב על כנפי בגדיהם והוה ליה למכתב ונתנו על הציצית פתיל תכלת:

מין כנף - מין הטלית יהא הציצית דהכי משמע ציצית של כנף תהא ואם של משי הוא ציצית של משי פוטר בה:

וכתיב צמר ופשתים - גדילים תעשה לך דמשמע נמי מהן תעשה:

סד"א כדרבא - דאמר דהכנף אתא לאשמועינן דלא תדרוש סמוכין למיפטר שאר בגדים דודאי מיחייב מיהא בציצית דמינן קמ"ל אף כל דלא תדרוש הכנף הכי אלא אורחיה דקרא הוא ולאשמעינן דמצות ציצית בשני מיני צבע שני חוטין של תכלת ושני חוטין של לבן דהיינו מין כנף דסתמיה לבן:

מאי שנא כו' - אליבא דרב נחמן קבעי לה דאמר אף כל לאתויי ציצית:

אשר תכסה - ריבויא דקרא הוא:

לכסות לילה - כסות המיוחד ללילות דלא ניחייב:

שישנה בראייה אצל אחרים - וקרינן ביה וראיתם לאחרים ביום ולא אתי אשר תכסה ומפיק וראיתם:

שאינה בראייה - ואי מרבינן לה מאשר תכסה קא עקרת ליה וראיתם:

ואימא לרבות שאר בגדים - ולא כסות סומא:

קאי בצמר ופשתים - כדאמר דסמך צמר ופשתים לגדילים מרבה כסות סומא דצמר ופשתים:

מרבה שאר בגדים - בתמיה:

אמרו דבר אחד - דדבר המיטמא בנגעים אין מסככין ואע"ג דאינו מטמא בטומאת מגע:
הא דאמרן - חוץ מפשתן ולא קאמר חוץ מבגד פשתן משמע אע"ג דלאו בגד שלא נטוה כגון אונין או נטוה ולא נארג אין מסככין הואיל ומטמו בנגעים ואע"ג דלא מטמא בשרצים:
סיככה בטווי - הואיל ומטמו בנגעים דכתיב או בשתי או בערב וה"ה נמי לאונין משיתלבנו והאי דנקט טווי לאשמעינן דטווי מטמא מיד דטווייתו הוא גמר מלאכתו ולא בעי שישלה:
כמאן - אמרה סומכוס להא כר' מאיר דאמר מטמא מיד שנטווה ל"א כמאן אמרה אביי להאי מילתא דההיא חוץ מפשתן פשתן דווקא קאמר אע"ג דלאו בגד ועל כרחיך אפי' אונין במשמע אלמא אונין מיטמא בנגעים:
כי האי תנא - כר' יהודה:
משישלה - שיהיו שולין אותו מן היורה ששולקין אותו בה ללבנו:
משיתלבנו - בתנור:
מתני' אין מדליקין בו - לעשות פתילה מקנבוס ובגד קנבוס מצמר גפן:
אינו מטמא טומאת אוהלים - אם עשה מהן אהל והמת תחתיו הוי כשאר בית וא"צ להטביל האהל עצמו דלא קבל טומאה אלא כלים שתחתיו:
אלא פשתן - שאף אהל טמא כדכתיב והזה על האהל ובגמ' יליף דבפשתן משתעי קרא:

דף כח.

גמ' ממשכן - דלא הוה ביה שום יוצא מן העץ אלא פשתן כדכתיב עשר יריעות שש משזר:
שזורין - דטור"ש בלע"ז דכתיב משזר:
וחוטן כפול ששה - כדאמרינן בפ' בא לו דסדר יומא (דף עא:) דברים שנאמר בהן שש חוטן כפול ששה ואי קשיא כיון דיליף ממשכן כלים ואדם שתחת גג הבית וכל שאר אהלים דלא דמו למשכן מנלן דמטמו בספרי תניא מנין לעשות שאר המאהילים כאהל אמרת מה מצורע הקל עשה בו כל המאהיל כו':
אף כאן קרשים - ואימא דעץ נמי איקרי אהל:
משכן קרוי משכן - כגון עשר יריעות שש משזר ומשכן איקרי אהל דכתיב (שמות לט) את משכן אהל מועד:
הכי נמי - דמכסה עורות לאו אהל ולענין טומאה נמי לא מקבל:
השתא עור בהמה טהורה - כגון אילים מאדמים:

מה תחתון - עשתי עשרה יריעות עזים לאהל על המשכן דמשכן היינו עשר יריעות המחוברות בקרסי זהב מלמעלה מהן אהל יריעות עזים ולמעלה מהן מכסה העורות:
מאי קמיבעי ליה - הא ממשכן גמר לה ר' (אליעזר) לעיל בריש שמעתין והתם טהורה היא דהוי למלאכת משכן:
מכסה אחד היה - חציו של אילים וחציו של תחשים ולמעלה דקרא אתרוייהו כתיב דבין אילים בין תחשים היה מכסה אחד מלמעלה לאהל יריעות העזים:
תלא אילן - חיה טמאה היא ומנומרת בגוונין:
אי הכי - סייעתא היא:
ששש - ששמח ביופיו בגוונין:
עור או בעור - גבי נגעים כתיב או בעור והוה מצי למכתב או עור:
ושלקה ביד כהן - משהראהו ביד כהן נעשה נגע ומתחלה לא היה נגע:
קצץ מכולן - מכל האמורים בפסוק וחיברן יחד:
שרצים מטמאין בכעדשה ומת בכזית ונגעים בכגריס והוא פחות מכזית:
אף אני אביא אהל המת שעור טמא בו - כדאמר לעיל מקיש עליון לתחתון דקרוי אהל:

דף כח:

שאינה מטמאה בנגעים - דהא צמר ופשתים כתיב:
מטמא באהל המת - אם עשאו אהל דהא ממשכן גמר ליה ועיקר אהל דכתיב במשכן ביריעות עזים כתיב הא דכתיב בספרים כל מעשה עזים ל"ג ליה דמהכא לא נפקא לן אהל דבכלים הוא דכתיב וכדאמר בעלמא להביא דבר הבא מן העזים מן הקרנים ומן הטלפים:
אלא הא דתני רב יוסף כו' - כיון דרבינן עור בהמה טמאה לאהל המת הא דתני רב יוסף למאי הלכתא מאי דהוה הוה אי לאו למילף מיניה לטומאה:
לתפילין - איתמר דהיא נמי מלאכת שמים:
לעורן - עור דפוס שלהן שהכתבים של פרשיות מונחים בו דהאי לא מלמעלן תהיה נפקא דהא לאו תורה כתיבא ביה:
שי"ן של תפילין - שיהא העור נקמט מבחוץ ג' קמטין ודומה לשי"ן והרצועה נקשרת כמין דלית ויש רצועה כפופה כמין י' דהיינו שדי וכיון דאות השם נכתב בקמטין שלו מותר בפיך בעינן ומקרא נפיק:
אלא לנכרכות בשערן - תניא להיא דרב יוסף שצריך לקשור איגרות הפרשיות בשער עור בהמה טהורה ולתופרן בגיד בהמה טהורה:

בשערן - בשער מן הקלף כלומר בשל טהורה:
לרצועותיהן - שיהיו מעור בהמה טהורה:
הל"מ - וכיון דהלכתא רצועות מסיני טהורות נמי הל"מ ומתניתא דרב יוסף לאו הל"מ קאמר:
מאי הוי עלה דתחש - הואיל ולרב יוסף לאו לענין מלאכה דמשכן איתמר לא איפשיט בעיין:
מקרין תרתי משמע - דסתם מקרין כל קרניו:
מתני' שקיפלה - כמו שגודלין פתילות:
הבהבה - על השלהבת כדי שתהא מחורכת ותדליק יפה:
טמאה היא - דבגד כלי הוא ומקבל טומאה אם היה שלש על שלש דקפול אין מבטלה מתורת בגד הואיל ולא הבהבה:
ואין מדליקין בה - כדמפרש טעמא בגמ':
גמ' קפול מועיל - לבטולה מתורת בגד:
מצומצמות - דאי הוה טפי פורתא לכולי עלמא מדליקין:
וביו"ט שחל להיות בע"ש - דשייך ביה איסור מוקצה עסקינן:
ואין מסיקין בשברי כלים - שנשברו בו ביום דהוו להו נולד אבל בכלים מסיקין דהא חזו לטלטלן:
ודכולי עלמא אית להו - צריך המדליק להדליק בידים קודם סילוק ידיו רוב היוצא מן הפתילה חוץ לנר הלכך על כרחך צריך לעסוק בו לאחר שנפחת משלש הלכך טעמא דר"א דאסר קסבר קיפול אינו מועיל והוה ליה כלי שנשבר ביו"ט וכי קמדליק ביה פורתא כיון דמצומצמות היו הוו שברי כלי דפחות משלש לאו כלי הוא והוה ליה כלי שנשבר בי"ט וכי קמדליק בידים להשלים רוב היוצא בשבר כלי קמדליק והא דאמרינן מסיקין בכלים דוקא שלא יגע בו אחר שנפחת אלא אם כן ריבה עליו עצים מוכנים כדלקמן (דף כט.):
קיפול מועיל - ועל כרחך מעי"ט קיפלה דאין גודלין פתילה בי"ט כדתניא בהמביא (ביצה לב:) וכבר נתבטל הכלי מבע"י ואין כאן שבר כלי:
היינו דתנינא - שהייתי שונה מרבותי משנה ג' על ג' מצומצמות ולא הוה ידענא למאי הלכתא איתמר דאי לענין טמויי כל שכן דאי איכא טפי דמטמא:
ומדקא מתרץ כו' - מילתא באפי נפשיה היא בתמיה למירמי דרב אדא אדרב אדא מדקא מתרץ למתניתין ואוקי דכולי עלמא אית להו אין מסיקין בשברים דהיינו אליבא דר"י דאית ליה נולד ש"מ כו':

דף כט.

שחקק קב - בי"ט דהוה ליה נולד:

לדבריהם דר' אליעזר ור' עקיבא קאמר - האי דאוקים להו רב אדא אליבא דר' יהודה דחזא פלוגתייהו דלא מיתוקמא אלא אליבא דר' יהודה ומיהו איהו לא סבירא ליה אלא כר' שמעון:

טעמא דרבי אליעזר - בהדלקה משום דאין מדליקין בו שאין דולקין יפה ובכל שבתות השנה אסור ולאו משום נולד:

חוץ מן המלל - דרך תופרי בגדים למלול מן הבגדים לכופלן מעט סביב התפירה ואח"כ תופר וג' על ג' סופו לתפור לטלאי בבגד עני לכן אחשבוה להיות כלי הלכך צריך להיות בו יותר משיעור המלל כדי שיהא הטלאי שלש על שלש:

מכוונות - מצומצמות ובהכי אחשבוה ואע"ג דכשיתפור לא הוה שלש והיינו הך דרב יוסף ולאו משום דאי הוה טפי לא מיטמא (דכל שכן) אלא לאפוקי מדתנא קמא:

מסיקין בתמרים - דאגב דמטלטל להו לאכילה חזו נמי להסקה:

אכלן - ביו"ט אין מסיקין בגרעינין ביו"ט דהוה להו נולד:

והשתא מגליין - הלכך נולד הוה:

והא דרב - דאמר לר' יהודה אין מסיקין בגרעינין לאו בפירוש איתמר:

אכל תמרי - בחול:

לבוכיא - כירה של רעפים שקורין טיול"ש (טיולי"ש: רעפים) והיא חלולה וספרים שכתוב בהן לבי תפי היינו נמי כירה והוא תרגום של בית שפיתת שתי קדרות:

קשייתא - גרעינין:

בר פחתי - בן גדולים:

אכל תמרי - ביום טוב:

פרסייתא - תמרים טובים ומתבשלים יפה וכל אוכל שלהם נפרש מעל גרעיניהן ואין הגרעינין ראוין לטלטל ואפ"ה לטלטלן למישדינהו לחיותא אלמא לא קיבלה מיניה:

בארמיתא - דאין מתבשלות יפה ואין האוכל נפרש מהן ומשתייר בגרעיניהן וחזו לאדם:

אגב אימייהו - שיש עוד מאמן עליהן:

מרבה - עליהן ומבטלן ברוב:

רב המנונא אמר - מתניתין בפחות משלשה טפחים על שלשה טפחים פליגי לענין טומאה:

ומקולי מטלניות - מטלניות הקלות בעיניו דומיא דמתוקנות לפקוק מרחץ דמידי דלא חשיב הוא וקיפול דנקט במתניתין משום הבהוב דנקט דוקא ולפלוגתא דהדלקה תנא קיפול:

פחות משלשה כו' - דאילו שלשה על שלשה חשיבי ולא בטלי ואע"ג דקילי כגון סמרטוטין:

שהתקינו לכך - שהקצו לכך:

לפקוק המרחץ - נקבים שהמים באים דרך שם למרחץ:

ולנער בו את הקדרה - לאחוז בהן שולי הקדרה ולנערה לתוך התמחוי:

בין מן המוכן - לקמיה מפרש:

דף כט:

הניחו בקופסא - גלי דעתיה דחשיב ליה:

במגוד - קביל"א דגרע מקופסא ועדיף מאחורי הדלת ואחורי הדלת עדיף מזרקו לאשפה ומוכן דר' אליעזר היינו קופסא ושלא מן המוכן מגוד ואחורי הדלת:

ומאי קרי ליה שלא מן המוכן - הואיל ולרבי אליעזר חשיב לקבולי טומאה דלגבי קופסא לאו מוכן הוא:

ורבי יהושע סבר כו' - ומוכן דרבי יהושע מגוד ואחורי הדלת ושלא מן המוכן זרקו לאשפה:

ומאי קרי ליה - למגוד מוכן הואיל ולר' יהושע בטל דלגבי אשפה דאיירי בה רבי יהושע מוכן הוא ורבי עקיבא תלאו במגוד קרי מוכן ואחורי הדלת שלא מן המוכן:

והדר ביה ר' עקיבא לגבי ר' יהושע - ומטהר אף במוכן:

מדקתני - במתניתין פתילת הבגד דמשמע שעדיין בגד הוא קצת וחשבו בעיניו ואפ"ה קאמר רבי עקיבא במתני' טהורה היא אלמא הדר ביה:

של בגד - משמע שקפלה מבגד הבגד משמע שקפל הבגד עצמו שלם ולענין הדלקה כדאוקימנא לעיל טעמא דרבי אליעזר דבעי פתילה מחורכת שתדלק יפה:

מתני' שתהא מנטפת - ויתקיים הנר שתהא השמן מטפטף כל שעה לתוך הנר וטעמא משום גזרה שמא יסתפק הימנו וכיון שהקצהו לנר חייב משום מכבה ואפי' אותה שפופרת של חרס דמאיסא ליה גזרינן:

אבל אם חיברה - ליכא למיחש דמשום איסור שבת בדיל מיניה:

ויתן ראש הפתילה - השני שהוא יוצא דרך הנקב האחר שבנר לשאוב ושמן נמשך דרך הפתילה לראש הדולק:

ורבי יהודה מתיר - דלא גזר:
גמ' דלא מיפסק - מידי שהוא מונח בתוך חלל הנר למעלה מכיסוי:
דמפסקא - שהרי אצל הנר מונחת ויש כאן הפסק וליכא למימר גופיה הוא אימא מודה דנגזור:
תנא אם חיברה - בעה"ב עצמו מבעוד יום בסיד או בחרסית מותר:
כעין יוצר - שחברה שפיר:
דשישא - רצפה של שיש דלא עביד בה חריץ:
לעילא מרבי יצחק - לפניו:
כדשתיקו ליה חבריא - רבי טרפון וזקנים שמפני שלא אמרו לו דבר דימה והעיד דמותר:
נפק מיניה חורבה - וינהגו היתר בדבר ור' יצחק סבירא ליה כרבי יהודה דדבר שאין מתכוין אסור ואע"ג דבשייש לא עביד חריץ. גזר אטו עיליתא דעלמא:
ריש כנישתא - מפטיר כנסיות המכניס ומוציא ומיישב תלמידים ותינוקות:
דבצרה - שם מקום כי זבח לה' בבצרה (ישעיהו ל"ד:ו'):
כר' שמעון - דאמר גורר אדם:
דלא אפשר - אלא בגרירה שאין יכול ליטלן בידו:
מחלוקת בקטנים - ואע"ג דאפשר בטלטול שרי רבי שמעון הואיל ואין מתכוין לחריץ ור' יהודה סבר כיון דאפשר אסור:
קתני גדולים - מטה:
וקתני קטנים - כסא ורבי יהודה פליג עליה דתנן במסכת ביצה רבי יהודה אומר כל הכלים אין נגררים דאי לאו משום פלוגתייהו למה לי למיתני גדולים השתא קטנים שרי רבי שמעון גדולים מיבעיא אלא תנא קטנים משום ר' שמעון ותנא גדולים משום רבי יהודה:
דומיא דכסא - קטנים ובהא הוא דאסר רבי יהודה אבל בגדולים שרי:
כסא דומיא דמטה - גדולים ובהא הוא דשרי רבי שמעון אבל בקטנים אסר:
מוכרין כדרכן - כסות של כלאים לובשו בשוק כדי להראותו למוכרו דלא אסרה תורה אלא לבישה שהיא להתחמם כדרך כל הלובשים והעלאה דומיא דלבישה נמי דמיתהני בה:
ובלבד שלא יתכוין כו' - ור' שמעון הוא דאזיל בתר כוונה:
והצנועים - כשרים שמרחיקין עצמן מכל לזות שפתים:
והא הכא דאפשר - לכל אדם למעבד שלא על ידי איסור ואפילו הכי שרי:

מתני' מפני נכרים - כגון פרסיים שהיה להם יום חג שאין מניחין אור אלא בבית עבודת אלילים שלהם:
ומפני הלסטין - שלא יראו שיש שם אדם ויבאו עליו:
ומפני רוח רעה - הבאה עליו וכשאינו רואה נוח לו:
פטור - ובגמרא מפרש לכולה:
כחס על הנר - שראוהו שמתקלקל וחס עליו וכבה את הפתילה:
הנר - קרוייזי"ל:
חייב - מפרש לה:
פוטר בכולן - מפרש בגמרא (דף לא:):
שהוא עושה פחם - בכיבוי זה והוי מלאכה הצריכה לגופה כדאמר בגמרא:

דף ל.

גמ' מדקתני סיפא - כחס על הנר כו' חייב חטאת אם שגג בשבת ששכח שהוא שבת או סבר שכיבוי מותר בשבת:
ש"מ ר' יהודה היא - דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה דכיבוי זה אין צריך לגופו אלא לצורך דבר אחר שלא תדלק הפתילה או שלא יפקע הנר ואין לך כיבוי הצריך לגופו אלא כיבוי של פחמין כשעושין אותו וכיבוי של הבהוב פתילה שהכיבוי נעשה להאחיז בו האור מהר כשירצה להדליקו וכיון דרבי יהודה היא רישא דפטר משום חולה וה"ה לשאר פטורי דמתניתין:
אי - דאית בהו סכנת נפשות ומשום פקוח נפש שרי להו ליתני מותר לכתחלה:
חייב מיבעי ליה - הואיל ורבי יהודה היא דלא פטר ליה משום דאינה צריכה לגופה:
והא דתני רבי אושעיא - בהדיא אבל אסור:
ור' שמעון היא - דפטר ליה משום אינה צריכה לגופה:
שאול שאילתא - שאלו שאלה:
לעילא מר' תנחום - לפניו וכן לשון הש"ס והמקרא שרפים עומדים ממעל לו (ישעיהו ו':ב') ועל שם שיראים להתקרב לפניו עומדין מרחוק:
דמן נוי - מקום:
באישא - חולה תרגום של רעה בישתא:
פתח ואמר - כך היו רגילין לפתוח באגדה תחילה והוא דומה לשאלה ודרש:
וחזרת ואמרת - לסתור דברי עצמך:
כי לכלב חי - כלומר גדולים החיים ופקוח נפש:

אן היא - אנה הלכה:
לא קשיא - איהו גופיה הוה מפרש להו:
דאמר ר' יוחנן - קרא קא דריש במתים חפשי:
ושבח אני את המתים - שעסקו בחייהם בתורה ומצות ומתו ראויים לשבחם אפילו מצדיקים חיים שגדולים הן במיתתן מבחייהן:
עמד משה - ואין לך צדיק ממנו ולא נענה בזכותו:
ותקן כמה תקנות - כי ההיא דתני במגילה (דף ד. ולב.) משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בעניינו של יום:
ד"א ושבח אני את המתים - הראשונים מן החיים של עכשיו שהראשונים טובים מאלה תדע שמתקיימות גזרותיו של משה ואין מתקיימות גזירות שרים של עכשיו:
על אותו עון - דבת שבע:
דבקו שערים - של בית קדשי הקדשים:
כ"ד רננות - רנה תפילה תחינה כתובים בתפילת שלמה עד כ"ד ויש אומרים כ"ד ברכות דתענית ולא נהירא:
רהטו שערים בתריה למבלעיה - סברי דעל עצמו אמר מלך הכבוד א"ל שערים מי הוא זה מלך הכבוד אמר איהו ה' עזוז וגבור (תהילים כ"ד:י'):
שונאי דוד - משפחת שאול שמעי וכיוצא בו:
דיום הכפורים - שאכלו ושתו בחנוכת הבית כדכתיב את החג שבעת ימים ושבעת ימים כדאמרינן במועד קטן (דף ט.):
ודקאמר שלמה כי לכלב חי הוא טוב מאריה המת - לאו לענין חשיבותא אמרו אלא לענין הלכות שבת וי"ט:
קיצי - העתידות לבוא עלי:
מדת ימי - כמה ימי חיי:
מה חדל אני - באיזה יום אני חדל ובטל מן העולם:
אמות באחד בשבת - שיוכלו להתעסק בי ובהספדי:
כי טוב יום בחצריך - כלומר כבר אמרת לפני טוב יום שאתה עומד בחצרי ועוסק בתורה מאלף עולות שעתיד בנך שלמה להעלות כדכתיב (מלכים א ג) אלף עולות יעלה שלמה וגו':

דף ל:

כל יומא דשבתא - של כל שבתות השנים:

הוה יתיב וגריס - שלא יקרב מלאך המות אליו שהתורה מגינה ממות כדאמרינן בסוטה (דף כא.):

סליק ובחיש באילני - מנענע המלאך באילנות להשמיע קול תימה:

וכלבים של בית אבא רעבים - לשתי שאלות הללו הוצרך:

ולא יפה אמר כו' - שלתקנת הכלבים לא הצריכוהו לשנות טלטול נבילה ואת האריה המת אסרו לטלטל אלא על ידי ככר או תינוק ל"א שהקדימוהו תשובת הכלב לתשובת האריה לשון רבותי:

ולענין שאילתא - דמהו לכבות:

דשאילנא קדמיכון - דרך ענוה אמר דהוה ליה למימר דשאילתון קדמי:

קרויה נר - נר אלהים נשמת אדם (משלי כ':כ"ז):

מוטב תכבה נרו כו' - לאו מהכא יליף חלול שבת דפיקוח נפש נפקא לן מוחי בהם ולא שימות בהם אלא להטעימן הדבר באגדה המושכת את הלב לפי שהיו באים לשמוע הדרשה נשים ועמי הארץ והיו צריכין הדרשנין למשוך את לבבם:

תחלתו וסופו - וכ"ש שיש עוד בינתיים:

קודם השמש - אם יעמול בתורה שקדמה לשמש יש יתרון:

לצוות - צוותא שולא"ש:

מהולל - משובח:

משחוק שמשחק עם הרשעים - שנותן להם שעה משחקת כדי להאכילן חלקן ולטורדן מן העולם הבא:

שמחה של מצוה - כגון הכנסת כלה:

שחוק - שחוק ממש שאין דעת שוחק מיושבת עליו ואפילו אינו של לצון מ"מ אין בו יישוב:

קלות ראש - לצון:

קחו לי מנגן - מצוה היא להשרות עליו שכינה:

לדבר הלכה - צריך לפתוח במילי דבדיחותא ברישא:

לחלום טוב - אם בא לישן מתוך שמחה מראין לו חלום טוב:

נוטפות מר - מרירות מחמת אימה:

ובדחי רבנן - נפתח לבם מחמת השמחה:

מעזי פנים - שלא יזיקוני:

ומעזות פנים - שלא יצא עלי שם ממזרות דהוא עז פנים:

בדברי תורה - מותר לענות כאולתו:

הרה ויולדת יחדיו - ביום שהרה זה יולדת ולד אחר כמו תרנגולת וכיון שמשמשת בכל יום נמצאת יולדת בכל יום דהכי משמע קרא בכל עת שהיא מתעברת יולדת שממהרת לגמור צורת הולד לזמן מועט:

בא ואראך - טרח לענותו כאולתו כדי להעמיד דברי תורה על מכונו:

ליגלג - זו אוולת:

צלף - מין אילן הטוען ג' מיני פירות אביונות וקפריסין ולולבין וכי איתיה להאי ליתיה להאי כדאמר בריש חזקת הבתים:

בר - כמו לשבור בר (בראשית מב) ולענין כלי מילת בר נקי כמו ברה כחמה (שיר ו):

פיסת בר - משמע גלוסקאות שרחבות כמין פס יד ומשמע כלי מילת כמו כתונת פסים:

כמהין ופטריות - שיוצאין כמות שהן בלילה אחד ורחבין ועגולין כגלוסקאות:

נברא בר קורא - סיב כמין לבוש מצוייר גדל סביבות הקור של דקל כשהוא רך קור ענף האילן כשהוא רך יוצא בכל שנה קודם שיתקשה קרוי קור:

דף לא.

שהמרו - נתערבו כמו שממרין את היונים דסנהדרין (דף כו:):

מי כאן הלל - כלום כאן הלל ולשון גנאי לנשיא ישראל:

מפני מה ראשן של בבליים סגלגלות - בילונ"ה בלעז שאינו עגול לישנא אחרינא ראשן של בבליים סגלגל עגול:

תרוטות - רכות:

שדרים בין החולות - והרוח נושבת ונכנס בתוך עיניהם ובמקום אחר מפרש תרוטות לשון עגולות בית מושב שלהן ואף כאן אני אומר כן ומפני שדרים בין החולות שינה אותם המקום שלא יהא סדק של עיניהם ארוך כשלנו ויכנס בו החול וכן רגליהם של אפרקיים רחבות שלא יטבעו בבצעי המים ורבותינו מפרשים שדרים בין בצעי המים והולכין יחפין ומתפשטין רגליהן לפי שהמנעל דוחק הרגל ומעמידו על דפוס שלו:

כדי הוא הלל - ראוי לכך:

הוציאו בנזיפה - דתניא הבא לקבל דברי חברות חוץ מדבר אחד וכן גר הבא להתגייר וקבל עליו דברי תורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו במסכת בכורות (דף ל:):

גייריה - וסמך על חכמתו שסופו שירגילנו לקבל עליו דלא דמיא הא לחוץ מדבר אחד שלא היה כופר בתורה שבעל פה אלא שלא היה מאמין שהיא מפי הגבורה והלל הובטח שאחר שילמדנו יסמוך עליו:

אפיך ליה - כגון תשר"ק:

לאו עלי קא סמכת - מנין אתה יודע שזו אלף וזו בית אלא שלמדתיך וסמכת עלי דעל פה נמי סמוך על דברי:
אמת הבנין - מקל שהוא אמת אורך ומודדים בו אורך הבנין שהיו קוצצין עם האומנין כך וכך אמות בכך וכך דמים:
דעלך סני לחברך לא תעביד - ריעך וריע אביך אל תעזוב (משלי כז) זה הקב"ה אל תעבור על דבריו שהרי עליך שנאוי שיעבור חבירך על דבריך ל"א חבירך ממש כגון גזלה גנבה ניאוף ורוב המצות:
אידך - שאר דברי תורה:
פירושה - דהא מילתא הוא לדעת איזה דבר שנאוי זיל גמור ותדע:
סופר - מלמד תינוקות:
טכסיסי - תיקוני צרכי המלך לפי הכבוד:
שלשתן - הגרים הללו:
סדר זרעים - שעל אמונת האדם סומך להפריש מעשרותיו כראוי:
חוסן - לשון יורשין ועל ידי אשה נולדו יורשין:
סדר נזיקין - מושיען מזהיר לפרוש מהיזק ומהתחייב ממון:
דעת - עדיף מחכמה:
היא אוצרו - הוא עיקר החשוב בעיניו לאצור ולעשות סגולה לזכרון:
קבעת עתים - לפי שאדם צריך להתעסק בדרך ארץ שאם אין דרך ארץ אין תורה הוצרך לקבוע עתים לתורה דבר קצוב שלא ימשך כל היום לדרך ארץ:
בפריה ורביה - היינו חוסן:
צפית לישועה - לדברי הנביאים:
הבנת דבר מתוך דבר - היינו דעת:
קב חומטין - ארץ מלחה ומשמרת את הפירות מהתליע:
ואינו חושש - למוכרה בדמי חטין דלאו אונאה היא שהרי שמירתן בכך:

דף לא:

יראת שמים דומה - לפתחים חיצונים שדרך להם נכנסים לפנימיים כך אם ירא שמים הוא נעשה חרד לשמור ולעשות ואם לאו אינו חש לתורתו:
בהי עייל - באיזה פתח נכנס לפתוח את הפנימים:
(**ואנא**) **אמינא לך** - כלומר אתה מיעטת בשבחו:
הן יראת ה' - יחידה היא היראה בעולם:

מי שאכל שום וריחו נודף כו' - פירוקא הוא כלומר הכי קאמר קרא אם רשעת מעט אל תוסף על רשעך דמי שאכל שום וריחו נודף כבר לחבריו כלום יחזור ויאכל עוד אחר ויהיה נודף יותר לזמן ארוך:

חרדין ועצבין - נוטריקון דחרצובות:

כאולם - שפתחו פתוח ורחב:

זה דרכם - לעיל מיניה כתיב קרבם בתימו לעולם דהיינו קבורה והדר כתיב זה דרכם כסל למו כלומר יודעין הם שזו דרכם אבל כסל למו כליותיהם מחופין בחלבם מהשיב כליותיהם מחשבת סופם ושמא תאמר מחמת החלב שכחו והרי הם שוגגין ת"ל ואחריהם את העתיד לבא לנפשם אחרי אובדם בפיהם ירצו ויספרו תמיד ואעפ"כ אינן חוזרין:

אפי' בפתילה נמי ליפטר - דחס על הפתילה נמי אינה צריכה המלאכה לגופה דמלאכה היינו כיבוי וכיבוי עצמו אינו צריך לו דאם לא הובערה מעולם הוה ניחא ליה אם מתחלה הובהבה הואיל וחס עליה כי אית בה טפי הוה ניחא ליה בה:

לעולם כר' יהודה סבירא ליה - דמשום אין צריכה לגופה לא מיפטר הואיל וצריכה לדבר אחר מלאכת מחשבת הוא וכי מכבה לה משום חייסא דשמן ונר היינו טעמא דפטור קסבר דסותר ע"מ לבנות במקומו הוי סותר כל מקלקל דשבת הוי פטור דלאו היינו מלאכת מחשבת וסותר דתנן באבות מלאכות דמיחייב סותר ע"מ לבנות הוא ואינו יכול לבנות אלא אם כן סותרו והשתא לאו קלקול הוא ור"י סבר דאם במקומו חוזר ובונה הוא דמחייב אסתירה ואי לא לא ומכבה דומיא דסותר הוא וכן קורע דומיא דסותר ולהכי תנן הקורע ע"מ לתפור וכן מוחק תנן ע"מ לכתוב דכולם סותר נינהו הלכך על הפתילה חייסה דידיה אינה אלא להדליק הלכך מכבה על מנת להדליק היינו במקומו אבל כי חס על הנר או על השמן ועל הפתילה אינו חס ואינו חושש אם משליכה אפי' צריך לשמן להדליק בו פתילה אחרת לאחר זמן בתוך נר זה אין זה סותר ע"מ לבנות במקומו שאין הכיבוי וההבערה לא בשמן ולא בנר אלא בפתילה הלכך לא שייכא סתירה ובנין אלא בפתילה וכיון דאין מחשבת סופו לחזור ולהדליק פתילה זו אין כאן עוד בנין במקום סתירה ודקתני שהוא עושה פחם כלומר מפני שהם עושין פחם מתחלתה ועומדת לחזור ולהאחיז בה אור ואיכא בנין במקום סתירה ורבותינו מפרשין נר ושמן איכא למימר מיבעי ליה למידי אחריני ולא להדליק ולי נראה שאין צריכין אנו לדוחק זה דמשום דאיכא למימר לית לן למיפטריה שהרי הוא יודע למה חס עליהן וסתם נר אינו אלא להדליק בו פתילה:

ומשכן סותר על מנת לבנות שלא במקומו הוא - שהיו סותרין אותו בחנייה זו ונוסעים למקום אחר וחונים וחוזרים ומקימין אותו:

כר' שמעון - דפטר ליה משום דאין צריכין לגופה וכחס על הפתילה היינו טעמא דמחייב כגון שצריך להבהבה שלא הובהבה מבעוד יום דכיבוי זה צריך לגופו שיהא הלהב נוח לאחוז בה כשיבא להדליקה:

שהוא עושה פחם - שהוא מתכוין ממש לעשותה כמין פחם עכשיו אלמא בכבוי הצריך לגופו מיירי ולא קתני שנעשית פחם מתחלתו שהובהבה דנמצי למימר טעמא משום דבת בנין היא דאיכא בנין במקום סתירה מה שאין כן בשמן ונר דלא שייך בהו בנין וסתירה:

מתני' בשעת לידתן - בגמרא מפרש מאי שנא שעת לידתן:

גמ' הכי גרסינן בנדה מאי טעמא:

בחדרי בטנה - מקור דמה:

קלקלה - מרדה:

רביעית דם - חיי אדם תלויין בה:

דף לב.

ראשית קראתי אתכם - ראשית תבואתה (ירמיהו ב):

עסקי ראשית - ראשית עריסותיכם (במדבר טו):

הריני נוטל נשמתכם - ותאבד רביעית דמכם ויכבה נרכם ויבטל שם ראשיתכם ונשים נצטוו על כך כדאמרינן בבראשית רבה היא איבדה חלתו של עולם שעל ידה נטרד אדה"ר שנתרם כחלה וכבתה נרו של עולם ושפכה דמו ועוד שצרכי הבית תלוין בה:

נפל תורא - לארץ שהוא עומד לשחיטה הכל אומרים חדדו לסכינא עד שלא יקום ויהא טורח להשליכו כך הואיל ואיתרע מזלה מזומנת פורענותה לבא:

תפיש תירוס אמתא - תרבה פשעים השפחה וכולן תלקה בחבטה אחת:

תפיש - תרבה:

תירוס - פשע והתרסה:

מחטרא - בטדו"ר בלע"ז כלומר אשה עומדת ליסורי לידה על עונשה של חוה ומצרפין לה עונשין הרבה לאותו מלקות:

שבקיה לרויא - לשיכור אינך צריך להפילו שהוא יפול מאליו כך האשה עומדת לילד משנתעברה והיא צריכה לבקש להקב"ה לפתוח רחמה והוא נמנע והיא מתה מאליה כל הני משל הדיוט נינהו:

רעיא חגרא ועיזי רהיטין - קלים לרוץ ואינו יכול להגיען ולהלקותן על סרחונן:
אבב חוטרא מילי - כשהיא באה לפני גדרות צאן שם הוא מדבר עמה להלקותה על פשעה ואבי דרי לבית הדיר של צאן באין לחשבון. גדרות צאן מתרגמינן חוטרין דען (במדבר ל"ב:ט"ז) כלומר האשה כשהיא בבריאות פעמים שזכיותיה תולין ואין כח במקטרג להזכיר עונה אבל משהגיעה לפתח הסכנה וצריכה לנסים שם מזכירין עונותיה ומעשיה אם ראויה היא לנס אם לאו:
אבב חנואתא נפישי אחי ומרחמי - לפתח החנות שמחלקים בו מזונות ויש שם עושר הרבה אחים והרבה אוהבים יש הכל נעשים אוהבים:
מרחמי - אוהבים:
אבב בזיוני - במקום שיש הפסד ועוני לא אחי ולא מרחמי כך בשעת הסכנה הורע מזלה וחשיבותה וחדלו פרקליטין שלה:
וגברי היאך מיבדקי - מעשים שלהם להזכיר עונם וזכותם:
כעין גשר - כל מקום סכנה כגון קיר נטוי ויוצא לדרך:
דילמא מיפקיד - נכרי דינא על חטאיו ומתפיסנא בהדיה:
מברא - ספינה שעוברין בה את הנהר:
בדיק - הספינה שלא יהא בה נקב:
מנכין - פוחתין:
קטנתי מכל החסדים - הוקטנו ונתמעטו זכיותי בשביל החסדים אשר עשית וגו':
יומא דשותא - שמנשבת בו הרוח דרומית חזקה המפלת חומות ועוקרת אילנות:
לביני דקלי - שלא יפיל הרוח דקל עליו:
ממנו להביא ראיה - מאחר שהוא נופל צריך למצוא ממנו וממעשיו ראיה לזכות:
משמת ימי בראשית - דכתיב קורא הדורות מראש (ישעיהו מא) שנגלו לפניו הדורות ומעשיהם וקנס פורענותם:
שהרי - כשניתנה תורה עדיין לא נפל זה והכתוב קראו נופל:
על ידי חייב - בע"ה זה שלא קיים מצות מעקה:
אומרים - העומדין שם:
שכן דרך כל המומתים מתודין - כדתנן בסנהדרין שכל המתודה יש לו חלק כו' שכן מצינו בעכן שאמר לו יהושע כו' בפ' נגמר הדין (סנהדרין דף מד:):
לשוק - מצויים שם מריבות ובעלי דינים נכרים וישראלים:
דומה כמו שנמסר לסרדיוט - להוליכו לפני השופט:
חש בראשו - חששא בעלמא מיחוש קל:

נתנוהו בקולר - הוי טפי משנמסר לסרדיוט וגרוע מעולה לגרדום שאין דנין שם אלא להריגה ועל סרחון חמור וצריך פרקליטין גדולים:
עלה למטה - שחלה הרבה שצריך לעלות וליפול למשכב:
ואלו הן פרקליטין - שעושה למטה רצוי לב"ד של מעלה תשובה ומעשים טובים:
באותו מלאך - שמליץ עליו זכות והוא אחד מני אלף ואפילו הוא עצמו מעיד עליו חובה ניצול באחת של זכות שנאמר מליץ אחד מני אלף במליצתו של מלאך אין אלא אחת מאלף להגיד ישרו ומשמע נמי שהמלאך המליץ הוי אחד מני אלף דהא מלאך כתיב מכלל דהשאר מגידים עליו חובה אלא מדלא כתיב אם יש עליו מליץ מלאך אחד מני אלף איכא למידרשיה אמלאך ואמליצה:
יולדות - בשעת לידתן:
שלש עבירות - הנך דמתניתין:
ילדות - בחורות ואפילו שלא בשעת לידה:
רבי אחא אומר - הילדות מתות על עון שמכבסות:
ארנא - כך היו קורין מגדלות שלהם פריט"י ובלשונינו משטי"ר:
בית עם - לשון ביזוי שמתקבצין בו הכל:
ולארון הקדש ארנא - אין קורין אותו ארון הקדש:
בדקי - עונות שבודקין אותן בהן בשעת סכנה כרבנן דאמרי יולדות:
דבקי - שמדבקין ומקרבין מיתה לפני זמנה כר' אלעזר דתני ילדות:

דף לב:

ונמסרו לעמי הארץ - שלא מסרו לב"ד למנות שומרין לדבר והאמינה תורה את כל אדם עליהן והן הן גופי תורה שחברים אוכלין פתן וסומכין שניטל ממנו חלה ותרומה ומעשרות והקדש נמי מסור לכל אדם להקדיש וחל הקדש ע"פ כל אדם והן גופי תורה שהיינו צריכים לחוש במטלטלין שמא הקדישו וחזר בו ואע"ג דתקון רבנן דמאי מ"מ תורה האמינתו ורבותי מפרשים הלכות הקדש כגון יין לנסכים כדמפרש בחומר בקדש (חגיגה דף כז:) שעמי הארץ נאמנים עליו וקשיא לי אי מדרבנן קאמר דחשיב מאי דהימנוהו רבנן לא הוה ליה למיתני תרומות ומעשרות דרבנן לא הימנוהו:
אם אין לך לשלם - עולות והקדשות שתדור:
משכבך - אשתך:
אל תתן את פיך - בנדר לחטיא את בשרך לחייב את בניך:
לפני המלאך - גזבר של הקדש:

כי שגגה - בשוגג קפצתי לנדור ולא אשלם:
על קולך - בשביל קול נדריך:
לשוא הכיתי - בתמיה וכי בחנם הכיתים אינו אלא בשביל המוסר דהיינו תורה לא לקחו לא למדו לשון לקח:
על עסקי שוא - ששקרו בנדריהם דדמי לשבועה:
והא בעון נדרים אמר בברייתא קמייתא ומשני ההיא קמייתא בתר הך איתמר דמעיקרא אמר בעון ביטול תורה ובתר דשמע מר' אלעזר דשמע מר' שמעון אבוה דהוה רביה דרבי בעון נדרים אמר איהו נמי הכי:
מקרא נדרש - למען ירבו ימיכם וימי בניכם נדרש לפניו קאי אקרא דלקמיה דמשתעי במזוזה ולא לפני פניו ולמדתם אותם את בניכם:
ולפני פניו - ואף בעון בטול תורה קאמר:
גם בכנפיך - בשביל כנפיך שבטלת מצותם נמצאו עליך חובת דם נפשות אביונים נקיים בנים קטנים שלא חטאו:
כמחתרת - שאין לה פצימין הכי אמר קרא לא במחתרת פתחיהן מצאתים שלמים במצותי כי על כל אלה הכיתי דהאי קרא בתר לשוא הכיתי את בניכם כתיב:
בכנף איש יהודי - בשכר הכנף יחזיקו בכנף עשרה אנשים מכל לשון הרי שבע מאות לשבעים לשון וארבע כנפות יש לו הרי אלפים ושמנה מאות:
שנאת חנם - שלא ראה בו דבר עבירה שיהא מותר לשנאותו ושונאו:
מריבה רבה - מדה כנגד מדה:
ובניו קטנים מתים - אהבתו ניטלת ממנו היינו נמי במדה:
במכונס - באוצרות יין ושמן ומתוך כך באה מארה בשערים שמוכרים ביוקר:
והפקדתי - כמו לא נפקד ממנו איש (במדבר ל"א:מ"ט-נ') אמעט את מה שעליכם שכנסתם כבר:
בחלה - בעון חלה:
השמים נעצרים - ומתוך שאין גשמים היוקר הוה:
ושכר אבד - שכר ריוח:
ציה גם חום - ציה כמו צווי דברים שצויתי אתכם בשעת החום היינו תרומות ומעשרות:

דף לג.

דאכלן ולא עבדן - ונמצא שגוזלות את בעליהן ועוד מתוך שמלומדות במאכל ובמשתה גורמות לבעלים לגזול:

וכתיב - בההיא פרשה בנבואת עמוס הכיתי אתכם בשדפון וסיפיה דקרא כרמיכם וזיתיכם יאכל הגזם וכתיב ביואל יתר הגזם דמשמע שהגזם אינו אלא תחלת מכה ואחריה באים ארבה וחסיל אלמא גובאי עולה בעון גזל וכיון דמיני גובאי עולין רעב הוה וכיון דהרעב הוה כתיב בישעיה ויגזור על ימין ורעב וגו' וסיפיה דקרא איש בשר זרועו יאכלו:

עינוי הדין - שמאחרין הדיינין לדונו ולא לשם שמים אלא לאחר שהוברר להן הדין משהין אותו:

עוות הדין - שמעוותין אותו מזידין:

קלקול הדין - שלא היו מתונין בו לעיין כל צרכן ונתקלקל מאליו:

חרב וביזה רבה כו' - דכתיב נקם ברית ואין ברית אלא תורה דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה והגית בו יומם ולילה וכתיב חרב ועל ידי חרב דהיינו משלחת גירוי מלחמה הביזה באה וכתיב ושלחתי דבר הרי דבר וכתיב בשברי לכם מטה לחם הרי בצורת וכתיב בסוף כל הקללות יען וביען במשפטי מאסו הרי עינוי ועיוות וקלקול בכלל:

שבועות שוא - כל המשנה את הידוע כגון על האיש שהוא אשה שבועת שקר שאין בדאותו ניכרת ומאמין שקר לבריות:

והדרכים משתוממין - מאין עובר:

אלא באלה - ויש במשמע בין שוא בין שקר וכתיב בשבועת שקר וחללת ובשבת ובחילול השם כתיב חילול וגמרינן משבועה:

חילול השם - אדם גדול שבני אדם למדים הימנו ואינו נזהר במעשיו נמצאו הקטנים מזלזלין בתורה על ידו ואומרים זהו מבין שאין ממש בתורה ובמצות ונמצא השם מתחלל נעשה דבריו חולין:

אין אני שוכן - חורבן הבית במשמע שאין משכני בתוכם:

כי את כל התועבות - בפרשת עריות כתיב:

ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליכם - דהיינו ע"ז וכתיב בתריה ואתכם אזרה בגוים וכתיב ושממו עליה אויביכם היושבים בה הרי שהם גולין ואויביהם יושבין במקומן:

שבתותיה - שמיטין:

ואתם בארץ אויביכם - ולעיל מיניה כתיב ושממו עליה אויביכם:

לא ישמח - הרי צרות וגזירות ואת יתומיו ואת אלמנותיו לא ירחם הרי צועקין ואינם נענין בעון מה כי כלו חנף ומרע וכל פה דובר נבלה ועוד ידו נטויה לשון ועד כל שנותיו של אדם שהן ע' שנה יד הדין נטויה עליו לבטל זכיותיו בעון זה:

הכל יודעין כו' - ולא הוצרך לאדם לפרש למה נכנסה והמנבל פיו בכך אפילו כו':

שוחה עמוקה - מוכנת לפי זרות למי שפיו זרה:
זעום ה' יפול שם - זעם של הקב"ה הוא שורה שם אצל פי זרות היושב אצלו ושומע קרוי זעומו של הקב"ה:
הממרק עצמו - מפנה לבו לכך ממרק עצמו משאר עסקים להתעסק בעבירות:
תמרוק ברע - הממרק ברע:
הדרוקן - חולי הוא:
תפוח - שייני"ס נפוח עורו על בשרו ומים בינתיים ונראה כזכוכית ורך מתוכו:
דק - בשרו דק וכחוש:
של עבירה עבה - הבאה בשביל עבירה עבה בשרו מתקשה ועב ונפוח בעובי:
מי מפיס - מי מטיל גורל להבחין ולהודיע שאינו של עבירה עכשיו יאמרו עלי שעברתי על דת ואין הכל יודעין בג' סימנים שאמרנו ופעמים שמשתנין:
ידענא ביה - שמחמת רעב בא לו ואין צריך לחשדו:
והא רבא דאמר - כלומר למה חש בו והא לא הרעיב את עצמו מדקאמר ידענא ביה בנחמני מכלל דהמרעיב עצמו רע בעיניו ואי משום שהיה משהה נקביו ואמרינן בבכורות (דף סד:) צואה רבה הדרוקן רבה שעל שהיית נקבים הוא בא:
הא איהו אמר נפישי קטילי קדר - רבים הרוגי נקבים ממותי הדרוקן של רעב קדר לשון קדרה על שם ששופך כקדרה:
דאנסי ליה רבנן בעידניה - התלמידים הקבועים להם עת לפניו אונסין אותו להשהות נקביו:
סימן לגסות הרוח עניות - בפרק האיש מקדש (קדושין דף מט:) מפרש מאי עניות עניות דתורה:
אסכרה - חולי המתחיל במעיים וגומר בגרון הנקרא בונמלא"ן:

דף לג:

על המעשר - האוכל פירותיו טבלים והוא במיתה בידי שמים וזוהי מיתתו מדה במדה דדרך גרונו נכנס במעיו:
יסכר - אסכרה:
לכרם - זה בית המדרש שיושבין שורות שורות ככרם כך מפורש בירושלמי בברכות:
מכה זו - אסכרה:
ראש המדברים - במצות המלך שצוה עליו לדבר תחלה בכל מקום כדלקמן:

פה גומר - לשון הרע והוא בא על כך לפיכך מתחיל במעיים ומסיים בפה שהלב מבין לספר לשון הרע ובודה הדברים מלבו:

פה גומר - הכל יוצא מן הגרון:

דברים טמאים סלקא דעתך - וכי עונשה מיתה דבשלמא לשון הרע עונשה מיתה דכתיב (תהילים ק"א:ה') מלשני בסתר רעהו אותו אצמית:

מתוקנין - מעושרים שהטבל במיתה בידי שמים כדיליף באלו הן הנשרפים (סנהדרין דף פג.):

בעון בטול תורה - דענוש נמי מיתה כדאמרן מקרא נדרש לפני פניו למען ירבו ימיכם הא אם לא תלמדו יתמעטו:

נשים יוכיחו - שאינן מצוות על דברי תורה דכתיב ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם ומתות באסכרה אמר להן אף הן מבטלות את בעליהן:

תינוקות יוכיחו - שאינן בני לימוד אמר להן אף הן בעון שמבטלים את אביהם להוליכן לחמה ולצונן ולפייסן באגוזים:

של בית רבן - לא בטלין ולא מבטלין:

אם לא תדעי לך - לשמור מצותי צאי לך ובקשי רחמים בזכות עקבי הצאן אבות הראשונים שהיו רגלי הצאן וחזוקם ורעי בזכותן את גדיותיך תינוקות שלך שלא יתפשו על משכנות הרועים רועי הדור ופרנסיו:

ש"מ אף על לשון הרע - ולא פליג אמעשר דהא קאמר הכא שהם אוכלין דברים שאינן מתוקנין:

בן גרים - בן גר וגיורת היה:

של אומה זו - רומיים:

שווקין - סדר מושב שווקי עיירות וחוצותיהן:

וסיפר דבריהם - לתלמידים או לאביו ואמו ולא להשמיען למלכות ונשמעו על ידו למלכות:

יתעלה - להיות ראש המדברים:

איברי להו חרובא - לאכול פירותיו ועינא דמיא לשתות:

בחלא - בחול שהיו פושטין בגדיהם שלא יבלו ומכסין ערותן בחול:

כרבי - חורשים:

ועוסקין בחיי שעה - דאפשר על ידי נכרים והקב"ה הוא מחלק מזון וריוח לעושי רצונו:

משפט רשעים בגיהנם י"ב חודש - שנאמר (ישעיהו ס"ו:כ"ג) ואשם לא תכבה והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר אף הנדונים בו במשמע מה שבתות

למינוי שלהם אף חדשים למינוי שלהן והאי ודאי בפושעי ג'יהנם משתעי דכתיב לעיל מיניה ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי הכי תני לה בסדר עולם (פ"ו):
די לעולם - בעוסקי תורה אני ואתה:
תרי מדאני - חבילות של הדס להריח בשבת:
מדאני - כמו מעדנות כימה (איוב לח):
אריך - מתקן ומחליק:
פילי - בקעים סדקים מחמת החול:
וקמצווחו ליה - לר' שמעון שהדמעות מלוחין ומכאיבין את המכה בתחלתן:
אתקין מילתא - כדרך שעשה יעקב כשניצול מיד עשו:
שלם בתורתו - שלא שכח תלמודו מפני טורח הדרך:
שלם בגופו - שנתרפא מצלעתו:
תיקן להם - דברי חן וחנייה ולי נראה מויקן את חלקת השדה לשון תיקון:

דף לד.

ואית להו צערא לאקופי - שהיה אותו שוק שהספק בו מקום מעבר העיר לרבים והכהנים לא היו יכולין ליכנס שם מפני טומאה וצריך להקיף דרך אחר ארוך:
איכא דידע דאיתחזק טהרה - בהאי שוק מימיו שלא היה בית הקברות גמור ולא ניתן לפנותו:
כאן קיצץ בן זכאי - שתלן ועקרן לאחר גידולן:
תורמסי תרומה - הצריכות לשמרן בטהרה וגם הוא היה כהן כדאמרינן [בתוספתא דפרה] (פ"ג) אם מה שעשו ידי שכחתי:
עבד איהו נמי הכי - היה מקצץ תורמסין ומשליכן שם ונעשה נס וצף המת במקום שהוא שם וציינו למקום הקבר הכי מפרש בפסיקתא דפרשת העומר ובסדר זרעים ירושלמי:
היית - במעמד:
ונמנית - הסכמת לדעתנו להיות מן המנין:
מפרכסות זו את זו - את שער חברתה להיות נאה:
גל מעצמות - כמת שנרקב בשרו ונפל מזמן הרבה:
מתני' עם חשכה - שאם ימהר להזכירם מבעוד יום יפשעו ויאמרו עדיין יש שהות:
עשרתם - פירות האילן לסעודת שבת שאף אכילת עראי של שבת קובעת למעשר כדאמרינן במסכת ביצה (דף לד:) דשבת עונג איקרי מכל שהוא הוי עונג:

ערבתם - ערובי תחומין וחצירות והני תרי שייכי למימרינהו בלשון שאלה דשמא כבר עשו אבל בנר לא שייך הדלקתם דדבר הנראה לעין הוא:

ספק חשכה - כגון בין השמשות אין מעשרין את הודאי דתיקון מעליא הוא אע"ג דשבות בעלמא היא קסבר גזרו על השבות אף על בהש"מ:

ואין מטבילין את הכלים - דהוי נמי שבות כדאמרינן במסכת ביצה (דף יח.) דנראה כמתקן כלי:

ואין מדליקין את הנרות - כ"ש דספיקא דאורייתא היא וזו ואין צריך לומר זו קתני:

אבל מעשרין את הדמאי - דלא דמי למתקן דרוב ע"ה מעשרין הן:

ומערבין - עירוב ובגמרא פריך הא תנן לעיל עם חשכה ערבתם מקמי דליהוי ספק:

וטומנין את החמין - נותנן בקופה של מוכין להיות חומם משתמר בהן אבל משחשכה ודאי אין טומנין בהן כדמפרש בגמ':

גמ' עם חשכה - מבעוד יום הוא ויש שהות לעשר ולערב:

בעירובי תחומין - תיקון מעליא דאסמכוה רבנן תחומין אקראי ואפי' למאן דאמר תחומין דרבנן כדאמרינן בעירובין (דף נא.) ילפינן מקום ממקום ומקום מניסה כו' אבל עירובי חצרות חומרא בעלמא הוא ולא מיקרי שביתה מעלייתא וספקא דבין השמשות שפיר דמי:

בין השמשות קונה עירוב - שהוא תחילת קדושת היום:

נאכל - שאכלו כלב או אדם:

שעירב עליו מבעוד יום - הניח עירוב לסוף התחום מבעוד יום ולא הספיק להחשיך ממש עד שנאכל בין השמשות:

שניהם קנו עירוב - דלגבי האי שנאכל בין השמשות משוינן ליה ליליא ואמרינן כבר קדש היום בעוד העירוב קיים וקנה עירוב דהלכה כר' יוסי דאמר בעירובין (דף לה.) ספק עירוב כשר ולגבי דהאי שהונח עליו בין השמשות ונתקיים עד שחשכה משוינן לבין השמשות יממא ועדיין לא קדש היום כשהונח ונמצא שהיה שם כבר בשעת קניית עירוב:

בתרא ליקני - זה שהונח עליו בין השמשות:

קמא לא ליקני - שהרי נאכל מבעוד יום:

ה"ג ספקא דרבנן היא - כלומר הא מילתא דמספקא לן אי בין השמשות יממא או ליליא במילתא דרבנן איתרע לן בעירובי תחומין דרבנן וכל ספקא דרבנן לקולא:

ה"ג אמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל - כגון צמר ומוכין:

משחשכה - כדתנן במתניתין וטומנין את החמין טעמא דספק חשכה הא ודאי חשכה אין טומנין וסתם הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל דאילו בדבר המוסיף הבל אפי' מבעוד יום אסור כדתנן בפ"ד (דף מז:) אין טומנין לא בגפת כו' גזירה שמא ימצא קדרתו שנצטננה כשירצה להטמינה וירתיחנה תחילה ונמצא מבשל בשבת:

אי הכא בין השמשות נמי ניגזר - דהא שבות מעלייתא היא דהא איכא גזירת איסור דאורייתא ותנא דמתניתין אית ליה דגזרו על השבות ביה"ש דקתני אין מעשרין את הודאי:

רותחות הן - שסמוך לביה"ש הוא מעבירם מעל האור וליכא למיחש לשמא נצטננה וירתיחנה:

דף לד:

מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל ואפילו מבעוד יום - כדתנן לקמן לא בגפת ולא בזבל ואף על גב דסתם הטמנה מבעוד יום הוא דהא אסרינן משחשכה:

ברמץ - אפר המעורב בגחלים:

ויטמין - דהא מבעוד יום הוא:

גזירה שמא יחתה בגחלים - משחשכה שבא לבשל הקדרה שלא בשלה כל צרכה וגזרו אף בבישלה כל צרכה עד שיגרוף או שיקטום והכי מסקינן בפרק כירה (דף לז:) דאמר רבי קטמה והובערה משהין עליה חמין שהוחמו מבעוד יום כל צרכן ותבשיל שבישל כל צרכו וכן אמר רבי יוחנן:

מן היום ומן הלילה - כלומר ספק יש בו משניהם:

ספק כולו מן היום ספק כולו מן הלילה - הרי ג' ספיקות לפיכך מטילין עליו חומר שני הימים ולקמן מפרש למאי הילכתא שייך לומר שמא יש בו משניהם:

מאדימין - שנראה אדמומית חמה בעבים:

הכסיף - השחיר:

התחתון - תחתון של כיפת הרקיע הסמוכה לארץ:

עליון - גובהה של כפה אינה ממהרת להכסיף ולקמן פריך מאי קאמר דקשיא סיפא אריש:

חצי מיל - זהו שיעור אורך בין השמשות ולאחר חצי מיל הוי לילה:

כהרף עין - כשיעור קריצת עין ברפיון ולא בחזקה:

זה נכנס - הלילה נכנס והיום יוצא יציאת זה עם כניסת זה כשהם מתפרשין קרי בין השמשות וכל דמקמי הכי הוי יום מעליא:

למאי הילכתא - יטילו עליו ספק שמא משניהם יש בו בשלמא ספק כולו מן היום איכא למימר לענין מוצאי שבת להביא אשם תלוי ספק כולו מן הלילה לענין לילי שבת אלא חומר שניהם למאי הילכתא:

ראה שני ביה"ש - זיבה דזב מטמא בימים ובראיות בין שראה שתים ביום אחד בין שראה שתים בשני ימים רצופים בין שראה אחת בשני ימים כגון בין השמשות חשיב ליה כשתי ראיות משום ימים דילפינן מלזכר ולנקבה מה נקבה בימים אף זכר בימים וראיות בגופיה מיפרשא כדתניא במגילה (דף ח.) מנה הכתוב שתים וקראו טמא כו':

ספק לטומאה ולקרבן - ספק טמא ספק טהור ספק חייב קרבן עם הטומאה ספק אינו חייב קרבן אבל טמא שבעה דזב בעל שתי ראיות או שני ימים כל תורת טומאת זבין עליו ושלישי מביאתו לידי קרבן וזה שראה שני בין השמשות ספק יום אחד הוא וטמא בשני ראיות או שני ימים רצופין הן וטמא נמי בתורת ימים ספק ב' ימים שאין רצופין הן וטהור מטומאת שבעה אלא כבעל קרי בעלמא דלאו שתי ראיות ביום אחד איכא ולא שני ימים רצופין איכא ספק שהן ג' ימים רצופין דזב גמור הוא אף לקרבן כיצד שמא בין השמשות הראשון כולו מן היום וביה"ש השני כולו מן הלילה ונמצא יום אחד הפסק בינתיים וטהור או שניהם מן היום דהוו להו שני ימים רצופין וכן אם שניהם מן הלילה הוו להו נמי שני ימים רצופין או שמא אם הראשון מן הלילה והשני מן היום הוו להו נמי שתי ראיות ביום אחד וטמא שבעה בכל אלו ואין כאן קרבן או שמא שתיהן הראיות היו מקצתן ביום ומקצתן בלילה ויש כאן שלשה רצופים וכן אם הראשונה מקצתה ביום ומקצתה בלילה והשניה כולה מן הלילה או הראשונה כולה מן היום והשניה מקצתה ביום ומקצתה בלילה הוו להו ג' ימים רצופין וטעון קרבן הלכך ספק אף לקרבן ומביא חטאת העוף הבאה על הספק ואין נאכלת דשמא לאו בר קרבן הוא ומליקת חולין נבלה:

ראה אחת ביה"ש ספק לטומאה - שמא מקצתה ביום ומקצתה בלילה והיינו חומר ב' ימים וטמא ז' או שמא כולה או מן היום או מן הלילה ואין כאן אלא אחת:

פני מזרח מאדימים - עדיין לא הכסיף אפי' תחתון:

כרוך ותני - שני הדברים בכרך אחד בתורה אחת:

ואזדו לטעמייהו - דרבה סבר שיעור ביה"ש נפיש ורב יוסף סבר זוטר:

דף לה.

פלגא דדנקא - אחד מי"ב במיל דשיעורא דרבה תלת ריבעי מילא היינו תשעה פלגי דנקא ושיעורא דרב יוסף שמונה פלגי דנקא. דנקא שתות:

וחילופה - איפליגו רבה ורב יוסף בחלתא דהתם שיעורא דרב יוסף נפיש מדרבה רבה דאמר הכא תלתא אמר התם תרי ורב יוסף דאמר הכא תרי אמר התם תלתא:

חלתא - כוורת:

שרי לטלטולה - דתורת כלי עליה:

בת תלתא - גדולה יותר מדאי ואין תורת כלי עליה:

בעי מיניה דמר - רבה:

בשעת מעשה - שהייתי צריך לדבר:

כמאן - הא דאפי' בתרתי כורי לא שרא:

קש - זנבות שבולין אשטרייי"ס:

ובור ספינה אלכסנדרית - ספינה גדולה שפורשים בה לים הגדול ומי הים מלוחין ועושין כלי גדול כמין בור ונותנין לתוכו מים יפים:

לח - אין בו גודש:

שהן כוריים - ששים סאה ביבש שהגודש מחזיק שליש בכלים שלהם שהיו עשויין כים שעשה שלמה גובהן כחצי רחבן והם עגולים:

טהורין - דאיתקש כלי עץ לשק דמיטלטל מלא וריקן וזהו אינו מיטלטל מלא דגדול יותר מדאי ואם יטלטלוהו ישבר בידיהם:

דאוי - מביט ערב שבת לראות אם יש שם אדמומית חמה:

פנים המאדימים את המזרח - לערב חמה שוקעת במערב וזהרורי החמה מאדימין את המזרח כחלון דכשהחמה נכנסת בה מאדמת כותל שכנגדה:

וסימנך כוותא - חלון כמו שפירשתי:

כרמל - הר שעל שפת הים וחמה סמוך לשקיעתה נראית על ראשי ההרים ובכדי שירד ויטבול ויעלה הוי לילה:

כמין כברה - סלע עגול ועשוי ככברה:

זהו בארה של מרים - שהיה מתגלגל עם ישראל במדבר בזכותה של מרים דכתיב (במדבר כ':ב') ותמת שם מרים וסמיך ליה ולא היה מים לעדה:

טהור - מלקבל טומאה וטובלין בו דלאו ככלי דמי להיות המים הנובעין ממנו כשאובין ואין לך מעין מיטלטל אלא בארה של מרים:

כהנים טובלין בו - ואע"פ שצריכין הערב שמש אחר טבילה לאכול בתרומתן קסבר יממא הוא ויש שהות אחריו לשקיעת החמה:

ספק הוא - לדידיה הואיל וקרי ליה בין השמשות כוליה ספקא הוא ושמא טבלו בלילה ואין כאן הערב שמש:

אלא בין השמשות דרבי יוסי לרבי יהודה לא גרסינן דהא בהדיא אמר שמואל בין השמשות דר' יהודה כהנים טובלין בו ומאן דגריס ליה מפרש הכי אלא בין השמשות דר' יוסי לרבי יהודה והכי אתמר בין השמשות דר' יוסי לרבי יהודה כהנים טובלין בו ואשמעינן שמואל דבין השמשות דר' יוסי קדים לדר' יהודה ותחילת בין השמשות דר' יהודה לר' יוסי ליליא הוא ודר' יוסי לר' יהודה יממא הוא והא בעי הערב שמש נהי דלר' יהודה יממא הוא מיהו היכי טביל הא בין השמשות דר' יהודה ספק לילה הוא וכיון דבין השמשות דר' יוסי כהרף עין מקמי דסליק מטבילה שלים ועייל בין השמשות דר' יהודה וספק לילה הוא ואין כאן הערב שמש ולאו מילתא היא דליכא למימר דר' יוסי קדים מדקאמר בסיפא אלא דרבי יהודה לר' יוסי ופרכינן פשיטא ואי הוה לן לספוקי דדילמא דר' יוסי קדים מאי פשיטותא טובא אשמעינן שמואל דאשמעינן דבין השמשות דר' יהודה קדים:

פשיטא - דלר' יוסי כהנים טובלים בו בדר' יהודה דהא ספקא דר' יוסי כהרף עין וכל למעלה הימנו יממא הוא ושיעוריה דר' יהודה נפיש טובא ומעריב שמשיה:

בין השמשות דר' יוסי מישך שייך בדר' יהודה - בסופו הוא נכלל וכי שלים דר' יהודה ליליא הוא אפי' לר' יוסי וכי טביל בסוף בין השמשות דר' יהודה תו ליכא הערב שמש קא משמע לן שמואל דכל בין השמשות דר' יהודה לר' יוסי יממא הוא וכשר לטבילה והדר מתחיל דר' יוסי והוא הערב שמש:

בשלמא הלכה כר' יהודה לענין שבת לחומרא - כלומר מדקאמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה להכי והלכה כר' יוסי להכי ש"מ מספקא ליה הלכך על כרחך לחומרא בעי למיזל ובשלמא כי אמר הלכה כר' יהודה לענין שבת איכא למימר דלחומרא אמרה ובע"ש אמר שאם עשה בו מלאכה מביא אשם תלוי אבל במוצ"ש לא עבדינן כוותיה למימרא דביה"ש דידיה ליליא הוא:

אילימא לטבילה - דס"ל דכהנים טובלין בדר' יהודה כדקאמר ר' יוסי והא לר' יוחנן דר' יהודה ספיקא הוא מדלענין שבת קאי כוותיה לחומרא:

דף לה:

אלא לאכילה - וכולה מילתא דר' יוחנן לחומרא דלא תימא כי שלים בין השמשות דר' יהודה ליליא הוא וניכול וממילא נמי לענין מוצאי שבת לא אמרינן כר' יהודה דנימא דר' יוסי ליליא הוא ושרי:

בשני בין השמשות - ערב שבת ומוצאי שבת בהעלם אחד אין כאן עוד אשם תלוי אלא חטאת:

ממה נפשך - אי ליליא הוא חייב על ערב שבת ושל מוצאי שבת אינו כלום ואי יממא הוא חייב על מוצאי שבת ואין של ערב שבת כלום וכגון דעבד ליה כל בין השמשות דליכא לספוקי להאי בתחילתו ולהאי בסופו:

בשיעורי דרבנן - בין השמשות:

אתלו - הדליקו את הנר מבעוד יום:

חזו תרנגולין - היושבים על הקורות מבעוד יום וכן העורבים בשדה:

אדאני - עשב הקרוי מלוו"א ועלין שלו נוטין לצד החמה שחרית כפופין למזרח ובחצי היום זקופין ולערב כפופים מאד למערב:

שש תקיעות - אף התרועות במנין דסדר שלהן תקיעה תרועה ותקיעה:

להבטיל ממלאכה שבשדות - ויהא להן שהות ליכנס לעיר:

להבטיל העיר - ממלאכה:

והחנויות - ממקח וממכר:

לחלוץ תפילין - והדלקת נר ברביעית:

להדביק פת בתנור - ועדיין יש שהות כדי שיקרמו פניה שהיו ממהרים התקיעות כדי להוסיף מחול על הקדש:

ותוקע ומריע ותוקע - הרי שש:

ושובת - חל שבת עליו:

מלעדור - מלחפור:

ויכנסו כולם כאחד - שלא יחשדו הנכנסים באחרונה לומר שעסקו במלאכתן אחר ששמעו קול השופר שאין הכל מכירין מי קרובים ומי רחוקים:

תריסין - הן דלתות החנויות ומסלקין אותן ומניחן ע"ג יתדות ומוכרין עליהן תבלין ושאר דברים ולערב מחזירין אותן לפתחים:

חמין - מים חמין למזוג בהן יין לשתות:

סילק המסלק - קדרות העשויות להסתלק למאכל הלילה:

והטמין המטמין - את הראויות למחרת:

חזן הכנסת - שמש הציבור:

להוליך שופרו לביתו - שהיה גג מיוחד בגובה העיר ואמצעיתה לתקוע שם ומשם מוליכו לביתו אלמא אכתי לא נקיט קדושת שבת עלייהו:

לשיעורין - פעמים שביתו קרוב פעמים שביתו רחוק:

בראש גגו - שתקע שם:
שאין מטלטלין - אפילו ברשות היחיד:
והתניא שופר מיטלטל - לפי שכפוף ראשו וראוי לשאוב בו מים ולשתות התינוק:
חצוצרות - פשוטה ואינה ראויה אלא לתקוע והוי דבר שמלאכתו לאיסור ואסור משום מוקצה:

דף לו.

לתינוק עני - שעל הציבור לפרנסו:
הא ר' יהודה - שופר מיטלטל וחצוצרות אינן מיטלטלין דמוקצה הוא אבל שופר תורת כלי עליו כדאמרן לעיל:
הא - דקתני תרוייהו מטלטלין ר' שמעון היא דלית ליה מוקצה:
הא - דקתני אף שופר אין מטלטלין ר' נחמיה דאמר אפי' תרווד אפי' טלית אין ניטלין אלא לצורך תשמישו המיוחד ועיקר שופר לאו לגמוע מים קאי:
ומאי שופר - דקתני בההיא דר' נחמיה דאקדמית בה לחצוצרות לאיסורא וכיון דתני אין מטלטלין את השופר תו לא צריך למתני חצוצרות דכ"ש היא הואיל ואינו ראוי לגמע בו תינוק אלא שופר דתנא רישא הוא חצוצרות וחצוצרות דתנא בסיפא הוא שופר דאישתנו שמייהו כדרב חסדא:
לשופר של ראש השנה - אין תוקעין אלא באותו שעם הארץ קורין חצוצרות והוא שופר או אם בא עם הארץ לשאול במה יתקע אומרים לו בחצוצרות:
צפצפה - פסולה ללולב ועלה שלה עגול וקנה שלה לבן כדאמרן בסוכה:
פתורה - מתחילה היו קורין לגדול פתורה ולקטנה פתורתא ועכשיו נשתנו:
אף אנו נאמר - אף אנו יכולים להוסיף אדרב חסדא לומר שגם זה נשתנה:
הובלילא - מתחילה היו קורין להמסס הובלילא ולבית הכוסות בי כסי ועכשיו נשתנו:
המסס - הוא הסמוך לבית הכוסות עשוי סגלגל כמין כדור ובתוכו קליפות קליפות הרבה כגלגל של ריחים וקורין צינפי"ל ודופנו דק מאד:
בית הכוסות - סוף הכרס שקורין פאנצ"א ויש בו עובי שקורין דובלון ותוכו עשוי כמין כוס עובי בית הכוסות דופן כפולה ודבוקין הכפלים זה בזה בשומן:
מצד א' - שלא ניקב אלא א' מן הכפלים כשרה שחבירו סותמו:
מב' צדדין - שניקבו שניהם טריפה ובבית הכוסות הוא דאיכא לפלוגי בין צד א' לשני צדדין אבל בהמסס אפי' מצד א' שלא נראה הנקב לחוץ אין זו סתימה לפי שהדופן דק מאד:

דף לו:

לגיטי נשים - דקיימא לן בני בבל בקיאין שצריך לכתוב גט לשמה והמביא גט משם אין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם ובני שאר ארצות אין בקיאין וצריך ועכשיו בני בורסיף היא בבל ובבל של עכשיו היא בורסיף והן עמי הארץ כדאמרינן בעלמא (סנהדרין דף קט.) בור שאפי שנטלו מימיו ואני אומר נפקא מינה לגיטי נשים לענין שינה שמו ושמה ושם עירו ועירה פסול וצריך לכתוב שם של עכשיו:

מתני' כירה עשויה כעין קדירה ונותנין - קדירה לתוכה:

קש - זנבות השבולין:

גבבא - הנגבב מן השדה אישטובל"א:

גפת - פסולת של שומשמין שהוציא שומנן:

עד שיגרוף - הגחלים משום דמוסיף הבל וטעמא פרישנא בפרק דלעיל שמא יחתה בגחלים:

או עד שיתן אפר - על גבי גחלים לכסותם ולצננם:

בית שמאי אומרים - נותנין עליה חמין אחר שגרפה דלא צריכי לבשולי דליכא למגזר שמא יחתה:

אבל לא תבשיל - דניחא ליה בישוליה ואתי לאחתויי א"נ נתקיימה מחשבתו ומיחזי כמבשל:

לא מחזירין - בשבת דמיחזי כמבשל:

אף מחזירין - הואיל וגרוף:

גמ' קטום - היינו נתן אפר על הגחלים דאפר מתרגמינן קיטמא:

תרי בבי - בית שמאי אומרים חמין וכו' ותו תנא בבא אחריתי נוטלין ולא מחזירין:

ומה הן משהין - בגרוף וקטום:

פליגי נמי בלהחזיר - את המותר לשהות כגון חמין לבית שמאי וחמין ותבשיל לב"ה:

אלא אי אמרת להחזיר תנן הכי קתני - כלומר ע"כ הכי מפרשא:

ב"ש אומרים נוטלין ולא מחזירין - ע"כ אתבשיל קיימי דהא שרו בחמין:

הא תו למה לי - הא תנא ליה רישא אבל לא תבשיל:

דף לז.

לעולם אימא לך להחזיר תנן - ואילו לשהות אע"פ שאינו גרוף שרי:

והך חזרה דאמרי לך - לא יחזיר עד שיגרוף דכי גרוף מיהא שרי:

לאו דברי הכל היא - ולבית שמאי לא סבירא להו:

לא שנו - שריותא דמתני' אלא על גבה דלא נפיש הבלא כולי האי אבל תוכה אסור:
אי אמרת בשלמא להחזיר תנן - אבל לשהות משהין אפילו בשאין גרופה כדמחסרינן ליה חסורי ורבי חלבו אשריותא דלשהות על שאינה גרופה קאי:
היינו דשני בין תוכה לעל גבה - דכי משהי לתוכה דשאינה גרופה מטמין ממש ברמץ:
אלא אי אמרת לשהות תנן - דאפילו לשהות בעי גרופה כיון דגרופה ומבעוד יום הוא נותנו לתוכה מה לי תוכה מה לי על גבה:
ארישא - עד שיגרוף:
אסיפא קאי - דאיירי בחזרה אבל רישא לשהות הוא ובין תוכה ובין גבה שרי:
שתי כירות המתאימות - מחוברות יחד וקיר של חרס מפסקת ביניהם:
משהין על גבי גרופה וקטומה - דלא חיישינן משום דסליק לה הבלא מאידך:
ומה הן משהין - על הגרופה:
לא יחזיר - בשבת:
אא"ב - רישא דמתניתין לשהות קאמר דבעי גרופה ובלשהות פליגי בחמין ובתבשיל ובגרוף וסיפא פליגי בחזרה מתני' ר' יהודה היא אלא אי אמרת להחזיר תנן דבעי גרופה אבל לשהות לא בעי גרופה ופלוגתא דחמין ותבשיל כשאינו גרוף כדקמחסרת ומתרצת לה:
קשיא לב"ש בחדא - דקאמרי ב"ש במתני' משהין חמין אף בשאינו גרוף והכא קאמר רבי מאיר לב"ש דאפילו גרוף ולא כלום וכ"ש כשאינו גרוף והא כולה חדא פירכא היא דבית שמאי לא שני להו בין גרוף לשאינו גרוף:
ולב"ה בתרתי - דבמתניתין שרי בית הלל להשהות חמין ותבשיל אף בשאינו גרוף והכא קתני דבגרוף חמין אין תבשיל לא ובשאינה גרוף אין משהין כלל ולענין חזרה בגרוף תנן במתניתין לב"ה מחזירין והכא קתני עקר דברי הכל לא יחזיר:
ואי ר' יהודה - דאמר נמי כי מתניתין מ"מ גרופה וקטומה קשיא דמתניתין תרצת דפלוגתא קמייתא בשאינו גרוף ושרו ב"ש חמין ובית הלל חמין ותבשיל והכא קתני אין משהין על גבי שאינה גרופה ואינה קטומה כלל ופלוגתא דלשהות בגרופה וקטומה:
בחמין ותבשיל ונוטלים ומחזירין - דמוקי פלוגתא דב"ש וב"ה בשהיית חמין ותבשיל דבית שמאי שרו חמין ותבשיל לא וב"ה חמין ותבשיל ולא כר' מאיר דאמר לב"ש לא כלום:
מהו לסמוך - קדרה אצל דופן הכירה בלא גרופה שהכירה מטלטלת היא ומושיבים אותה על גבי קרקע:
גבה - עובי שפתה או כסוי שעל חללה:

דמדלי - הקדרה על גבי הכירה:
ונתלבתה - חזרה והובערה:
התם נוטלין ומחזירין בחד מקום - ולא שייך למתני מחזירין עד דתני נוטלין:
נעורת - אריש"ט:
שהוחמו כל צרכן - דליכא למיחש לחיתויי:

דף לז:

מצטמק - מתמעט וכויץ רטיי"ט לשון שדים צומקי (הושע ט) כמו שאתה אומר בלשון צווי נצטוה ובלשון צדק נצטדק וכן כל תיבה שראש יסודה צד"י כשהיא מתפעלת נותן ט' אחר צד"י:
מותר - להשהותן בכירה דאי לא במצטמק ויפה לו קאמר מאי אתא לאשמעינן אלא ע"כ במצטמק ויפה לו קאמר ואפילו הכי לא גזרו משום חיתוי הואיל ונתבשל כל צרכו ותנא חמין לאשמעינן דבעינן שהוחמו כל צרכן מבעוד יום:
שאני הכא דקטמה - וגלי דעתיה דלא ניחא ליה בצמוקי:
גחלים של רותם - חמין יותר משאר גחלים ואינם ממהרין לכבות כדאמרינן בהמוכר את הספינה (ב"ב דף עד:):
משהין עליה - ואע"פ שלא קטמה ואמוראי נינהו אליבא דר' יוחנן:
מתניתין - דקתני עד שיגרוף:
להחזיר תנן - דלא שרו בית הלל להחזיר עד שיגרוף ופירוקא דמתניתין כדאמרינן לעיל חסורי מיחסרא הלכך עקר לא יחזיר הואיל ואינה גרופה:
תרוייהו תננהי - בין לשהות בשאינה גרופה תנינא בהדיא סתם משנה דמותר ועקר לא יחזיר נמי תנינא ולמה ליה לרבי יוחנן לאשמעינן:
הא קרמו פניה שרי - והיינו לא בישל כל צרכו ותנור לאו גרוף וקטום הוא ואי נמי גרוף בתנור לא מהניא גריפה כדתנן במתניתין וכ"ש פת דאדעתא לבשולי יהביה בגוויה:
ועד כאן לא שרו כו' - דמתניתין אלאחר שיגרוף קאי דקתני לא יתן עד שיגרוף ובין למאן דאמר לא ישהה ובין למ"ד לא יחזיר מ"מ חזרה דסיפא אגרוף וקטום מהדר:
ורב ששת נמי דיוקא דמתני' קמ"ל - משום דלא מתני לה בהדיא הא קרמו שרי ואנן דמשהינן קדירה על גבי כירה שאינה גרופה אדחנניה סמכינן הואיל ותנן סתם מתניתין כוותיה כדאמר הא קרמו שרי ואע"ג דלא בישל כל צרכו ואמר רב ששת משמיה דרבי יוחנן כוותיה דמתניתין דפרקין משום חזרה הוא דבעי גרופה אבל לשהות לא וכל הני אמוראי דאסרי סברי מתניתין לשהות תנן:

מהו לשהות - בשאינה גרופה:
מסוכן הוא - רגיל לאוחזו בולמוס וצריך לאכול מאכל מתוק וטוב:
מרי דעובדא - מדקדק במעשיו:
כסא דהרסנא - דגים המבושלים בשמנן בקמח:
מיחא - קמח:
דאית ביה בשרא - מצטמק ויפה לו ששומן הבשר משבר כח הלפת כדאמר בברכות (דף מד:):
לאורחין - צריך חתיכות חשובות לשום לפניהם ואין דרך כבוד בתבשיל הצטמק שאין הבשר ניכר בו:
לפדא - מאכל שעושה מתאנים:
תמרי - מאכל תמרים:

דף לח.

שכח קדרה - אליבא מאן דאסר:
המבשל בשבת - משנה היא:
ולא שנא - אבל האי דשכח קדרה. לא שנא בין שוגג למזיד והכי דרש להו סתמא ולא פירש אי אשוגג מדמה לה ומותר לאוכלה אי אמזיד מדמה לה ואסור:
במזיד נמי - אם השהה על גבי כירה מבעוד יום יאכל:
דלא אתי לאיערומי - ולעשות מזיד ולומר שוגג הייתי דלא נחשדו ישראל על השבתות:
דאתי לאיערומי - דאיסור דרבנן הוא וקילא ליה ואתי לשהויי מזיד ויאמר שכחתי:
מיתיבי שכח קדרה כו' בשוגג - כגון האי דשכח יאכל בשבת:
במזיד - דלא שכח אלא הניח לא יאכל:
ובשר טרוף - דגלי דעתיה דלא לאורחים קבעי לה:
וכל המצטמק ויפה לו - כלומר וכן כל שאר המצטמק ויפה להם אסור לאוכלן אם השהן מזיד:
קתני מיהת - בשלא בישל כל צרכו דיש חילוק בין שוגג למזיד במשהה קשיא בין לרבה ורב יוסף דשרו מזיד בין לרב נחמן דאסר שוגג:
בשלמא לרב נחמן - מצי לתרוצי כי תניא ההיא דשוגג יאכל לפני גזירה דאמרינן לקמן דגזרו על השוכחין וכי איתמר דר' חייא בר אבא דתריצנא אליביה דשוגג אסור לאחר גזירה:
אלא דרבה ורב יוסף - דאמרי אליבא דר' חייא בר אבא להתירא אף במזיד:

אי קודם גזירה - אתמר דר' חייא:
קשיא מיהא מזיד - דהכא תניא במזיד לא יאכל:
ואי לאחר גזירה קשיא נמי שוגג - דאפי' שוגג ה"ל למיסר דאילו מתני' קודם גזירה נשנית:
המבשל בשבת - בידים דאיכא חיובא דאורייתא:
וה"ה לשוכח - דהמשהה נמי מבעוד יום אם שכח בשוגג יאכל ואם במזיד השהה לא יאכל כאילו בשלה בידים בשבת:
קשיא דר' מאיר אדר' מאיר - דתנן לעיל בריש פירקין לר' מאיר אליבא דב"ה חמין אבל לא תבשיל והכא שרי חמין ותבשיל שבישל כל צרכו:
וקשיא דר' יהודה אדר' יהודה - דהתם א"ר יהודה חמין ותבשיל והכא אסר תבשיל שבישל כל צרכו:
הא לכתחלה - משנה קמייתא לשהות לכתחלה קמיירי והך בהשהה כבר קאמר דמותר לאוכלה:
כאן בגרופה וקטומה - ההיא דלעיל איירי בגרופה וקטומה כדקתני בה משהין על גבי גרופה וקטומה ואין משהין על שאינה גרופה ומה הן משהין על הגרופה שהתרנו לשהות ר"מ אומר כו' הלכך אפי' לכתחלה שרי ר' יהודה והכא כשאינה גרופה הלכך דיעבד אסר:
עבר ושהה במזיד מאי - מותר לאוכלה או לא:
חמין לא אסר - דמצטמק ורע לו:
ביצים אסר - דמצטמק ויפה לו:
מאי לאו לאותו שבת - אסרן עליהן באכילה:
לא לשבת הבאה - אסר להן עכשיו שלא לעשות כן לשבת הבאה אבל באכילה שרו:
מכלל דביצים מצומקות כו' - בעיא היא:
והביאו לפניו - בחול:
כעוזרדין - שנצטמקו עד שנעשו דקות כעוזרדין קורמ"ש בלע"ז ומדאמר ואכלנו הרבה מכלל דיפה להן:

דף לח:

מחזירין אפילו בשבת - ביום המחרת ולא תימא פלוגתייהו משחשכה והתם הוא דשרו משום דמוכחא מילתא דאדעתא דאהדורי לצורך מחר שקיל ליה אבל ביום לא מוכח דשקיל ליה אדעתא דאהדורי ובטלה לה הטמנה וה"ל כמטמין לכתחלה:

קומקמוס - יורה קטנה:
דיוטא - עלייה:
למקומו - לכירה:
אבל הניח על גבי קרקע אסור - להחזיר דבטלי לה הטמנה דאתמול והוי כמטמין לכתחלה:
לגרמיה - יחיד הוא בדבר ואין הלכה כמותו:
תלאן במקל מהו - כעודן בידו דמי או כהניחן ע"ג קרקע דמי:
פינן ממיחם למיחם מהו - מי הוי כמטמין לכתחלה ואסור להחזירן לכירה או לא:
מיחם - קומקמוס שמחמם בו חמין:
מתני' תנור - מתוך שקצר למעלה ורחב למטה נקלט חומו לתוכו טפי מכירה:
כופח - בגמרא מפרש לה עשוי חלל ככירה אבל ארכו כרחבו ואין בו אלא שיעור שפיתת קדירה אחת וכירה יש בה שפיתת שתי קדירות:
גמ' על גביו - על שפתו:
אבל לסמוך - אצל דופנו:
הא ככירה שרי - כלומר מדקתני הרי הוא כתנור מכלל דאי הוה מדמי ליה לכירה הוה שרי ושמעינן מינה דכירה שהוסק בגפת ובעצים שרי:
ובמאי קאי - קס"ד בשאינה גרופה ואי על גבה מי שרי:
תניא כוותיה דאביי - דאסור לסמוך אתנור:
אפי' בגפת ועצים - לשתרי בגרופה וקטומה:
שנחלקה לאורכה - הרי בטלו שתי שפיתותיה שנחלקת רחבה לשתים הלכך טהרה מטומאתה שהרי ניתצה:
נחלקה לרחבה - נמצאו שתי השפיתות קיימות זו לבדה וזו לבדה:
כופח בין לאורכה בין לרחבה טהורה - שהרי ארכה כרחבה וכולה מקום שפיתה אחת:
מתני' אין נותנין ביצה בצד המיחם - קומקמוס של נחשת:
בשביל שתתגלגל - שתצלה קצת עד שתהא מגלגלת:
ולא יפקיענה בסודרין - לא ישברנה על סודר שהוחם בחמה כדי שתצלה מחומו של סודר:
בחול ובאבק דרכים - שהוחמו מכח חמה ובגמרא מפרש אמאי לא פליג רבי יוסי בהא:
והביאו סילון - מבעוד יום:
של צונן - כדי לחממן דהמים נמשכין ובאין כל השבת:
לתוך אמה - של חמי טבריא:

אם בשבת - אותן שבאו בשבת:
ה"ג כחמין שהוחמו:

דף לט.

גמ' כל שבא בחמין - כל מלוח שבא בחמין מע"ש חוזרין ושורין אותו בחמין בשבת ואין בו משום תיקון שהרי נתקן כבר:
מדיחין - שאין זה גמר מלאכתו אבל לא שורין:
חוץ מדג מלוח ישן או קולייס האיספנין - דג שקורין טונינ"א (טוּנה) :
שהדחתו זהו גמר מלאכתו - מדקרי ליה גמר מלאכתו ש"מ זהו בישולו וחייב:
והא דתנן - בפרק חבית נותנין כו' המים צונן:
בחמה - בשמש:
דשרי - דאין דרך בישולו בכך וחמה באור לא מיחלפא דליגזר הא אטו הא:
בתולדות האור - כגון אם הוחם הסודר הזה באור מתחילה:
דאסיר - דהוי בישול:
תולדות חמה - שהוחם הסודר בחמה:
אטו תולדות האור - דמאן דחזי סבר דתולדות האור נינהו:
שמא יטמין ברמץ - דמאן דחזי סבר מכדי האי לבשולי והאי לבשולי ותרוייהו דרך הטמנה מה לי רמץ מה לי חול ומשום הכי מודה ר' יוסי:
שמא יזיז עפר - שמא לא יהא שם חול עקור לכל הצורך ואתי לאזוזי עפר הדבוק והוי חופר גומא:
עפר תיחוח - כלומר תיחוח בעומק דליכא למיחש למזיז:
גג רותח - שרתחו חמה:
ואין מגלגלין בסיד רותח - דהוא תולדות האור:
ליכא למיגזר - בגג רותח דהא לא מטמין ליה:
אלא - לשמא יזיז עפר ויכסנו בו ליגזר:
לתוך אמה של חמין - וחמי טבריא לאו תולדות האור נינהו ואפ"ה אסרו להו ומודה בהא ר' יוסי:
דדמיא להטמנה - שמטמין מים במים:
מי סברת מעשה אסיפא קאי - לסייעתא דחול ואבק ולאורויי דתולדות חמה כי האי גוונא אסירי לדברי הכל:

ארישא קאי - אפלוגתא ורבנן הוא דאמרי לה אבל לר' יוסי כה"ג לא מיתסר אלא משום דהני תולדות האור נינהו:
והא מעשה - דחמי טבריא דתולדות חמה נינהו ודמי לאפקעתא דסודרין דליכא למגזר לשמא יזיז ואסרי להו:

דף לט:

בטלה הטמנה - נאסרה הטמנה בדבר המוסיף הבל דהא מבע"י נתנו שם הסילון ומפני שהצוננין מתחממין בכך ואע"ג דממילא אסור:
לסילונייהו - לסילונין שלהן שחזרו בהן:
ראויין לשתיה - דמחים להו לשתייה ואי בעי רוחץ בהן פניו:
להשתטף - שנותן על גופו ומשתטף:
והאי תנא - ר' שמעון היא דמתיר להשתטף כל גופו בשבת בחמין שהוחמו מע"ש והיינו דקאמר כחמין שהוחמו בשבת אסור הא שהוחמו מאתמול שרי ואי בי"ט כחמין שהוחמו בי"ט ואסור ברחיצה דאפי' בית הלל לא שרי להחם בי"ט אלא לפניו ידיו ורגליו אבל לשיטוף כל גופו לא:
לא ישתטף - בשבת:
בין בחמין - ואפי' הוחמו בחול :
בכלי - דהרואה אומר היום הוחמו ומוכחא מילתא דתולדות האור נינהו ואתי להחם בשבת כגון נותן צונן בחמין:
אבל בקרקע - כגון אמבטאות של מרחצאות והן חמי האור:
מותר - דבטלי להו מתורת חמין:
והא מעשה דאנשי טבריא כו' - אלמא במילתייהו קיימי:

דף מ.

הדר ביה רבי עקיבא - כדאמרינן בפירקין דלעיל (דף כט:) לשון מכריע מכביד מטה כף מאזנים ומכריע את שכנגדו כגון הכא בחמין אסור השתא הוה ליה ר' שמעון דמתיר בחמין יחיד במקום שנים נמצא ר' יהודה מכביד את כף המשקולת שהרי ר' יהודה עם רבי מאיר שוים לאיסור ובצונן מותר הוי ליה ר' מאיר בצונן יחיד במקום שנים נמצא ר' יהודה מכביד את כף המשקולת:
ה"מ - דא"ר יוחנן הלכה כדברי המכריע במכריע במשנה כי ההיא דמטלניות:
כעין פניו - כלומר כל אבר בפני עצמו:

רוחץ בהן כל גופו - ביחד אלא שמשייר אבר אחד:
איתיביה כל הני - וליכא לשנויי כעין פניו ידיו ורגליו דהא כל גופו יחד קאמר חוץ מאבר אחד:
א"ל רב יוסף לאביי - משום דגדל אביי בבית רבה בר נחמני שהיה ראש קודם לרב יוסף ומת היה שואלו רב יוסף איך היה רואהו נוהג:
מי עביד כשמעתי' דרב - בהא מילתא דרחיצה:
מאי תבעי ליה - שיטה דהש"ס פרכא ליה:
לא שמיע ליה - לרבה הא תיובתא משום הכי מספקא ליה לרב יוסף ברבה דדילמא עביד כרב:
ואי לא שמיעא ליה - אמאי מספקא ליה לרב יוסף:
הא ודאי עביד - רבה בכל מילי כרב:
כחומרי דרב הוה עביד - בר מהני תלת חומרי אבל כקולי דרב איכא דלא עביד והא קולא היא ודילמא לא עביד:
שפקקו נקביו - שלא יצא חמימותו:
רוחץ בו מיד - ואין צריך להמתין בכדי שיעשה ל"א שפקקו נקביו אותן נקבים שמרחץ מתחמם על ידיהן שאור ניסקת מבחוץ מתחתיו לוי"ה ועיקר רוחץ בו מיד שהרי לא נתחמם בשבת אבל בשבת לא שהרי גזרו על הרחיצה:
ומשתטף בבית החיצון - שלפני המרחץ ולא בתוך המרחץ שלא יאמרו רוחץ הוא כדאמרן דאסרו את הרחיצה אבל הזיעה התירו והיאך היא זיעה עומד או יושב בבית המרחץ ואינו נותן מים עליו והוא מתחמם ומזיע:
מחופין בנסרים - ולא היו צריכין לחוש שמא נתחממו בשבת מחומו של מרחץ:
התחילו לאסור - את הזיעה:
אמבטאות - בתי מרחץ גדולים:
מטייל בהן - מהלך בתוכן לפי דרכו ולא להזיע:
ואינו חושש - שמא יאמרו מזיע הוא ואע"ג דאסרו את הזיעה:
מאי עוברי עבירה - דקאמר לעיל שאסרו זיעה על ידיהן:
אסרו להן את החמין - לגמרי:
ועדיין היו רוחצין בחמין - שהוחמו מבע"י:
שאין הדבר עומד - שלא היו ציבור יכולין לקבל מתוך שאסרו להם את הכל:
במקומה עומדת - לאיסור:

דף מ:

כי האי תנא - דאמר לעיל משהתחילו עוברי עבירה התחילו לאסור הזיעה והרי לא נאסרה אלא ע"י הרוחצין בחמין מאתמול ואומרים מזיעין אנחנו ואין כאן אלא עבירת דבריהם שאסרו את החמין:

נפיש הבלייהו - ומזיע:

מפשיר - מחמם לשון פושרין:

מיחם אדם - מחמם:

אלונטית - טיול"א ונראה לי בגד שמסתפגין בו דבכל דוכתא קרי לה אלונטית:

על גבי מעיים - כשהוא חש במעיו מחממין לו כלי או בגד ומניחו שם ומועיל:

ובלבד שלא יביא קומקומוס כו' - שמא ישפכו עליו ונמצא רוחץ בשבת בחמין:

מפני סכנה - פעמים שהן רותחין:

לא שיחמו - לא שיניחם שם עד שיחמו:

אלא שתפיג צינתן - במקצתן שתפיג שתתחלף כמו וריחו לא נמר (ירמיהו מ"ח:י"א) מתרגמין וריחיה לא פג:

לא בשביל שיבשל - שלא תניחנו שם כדי בישול שתהא היד סולדת בו:

סכה ידה - אבל להפשירו בפך כדרך שעושה בחול לא ופליג אדרב יהודה:

להתירא - מאי דאסר רבי יהודה בשמן בישול שרי ת"ק ומים דוקא נקט ולא שיחמו דיש בהן בישול אבל שמן אע"פ שהיד סולדת דהיינו בישול דר' יהודה שרי לת"ק:

סולדת - נמשכת לאחוריה מדאגה שלא תכוה וזהו לשון ואסלדה בחילה (איוב ו':י') ואדאג ברעדה ואמשך מתלונתי מדאגת יום הדין אם הייתי יודע שמיתתי קרובה ולא יחמול:

שמן יש בו משום בישול - הלכך לא כדי שיבשל אלא כדי שיפשר שרי דהפשרו אין זה בישולו:

ואתא רבי שמעון למימר דהפשירו זהו בישולו - הלכך כדעבדין בחול לא ליעביד אלא כלאחר יד על ידי שינוי:

לאיסורא - אמרה תנא קמא לשמן דמיא הוא דשרי להפשיר אבל שמן הפשרו זהו בישולו:

איכא בינייהו כלאחר יד - דלתנא קמא אפי' ע"י שינוי אסור:

והיכי דמי - סלוד יש שסולד מרתיחה מועטת ויש שאינו סולד:

נכנסתי - בשבת ובחמי טבריא הוה שלא נאסרו כדאמר לעיל התירו להם חמי טבריא:

באמבטי - כגון בריכה עשויה בקרקע שהמים נכנסים שם ונאספין:
ובקשתי להניח שם פך שמן - להפשיר לסוך הימנו קודם הרחיצה:
טול - מן המים:
בכלי שני - שיצטננו מעט דכלי שני אינו מבשל ואח"כ תן הפך לתוך אותו כלי שני דהך אמבטי שהחמין נמשכין לה מן המעיין חשיב לה ככלי ראשון שנרתחו בו שאע"פ שהעבירו מעל האור מבשל כדתנן לקמן (ד' מב.) האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין:
וש"מ הפשרו - במקום הראוי לבישול:
זהו בישולו - דהא להפשיר בעלמא הוא דקבעי ואסר ליה:
והיכי עביד הכי - להורות הוראה שהוא דבר תורה בבית המרחץ:
להרהר - בדברי תורה:
דברים של קדש - דברי תורה:
אסור לאומרן - במקום הטנופת ואפי' בלשון חול:
אין מדיחין - דלמא אתי לאשויי גומות:
דהא מעשה דרבי אחר גזירה הוה - שגזרו על הזיעה ועל כרחין בחמי טבריא הוא דהוי ורבי יהושע דאמר לעיל בימי רבי הוה אלמא בימי רבי כבר נגזרה:
וקאמר ליה טול בכלי שני - אבל ראשון לא אלמא יש בהן משום בישול:
מרדות - רדוי:
שט - צף:
דשט באמבטי - בשבת:
ולא ידענא אי עקר - רגליו מן הארץ דקסבר כי תנן אין שטין על פני המים במשילין פירות בנהר גדול תנן דאיכא למגזר שמא יעשה חבית של שייטין כדאמרינן התם אבל באמבטי לא:
אי לא עקר - רגליו:
לא ישוט - דאע"ג דליכא למיגזר אסור:
ואפילו עומדת בחצר - דליכא למיגזר שמא יתיז מים ברגליו חוץ לארבע אמות:
הא - דאסיר:

דף מא.

דלית ליה גידודי - שאין שפתה גבוהה שיהיו המים עמוקים אצל שפתה כמו באמצע דכיון שאין עמוקים שם כי מטי סמוך לשפתה נועץ רגליו בקרקע וחופר וממחה העפר

לתוך המים ודמי למגבל ולי נראה דאית ליה גידודי שרי דלא דמי לנהר אלא לכלי דלית ליה גידודי דמיא לנהר ואסור:

שהניח ידיו - כשהיה רוחץ משום צניעות:

אי נגע - באמה:

כאילו מביא מבול לעולם - שמתחמם ובא לידי קרי וזה קלקולו של דור המבול מוציאים שכבת זרע לבטלה דכתיב כי השחית כל בשר וגו' (בראשית ו':י"ב):

כבולשת - עשאוה להא דר' אבוה בולשת חיילות גייס הבא לעיר על שם שמחפשין ובולשים את העיר קרי לה בולשת:

בשעת שלום - כגון שהוא של אותה מלכות:

כאילו כופר - דנראה שהוא בוש בדבר:

כי נחית - לנהר פניו כלפי הנהר ואין כאן משום צניעות אסור לכסותו:

כי סליק - ופניו כלפי העם מותר משום צניעות:

ר' זירא זקיף - דחייש לדרב שלא יראה ככופר:

משתמיט - היה ירא ליראות לו משום דהוה בעי רבי זירא למיסק לארעא דישראל ורב יהודה לא סבירא ליה וירא פן יגזור עליו מלילך:

בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי וגו' - ור' זירא אמר לך האי קרא בכלי שרת כתיב כדאמרינן בשני דייני גזירות (כתובות קיא.):

הביאו לי נתר - לחוף את ראשי וקאמר להו בלשון הקודש:

פתחו פומייכו - ויכנס הבל בית המרחץ לתוך הגוף ויוציא הבל של זיעה:

ואשתו - מן מים חמין ואפי' לא הוחמו אלא לרחיצה:

מותר לאומרן - בבית המרחץ ואפי' בלשון קודש:

הבלא - דמרחץ הנכנס דרך הפה:

מפיק הבלא - דזיעה:

ולא הלך ד' אמות - קודם שישן:

מרקבת - אינה מתעכלת לעשות זבל:

ריח רע - ריח הפה:

ריח זוהמא - כל גופו מזוהם בזיעה תמיד:

ולא הסיקוהו מבפנים - שאינו מטיב לכלום:

ולא הכניסוהו לצונן - שהן מחזקין את הברזל:

למים ע"ג חבית - על שוליו וצדדיו שאינם נכנסים לתוכו:

מתני' מוליאר הגרוף - מן הגחלים מבע"י:

שותין - ממימיו בשבת ואע"פ שהוחמו קצת מחמת הכלי לפי שאינו מוסיף הבל אלא משמר ומקיים חום שלהם שלא יצטננו בגמרא מפרש מוליאר מים מבפנים וגחלים מבחוץ כלי שיש בו בית קיבול קטן אצל דופנו מבחוץ מחובר לו ונותן שם גחלים והמים בקיבולו הגדול ורבותינו מפרשים מוליאר שני שולים ואנטיכי בי דודי מחיצה בינתיים ולי נראה להפך דאם כן ה"ל למיתני מים מלמעלה וגחלים מלמטה ועוד דנחשתה דתני באנטיכי לשון שולים הן והן אומרים לשון נחושת ושאני נחשת מחרס:

אנטיכי - מפרש בגמרא:

גמ' בי כירי - חלל יש בכירה אצל חלליה שהגחלים בו ומים נתונים בחללה השני ואע"ג דדמי למוליאר מיהו כירה דופנה עב והאור תדיר בתוכה כל ימות החול ודופנה חם מאד ומוסיף הבל במים אע"פ שגרופה מן הגחלים:

בי דודי - יורה גדולה עושין לה שתי שוליים ונותנין גחלים בין שניהם והמים על העליונים:

וכל שכן - דבי כירי אסור כדפרישית שמתוך שהאור תדיר בו ודופנו עב מרתיח:

אבל בי דודי לא - שהרי הוא כמוליאר:

שנחושתה - נחושת שלה אלמא ביורה של נחשת קאי ונחשת משמר רתיחתו ואני אומר נחושתה לשון שולים כדכתיב (יחזקאל ט"ז:ל"ו) יען השפך נחשתך ולשון של המשנה נחשתו של תנור במסכת כלים (פ"ח מ"ג) ושאני אנטיכי ממוליאר דמתוך שהשולים מכוסים חומם משתמר ואע"ג שגרפו גחליהם:

מתני' המיחם - קומקמוס של חמין:

שפינהו - כולה מתניתין מפרש בגמרא:

גמ' מאי קאמר - מאי פינהו ומאי לא יתן והדר אמר אבל נותן:

דף מא:

והלא מצרף - כשכלי מתכות חם ונותן לתוכו צונן מחזקים את הכלי וזו היא גמר מלאכת הצורפין שרתיחת האור מפעפעתו וקרוב להשבר והמים מצרפין פעפועיו שולדי"ר בלע"ז:

שפינהו - משמע שפניו לעצמו מעל האור:

אבל לצרף - שפינהו ממנו החמין:

הכי איתמר לא שנו - דפינהו שרי לתת לתוכו צונן:

אלא שיעור להפשיר - ולא לצרף כגון שלא מלאהו כולו ורב משמע ליה פינהו כרב אדא שפינה ממנו חמין:

אפילו שיעור לצרף - שמלאהו כולו מותר:

דף מב.

מותר - שאין מתכיון לכך:
גחלת של מתכת - שמשליכין לחוץ פסולת של ברזל דלא שייך כבוי בהכי מדאורייתא ומדרבנן אסורה והיכא דאיכא נזקא לרבים לא גזרו על השבות:
אבל לא של עץ - דאיסורא דאורייתא היא וחייב סקילה:
אפילו של עץ נמי - דהא לרבי שמעון מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה וכל כיבוי אינו צריך לגופו חוץ מעושי פחמין או מהבהבי פתילה:
הלכך - כיון דאמרת לא גזרו שבות דכיבוי מתכת במקום נזקא דרבים:
קוץ ברשות הרבים מוליכו פחות פחות מד' אמות - עד שיסלקנו לצידי רשות הרבים דאיסורא דרבנן הוא:
ובכרמלית - דטלטול דידיה דרבנן:
אפילו טובא - יעבירנו בעקירה אחת:
חמין לתוך צונן - דקסבר תתאה גבר ואין החמין מרתיחין את הצונן אלא מפשירין:
ולא צונן לתוך חמין - שהתחתונים מרתיחים את העליונים דתתאה גבר:
בכוס - דלשתיה קבעי להו ולא ניחא ליה שיחומו הרבה ועוד דכלי שני הוא:
אוסר - אפילו חמין לתוך צונן:
ספל הרי הוא כאמבטי' - ואף על גב דכלי שני הוא הואיל ולאו לשתיה אלא לרחיצה אסירי דניחא ליה שיחמו הרבה וגזרינן:
אלא בשבת רחיצה בחמין ליכא - בתמיה דהא לרבי שמעון אפילו חמין לתוך צונן אסור לא משכחת חמין שהוחמו ואפילו מע"ש שלא יהיו צריכין להפיג רתיחתן ואם כן לא ירחוץ אפילו פניו ידיו ורגליו בחמין:
מי סברת ר' שמעון אסיפא קאי - דלא שרי ת"ק אלא חמין לתוך צונן ואתא איהו ואסר אף חמין לתוך צונן:
אריש קאי - לשתיה וצונן לתוך חמין דקשרו ב"ה קאסר:
מתני' שהעבירן - מן האור:
מרותחין - בין השמשות:
לא יתן לתוכן תבלין - משתחשך דכלי ראשון כל זמן שרותח מבשל:

דף מב:

אבל נותן הוא לתוך הקערה - דכלי שני אינו מבשל:
תמחוי - כעין קערה גדולה שמערה כל האילפס לתוכה ומשם מערה לקערות:
ר' יהודה אומר לכל וכו' - בגמ' מפרש אהי קאי אכלי ראשון או אכלי שני:
חוץ מדבר שיש בו חומץ או ציר - שהן מבשלין את התבלין כשהן רותחין:
ציר - הנוטף מן הדגים כשכובשים אותן במכבש:
גמ' אריישא קאי - אאילפס דקא אסר ת"ק וקאמר ר' יהודה לכל אילפסין הוא נותן דכלי ראשון לא מבשל:
או דילמא אסיפא קאי - אקערה ותמחוי דקא שרי ת"ק וקא אמר ליה רבי יהודה בכל קערות ותמחויין מודינא לך חוץ מדבר שיש בו חומץ ואפילו כלי שני נמי לא:
דבכלי ראשון נמי לא בשלה - ומותר ליתן ואפילו בכלי ראשון משהעבירו מן האור:
מתני' אין נותנין - בשבת:
כלי תחת הנר - לקבל בו שמן המטפטף משום דשמן מוקצה הוא וקסבר אין כלי ניטל בשבת אלא לצורך דבר הניטל אי נמי קסבר אסור לבטל כלי מהיכנו להושיב כלי במקום שלא יוכל עוד ליטלו (משום) דהוי כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה וכלי זה משיפול בו השמן המוקצה יהא אסור לטלטלו:
מותר - להניחה שם:
ואין ניאותין - נהנין:
גמ' אע"פ שאמרו אין נותנין כלי תחת תרנגולת לקבל ביצתה - כשהיא מטילתה במקום מדרון שמא תתגלגל ותשבר ומדיוקא דמתניתין שמעינן לה דדמי לנותן כלי תחת הנר לקבל בו שמן:
אבל כופה עליה כלי - ולא תימא אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל:
באשפה - ויש לחוש שמא תשבר ברגלי אדם וכופה עליה כלי:
והצלה מצויה התירו - לטלטל כלי לצרכה ואף על פי שהביצה דבר שאינו ניטל בשבת:
שאינה מצויה - כגון מדרון וטיפטוף דשמן דמתני': נשברה לו חבית של טבל גרסינן:
מביא כלי - ואף על גב דטבל דבר שאינו ניטל הוא וחבית לא שכיחא דפקעה:
גולפי - חביות:
נותנין כלי - מתניתין היא ומותיב ליה מינה:
ניצוצות - שלהבת הנוטפת מן הנר כדי שלא ידלק מה שתחתיה ואע"ג דניצוצות לא מיטלטלי ולא שכיחי:

דף מג.

איתיביה כופין קערה - של חרס על גבי הנר כו':
גחיני - נמוכין:
וכן קורה שנשברה כו' - משנה היא לקמן:
שנשברה - בשבת:
ארוכות המטה - לימונ"ש:
בספסל - דכלי הוא ומותר לטלטלו:
בכשורי חדתי - שלא נבדקו עדיין וכשמכבידמשא הבית עליהן שהיו טחין על גגותיהן בטיט שכיחי דפקעי:
תחת הדלף - לקבלו:
טעמא דרב חסדא - דאין נותנין כלי תחת התרנגולת:
מפני שמבטל כלי מהיכנו - שהיה מוכן מתחלה לטלטלו ועכשיו עושהו מוקצה:
מוכן הוא - שאין בו מוקצה אלא איסורו ואם בא אחד ועבר על דברי חכמים שאסרו לתרום בשבת ותיקנו מתוקן ומותר לטלטלו ולאוכלו הלכך לאו מבטל כלי מהיכנו חשיב ליה:
אין בהן ממש - ומותר ליטלן אחר שנפלו לתוכו:
וכן קורה כו' - קס"ד שמהדקו שם ואינו יכול שוב ליטלו:
הראוי - לשתיה כל אלו משניות הן:
כל בין השמשות - אבל נתנו שם משחשיכה מותר ליטלו אם אין האפרוחים עליו:
בצריך למקומו - להשתמש במקום הכלי ומתוך שיכול ליטלו לצורך מקומו מוליכו למקום שירצה:
לכסות בה את הכלי - לסתום פי צלוחית:
על גבי אבנים - מפני הגשמים שלא ימחו או לא יקבלו סיד מאחר ששרויות במים:
מקורזלות - ראשן חד וראויות לקינוח דהוי דבר הניטל:
למיזגא - להשען שכל הסבתן כך היתה יושב קצת ונשען קצת על שמאלו:

דף מג:

דאיכא דבש - דבר הניטל:
שתי חלות - כל הכוורת עושין אותה הדבורים חלות חלות של צפיחית דבש ושעוה וכשרודים אותן מניחין בה שתים שיתפרנסו מהן הדבורים כל ימות הגשמים כדתנן

בהמוכר את הספינה (ב"ב פ.) הלוקח חלות כוורתו של חבירו מניח שתי חלות דסתמא לא מכרן:

מוקצות נינהו - לדבורים הדר הוה ליה דבר שאינו ניטל ואפ"ה מטלטלין מחצלת להצלתן:

דחשיב עלייהו - מאתמול לאכילה:

ומני - היא שהצרכת לתרוצה כשחישב וקתני דדבר שאין מתכוין מותר כר"ש:

אי ר"ש - אמר למה לי לאוקמיה בשחישב:

שלא יעשנו כמצודה - שלא יכסנה כולה אלא דנשבוק רווחא שיוכלו לצאת כי היכי דלא ליתצדו בהאי כיסוי ממילא ואע"ג דלא מיכוין למיצד אסור:

רב אשי אמר - לעולם דאיכא דבש טובא ודקשיא לך ימות הגשמים מי קתני בה ימות הגשמים:

לשמעתיך - דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל:

מת המוטל בחמה - ויש לחוש שמא ימהר להסריח:

ויושבין בצדו - ע"ג הקרקע כדי שיצטערו מחום הקרקע ויצטרכו להביא מטות לישב עליהן והמטות יהיו למחיצה כדמסיים ואזיל:

חם להם למטה - מן הקרקע שרתחו חמה:

ופורסין - על ראשן לצל:

זה זוקף מטתו - שתהא המחצלת מונחת עליה וכן זה נמצאת מחיצה עשויה מאליה ולכשירצו נשמטין והולכין להם ודוקא נקט חם להם מלמטה ברישא שיביאו המטות לישיבה ברישא והדר מחצלת לפרוש עליהן לצל ואוחזין אותה בידיהן עד לאחר שעה שיזקפום וישמטום דהוה ליה כי ההוא דאמרינן (עירובין דף קא.) האי מדורתא מלמעלה למטה שרי אבל לאתויי מעיקרא מטות לצורך האהל לא דהוה ליה מלמטה למעלה כדרך בנין וקי"ל אין עושין אהל עראי בתחילה בשבת:

הופכו ממטה למטה - עד שמגיע לצל:

מן הצד - כלאחר יד:

אי דליכא - והאי מצילין דקאמר ר' יהודה בן לקיש דמטלטל ליה להדיא הוא:

מאי טעמא דר' יהודה - אלא לאו מן הצד הוא דקשרי:

דף מד.

אי לא שרית ליה וכו' - אבל במוטל לחמה לא שרי:

מתני' מטלטלין נר חדש - שאינו מאוס וחזי לאישתמושי להדיא שלא דלק בו נר מעולם:

אבל לא ישן - דמוקצה מחמת מיאוס הוא:
חוץ מן הנר שהדליקו - ואף על גב שכבה אסור דאית ליה לרבי מאיר מוקצה מחמת איסור ולית ליה מוקצה מחמת מיאוס:
חוץ מן הנר הדולק בשבת - בעוד שהוא דולק אסור שמא יכבה הנר:
עששית - כוס גדול של זכוכית שקורין לנפ"א:
לא יזיזם ממקומן - ואפילו כבה הנר ולקמן מפרש טעמא:
מן הנר הכבה - דכיון דכבה והולך לא מחייב תו משום מכבה:
כבה אין לא כבה לא - דלא שמעינן ליה לרבי שמעון דשרי במתני' אלא מותר שמן שבנר ושבקערה דמשמע לאחר שכבה:
מאי אבל - מדקאמר אבל מכלל דבנר מותר:
בזוטא - דדעתי' עליה מבע"י סבר שיכלה השמן מהר ואשתמש בנר לכשיכבה:
אבל הני - לא אסיק אדעתיה שיכבו כל היום:
ור' שמעון מתיר - וקערה נפישא קשיא קערה אקערה:
דומיא דנר - קתני לה דזוטרא:
פמוט - מנורה של מתכת ואינה מאוסה:
לדברי המתיר - ר' מאיר המתיר בנר ישן:
אוסר - בהאי דמוקצה מחמת איסור כדקתני לעיל חוץ מן הנר שהדליקו בו בשבת:
לדברי האוסר - רבי יהודה האוסר בנר ישן של חרס התם הוא דמאיס אבל הכא שרי ולית ליה מוקצה מחמת איסור:
נר של מתכת - לא מאיס כגון של נחשת דלא בלע:
שיחדה למעות - מיתסרא בהזמנה בעלמא ואע"פ שלא הניח עליה מעולם:
מטלטלין נר חדש - והא רבי יהודה קאמר לה דאית ליה מוקצה אלמא לא מיתסר בהזמנה מדקאמר אבל לא ישן ולא קתני אבל לא המיוחד לכך:

דף מד:

הניח עליה מעות - אפילו בחול הרי הוקצה לאיסור ואסור לטלטלה ואפילו נסתלקו המעות מבעוד יום ולא דמי לנר של מתכת דשרי רבי יהודה דהתם בלא יחדו:
לא יחדה למעות - אין עליה מעות בשבת:
מותר לטלטלה - ואע"ג דהניח עליה מעות בחול:
והוא - שנסתלקו מבעוד יום. שלא היו עליה כל בין השמשות אבל היו עליה כל בין השמשות איתקצי לכולי יומא:

מוכני שלה - גבי שידה תנן במסכת כלים והיא עגלה של עץ מוקפת מחיצות למרכב אנשים ונשים. מוכני אופן:

בזמן שהיא נשמטת - כעין אופני עגלה שלנו שאדם יכול לסלקו מן העגלה:

אינו חיבור לה - דחשובה היא כלי לעצמה דאי שידה בת קבולי טומאה היא כגון שאינה מחזקת מ' סאה בלח ונטמאה השידה לא נטמא המוכני ואי לאו בת קבולי טומאה היא ונגעה טומאה במוכני המוכני טמאה לעצמה דלא חשיבה משידה והיא מטלטלה מלאה וריקנית דיש לה בית קיבול:

ואינה נמדדת עמה - לענין טומאה כדפרישית דכלי עץ המחזיק מ' סאה בלח שהן כוריים ביבש טהור כדאמרי' בבמה מדליקין (דף לה.) דכלי עץ איתקש לשק שיהא מיטלטל מלא וריקן וזו אינו מיטלטל מלא ותנן במסכת כלים ומייתינן בגמ' דמנחות השידה ב"ה אומרים נמדדת מבחוץ דרואין אותה כאילו היא עומדת בתוך כלי גדול ואם מחזיק אותו כלי מ' סאה טהורה השידה ואע"פ שהיא אינה מחזקת מ' סאה דקסבר אף עוביה נמדד עמה והמוכני אינו נמדד עמה להשלים דרואין כאילו ניטל המוכני ואח"כ תנתן השידה לתוך הכלי:

ואינה מצלת עמה באהל המת - דאם השידה מחזקת מ' [סאה] דאינה מקבלת טומאה מצלת באהל המת והוי אהל לעצמה ולא שנכנסה לבית שהמת בו דא"כ אין כאן הצלה שהרי הגג מאהיל על הטהרות מלמעלה אלא כגון שנכנסה לבית הקברות כדאמרינן בעירובין ר' יהודה אומר אף בבה"ק מפני שיכול לחוץ בשידה תיבה ומגדל בפרק בכל מערבין דקסבר אהל זרוק כלומר אהל המיטלטל שמיה אהל ומפסיק כלפי הטומאה והמוכני אם הוא גבוה מדופני השידה וכלים [בולטים] מלמעלה מדופני השידה וגובה המוכני מגין עליהם אינו מצילן דמוכני כלי הוא לעצמו ומקבל טומאה ואינו חוצץ בפני הטומאה ורבותי דוחקין ומפרשין אותה באהל המת ממש ובשל חרס המוקפת צמיד פתיל והרבה תשובות יש חדא דנמדדת לא שייך בשל חרס דלא איתקש לשק ובין מיטלטל ובין אינו מיטלטל טמא ועוד אם המוכני מוקף צמיד פתיל יציל בפני עצמו כלים שבתוכו ועוד בפירוש נשנית במסכת כלים בהלכות כלי עץ והלכות כלי חרס נשנו לבדן והלכות כלי עץ נשנו לבדן:

ההיא ר' שמעון היא - ומיהו מעות לא חזו מידי ומודה רבי שמעון דעודן עליו אסור:

דף מה.

מניחין נר - מבעוד יום:

ע"ג דקל - וידלק שם בשבת דליכא למיחש לכשיכבה לישקליה מיניה ונמצא משתמש במחובר דכיון דאקצייה לדבר האסור בין השמשות איתקצי לכולי יומא:

ואין מניחין כו' בי"ט - דשקיל ומנח ליה ומשתמש באילן:

מה לי שבת כו' - בשבת נמי שקיל ליה לכשיכבה:

שרגא דחנוכתא - אחר שכבה:

מקמי חברי - שלא יראוהו בחצר כדאמרינן בפרקין דלעיל (דף כב:) דנותנו בטפח הסמוך לרשות הרבים וידעו שהדליקו בו נר והם גזרו שלא להדליק אי נמי ביום חגם אין מניחין לדלוק אור אלא בבית ע"ז:

חברי - שם אומה שהיתה עם פרסיים:

הכי הילכתא - בתמיה:

בשעת הדחק - סכנה אלמא שלא בשעת הדחק אסור:

שזרען בקרקע - ועדיין לא השרישו מהו ללקוט ולאכול:

אין מוקצה לר' שמעון בדבר הראוי - אלא בשמן שבנר בשעה שהוא דולק כדתניא לעיל:

הואיל והוקצה למצותו - לשבת:

הוקצה לאיסורו - איסור כיבוי:

והוקצה למצותו לית ליה - בתמיה דקס"ד שמן שבנר דוקא קאמר דאיכא תרתי מוקצה למצוה ומוקצה של שעת דליקתו משום איסור כיבוי אבל מוקצה למצוה גרידא לא אסר ואפילו בשעת המצוה:

והתניא סיככה - לסוכה כו':

קרמים - בגדי צבעונים שקורין אובריינ"א:

אפרסקין - פירסיק"י בלע"ז:

יינות שמנים - בכלי זכוכית:

עד מוצאי יו"ט האחרון - והכא מוקצה למצוה איכא מוקצה דאיסור ליכא דאי משום סתירת אהל כי מטא חולו של מועד לשתרי דומיא דנר שכבה:

והא ממאי דר' שמעון היא - דמותיבנא לך מיניה:

דתני ר' חייא כו' אין נוטלין עצים - בפסח ועצרת מסוכה העשויה לצל ואפילו נפלו משום מוקצה דאיתקצאי מחמת סתירת אהל בי"ט:

אלא מן הסמוך לה - אם סמך חבילות עצים אצל דופנה ליכא איסור מוקצה דדעתיה עילויה מאתמול למישקלינהו למחר דלא סתר בהו אהלא ומהך דתני ר' חייא בר יוסף הוי מצי לאותבי ברישא אלא ניחא ליה לאותבי ממתניתא דר' חייא ור' אושעיא כדאמרינן בעלמא (חולין דף קמא.) כל מתניתא דלא מיתניא בי ר' חייא כו':

ור' שמעון מתיר - אם נפלה דלית ליה מוקצה והכי מוקמינן ליה במסכת ביצה:
ושוין בסוכת החג בחג - שהוקצה למצותה דמצותה כל שבעה אלמא כל שעת מצותה נוהג מוקצה שלה ואע"ג דליכא איסור סתירה:
כעין שמן קאמינא - ולא משום איסור אלא משום מצוה דהואיל דהוקצה למצותו דשבת הוקצה לכל זמן איסור דליקתו ולא יותר דאין מצותו אלא בשעת דליקתו ומשכבה אין בו מצוה אבל בסוכת החג מצותה כל שבעה והקצאתה כל זמן מצותה:
אלא גרוגרות וצמוקין - גרוגרות תאנים שמעלה לגג ליבשן ומשנשתהו שם מעט אין ראוים לאכילה עד שיתייבשו וכן צימוקים דענבים:
היה אוכל בתאנים - רבותא אשמעי' דהוה אכיל ואזיל מכיון דאסקינהו אסח דעתיה ואקצן:
חבושין - קויי"ץ:
וכן אתה אומר כו' - ואע"ג דהני חזי כל שעתא ואפי' נשתהו לא נתקלקלו מיהו הואיל ואקצינהו אסירי:
אי נימא ר"י - למה לי הנך דנקט דדחינהו בידים אפי' הכניסן נמי לאוצר בעו הזמנה:

דף מה:

פצעילי תמרה - תמרים הנלקטים קודם בישולן וכונסין אותם בסלים שעושין מלולבין והן מתבשלות מאליהן מהו לאכול מהן קודם בישולן מי מודה בהן דמוקצות הן כגרוגרות וצימוקין או לא:
אלא בגרוגרות וצימוקין - דאיכא תרתי דדחינהו בידים ולא חזו:
ור' לית ליה מוקצה - דקס"ד מדבעי מיניה אליבא דרבי שמעון אלמא הוה שמיע ליה מאבוה דכרבי שמעון סבירא ליה:
משקין - דרך להשקות בהמה לפני שחיטה שתהא נוחה להפשיט:
המדבריות - הברייתות:
ברביעה - במרחשון:
ואלו מדבריות כל שרועות באפר - והני מיהא אסירי אלמא אית ליה מוקצה:
איבעית אימא הני - מדבריות נמי כגרוגרות דמי דדחינהו בידים ויש טורח לילך ולהביאם:
ואיבעית אימא - ההיא דפצעילי תמרה לדבריו דרבי שמעון קאמר ולר' לא ס"ל:
ה"ג אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן אמרו הלכה כר' שמעון:
אמרו - בני הישיבה:

סרוייא קרוייא - על שם מקומו:
כלום עשוי - לשום תשמיש:
אלא לתרנגולין - הלכך ה"ל מלאכתו לאיסור ואסור אלמא אית ליה מוקצה:
דאית ביה אפרוח מת - דלא חזי למיכל ולכלבים נמי לא חזי ואף על גב דא"ר שמעון מחתכין את הנבלה לפני הכלבים הני מילי במסוכנת אבל בריאה לא דלא הוה דעתיה מאתמול לכלבים והאי אפרוח שמת בשבת נמי לא הוה דעתיה מאתמול לכלבים:
הניחא למר כו' דאמר מודה היה ר"ש - דאע"ג דאמר מחתכין הנבלה לפני הכלבים ה"מ במסוכנת דדעתיה עליה מאתמול לכלבים אבל מודה הוא בבעלי חיים כלומר בבריאים שמתו שאסורין שפיר קתרצת דלרבי שמעון גופיה לא חזי לכלבים:
מאי איכא למימר - הא חזי לכלבים:
דאית בה ביצה - שנולדה היום ומודה ר' שמעון בנולד:
והא אמר רב נחמן כו' - בשמעתא קמייתא דביצה:
דאית בה ביצת אפרוח - וכלב לא אכיל לה משום קליפה:
וליה לא סבירא ליה - לר' יוחנן לא סבירא דתיהוי הלכה כר' שמעון והיינו דרב יצחק:
ואת לא תסברא - ומקמי דשמעת ליה לדרב יצחק לא הוה ידעת דר' יוחנן כר' יהודה:
בשתי ידים אסור לטלטלה - כדמפרש טעמא לקמיה דלאו לטלטולי עבידא דאדם קובע לה מקום:
ור' יוחנן אמר אנו אין לנו - שום היתר בהלכות טלטול נרות:
אלא בנר - ישן כרבי שמעון דמתיר אבל מנורה כו' הלכך אי לאו מדרב יצחק לא הוה ידענא ליה אבל השתא ידענא דכר' יהודה סבירא ליה בכולהו בר ממוקצה מחמת מיאוס דנר ישן:

דף מו.

מותר לנטותה - דסתם כילת חתנים אין לה גג טפח שנקליטין יוצאין לשני ראשי המטה באמצעה אחד לכאן ואחד לכאן ונותן כלונס' מזה לזה ומשליך האהל עליה והוא שופע לכאן ולכאן וכיון שאינו רחב טפח אינו אהל ואין בו לא בנין ולא סתירה:
בשל חוליות - במנורה של פרקים שמא תפול ותתפרק ויחזירנה ונמצא עושה כלי:
חידקי - חיתוכין סביב לה קרונ"ש ודומה לפרקים ומאן דחזי סבר של פרקים הוא:
גדולה - הואיל ודרכה לעשותה של חוליות כי אית ביה חידקי סברי דחוליות הן ואסור אפילו לריש לקיש כדאמר לעיל ניטלת בשתי ידים אסור לטלטלה:
כי פליגי בקטנה דאית בה חידקי - דכולי עלמא ידעי דלאו חוליות נינהו:

גזרינן - אטו חוליות:
ומי אמר רבי יוחנן הכי - הלכה כר' יהודה:
תהא משנתינו - דמוכני דקתני הא אין עליה מעות שריא כגון שלא היו עליה בין השמשות והכי תידוק מינה טעמא דיש עליה מעות כשקדש היום הא אין עליה כשקדש היום שריא:
לדיוספרא - מקום:
איבעיא להו - חדא הוראה הואי והכי קאמר הורה במנורה להיתרא כדרך שהיה ר' שמעון מתיר בנר ישן או דילמא שתי הוראות הוה הורה במנורה לאיסור כדאמרן בדחידקי וגזרינן אטו חוליות וכר"ש הורה בנר להיתר:
וטלטל שרגא - נר שכבה:
לעולם כרבי שמעון סבירא ליה - דאי סבירא ליה דאסור לא הוה מטלטל ליה לכבוד ר' יהושע בן לוי דליעבד איסורא:
שרגא דמשחא - שדלק נר של שמן:
שרי לטלטולה - אחר שכבה כר' שמעון דלא מאיס:
אבל בנפטא - דמסרח אפילו רבי שמעון מודה דלא חזי אלא למלאכתו:
איקפד רבא - משום טינוף המטה:
ובעה לצעוריה - בשאלות:

דף מו:

השירים - אצעדות:
הרי הן ככל הכלים - אע"פ שאסור לצאת בהן לרה"ר כדאמרי' בפרק במה אשה יוצאה (לקמן נט:) גזירה דילמא שלפא ומחויא מיהו תורת כלי עליהן ומותר לטלטלן שלא כדרך מלבוש:
מומו ניכר - גבי בכור קאי:
מי יימר דמזדקק ליה חכם - שימצא חכם שיזקק לו ביו"ט לראות אם מום קבוע הוא או לא:
מפירין נדרים - בעל לאשתו :
ונשאלין לנדרים - לחכם להתירן:
שהן לצורך שבת - כגון נדר שלא יאכל היום:
ואמאי - מותרת לאכול ואפי' שרי לה בעל ליתסר לה משום מוקצה דהא אסחה דעתה ואמרה מי יימר דמזדקק לה בעל:

על דעת בעלה - ע"מ אם ירצה הבעל וסמכה עליה דמזדקק לה ביום שמעו:
הכא מי יימר כו' - והדיוטות לא מצו למישרייה לבכור אלא במום הידוע לכל כגון מחוסר אבר:
איסורא דאורייתא - כיבוי אב מלאכה הוא חריץ ליכא איסור דאורייתא דחופר כלאחר יד הוא דחופר דאמר לקמן תולדה דחורש וחייב ה"מ חופר כדרכו במרא וקרדום:
מוכרין כדרכן - ואפי' של כלאים לובשו להראותו בשוק:
ובלבד שלא יתכוין - להנאת חימום והא ר"ש היא מדאזיל בתר כוונה:

דף מז.

לדבר האסור - לשלהבת דבכי האי מוקצה מודה ר"ש שהכלי טפל לשלהבת בעודה בו ולאו משום דחייש לכבייה:
בסיס - מושב את כנו מתרגמינן בסיסיה:
א"ר רומנוס לי התיר רבי לטלטל מחתה - של לבונה באפרה קס"ד באפרה עם אפרה קאמר שהאפר מוקצה ולא היו צריכין לו ואשמעינן דאגב מחתה דאיכא תורת כלי עליה טלטלה עם אפרה:
נוטל אדם - הכלכלה בשבת והאבן בתוכה:
הא ליכא פרי לא - דכלי נעשה בסיס לאבן וטפלה לו ובטל תורת כלי דידיה והכי נמי נעשית מחתה בסיס לאפר ורבי יוחנן שמעי' ליה לעיל דכדר' יהודה סבירא ליה:
דאית ביה קרטין - שנשתיירו מן האור ולבונה דחזיא להריח ואגב לבונה מטלטל למחתה עם אפרה דומיא דכלכלה מלאה פירות והאבן בתוכה:
קרטין - של שיור לבונה:
בי רבי - דנשיא ועשיר הוה מי חשיבי:
בגדי עניים - שלש על שלש או שחוטן עבה הוו בגדים לעניים לענין טומאה:
בגדי עשירים - שלשה על שלשה הוו בגדים לעשירים וכל שכן לעניים אבל בגדי עניים לעשירים לא הוה בגד גבייהו ולא מקבלי טומאה הכא נמי בי רבי בטלי קרטין:
אלא אמר אביי - הא דשרי ליה לטלטל מחתה באפרה משום דאפרה מאיס עליה לראותו והוי כגרף של רעי דתניא במסכת ביצה (דף לו:) מותר להוציאו לאשפה שבחצר:
גרף - כלי חרס המוכן לכך:
מיכסי - כל מחתות מכוסות הן ויש בהן נקבים להוציא הריח:
כנונא - כלי נחשת שמביאין בו האור לפני שרים להתחמם:

אגב קטמיה - שהיו צריכין לאפרו לכסות רוק או צואה וא"ת מה צד איסור יש כאן היינו רבותא דאע"ג דאיכא עליה שברי עצים והא דר' רומנוס נמי האי מחתה באפרה דקאמר מחתה בשביל אפרה שהיה צריך לו ודעתייהו עליה מאתמול ורבותא אשמעינן (כיון) אע"ג דאיכא עליה שברי עצים דהוי ככלכלה של פירות והאבן בתוכה:

ושוין - ר' יהודה ור"ש שנחלקו בנר ישן:

בגלילא שנו - שחשובות להן שברי פתילה שאין בגדים של פשתן מצויין להם הלכך לא בטלי ונעשה נר בסיס להן:

טרסיים - צורפי נחשת או גרדיים והולכין מעיר לעיר למלאכתן ונושאין עמהן מטות של פרקים:

חייב חטאת - הוא תחלתו וגמרו ונמצא עושה כלי וחייב משום מכה בפטיש אב לכל גומרי מלאכה ולא משום בנין דאין בנין בכלים:

קנה מנורה - שיוצאין ממנה קנים לנרות הרבה ונוטלין הימנה ובשעת הצורך מחזירין אותו:

קנה של סיידין - הטחין ומלבנין הבית בסיד יש להן קנים של פרקים ונותן מטלית בראשה ושורין בסיד המחוי וטח את הבית וכשהוא טח מלמטה אי אפשר לו אלא בקנה קצר וכשהוא הולך ומגביה מוסיף קנה על קנה ומאריכו:

פטור - שאין זה גמרו שהרי צריך לחזור ולפרקו תמיד:

קרן עגולה וקרן פשוטה - שניהם מין כלי זמר והוא עשוי נקבים נקבים ככברה ומכניס בהן חלילים ומוציאין קולות הרבה קרן עגולה מעשה אומן הוא וצריך לתקוע בנקבים בחוזק והויא מלאכה ובקרן פשוט מכניסו בריוח ודרכן לפרקם תמיד ופטור קתני מיהת בקני מנורה דחייב והוא הדין למטה של טרסיים:

אינהו - רבי אבא ורב הונא בר חייא:

דאמור כי האי תנא - כרבי שמעון דמתיר לכתחלה:

מלבנות המטה - כעין רגלים קטנים ויש להן בית קיבול ומכניס לתוכן ראשי כרעי המטה שלא ירקבו בארץ:

לווחים של סקיבס - עץ קטן כמין דף שתוקעין בקשת שקורין אבלשטר"א שעליו מושך החץ:

דף מז:

יתקע - בחוזק על ידי יתדות שקורין קויי"ש:

מטה גללניתא - טירנדי"ן והוא כעין של טרסיים:

מן הצד - מפני שאינה תקועה ומהדקה בחוזק קרי לה מן הצד כלומר ע"י שינוי:
גמ' והא קא מבטל כלי מהיכנו - דלא יוכל ליטלו משם כל היום דנעשה בסיס לניצוצות לימא תהוי תיובתיה דרב חסדא דאסר בפירקין (דף מג.):
אין בהן ממש - משכבו ומותר ליטלן:
כרבי יוסי - בכל כתבי הקדש דקתני עושה מחיצה בכל הכלים בין מלאין בין ריקנין כדי שלא תעבור הדליקה רבי יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים שאין יכולין לקבל האור והן מתבקעים ומכבין את הדליקה:
בערב שבת - כגון זה שנותן המים מבעוד יום בכלי תחת הנר:
וכי תימא הכא נמי - אין נותנין לתוכו מים בשבת קאמר ור' יוסי היא:
והתניא - אפילו בע"ש אסור ואי לגרם כיבוי מדמית לה אפילו כרבי יוסי לא מיתוקמה דבע"ש לא אמר רבי יוסי:
אלא אמר רב אשי - מתניתין אפילו לרבנן דלא דמי לגרם כיבוי דהתם כי מטי דליקה לכלים דליקה הוא דפקע להו וגרמא בעלמא הוא אבל זה שנתן המים ממש תחת הנר מכבה ממש הוא וגזירה מבעוד יום אטו משחשכה:
שמקרב את כיבויו - זימן כיבוי להדיא והוה ליה מכבה ממש אי הוה יהיב ליה בשבת:
מתני' במה טומנין - הבא לסלק קדירה מעל גבי כירה ולטומנה בדבר אחר ואמרו חכמים אין טומנין בדבר המוסיף הבל אלא בדבר המעמיד הבל מי הוא המוסיף ואסור:
גפת - פסולת של בית הבד של שמן שהוא כנוס יחד וחם מאד:
לחין - יש בהן הבל הרבה יותר מיבשין:
זגין - פסולת של יקב יין:
מוכין - כל דבר רך קרוי מוכין כגון צמר גפן ותלישי צמר רך של בהמה וגרירת בגדים בלויים:
גמ' קופה שטמן בה - שנותן בה מוכין וטומן בה קדירה:
לענין הטמנה - לטומנו בתוכה:

דף מח.

אסוקי הבלא - כגון זה שהטמין בדבר אחר והניח קופה על הגפת דליכא אלא שהגפת מעלה הבל למעלה ומרתיח קדרה שבקופה:
אפומא דקומקומא - מיחם של חמין והכוזא היתה מלאה צונן:
נזהיה - נער בו:
מאי שנא ממיחם על גבי מיחם - דתניא בברייתא בסוף פרקין דשרי:

התם אוקומי מוקים - שהמיחם העליון גם בו יש מים חמין והתחתון אינו אלא מעמיד חומו שלא יפיג:
דסתודר - סודר של ראש:
דכובא - קנקן:
נטלא - כלי ששואבין יין מן הכובא:
דקא עצר - שהיה סוחטו מן המים שנבלעו בו:
מאי שנא מפרונקא - בגד העשוי לפרוס על הגיגית שפורסין אותו בשבת:
לא קפיד עליה - אם שרוי במים שהרי לכך עשוי ולא אתי לידי סחיטה:
מוכין - אינן אלא לעשות מהן לבדין שקורין פלט"ר ומוקצין הן למלאכה ואסור לטלטלן ואלו שטמן בהן מי אמרינן יחדן להטמנה ואיכא תורת כלי עליהן ומותר לטלטלן בשבת או לא:
עומד ומפקיר לכך - קופה של מוכין שדמיה יקרין אין דרך בכך ולא בטלי להטמנה:
גיזי של צמר - כמות שנגזזו:
ציפי צמר - לאחר שנפצוה ושטחוה כמין מחצלות משטיחין:
לשונות - לאחר שצבען וסורקין אותן כעין לשונות ארוכין לטוותן:
ואין מטלטלין אותן - קס"ד דהכי קאמר ואע"פ שטמן בהן אין מטלטלין אותן:
אם לא טמן בהן כו' - ומילי מילי קתני ברישא אשמועינן דטומנין בהן דלא מוספי הבלא ואשמועינן סיפא דסתם מוכין מוקצות נינהו אבל הני דטמן בהן הוי כמי שיחדן לכך:
למזגא - להיסב עליהן:
לאהדורי אודרא לבי סדיא - להחזיר מוכין שנפלו מן הכר לתוכן:
מתירין בית הצואר - שדרך הכובסים לקושרן:
אבל לא פותחין - לכתחילה דהשתא עביד ליה מנא:
בחדתי - שלא היו מעולם לתוכו אסור דהשתא עביד ליה מנא:
בעתיקי - להחזירו לכר זה שנפלו ממנו:
הפותח בית הצואר - של חלוק לכתחילה:
חייב חטאת - דהשתא קמשוי ליה מנא וחייב משום מכה בפטיש והיינו גמר מלאכה:

דף מח:

מה בין זו למגופת חבית - דתניא בפרק חבית שנשברה (לקמן דף קמו.) מביא אדם חבית ומתיז את ראשה בסייף ומניחה לפני האורחים:

מגופה - אינה מן החבית עצמו ואע"פ שדבוקה בו אינו חשוב חיבור שהרי לינטל עומדת אבל הבגד כשנארג כולו חבור:

שלל של כובסים - דרכם לשלול הבגדים זה עם זה קטנים עם הגדולים כדי שלא יאבדו:

ובגד שתפרו בכלאים - והן שתי חתיכות של בגד צמר שתפרו בחוט של פשתן דודאי סופו ליקרע ולהפרד זה מזה משום איסור כלאים וכן שלל של כובסין סופן להפרד אפ"ה חיבור לטומאה ואם נטמא זה נטמא זה:

עד שיתחיל להתיר - דמעשה מוציא מיד מעשה וכיון שהתחיל להתיר גלי על ידי מעשה דלאו חד בגד הוא:

שלא בשעת מלאכה - כגון שלל של כובסין שלא הוצרך לשוללו אלא משום שעת כיבוס ואפילו הכי חשיב ליה חיבור אחר כיבוס:

מקל - של עצים בעלמא:

שעשאו יד לקרדום - שלא קבעו לתוכו:

חיבור בשעת מלאכה - ואע"פ דבאנפי נפשיה פשוטי כלי עץ לא מקבלי טומאה הכא בית יד הוא ונתרבו ידות לכל תורת כלי או האוכל בפ' העור והרוטב (חולין קיח.):

לזורקו - למקל ומצניע הקורדום לבדו:

ניחא להו - שיהו שלולין:

דאי מיטנפי הדר מחוור להו - ע"י השלל הזה:

להא שמעתין - דלקמיה מאן תנא להא כו'. כל המחובר לו כגון שלל של כובסין דאמרן לעיל חיבור ונטמא אף זה שלא נגעה בו הטומאה ואי לאו דחיבור הוא הוי טהור ואע"ג דנגע בהאי דאין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה:

בית הפך ובית התבלין ובית הנר שבכירה - כירה זו מיטלטלת היא ומחוברין לה כלי חרס קטנים. בית הפך שמושיבין בתוכו שמן להפשיר:

מטמאין במגע - אם נפלה טומאה באוירן או לאויר הכירה ונגעה הטומאה לשולי הכירה נטמאו גם אלו או נגעה טומאה לשוליהם של אלו נטמאת הכירה:

ואין מטמאין - בטומאת הכירה כלומר בטומאת האויר שאם נפל שרץ באויר הכירה ולא נגעה הטומאה בדופניה היא טמאה דכלי חרס מטמא באויר והן טהורין שאינן חיבור לה אלא לענין מגע כדמפרש טעמא לקמיה:

ור' שמעון מטהר - במגע את מי שלא נגעה בו הטומאה דכל חד כלי באנפי נפשיה הוא אלמא לרבי מאיר חיבור ופליגי עליה:

אפי' באויר ליטמו - מחמת כירה אם נטמאת כירה מאוירה בלא נגיעה:

דגזרו בהו - דליהוו חיבור מדרבנן:

עבוד בהו רבנן היכרא - דלא עבדו להו ככירה ממש ליטמא באויר כי היכי דלידעו שחיבור מדבריהם ולא לשרוף על טומאתן תרומה וקדשים:
איזמל של רהיטני - פלייני"א שממחקים בה את התריסין ונותנין הברזל לתוך דפוס של עץ המתוקן לו ולאחר מלאכתו נוטלו הימנו:
חיבור לטומאה - נטמא זה טמא זה:
ואין חיבור להזאה - וצריך להזות על שניהם:

דף מט.

וגזרו על הטומאה שלא בשעת מלאכה - שיהא חיבור:
ועל הזאה שבשעת מלאכה - שלא יהא חיבור הלכך חיבור לטומאה לעולם ואין חיבור להזאה כלל:
לחין מחמת עצמן - מחממות טפי מלחין מחמת משקין שנופלין עליהן משיבשו:
ה"ג מוכין לחין מחמת עצמן היכי משכחת לה:
ממרטא דביני אטמי - מצמר הנמרט מבין ירכותיה של בהמה שהוא מלא זיעה והוא לח מעצמו להכי קרי ליה מרטא דלאו בר גיזה הוא:
מתני' נעורת - דק דק שנוערין מן הפשתן וקורין אריש"ש:
נסורת - שמנסרים הנגרים מן העצים:
ובפירות - כגון חטין וקטניות:
כנפי יונה - נוצה:
גמ' שלא יפיח - שיכול להעמיד עצמו בשעת הרוח:
שלא יישן בהן - שמא יפיח או יראה קרי אבל אם יכול להזהר שלא יישן בהן כל הגופים נקיים בהפחה שיכולין להעמיד עצמן:
ינקרו את מוחו - שהוא תחת התפילין. ינקרו לשון ניקור עינים:
קסדור - מנישטרא"ל שהיה ממונה על כך:
כנפי יונה - כדמפרש לקמיה מפני שהם מצות והם מגינין לישראל והויא להם ככנפים ליונה שהיא נמשלת ליונה והמצות ככנפים:
כנפיה מגינות עליה - מן הצנה ומכל עוף ואדם הבא עליה היא נלחמת ומכה בראש גפה מה שאין כן בשאר עופות:
הרי הוא כזבל - דמוסיף הבל:
מתני' שלחין - עורות כמו והפשיט תרגום וישלח:
ומטלטלין אותן - בין שטמן בהן בין שלא טמן בהן דחזו למזגא עלייהו:

ואין מטלטלין אותן - דמוקצות הן לטוות ולארוג:
כיצד הוא עושה - זה שטמן בהן כיצד יטול קדרתו הואיל ואסור לטלטלן שהרי היא טמונה כולה בהן:
נוטל כיסוי - של קדרה שיש תורת כלי עליה ואף על גב שהן עליה לא איכפת לן דלא נעשית בסיס להן שאין עשוי אלא לכסות קדרה:
רבי אלעזר בן עזריה אומר קופה מטה על צדה ונוטל - כשבא ליטול הקדרה מטה הקופה על צדה:
שמא יטול - הקדרה ויפלו הגיזין שמכאן ומכאן לתוך גומא שישבה בהן ואם יצטרך לחזור ולהטמינה לא יוכל לטלטל גיזין לכאן ולכאן ולעשות גומא להחזירה בתוכה:
נוטל ומחזיר - בגמרא מפרש לה:
גמ' שלחין של בעה"ב תנן - דמותר לטלטלן שאין עומדין לימכר ולא קפיד עלייהו כי מטנפי וחזי למזגא עלייהו:
אבל של אומן - שעומדות למוכרן קפיד עלייהו הלכך לא למזגא קיימי ואין מטלטלין אותן:

דף מט:

שלחא הוה - אומן לעבד עורות:
ואמר - בחול:
הביאו שלחין ונשב עליהן - אלמא לא קפיד:
דקפיד עלייהו - שמא יתקלקלו:
ולא אמרו עבודין - לא הוזכרו לחלק בין עבודין לשאינן עבודין:
אלא לענין טומאה - דעבודין מקבלין טומאה ולא שאינן עבודין:
ליפלוג בדידה - בטלטול גופיה איכא לפלוגי בשל אומן בין עבודין לשאינן עבודין דעבודין קפיד עלייהו:
בד"א - דעבודין מותר לטלטלן בשל בעה"ב אבל של אומן מאחר שעבדן קפיד עלייהו:
כולה בבעה"ב איירי - ומהדר ליפלוגי בבעה"ב דאיירי ביה ולא אשכח לפלוגי אלא לענין טומאה ואי שבקיה לבעה"ב דאיירי ביה ונקט אומן מפסקה למילתיה טפי מדהשתא:
הדור יתבי - הנך רבנן דלעיל:
כנגד עבודות המשכן - אותן המנויות שם בפרק כלל גדול היו צריכין למשכן ופרשת שבת נסמכה לפרשת מלאכת המשכן ללמוד הימנה:

שבתורה - שכתובים בכל התורה והכי קאמר קרא (שמות כ) לא תעשה כל מלאכה כמנין כל מלאכה שבתורה:

לא זזו משם - לא ידענא היכא איתמר ומיהו [אפשר] לענין וי"ו דגחון אתמר מדפרכינן לה נמי בקדושין גבי וי"ו דגחון ומתרצינן אינהו הוו בקיאי בחסרות ויתרות ש"מ לענין אותיות איתמר והכא ליכא לשנויי הכי:

משום דכתיב והמלאכה היתה דים - ואי מנינן לתרוייהו הוו ארבעים ומדתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת איכא חד דלא ממנינא ובהני תרי דאיכא למימר דלא מלאכה נינהו ולא ידענא הי מינייהו נפיק והכי קא מיבעיא ליה והמלאכה היתה דים ממנינא היא ומלאכה ממש קאמר והכי קאמר המלאכה שהיו עושין היו עושין די לא פחות מן הצורך ולא יותר מן הצורך כגון רידודי טסין לציפוי הקרשים לדי היו מרדדין אותם וכן בטווי של יריעות והאי לעשות מלאכתו הוא דמפיק ומסייע למאן דאמר במסכת סוטה לעשות צרכיו נכנס לשכב עמה אלא שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו ואמר לו עתידין אחיך ליכתב על אבני אפוד רצונך שימחה שמך מביניהם כו' או דילמא האי לעשות מלאכתו מלאכה ממש הוא ומסייע לה לאידך:

והאי והמלאכה היתה דים - לאו מלאכה היא אלא כדמשמע קרא בהבאת נדבה וכמאן דאמר שלימא ליה עבידתא מלאכת ההבאה שלא היו צריכין עוד וכל מידי דרמי עליה דאינש קרי ליה עבידתא כדאמרינן במסכת סוטה (דף לג.) בטילת עבידתא דאמר סנאה לאייתויא להיכלא ואינו אלא צבא מלחמה להחריב:

הם זרעו וקצרו סמנין - לצבוע תכלת ועורות אילים וטחנו ולשו נמי סמנין לצבוע ואופה דקתני במתני' באבות מלאכות הוא בישול סמנין אלא דנקט סידורה דפת והכי מפרש בפרק כלל גדול (לקמן דף עד:):

קרקע - רשות הרבים:

עגלה - רשות היחיד שגבוהה י' ורחבה ד':

דרך רשות הרבים - דאויר שבין העגלות רשות הרבים:

אבל טמן בהן מטלטלין אותן - קס"ד השתא דמילי מילי קתני מתניתין ולאו אהנך דטמן בהן קאי:

ההוא מרבנן בר יומיה - אותו היום בא לבית מדרשו תחלה:

דף נ.

נוטל את הכיסוי - אלמא בהנך דטמן נמי קאסר לטלטולי אלא על ידי כיסוי:

יחדן להטמנה - לעולם:

רבינא אומר - לעולם כדקאמר רבא אם טמן בהן מותר לטלטל דכמאן דיחדן להכי דמו ורבא לאו אמתניתין קאי דמתניתין בגיזין של הפתק דודאי עתיד להחזירן משם ולא יחדן לכך:

הפתק - מערכה גדולה שעורכין ומושיבין להקצותן לסחורה שקורין ט"ש בין של בגדים בין של צמר בין של חגבים ובשר מלוח:

חריות - ענפים קשים כעץ משהוקשו שדראות של לולבין ונפלו עלין שלהן קרי להן חריות:

שגדרן - כל (לקיטת) [קציצת] תמרים קרי גדירה:

צריך לקשר - לקשרם יחד מבעוד יום להוכיח שלישיבה עומדים ואם לא קשרם יחד אסור לטלטלן למחר דלא הוי יחוד במחשבה:

ורב אסי אמר ישב - עליהן מבעוד יום:

ואע"פ שלא חישב - עליהן לישב למחר גלי דעתיה דלישיבה קיימי:

פקורין - פשתן סרוק שנותנין על המכה:

בציפא - צמר מנופץ הניתן על המכה:

בזמן שצבען בשמן - גלי דעתיה דלמכה קיימי להניחן עליה בשבת דלאו לרפואה נינהו אלא שלא ישרטו מלבושיו את מכתו והוה ליה כמלבוש דעלמא אבל לא צבען בשמן דלאו מלבוש נינהו הוה ליה משאוי ואין יוצאין בו לר"ה:

ואם יצא בהן כו' - היינו כרב אסי דאמר ישב אע"פ שלא קשר ולא חישב:

אף אנן נמי תנינא - כרב אסי:

קש - סתמיה לטינא קאי ללבנים או להסקה ומוקצה הוא ואם היה נתון על המטה ולא לשכב עליו ובא בשבת לשכב עליו והוצרך לנענעו ולשוטחו לשכיבה שלא יהא צבור וקשה:

לא ינענעו בידו - שאסור לטלטלו:

אבל מנענעו בגופו - כלאחר יד:

או שהיה עליו כר או סדין - ששכב עליו מבעוד יום ואע"פ שלא יחדו לכך ולא חישב עליו דהיינו כרב אסי:

ומאן תנא - דלעיל דאמר צריך לקשור ופליג אדרבן שמעון:

ולא ידענא - זעירי קאמר לה:

דטרידי - ולא יכלו לקשור מבעוד יום והתם הוא דשרי בלא קישור אבל בעלמא לא:

מכניס מלא קופתו עפר - לכסות בו צואה ורוק ומערה העפר בביתו לארץ ונוטלו תמיד לכל צרכיו:

והוא שייחד לו קרן זוית - דהוי כמוכן ועומד לכך אבל נתנו באמצע ביתו למדרס רגלים הרי הוא בטל לגבי קרקעית הבית ומוקצה ואסור:
כרבן שמעון - דשרי במחשבה בעלמא שאין מעשה מוכיח שעומד לעשות צרכיו:
דבר מעביד מעשה - שבן מעשה הוא שיכול לעשות בו מעשה הוכחה:
לימא כתנאי - הא דרב יהודה במידי דלאו בר מעשה:
חפין - משפשפין את הכלים בשבת לצחצחן:
חוץ מכלי כסף בגרתקון - כמין עפר שגדל בחביות של יין וקורין לו אלו"ם והוא עיקר תקון כלי כסף וגורר אותו שהכסף רך והוא ממחק שהוא אב מלאכה:
אבל נתר וחול מותר - דלא גריר ליה לכסף:
מאי לאו - הא דתניא אסור לאו משום דגריר ליה אלא משום מוקצה קאסר ליה ותנא דשרי כגון שהכניס מלא קופתו לכך ועירה על גבי קרקע ומאן דאסר קסבר בעינן מעשה וזה לא יכול:
לא דכולי עלמא - במידי דלאו בר מעשה לא בעינן מעשה דאית להו הא דרב יהודה וטעמא מאן דאסר דזימנין דגריר ואף על גב דלא מיכוין לגרור אסור כרבי יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור ומאן דשרי כר"ש ומיהו גרתקון אסור דודאי גריר ומודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות:
לא יחוף בהן - בנתר וחול שערו בשבת מפני שמשירו:

דף נ:

נזיר - בחול ככל אדם בשבת:
חופף - שערו בנתר וחול:
ומפספס - מנפץ שערו דכיון דאינו מתכוין מותר ועל כרחיך ר"ש קא אמר לה אלמא נתר וחול זימנין דאינו משיר ולא דמי לפסיק רישיה ולא ימות:
אבל לא סורק - במסרק דודאי משיר:
אלא הא והא - הנך תרתי מתני' דלעיל דפליגי בנתר וחול ר' יהודה ומאן דאסר סבר זימנין דגריר ור' יהודה האמר דבר שאין מתכוין אסור ומאן דשרי סבר לא גריר כלל ואין כאן משום ממחק:
במאי אוקימתא כר' יהודה ה"ג - ול"ג להא דתניא אסור דהא תרוייהו כר' יהודה אוקימנא להו ועוד הך סיפא דפריך אבל פניו ידיו ורגליו מותר לאו סיפא דההיא דתניא אסור הוא אלא סיפא דההיא דתניא מותר דהכי תני בה לא יחוף בהן שערו אבל פניו ידיו ורגליו מותר והא מלתא גבי הך דתני מותר פריכנא ליה לעיל:

בקטן אשה וסריס - דלית להו זקן:
עפר לבינתא - כתישת לבינה:
שרי - לחוף פניו ואפי' מי שיש לו זקן:
כוספא דיסמין - פסולת שומשמין:
עפר פילפלי - שחיקת פלפלין:
ברדא שרי - לרחוץ פניו:
אהלא - שורש עשב ששמו אהל:
אסא - הדס:
סגלי - עשב שקורין ויאו"ל יש בו שלשה עלין:
כל היכא דליכא רובא אהלא שפיר דמי - ואפי' הוי טפי מתלתא אהלא ופליג אדרב יוסף דרב יוסף תלתא אהלא דווקא קאמר שהאהל עשוי ללבן ולצחצח כבורית ומשיר שיער:
לפצוע זיתים - בליצי"א בלע"ז על הסלע למתק מרירותו:
כל צורכו - בין תשמיש בין לפרר אותה ולמחתה בתבשיל רותח:
משום ליפות את עצמו אסור - משום לא ילבש גבר שמלת אשה (דברים כב):
בשביל קונהו - לכבוד קונהו דכתיב (בראשית ט':ו') כי בצלם אלהים עשה וגו' ועוד דהרואה בריות נאות אומר ברוך שככה לו בעולמו:
כל פעל ה' למענהו - הכל ברא לכבודו:
שאם נתקלקלה הגומא - שנפלו הגיזין למקום מושב הקדרה:
שאסור להחזיר - לפי שמזיז הגיזין לכאן ולכאן:
שפיר קאמרי רבנן - ומאי טעמא דר' אלעזר:
חוששין - אי שרית ליה ליטול לכתחילה בקופה זקופה פעמים שנתקלקלה ואתי נמי להחזירה הלכך תקון ליה רבנן להטות קופה על צדה:
סליקוסתא - עשב שהוא נאה למראה ולהריח וממלאין כד עפר לח ותוחבין אותו לתוכו ונותנו לפני שרים וכשהוא רוצה נוטלו ומריח בו ומחזירו למקומו ואי מבעוד יום דצה לתוך העפר ושלפה והדר דצה שפיר דמי ליטלה למחר ולהחזירה שהרי הורחב מקום מושבה והוחלק מבעוד יום ואינו מזיז עפר:
סכינא דביני אורבי - שנועצין סכין בין שורות הלבנים שבבנין להשתמר:
בגורדיתא דקני - קנים הדקלים שיוצאין הרבה בגזע אחד ותכופין זה בזה שפיר דמי לנעוץ בתוכן סכין לשמרו ואין חוששין שמא יגרור הקליפה וחייב משום מוחק:
מתיב רב קטינא תיובתא - להנך רבנן דאמרי דאי לא דצה ושלפה אסור:

הטומן לפת - להשתמר בקרקע שכן דרכו הא דנקט מקצת עליו מגולין משום ניטלין בשבת נקט לה ולאו משום מידי אחריני דאי אין מקצת עליו מגולין אין לו במה לאוחזה אא"כ מזיז העפר בידים:

דף נא.

לא משום כלאים - דאין זו שתילה:

ולא משום מעשר - דנימא בטלה לה אגב קרקע והרי הוא כלוקטה מתחלה ויהא צריך לעשר על הנוסף שמא ניתוסף:

וניטלין בשבת - שאוחזה במקצת עליה המגולין ולא חייש אם העפר ניזוז מאליו וה"ה לסליקוסתא:

מתני' לא יכסנו משתחשך - הא פרישנא טעמא בפ"ב (דף לד.) מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה גזירה שמא ירתיח:

ממלא הקיתון - של צונן:

ונותן לתוך הכר - שלא יחמו בחום הקיץ והחמה כגון כר וכסת של לבדין שאינו מחמם:

גמ' מותר להטמין את הצונן - מפני החמה שלא יחמו ולא גזרינן אטו הטמנה כדי שיחמו:

אי ממתני' הוה אמינא הני מילי - כגון מים צוננין שאין דרכן להטמין תחת כר וכסת לחממן שאין מתחממין בכך הלכך ליכא למיגזר:

אבל דבר שדרכו להטמין - לחמם כגון תבשיל אימא לא יטמיננו מפני החמה:

התיר להטמין את הצונן - מפני החום:

ממלא מקום אבותיו - גדול כאביו:

היה כפוף ויושב לפני רבי - מפני כבוד הנשיאות ולא היה מורה לפניו אע"פ שגדול הימנו:

כבר הורה זקן - גדלו ונשאו עליו:

אטמין לי צונן - בשבת:

ואייתי לי מיא דאחים קפילא ארמאה - שהחמן נחתום נכרי ובחול ולאשמועינן דאין בהן משום בשולי נכרים:

כרבוותיה - כרבותיו:

אדם חשוב שאני - שהרואה אותו שהוא מיקל עומד ומיקל יותר:

אין טומנין את החמין משחשיכה ואפילו בדבר שאינו מוסיף הבל - וכדאמרן שמא ימצא קדרתו צוננת כשירצה להטמינה וירתיחנה בשבת אבל אם בא להוסיף כיסוי על כיסוי משחשיכה מוסיף:

גלופקרא - קו"ט ויש בו הבל יותר מן הסדינין ונוטל את הגלופקרא בימות החמה אם ירא שמא יקדיח תבשילו מחמת רוב כיסוי:

וכן היה רשב"ג - מיקל קולא אחריתי בהטמנה:

לא אסרו - להטמין משחשיכה אלא במיחם שהוחמו בו דהתם הוא דאיכא למיגזר שמא ירתיח: אבל מפנה הוא ממיחם למיחם אחר ומטמין זהו לשון התוספתא והיינו נמי פינהו ממיחם למיחם מותר דהשתא ליכא למיגזר שמא ירתיח דהשתא אקורי קא מיקר להו במתכוין ארתוחי מרתח להו בתמיה:

טמן - הקדרה בדבר הניטל מה שנתן סביבותיה הוי דבר מוכן:

וכיסה - על פיה נמי דבר המוכן כגון כלי:

או שטמן בדבר שאינו ניטל - וכיסה בדבר הניטל:

הרי זה נוטל ומחזיר - דהואיל והכיסוי ניטל מגלה הקדרה ואוחזה אבל טמן וכיסה בדבר שאינו ניטל או אפי' טמן בדבר הניטל וכיסה בדבר שאינו ניטל אם אין מקצת פיה מגולה לא יטול דאין לו במה יאחזנה ואם תאמר יפנה סביבותיה הואיל ודבר הניטל הוא ויאחזנה בדופניה ויטנה על צדה ויפול הכיסוי כי ההיא דתנן לקמן (פרק נוטל דף קמב:) האבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת ואם היתה בין החביות מגביהה ומטה על צדה והיא נופלת הא אוקימנא התם בשכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור והיכא דמגולה מקצתו אין זה טלטול שמצדדו והכיסוי נופל מאליו:

דף נא:

הרי זה כזבל - דמוסיף הבלא ואין טומנין בה אפילו מבעוד יום:

מיחם - של נחשת:

קדרה - משל חרס יש ספרים שכתוב בהן אבל לא מיחם על גבי קדירה ומפרשים טעמא מפני שהקדירה מרבה חמימות ומוספת הבלא למיחם אבל בתוספתא גרסינן ומיחם על גבי קדירה:

וטח את פיה בבצק - הנילוש מבעו"י כל הנך מניחין נמי בשבת:

ולא שיחמו - שיהא העליון צונן ונתנו כדי שיחום מחומו של תחתון:

אלא שיהו משומרין - שהיו שניהן חמין ונתנו על גביו של זה כדי שיהא חומו משתמר בהן:

ואין מרזקין - כמו מרסקין משברין לחתיכות דקות ברד גלצ"א בלע"ז:
כדי שיזובו מימיו - משום דקא מוליד בשבת ודמי למלאכה שבורא המים האלו:
אבל נותן לתוך הכוס - של יין בימות החמה כדי לצנן ואע"פ שנימוח מאליו ואינו חושש:
מתני' במה בהמה יוצאה כו' - לפי שהאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת ומידי דמינטרא ביה בהמה הוי תכשיט ואורחא ולא הוי משוי ומידי דלא מינטרא ביה הוי משוי:
אפסר - קבישטר"א:
נאקה - דרומי"ל:
בחטם - מפרש בגמרא:
ולובדקים בפרומביא - מפרש בגמ':
בשיר - כמו אצעדה סביב צוארו וטבעת קבוע בה ומכניסין בו רצועה או חבל ומושכין הבהמה:
וכל בעלי השיר - כגון כלבים ציידים וחיות קטנות שנותנין שיר לצוארם לנוי:
יוצאין ונמשכין - מפרש בגמ':
ומזין עליהם במקומן - כמו שהם בצואר הבהמה אם נטמאו:
וטובלן במקומן - מכניסין בהמה למים להטביל את השיר:
גמ' מאי נאקה - ומאי חטם:
חיורתי - שהיא קשה להשתמר מפני שבורחת:
בזממא דפרזלא - מוזי"ל בלע"ז נוקב את חוטמו ומכניסו בתוכו והוא כמין טבעת:
חמרא לובא - חמור הבא ממדינת לוב כמו הכושים והלובים דאסא בדברי הימים (ב טז):
בפגי דפרזלא - פרייי' כעין שלנו פגי כמו זה קנה חמור ובית פגי (ב"מ ד' ט) קיבצייי"ל בית ראשה ולחייה:
צרו שדרו ליה שערי - צרו מעותיו ושלחו לו שעורים בצרור מעותיו ולא רצו לקנות לו חמור מפני שהוא רחוק מבבל מהלך חצי שנה כדאמר בהגוזל (ב"ק ד' קיב:) והשיאוהו עצה לקנות חמור במקומו ויאכילנו שעורים תמיד ונמצא חמורו טוב ומשובח:
ניגרי דחמרא שערי - פסיעותיו של חמור לפי שעורים שהוא אוכל:
מחליפין - שאילתם נאקה באפסר וגמל בחטם מהו משוי הוא ואסור:
לאו למעוטי גמל בחטם - והכי קאמר ארבע בהמות הללו משתמרים באפסר ואסורות לצאת בחטם:
לא למעוטי נאקה באפסר - דהואיל ולא מינטרא ביה משאוי הוא אבל נטירותא יתירתא כגון חטם לגמל לאו משאוי הוא:

יוצאין באפסר - דלובדקי נמי מינטרא ביה:
ה"ג כתנאי אין חיה יוצאה בסוגר:
כתנאי - נטירותא יתירתא אי משוי הוא או לא:
בסוגר - קולא"ר של חבל כדמתרגמינן ויתנהו בסוגר בקולרין (יחזקאל יט):
בחיה גדולה - כגון דוב:
קטנה - כגון נמייה וחולדה:
חתול - לא בעי נטירותא אפילו כחיה קטנה שאינו תאב לברוח כל כך:
במיתנא - חבל קטן:
הלכה כחנניה - ונטירותא יתירתא לאו משאוי הוא:
חלשא דעתיה דרבה בר רב הונא - שהיה גדול וכסבור שעשה מדעת:

דף נב.

דאיתותב דעתיה - להודיעו שלא נתכוונתי:
בפרומביא - מי הוי נטירותא יתירתא לגביה או לא:
הלכה כחנניא - ולא איכפת לן אי הוי נטירותא יתירתא:
יוצאה באפסר - אם תחבו בחקיקת קרן אבל בקשירה בעלמא לא דילמא שלפא מרישה מתוך שראשה דק והיא מתנתקת לכאן ולכאן כשמושכין אותה ואתי לאתויי ארבע אמות ברשות הרבים:
תחב לה בזקנה - שקשר שער זקנה כמין נקב ותחב האפסר לתוכו:
מנתחא - מתנתקת וקופצת אנה ואנה לברוח מידו:
כאיב לה - הזקן שנתלש השער ומכאיבה:
תנן התם - בסוף פרקין ולא פרה ברצועה שבין קרניה:
לנוי - שצובעה וקולעה לנוי בין קרניה כמין קליעה מקרן לקרן ואינו אוחזה בה:
לשמר - שאוחזה בה:
אסור - דפרה מינטרא בלא אחיזה אלא מוליכה לפניו וקסבר נטירותא יתירתא משוי הוא:
ולשמר מותר - קסבר נטירותא יתירתא לאו משוי הוא:
ארבע בהמות - וקס"ד דהכי קאמר באפסר יוצאו' ולא בחטם אלמא נטירותא יתירתא משוי הוא:
ומאי חזית - דמסמית הא דשמואל מקמיה ההיא סמי ההיא מקמי הא:

דאיתמר - בהדיא דשמואל הוא דשרי וההוא דמחליפין כדאוקימנא דלא למעוטינהו מחטם אלא למעוטי נאקה מאפסר דלא מינטרא ביה:
קשרה בעליה - לפרה אדומה:
במוסרה - אפסר:
במוליכה מעיר לעיר - וסתם פרה פונה למקום מרבץ שלה וצריך לאוחזה כשמוליכה לעיר אחרת ולאו נטירותא יתירתא הוא אלא אורחא היא:
שאני פרה - אדומה:
דדמיה יקרים - ובעי נטירותא יתירתא משנולדה:
יוצאין כרוכין - הרצועה סביב צוארן ואע"פ שאינו אוחזה לאו משוי הוא דלנוי נמי אורחייהו הוא:
נמשכין - שמושכה ברצועה הקבועה בטבעת השיר:
יוצאין נמשכים - דנטירותא אורחא הוא:
ואין יוצאין כרוכים - דלנוי לאו אורחא הוא:
כרוכין לימשך - כרוכים בריוח שיכול להכניס ידו בין הכרך לצואר או יניח מעט מן החבל שאם באת לברוח ימהר ויאחזנה:
מולאות - פרדות:
דאי ס"ד דרב דימי נמשכין לחוד קאמר - אבל כרוכין לא ולא אתא לאשמעינן אלא דמולאות משתמרות באפסר ולא הוי משוי להו:
מדרב יהודה אמר שמואל נפקא - דקס"ד דקיבלה רבי מיניה דרבי ישמעאל ברבי יוסי:
טבעת אדם - שנותן באצבע לנוי:
טמאה - דתכשיט הוא וממדין ילפינן דמנה בהן תכשיטין אצעדה וצמיד וגו' ואכולהו קאי תתחטאו אתם ושביכם (במדבר לא):
טבעת בהמה - כגון שיר:
טבעת כלים - כעין שעושין בראש ידות הכלים:
ושאר כל הטבעות - כגון העשויות לדלת:

דף נב:

טהורות - דלאו משום תכשיט מיטמאו דאין תכשיט לכלי וכלי נמי לא הוו אלא תכשיט כלי ומיהו בעודן מחוברות לכלי מיטמו עם הכלי דהוי יד לכלי דכל המחובר לו הרי הוא כמוהו:

בבאין מנוי אדם לנוי בהמה - מתני' כגון שנעשה שיר זה לתכשיט אדם ובעודו לאדם נטמא ולאחר טומאתו נתנו לבהמה וצריך להטבילו מטומאתו ראשונה שלא יגע בטהרות:

הואיל ואדם מושך בהן את הבהמה - חשיב ליה כלי תשמיש דאדם:

מקל של בהמה - שרודין בו את הגמל או את הנאקה אי נמי כעין שעושין להנהיג את הדוב:

של מתכת - דאילו של עץ פשוטי כלי עץ לא מקבלי טומאה:

מאי טעם - הרי צורך בהמה:

רודה - מכה ומייסרה:

והאיכא חציצה - שטבעת הקבוע בשיר קבוע בו בחוזק ואין המים נכנסין שם:

בשריתכן - הכה בפטיש עד שנתפשט ונתרחק הנקב סביב סביב:

כרב יוסף סבירא ליה - דאמר כשהן של בהמה נמי מקבלי טומאה הואיל ואדם מושך בהן הלכך כי ריתכן לאחר טומאה אכתי במילתייהו קיימי ולא פרחה טומאתן דאכתי חזו לבהמה:

דאי כרבי יצחק - דאמר לא מקבל טומאה אלא בעודן לאדם טומאה זו שקבלו בעודן לאדם כיון דריתכן ושוב אין נאים לאדם בטלי להו מתורת תכשיט וטהרו מטומאתן:

יורדין לידי טומאתן במחשבה - מאחר שחישב עליו שיניחנו כמות שהוא עכשיו ולא יוסיף תיקון אחר הוא גמר מלאכתן ומקבל טומאה:

ואין עולין מטומאתן - מאחר שחישב על העור לעשות שטיח ירד לידי טומאה ואם חזר וחישב עליו לרצועו' וסנדלים לא בטל מתורת כלי ולא טהר בכך עד שיתן בו אזמל דהוי שינוי מעשה הא בשינוי מעשה מיהא עולה מטומאתו:

לתקן - וזו היא תקונו לצורך בהמה:

לאו מעשה הוא - לבטל מתורת כלי:

במחוללין - מתחלה נעשו חלולין רחבים שיש חלל בדביקתן שנתן טבעת בתוך טבעת כמות שהוא רחב:

שחולקין - יש חילוק בהלכותיהן ואיני יודע מהו חילוקן:

אלא לענין שבת - לענין הוצאת שבת יש חילוק בין יש עליה חותם לשאין עליה חותם כדאמר לקמן בפ' במה אשה (דף נט.):

דא ודא אחת היא - כל טבעות דין אחד להן:

כי קאמר ליה איהו נמי - דא ודא אחת היא:

שהתקינה לחגור בה מתניו - שקבעה בראש רצועה ועשאה כמין בוקלא (אבזם) שעושין לסרגין של סוסין:

ולקשור בה בין כתפיו - בתי זרועותיו בראצייר"א:

טהורה - דהדר הויא לה כטבעת כלים ולא דמיא לאדם מושך בהם שאינו משתמש בה כלום אלא מונחת ועומדת לרצועה ומיהו עם הרצועה מקבלת טומאה אבל אם היה נוטלה ומחזירה אינה מקבלת טומאה לעצמה:

דאצבע קאמר ליה - ולענין שבת יש חילוק:

אלמוג - עצי אלמוגים והוא נאה:

טמאה - דבתר טבעת אזלינן ופשוטי כלי מתכות טמאים:

היא של אלמוג טהורה - דפשוטי כלי עץ הוא:

אלא לענין שבת - לענין הוצאת שבת יש חילוק בין נקובה לשאינו נקובה דנקובה קתני חייב חטאת ובשאינה נקובה כגון אישפיגל"א שהיא תכשיט קתני אינו חייב חטאת בפרק במה אשה (דף נז:):

חורה - חור שלה:

עוקצה - פונטא:

חלודה - רואייר"ה:

והוא שרישומה - של מחט ניכר דהוי כלי וטמאה ל"א שרישומה של חלודה ניכר בבגד היינו עיכוב תפירה וטהורה:

בשיפא - נישופת בשופינא שקורין לימ"א (פצירה) שאין בה חלודה:

מותר לטלטלה בשבת - בחצר דהא חזיא ליטול את הקוץ ותורת כלי עליה:

ולא אמרו נקובה - חלוקה להלכותיה אלא לענין טומאה בלבד דנקובה מקבלת טומאה ושאינה נקובה לא:

הא תרגמא אבייי - בפרק כל הכלים:

בגלמי - שהוא גולם שנקצצה מן החוט ועומדת לינקב התם הוא דכל זמן שלא נקבה אינה מקבלת טומאה דהא לא נגמרת מלאכתה ולענין טומאה כלי מעשה כתיב (במדבר ל"א:נ"א) שגמר כל מעשהו ומיהו לענין שבת שריא דזימנין דממליך עלה ומנח לה הכי ומשוי לה מנא לנטילת קוץ אבל מחט שנגמרה מלאכתה כגון אישפינגל"א שאינה עומדת לינקב דא ודא אחת היא לטומאה:

מתני' מרדעת - בשטי"ל ומניחין אותו כל היום על החמור לחממו דאמרי אינשי חמרא אפילו בתקופת תמוז קריר ליה:

שהיא קשורה בו - בגמ' מפרש:

זכרים - אילים:
לבובים שחוזות כבולות וכבונות - מפרש בגמרא:
צרורות - דדיהן צרורות פעמים ליבש שמהדקן כדי שלא יחלבו עוד ויתעברו או יהו שמנות לאכול ופעמים לחלב לשמור חלבן שלא יטפטף לארץ וקושרין להם כיס בדדיהן:
ר' יוסי אוסר בכולן - דמשוי הוא:
חוץ מן הרחלים הכבונות - שהוא שמירת צמרן שלא יטנף והוי להו תכשיט:
יוצאות צרורות ליבש - ר' יהודה סבירא ליה כתנא קמא דלאו משוי הוא ומיהו ליבש דמיהדק שפיר וליכא למיחש דילמא נפיל ואתי לאיתויי אבל ליחלב דלא מיהדק שפיר חיישינן:

דף נג.

גמ' מתניתין נמי דיקא - לקמן בהאי פירקא:
אף באוכף - דאיהו נמי מהני לחממה:
ובלבד שלא יקשור לו מסריכן - פוטרא"ל דמיחזי כמי שרוצה להטעינו משוי:
רצועה תחת זנבו - פושל"א שנותנים שם שלא תרד האוכף והמשוי על צוארה כשהיא יורדת לעמק והמסרך שלא תרד על זנבה כשהיא עולה על ההרים:
מהו ליתן מרדעת - ולא לצאת לרה"ר אלא בחצר ומפני הצינה:
ה"ג אמר ליה מותר א"ל וכי מה בין זה לאוכף אישתיק:
איתיביה כו' - כסבור הא דאישתיק משום דלא אשגח ביה דסבר אוכף נמי שרי ואותיביה מברייתא דאסור ליטלה והשתא ליטול אמרת לא להניח מיבעי' דדמי כאילו צריך להטעינה משוי:
כרביה - רב:
טרסקל - סל מלא שעורים תולין לה בצוארה ופיה נתון לתוכו ואוכלת ותענוג בעלמא הוא שלא תטרח לשוח צוארה לארץ:
צער - של צינה:
מרדעת מותר - דצערא היא הלכך אורחה בהכי ולאו משוי הוא:
לשמעתא דרב - דשרי בטרסקל:
אבא - חברי כמו אברך אבא למלכא (בראשית מא):
שמואל קרי אריוך על שם שהיה בקי בדינין ושופט כמלך השופט על הארץ לשון ריכא מלך (ב"ב דף ד.):
והא רב נמי אמרה - דכיון דשרי בטרסקל כ"ש מרדעת:

מאי שנא מאוכף - שאסור ליטול וכ"ש להניחו:
דנפיל ממילא - כדקתני מוליכו ומביאו לחצר והוא נופל מאליו:
כאן לחממה - מרדעת צריך לחממה ומותר משום צער דצינה אבל נטילת אוכף אינו אלא שיצטנן שנתחממה ע"י משאוי שנשאה מבעוד יום ואי לא שקיל ליה לא איכפת לן שהרי הוא יצטנן מאליו דאמרי אינשי וכו':
בזנב שועל - שתולין לו בין עיניו שלא ישלוט בו עין:
זהרורית - לנוי:
בכיס שלו - שתולין לו באמתו לקבל זוב ולבדוק מנין ראיותיו שאינו תכשיט לו:
בכיס שבדדיהן - לקבל חלב הנוטף אי נמי שלא ישרטו דדיהן על הקוצים שהיו דדיהן גסין:
בחסום שבפיה - שחוסמין אותה שלא תרעה בשדות אחרים וכשמגיעין למקום מרעיתם נוטלין אותה הימנה:
בסנדל שברגליה - שעושין לה סנדל של מתכת שלא יזיקוה האבנים:
קמיע - כתב לרפואת חולי:
מומחה - שריפא כבר ג' פעמים:
וזה חומר בבהמה מבאדם - קס"ד השתא דאקמיע קאי דאמרינן לקמן בפרק במה אשה יוצאה (ד' סא.) שהאדם יוצא בקמיע מומחה וכל הני דקתני לא תצא הנך דלאו שמירת גופה הוא אלא משאוי וסנדל משום דדילמא מישתליף ואתי לאתויי:
אגד שעל גבי המכה - ליכא למימר אתי לאתויי:
קשישין שעל השבר - בהמה שנשבר בה עצם עושין לה דפין מכאן ומכאן וקושרים אותן שם והן מעמידין העצם שלא ינוד אנה ואנה עד שמתחבר:
ובשליא המדולדלת בה - שיצתה מקצתה:
ופוקקין לה זוג - אבל כשאינו פקוק אפי' בחצר לא תצא מפני שהעינבל שבתוכה מקשקש ומוליד קול לכך פוקק בצמר או במוכין שלא יקשקש העינבל שבתוכה:
זוג - אישקלי"ט:
עינבל - בטדי"ל:
ומטיילת - באותו זוג בחצר אבל לא תצא בו לרה"ר כדמפרש לקמן בפרקין (דף נד:) דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא:
מאי לאו - בסייחים גדולים קאמר דצוארן ארוך ואין להם צער לשוח ולאכול מע"ג הקרקע ותולה להן טרסקל לתענוג וקשיא לשמואל:
קטנים - ארכובותיהן גבוהין וצוארן קטן ויש להם צער לשוח ע"ג הקרקע ולאכול:

דף נג:

דומיא דקמיע - משום חולי:
והא אנן תנן - גבי אדם לקמן בפ' במה אשה (דף ס.):
הא מומחה שפיר דמי - מאי שנא בהמה מאדם:
מזליה - מלאך שלו ומליץ עליו:
אי הכי - דבהמה נמי נפקא בקמיע המומחה לבהמה:
מאי זה חומר - אדם נמי לא נפיק אלא בקמיע מומחה לאדם:
אסנדל קאי - וזה חומר דקתני ולא בהמה בסנדל שברגליה:
סכין - שמן:
ומפרכסין - גלדי מכה:
ומשום צער - [ואפילו] הכי לבהמה לא וקשיא בין לרב בין לשמואל דשרי במרדעת:
לא דגמר מכה - שנתרפאה המכה וסיכה ופירכוס משום תענוג ולרב ודאי קשיא וההיא מתניתא קמייתא דאוכף נמי קשיא ליה דנהי נמי דלצינה ליכא צער תענוג מיהא הוא אלא רב תנא הוא ופליג:
שאחזה דם - אנפודור"א:
אין מעמידין כו' - אלמא אפילו צער נמי אסור:
גזירה משום שחיקת סממנים - במידי דרפואה גזור רבנן דאי שרית שום רפואה אתי למישרי שחיקת סממנים והוא איסורא דאורייתא דהוי טוחן:
אין מיקר לבהמה - אין דרך להקר בהמה הלכך כולי עלמא ידעי דלרפואה קמיכוין ואתי למישרי שחיקת סממנים:
ומי גזרינן - במקום פסידא כי האי גוונא:
חוץ לתחום - קס"ד חוץ לתחום שלו היתה עומדת בהמה:
שהיה תחום שלה מובלעת בתוך תחום שלו - דחוץ לתחום דקתני חוץ לתחום שלה שהבהמה המסורה לרועה המיוחד הרי היא כרגלי הרועה וזה הקורא לה בעליה ויכול לילך כגון שהוא שבת קרוב לאותו מקום ואפילו הכי לא יביאנה ממש בידיו הואיל והיא יצאה חוץ לתחומה אין לה אלא ד' אמות ומיהו קורא לה והיא באה דלא הוזהר הוא על תחום בהמתו ובלבד שלא יביאנה ממש בידיו:
תנאי היא - דאיכא דלא גזר שאר רפואות אטו שחיקת סממנין:
שאכלה כרשינין - הרבה ועל ידי אכילה מרובה אחזה חולי שקורין מינייזונ"א וצריכה להשתלשל ולהוציא רעי ומריצה:

כדי שתתרפה - גרסינן הכא לשון ריפוי שיהיו מיעיה רפויים בשילשול ומוציאה רעי:
לא יריצנה - גזירה בכל רפואה אטו שחיקת סממנין:
דמיהדק - דליכא למיחש דילמא נפיל ואתי לאתויי:
תנאי שקלת מעלמא - איבדת כולם שאין אתה מוצא תנאים שנחלקו בכך דתוקי הנך תרתי מתניית' חדא כמר וחדא כמר:
תנאי היא - במתניתין ר"מ שרי ר' יוסי אסר:
ליבש - מיהדק שפיר ולענין משוי נמי לא הוי משוי דצורך גופה היא דחלבה מכחישה:
ליחלב - הוי משוי שטוענת את החלב בכיס:
גסין - גדולין ונגררין על הקוצין ומסרטין דדיהן:
שנשתנו עליו כו' - ולא זכה ליפתח לו שערי שכר:
תדע - דקשין:
דמרחשי ניסא - מן השמים לכמה הצלות לנפשות אדם:
ולא איברו מזוני - ואין נס זה רגיל שיבראו מזונות לצדיקים בביתם שימצאו חיטין גדילין באוצרותיהן:
גידמת - ידה קטועה:
זו דרכה בכך - לכסות כל אשה עצמה וכ"ש זו שהיתה צריכה לכך:
תותרי - קופל"א שמחברין אותם בקשר שנים שנים שלא יברחו:
לבבתני - קרבתני אצלך מחמת נוי מעשיך:
דרך זאבים לאחוז בהמה בלבה:
אנקבות לא נפלי - בתמיה:
דמסגי - מהלכין:
בסוף עדרא לא נפלי - בתמיה:
כי דוו - מביטין כאן וכאן לפיכך מתקנאין בהם כסבורים שרוצים להלחם בהם:
אליה - זנב שלהן קושרים כלפי גבן שלא יכסה ערותן:

דף נד.

שית זונה - נוטריקון דשחוזות:
שית - בית הבשת:
שכבולין - לשון כבלי ברזל קשורה:
ויקרא להם - בעשרים ושתים עיר שנתן שלמה לחירם משתעי קרא:
מכובלין - מעוטפין ומקושרין:

עבידתא - אנגריא של מלך:
חומטון - מלחה ומתבקעת:
דמשתרגא בה כרעא - טובעת בה הרגל:
עד כבלא - פרק התחתון שקורין קויל"ה:
שמכבנין - קושרין בגד סביבו ביום שנולד שצמרו נקי ומשמר צמרו שלא יטנף:
מכבנין - על שעושין כמין קרסי מתכת לחבר הבגד כמו תנתן כבינתי לבתי (גיטין דף טו.) נושק"א בלע"ז:
למילת - לעשות מצמרו כלי מילת:
באנפי נפשה - ולא אפלוגתא דמתני':
ואיכא דמתני - להא דשמואל אהא:
כך הלכה - דליבש מותר ולחלב אסור:
אבל מי מפיס - מי מטיל גורל ומבחין איזו ליבש ואיזו לחלב והרואה אותם צרורות ליבש אומר דלחלב הוא ואתי למישרי תרווייהו:
כת"**ק** - דמתני' דשרי בתרוייהו:
מתני' מטולטלת - י"מ פושל"א (רתמת זנב) שתחת זנבו וי"מ מרדעת והאחרון נראה בעיני דאי רצועה שתחת הזנב קשורה ומחוברת לסרגא ואיך תפול וטעמא דמתני' משום שמא תפול ומייתי לה הוא:
לא עקוד ולא רגול - מפרשינן בגמ' שעוקדים ידיהם עם רגליהם בכבלים שלא יברחו:
ולא יקשור גמלים זו לזו וימשוך - האחד כדמפרש בגמרא:
ובלבד שלא יכרוך - החבלים בכרך אחד ובגמרא מפרש טעמא:
גמ' בזנבו ובחוטרתו - דכיון דקשורה בשניהם לא נפלה:
חוטרתו - חלדרוב"א שיש לכל גמלים על גביהם:
בשלייתה - דכיון דכאיב לא מנתחא לי' ול"נ מטולטלת כר קטן מלא מוכין נותנין לו תחת הזנב כדי שלא תשחית הרצועה הבשר לפי שהמשוי שעל גבה כשהגמל יורד מכביד ויורד כלפי צוארה אלא שהרצועה מעכבתו:
יד ורגל - אחד מן הידים ואחד מן הרגלים כובל ביחד:
יד על גב זרועו - אחד מידיו כופף כלפי מעלה וקושר כדי שלא יהו לו אלא ג' רגלים לברוח:
שתי ידים - כאחד או שתי רגלים כאחד:
ואכתי לא דמי - האי תנא לדרב יהודה:

רישא וסיפא ניחא - כדרב יהודה אבל מציעתא דקתני או שתי ידים או שתי רגלים קשיא לדרב יהודה דלא קרי עקוד אלא יד ורגל כיצחק בן אברהם דכתיב (בראשית כב) ויעקד כפף ידיו ורגליו לאחוריו וקשר יד ורגל יחד ונפשט צוארו לאחוריו:

לחינגא - לשוק למוכרם חינגא ע"ש שסובבין את השוק מחולות מחולות עגולות של בני אדם:

לענין כלאים שנוי - האי שלא יכרוך דמתני' לא שייך ביה איסור שבת אלא משום כלאים אסר ליה כדמפרש ואזיל:

אי נימא כלאים דאדם - דכי כריך להן סביבות ידו נמצא קשור עם הגמלים ופעמים שהן מושכין שום דבר ונמצא אדם וגמל מנהיגין יחד:

כלאים דחבלים - שיש בהן חבלי צמר וחבלי פשתן וכי כריך להו הוו כלאים וידו מתחממת באחיזתן וקסבר דבר שאין מתכוין אסור:

והתנן אדם מותר עם כולם - עם כל הבהמות לחרוש ולמשוך שלא אסרה תורה אלא שני מיני בהמה יחד כעין שור וחמור ומשנה זו במסכת כלאים:

התוכף - בגדי צמר ופשתים:

בתכיפה אחת - כגון ע"י מחט פעם אחת או שקשר קשר אחד:

אינו חיבור - דכתיב (דברים כ"ב:י"א) צמר ופשתים יחדו לא אסרה התורה אלא חבור יפה המתקיים:

כריכה וקשירה - בשתי תכיפות:

שלא יצא חבל - ראש החבל לא יצא מתחת ידו טפח למטה דדמי כמי שנושאה בידו ולא מתחזיא שהיא מאפסר הגמלים:

שמואל - דאמר טפח לאורויי הלכה למעשה אתא לאשמעינן דהבא לימלך לפנינו אמרינן ליה טפח שלא להקל באיסורין ומיהו עד טפחיים ליכא איסור:

דף נד:

והתניא ובלבד שיגביה מן הקרקע טפח - אבל כל כמה דבעי ניפוק מתותיה ידיה:

בחבלא דביני ביני - שבין ידו לגמל בההוא קאמר כמה דבעי נהוי ובלבד שיגביהנו מן הקרקע טפח כדי שתהא נראה הבהמה נמשכה בו דאי לא לא מיתחזי נטירותא דבהמה אלא כמשאוי בעלמא שאין נראה שאוחז ראשה בידו:

מתני' בזוג - אישקליט"א:

אע"פ - שחללו פקוק במוכין שאין העינבל שלו מקשקש להשמיע קול ובגמ' מפרש טעמא:

סולם ורצועה וכל הנך דמתניתין מפרש בגמרא וכולהו משום דחייס עלייהו ואי נפלי אתי לאיתויי:

עגלה - כגון קרון קטן שעושין לו תחת זנבו שראש זנב אותן האילים רחב כמין כר קטן ואין בו עצם אלא שומן ועב וכבד וכשנגרר לארץ נשרט ונשחת ועושים לו עגלה מתגלגלת אחריו כשהוא הולך והזנב קשור עליה:

קופר - שרץ הוא שנימיו חדין כמחט וקורין לו הריצו"ן וקושרין עורו בדדי הפרה שלא יניקוה שרצים:

ולא ברצועה שבין קרניה - דמשאוי הוא לה כדמפרש בגמרא:

גמ' כדאמרן - שאינה קשורה בו מע"ש דלא גלי מאתמול שיהא צריכה לכך שיהא לה למלבוש:

פקוק - סתום:

לחינגא - לשוק למכור ותולין לו זוג להנאותו:

בי לועא - שקושרין אצל הלחי:

דלא הדר חייך לה - שלא יוכל להחזיר צוארו לצד המכה לחככה בשיניו וקושרן בצוארו וחשובים הן יותר מקשישין שעל גבי השבר ואי נפלו חייס עלייהו ומייתי להו בשגגה:

לניזרא - אנטורטלייר"י בלע"ז בהמ' שפסיעותיה קצרים ומכה רגליה זה בזה עושין לה כמין טבעת של עקלים או רצועות עבות וקושרין אותה למעלה מפרסות הרגל מקום שמנקשין זו בזו:

דלא ליחלפו - בתרנגולי חבריהם:

דלא ליתברו מאני - שקושרין שני רגליה יחד ברצועה קצרה שלא תוכל להרים רגליה ולהתיז:

דלא ליחמטן - שלא ילקו בסלעים וטרשים בלנייי"ר בלע"ז:

לאחר שגוזזין אותה טומנים לה עזק בשמן - עד שיגדל צמרה:

עזק - צמר גפן או כל דבר רך:

פדחתה - מצחה:

עשיתה מר עוקבא - ניהגת ברחל זו חשיבותו של מר עוקבא שהיה עשיר ואב בית דין וכי דרך חשיבותה לכך:

ילתא - אשתו של רב נחמן:

דרני - תולעים:

קיסמא דריתמא - קיסם של רותם שמניחין לה בחוטמה:

בר נירא - עול קטן שמניחין לעגל בצוארו שיהיה למוד לכוף ראשו לכשיגדל:

דלא למציוה יאלי - שלא ינקוה עלוקה שקורין שנשוא"ש:
בין לנוי בין לשמר אסור - דכל נטירותא יתירתא אמרי' משאוי הוא:
(**מתנו**) **בכולי סדר מועד כל כי האי זוגא** - ארבעתן יחד:
חלופי ר' יוחנן - יש מחליפין ר' יוחנן ומעיילי ר' יונתן:
נתפש - נענש על עבירות שבידן:
בכל העולם כולו - בכל ישראל כגון מלך ונשיא שאפשר לו למחות שיראין מפניו ומקיימין דבריו:

דף נה.

זקנים - סנהדרין:
רישך בקרירי - אני שאני רבך איני נכוה אבל מר עוקבא שהוא ראש לי ולך ואב ב"ד יכווה בחמין:
דכתיב בית דוד וגו' - לא ענש אלא מי שבידו לשפוט:
חוץ מדבר זה - שנא' במקרא זה שהוציא דבור לטובה ומפני עונש תוכחה חזר בו:
והתוית תיו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה - אלו צדיקים:
שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה - שאני רוצה לשלוח בעיר:
היינו דכתיב - מעיקרא ועל כל איש אשר עליו התיו אל תגשו ולבסוף וממקדשי תחלו:
ממקודשי - שהודה למקטרג מדת הדין וחזר מן הטוב:
מי הוה מזבח הנחשת - בימי יחזקאל והלא שלמה גנזו ועשה מזבח אבנים של ל"ב אמה דכתיב (מלכים א ח׳:ס"ד) כי מזבח הנחשת אשר לפני ה' קטן מהכיל כאדם האומר לחבירו ננס פלוני ופסול לעבודה:
ממקום שאומרים שירה - מן הלוים שאומרים שיר בכלי נחשת:
תיו תמות - לרשעים:
חותמו של הקב"ה אמת - אמצעית לאותיות וראשון ואחרון על שם אני ראשון ואני אחרון ואני הוא:
אלו בני אדם שקיימו התורה כולה - התיו סימן להם שקיימו התורה מראש עד סוף:
ואיש לא יצילנה - שאין עוד זכות לאבות שאכלוה:
ויפן אליהם למען בריתו את אברהם וגו' ולא השליכם מעל פניו עד עתה - אבל מכאן ואילך השליכם ולא פנה אל ברית אבות:

ה' אלהי אברהם ואלהי יצחק וישראל היום יודע - שאתה זוכר ברית אברהם יצחק וישראל מדקאמר היום יודע ותו לא מכלל דתמה ועל ידי רחמים הוזכרה להם בימי חזאל:

בימי חזקיהו - דכתיב מעתה ועד עולם קנאת ה' צבאות תעשה זאת ולא זכות אבות:

בלא חטא - וחטאו של אדם גורם לו מיתה:

בשבט ובנגעים - היינו יסורים וקאמר שאין באין אלא משום פקידת עון:

דף נה:

בעטיו של נחש - בעצתו של נחש שהשיא לחוה ולא בחטא אחר שלא חטאו בעטיו כמו עטא וטעם (דניאל ב):

ואחיותיהם - בבני ישי משתעי:

אלא לאו ר"ש בן אלעזר - דאמר משה ואהרן בחטאם מתו ומודה בהני:

כל האומר ראובן חטא - במעשה בלהה:

דכתיב - בההוא קרא:

ויהיו בני יעקב וגו' - להוציא מלבך שלא תחשדנו:

ויבא חטא זה לידו - ויגזור הקב"ה שיהיו מן המקללים:

אחת של שכינה - כך היה יעקב עושה בארבעה אהלי נשיו מעמיד מטה לשכינה ובאותו אהל שהוא רואה בו השכינה הוא בא ולן אותו הלילה:

חללת - אותו שם שעלה על יצועי דהיינו שכינה מדלא כתיב יצועי עלית טעם אחר עד שלא נבנה אהל מועד היתה שכינה מצויה באהלי צדיקים:

פחז - נוטריקון הוא:

פזתה - לשון עמא פזיזא (לקמן דף פח.). פזתה מיהרת בעצמך וחטאת:

זלתה - זלזלת:

פיללת - להנצל מן החטא:

חלתה - ויחל משה (שמות לב):

זעזעת' - יראת לחטוא לר' אליעזר ור' יהושע חטא ולרבן גמליאל ולמודעי בקש לחטוא ולא חטא:

חלית - חולי גדול להתאפק לכבוש יצרך:

כל האומר בני עלי חטאו - באשת איש אינו אלא טועה ומיהו בבזיון קדשים חטאו:

דאמר רב - לקמן בשמעתין פנחס לא חטא ויליף לה מקרא ור' יונתן יליף לה לחפני מהאי קרא דמקיש חפני לפנחס:

ששהו את קיניהן - שהיו מסרבין להקריב שום קרבן אלא בקושי כדכתיב (שמואל א ב':ט"ו) גם בטרם יקטירון את החלב וגו' וכשהיו זבות ויולדות באות ממקום אחר לשילה להקריב את קיניהן והן היו משהין מלהקריבם והנשים לא היו יכולין לסמוך עליהם שיקריבו והיו שוהות שם ולא היו חוזרות אצל בעליהן עד שראו קיניהן קרבין והיו טהורות לקדשים וליכנס לעזרה לפיכך מעלה עליהם כאילו שכבום שהיו מונעים אותן מפריה ורביה:

פנחס לא חטא - באשת איש דאשר ישכבון את הנשים אינו אלא חפני לבדו:

ואחיה בן אחיטוב וגו' כהן ה' - בשילה נושא אפוד הרי שמיחסו לשבח ומזכיר עליו שם פנחס אבי אביו:

אפשר בא חטא לידו והכתוב מייחסו - לשבח ואת בן בנו מייחסו אחריו והכתיב גבי עבירה דנואפים יכרת ה' לאיש וגו' והאי קרא בבא על הנכרית ועל הזונה מישתעי כדדרשינן ליה באלו הן הנשרפין דכתיב לעיל מיניה כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר ודרשינן כי חלל יהודה קדש זו זונה וכן הוא אומר לא תהיה קדשה וגו':

ער - חריף להבין ולהורות בין החכמים כדאמרי' בעירובין (דף נג:) אהרנית ערנית:

ואם כהן הוא כו' - וכאן מייחס כהן מגיש מנחה אחר פנחס:

והכתיב אל בני כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע מעבירים עם ה' אביהם היה מוכיחם:

והא כתיב מעבירים אמר רב הונא בריה דרב יהושע מעבירם כתיב - קשה בעיני שם החכם הנזכר כאן כי אומר אני שטעות גדול הוא ול"ג לה להא מילתא שהרי בספרים מוגהים כתיב מעבירים וגם . במסורה הגדולה במקום שמנויין שם כל התיבות דלא כתיב בהן יו"ד וקורין ולא נמנה זה והם מנויין ע"פ החשבון וזו אינה קשיא דהאי מעבירים לאו לשון עבירה הוא אלא לשון ויעבירו קול במחנה (שמות ל"ו:ו') וה"ק להו לא טובה השמועה אשר אנכי שומע את עם ה' מעבירים ומכריזין וקובלים עליכם והאי מעבירים לשון רבים הוא ואעם ה' קאי ולאו אבני עלי שהרי הם היו עוברים ולא היו מעבירים את אחרים:

דף נו.

בני שמואל חטאו - במקח שוחד והטיית דין:

לחזניהם - שמשיהם ששוכרין אותן לילך ולהזמין את הנקראים לדין:

ולסופריהם - לשטרי בירורין ולאגרות שום:

חלקם שאלו בפיהם - מעשר ראשון הראוי להם שלוים היו שאלו בפיהם מתוך שהיו גדולי הדור ושופטים לא היו מונעים מהם ושאר לוים עניים מצטערים ולר' מאיר לא חטאו בהטיית משפט:

מלאי הטילו על בעלי בתים - נותנים להן פרגמטיא לעסוק בה ולתת להם השכר ומתוך כך היה נמשך לבם להטות דין כשבאין לפניהן לדון והיינו חטאם:

קופה יתירה - יותר מן הראוי:

מתנות - זרוע לחיים וקיבה והם לא היו כהנים ל"א מתנות לויה כגון מעשר וקרא כתיב ונתן לכהן ודרשינן ולא שיטול מעצמו בשחיטת חולין בפ' הזרוע (חולין דף קלג.) וה"ה לכל מתנות כהונה ולויה:

דוד חטא - בבת שבע קודם שקבלה גט:

שבקש - לשכב עמה קודם שקבלה גט שהיה בעלה שולח לה מן המלחמה שאם ימות לא תיזקק ליבום או שמא יהרג ואין מעיד עליו ותתעגן אשתו או שמא יהא שבוי כדאמרינן לקמן כל היוצא למלחמת בית דוד כו':

משונה רעה זו - בכתיבתה ובלשונה:

שהיה לך לדונו - על שמרד במלכות כדלקמן:

ליקוחין יש לך בה - קדושין תופסין בה שאינה אשת איש כדשמואל כו':

גט כריתות - על תנאי שאם ימות תהא מגורשת מעכשיו ופעמים שהוא טרוד בצאתו ושולחו מן המלחמה:

ואת ערובתם תקח - במלחמת שאול כתיב:

דברים המעורבים ביניהם - היינו קדושין תקח תבטל ע"י גט שתביא להם מן המלחמה:

בחרב בני עמון - כאותן שהורגים בני עמון שלא מדעתך:

ואדוני יואב - לאו אורח ארעא לקבל עליו מרות אחרים בפני המלך:

רק בדבר אוריה - מקרא כתיב כך בדבר אוריה שגרם לו שיהרג אבל בבת שבע לא חטא:

לשון הרע - לקמיה מפרש:

בלא דבר - אינו חכם בתורה והוא מצאו מלא דבר וחכם בתורה:

חזייא דשקרא הוה - מתחילה מצאו שקרן בכך:

כי הדר אלשין עליה - ציבא על מפיבושת כשהיה דוד בורח מפני אבשלום מאי טעמא קביל מיניה:

איה בן אדונך ויאמר הנה יושב בירושלים - כי אמר היום ישיבו לי את ממלכת אבי:

דברים הנכרים חזא ביה - במפיבושת כשנהרג אבשלום וחזר דוד למלכותו ובא לפניו לא עשה רגליו ולא עשה שפמו כסבור דוד שניכרים דברי ציבא שנצטער על שחזר דוד

ולא קישט עצמו ועוד היה מצפה שכשישיבוהו במלכות יתנאה ויסתפר לכך לא קבל דבריו ואמר לו אתה וציבא תחלקו השדה והוא השיבו קשה אין לי לצעוק אלא על מי שהביאך הלום הנה שמצטער על שובו ואם לא שראה בו דברים הניכרים היה חוזר ממה שאמר הנה לך כל אשר למפיבושת ואע"פ שמיהר ואמר לו מתחלה הנה לך כל אשר למפיבושת אין זו קבלה כי כל זמן שלא היה דוד שב למלכותו יודע היה שאין מתנתו מתנה ולא אמר לו אלא על תנאי אם יראה אמת בדבריו:

דף נו:

על עסקי נחל - ומה על נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה בנחל נפשות הללו על אחת כמה וכמה אם גדולים חטאו קטנים מה חטאו:

ולא עבדו ישראל עבודה זרה - שעל ידי שנחלקה המלכות העמיד ירבעם העגלים שלא יעלו ישראל לירושלים לממשלתו של רחבעם:

שלמה חטא - בע"ז:

כדר' נתן - דשני קרא הטו ללכת והוא לא הלך:

הכא נמי דבנה - קשיא היא:

אלא - מהכא תילף דלא בנה כדתניא רבי יוסי אומר כו':

להר המשחה - לשון שמן דמתרגמינן משחא והוא הר הזיתים:

מקיש ראשונים - מקיש את בנינו של שלמה לביעורו של יאשיהו מה יאשיהו לא עשה ביעור זה ותלו בו מן השמים לשבח הואיל וביער השאר שנעשה משמת יהושפט אף שלמה לא עשה בנין זה ותלו בו לגנות מתוך שלא מיחה בנשיו:

שמש - לחטוב עצים ולשאוב מים בשכר לע"ז:

ואל יכתב בו דבר זה - ללמדך שקשה התוכחה במי שבידו לימחות:

מיני זמר - כלי שיר:

נעץ קנה - ושרטון מדבק בו עד שנוסף והולך וגדל שרטון חול ורפש וטיט שהים גורש:

כרך גדול של רומי - שהוא מיצר לישראל והוא (איטליא) של יון במסכת מגילה (דף ו:):

ביום שהעמיד ירבעם את העגלים נבנה צריף אחד - באותו שרטון שגדל שם בימי שלמה צריף כוך קטן מציידין שעושין מן קנים ומן ערבה ומאז נתוספו בתים על בתים:

איטליאה - שם העיר והיא ממדינת יון וכשנטלה רומי מלכות יוונים לכדוהו ונהפך להם:

יאשיהו חטא - דכתיב שב אל ה' משמע דחטא מעיקרא:

מבן ח' - שישב על כסא מלכותו דכתיב בן ח' שנה וגו':

עד בן י"ח - שמצא חלקיה את הספר ועיין ודקדק בתורה ובדיניה בכתב ובעל פה והבין שמא טעה בדינא:
נטל מזה - ממי שנתן לו תחילה: ה"ג ואמרי לה אחא אחוה דאבא אבוה דרב ירמיה בר אבא:
נתן דצוציתא - על שם ניצוצין דנורא שהמלאך פשט את ידו וקיבל תשובתו לישנא אחרינא על שאחזו המלאך בציצית ראשו:

דף נז.

מתני' במה אשה יוצאה - דהוי תכשיט ולא משוי ואיכא דהוי תכשיט וגזור ביה רבנן דילמא שלפא ומחויא לחברתה חשיבותו ודילמא אתי לאיתויי ד' אמות:
לא בחוטי צמר ופשתן ורצועה שבראשה - שקולעת בהן שערה:
שבראשה - אכולהו קאי ובגמ' מפרש טעמא:
ולא תטבול בהן - משום חציצה:
עד שתרפם - שתתירם קצת שיהיו רפויין ויכנסו המים ביניהם לשער:
טוטפת וסרביטין - מפרש בגמרא וחשובין הן וחיישינן דילמא שלפא ומחויא לחברתה:
בזמן שאין תפורין - עם השבכה שקורין שקופיי"א אבל תפורין ליכא למיחש לאחוויי שאינה נוטלת השבכה מראשה ברה"ר שתגלה כל שערה:
כבול - מפרש בגמ':
לרה"ר - אבל לחצר שרי וכל הנזכרים למעלה אסורים אף לחצר שמא תרגילם ברה"ר וחדא גזירה היא דגזור בהם שלא תתקשט בהם בשבת כלל ובכבול התירו כדמפרש לקמן בפרקין (דף סד:) שלא לאסור את כל תכשיטיה ותתגנה על בעלה:
עיר של זהב - כמין נושקא ומציירין בה כמין עיר:
קטלא - מפרש בגמרא (לקמן דף נט:):
חותם - צורה לחתום בה איגרת או כל דבר סגור:
שאינה נקובה - כגון אישפיגל"א:
ואם יצאת אינה חייבת חטאת - דכולהו תכשיטין נינהו ורבנן הוא דגזור בהו דילמא שלפא ומחויא:
גמ' טבילה מאן דכר שמה - מה ענין טבילה אצל הלכות שבת:
ושריא להו - ומתרת אותם לטבול בשבת שעל הטבילה לא גזרו כדאמרינן במסכת ביצה (דף יח.) אדם נראה כמיקר ואין נראה כמתקן עצמו:
תיכי חלילתא - שרשרות של חוטין חלולות ועגולות:

מהו - לקלוע בהן שערה ולצאת בשבת שאינה יכולה למותחן ולדוחקן על השער בחזקה והמים נכנסין בה ומיבעיא ליה מי הוי חציצה ולא תצא בהן בשבת משום גזירת טבילה מצוה או לא הוי חציצה:

כל שהוא אריג לא גזרו - לצאת בו בשבת דלענין חציצה לא חייץ דלא מצי לאהדוקי שפיר:

לאחוותי דלא קפדן עלייהו - ליטלן מראשן כשהן רוחצות בחמין אלמא עיילי בהו מיא שפיר אפילו להנאת רחיצה וכיון שכן לענין טבילה נמי לא צריכין להתירן ומותר לצאת בהן בשבת דהא אי מתרמי טבילה לא שרו להו לא משום חציצה ולא משום קפידא:

דמיטנפי - שנטנפו הנך תיכי בטיט:

הא נמי אריג הוא - והא קאמר לא גזרו כלל לצאת ולהאי לישנא דלא קפדי משמע דאי קפדי לנטלן מראשן כשהן רוחצות אסור לצאת בהן בשבת ואע"ג דלענין איהדוקי לא חייצי ומותרות לטבול בהן הלכך הני כיון דמיטנפי מקפד קפדן שלא להיות בראשן בשעת טבילתן מפני שהמים ממחין את הטיט ומלכלך בשרן בעלייתן מן הטבילה ואע"ג דחציצה לא הוי דהא עיילי בהו מיא מיהו כיון דשקלי לה משום טינוף אתי לאיתויינהו ואסור לצאת בהן וללישנא קמא לא גזרו אלא במידי דחייץ לטבילה ורבותי מפרשין הך קפידא לענין חציצה כדקי"ל רובו ומקפיד עליו חוצץ (עירובין דף ד:) וקשיא לי בגוה טובא חדא דכי איתמר ההוא במידי דמיהדק איתמר ואשמעינן דאע"ג דלא עיילי ביה מיא כיון דלא קפיד עליה חשיב כגופיה ובטל לגבי שערו אבל במידי דלא מיהדק ועיילי ביה מיא מאי חוצץ איכא למימר הא לאו חוצץ הוא ואי אתית למימר דההוא חוצץ דהתם לא דק בלישניה ומיהו כל מידי דקפיד עלייהו אסור היכי אמרינן הכא האי נמי אריג הוא ומותר כיון דפשיטא לן דהיכא דמיטנפי מקפד קפדן על כרחיך חייץ דהא רב הונא בריה דרב יהושע אהלכה למשה מסיני לא אתא לאיפלוגי:

ואלו חוצצין באדם - משום דתני התם אלו חוצצין בכלים תני לענין טבילת אדם ואלו חוצצין באדם:

של צמר ושל שער אין חוצצין - דלא מיהדק על גבי שער:

וכולן בראשי הבנות שנינו - לא תימא שבראשי הבנות ארצועות לחודייהו קאי אלא אחוטין נמי קאי:

הבנות קטנות - ואורחא דמילתא נקט:

למעוטי מאי - אשמעינן רב הונא דחוטין נמי בראשי הבנות שנינו:

אילימא למעוטי - חוטין הקשורין בצוארן דלא חייצי:

ודמאי - הי חוטין אתא למעוטי דלא חייצי בצואר צמר קרוי רך לגבי פשתן ולגבי שער:
על גבי קשה - שער:
ע"ג רך - בשר:
מיבעיא - בתמיה הא ודאי על גבי רך טפי מיהדק:
לפי שאין אשה חונקת עצמה - להדק חוטין בצוארה וקושרתן בריוח שיהו רפין:
בחוטין שבאזניהם - שנותנין שם שלא יסתם הנקב:
חבקין - ענקי רצועות שאינן מוזהבות רחבות דלאו לתכשיט עבידן דומיא דחוטין שבאזניהן:
חבקין - לשון קילקלי וחבק (לקמן דף סד.) צינגל"א לאסור בו סוס:

דף נז:

בקטלא עסקינן - בגד חשוב לתלות בצוארה כנגד לבה שלא יפול מה שהיא אוכלת על בגדיה ויש לו מקום שנצים כעין שעושים למכנסים ותוחב בו רצועה רחבה ומוללתו סביב הרצועה שהבגד רחב הרבה וקושרת הרצועה סביב צוארה וחונקת עצמה בחוזק כדי שתהא בשרה בולטת ותראה בעלת בשר ומתוך שהרצועה חלקה ורחבה אינה מזיקתה:
מכלל דפליגי - בתמיה והא ת"ק לא איירי בשערה שמע מינה בשער מודה דלא מיהדק על גבי שער:
דילמא - האי דאדכר שער:
כשם קאמר להו - כשם שאתם מודים לי בחוטי שער אודו לי בחוטי צמר:
חומרתא דקטיפתא - קשר שעושין לרפואות קיטוף עין רע שלא תשלוט:
ותיהוי כקמיע מומחה - דקתני מתני' ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה הא מומחה שפיר דמי:
אפוזייני - פרונטי"ל של זהב:
שבכה - קופיי"ה דאי שלפא ליה מיגליא ראשה:
המקפת - את הפדחת מאזן לאזן:
המגיעים עד לחייה - על ראשה כורכתו ותולה לה על לחייה מכאן ומכאן:
אי כבלא דעבדא תנן - חותם שעושין לעבד בכסותו לסימן הוכחה שהוא עבד ובההוא קתני מתני' דשפחה לא תצא בו:
אבל כיפה של צמר - ככובע שתחת השבכה דמקרי נמי כבול ומתקשטת בו:
שפיר דמי - דכיון דמיגליא שערה לא שלפא ומחויא:

או דילמא כיפה תנן - דלא תצא דחיישינן דילמא שלפא ומחויא מתחת השבכה ואינה מגלה וכל שכן כבלא דעבדא:
בכבול ובאסטמא - לקמיה מפרש מאי אסטמא ומדקתני כל שהוא למטה מן השבכה ש"מ כיפה תנן:
כליא פרוחי - מצנפת קטנה לאחר קישוריה שקולעת ראשה וכסתה יש שערות קטנות שיוצאין חוץ לקישוריה והן נקראין פרוחי על שמפריחין ויוצאין לחוץ ואוגדתן לתחת קישוריה ע"י מצנפת קצרה:
כליא - מונעת אותן שערות מלצאת:
אין בה משום כלאים - שעשויה כמין לבד שקורין פולטר"א ואינה טוויה:
ואינה מטמאה בנגעים - מהאי טעמא גופיה דגבי נגעים כתיב נמי בגד ויליף מכלאים שוע וטווי:

דף נח.

אין בה משום עטרות כלות - דגזרו עליהן שלא תצא בהן מחורבן ואילך משום צער במס' סוטה (דף מט.):
ושמואל אמר - כבול דמתני' כבלא דעבדא ופליג אדר' אבהו:
חותם שבצוארו - הוא כבלא דעבדא והיו עושין אותו משל טיט:
דעביד ליה רביה - אית ליה אימתא ולא שקיל ליה מצוארו להוליכו בידו מיפסק החותם ונשבר ומירתת מרבו שלא יאמר שהוא נטלו להראות בשוק שהוא בן חורין:
ומקפל ליה - הטלית על כתפיו כדי שלא יראה מקום החותם ולא יבינו שנפל ודמי הטלית על כתפו כמשוי:
חייב חטאת - דאינו תכשיט אלא בזמן שלובשו דרך מלבוש:
כולהו רבנן לא ליפקו בסרבלי חתימי - היו עושין חותמות לטליתות שלהן כעין עבדים להראות שהן כפופין לריש גלותא לא ליפקו דאי מפסקי מרתתי ומקפלי להו:
דלא קפדי עלך - אם תלך בלא חותם:
יוצא העבד בחותם שבצוארו - ובשל טיט דלא קפיד עליה לאתויי ואי משום דמירתת מאי חורבא נפקא מינה משום אימתא דרביה לא מייתי ליה בידיה דהא לאו הוכחה היא דעבדות אלא כשישנו על צוארו או בכסותו:
וזה וזה אין מקבלין טומאה - דלאו לנוי עביד שיהא טמא משום תכשיט ואע"ג דבשל מתכת מוקמינן לה להא לקמן מיהו לאו לנוי דיליה הוא אלא לגנאי וכלי תשמיש נמי לא הוי:

מקבלין טומאה - שתכשיט הוא:
זוג - לנוי עבידי:
ולא בזוג שבצוארו אבל יוצא הוא בזוג שבכסותו - לקמיה מפרש טעמא:
שבכסותה - עושים לסוסים מעילין שלא יטנפו:
לא תצא - כדאמרינן באידך פרקין (ד' נד:) דמתחזי כמאן דאזיל לחינגא:
אין מקבלין טומאה - דאין תכשיט לבהמה:
לא אידי ואידי דעבד ליה רביה - דאע"ג דכבול דמתניתין אוקימנא בדעבד איהו לנפשיה התם הוא דאיכא לאוקמיה בסתם חותמות של טיט דאי מיתבר אין מקפיד עליו להביא שבריו לבית אדונו הלכך ליכא לאוקמיה בדעבד ליה רביה דאי עבד ליה רביה לא הוה מיתסר דכל זמן שלא נפסק לא שקיל ליה מצוארו משום אימתא דרביה ואי מיפסק לא קפיד עליה בעליו משום פסידא דליכא פסידא הלכך לא מייתי ליה אבל הך לא איכא לאוקמא בשל טיט כדמסתברא לקמן מסיפא הלכך אפילו עבד ליה רביה נמי אסור דאי מיפסק קפיד עליה משום פסידא ומירתת עבד ומייתי ליה בידיה:
דבר המקפיד עליו רבו - אם יאבד לא יצא דאי מפסיק מייתי ליה:
מסתברא - דבשל מתכת קאי מדאיצטריך למיתני אין מקבלין טומאה וטעמא משום דלאו לנוי עבידא:
הני הוא דלא מקבלין טומאה - משום דלאו כלים נינהו הא שאר כלי מתכות מקבלין:
כלים דידהו - דמתכות:
אלא אי אמרת - כלים דידהו כלי העשוי מטיט כזה שאינו מצרפו בכבשן מעשה ידי יוצר דניהוי קרוי כלי חרס אלא כלי אדמה מי מקבל טומאה בתמיה:
כלי גלילים - צפיעי בקר שעשה מהן כלי:
דמיחא מומחא - שארגו בבגד ותו לא מיפסיק:
לא גזרו - לצאת בו ודרב הונא לענין אריג כי האי גוונא נמי איתמר דאשמעינן דלא חיישינן תו לדלמא מיפסק:

דף נח:

ושל דלת טהור - דלת מחובר לבית הוא שהוא חבור לקרקע ואינו כלי לקבל טומאה וזוג העשוי לו בטיל לגביה כדאמרי' בריש פרקין דלעיל כל המחובר לו הרי הוא כמוהו:
של דלת ועשאו לבהמה טמאה - מכאן ולהבא ואע"פ דלא עבד ביה מעשה אלא שחישב עליו ותלאו ותלייה לאו מעשה היא שכל הכלים יורדים לידי תורת טומאה במחשבה שלו:

של בהמה ועשאו לדלת טמא - ואפי' מכאן להבא יקבל טומאה שאין חיבורו מעשה עד שישנהו מכמות שהיה:
שאין עולין מטומאתן - מתורת טומאה שירדה להן ואע"פ שעדיין לא נטמאו משנמלך עליהן אין עולין מלקבל טומאה אלא בשינוי מעשה:
עינבל - בטדי"ל שעשוי בתוכו להשמיע קול:
אי מנא הוא - דתכשיט חשיב ליה:
עינבל משוי ליה מנא - בתמיה משום העינבל מי הוי תכשיט:
אין - עינבל משוי ליה מנא ולא משום תכשיט אלא משום כלי:
כל דבר שיבא באש - בכלי מתכות משתעי במעשה מדין:
אימא מציעתא - זוג דאדם:
מי מקבל טומאה - אפי' דאדם:
העושה זגין למכתשת - שמפטמין בה סממנין להקטיר לריח דקיי"ל בכריתות (פ"א ד' ו) שהקול יפה לבשמים:
ולעריסה - שהתינוק שוכב בתוכה שקורין בירצ"ה ותולה בו זגין לקשקש כדי שישמע התינוק וישן:
ולמטפחות ספרים - כשנושאין אותן לבית הכנסת שהתינוקות של בית רבן קורין שם מקשקשין הזגין והתינוקות שומעין ובאין:
ולמטפחות תינוקות - שתולין בצוארן:
ניטלו עינבליהם כו' - (אם ניטלו קודם שנטמאו תורת טומאה עליהם ומקבלין טומאה כדמפרש טעמא לקמיה מעיקרא כי אין להם עינבל דקתני טהורין דעדיין לא נגמרה מלאכתן אבל משירדה להם תורת טומאה לא בטל שם כלי מעליהם בנטילת העינבל) ואם ניטל לאחר שנטמאו עדיין טומאתן עליהן דלא הוי ככלי שנשבר ובטל מתורת כלי ליטהר מטומאתו:
הדיוט - שאין צריך אומן:
הזוג והעינבל חיבור - כשהן יחד הרי הן כלי אחד נטמא זה הזה על זה טהור זה וכיון דקרי ליה חיבור שמע מינה דכי נתפרדו הוי כלי שניטל מקצתו ואף על גב דהדיוט יכול להחזירו כל כמה דלא אהדריה לאו שלם הוא:
וכי תימא - דהאי חיבור דקאמר הכי קאמר אפי' מפורדים קרינן ליה חיבור ואתא לאשמעי' דאם נתפרדו משנטמאו לא עלו מטומאתן:
הא תניא - גבי ההיא:
מספורת של פרקים - ששני סכינים שלה מתפרדין:

ואיזמל של רהיטני - פלינה של אומנים תריסים שנותנים האיזמל לתוך בין שני עצים העשוין לכך ולאחר מלאכתו נוטלו ומצניעו:

חיבור לטומאה - ואם נטמא זה נטמא זה:

שלא בשעת מלאכה - הואיל ואין צריכין להיות מחוברין הוו להו כשני כלים ואין חיבור ואף על פי שמחוברין דע"כ שלא בשעת מלאכה דומיא דשעת מלאכה קאמר ובשעת מלאכה מחוברין הן אלמא במחוברין עסקינן וגזרו לחומרא על הטומאה דליהוי חיבור ועל הזאה דלא ליהוי חיבור ומשום הכי קתני חיבור לטומאה לעולם ואין חיבור להזאה לעולם:

אלא אמר רבא - לא תימא הואיל והדיוט יכול להחזיר דודאי חד מנא הואי כדקתני בברייתא הזוג והעינבל חיבור וכי מיפרדי הוי כלי שניטל מקצתו ואינו מקבל טומאה העינבל לעצמו אבל הזוג טמא לעצמו דלא בטל ליה מתורת כלי:

דף נט.

הואיל וראוי להקישו ע"ג חרס - ומשמיע קול כבתחלה ולא בטל ליה ממלאכה ראשונה והוה ליה ככלי שניקב בפחות ממוציא רימון דקיי"ל דלא טיהר מטומאתו משום דראוי למלאכתו והשתא איתרצו כולהו דבהמה טהורה בלא עינבל כדקתני במתני' קמייתא דלאו מנא הוא ובעינבל טמא כדאוקמינן בבתרייתא דעינבל משוי לה מנא ודאדם גדול אף בלא עינבל טמא דלתכשיט הוא ולא בעי עינבל והיינו דקתני בקמייתא דמקבלין טומאה ודקטנים דלקלא עביד קבולי הוא דלא קביל בלא עינבל כדקתני אין להם עינבל טהורים בשלא היה לו עינבל מעולם לא נגמרה מלאכתן נטלו עינבלין בין לפני טומאה בין לאחר טומאה טמאים דלא נשתברו כשיעור:

ה"ג לה בת"כ וכל הכלי אשר ישב עליו - רישא דקרא וכל המשכב וגו' יכול כל כלי במשמע ואפי' אין עשוי לישיבה:

תרקב - חצי סאה פי' תרי וקב:

ת"ל אשר ישב - מדלא כתיב גבי משכב אשר שכב וגבי מושב אשר ישב וכתיב ישכב ישב משמע שישכב עליו תמיד וישב עליו תמיד במיוחד לשכיבה ולישיבה וגבי משכב נמי דריש ליה התם הכי ובכל הספרים כתיב והיושב על הכלי אשר ישב עליו וקרא אחר הוא ומפרשים אותו התלמידים מדכתיב היושב על הכלי אשר ישב עליו שתי ישיבות ריבה הכתוב ללמדך דבמיוחד לישיבה קאמר ולא היא דשתי ישיבות דקאמר טובא צריכי כדמפרש התם יושב אע"פ שלא נגע אלא ישב או נתלה ולא נגע טמא דאיצטריך

למיכתב גבי זב שטימא כלי בישיבתו ואע"פ שלא נגע ואיצטריך גבי טהור נמי שנטמא גם הוא ביושבו עליו אע"פ שלא נגע ועוד בת"כ לאו אההוא קרא קתני לה:

ר' אלעזר אומר במדרסות כו' - בין בתחלת טומאה לענין שאמרנו דאינו מטמא מדרס למיהוי אב הטומאה בין בסוף טומאה כגון ג' על ג' שנטמאו מדרס למיהוי אב הטומאה ונחלקו טהור מן המדרס דאמרינן בו עמוד ונעשה מלאכתנו הראשונה שהיה ראוי לישיבה והרי עתה אינו ראוי לכך הלכך טהור מן המדרס ואע"ג דאית בכל חד שלש על שלש והוי כלי לקבל טומאה מיהו מתורת אב הטומאה טיהר לו:

ואין אומרים - לענין אב הטומאה של טומאת מת עמוד ונעשה מלאכתנו כלומר אם נטמא ונשבר ועודהו ראוי למלאכה בעלמא שאין מעין מלאכה ראשונה טמא ולא אמרי' עמוד ונעשה מלאכתנו ראשונה וכיון דלא חזי להכי יהא טהור וכ"ש דבתחלת טומאה אין אומרים עמוד ונעשה מלאכתנו ראשונה דנימא אם אינו מיוחד למת לא יקבל טומאת מת דהא כלי מעשה כתיב:

אומר כו' - דאי לא עביד מעין מלאכה ראשונה טהור ועל כרחיך לא איתמר דר' יוחנן אלא לענין שנשבר ולטהרו כדפרישית דליכא לפרושא כי ההיא דמדרסות ולמימרא דכלי שאינו עשוי למת לא יטמא במת דהא כתיב (במדבר יט) והזה על האהל ועל כל הכלים:

איפוך קמייתא - דר' יוסי בר' חנינא לר' יוחנן:

סנדל של בהמה - שלא ליזוק בפרסותיה באבנים:

למאי חזי - אי משום בהמה אין תכשיט לבהמה:

מניחו ברגליו - הוא בעצמו אלמא הואיל ולשם סנדל עשאו אי לאו דראוי לנעילה לא הוה מטמא ליה ר' יוחנן:

איכא בינייהו דמאיס - לרב לא מטמא דאין ראוי לשתות ורב סיכה לית ליה קסבר אין מוליכין שמן למלחמה לסוך וה"ה בין רב (בין) לר' יוחנן נמי איכא בינייהו דמאיס:

בין ר' חנינא וכו' איכא בינייהו דיקיר - כבד ואין ראוי בו לברוח:

דף נט:

כדעבד ליה ר' עקיבא לדביתהו - במסכת נדרים (דף נ.):

כלילא - על פדחתה היא קושרתו מאזן לאזן יש שכולו טס זהב שקורין לימ"א ויש שעושין ממשי טווי עם הזהב שקורין פריז"ש:

דניסכא - טס העשוי כולו מניסכא דהיינו זהב או כסף דבר הניתך:

דאסיר - מגו דחשיב גזירה דילמא שלפא ומחוייא:

דארוקתא - רצועה שמצויירת בזהב ובאבנים טובות:

אניסכא - דאית ביה עיקר ומחויא ליה ומר סבר ארוקתא הוא עיקר דידיה ולא חשיב ליה ולא מחויא ליה:

כולי עלמא לא פליגי דשרי - דארוקתא עיקר:

בפירוש אמרת לן משמיה דרב - לפני חלייך קודם ששכחת תלמודך:

כלילא שרי - אלמא דרב אשי עיקר דמוקי פלוגתא בדניסכא אבל בארוקתא מודה רב ואיכא לאוקמי לדידיה בארוקתא:

גברא רבה אריכא ומטלע - לוי איטלע דאחוי קידה קמיה דרבי:

נח נפשיה דרבי אפס - במסכת כתובות בהנושא (כתובות קג:) אמרינן דכי שכיב רבי אמר רבי חנינא בר חמא ישב בראש ולא קיבל עליו ר' חנינא שהיה רבי אפס גדול ממנו שתי שנים ויתיב רבי אפס ברישא ומתוך שהיה רבי חנינא חשוב לא נכנס לבית מדרשו והיה יושב בחוץ ומשום כבודו ישב לו לוי אצלו:

וקאתי להכא - שלא היה רבי חנינא גדול הימנו לא בתורה ולא בשנים ולא ניכף ליה לוי ובא לכאן:

לוי לרבי אפס מיכף הוה כייף ליה - שהרי זקן ממנו:

קמרא - אבנט חשוב יש שעושין אותו טס של זהב ויש שעושין אותו רצועה משבצות זהב ואבנים קבועות בו:

מידי דהוה אטלית מוזהבת - דהוי תכשיט ושריא ולמישלף ואחויי נמי לא חיישינן שאין דרך להתיר אזורו בשוק ויפלו בגדיו:

אאבנט של מלכים - שעשוי כולו דניסכא וכל ישראל בני מלכים ראוים לו:

תרי המייני קאמרת - הא ודאי משאוי הוא ואסור לשון תלמידי רבינו יצחק נ"ע [ובתלמידי] רבינו הלוי מצאתי מותר והראשון נראה לי משום דגבי הצלת דליקה מנינן לר' יוסי שמנה עשר כלים והתם חד חגור הוא דמנינן בכל כתבי הקדש (לקמן דף קכ.) ואי שני חגורות שרי לכתחילה נימני התם תרי:

רסוקי - חתיכת מעיל רחבה:

אי אית ליה מפרחייתא - רצועות קצרות תלויות בה לקושרה בהם ולהדקה סביבותיו:

שרי - דמיהדק שפיר וליכא למיחש דילמא משתרי קטרי ונפיל ואתי לאיתויי:

מפרחייתא - פינדצ"א בלע"ז:

מנקטא פארי - מושטניצ"א והוא בגד שיש לו שנצים כעין מכנסים ומכנסת בו רצועה רחבה וקושרת סביב צוארה והבגד תלוי על לבה והוא חשוב ומצוייר בזהב וי"מ כמין חצי עגול עשוי כמין כלבוס אוחזת בו מפתחי חלוקה והפגם בולע צוארה והוא של זהב לוי"ה:

נזמי האף - אבל נזמי האוזן מותרין לכתחלה דטריחא לה מילתא למישלף ואחויי מפני שאזניה מכוסות בקישורין:

ולא בטבעת שאין עליה חותם - קתני מתניתין דאם יצאת פטורה דתכשיט הוא לה ומשום דילמא משלפא ומחויא הוא דמיתסר:

הא יש עליה חותם חייבת חטאת - דלאו תכשיט הוא והוי משאוי:

נזמים - נזמי האוזן:

וטבעת בין שיש כו' - כלומר וטבעת שאמרנו בין שיש עליה כו':

הא רבי נחמיה - דאמר עיקר טבעת אדעתא דחותם הוא חייבת חטאת דחותם לאשה לאו תכשיט הוא דאין דרך לאשה לחתום ולשלוח שלוחים שאין חותם עשוי אלא לאדם גדול וממונה והא דקתני תכשיט הוא רבנן דאמרי גופה של טבעת עיקר ואדעתא דטבעת נפקא ביה וטבעת ודאי תכשיט הוא:

טמאה - דטבעת עיקר והוה ליה פשוטי כלי מתכות:

היא של אלמוג וחותמה של מתכת טהורה - דהוה ליה פשוטי כלי עץ:

הלך אחר סמלוניו - ואם של מתכות הם טמא:

סמלוניו - העול שלהם לא היה פגום כשלנו אלא חלק ונוקבים בו שני נקבים וביניהם כעובי עורף השור ותוחבין בהן שתי יתדות והם סימלונין:

דף ס.

בקולב - הוא כמין עמוד רחב מלמטה ודק מלמעלה ומיטלטל והחנוני מעמידו לפני חלון חנותו ומסמרין תחובין בו ותולין בהן אבנטים ורצועות למכור:

בערסה - אישתרייד"א בלע"ז והן מאזנים גדולות לשקול צמר ושעוה ונחשת והן של עץ:

הלך אחר שלשלותיו - שתלוי בהן ואם של מתכת הן טמאות:

המעמיד - גוף הטבעת מעמיד החותם והעול מעמיד את סמלוניו והקולב את מסמרותיו והסולם את שליבותיו שהרי בהם קבועים והערסה הוא עץ ארוך שהקנה שקורין יי"ש והלשון תחוב בו והשלשלות קבועות בקנה וכולן העץ ארוך מעמידן שהוא פלייי"ל ששתי כפות המאזנים תלויות בב' ראשין:

רבא אמר - ברייתא דקתני וטבעת הוי תכשיט בין שיש עליה חותם בין שאין עליה חותם לאו אריש דאיירי בתכשיטי נשים קיימי תרוייהו אלא חד תכשיט דאיש וחד תכשיט דאשה ולצדדין קתני:

טומאה אשבת קרמית - הא דקתני וטבעת בין שיש עליה כו' לאו אריש קאי דקרי ליה תכשיט נשים אלא הכי קאמר וטבעת שאמרו שנטמאת בין שיש עליה חותם דלאו

תכשיט הוא מיהו כלי מעשה הוא בין שאין עליה חותם דהוי תכשיט וכי קתני רישא תכשיטי נשים אשאין עליה חותם:

למאי חזיא - לתכשיט דקתני אינה חייבת חטאת:

אוגרת בה שערה - היוצא חוץ לקישוריה כורכתו סביב המחט ותוחבת המחט בשבכה מתחתיה שלא יראה שערה:

ותיהוי כבירית - דתנא מתניתין (לקמן דף סג.) בירית טהורה מלטמא ויוצאין בה והיא כמין אצעדה שעושה לשוקיה מעל בתי שוקיה להדקן שלא יפלו על רגלה:

טהורה - דלאו תכשיט היא אלא תשמיש לבתי שוקיה והוי כטבעת הכלים דאמרן טהורות בפרקין דלעיל ויוצאין בה שצריך לה עם בתי שוקיה ולא הוי משאוי ויוצאין דכיון דלצניעותא היא לא שלפא ומחוי והאי מחט נמי לצניעות דשער באשה ערוה ולא מחויא ואמאי לא תצא לכתחילה:

חולקת - לכאן ולכאן באמצע ראשה שקורין גריוו"א פסוקת, שביל בלע"ז:

ובשבת למאי חזיא - הרי בשבת אינה חולקת שערה:

טס של זהב יש לה על ראשה - האחד והשני עוקץ הוי:

בחול חולקת שערה - בעוקץ:

ובשבת - תוחבת העוקץ בשבכה והטס שבראשה השני מונח על פדחתה:

מתני' סנדל המסומר - של עץ הוא ותוחבין מסמרות למעלה לחזק התחתון עם העליון (העץ עם העור שלמעלה הימנו ויש לו שתי פיות ותוחב רגלו בו) ובגמרא מפרש מאי טעמא גזרו ביה:

ולא ביחיד - ולא בסנדל יחיד:

בזמן שאין ברגלו מכה - בש"ס ירושלמי מפרש דלא ליחשדיה דטעין ליה לחבריה תותי כנפיה ולשון רבותי דילמא מחייכי עליה ושקיל דשליף ליה וממטי ליה בידי' בשכחת שבת ומיהו בזמן שיש ברגלו מכה שרי ובגמרא בעי בהי מינייהו יהיב ליה:

ולא בתפילין - כדמפרש טעמא בגמרא (לקמן דף סא.):

ולא בקמיע - שכותבין וטוענין לרפואה:

שאינו מן המומחה - אבל בקמיע מומחה שרי דתכשיט הוא לחולה כאחד ממלבושיו:

שריון קסדא ומגפיים - מפרש בגמרא:

אינו חייב חטאת - דכולהו מין מלבושין נינהו בחול למלחמה:

גמ' שלפי הגזירה היו - בני אדם הנשמטים מן הגזירה היו:

הנכנס יכנס - הרוצה ליכנס יכנס שהנכנס יראה תחלה שאין אדם רואה:

והיוצא אל יצא - שמא יש אויבים מבחוץ והוא לא ידע ויראוהו ויבינו שאנו כאן:

נהפך סנדלו - שיש לו שתי פיות ויכול לנועלו מב' צדדין אבל ניכר מי הוא לפנים ומי הוא לאחור וכשנועלו זה הפוך נראה הנכנס כאילו הוא יוצא וניכר מקומו בקרקע:
והרגו זה את זה - בדחיקתן שהיו סנדליהן מסומרין כעין אותם שעושין לרגלי הסוסים ראשיהן עבים:
אל יצא - האיש בשבת כדמפרש לקמיה דבשבת היה מעשה ומעין המאורע אסרו:
אלמה תנן - במסכת ביצה:

דף ס:

משלחין כלים ביו"ט בין תפורין בין שאינן תפורין אבל לא סנדל המסומר - אלמא לאו בר מנעלי' ביו"ט הוא דהא קתני התם כל שנאותין בו ביו"ט משלחין אותו:
איכא כינופיא - שאין עושין מלאכה ונקבצין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות כי ההיא מעשה דהוה כינופיא:
דאיסורא - בעשיית מלאכה:
ואפילו לרבי חנינא בן עקיבא - בפרק חומר בקדש גבי נושא מי חטאת ואפר חטאת בירדן ובספינה שנמצא כזית מן המת תחוב בקרקעית' של ספינה ונטמאו וקאמרי רבנן דגזרו שלא יעביר אדם מי חטאת בספינה ולא על הגשר ולא ישיטם על פני המים אחד ירדן ואחד שאר נהרות ופליג ר' חנינא ואמר לא אסרו אלא בירדן ובספינה ולא גשר ושאר נהרות דגזירה שגזרו מחמת מאורע אין להם לגזור אלא מעין המאורע:
דשאני משאר נהרות - ברוחב או בעומק:
אלא לחזק - שמסמרותיו נעשו לחזק העקב שקורין שול"א עם הפנתא שקורין אינפייל"א אבל לנוי מותר דלא גזרו אלא מעין המאורע והנהו לחזק היו כסתם מסמרים דסנדל:
שתים מכאן - לצד חיצון אחד בראשו לצד האצבעות ואחד לצד עקיבו ושתים מכאן לצד פנימי לעבר בין הרגלים:
תרסיותיו - רצועותיו:
סנדל הנוטה - שתחתון שלו אינו שוה שעב מצד זה ודק מצד זה וכשדורס נוטה לצד הדק וצריך להגביהו שיהא שוה לצד שכנגדו:
איפה - שם חכם ובנו של ר' רחבה דפומבדיתא הוה:
תפרו מבפנים - שנתן מנעל של עור לפנים מן הסנדל תפרו פורדרי"ץ בלע"ז:
מותר - שמעתי מרבי יוחנן וטעמא לא ידענא:
מותר - לקבוע בו מסמרים מבחוץ:

עשאו - למסמר כמין כלבוס בלע"ז טינפיילו"ן שני ראשין חדין וכפופין ונועץ שני ראשים בעץ כדאמרי' בסוטה (יט:) כלבוס של ברזל מטילין לה לתוך פיה:
מותר - הואיל ונשתנה משאר מסמרים דלא גזרו אלא מעין המאורע:
חיפהו - מלמטה:
אבל מטלטלין אותו - דתורת כלי עליו:
אוסר - דילמא אתי לנועלו:
נשרו רוב מסמרותיו כו' - לקמן מפרש לה:
מותר - הואיל ונשתנה מכמו שהיה דמעין המאורע גזרו:
עשאו - לראש מסמר רחב כמין טס או שעשאו חד כמין יתד:
אע"ג דאישתאר טובא - ובלבד שיהיו מעוט:
שנגממו - מלמעלה ורשומו ניכר בתוך העץ אפילו טובא דהא מינכר שאינו כברייתו:
שנעקרו - לגמרי שאין ניכר שהיה בו יותר ד' או ה' [אין] טפי לא לוי"ה ולשון חבירו איפכא:
נוטה שאני - שכולן צריכין לו להשוותו ואין אחד מהן לחזק:
השתא דאתית להכי - לחלק בין נוטה לשאין נוטה:
לרבי יוחנן נמי - דקפרכת לעיל מינה ואמרי דאמר כמאן איכא נמי לתרוצי לעולם כרבי נתן ונוטה שאני דהתם מתיר עד שבע אבל אין נוטה ה' ותו לא:
מסתברא טעמא - דאסור לטלטל שמא ינעלנו:
בבלאי שרי איסורי - דר' חייא מבבל הוה כדאמרינן בסוכה עלו ר' חייא ובניו ויסדוה:
עד דאתא רבי חייא - כשעלה מבבל לארץ ישראל ובא דרך סוריא מפומבדיתא:
חסר תרתי - נפלו שתים ממסמרותיו בדרך:
לסורא חסר - (תרתי) דומה אצל דומה:

דף סא.

הא יש ברגלו מכה - איכא למידק דנפיק ביחיד והשתא בעי תלמודא בהי מרגליו נפיק:
סנדל לשם צער עביד - שלא ינגף ביתדות הדרכים ויצטער הילכך כשרואין אותו צולע ויודעין שיש ברגליו מכה אין חושדין אותו שטוען את השני בידו אלא מכירין בו לפי מעשיו שפרסותיו קשות ואינו מצטער ביתדות הדרכים ולא נועלו אלא משום מכה ודיו בזה לבדו וללשון רבותי אי נמי מחכו עלה דלא חזו למכה לא שליף לה דמצטער ביתדות הדרכים מחמת המכה:

לשום תענוג עביד - אדם איסטניס ורך ומכירין מתוך מעשיו שנעל נעלו אחת שהוא איסטניס וזו מכתה מוכחת עלה ומבינין שהמכה מונעתו מלנעול ולא חשדי ליה ולענין אחוכי נמי לא מחייכי עליה:

עשיתו מכה - ורבי יוחנן סבירא ליה דהנועל סנדלים נועל של שמאל תחילה ואח"כ של ימין וקס"ד דהכי קאמר ליה א"כ שאנעול זה שוב לא אנעול של שמאל אחריו והנני יוצא ביחיד ועשית את זו של ימין כאילו היתה בה מכה אלמא קסבר באותה שיש בה מכה נועל:

ודילמא כר' חייא סבירא ליה - דאמר באותה שאין בה מכה נועל והכי קאמר ליה א"כ הריני יוצא ביחיד בזו של ימין ועשית את רגלי של שמאל כאילו יש בה מכה דאצא ביחיד באותה שאין בה מכה:

ואזדא ר' יוחנן - דאמר עשית מכה דשמעינן מינה דאי הוה נעיל דימין ברישא תו לא הוה נעיל דשמאל בתריה לטעמיה דאמר דשמאל חשיבא:

תפילין בשמאל - כדילפינן במנחות (דף לז.) מעל ידכה מלא יד כהה דהיינו שמאל שהיא כהה לענין תשמיש:

הוה הדר ביה - ולא עבדינן כר' יוחנן:

אין הלכה - וכרבי יוחנן בעינן למעבד:

יוצא ידי שניהם - עביד כתרוייהו:

וסיים דשמאליה וקטר - נמצא נעילת ימין קודמת לשמאל כי מתניתא וקשירת שמאל לשל ימין כר' יוחנן:

חולץ של שמאל - דזהו כבודו של ימין בכולהו גרסינן של ימין ברישא חוץ מחולץ:

לא תימא כו' - בפרק בתרא דעירובין (ד' צה:) מייתינן פלוגתייהו בגמרא:

דילמא - שקיל להו מרישא אם בא לפנות וממטי להו ד' אמות:

דמומחה גברא ומומחה קמיע - שעשה אדם זה קמיע זו לג' אנשים דנעשה אדם זה מומחה שריפא ג' אנשים והקמיע מומחה שריפא כתב זה ג' אנשים א"נ שכתב אדם זה ג' מיני קמיעים של ג' מיני חלאים לג' אנשים היינו איתמחי גברא בכל קמיעים שיעשה לעולם ומומחה קמיעה שנעשית [קמיע זו] לג' אנשים מחולי זה בין שכתבה רופא זה בין שכתבה רופא אחר נעשה הקמיע מומחה:

אלא כיון דאיתמחי גברא - בג' מיני קמיעות לג' בני אדם אע"ג דלא איתמחי קמיע שלא ריפא קמיע זה אדם מעולם:

מן המומחה - משמע מאדם מומחה:

ולא קתני בזמן שאינו מומחה - דליהוו משמע דקפיד אמומחה קמיע עצמו קמיע אינו אלא לשון קשר ודעיקרין של שרשי סממנין נמי קרויין קמיע:
ולא שנכפה - כלומר לא תימא דלא יצא אלא מי שבא עליו החולי כבר פעם אחת:
נכפה - היינו חולי שאדם נופל מחמתו לארץ ומכהו בראשו במוחו ומפילו:
אלא שלא יכפה - שבא ממשפחת נכפין ודואג שלא יכפה:

דף סא:

בשיר - אצעדה:
מפני מראית העין - דלא מיחזי כמאן דבעי ליה לרפואה אלא לתכשיט ולאו תכשיט הוא אלא מחמת דאגת חולי:
והתניא כל שריפא ג' בני אדם - ולעיל קתני כל שריפא ושנה ושילש ואפילו אדם אחד:
הא לאמחויי גברא כו' - הא דקתני ג' בני אדם משום דסתם ג' בני אדם שלשה מיני חלאים ואיירי בג' מיני קמיעין שאינן דומין זה לזה ולאמחויי גברא שנעשה מומחה בכל קמיעים שיעשה לעולם כדאמרינן בב"ק (דף לז.) נגח שור וחמור וגמל נעשה מועד לכל אבל הקמיע אינו מומחה אם יכתוב רופא אחר אחד מהן:
והא - דקתני כל שריפא ושנה ושילש מיירי בחולי אחד וכתבו זה הלחש וריפא ג' פעמים או לאדם אחד או לשלשה ולאיתמחויי קמיעא מיירי דנעשה הקמיע לבדו מומחה על יד אדם זה או אם כתבום שלשה רופאים נעשה קמיע של לחש זה מומחה מיד כל אדם:
תלתא קמיעי - ג' מיני לחש:
תלתא תלתא זימני - כל לחש ריפא שלשה פעמים ואפילו אדם אחד:
אתמחי גברא - בכל קמיעות לעולם שהרי הומחה בשלשה מיני קמיעים:
ואתמחי קמיע - שלשה קמיעין הללו נעשים מומחים מיד כל אדם שהרי ריפא כל אחד ג"פ ואין לומר מזל הרופא גורם דאין הדבר תלוי במזל הרופא אלא בחכמתו ואין לומר נמי החולה גרם שמתרפא על ידי קמיעין שהרי בשלשה אנשים הוחזק:
קמיעא לא אתמחי - לבא מיד רופא אחר:
חד קמיע לתלתא גברי - לחולי אחד:
קמיעא איתמחי - מיד כל אדם:
גברא לא איתמחי - לקמיע אחר שאינו של לחש ושל חולי זה:
תלתא קמיעי - של שלשה מיני חולי:
קמיעא ודאי לא איתמחי - מיד אדם אחר שהרי לא ריפא אלא פעם אחת:

מזליה דהאי גברא - מלאכו של חולי זה דמקבל קמיעא וא"ת ממתני' דלעיל שמעינן לה דקתני כל שריפא ושנה ושילש דמשמע לאדם אחד ואוקימנא דאיתמחי קמיעא ולא אמרינן מזליה הוא לא דמי התם חד קמיעא הוא וליכא למיתלייה במזלא דגברא אלא בקמיע הני ודאי בגברא תלוי או ברופא או במתרפא הלכך מיבעיא לן במאי ניתליה:

לאצולינהו - בשבת לחצר המעורבת כשאר כתבי הקדש:

הברכות - שתקנו חכמים כגון תשעה של ר"ה שיש בהן מלכיות וזכרונות ושופרות:

מענינות - מפרשיות הרבה שכותבין בהן את מקראות של רפואה:

היה כתוב שם יגוד - יקוץ מקום השם ויגנזנו: סתם בית הכסא שלהן בשדות:

שיש בו סכנה - אי שקיל ליה מיניה דשרי למיעל בהן לבית הכסא משום פיקוח נפש:

אף על גב דנקיט ליה בידיה - תכשיטו הוא הלכך אי נמי מייתי ליה ד' אמות בידים לא מחייב:

דף סב.

שלא יאחזנו - דלא הוי תכשיט שלו אלא דרך מלבוש:

במכוסה עור - דליכא גנותא אי מעייל לבית הכסא ולא בעי למישקליה:

חולץ תפילין - ואע"ג דמכוסה עור שהארבע אגרות שהפרשיות כתובות בהן תחובות בדפוסין של עור:

התם משום שי"ן - שעשויה מעור החיצון עצמו קומט בו ג' קמטין כעין שי"ן משדי והדלי"ת והיו"ד עשויין בקשר שקושר הרצועה אחת לצפון ואחת למזרח כמין ד' ורצועה קטנה מאד תלויה בה ואין בה אלא כפיפה כמין יו"ד וכופאה בעוד העור לח והיא כפופה לעולם:

זרדא - ברוני"א:

סנוארתא - כובע עור תחת כובע המתכת:

פזמקי - אנפלייאות של ברזל במלחמה:

מתני' בכוליאר - מפרש בגמרא וכן כובלת:

פלייטון - בלסמ"א משחא דאפרסמא:

חייבת חטאת - קסבר לאו תכשיט נינהו:

גמ' אמר עולא וחילופיהן באיש - אטבעת קאי דטבעת שיש עליו חותם אם יצא פטור ואם אין עליו חותם ויצא חייב חטאת:

בשקין - שמתכסין בהן מפני הגשמים שקין מלבוש שק:

אלא כל אדם - אלמא אע"ג דלא רגילי ביה מגו דלגבי האי תכשיט לגבי האי נמי תכשיט הוא:

המוצא תפילין - בשבת בשוק או בדרך:

מכניסן - לעיר דרך מלבוש:

זוג זוג - כדרך שהוא לובש בחול אחד בראש ואחד בזרוע וחולצן וחוזר ומניח זוג אחר ומכניסן וכן כולן:

ואחד האשה - ואע"ג דלאו תכשיט דאשה נינהו מגו דהוו תכשיט לאיש שרי אף לאשה:

לילה זמן תפילין הוא וכן שבת - הלכך לעולם זמנם הוא ואין להם זמן קבוע שתהא מצותן מצות עשה שהזמן גרמא להפטר נשים מהן הלכך נקט לילה ושבת משום דפלוגתא בתרווייהו ואי הוי סבירא ליה לרבי מאיר בחד מינייהו דלאו זמן תפילין הוא נמצא זמן קבוע לתפילין והוו להו נשים פטורות:

נשים חייבות - הלכך תכשיטין הן לה:

והא הוצאה כלאחר יד הוא - אמתני' קאי והוצאת טבעת שמוציאתה דרך מלבוש באצבע וזה שאינו תכשיט לה אמאי חייבת חטאת הרי לא הוציאה כדרך כל המוציאין שכל המוציא דבר שאינו תכשיט לו מוציאין אותו בידים ולא דרך מלבוש:

גזברית - ששולחת חותמות תמיד לממונין תחתיה לאמר תנו כך וכך מעות לפלוני והרי חותמה בידה הלכך רגילה היא להניחה באצבעה ומיהו תכשיט לא הוי לדידה דאין דרך נשים בכך ומיהו דרך הוצאתה של זו בכך:

איש מאי איכא למימר - דקאמר עולא וחילופיהם באיש דמחייב אטבעת שאין עליה חותם והא הוצאה כלאחר יד הוא שאין דרכו להוציא בזו דרך מלבוש:

לקופסא - אישקריינ"ה בלע"ז כדי להצניעה שם וי"מ שהקופסא חתומה בו וכשפותחה חוזרה וחותמת בה ולא נהירא דאם כן מנחתה באצבעה עד שמחזירתה לבעלה מיבעי ליה:

אצל אומן לתקנה ומניחה באצבעו - אלמא דרך הוצאה היא:

מכבנתא - נושקא"ה ע"ש שמכבנת וקושרת מפתחי החלוק:

חומרתא דפילון - קשר שקשור בו סם ששמו פילון וריחו ערב ובלע"ז בלסמ"ו ואשה שריחה רע טוענתו עליה:

ורבנן סברי תכשיט הוא - הלכך אם יצאת פטורה ומיהו לכתחלה לא תצא דילמא שלפא ומחויא:

למרמיה - להניח בצוארה כמו שקיל ורמי:

ה"ג ואשה שריחה רע לא שלפא ומחויא - שגנות הוא לה:

והתניא ר' אליעזר פוטר - והכא שרי לכתחלה:
הא - דקתני פוטר:
כי קאי אר' מאיר - בההיא מתנית' לא איירו רבנן אלא ר"מ לחודיה וגבי חיוב דר"מ שייך למיתני רבי אליעזר פוטר ואע"פ שהוא מתיר לכתחלה:
הא כי קאי ארבנן - במתנית' דלעיל דאיירו רבנן בה ואמרו פטור פריש ר' אליעזר בהדיא למילתיה לאיפלוגי עלייהו ואמר יוצאה לכתחלה:

דף סב:

ומאי רבי מאיר - היכא אשכחן דאיירי בה רבי מאיר בלא רבנן ופליג רבי אליעזר עליה:
בד"א - דרבי אליעזר פוטר והאי פוטר היינו מותר לכתחלה כדאוקימנא:
כשיש בה בושם - פלייטון יש בההוא חומרתא העשויה כקמיע דכיון דיש בה בושם תכשיט היא לזו שריחה רע ולמשלף ואיתויי נמי לא חייש כדאמרן דגנות הוא לה:
אבל אין בה בושם - חומרתא לחודא לאו תכשיט הוא וחייבת:
זאת אומרת - הא דקתני אין בה בושם חייבת אלמא דקסבר רבי אליעזר המוציא אוכלין בשבת בכלי פחות מכשיעור דלא מיחייב על הוצאת אוכלין פחות מגרוגרת כדלקמן (דף עו:) חייב מיהא על הכלי ולא אמרינן הכלי טפל להן ולא מיחייב עליה שלא נתכוין להוציא אלא משום אוכלין ופלוגתא היא על סתם משנה השנויה בפרק המצניע (לקמן דף צג:) דקתני פטור אף על הכלי:
דהא אין בו בושם כפחות מכשיעור דמי - שהכלי קלט את הריח ושיעור הוצאת בשמים בכל שהוא וכיון שאינו כל שהוא הוי ריחה פחות מכשיעור (הוא) וקתני חייבת ולא אמרינן נעשה כלי טפל לריח שבתוכו ואריחא לא מיחייב דפחות מכשיעור הוא:
ושאני הכא - ליכא למימר נעשה כלי טפל לריח שאין בו שום ממש ואפילו פחות מכשיעור לא מיקרי אבל פחות מכשיעור בדבר שיש בו ממש נעשה כלי טפל לו ופטור:
ראשית שמנים - מובחר שבשמנים:
גזר - משום צער חורבן:
ואי אמרת - זה פלייטון והאי קרא בתענוג משתעי שלא היו נותנים לב לדברי הנביאים הניבאים על הפורענות ועסוקים בתענוגים:
ולטעמיך הא דכתיב - בהאי ענינא השותים במזרקי יין ורבי אמי ורבי אסי פירשו זהו קנישקנין כלי זכוכית ארוך ולו שני פיות ויין נזרק מזה לזה:
שמזרקין - על ידי אומנות כדאמר בהחליל (סוכה דף נג.) מטייל בתמני כסי:
הכי נמי דאסור - למשתי השתא בקנישקנין:

משתינין - דדייק מסרוחים:
לידי עניות - דאמרינן בע"פ (פסחים דף קיא:) שרא דעניותא נביל שמיה ונביל קרי ליה ואוהב מקום מיאוס ומשתין מים לפני מטתו היינו מיאוס:
ערום - אורחא דמילתא נקט מתוך שהוא ערום אינו יוצא לחוץ להשתין דטורח הוא לו ללבוש ולצאת:
אבל לבראי לית לן בה - שהקילוח ארוך וניתז למרחוק:
משא ולא משא - שאינו רוחץ ומשפשף יפה אלא מעט מים כגון רביעית מצומצם:
על עסקי תכשיטיה - שאינו רוצה לקנות לה:
גבהו - היינו קומה זקופה:
ותלכנה נטויות גרון - שהיו הולכות עקב בצד גודל למעט בהילוכם שהיו מסתכלין בה והיא שוהה בפסיעותיה ודרך נוטין גרון לילך בנחת לפי שאינו רואה לרגליו:
ומשקרות עינים דמליין כוחלא - לשון סיקרא:
ומרמזן - את הבחורים:
סיקור - לשון הבטה:
הלוך וטפוף שהיו מהלכות ארוכה בצד קצרה - שתראה צפה על ראש חברתה והוא נוי לה ונשואות היו לפיכך מספר בגנותן:
וטפוף - כמו על דאטפת אטפוך (אבות פ"ב מ"ו):
תעכסנה - כמו וכעכס אל מוסר אויל (משלי ז':כ"ב) והוא ארס של נחש וקרי לה עכס על שם שאינו מטילו אלא על ידי כעס:
בכעוס - נחש כעוסה:
נמקים - כמו המק בשרו (זכריה יד):
צלצול - בנדי"ל נאה:
נקפים - חבורות לשון המנקף רגלו וניקף סבכי היער (ישעיהו י':ל"ד):
מתקשטות - היינו שער שסורקות ומפרכסות:
מתקשטות - דומה למקשה כעין נוטריקון:
פתיגיל - נוטריקון פתח גילה אותו מקום:
כי תחת יופי - כי כל אלה יבא לך תחת יפייך:
כיבא - קיוטור"א ליחה כמו שיחנא וכיבי דקדושין דפלימו (דף פא:):
פתהן - כמו פתחיהן:
יערה - כמו ותער כדה (בראשית כד):
שנשפכו כקיתון - שופכות דם זיבה:

כיער - נתמלאו שער ונמאסות לתשמיש:
אנשי שחץ - מדברים בלשון גאוה ולעגי שפה:
סעדת - תשמיש:
פת עמילה - בעולה:
שאינה עמילה - בתולה:
פת עמילה - ברייאי"ה בלע"ז:
גורדלי - לבן היה:

דף סג.

ביין חרדלי - שחור כלומר לבנה או שחורה:
במסב רחב - מיסב מטה שמיסב עליה בשעת אכילה ולענין ניאוף אשה שמנה:
קצר - כחושה:
חבר טוב - אשה טובת מראה:
דצימצמאי מלכתא - כך שמה:
מתני' באלה - מפרש בגמ' קולפא מצוק"ה בלע"ז:
וכתתו חרבותם - ואי תכשיטין נינהו לא יהו בטלין לעתיד:
בירית - בגמרא מפרש:
טהורה - אינה מקבלת טומאה:
ויוצאין בה - דלא שלפא ומחויא שלא יראה שוקה:
כבלין טמאין - בגמ' מפרש לה:
גמ' שרגא בטיהרא - נר בצהרים מתוך שאינו צריך אינו נאה אבל בזמן הזה שהוא עת מלחמה תכשיטין הן:
ופליגא - הא דקתני בטלין לימות המשיח פליגא דשמואל דלשמואל אין בטלין לימות המשיח:
לא יחדל - משמע לעולם אלמא יש עניות ועשירות ש"מ נחמות שנתנבאו הנביאים ולא יהיה כנעני עוד (זכריה י"ד:כ"א) לא לימות המשיח נתנבאו שהן מן העולם הזה דאם כן חדל לך אביון:
מסייע ליה - ברייתא דקתני בטלין לימות המשיח לרבי חייא בר אבא:
לא נתנבאו - דברי נחמות שלהן:
עין לא ראתה - עין של נביאים לא שלטה לראותו:

בדברי תורה כתיב - הוי זהיר לחזר על משנתך שתהא מזומנת לך בשעת הדין להביא ראיה כחרב על ירך גבור לנצח במלחמה והוא הודך והדרך:
דליגמר איניש - לגרוס שמעתא מרביה ואף על גב דלא ידע לכולהו טעמיה:
והדר ליסבר - טעמיה דהא קשה ליה לרב כהנא ולא הוה ידע להאי טעמא ותלמודיה הוה קים ליה מדהוה בר תמני סרי:
המחדדין - שואלין ומשיבין ולא לקפח אלא להתחדד:
והדרך - כמו וחדדך:
ותורך - ותלמדך:
עושר וכבוד ליכא - בתמיה כיון דאיכא אורך ימים כ"ש עושר וכבוד:
למיימינין - של תורה שמפשפשין טעמיהן בדקדוק ובוררין כימין המיומנת למלאכה:
למשמאלין בה - שאין יגעים בה כל צרכן אי נמי מיימינין בה עוסקין לשמה משמאילים שלא לשמה:
הנוחין זה לזה - נושאין ונותנין בה בנחת רוח מתעסקין כדי שילמדו זה מזה:
ידבר עמים תחתינו - ישפיל וכל שפלות בנחת ל"א הנוחין מנהיגין זה את זה להבנתה של הלכה כמו לך נחה (שמות ל"ב:ל"ד) ידבר תרגום של ינהג:
ומי יאמר לו מה תעשה - שומר מצות יוכל לומר לו:
המקשיבין - מלמדים זה את זה ומבינים זה מזה ולישנא דקרא נקט:
בגנים - בתי מדרשות:
חבירים מקשיבים - זה לזה להם אני אומר שישמיעוני קולם ואענם:
ברח דודי - בתריה כתיב:
המדגילים - מאספין זה את זה ואומרים בא ונלמוד ונבין בין שנינו הואיל ואין לנו רב ללמדנו:
צורתא - שורש הדבר קצת למדו מרבם:
גדול המלוה - לפי שאין העני בוש בדבר:
ומטיל לכיס - מעות ומלאי להשתכר בהן למחצית שכר ואיידי דאיירי רבי אבא אמר ריש לקיש נקט כל הני מילי דאגדתא דאמר להו ר' אבא משמיה:
חוגרו - הדבק בו שסופך ליהנות מתלמודו:
אל תדור בשכונתו - שאינו יודע בדקדוקי מצות ואין חסידותו שלם וסופך ללמוד ממנו:
מונע חסד - שאינו מניח העניים לבא לפתחו:
למס - דהיינו כלב:

דף סג:

מרעהו - מונע חסד ואע"ג דלא כתיב מונע ממילא משמע שכל תיבה שראשה מ"ם משמשת נטילה היא כמו ויקח מידם (שמות ל"ב:ד') אבדו גוים מארצו (תהילים י':ט"ז):
למיפא - לאפות עיסה שהשאיל בעה"ב תנורו:
שקילי ניביה - נטולות ד' שיניו שהוא נושך בהן אותן שיניים קרי ניבין כדאמרינן באלו טרפות (חולין דף נט.) גמל ניבי אית ליה:
שקילי טופריה - נטולות צפרניו מלסרוט:
שקולא - נטולה טובתך ומוטלת על הקוצים:
טיבותיך - טובת הנאת נחמתך כמו מחזיק טוב הגרי"א בלע"ז:
עד כאן - עד ודע כי על כל אלה וגו':
עד כאן לתורה - שמח בתלמודך למוד משמחה ומטוב לב והלך בדרכי לבך להבין מה בלבך לפי ראות עיניך:
מכאן ואילך למעשים טובים - ודע כי על כל אלה על כל מה שלמדת סופך ליתן את הדין אם לא תקיים:
אצעדה - של זרוע:
ואילו אצעדה טמאה היא - דכתיב (במדבר לא) במעשה מדין אצעדה וצמיד וגו' וכתיב תתחטאו אתם ושביכם:
תחת אצעדה - שבזרוע עומדת בשוק להחזיק בתי שוקיה שלא יפלו ויראו שוקיה הלכך טהורה דלאו לנוי היא וכלי תשמיש נמי לא הוי אלא כלי המשמש כלי דומיא דטבעות הכלים דאמרינן בפרקין דלעיל דטהורין ויוצאין בהם דצורך לבישה היא ומישלף ואחויי נמי ליכא למיחש דלא מיגליא לשוקה:
בירית באחת - משוקיה:
ושלשלת משוי להו מנא - בתמיה דקתני כבלים טמאים:
וכי תימא כדר' שמואל כו':
משמיע קול בכלי מתכות - בריש פרקין:
ועשו להן שלשלת כו' - הלכך שלשלת תשמיש אדם הוא ולאו תשמיש כלי דלא תקבל טומאה ואין יוצאין בהן דילמא שלפא לשלשלת שהיא של זהב ומחויא דכי שקלת לשלשלת לא מיגליא שוקה שהרי בירית במקומה עומדת:
יישר וכן אמר ר' יוחנן - יפה אמרת וכן שמעתי מר' יוחנן:
מציץ - שהוא דבר מועט ומנאו עם תכשיטי כהן:

יו"ד ה"א מלמעלה קדש למ"ד מלמטה - כלומר השם שלם בשיטה עליונה וקדש למ"ד בשיטה תחתונה שלא להקדים שאר אותיות למעלה מן השם מאחר ששני שיטין היו ורבינו הלוי שונה קודש לה' מלמטה והיא היא:

אני ראיתיו ברומי - שנכנס לאוצר המלך ליטול מה שירצה במס' מעילה (דף טו:) במעשה בן תלמיון:

כי סליק רב דימי לנהרדעא - חזר בו ממה שאמר ציץ אריג הוא:

מאו בגד - דכתיב גבי שרצים או בגד או עור או ריבוי הוא:

אריג ותכשיט כל שהוא - חציו אריג וחציו תכשיט שאינו אריג וכולו הוי כל שהוא כלומר דבר קטן:

מוסיף שק על הבגד - בדבר זה שהשק טמא משום אריג ולקמיה מפרש ליה:

ההוא במדין כתיב - גבי טומאת מת ושרץ ממת לא יליף להחמיר דמה למת שכן טומאתו חמורה:

דף סד.

כלי כלי - בשרצים כתיב כל כלי אשר יעשה מלאכה וגו' ומגופיה דקרא דשרצים לא מצי יליף דאשר יעשה מלאכה לאו כלי תכשיט משמע:

שק - הוא עשוי מנוצה של עזים שאף על פי שאינו אריג אלא קלע קטן עשה מנוצה של עזים לתלות בו בתי נפש לצואר בתו טמא שדרכו בכך ותכשיט הוא וה"ק שהוא טמא משום אריג ואע"פ שאינו אריג:

קולע ג' נימין כו' - ג' חוטין של מטוה של נוצה של עזים צבועה:

ותולה בצואר בתו - וקליעתה זו היא אריגתו מאחר שהוא טווי כדאמרן גבי תיכי חלילתא בריש פירקין דקרי להו אריג והא דקאמר אע"פ שאינו אריג כלומר לאו אריג ממש:

אין לי אלא שק - העשוי ללבוש רועים:

קילקלי - מסרך של סוס שקורין פייטרא"ל:

חבק - צינגלא של סרגא ואוכף ועושין אותה מנוצה של עזים טווי ואריג:

יכול שאני מרבה החבלים והמשיחות - לציא"ל שעושין למדוד וקולעין מן הנוצה כמו שנתלשה ואינו טווי ולא דמי לקולע שלש נימין דלעיל דהתם טווי הוא וזו היא אריגתו:

יכול שאני מרבה כו' - הואיל וכתיב כל:

ודין הוא שלא נרבה - ולא צריך קרא למעוטי:

הן - תמיה הוא וכי דברים כוונים הם:

אם היקל בטומאת שרץ שהיא קלה - כלומר אם היקל מלטמא חבלים ומשיחות היקל לך בשרץ שטומאתו קלה טומאת ערב:
נקל - גם אנחנו בבנין אב זה במת שטומאתו חמורה טומאת ז':
השתא דאתיא גזירה שוה - וכי היכי דיליף מת משרץ למעוטי חבלים ומשיחות יליף נמי שרץ ממת לכל מעשה עזים לרבות קילקלי וחבק:
אין לי אלא בשרץ - דאו שק התם כתיב:
אם ריבה - לטמא דבר הבא מזנב הסוס בטומאת ערב הוא דריבה:
שהיא מרובה - שכל המגעות טומאת ערב הן בין דשרץ ונבילה ושכבת זרע מגע הזב ומגע טמא מת:
נרבה אנו בטומאת ז' שכן מועטת היא - שאינה בכל המגעות אלא במגע המת בלבד:
מופנה - צריך שתהא גזירה שוה זו מב' תיבות דבגד ועור מופנין למדרש זה שלא יהו צריכין לגופן ומאחר שמופנין ללמוד גזירה שוה ה"ל כמאן דכתיב דרשא בקרא בהדיא ואין משיבין עליה:
דאי לאו מופנה - אמרינן לגופן באו ולא ילפינן להא מילתא מינייהו:
דאיכא למיפרך כו' - וה"ה דמצי למימר הכי אגזירה שוה קמייתא ומיהו אסקי לכולה ברייתא ברישא ופריך אהא דסליק מינה ובשינויא דמשנינן בהא מתרצה נמי קמייתא:
לאי - באמת:
וכתיב ביה בשכבת זרע - דבגד ועור טמאים הם בו:
מצד אחד - הכתובין בשרץ מופנים כדאמרן אבל הכתובין במת אין מופנין:
הניחא למ"ד כו' - פלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן היא במסכת נדה בהמפלת (נדה דף כב:):
אלא למאן דאמר למידין - אם אין תשובה:
ומשיבין - אם יש להשיב:
מאי איכא למימר - הרי יש להשיב שכן מטמא בכעדשה:
והנוגע בכל טמא נפש או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע:
דפוס של דדין - שמונחות בו:
גיחוך - ליצנות:
לקלקולכם - של מעשה שטים לזנות את בנות מואב שמא כך עשיתם במדין לכך אתם צריכין קרבן:
לא נפקד - לא נחסר מדת יהודית:

דף סד:

שזנו - לשון מזון שנהנו במראית העין:
תכשיטין שבחוץ - טבעת:
תכשיטין שבפנים - כומז:
לומר לך המסתכל באצבע - שהיא מקום טבעת כמסתכל במקום כומז שהרי כפרה זו על שנסתכלו בה:
מתני' בחוטי שער - שקולעת בהן שערה:
בין משלה - תלושין:
בין משל בהמה - כגון של סוס:
שהן תפורין - לסבכה דתו לא שלפא להו לאחוויי:
לחצר - אכבול ופיאה נכרית קאי דאסרו לעיל למיפק בה לרה"ר ואיצטריך לאשמעינן דלחצר מותר וכבול דסיפא דמתני' לא איפלגו בה אמוראי דלכולי עלמא כיפה של צמר:
פיאה נכרית - קליעת שער תלושה וצוברתה על שערה עם קליעתה שתראה בעלת שער:
במוך שבאזנה - שנותנת לבלוע ליחה של צואת האוזן:
שבסנדלה - לתענוג:
לנדתה - באותו מקום שיבלע בו הדם ולא יטנף בגדיה:
פלפל - פלפל ארוך נותנת אשה בפיה שריחה רע:
גלגל מלח - כמו גרגיר מלח לרפואת חולי שינים:
שנתנה לתוך פיה - מבעוד יום:
שן תותבת - נותנת בלחייה ממקום אחר והיא של זהב:
רבי מתיר - לצאת בה:
וחכמים אוסרין - דכיון דמשונה משאר השינים דילמא מיחייכי עלה ושקלה לה מהתם וממטי לה בידה ובגמרא אמרינן דשל זהב נקט דווקא ל"א שן תותבת שן של אדם היתה ואהיתירא דלעיל קאי ולאו אפלוגתא דרבי ורבנן והכי קאמר בפלפל ובגלגל מלח ושן תותבת שן של זהב רבי מתיר כו':
גמ' דלא מאיס - וליכא למימר דמשלפא ליה משום דמחכו עלה וממטי ליה בידיה:
דבת מינה הוא - ולא מינכר ולא מחייכי עלה:
ובלבד שלא תצא זקנה - בחוטי שער של ילדה וילדה בשל זקנה דלבנות על שחורות או שחורות על לבנות מאיס ואתי למישלף:

כל שאסרו חכמים - בריש פרקין חוטי צמר ופשתן טוטפת ושאר השנויים במשנה שאסור ללכת בהן לרה"ר:

אסור לצאת לחצר - ואף על גב דשרי לטלטולינהו דתורת כלי עליהן כדאמרן הרי הן ככל הכלים הנטלים בחצר מיהו דרך מלבוש אסור דמרגלה ליה ונפקא ביה לרה"ר:

חוץ מכבול ופיאה - שמותר לחצר כדתנן במתניתין וטעמא מפרש לקמיה:

הכל ככבול - כל הנאסרים לא נאסרו אלא לרה"ר אבל לחצר מותרים ככבול:

בשלמא לרב ניחא - מדנקט הני ושבקינהו לאינך דמיתני בהדייהו לאיסורא ברישא דמתניתין מכלל דכולהו אף לחצר באיסורייהו קיימי:

כדי שלא תתגנה - התירו לה קצת קישוטים הנאים:

כדתניא - דחשו רבנן להכי:

בנדתה - היו דורשין הראשונים כמשמעו כדבר המנודה ומרחיקה מבעלה:

שלא תכחול - עיניה:

ולא תפקוס - שרק על פניה טינפאנ"ל בלע"ז והוא אדום:

תהא בנדתה - בטומאתה:

עד שתבא במים - לטבול ואע"פ שעברו ז' שלה ופסק מעיינה:

כל שאסרו חכמים משום מראית העין - שלא יחשדוהו באיסור כגון שריון וקסדא ומגפיים או לא יקשור גמלים זה בזה דמיחזי כאזיל לחינגא:

ולא בזוג אע"פ שהוא פקוק - ואינו מוליד קול לא תצא בהמה בו וטעמא פרישנא בפ' במה בהמה (לעיל דף נד:) משום דמיחזי כאזיל לחינגא:

ותניא - בברייתא דבחצר דליכא מראית העין מותר:

דף סה.

שוטחן בחמה - מי שנשרו כליו בדרך במי גשמים:

אבל לא כנגד העם - שלא יאמרו כבסן בשבת האי תנא סבר דמידי דמשום מראית העין מותר בחדרים:

אוסרין - כרב:

עשתה לו בית יד - למוך שבאותו מקום מהו למיסריה דילמא שקלה וממטא לה בידים דלא מאיס לאוחזה בבית יד שלה:

עשתה לה בית יד מותר - דלא אמרינן לא מאיס אלא אפילו בבית יד מאיס:

רבי יוחנן נפיק ביה לבי מדרשא - במוך שבאזנו שהיה זקן והיתה לו צואת האוזן מרובה:

וחלוקין עליו חבריו - מפני שלא היה קשור באזנו והוא יוצא בו לרה"ר:

והא תני רמי והוא שקשור כו' - וכי קשור מיהא אפילו לרה"ר מותר ואמאי קאמר לבי מדרשו ולא קאמר לרשות הרבים ומשני דר' יוחנן קשור ולא מיהדק הקשר ולשון ראשון מיושב מזה:

הא דמיהדק - דר' יוחנן היה תוחב באזנו יפה ומהדק ולא בעי קשירה ודרמי בר יחזקאל בדלא מיהדק ל"א מתלמידי רבינו הלוי דרבי יוחנן קשור הוה ובית מדרשו סמוך לביתו הוה ולא היתה רה"ר מפסקת:

לדורשיני - לחולי השינים:

זנגבילא - גינזירו:

דרצונא - קנמון:

לא שנו - דחכמים אוסרין אלא של זהב שמשונה במראה משאר שינים ודילמא מבזו לה ושקלה לה בידה וממטיא:

אבל של כסף - שדומה לשאר השינים דברי הכל מותר לשון רבותי ולי נראה טעמא דשל זהב משום דחשיבא ואתי' לאחויי לכך אסור אבל של כסף לא חשיבא ולא אתי' לאחוויי וללשון רבותי קשיא לי הא דאמר אביי רבי ור"ש בן אלעזר כו' ואי טעמא דרבנן משום דחייכי עלה הוא מאי שנא רבי דקחשיב ליה רבנן נמי לאו לאחוויי חיישי ויש לתרץ דרבנן מיסר קאסרי מכל מקום ורבי מתיר דקסבר לא חייכו עלה ולא שלפא להו ומיהו ה"ל למיחש דלמא שלפא לה משום אחוויי אלא לא שלפא משום דאי מחוי לה גנותא היא:

רבי הא דאמרן - דלא חייש דילמא שלפא:

פוטר בכובלת - ואוקימנא דהאי פוטר מותר לכתחילה הוא ואמר טעמא מאן דרכה למיפק בכובלת אשה שריחה רע ולא שלפא ומחויא גנותה:

למטה מן הסבכה - כגון כיפה של צמר:

יוצאה בה - דלא חיישינן דילמא שלפא ומחוויא דמיגלי שערה ומגניא בה שהשבכה נוי הוא לשער:

מתני' סלע - מטבע הוא:

צינית - מפרש בגמ':

הבנות קטנות - שמנקבות אזניהם ואין עושין נזמים עד שיגדלו ונותנין חוטין או קסמים באזניהם שלא יסתמו אזניהם לוי"ה:

ואפילו - רבותא קאמר דאע"ג דלאו תכשיט נוי הוא אורחא בהכי ולא משאוי הוא ויש מפרשין חוטין שקולעת בהן שערה דאסרינן לגדולה בריש פרקין התם משום דשכיחא בהו טבילה אבל קטנות דלא שכיחא בהו טבילה שרי ולשון ראשון הגון מזה חדא

דקטנות נמי צריכות טבילה לטומאת מגע משום טהרות ואף נדות נמי שכיחות בהו כדתניא (נדה דף לב.) מעשה שהיה והטבילוה קודם לאמה ועוד מדקתני אפי' בקיסמין איכא למישמע דחוטין נמי אאזנים קיימי דאי חוטי הראש לא שייך למיתני אפי' בקסמין:

ערביות - נשים ישראליות שבערב:

יוצאות רעולות - דרך ערביות להיות מעוטפות ראשן ופניהם חוץ מן העינים וקרי לה בלשון ערבי רעולות היינו הרעלות דכתיב גבי תכשיטי נשים בספר ישעיה:

מדיות - נשים ישראליות שבמדי:

פרופות - שמעטפות בטלית ותולה הרצועה בשפתה האחת כנגד צוארה ובשפתה השנית כורכת אבן או אגוז וקושרת הרצועה בכרך ואין הטלית נופל מעליה:

פורפת - כמו קרסים דמתרגמינן פורפין כל המחבר בגד לחבירו קרי פריפה:

ובלבד שלא תפרוף לכתחלה בשבת - ובגמ' פריך והאמרת רישא פורפת:

גמ' בת ארעא - מכה שהיא תחת פרסת הרגל וקושר בה סלע לרפואה:

דאקושא - שהיא קשה ומגינה על המכה מקוצים ויתדות דרכים:

שוכתא - ליחלוחית היוצא מן הכסף ובלע"ז רוי"ל ויפה למכה שוכתא כמו דשתך טפי דאלו מציאות (ב"מ דף כו.) ומשתכין כנחשת דתענית (דף ח.):

לייעבד טסא - דכספא טיבעא למה לי אלא משום צורתא דטיבעא מעליא למכה ולאו שוכתא:

לייעבד פולסא - עגול של עץ ויצור עליו:

אמר אביי ש"מ - ממתני' דנקט סלע:

כולהו בהדדי מעלו לה - ולהכי נקט סלע דאיתנהו לכולהו אקושא ושוכתא וצורתא:

לא שביק להו לבנתיה כו' - מפרש לקמן טעמא דכולהו:

גניאן גבי הדדי - לישן זו אצל זו בעודן בתולות:

מקואות ביומי ניסן - של מים מכונסין או סמוך לנהר וממשיך לתוכן מי הנהר וטובלות שם:

ומפצי ביומי תשרי - שטובלות בפרת ומפני הטיט שלא יהא חציצה נותנות המפץ תחת רגליהן:

דצבעונין - וחייש למישלף ואחווייי:

המסוללות - מתחככות משום תאות תשמיש:

דף סה:

פסולות לכהונה - לכהן גדול דלא הויא בתולה שלימה דאע"ג דכהן גדול ביומיה לא הוה הואיל ודרך זנות חשיב ליה לאו אורח ארעא:

דלא לילפן גופא נוכראה - ויתאוו לשכב עם איש:

מטרא במערבא - בארץ ישראל:

סהדא רבה פרת - פרת מעיד בדבר שהוא יורד מארץ ישראל לבבל וגדל ממי הגשמים ויודעין בני בבל שירדו גשמים בהרי ארץ ישראל ושמחים על אחיהם ואבוה דשמואל נמי כרב סבירא ליה דאמר פרת גדל ומימיו מתברכין ע"י גשמים:

וסבר שמא ירבו נוטפים - היינו גשמים על הזוחלין הנובעין ותנן במסכת מקואות (פ"ה מ"ה) הזוחלין כמעיין והנוטפין כמקוה ושנינו בת"כ אך מעין ובור מקוה מים יכול מילא על כתפו ועשה מקוה בתחילה יהא טהור ת"ל מעיין מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין ת"ל אך מעיין המעיין מטהר בזוחלין ומקוה מטהר באשבורן ומהו אשבורן דקוו וקיימי לאפוקי שאם הטביל בו כלים דרך זחילתו כשהן נמשכין ויורדים למקוה לא עלתה להם טבילה דבור ומקוה כתיב דקוו וקיימי אבל נובעין מטהרין כמו שהן זוחלין ומושכין מגבוה לנמוך כדרך כל הנהרות הלכך ביומי ניסן שהנהרות גדילים ממי הגשמים של ימי החורף ומהפשרת השלגים חייש שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין שניתוספו בנהר מן הגשמים על הזוחלים החיים ובטלו הזוחלין החיים בנוטפים ואין תורת מעיין עליהן לטהר בזוחלין אלא באשבורן ועביד להו מקוואות דקוו וקיימי ואני קבלתי מרבינו הלוי משום דספק זיבות נינהו וזבה טעונה מים חיים ואי אפשר להעמיד שמועתו משום דאמרינן חומר בזב מבזבה שהזב טעון מים חיים וזבה אינה טעונה מים חיים וחזרתי ובדקתי לפרשה וכן נראה בעיני כמו שפירשתי ורובא דעלמא מפרשים נוטפין כשאובין ולאו מילתא היא דתנן הנוטפין כמקוה: דהוו להו שאובין ל"ג:

מכיפיה מיברך - משפתו וממקורו ומסלעו סלע מתרגמינן כיפה מכיפיה מיברך ולא ממי הגשמים:

ופליגא דידיה אדידיה - דשמואל אשמואל:

אין המים מטהרין בזוחלין - אין מטהרין אדם וכלים הטובלין בהן דרך זחילה וצריך להמשיכן למקוה ולטבול במקוה:

אלא פרת ביומי תשרי - שחדלו הגשמים ורבו הזוחלין עליהם ויש תורת מעיין על נהרות המושכין אלמא סבירא ליה שגדילין ממי הגשמים ואני שמעתי בבכורות מטהרין

בזוחלין שהנוטפין שבתוכן מטהרין בריבוי הזוחלין ויתבטלו הנוטפין בהן להיות זב וזבה טובלין בהן בשביל הזוחלין:

והא אמרת רישא פורפת - וההיא ודאי לכתחלה קאמר בשבת דאי מבעוד יום ולאשמועינן דיוצאה בו בשבת הא תנא רישא מדיות פרופות:

סיפא - דקתני לא תפרוף:

אתאן למטבע - דלאו בר טלטול הוא אבל אבן שהקצה לכך ראוי לטלטול:

להוציא לבנה הקטן - לאוכלו:

תיבעי למאן דאמר - פלוגתא בכל כתבי הקדש (לקמן דף קכ.) לובש כל מה שיכול ללבוש דברי רבי מאיר ואפילו עשרה חלוקים זה על זה רבי יוסי אומר שמונה עשר כלים כדרך שהוא לובש בחול:

דרך הוצאה בכך - כגון מוכרי כסות מוציאין אותו דרך מלבוש:

מתני' הקיטע - שנקטעה רגלו:

יוצא בקב שלו - דמנעל דידיה הוא:

דף סו.

ור' יוסי אוסר - דלאו תכשיט הוא:

ואם יש לו בית קבול כתיתין - שנחקק בו כדי קיבול כתיתין של בגדים רכין ומוכין להניח ראש שוקו עליהן:

טמא - מקבל טומאת מגע אבל אם אין לו אלא בית קבול ראש שוקו ואינו מניח שם כתיתין לאו בית קבול לטומאה והוה ליה כפשוטי כלי עץ ודומיא דשק בעינן שקבול שלו עשוי לטלטל על ידו מה שנותנין לתוכו אבל שוקו אינו מיטלטל ע"ג הכלי:

סמוכות שלו - סמוכות של קיטע יש קיטע בשתי רגליו מהלך על שוקיו ועל ארכובותיו ועושה סמוכות של עור לשוקיו:

טמאין מדרס - אם זב הוא דהא לסמיכת גופו עביד ומדרס הזב עושה אב הטומאה:

ויוצאין בהן בשבת - דתכשיט דידיה הוא:

ונכנסין בהן לעזרה - דאע"ג דתנן (ברכות דף נד.) לא יכנס אדם להר הבית במנעלו הני לאו מנעל נינהו דלאו בראש רגלו הן:

כסא - יש קיטע שיבשו וכווצו גידי שוקיו ואפי' על ארכובותיו אינו יכול לילך ועושין כמין כסא נמוך ויושב עליו וכשהוא מהלך נסמך על ידיו בספסלים קטנים ועוקר גופו מן הארץ ונדחף לפניו וחוזר ונח על אחוריו והכסא קשור לו מאחריו:

סמוכות - של אותו קיטע עושה לה סמוכות של עור או של עץ לראשי שוקיו או רגליו התלויין וכשהוא נשען על ידיו ועוקר עצמו נשען גם על רגליו קצת:
ואין יוצאין בהן בשבת - רבותינו אומרים מפני שאינם צריכין לו כל כך ולא נהירא לי טעמא ואיכא למימר דאיידי דתלו ולא מנחי אארעא זימנין דמשתלפי:
ואין נכנסין בהן בעזרה - דמנעל נינהו:
לוקטמין - טלמשק"א נעשין לשחוק להבעית תינוקות:
טהורים - מלקבל טומאה דאינו לא כלי תשמיש ולא תכשיט:
גמ' היכי תנן - הקיטע יוצא ורבי יוסי אוסר או אין הקיטע יוצא ורבי יוסי מתיר:
בר שירא:
קיטונא - חדר קטן של בית המדרש:
סמך סמך - ר' יוסי אוסר שתי תיבות שיש בהן סמך סמך זו אצל זו:
או של שמאל בימין - סנדל של שמאל נעל בימין וחלצה דחליצה בימין הוא דגמר רגל רגל ממצורע:
מאן תנא - דסנדל של עץ חשיב נעלו:
סנדל של סיידין - מוכרי סיד וכשמתעסקין בו נועלין אותו ושל עץ הוא מפני שהסיד שורף את העור:
ואמר רב הונא גרסי':
מאן הודו לו ר' מאיר - דאמר הקיטע יוצא בקב שלו:
ור' יוחנן בן נורי מטהר - דלאו אורחא לעשות מקש אלא מקנים ומנעל נמי לאו אורחיה מעץ אלא מעור זה לשון רבותי ולי נראה סנדל של סיידין של קש הוא ור' יוחנן בן נורי מטהר בכלי קש דלאו עץ נינהו ור' עקיבא כעץ חשיב להו דקשין הן:
קש - זנבות השבלים:
ואין טמא מדרס - דלא מסתמיך עליה הא דנקט טומאת מת ה"ה לכל טומאת מגע אלא משום דאמר אין טמא מדרס שהוא אב הטומאה נקט נמי טומאת מת והכי קאמר נעשה אב הטומאה ע"י מת דכלי עץ שיש לו בית קבול הוא ומקבל כל טומאת מגע ואהל ועל ידי כל הטומאות הוא נעשה ראשון ועל ידי מת שהוא אבי אבות הטומאה נעשה אב הטומאה ואין נעשה אב הטומאה ע"י מדרס דקסבר לאו לסמיכה עבידי אלא לתכשיט ואומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו:
עגלה של קטן - לצחק בה ולטלטלו עליה:
טמאה מדרס - הואיל ופעמים שיושב עליה והאי נמי זימנין דמסתמיך עליה:

טהור מכלום - לא מדרס ולא שאר טומאה לא מטמא מדרס משום דלאו לסמיכה עביד שעל רגלו מהלך ואע"ג דמיסתמיך עליה לפרקים ושאר טומאה נמי לא דפשוטי כלי עץ הוא אלמא אע"ג דזימנין דמסתמיך עליה הואיל ועיקר עשייתה אינה לכך אינה טמאה מדרס ואין לומר משום דפשוט הוא יהא טהור ממדרס דלא הוזכרה טהרת פשוטי כלי עץ אלא לטומאת מגע ואהל דטעמא משום דאיתקש לשק הוא וגבי מת ושרצים הויא היקישא:

דף סו:

לתרוצי סוגיא - לתקן פסיעותיו ולזקוף קומה מפני שרגליו ושוקיו רותתות ולא לסמיכת כל גופו:

אני שונה אשה חולצת בהן - אלמא נעל קרינא ביה:

חמרא דאכפא - חמור הנישא בכתפיים הליצנים עושין אותו ונראה כמי שרוכב עליו ובמקומנו נקרא ארדפיס"א:

קישורי - אשקצ"ש שמהלכין בהם במקום טיט וקשיא לי נהי דטהורין מטומאת מגע דפשוטי כלי עץ נינהו אבל מן המדרס למה טהורין:

פרמי - טלמוסא הנקשרת על הפרצוף להבעית הבנים קטנים:

מתני' בקשרים - מפרש בגמרא:

בזגין - אישקליט"ש של זהב לנוי:

גמ' אדא מרי - כך שמו:

קשרי פואה - גרנצ"א קושרים בקשרים ותולין בצואר לרפואה ולא ידעתי לאיזה חולי:

מוקמי - מעמידין החולי שלא יגדל:

ה' - קשרים:

מסו - מתרפאין:

נגרי - פסיעות:

נפל פותא בבירא - נפל רפואת הפואה בבור דאין אדם נזהר בכל אלו:

מאי איריא בנים - לרב יהודה פריך אי קישורין דמתני' לרפואת חולי נינהו מאי איריא בנים:

געגועין - ברמור"ט מגעגע עליו ואינו יכול ליפרד ממנו ורפואה זו לא שייכא בנקבות שאין האב מחבבן כל כך מתחילתן שיהיו מגעגעין עליו:

תפילין - שיד ימינו קושרתו לשמאלו זהו סימן לגירסא:

סכנתא - שמגעגע יותר מדאי:

סחופי כסא - כוס שיש בו הבל כגון שעירו ממנו מים חמין וכופהו על הטיבור למי שחש במעיו ואוחז הכוס את הבשר ומושך אליו את המעיים ומושיבן במקומן:
לסוך - בכפות ידיו ורגליו:
דרב הונא מבי רב - שהיה בא מבי רב שהוא רבו וכן רב מבי ר' חייא ור' חייא מבי רבי:
מבסמי - שכורין שהיו משקין את התלמידים ואלו מפני שחשובין הן היו עושין להן דבר להפג את יינן:
לגוייתא דידייהו - תוכי ידיהם דהיינו כף:
דצייל - שהולך ונעשה צלול כל שעה מחום הבשר:
שיעא דדנא - מגופת החבית:
דציל האי שיעא - מחמת המים:
ליחנק - מי שנפרקה חוליא של מפרקת צוארו ונופלת בגרונו תולין אותו בראשו שיהא צוארו נפשט ודומה לחניקה:
לפופי - לכורכו בבגדים וקושרו בחגורה רחבה ומתיישבין פרקי אבריו שהן רכין ונשמטין בחבלי הלידה וקורין אנמלטוייי"ר בלע"ז:
מתני בנים - שתי שמועות דאיירי בקטנים היה שונה בשם רבי (אבא) בר הונא משמיה דרב חמא בר גוריא:
בן - חדא שמעתא דאיירי בקטן מתני בשמיה:
תרוייהו - געגועין ולפופי:
כל מנייני - כל לחישות ומפני שכופלין אותן יש ג' פעמים ויש יותר קרי להו מנייני:
בשמא דאמא - פלוני בן פלונית:
דמיפרשי - כל לחשים שמפורש מניין כמה פעמים שיאמרו ויכפלו אותו:
כדמפרשי - כופלין אותו כפי מניינו ודלא מיפרשי בהם סתם כפילתן ארבעין וחד זימנין:
אבן תקומה - אבן שנושאות אותה נשים עוברות שלא יפילו וקורין לה קוטאנ"א בלע"ז:
במשקל - שום דבר ששקלוהו כנגדה:
ולא שהפילה - ולא תאמר שלא התירו לצאת בה אלא לאשה שעלולה להפיל עוברה שהפילה כבר עובר אחר:
ולא שעיברה - שידוע לה שהיא מעוברת:
והוא דאיכוין ותקל - שנמצא החפץ מאליו למשקל האבן ולא שחיסרו ממנו או הוסיפו עליו לכוונו:
בת יומא - שאחזתו בכל יום:
זוזא חיוורא - צרוף וחדש:

למלחתא - למקום שריפת המים שעושין נגרים על שפת הים להמשיך מים לבריכות רחבות העשויות לכך וכשנתמלאו סותם החריצין והשמש שורף את המים שמלוחין הן ונעשה מלח:

בחללא דבי צוארו - תחת גרונו כנגד מפתחי חלוקו לשון רבינו הלוי:

נירא ברקא - ליצא של שער:

פרשת דרכים - מקום ששני דרכים מתפרשים:

שומשמנא גמלא - נמלה גדולה:

דדרי מידי - שטוען כלום:

לישקליה - לשומשמנא:

בגובתא דנחשא - כמין קנה של נחשת:

ולסתמייה באברא - יסתום פיה בעופרת:

גושפנקי - חותמות ולאו דוקא שיתין נקט ולאו דוקא חותמות של צורה אלא סתימות הרבה זו על זו שעוה על העופרת ושוב זפת ושוב טיט:

וליברזוליה - ינענענו:

ולידריה - ישאנו:

ולימא ליה - לשומשמנא:

טעונך עלי - מה שהיית נושא אשאנו:

וטעונאי - החולי שלי:

איניש אשכחיה ואיפסיק ביה - חולי כזה שזה עושה וכי אמר ליה טעונך עלי זהו חולי של חברו:

כוזא חדתא - כלי חרס קטן חדש:

אוזפן - הלוני:

וליהדריה ז' זימני אירישיה - יקיפנו סביבות ראשו:

דף סז.

לאשתא תילתא - שחפת שלישית שבאה מג' ימים לג' ימים:

סילוי - ענבים קטנים:

ושבעה ציבי - קסמים:

כשורי - קורות:

ושבעה סיכי - יתידות קייבל"ש בלע"ז:

משבעה גשורי - גשרים:

ז' **סינרי** - צנור הדלת חור האסקופה שציר הדלת סובב בו:
כופרי - זפת שזופתין הספינות:
ארבי - ספינות:
ושבעה בוני כמוני - גרעיני כמון ל"א בוני כמון גרסי' מלא אגרוף:
ושבעה ביני מדיקנא דכלבא סבא - שבעה נימי מזקן כלב זקן:
אשתא צמירתא - חולי שמחממת וקודחת את הגוף:
וורדיני - סנה:
ליחרוק - אישקרני"ר כמו דמיבלע חירקייהו דאלו טריפות (חולין דף נמ:): ויאמר משה משום סיפיה מדוע לא יבער הסנה:
ויאמר משה - משום סיפיה מדוע לא יבער הסנה:
כי סר - שיסור החולי:
אל תקרב הלום - שלא יקרב זה החולי אלי:
ליתתיה ולפסקיה - סמוך לקרקע ליתתיה ישפיל:
דמייכת - שאתה שפילה:
דחמיתא אשתא - שראית האש:
לסימטא - שחין קרו"ג בלע"ז:
בזבזיה מסמסייה כסכסייה - שמות המלאכים על שם שקורעים וממסמסים ומכסכסים אותו בז לשון בזעא:
מארעא דסדום - כך הוא הלחש ולא מסדום באו:
בזך בזיך - אין לו משמעות אלא כך הוא הלחש:
עיניך ביך - מראיך ביך שלא תאדים יותר:
אתריך ביך - שלא תרחיב:
כקלוט - שנקלט זרעו בשרירי בטנו שלא יוליד:
לכיפה - אונפול"ש אבעבועות כך לשון רבי יצחק ברבי מנחם נ"ע ולשון רבותי לכיפה למי שכופהו שד:
לימא הכי - לחש בעלמא הוא:
הוית דפקיק דפקיק הוית - לחש הוא:
ליט תבר ומשומת - מקולל ונשבר ומשומת יהא שד זה ששמו בר טיט בר טינא:
לשידא דבית הכסא - אם הזיק לימא לחש זה:
אקרקפי דארי - בראש הארי זכר:
ואאוסי דגורייתא - ובחוטם לביאה נקבה:

אשכחתא לשידאי בר שריקאי פנדאי - כך שמו:
במישרא דכרתי חבטיה - בערוגת כרשין הפלתיו:
בלועא דחמרא חטרתיה - בלחי החמור הלקיתיו:
מאן תנא - דקתני וכל אדם ואפילו עני שבישראל:
רבי שמעון - בפרק שמונה שרצים:
בני מלכים - הלכך לעני נמי חזיא ולא גנותא דידיה דליתחזיא כיוהרא ושליף אי נמי דמגו דחידוש הוא שליף ומחוי:
באריג בכסותו - דלא שליף ליה ומחוי:
מתני' דרכי האמורי - ניחוש הוא וכתיב ובחוקותיהם לא תלכו (ויקרא י"ח:ג'):
גמ' לשיחלא - לכאב האוזן ותולין באזנו:
לשינתא - יש שעשאו כדי שיישן ויש כדי שלא יישן:
דחייא - של שן שועל חי:
לזירפא - נפח מכה דכל פרזלא זריף והאי מסי לזירפא:
שיש בו משום רפואה - שנראית רפואתו כגון שתיית כוס ותחבושת מכה ופרכינן הא אין בו כו' כגון לחש שאין ניכר שיהא מרפא יש בו משום דרכי האמורי בתמיה:
דליכחוש חיליה - שעל ידי שהוא שמן וכחו רב פירותיו נושרין:
דליחזיוה אינשי - ולסימנא עבדי ליה לאודעי דמשיר פירותיו:
טמא טמא - הוא עצמו אומר טמא רחקו מעלי:
כובסי - אשכול תמרים וסימן הוא שמשיר פירותיו:
בפרק אמוראי - בפרק אחד ששנוי בתוספתא דמסכת שבת בהלכות דרכי האמורי:
א"ל - רבי חייא לתנא:
כולהו אית בהו - כל השנויות שם אל תטעה לומר באחד מהן אין בו משום דרכי האמורי אלא בכולן אתה שונה יש בו לבר מהני ב' אלו שאפרש לך:
מי שיש לו עצם וכו' - ולחש דנעצתה כמחט אלו ב' לבדם אין בהם:
חד חד נחית - לחש הוא:
לאדרא - עצם של דג שישב לאדם בושט:
שייא שייא - לחש הוא רד רד:

דף סז:

האומר גד גדי - התמזל מזלי:
וסנוק לא - עיף אל תהי:

אשכי ובושכי - יום ולילה:
יש בו משום דרכי האמורי - וכן בכולן עד סוף פירקא גרסינן הרי זה מדרכי האמורי וה"ג בתוספ':
הוא בשמה והיא בשמו - הוא ואשתו מחליפין שמותיהן זה בזה בלילה משום ניחוש:
דוני דני - התחזקו חביותי:
דן - אינו חק האמורי אלא ע"ז ממש וחייב משום קורא בשם עבודת גלולים:
האומר לעורב צרח - כשהוא קורא אומר לו כן מפני שהוא מבשר בשורות ולוחש לו לחש זה:
שקרא ערבית - איחר יותר משאר חביריו ול"נ שקרא כעורב:
שקראה גברית - כתרנגול כמו קרא גברא (יומא דף כ:):
אשתה ואותיר - כדי שתהא ברכה מצויה ביינו:
המבקעת ביצים בכותל - ואית דגרסי ביצים מקבעת לאחר שיצאו האפרוחים מחזרת הקליפות במקל וקובעתן בכותל לפניהם וזהו לנחש שלא ימותו:
המרקדת לכותח - כשעושה כותח מרקדת. לפניו והוא ניחוש שיתחזק:
המשתקת לעדשים - כשנותנת בקדרה משתקת את כל העומדים כדי שיתבשלו ולגריסין מצווחת:
ה"ג אבל נותנין קיסם של תות - מורי"ר וחזק הוא כחומץ ומועיל לבשל ואין זה לנחש:
ה"ג אבל אסרו חכמים בשברי זכוכית - אע"פ שמשום דרכי האמורי אין בו אסרו חכמים מפני הסכנה שלא יבלע:
בול של מלח - מלא אגרוף מלח בשביל שתאיר ותדליק שאין זה ניחוש אלא מסייע ממש שהמלח צולל את השמן וימשך אחר הפתילה:
טיט וחרסית - מצננין את השמן ואינו דולק מהר:
דמכסי שרגא דמשחא - שעושה לו כיסוי למעלה ממהר לידלק:
נפט - כשמגלין אותו האור הולך ונמשך אליו ומבעיר:
חמרא וחיי - כשמוזגין ונותנין כוס אומר כן לברכה בעלמא:
מתני' כלל גדול - בגמרא מפרש אמאי קרי ליה גדול:
השוכח עיקר שבת - כסבור אין שבת בתורה:
אינו חייב אלא חטאת אחת - בגמרא (לקמן דף סט:) יליף לה שמירה אחת לשבתות הרבה ושמירה לכל שבת ושבת ומסתברא דכי כתיב שמירה אחת לשבתות הרבה כי האי גוונא כתיב דכולא חדא שגגה היא וקרבן אשוגג קאתי:
היודע עיקר שבת - שיש שבת בתורה ונאסרו בה מלאכות:

ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה - על ידי שגגת שבת ששכח ששבת היום מדקתני סיפא היודע שהוא שבת מכלל דרישא בדאין יודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה בענין זה ולא נודע לו בינתים שחטא:

חייב על כל שבת ושבת - חטאת אחת לכל שבת ואע"פ שלא נודע לו בינתים והעלם אחד הוא אמרינן ימים שבינתים הויין ידיעה לחלק שא"א שלא שמע בינתים שאותו היום הויא שבת אלא שלא נזכר לו במלאכות שנעשו בו ושגגה קמייתא משום שבת הוא דהואי והא אתיידע ליה ביני ביני הלכך כל חדא שבת חדא שגגה היא ומיהו על הרבה מלאכות שבכל שבת לא מיחייב אלא חדא דכולה שבת חדא שגגה דהא לא שגג אמלאכות דיודע הוא שהמלאכות אסורות אלא אשבת הוא דשגג:

היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה - שלא ידע שהמלאכות הללו אסורות ועשאם כמה פעמים בכמה שבתות חייב על כל אב מלאכה חטאת אחת ואף על פי שחזר וכפלה בכמה שבתות כולה חדא שגגה היא דהא לא נודע לו בינתים ולענין שגגת שבת הוא דאיכא למימר ימים שבינתים הויין ידיעה לחלק אבל לענין שגגת מלאכות לא אמרו הכי דמשום הפסק ימים אין לו לדעת אלא אם כן ישב ועסק לפני חכמים בהלכות שבת ומיהו בחטאת אחת לא מיפטר על כל שבת דשגגה לאו בשבת הויא אלא במלאכות ושגגות טובא הוו לשבת אחת ובגמרא (לקמן דף ע.) יליף פעמים שהוא חייב על כל אחת ואחת ופעמים שאינו חייב אלא אחת על כל שבת ומסתברא דחיובא בזדון שבת ושגגת מלאכות דאיכא שגגות טובא ופטורא בשגגת שבת וזדון מלאכות דחדא שגגה היא:

דף סח.

אב מלאכה דנקט לאו למעוטי תולדות דה"ה לתולדות ובלבד שיהו תולדות דשני אבות אלא למעוטי היכא דהוו ב' תולדות דאב אחד או אב ותולדה שלו דאינו חייב אלא אחת כדקתני סיפא העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת שתי תולדות של אב אחד אינו חייב אלא חטאת אחת דהרי הוא כעושה וחוזר ועושה בהעלם אחד ואין חילוק חטאות בהעלם אחד אלא בגופי עבירה שאינן דומין או בחילוק שבתות לענין שגגת שבת:

גמ' עוד כלל אחר - לקמן בפירקין (דף עה:) ולא כלל בו אלא ב' דברים כל הכשר להצניע וכל שאינו כשר להצניע וכאן כלל יותר ומשום הכי קרי להו גדול:

וגבי שביעית - בפרק (בנות שוח):

גבי מעשר - בפ"ק דמסכת מעשרות:

איתּ ביה אבות - ארבעים חסר אחת שהוצרכו למשכן ותולדות הדומות לכל אחת הויא תולדות דידיה אבות דשביעית זריעה וקצירה וזמירה ובצירה דכתיבן תולדות שאר עבודות שבשדה וכרם כדאמרינן במועד קטן בפ"ק (דף ג.):

ולבר קפרא דתנא - בתוספתא דידיה במעשר מאי אבות כו':

אלא לאו היינו טעמא - משום אבות ותולדות אלא דבר שנאמר בו כלל ועונשו גדול מדבר אחר שנאמר בו כלל תני ביה כלל גדול:

שבת איתא - לאיסור דידה בין בדבר שהיה תלוש מבעוד יום כגון טוחן ולש בין בדבר שמחובר משקדש היום:

ואילו שביעית - בדבר שהיה מחובר משקדש שביעית איתא אבל בדבר שהיה תלוש לפני שביעית ליתא:

שביעית - נמי איתיה במאכל בהמה דכתיב ולבהמתך ולחיה וגו' (ויקרא כ"ה:ז') מעשר ליתיה במאכל בהמה דמדאורייתא דגן תירוש ויצהר כתיב ורבנן תקון פירות האילן וירק דמאכל אדם כדקתני כל שהוא אוכל כו':

איתיה בתאנה וירק - מדרבנן:

כל שהוא אוכל כו' - דגבי פיאה קציר כתיב מה קציר מיוחד שיש בו כל אלו:

למעוטי ספיחי סטיס וקוצה - שעומדים לצבע להכי נקט ספיחים דאין דרך ללוקטן בשנה שנזרעים אלא לסוף ד' וה' שנים שהשרשין מתפשטין בארץ ומשביחין ושורש שלהן עיקר והא דנקט הני ולא נקט שאר מינים שאינן ראוין לאכילה משום דאיידי דגבי שביעית תני להו דיש להן שביעית נקט הכא דבפיאה ומעשר ליתנהו לשון רבינו הלוי: סטיס ווישד"א:

ומכניסו לקיום למעוטי ירק - כגון לפת וקפלוטות:

ואילו מכניסו לקיום ולקיטתו כאחד לא תנן - דכי תקון רבנן אדידהו לא פלוג בפירות האילן ובירק בין מין למין:

מתניתין - דפטר בחד חטאת:

בתינוק שנשבה - ולא ידע שבת מעולם:

אבל הכיר ולבסוף שכח - הוה ליה כשוכח שהיום שבת ויודע עיקר שבת וחייב על כל שבת ושבת:

שהיתה שכוחה ממנו - מעולם:

לתני הכיר ולבסוף שכח - דחייב ואע"ג דליכא למימר ימים שבינתים הוויין ידיעה לחלק וכ"ש הא דאיכא למימר שימים שבינתים הוויין ליה ידיעה לחלק:

דף סח:

אבל לא שכחה - לעיקר שבת אלא ששכח שהיום שבת מאי:
חייב על כל אב מלאכה - דע"כ אי הוה סבירא ליה דאינו חייב אלא אחת לכל שבת ושבת הוה ליה למיכרך ולמיתני הכי מי שידע עיקר שבת ושכחה וכן היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל שבת ושבת:
ליתני היודע עיקר שבת - דהוה שגגת שבת וזדון מלאכות הרבה חייב על כל מלאכה אע"ג דבכל שבת ליכא אלא חדא שגגה וכ"ש שגגת מלאכות וזדון שבת דאיכא שגגות הרבה:
כהכיר ולבסוף שכח דמי - ומתניתין איצטריך למינקט הכיר ולבסוף שכח דלא תימא חייב על כל שבת ושבת:
פטור - דקסברי רבי יוחנן ור"ל אומר מותר אנוס הוא ולא שגגה היא:
וחייב על הדם - שאכל כל ימיו אחת וכן על כל דבר כרת שבתורה:
מזיד קרוי חוטא - דכתיב (ויקרא ה':א') בשבועת העדות נפש כי תחטא ושמעה וגומר ולא כתיב ביה ונעלם:
הריני מוסיף על דבריך - כלומר אם כך באת לדרוש ג"ש ללמד שוגג ממזיד בא ואוסיף גם אני על דבריך עוד ובה תראה אם יעמדו דבריך:
אף שוגג שהיתה לו ידיעה בשעת מעשה - תחייבהו גם בזו חטאת:
כ"ש שהוספת - על דברי והרי אתה מסייעני וגם בזו אני אומר שהוא חייב ולקמן מפרש במאי שגג:
קתני מיהא - רישא תינוק שנשבה לבין הנכרים חייב:
בשלמא לרב ושמואל ניחא - דאינהו נמי מחייבי ואיכא לאוקמי דהוא הדין להכיר ולבסוף שכח כי מתניתין ובריית דקתני תינוק היא גופא איצטריך לאשמעינן פלוגתא דמונבז ורבנן:
מאי טעמא דמונבז - אבנין אב ודאי לא סמיך למיעבד שוגג דומיא דמזיד דהאי שוגג חילוף דמזיד וליכא לדמויינהו דהאי חייב והאי פטור:
מקיש שוגג - לענין חטאת למזיד לענין כרת ואף על גב דלא דמי ע"כ הקישן הכתוב:
ורבנן - הך הקישא בעיא לכדרבי יהושע ב"ל:
תורה אחת יהיה לכם - גבי קרבן ע"ז כתיב בפרשת שלח לך אנשים:

דף סט.

וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה - וילפינן בהוריות (דף ח.) זו ע"ז שהיא שקולה ככל המצות וכתיב תורה אחת כל התורה במשמע:

הוקשו - קרבנות של שגגות של כל עבירות לשל ע"ז מה ע"ז קרבן שלה אינו בא אלא על עבירה גמורה שחייב על זדונו כרת דסמיך ליה והנפש אשר תעשה ביד רמה ונכרתה:

אף כל התורה - אין מביאין חטאת אלא על דבר שזדונו כרת:

ואלא מונבז - דאמר לעיל דמי שהיתה לו ידיעה בשעת מעשה חייב חטאת:

דשגג במאי - הא גבי חטאת שגגה כתיב:

דשגג בקרבן - דיודע שחייב על זדונו כרת אבל אינו יודע שחייב עליה חטאת:

לא שמה שגגה - עד ששגג בעבירה עצמה:

ורבנן - דבעו שגגה בעבירה עצמה שגגה במאי קאמרי שגגה בכולה מילתא בלאו וכרת או בכרת לחודיה:

כיון ששגג בכרת אע"ג שהזיד בלאו - שאז הקרבן על הכרת הוא בא כדאמרן לעושה בשגגה וסמיך ליה והנפש אשר תעשה וגו':

לא תעשינה - היינו לאו:

מנינא למה לי - ליתני אבות מלאכות הזורע והחורש כו' למה לי למיתנא ארבעים חסר אחת ליתנינהו ואנן ידעינן דמ' חסר אחת איכא:

שאם עשאן כולן כו' - וסימנא בעלמא אשמעינן לידע כמה חטאות חייב על חילול שבת אחת:

היכי משכחת לה - דמיחייב ע"כ לא משכחת לה אלא בזדון שבת דיודע שהוא שבת ושגגת מלאכות דאינו יודע שהמלאכות הללו אסורות דאי בזדון מלאכות ושגגת שבת דיודע שהן אסורות בשבת אבל שכח שהיום שבת הא תנן דאינו חייב אלא אחת לכל שבת וזדון שבת לא הוי אא"כ יודע אחת מהלכותיה דאי לא ידע בחדא מינייהו אין שבת חלוק לו משאר ימים וזה ששגג בכולן אין כאן זדון שבת:

בשלמא לר' יוחנן - דאמר שגגת כרת שמה שגגה:

משכחת לה - זדון שבת בלאוין ושגגת מלאכות בכריתות דיודע לה לשבת שהוזהר על הלאוין או של כולן או של אחת מהן:

דידע לה לשבת במאי - הלא בכולן שגג כסבור שכל ל"ט מלאכות מותרות:

בתחומין - דאינן בקרבן:

ואליבא דר' עקיבא - דאמר במסכת סוטה תחומין דאורייתא נינהו דתנן בו ביום דרש רבי עקיבא ומדותם מחוץ לעיר כו':

זהו שוגג האמור בתורה - כלומר היכא דשגג בשבת ובמלאכות אין כאן לא דין ולא דיין לקנתר ואין לך שוגג כזה:

הזיד בזה ובזה - אין לך מזיד כזה:

שגג באחת מהן - אף זה שוגג וחייבים עליה קרבן:

שבועת ביטוי - שאוכל ולא אוכל שאכלתי ולא אכלתי חייב עליה קרבן וכתיב ביה ונעלם דהיינו שוגג הכל מודים בשוגג שלה דאם נשבע שלא אוכל ואכל אינו חייב אלא אם כן שכח שבועתו כשאכל דהשתא שגג בלאו שבה:

הכל מודים מאן רבי יוחנן - כלומר על כרחין אביי לאו אפלוגתא דמונבז ורבנן קאי דלישמעינן דמודה מונבז בהא (דהא) שגגת קרבן לא הויא שגגה דמהיכא תיתי והא ק"ו היא השתא בכל התורה כולה דליכא חידוש בקרבן דידהו אמר מונבז דמיחייב בשגגת קרבן הכא דחידוש הוא דאין בה כרת ומביא קרבן עליה לא כ"ש אלא לרבנן קאמר ואפלוגתא דר"י ור"ל קאי ומאן הכל מודים ר"י דאף על גב דבעלמא קאמר אף על פי שהזיד בלאו הכא בעינן שישגוג בלאו:

פשיטא - כיון דאליבא דרבנן איפליג דאמרי שגגת קרבן לאו שגגה היא אי בלאו שלה הזיד במאי שגג דע"כ לא קאמר ר"י בעלמא אלא במקום כרת דשגג בכרת:

סלקא דעתך אמינא - בשבועת ביטוי נמי קאי רבי יוחנן במילתיה דאף על פי שהזיד בלאו ודקשיא לך במאי שגג שגג בקרבן דהואיל וחידוש מודו ביה רבנן:

דף סט:

קמ"ל - אביי דמודה רבי יוחנן בה דבעינן שגגת לאו דאי הזיד בלאו תו ליכא שגגה דבהא נמי פליגי רבנן אמונבז ואמרי דאין שגגת קרבן שגגה:

איזהו שבועת ביטוי לשעבר - בשלמא להבא כגון שלא אוכל משכחת לה כגון שנתעלמה השבועה ואכל אלא לשעבר כגון שאכלתי והוא לא אכל אין כאן שוגג דאי כסבור שאכל בשעה שנשבע אינו חייב קרבן דתניא בשבועות (פ"ג דף כו.) האדם בשבועה פרט לאנוס כלומר האדם בשבועה שיהא אדם בשעת שבועה שתהא דעתו עליו בשעת שבועה ופרשינן לה התם לאפוקי כי האי גוונא ומהשתא לא משכחת שגגה אלא בקרבן:

אמר יודע אני שאני נשבע לשקר - ונזהרתי על כך:

אבל איני יודע כו' - דאי בנתעלמה ממנו אזהרת שבועה אין לך אונס בשעת שבועה כזה:

חייב - אלמא מודו ביה רבנן דמיחייב אשגגת קרבן:
הא מני מונבז היא - דאמר נמי בעלמא שמה שגגה אבל לרבנן דפליגי עליה לית להו ביטוי לשעבר דסברי כר' ישמעאל דאמר בשבועות אינו חייב אלא על העתיד לבא (שם דף כה.) יש גורסין הא מני מונבז פשיטא השתא בכל התורה אמר מונבז שגגת קרבן שמה שגגה הכא דחידוש הוא לא כ"ש אלא לאו רבנן תיובתא דאביי תיובתא ולא נהירא לי דמאי פשיטותא הא איצטריך לאשמעינן דחלוקה שגגה זו משאר שגגות דאילו בכל התורה למונבז בין ששגג בקרבן בין ששגג בלאו וכרת שמה שגגה וכאן בלשעבר אם שגג בלאו שבה לאו שגגה היא דכתיב האדם בשבועה:
הכל מודים בתרומה - זר שאכל תרומה בשוגג משלם חומש על שגגתו דכתיב (ויקרא כ"ב:י"ד) ואיש כי יאכל קדש בשגגה אבל מזיד אין מוסיף חומש וחייב מיתה בידי שמים דכתיב (שם) ומתו בו כי יחללוהו וסמיך ליה וכל זר לא יאכל קדש:
בלאו שבה - כסבור חולין ואין כאן לאו:
מיתה - דכתיב בתרומה:
במקום כרת - דשאר עבירות:
וחומש - דשגגת תרומה במקום קרבן דשגגת שאר עבירות ולרבי יוחנן מיחייב חומש אשגגת מיתה:
מונה ו' - מיום ששם אל לבו שכחתו ומשמר השביעי:
משמר יום אחד ומונה ו' - וכל יום ששם אל לבו אינו משמר דשמא עשה מלאכה אבל יום המחרת משמר ולקמן מפרש דבהנך דאינו משמר לא עביד נמי מלאכה אלא כדי פרנסת היום:
כברייתו של עולם - ימי חול נמנו תחלה:
כאדם הראשון - שנברא בע"ש ויום ראשון למנינו שבת היה:
יום אחד לששה - משמע לו' שעברו:
וההוא יומא לימות - בתמיה:
ודלמא אתמול שבת הוה - ונמצא מחלל שבת שלא לפקוח נפש:
בקדושתא ואבדלתא - לזכרון בעלמא שיהא לו שם יום חלוק משאר ימים ולא תשתכח שבת ממנו:
אם היה מכיר מקצת יום שיצא בו - לא שזכר איזה יום בשבת היה אלא זכור שהיום יום שלישי ליציאתו או רביעי ליציאתו ומתוך כך ידע שמונה ליציאתו עושה מלאכה כל יום ח' וכן לעולם ודאי זהו יום שיצא בו וקים ליה דבשבת לא יצא שהרי בישוב לא שכח את השבת:

במעלי שבתא נמי לא נפיק - דאין דרך לצאת מפני כבוד השבת ועל כן כל יום ח' וט' ליציאתו לישתרו דליכא לספוקינהו בשבת:

מנא הני מילי - שיש מחלל בשבתות הרבה וחייב אחת על כולן ויש מחללן וחייב על כל שבת:

הכי גרסינן הא כיצד ושמרו בני ישראל את השבת שמירה אחת לשבתות הרבה ואת שבתותי תשמורו שמירה לכל שבת ושבת - דקרא קמא חדא שבת הוא דחשיב משמע שאינו מקפיד אלא על האחת והכא כתיב את שבתותי אכולהו קפיד ולא מסרן אלא לחכמים להודיען מסברא האי בשכח עיקר שבת דחדא שגגה היא והאי בשוכח שהיום שבת אבל יודע עיקר שבת דאיכא למימר ימים שבינתים [הויין] ידיעה לחלק:

איפכא מסתברא - ושמרו בני ישראל את השבת משמע שמירה אחת לשבת אחת ואת שבתותי תשמורו ב' שבתות ואינו מזהיר אלא על שמירה אחת ובין רב נחמן ובין רב נחמן בר יצחק לא פליגי אלא במשמעותא מאי דיליף מר מהאי קרא יליף מר מאידך:

דף ע.

מאי שנא רישא - דשגגת שבת וזדון מלאכות לא מיחייב אלא אחת לכל שבת וסיפא דזדון שבת ושגגת מלאכות חייב על כל מלאכה ומלאכה:

כאן מידיעת שבת הוא פורש - רישא כי אמרו ליה שבת הוא פורש מן המלאכה ומכיר שחטא ועל כך הוא מביא קרבן הלכך שגגת שבת היא ועל השבת הוא צריך להביא:

כאן מידיעת מלאכות הוא פורש - כי אמרי ליה שבת הוא לא פריש דהא נמי ידע וכי אמרי ליה מלאכה חשובה היא זו פריש הלכך על מנין המלאכות יביא:

כלום פריש משבת אלא משום - דכי אודעיה שבת הוא הכיר שחטא על המלאכות וכלום פריש ממלאכה כלומר ע"י ידיעת המלאכות אלא משום שבת דכי אמרו ליה מלאכות הן הכיר שחילל שבת:

חילוק מלאכות - שגופי מלאכות מתחלקים לחטאות אע"פ שבהעלם אחד:

מות יומת - מיתות הרבה:

בממון - לאפושי קרבנות:

מה ת"ל - והלא כבר נאמר לא תעשה כל מלאכה:

דברים - משמע תרי ה' לרבות חד הרי שלשה אלה בגמטריא ל"ו הרי ל"ט:

ת"ל בחריש ובקציר תשבות - כלומר בלאו לא תבערו הוה לן למילף מהאי אם לא שיש להשיב:

ועדיין אני אומר על חריש וקציר חייב שתים - אם עשאן בהעלם אחד שהרי הוציאם מן הכלל לחלקן לשתים ומשמע אזהרה לקציר לעצמה ואזהרה לחריש לעצמה:

ועל כולן אחת - דבחדא מלאכה כיילינהו וחד לאו ובדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד כו' לא דייניגן ליה דהוי ליה כלל בלא תעשה ופרט בעשה ואין דנין אותו בכלל ופרט אי נמי הוי חריש וקציר שני כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין דהוה ליה למיכתב חד:

ת"ל לא תבערו כו' - וחריש וקציר לדרשה אחרינא אי כר' עקיבא דדריש ליה בעלמא (ר"ה דף ט.) לענין תוספת שביעית אי כרבי ישמעאל לענין שבת מה חריש רשות אף קציר רשות ללמד על קציר העומר שדוחה שבת:

בכלל היתה - דלא תעשה כל מלאכה:

להקיש אליה - כל שאר המלאכות שנכללו עמה בכלל שזו מדה בתורה כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא כו':

ללאו - שאין חייבין עליה כרת וסקילה כשאר מלאכות אלא מה שאמור בה:

לחלק - כדאמרן מה הבערה מיוחדת:

ועשה מאחת מהנה - האמור לענין חטאות הוה ליה למכתב ועשה אחת ולישתוק אייתר ליה שאר' מ"ם דמאחת וכל תיבת מהנה לדרשה ודרוש הכי פעמים שכל מעשה עבירותיו חשוב אחת ופעמים שהוא קרוי הנה לשון רבים:

וא"ר יוסי בר' חנינא מ"ט דר' יוסי - כלומר מאי דריש ביה דאכתי מ' דמהנה ומ' דמאחת למאי אתא:

אחת מאחת - אחת הוה ליה למכתב וכתיב מאחת וכן נמי הנה ה"ל למכתב (הנה) [למדרש פעמים שהוא הנה] וכתב מהנה ודרוש אחת והנה בלא מ"ם הכי פעמים אחת שהוא הנה שבת [אחת] לבדו הוא מחלל ויש כאן חטאות הרבה דאזלי בתר מלאכות ופעמים הנה שהיא אחת מלאכות הרבה עשה ואינו חייב אלא אחת דבהנך תרי גווני איכא למשמע ועשה אחת וחייב הנה ואיכא למימר נמי הכי ועשה אחת הנה עשייתו הוי אחת אע"פ שהן הנה [וחייב א'] ומ"ם יתירה [דרוש הכי] לרבות שהכותב שם משמעון דאע"ג שנתכוון לעשות תיבה גדולה הואיל ושתי אותיות הראשונות שם במקום אחר הן חייב והיינו מאחת מקצת המלאכה ולא כולה יביא חטאת:

דף ע:

מהנה לרבות תולדות - כלומר היוצאות מהן מן האבות:

אחת שהיא הנה - דאמרן פעמים שחייב על כל אחת ואחת מאי היא כגון שעשאן בזדון שבת ושגגת מלאכות דאיכא שגגות טובא והנה שהיא אחת דאמרן פעמים שחייב אחת על כולן מאי היא כגון שגגת שבת וזדון מלאכות דיודע שהמלאכות אסורות בשבת אבל שכח ששבת היום:

לא משמע ליה - דמיבעיא ליה כוליה לשם משמעון ולתולדות:

זה וזה - שבת ומלאכות:

מהו - חייב אחת על כולן או על כל אחת ואחת וקמבעיא ליה הא דתני לעיל (דף סט.) שגג בזה ובזה זהו שוגג האמור בתורה מהו לחיובי חדא או לחיובי אכולהו וממתני' דהשוכח עיקר שבת דאינו חייב אלא אחת לא שמעינן ליה דהשוכח עיקר שבת חדא שגגה היא וכי מיבעיא לן ביודע עיקר שבת אבל מלאכות הללו אינו יודע שאסורות ועוד נעלם ממנו שהיום שבת דאיכא למיתלי שגגה אכל מלאכה ומלאכה הואיל ויודע עיקר שבת ואיכא למתלי אהעלם שבת וחדא שגגה היא:

אי משום שבת קא פריש - זה שפירש מן העבירה ובא להתכפר אי משום שבת היתה שאמרו לו שבת היום ופירש אישתכח דמשום העלם שבת היה עושה:

ה"ג ואי משום מלאכות הללו קא פריש שאמרו לו מלאכה היא זו ופירש הרי העלם מלאכה בידו וזיל בתר מלאכות:

כלום פריש משבת אלא משום מלאכות - כשאמרו לו שבת היום הבין שהמלאכות הללו אסורות דאי לא אסורות למה הוזקקו לומר שבת היום:

אלא לא שנא - ואינו חייב אלא אחת:

עשאן לכולן - היינו העלם זה וזה בידו דהא לא ידע שבת במידי כיון דכל הלכותיה נעלמות ממנו אין חילוק היום משאר ימים:

אא"א כו' היכי משכחת לה - דניחייב איניש אכל חדא ע"כ בזדון שבת ושגגת מלאכות הוא דמשכחת לה והכא מאי זדון שבת איכא:

הניחא לר' יוחנן כו' - משכחת ליה שלא נעלמו ממנו אלא הכריתות ויודע הלאוין והיינו זדון שבת:

כגרוגרת - שיעור הוא לכל איסורי מלאכות של שבת באוכלים:

קצר - כגרוגרת וטחן כגרוגרת בשגגת שבת וזדון מלאכות דלא מיחייב אלא חדא:

וחזר וקצר - כגרוגרת וטחן כגרוגרת בזדון שבת ושגגת מלאכות דמיחייב תרתי ולא נודע לו בינתים שחטא:

ונודע לו - אחרי כן על הקצירה ועל הטחינה כלומר או על זו או על זו וכ"ש על שתיהן:

(**על**) **שגגת שבת וזדון מלאכות** - והפריש חטאת וחטאת זו מכפרת על שתיהן דהא חדא הוא דמיחייב עליה:

דף עא.

קצירה גוררת קצירה - שניה בכפרתה וטחינה גוררת את הטחינה השניה ונתכפרו כולן דקיימא לן אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת וזה שעשה שתי קצירות בהעלם אחד שלא נודע לו בין קצירה לקצירה שחטא ואע"פ שהעלמה של שניה חלוק קצת משל ראשונה סוף סוף העלם אחד הוא דלא נודע לו חטאו בינתים וידיעות [חטא] הוא דמחלקת הלכך חטאת זו שבאה על הקצירה וטחינה ראשונה אתרווייהו קיימא ונתכפרו עם הקצירה כל קצירות שעליו שנעשו בהעלם אחד ועם הטחינה נתכפרו כל הטחינות שעליו כשעשאן בהעלם אחד:

אבל נודע לו על הקצירה - אחרונה שבזדון שבת ושגגת מלאכות והפריש עליה קרבן הואיל ובקרבן זה לא שייכא טחינה שעמה דהא אכל חדא מיחייב אי הוה מתידעי ליה תרווייהו:

קצירה גוררת קצירה - ראשונה:

קצירה גוררת קצירה - כמשפט דשני זיתי חלב בהעלם אחד הן וטחינה שעם קצירה ראשונה היינו משום גרירה דאף על גב דעיקר קרבן לאו משום קצירה דבהדה אתא הואיל ואיכפר ליה בהדי קצירה בתרייתא גררה לטחינה שעמה בהדה שהרי שתיהן היו תלויות בקרבן אחד ואין כפרה לזו בלא זו:

וטחינה שעמה - של ראשונה:

וטחינה אחרונה - שכנגדה של ראשונה:

במקומה עומדת - וכי מתידע ליה מיחייב עלה:

וטחינה שכנגדה עומדת במקומה - דגרירה לגרירה לא אמרינן לאיכפורי טחינה אחרונה עם טחינה ראשונה משום שני זיתי חלב בהעלם אחד דהא קמייתא גופה בגרירה היא דמיכפרה:

שם טחינה אחת היא - ואע"ג דקמייתא גופא בגרירה אתיא אמרינן גרירה לגרירה:

ומי איתי ליה לרבא גרירה - אטחינה שעמה קפריך דמגררה עם הקצירה ואע"ג דקרבן לאו אההיא קצירה איפריש דאינך כולהו לאו גרירה איכא דקצירה וקצירה בהעלם אחד לאו גרירה היא דכל שם עבירה הנכפל כמה פעמים בהעלם אחד אין בו אלא חטאת אחת:

ראשון ושני מתכפרין - שהרי בהעלמו היה:

שלישי אין מתכפר - ולא אמרינן הואיל והשני מתכפר עם הראשון שבהעלמו ליגרריה לשלישי עמו בכפרתו ואע"ג דלא שייך בהדי ראשון:
הביא קרבן כו' - שכשהפרישו הזכיר בו שם אותו זית:
הביא קרבן על האמצעי נתכפרו כולם - ואין זה גרירה אלא כולם בהעלם של זה היו:
אביי אמר כו' - דאית ליה גרירה:
בתר דשמעיה - רבא מאביי דאמר אפילו הביא קרבן על אחד מהם נתכפרו כולם דאית ליה גרירה הדר ביה איהו ואמר להההיא דלעיל דמיכפרה טחינה שעמה בגרירה:
אי הכי - דכאביי סבירא ליה דאמר גרירה:
טחינה - שעמה דאיכפרה בגרירה תגרור נמי לטחינה שכנגדה משום שני זיתי חלב בהעלם אחד:
גרירה דגרירה - כי הך דטחינה קמייתא לא איכפרה אלא בגרירה דלא עליה ולא על קצירה שעמה בא הקרבן אלא דאגריר בהדי קצירה הלכך לא הדרה גרירה לבתרייתא משום שם טחינה:
מילתא דפשיטא להו - דזדון שבת ושגגת מלאכות וזדון מלאכות ושגגת שבת אין חלוקין לחטאות כדקאמרי דזה מתכפר בקרבנו של זה ולא אמרינן כשני העלמות ניתהו וניחייב חד אזדון שבת ושגגת מלאכות וחד אשגגת שבת וזדון מלאכות ואע"ג דחד גופה דעבירה היא מספקא ליה כו':
קצר וטחן - קצר או טחן:
חזר וקצר כו' - ולא נודע לו בינתים על חטאו:
מהו שיצטרפו - קצירה וקצירה לכשיעור ויתחייב מי הוי העלם אחד ומצטרפי או דילמא כשני העלמות ניתהו ולא מצטרפין:
חלוקין לחטאות - אי הוי כשיעור לכל חד אין אחד מהן מתכפר בקרבן הבא על חברו הלכך לא מצטרפי:
הכי גרסינן וכל היכא דחלוקין לחטאות לא מצטרפי והא תנן כו':
חלב וחלב - שני זיתים והפסיק ביניהם יותר מכדי אכילת פרס דהוו להו שתי אכילות:
שאם אכל חצי זית וחזר ואכל חצי זית - באותו העלם וכגון שלא שהה מתחילתו של ראשון עד סוף גמר אכילת אחרון יותר מכדי אכילת פרס ממין אחד מצטרפין:
צריכא למימר - הא חדא אכילה היא דבשתי אכילות ליכא למאן דאמר חייב:
תוטני - שם חכם:
שני תמחויין - שני מיני תבשיל אחד צלי ואחד שלוק:

ורבי יהושע היא - בכריתות דאמר תמחויין מחלקין לאוכל שני זיתים בהעלם אחד בשני תמחויין לחייבו שתי חטאות ואיצטריכא לאשמעינן דלענין חצי שיעור מצטרפי דמהו דתימא בין לקולא כי הכא בין לחומרא כגון שיעור שלם אמר רבי יהושע דחלוקין הן וגבי שני חצאי שיעור פטור והיינו קולא וגבי שני זיתים שלימים חייב שתים והיינו חומרא:

ארישא מתני - להא דריש לקיש:

אסיפא מתנינן לה - ולא איתמר הכי:

דף עא:

מכלל דרישא - דאמר חייב:

מין אחד ותמחוי אחד - בתמיה:

שהיתה לו ידיעה - בין שני חצאי שיעור ואיצטריך לאשמעינן דליצטרפו דס"ד אמינא הואיל ובשיעורין שלמים חלוקין לחטאות הכא נמי לא ליצטרפו קמ"ל דהתם הוה ידיעה אבל ידיעת חצי שיעור לאו ידיעה היא:

רבן גמליאל היא דאמר - לקמן בפרק הבונה אין ידיעה לחצי שיעור:

וחזר ונודע לו - לקמן בעי ליה אי קודם שהפריש קרבן על ידיעה ראשונה וקסבר ידיעות מחלקות לחטאות ואע"פ שלא היתה ידיעה בין אכילה לאכילה או לאחר הפרשה וקסבר הפרשות מחלקות והא דאביי ורבא דאמרי לעיל ונודע לו על אחת מהן וחזר ואכל כו' אלמא דחדא הוא דמיחייב אי סבירא להו פלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש בקודם הפרשה אינהו דאמור כריש לקיש אי נמי סבירא להו דלאחר הפרשה פליגי ואינהו דאמור קודם הפרשה נודע על השני ודברי הכל אין חלוקין לחטאות:

על חטאתו והביא - והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא (ויקרא ד':כ"ח) משמע על כל חטאת וחטאת יביא:

מחטאתו ונסלח לו - אפי' לא הביא אלא על מקצת חטאתו ונסלח לו כולו:

קמ"ל - כיון דהאי חצי זית עם זית קמא שייך בתר ידיעה קמייתא הוה כאילו נודע לו על הכל דהא אי הוה מייתי קרבן הוה מיכפר בהדיה [דזית] בלא שום ידיעה דפחות מכשיעור לא חשיב אבל כזית לא מיכפר בלא ידיעה הלכך כי לא איתידע ליה בהדיה אלא זה אחר זה הוו ידיעות מחלקות:

דאיתידע ליה - על השני קודם שהפריש קרבן על ידיעה הראשונה פליגי:

אדמוקים לאחר כפרה - כי פרכינן לעיל לריש לקיש הא כתיב על חטאתו והביא ואוקימנא שיטתיה דתלמודא בלאחר כפרה לוקמא בלאחר הפרשה אבל השתא

דאוקימנא בלאחר כפרה ש"מ דפשיטא לבני הישיבה שסדרו הגמ' דלאחר הפרשה נמי פטר ריש לקיש:

הכי גרסינן בספרים ישנים ודילמא ספוקי מספקא להו ואת"ל קאמר אם תמצא לומר קודם הפרשה פליגי רבי יוחנן היכי מוקי ליה לקרא בכזית ומחצה את"ל אחר הפרשה פליגי ר"ל היכי מוקי ליה לקרא בלאחר כפרה והכי פירושא ודילמא לבני תלמודא נמי מספקא להו פלוגתא דר"י ור"ל במאי כי היכי דמספקא ליה לדידי אי בקודם אי בלאחר אי בתרווייהו וכי פריך בעל התלמוד לרבי יוחנן נמי והא כתיב מחטאתו ונסלח לו ומשני ליה בכזית ומחצה בלשון את"ל פריך ליה ומשני ליה והכי קאמר אי הוה פשיטא לן דלאחר הפרשה הוא דמחייב [ר"י תרתי] אבל בקודם הפרשה מודה [לר"ל] לא הוה קשיא לן מידי דאוקימנא מחטאתו ונסלח לו בקודם הפרשה אבל השתא קשיא לן את"ל בהך בעיא דרבינא דבקודם הפרשה נמי פליגי וא"ר יוחנן חייב שתים ר' יוחנן היכי מוקי ליה לקרא דמחטאתו ונסלח לו ושני ליה בכזית ומחצה והכי קמשני אפי' את"ל דקודם הפרשה לחודא פליגי אי נמי בתרווייהו פליגי איכא לאוקמא בכזית ומחצה ולר"ל נמי כי פריך ליה תלמודא הכתיב על חטאתו והביא ושני ליה בעל התלמוד בלאחר כפרה לעולם ספוקי מספקא ליה במאי פליגי כלדידי ובאת"ל פריך ומשני והכי קאמר את"ל בלאחר הפרשה נמי פליגי דבלאחר הפרשה פטר ליה בחד קרבן דהשתא ליכא לאוקמא לקרא דמחייב בלאחר הפרשה ר"ל היאך מוקי ליה להאי קרא כלומר במאי מוקי ליה ושני ליה אפילו אם תמצא לומר בלאחר הפרשה פליגי איכא לאוקמי בלאחר כפרה. ורוב התלמידים שגו בשיטה זו ודימו דהאי דהיכי מוקי לה לקרא בכזית ומחצה וחברו היכי מוקי ליה לקרא בלאחר כפרה לשון קושיא הוא ולפרושי כמו מ"ט והוצרכו לשבש את הספרים ולמחוק הוי"ו ואת"ל קמא ולהגיה קאמרינן ולהגיה על קודם לאחר ועל לאחר קודם ואין שיטת התלמוד כפי סוגייתם:

למ"ד אשם ודאי לא בעי ידיעה - פלוגתא דר"ט ור"ע היא בכריתות בפ' דם שחיטה (כריתות דף כב.) ר"ע מחייב על ספק מעילות אשם תלוי ופי' היו לפניו שתי חתיכות א' של קדש וא' של חולין ואכל אחת מהן ואינו יודע איזו אכל מביא אשם תלוי ומודה ר"ע שאינו מביא את מעילתו כלומר אינו משלם קרן וחומש עד שיודע לו ויביא עמה אשם מעילות ודאי כי היכי דאשם תלוי דשאר עבירות דספק כרת אינו מכפר כפרה גמורה וכשיודע לו דודאי חטא מביא חטאת אף זה כשיודע לו יחזור ויביא אשם ודאי ר"ט אומר מה לזה מביא שתי אשמות ולא דמי לאשם תלוי דספק חטאת דהתם ספיקו איל וודאי נקבה הלכך כי מתידע ליה בעי לאתויי נקבה אבל זה ששניהם מין אחד כדאמר התם

שממין שמביא על הודע מביא על לא הודע שזה איל וזה איל יביא קרן וחומש ויביא איל ויאמר אם ודאי מעלתי זו מעילתי וזו אשמי ואם ספק שלא עתיד ספיקי להודע לי אשם זה יהיה אשם תלוי והקדש זה לנדבה ולכי מתיידע ליה לא בעי לאתויי אשם אחרינא אלמא לא בעי ידיעה בתחילה באשם ודאי קודם הבאת כפרתו דהא לא איתידע ליה כי אתיי' ומכפר עליה:

אשם ודאי - כל אשמות קרוין אשם ודאי חוץ מאשם תלוי שהוא בא על לא הודע והן שלשה הבאין על חטא אשם מעילות אשם גזילות אשם שפחה חרופה:

דף עב.

בעל ה' בעילות בשפחה חרופה - בשוגג ונודע לו בין כל אחת ואחת אינו חייב אלא אחת להכי נקט שפחה חרופה משום דמביא קרבן אחד על עבירות הרבה כדתנן בכריתות (דף ט.) ה' מביאין קרבן אחד על עבירות הרבה הבא על השפחה ביאות הרבה וכו' וכי תנן מתני' דנפטר בקרבן אחד הני מילי במזיד שהוא מן המביאים על המזיד כשוגג דכתיב (ויקרא י"ט:כ') בקורת תהיה ומלקות בשוגג ליכא וגבי מזיד רבי קרא דנפטר בקרבן אחד על ביאות הרבה כדיליף התם וכ"ש על ביאות שוגג הרבה בהעלם אחד אבל שוגג ונודע לו בין ביאה לביאה למאן דבעי ידיעה בתחלה באשם ודאי חשיב הוא לחלק לאשמות כהבאת כפרה המחלקת לעושה מזיד וצריך להביא על כל אחת ואחת אליבא דר' יוחנן דאמר לעיל באוכל שני זיתי חלב בהעלם אחד ונודע לו בשתי ידיעות שמביא חטאת על כל אחת ואחת דחשיבא ליה חילוק ידיעה כאילו הביא קרבן בין ידיעה לידיעה הכא נמי חשיב חילוק ידיעה כאילו הביא קרבן בין ביאה לביאה ואשמעינן עולא דלמאן דלא בעי ידיעה באשם בתחלה אינה חשובה לחלק בינתים ואינו חייב אלא אחת דכיון דלא חשיבא ליה ידיעה לא מחלקת והא מילתא דעולא נקט לה הכא משום דרב דימי דאירי עלה ופרכינן עלה מפלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש:

המתינו - שלא תקריבוהו עד שאבעול עוד:

כי אתא רב דימי - לא פליג אדעולא אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא:

חייב על כל אחת ואחת - קס"ד השתא לרב דימי הא דתנן הבא על השפחה ביאות הרבה אינו חייב אלא אחת הני מילי מזיד אי נמי שוגג בהעלם אחד אבל שוגג ונודע לו בינתים למאן דחשיבא ליה ידיעה באשם מחלקת ואפילו לריש לקיש:

והרי חטאת דבעי ידיעה בתחלה - שאם הביא חטאתו קודם שנודע לו החטא אינה מכפרת דכתיב (ויקרא ד':כ"ג) או הודע אליו והביא:

ופליגי ר' יוחנן וריש לקיש - וקאמר ריש לקיש דאין ידיעות מחלקות להתחייב בשתים על שני זיתי חלב בהעלם אחד אלמא לא חשיבא ליה חילוק ידיעה כחילוק כפרה וגבי שפחה חרופה בידיעות שבין ביאה לביאה לאו כהבאת קרבן חשיבי לחלק וכי היכי דבמזיד דידיה מביא אחת על כולן הכא נמי מביא אחת על כולן ולא דמי לידיעות שבין אכילת חלב לאכילת חלב שמחלקות לדברי הכל דהתם חיובי אשגגות הוא וכיון שיש ידיעה בינתים הויין ליה שתי שגגות:

אמר ליה אביי דילמא - הא דפשטת למאן דבעי ידיעה חייב ואפילו לריש לקיש:

במעשה דלאחר הפרשה קאמרת - וכאתקפתא דרב המנונא דלעיל אבל בידיעה דקודם אפילו לר"ע פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש היא לרבי יוחנן דחשיבא ליה ידיעה לחלק באכילת חלב אפילו שתי אכילות שנאכלו בהעלם אחד ה"נ מחלקת וריש לקיש דאמר התם לא מחלקת ה"נ אפי' דבין ביאה לביאה לא מחלקת דבין ביאה לביאה דהכא כשתי אכילות דחלב בהעלם אחד ונודע לו על כל אחד ואחד לבדו דמיא:

הכל מודים - ר' יוחנן וריש לקיש בשפחה חרופה דיש חילוק:

והכל מודים - בה דאין חילוק:

ומחלוקת - שניהם בה דלר' יוחנן יש חילוק ולריש לקיש אין חילוק וכולהו מפרש להו:

כדעולא - למאן דלא בעי ידיעה בתחלה דאפי' ר' יוחנן מודה דלר' טרפון לא חשיבא ידיעה לחלק וכי א"ר יוחנן ידיעות מחלקות ואפילו בין שתים הנעשות בהעלם אחד ה"מ בחטאת דחשיב ידיעה דילה:

והכל מודים - ואפילו ר"ל דיש חילוק ואפילו לרבי טרפון כגון בביאה שלאחר הפרשה כדרב המנונא:

ומחלוקת - דרבי יוחנן ור"ל בשפחה חרופה ואליבא דמאן דחשיבא ליה ידיעה דאשם לר' יוחנן דאמר ידיעת חטאת הואיל וחשיבא היא מחלקת אפי' חטאת דהעלם אחד הכא נמי מחלקת בין דהעלם אחד בין דשתי העלמות ולר"ל דאמר ידיעה דחטאת אף על גב דחשיבא לא מחלקת עבירות דהעלם אחד הכא אפילו דשתי העלמות לא מחלקת וכדפרישית:

דף עב:

נתכוין להגביה את התלוש - כגון דנפל סכין בערוגת הירק ונתכוין להגביהו:

וחתך את המחובר פטור - דכתיב אשר חטא בה ודרשינן בכריתות פרט למתעסק בדבר אחר ועשה דבר זה ושוגג היכי דמי כגון שנתכוין לכך אבל שגג דסבר שאין היום שבת או סבר שמלאכה זו מותרת וזה מתעסק בהגבהה היה ולא בחתיכה:

דהא לא איכוין אחתיכה דאיסורא - בשגגת שבת או בשגגת מלאכות אלא מתעסק בחתיכת היתר הוה שיודע שהוא שבת ויודע שחתיכת מחובר אסור:

משא"כ בשאר מצות - כולה מפרש לה ואזיל:

שגג בלא מתכוין - לקמן מפרש לה:

חלב ודם - דומיא דטחינה וקצירה שהן שני גופין:

אלא גבי שאר מצות היכי דמי - דפטור:

כגון חלב וחלב - בהעלם אחד:

דרבי אמי - במסכת סנהדרין בפרק ד' מיתות יליף למילתיה מקרא דאין חילוק חטאות לעכו"ם:

והשתחוה לה - והיינו שגג שהיא ע"ז בלא מתכוין שלא נתכוון להשתחוות לע"ז:

הרי לבו לשמים - ומה חיוב יש כאן אפי' ידע שהוא בית ע"ז והשתחוה בו לשמים אין חיוב כאן:

אנדרטא - צורת המלך שעושין לכבוד המלך והשתחוה לה ולא לשם אלהות:

מאהבה ומיראה - מאהבת אדם או מיראת אדם השתחוה לע"ז וקרי ליה שוגג בלא מתכוין כלומר שגג בהכי דסבור כיון דאין מתכוין לבו לאלהות מותר:

אלא באומר מותר - כגון גר שנתגייר בין הנכרים כסבור שאין ע"ז בתורה וקרי ליה שגג בלא מתכוין:

דפטור לגמרי - בתמיה:

עד כאן לא קבעי מיניה רבא מרב נחמן - העלם זה וזה בידו מהו לעיל בפירקין (דף ע:) דהיינו אומר מותר דאמר אין שבת בתורה היינו העלם זה וזה:

דף עג.

דסבור שומן הוא ואכלו - והיינו דשגג דסבור שומן הוא ולא נתכוין לאכול חלב וחייב ואף על פי דמתעסק הוא לרבא דהא לא מתכוין לאכילת איסור חייב דאמר שמואל בכריתות (פ"ד דף יט:) בחלבי' ועריות מתעסק חייב שכן נהנה אבל בשבת פטור דלא נהנה והיינו סייעתא לדידיה דאמר נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר פטור:

ואביי - אמר לך לעולם כי האי גוונא אף בשבת חייב דלאו מתעסק הוא והיכי דמי מתעסק דשאר מצות חייב קסבר רוק הוא שהיה חלב נימוח ובלעו דלא איכוין לאכילה

דרוק לאו בר אכילה הוא אלא בליעה דכתיב (איוב ז':י"ט) עד בלעי רוקי ועלתה בידו אכילה דהא לא איכוין לאכילה ודכוותייהו דשבת דפטור נתכוין להגביה ועלתה בידו חתיכה:

דהא לא איכוין לזריקה דאיסור - ויהא שוגג בשבת או במלאכה אבל זה אינו שוגג לא בשבת ולא במלאכות אלא מתעסק בדבר אחד של היתר ועלתה בידו איסור:

וצריכא - לאיפלוגי בכולהו אף על גב דדמי להדדי:

דארבע בלא תרתי לא מזדריק - וזה שנתכוין לשתים וזרק ארבע נעשית מחשבתו דהא יש בכלל ד' שתים הלכך לאו מתעסק הוא:

דלא איכוין לזריקה דארבע - ובציר מהני לא שם זריקה עלה:

אבל כסבור רה"י הוא וכו' - דנתכוין לזריקה גמורה:

משכחת לה - להאי שנשתכחה תורת כל הלכות שבת ממנו ואפילו הכי חשיבא ליה כזדון שבת ושגגת מלאכות לחיוביה אכל חדא כגון דידע ליה לשבת באיסורין וטעה בשיעורין שנתכוין לפחות מכשיעור ועשה כשיעור דלכולן יש שיעור:

אלא לרבא דאמר פטור היכי משכחת לה - דמיחייב שום אדם על כל מלאכה ומלאכה שבהעלם אחד על כרחך בזדון שבת ושגגת מלאכות הוא דבעית לאשכוחיה והכא דאיעלימו כולהו מיניה מאי זדון שבת איכא במה ניכר לו שבת משאר ימים:

מתני' הזורה - ברחת לרוח:

הבורר - פסולת בידיו:

המרקד - בנפה ובגמ' פריך הני כולהו חדא היא דלהפריש פסולת מתוך אוכל נעשות שלשתן:

האופה - לא הוה במשכן דלא שייך אלא בפת ופת לא שייכא במלאכת המשכן אבל כולהו קמייתא הואי בסממנין של צבע תכלת וארגמן ותולעת שני ובגמרא פריך דשביק תנא מבשל דהוי בסממנים ונקט אופה ושיעורן של אלו כגרוגרת חוץ מחורש דבכל שהוא לקמן בפרק הבונה (דף קג.):

הגוזז צמר - וכל שאר מלאכות שייכי בצמר של מלאכת המשכן:

המלבנו - מכבסו בנהר:

המנפצו - קרפי"ר בלע"ז:

המיסך - אורדי"ר:

בתי נירין - ליצ"ש שנתן שני חוטין בתוך הבית ניר ובגוזז ובמלבן וכולהו אינך מפרש שיעורן לקמן בפרק האורג:

הפוצע - מנתק פעמים שיש בשני חוטין יותר מדאי ומנתק מהן ומקלישן לצורך והני כולהו ממיסך ואילך עד קושר ומתיר שייכי ביריעות ולקמן מפרש מאי קושר ומאי מתיר איכא:

ותופר וקורע - ביריעות הוא:

על מנת לתפור - פעמים שהנקב עגול ואינו יכול לתופרו יפה אא"כ קורעו כדמפרש בגמרא אבל קורע שלא לתפור לא הוי במשכן:

הצד את הצבי - וכל מלאכת עורו נוהגת בתחשים למשכן בעורותיהן:

המולחו - לעור:

ממחקו - מגרר שערו:

מחתכו - מקצעו ומחתכו לרצועות וסנדלים:

כותב ומוחק - לקמן (דף קג:) מפרש למאי מיבעיא למשכן שכן רושמין על קרשי המשכן לידע איזה בן זוגו וכותב אות בזו ואות בזו ומוחק פעמים שטעה:

מכבה ומבעיר - באש שתחת הדוד של סממנין:

מכה בפטיש - הוא גמר כל מלאכה שכן אומן מכה בקורנס על הסדן להחליקו בגמר מלאכה ומתניתין נמי לא מיחייב ליה אלא בגמר מלאכה:

דף עג:

גמ' מנינא למה לי - ליתני אבות מלאכות הזורע והחורש כו' ואנא חזינא אי ארבעין נינהו:

שאם עשאן כו' - ובא להודיעך שאם נתעלמו כל הלכות שבת ממנו חייב כמה חטאות עליו:

מכרב כרבי - חורשין:

בא"י - קשה היא ואין יכול לכסות בלא חרישה ואשמעינן דהא נמי חרישה היא:

כולן מלאכה אחת הן - דזומר נמי לצמוחי אילנא הוא ונפקא מינה דאי עבד ליה כולן בהדי זורע לא מיחייב אלא חדא דהעושה מלאכות הרבה כו' זורע אב מלאכה ונוטע נמי אב מלאכה הוא דהיינו זורע אלא שזה בזרעים וזה באילנות וכן מבריך ומרכיב אבל זומר תולדה:

זומר חייב - משום תולדת נוטע דלצמוחי עביד:

ונוטע - גופיה וכן מבריך ומרכיב:

חייב משום זורע - כלומר אינהו נמי זורע הן זה אב בזרעים וזה אב באילנות:

משום נוטע לא - אמבריך ואמרכיב קאי:

אימא אף משום זורע - דהך זריעה באילנות ואי עביד ליה בהדי זורע מיחייב חדא ותו לא:

זומר - להצמיח הגפן:
וצריך לעצים - להסקה משום דצריך להם הויא תולדה דקוצר דצריך נמי לקצור:
דקטל אספסתא - שחת וקוצרין אותו ג' פעמים בחדש וחוזר וצומח:
דקניב סילקא - חותך תרדין מן המחובר וחוזרין וגדלין:
החורץ - עושה חריצין בקרקע:
מלאכה אחת הן - אינו חייב אלא אחת דכולהו לרפויי ארעא עבידי:
גבשושית - תל קטן:
בבית - שייך בנין שמתכוין להשוות קרקעיתו:
משום חורש - דמרפי ארעא:
גומא וטממה - בעפר היינו חורש שהעפר שמילאה בו הוי רפוי וטוב לזריעה והשוה לקרקע להיות נזרע עם השדה:
אלא לעפרה - לכסות צואה:
פטור עליה - ואין כאן משום בנין בבית דקלקול הוא ולזריעה נמי לא חזיא אבל אם היה צריך לה חייב משום בונה:
לרבי יהודה - בפרק המצניע (לקמן צג:) גבי מוציא את המת במטה:
מתקן - כמו מוציא את המת לקוברו אינו צריך לגופה דהוצאה ולא למת אלא לפנות ביתו והוצאה הצריכה לגופה כגון שהוא צריך לחפץ זה במקום אחר:
מקלקל הוא - את ביתו:
גודר - בתמרים:
ומוסק - בזיתים:
אורה - בתאנים:
דשדא פיסא לדיקלא - זרק פיסת רגבים לדקל:
ואתר תמרי - השיר התמרים:
תולש - תולדה דקוצר:
מפרק - תולדה דשמפרק תבואה משבליה לשון פורק מן החמור דישקארגיי"ר בלע"ז רבינו לוי וגם בתשובת רבינו משולם הגאון מצאתי כן ואף זה מפרק התמרים מן המכבדות:
אין דרך תלישה ופריקה בכך - על ידי זריקה אלא או ביד או בכלי ותולש כלאחר יד הוא ופטור:
דכניף מלחא ממלחתא - שצבר מלח ממשרפות מים דמתרגמינן חריצי ימא (יהושע יא) שממשיך לתוכו מים מן הים והחמה שורפתן והן נעשין מלח ואותו חריץ קרי מילחתא:

משום מעמר - שאף הוא כמאסף בשבלין הוא:
המנפץ - פשתן בגבעולין:
והמנפט - צמר גפן בקשת כדרך האומנין וצמר גפן גידולי קרקע הוא להכי קרי ניפוט דיליה תולדה דדש שמפרק גרעינין ממנו ולא קרי ליה תולדת מנפץ דצמר:
ה"ג היינו זורה היינו בורר היינו מרקד - היינו כמו הי ניהו כלומר דמפליג להו תנא דמתניתין לתלת והלא כולן מלאכה אחת הן דמפריש אוכל מן הפסולת:

דף עד.

אע"ג דאיכא - אחריתי בהדה דדמיא לה חשבינהו לתרווייהו כאבות ואע"ג דחדא נינהו:
וליחשב נמי כותש - חטין במכתשת להסיר קליפתן דהואי במקדש בסממנין אלא לאו משום דדמיא לדש לא חשיב לה דהא נמי מיפרקה מלבוש היא:
שכן עני אוכל פתו בלא כתישה - לכך אע"ג דהואי במקדש ואב מלאכה היא כיון דתנא ליה דש לא תנא לה וזורה ובורר ומרקד סידורא דפת נינהו וכיון דהוו במקדש והכא אתחיל בסידורא דפת תנינהו כדאמרינן גבי אופה דה"ל למתני מבשל ולא אופה דלא הוה במקדש אלא משום סדורא דפת נקט ואתא הואיל ואופה בפת כמבשל בסממנין אבל כתישה עשירים הוא דלתתי וכתשי לעשות סלת נקיה אבל עניים לא טרחי הלכך לא תנא לה ומיהו ודאי אב מלאכה היא ובכלל דש היא:
רבי היא - דיליף לקמן בפרק הזורק (דף צז:) דברים הדברים אלה הדברים למניינא:
וליפוק חדא מהנך - או זורה או בורר או מרקד דהוו חדא ליפוק מינייהו חדא וליתני הך דהכי עדיף למיתני תרתי מהא ותרתי מהא מלמיתני ולמיכפל תלתא זימני בחדא ואיכא חדא דלא כפיל ביה מידי:
היו לפניו מיני אוכלין גרסי' ול"ג שני:
ולא יברור - לקמיה פריך מאי קאמר ברישא תנא בורר והדר תנא לא יברור:
ולמחר - לצורך מחר:
וכי מותר לאפות ולבשל לבו ביום - וה"נ אב מלאכה היא כיון דאמרת ולמחר חייב חטאת:
פחות מכשיעור - פחות מכגרוגרת:
וכי מותר לאפות פחות מכשיעור - נהי דחיוב חטאת ליכא איסורא מיהא איכא דקיימא לן חצי שיעור אסור מן התורה בפרק בתרא דיומא (דף עד.) והיכי קתני בורר לכתחלה:

בקנון - כלי עץ שעושין כעין צינור רחב מלאחריו וקצר מלפניו ובעלי מטבע עושים אותו והבורר בו קטנית נותן קטנית במקום הרחב ומנענעו והקטנית מפני שהוא סגלגל מתגלגל ויורד דרך פיו הקצר והפסולת נשאר בכלי:

פטור אבל אסור - מותר לכתחלה לא הוי דדמי לברירה וחייב חטאת לא הוי דכלאחר יד הוא דעיקר ברירה בנפה וכברה אבל ביד לא דמי לבורר כלל:

מידי קנון ותמחוי קתני - ה"ה נמי דפריך מידי נפה וכברה קתני אלא חדא מינייהו נקט:

אוכל מתוך הפסולת - לא דרך ברירה היא:

ובורר ומניח לאלתר - לאכול לאלתר שאין זה דרך בוררין:

לאוצר - להצניע:

נחמני - אבייי:

והתניא - לעיל חייב ואי בבורר ומניח לאלתר מותר לכתחלה הויא ופטור אבל אסור ליכא:

שבתא דרב ביבי הואי - הגיע יומו להיות עומד ומשמש על התלמידים:

ושדא קמייהו - ולא רצה לברור האוכל מתוך העלין ולתת לפני כל אחד ואחד אלא שטחן והם נוטלים ואוכלים ובשטוח זה נפרש האוכל מאליו:

הבורר תורמוסין - לאחר ששלקן הוא בורר אוכל מתוך הקליפה:

דף עד:

דשלקי ליה שבעא זימנין - למתקן:

ואי לא שקלי ליה - לאוכל מתוך הפסולת מתוך שהוא רך ונימוק ע"י שנשלק הרבה:

מסרח - והלכך אוכל נמי כל זמן שמעורב בו הוי כפסולת ומיהו אוכל הוא ומחמירין עליה למיהוי ההוא דשקיל כפסולת מתוך אוכל ול"נ הבורר תורמוסין מתוך פסולת שלהן מששלקן פעם אחת ממרקין ומערין אותן המים ובורר המתולעות שלהן כמו שעושין לפולין וכן בכל פעם ופעם וזה בורר האוכל ומניח הפסולת ואי לא שלקי ליה מסרח גרסינן הלכך מששלקום פעמים ושלש חשיב ליה פסולת הואיל ואי שביק להו הכי דלא הדר שליק להו מסרחי וכשהוא נוטלן מתוך שאר מינין גרועין המעורבין בהן כפסולת מתוך אוכל דמי דהנהו שאר מינין לא מסרחי דגמר להו בישולייהו פעם ראשונה ושניה ורבינו הלוי גריס ואי שקילי ליה מסרח כשנוטלו נימוח בין אצבעותיו ונמאס הלכך ההוא דשקיל הוי כפסולת והנשאר הוי אוכל עד שחוזר ונוטלו:

דפרים סילקא - במ"ם גרסינן ולא בסמ"ך כדפירש בהעור והרוטב (חולין דף קכ.) מאי קיפה פירמא מינצייר"ר בלע"ז מחתכו הדק:

דסלית סילתי - עצים דקים להבעיר אש:
ואי קפיד אמשחתא - לחותכן במדה:
מחתך - העור מקצצו במדה:
ונקט אופה - דלא שייך במלאכת המשכן כלל:
סדורא דפת - שהתחיל בו נקט ואופה במקום בשול דסממנין הוא דהוא בישול דפת:
דשדא סיכתא - שהשליך יתד לח לתנור חם ליבשו שיתקשה:
לשרורי - לחזק ואין כאן בישול:
דמרפי רפי - ע"י חום האור והמים שבתוכו יוצאין ולאחר שיצאו מימיו קמיט מתקשה וכי רפי ברישא הוי בישולו:
דארתח כופרא - שהתיך זפת:
דהדר אקושי - חוזר ומתקשה:
חביתא - של חרס:
שבע חטאות - טוחן הרגבים ושוחקן הדק הוי טוחן ובורר הצרורות הגסות מתוכן הרי שתים ומרקידן בנפה ומגבל הטיט דהיינו לש וממרח הטיט כשעושה הגולם שיהא חלק הרי ממחק ומבעיר את האור בכבשן ומצרפו בתוכו הרי מבשל חיובא דחופר ליכא דאינו צריך אלא לעפרה:
תנור חייב שמנה - דלאחר שצרפו בכבשן הוא טח עליו טפילה שיהא עב וחומו מתקיים והוא גמר מלאכתו ואמרינן לקמן (דף עה:) כל מידי דהוי גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש אבל גבי חבית ליכא משום מכה בפטיש דמאליה נגמרה מלאכתו בתנור:
חלתא - כוורת של קנים:
חייב י"א - זומר הקנים והוא צריך להם חייב משום קוצר ומשום נוטע אספם יחד הרי זה מעמר בירר יפות הרי זה בורר החליקן הרי זה ממחק עשאן דקות מאחת שתים או שלש הרי זה טוחן חתכן במדה הרי זה מחתך הסיך השתי הרי זה מיסך ארג אחת למעלה ואחת למטה כדי להעמידו הרי עושה שתי בתי נירין ארג הרי זה אורג חתך לאחר אריגתה כדי להשוותם הרי זה מכה בפטיש כדאמרינן לקמן [עה:] האי מאן דשקיל אקופי מגלימי חייב משום מכה בפטיש הרי י"א:
ואי חייטיה לפומיה - לעשות לה שפה הוסיף כאן תופר וקושר שצריך לקשור לאחר התפירה ומשום בונה ליכא לחיוביה לא בחבית ולא בתנור ולא בכוורת דאין בנין בכלים מפשיט ליכא למימר בקנים דאין הפשטה אלא בעור וי"מ שקודח נקבים בעץ שתוחבין בו ראשי הקנים של שתי ומחייב ליה משום טוחן ולא נהירא לי דההיא טחינה מלאכה שאינה צריכה לגופה היא וטוב לי לפרש שעושה אותן דקות והוי כמאן דסלית סילתי:

שטוף בעזים וטוו בעזים - קרא קדריש טוו את העזים (שמות לה) בגופן של עזים משמע:
חכמה יתירה - כדכתיב וכל אשה חכמת לב אבל להדיוט אין דרכו בכך והוי כלאחר יד:
התולש את הכנף - נוצה גדולה מן כנף העוף:
והקוטמו - לאחר שתלשו חותך ראשו שהוא דק וראוי להניחו בכר וכסת:
והמורטו - לצד זנבו שהוא קשה מורט שערו מכאן ומכאן ומשליך הקנה ונותן השיער בכר וכסת:
משום מחתך - דקפיד לחתוך עד מקום שהוא ראוי וגם מן הקנה אורג כובעים ועושה כובעים מכנפי עוף בלא שיער:
משום ממחק - דתנן גבי עור הממחקו:
ביתדות אהלים - נועצים יתידות בקרקע כדכתיב יתדות המשכן וקושרין היריעות בהן במיתריהם:
קושר ע"מ להתיר הוא - וכי האי גוונא פטרינן ליה לקמן דתנן כל קשר שאינו של קיימא. אין חייבין עליו:
בהדי הדדי - בשני חוטין זה אצל זה:
שרי חד - לאחר אריגתן מתיר האחד מפני שבולטין ונראין:
וקטר חד - כלומר מניח כמו שהוא:
השתא כו' אין עושין - שכשמתירו נראה הנקב ביריעה שחוטיה היו כפולין ששה והיו גסין ומתחלה היו זריזין בכך וכי מתרמו לה תרי קיטרי קושרין האחד ונותקין החוט השני מלמטה ולמעלה ומספקן בחוט ארוך וקושרין למעלה ולמטה ואין שם שנים קשרים סמוכין:
צדי חלזון - לצבוע התכלת בדמו והוא כמין דג קטן ועולה אחת לשבעים שנה:
קושרין ומתירין - שכל רשתות עשויות קשרים קשרים והן קשרי קיימא ופעמים שצריך ליטול חוטין מרשת זו ולהוסיף על זו מתיר מכאן וקושר מכאן:
והא לא קיימא - הכי וכיון דלא קיימא לאו מלאכה היא:
שקשרן - שקשר שני ראשי החוט:

דף עה.

דרנא - תולעת ומנקב בו נקב קטן ועגול וצריך לקרוע למטה ולמעלה את הנקב שלא תהא התפירה עשויה קמטין קמטין:

המותח חוט של תפירה - בגד התפור ועומד והניח החוט ארוך ונתפרדו שתי חתיכות הבגד זו מזו במקצת וחוטי התפירות נמשכין ומותח את ראשי החוט להדק ולחבר זו היא תפירתו וחייב:

והלומד דבר אחד מן המגוש - מין הממשיכו לע"ז אפי' דבר תורה אסור ללמוד ממנו:

והיודע כו' - הני תלת שמעתתא שמעינהו (מר) זוטרא מרב כי הדדי וגרסינהו:

אמגושא - דאמרינן בכל דוכתא רב ושמואל פליגי ביה:

חד אמר חרשי - מכשף:

וחד אמר גדופי - מין האדוק בע"ז ומגדף תמיד את השם ומסית אנשים לע"ז:

דאי סלקא דעתך חרשי - וטעמא משום דכתיב לא ימצא בך וגו' וקא חשיב מכשף:

והא כתיב - לעיל מיניה לא תלמד לעשות כדי שתעשה:

להבין - שתוכל לעמוד בהן ואם יעשה נביא שקר לפניך שתבין שהוא מכשף:

תסתיים דגדופי הוא - הלכך כל דבריו דברי ע"ז והסתלק מעליו שלא ישיאך:

לעיני העמים - שחכמה הניכרת היא שמראה להם סימן לדבריו בהילוך החמה והמזלו' שמעידין כדבריו שאומר שנה זו גשומה והיא כן שנה זו שחונה והיא כן שכל העיתים לפי מהלך החמה במזלותיה ומולדותיה במזל תלוי הכל לפי השעה המתחלת לשמש בכניסת החמה למזל:

הפוצעו - דוחקו בידיו שיצא דמו:

אינו חייב אלא אחת - משום צידה אבל אפציעה ליכא חיוב:

בכלל דישה - שמפרק דמו הימנו כמפרק תבואה מקשין שלה:

מתעסק הוא אצל נטילת נשמה - כלומר לגבי נטילת נשמה הוי מתעסק בדבר אחר ולא הויא מלאכת מחשבת שאינו מתכוין שימות:

טפי ניחא ליה - שדם החי טוב מדם המת וכיון דכל עצמו מתכוין וטורח לשומרו שלא ימות בידו אפי' מת אין כאן אלא מתעסק וכי מודה ר' שמעון במידי דלא איכפת ליה אי מיתרמי ומיהו איכווני לא מיכוין:

דליציל ציבעיה גרסינן - שתהא מראית צבעו צלולה:

שוחט משום מאי מיחייב - שחיטה במלאכת המשכן היכא ומאי עבידתי' אי מעורות אילים מאדמים למה לי בהו שחיטה בחניקה נמי סגי:

דף עה:

משום צובע - שצובע את הבשר של בית השחיטה ולקמן מפרש אמאי מיכוין לצובעו וצביעה הואי במשכן אב מלאכה:

משום נטילת נשמה - דנטילת נשמה הואי במשכן באילים מאדמים ותחש וחלזון:
צובע בשר במאי ניחא ליה - להאי שוחט בצביעת הבשר היינו חוכא ואני אומר בו טעם:
אף משום צביעה - ונפקא מינה לחיוביה תרתי:
מילתא דאמרי אימא כו' - דבר תימה אמרתי להזכיר צביעה בשחיטה צריך אני לומר בו דבר טעם דלא ליתו דרי בתראי השומעים וליחכו עלי:
ניחא ליה דלתווס בית השחיטה בדמא - שיהא צבוע בדם:
כי היכי דניחזייה אינשי - שנשחטה היום וניתו ונזבנו:
היינו מולח היינו מעבד - אטו מליחה לאו צורך עיבוד הוא:
ועייל שירטוט - לפי שדרך הרצענין כשהוא בא לחתכו משרטטו תחלה כפי מה שהוא רוצה להאריך ולהרחיב ולקצר החיתוך ואחר כך מעביר הסכין דרך השירטוט וכן בעורות המשכן כשחתכום:
דקבעי ליה לאורחא - שמולחה הרבה:
השף בין העמודים - כגון עמודי אכסדראות שעשוים חלונות חלונות ונסמכין בחלונות בין עמוד לעמוד והשף שם בקרקעית הבנין שנשענין עליו כדי שיהא חלק חייב משום ממחק:
המגרר ראשי כלונסות - שיהיו ראשיהן שוין וחדין:
ממרח רטיה - מחליק תחבושת על המכה:
מסתת את האבן - לאחר שנעקרה מן ההר ונחצבה מחליקה:
משום מכה בפטיש - שהוא גמר מלאכה:
הצר בכלי צורה - בכלי שעומד לכך לנאותו:
מנפח בכלי זכוכית - כשהותך נעשה על ידי נפוח:
דשקיל אקופי - ראשי חוטין התלויין ביריעה במקום קשורין כשניתק בה חוט וקשרוהו וכן קשין וקסמים דקין שנארגו בה בלא מתכוין ונוטלין אותם ממנה לאחר אריגה גמר מלאכה הוא וחייב משום מכה בפטיש:
כתב אות אחת גדולה כו' פטור - שבקרשי המשכן שתים היו כותבים אחת בזו ואחת בזו כדי לזווגן כשסותרים אותן:
מחק אות אחת כו' חייב - שאין מלאכת מחיקה חשובה אלא ע"מ לכתוב והרי יש מקום לשתי אותיות:
אמר רבי מנחם ברבי יוסי - הא קמ"ל מאן תנא קמא ר' מנחם ברבי יוסי:

לאפוקי מדרבי אליעזר - דהא אמרן דלא נמנו כאן אלא להודיענו מנין חטאות של העלם אחד ותנא הרי אלו למעוטי שאם עשה תולדותיהם עמהן דאינו מביא עליהן חטאת ודלא כרבי אליעזר דמחייב אתולדה עם האב בכריתות:

שובט - משוה השתי בכרכר שקורין ריו"ל:

מדקדק - כשמותח חוט הערב מכה בכרכר עליו במקומות מקומות ליישבו שלא יהא מתוח יותר מדאי שהמתיחה מעכבתו מהתחבר יפה עם הארג:

שובט הרי הוא בכלל מיסך - דהיינו מיסך ממש שמסדר חוטי השתי:

הרי הוא אורג - דהיינו אורג ממש ולא דמי לזורה ובורר ומרקד דזה בקשין וזה בצרורות וזה בקמח:

מתני' כל הכשר להצניע - שהוא מין העשוי לצורך האדם:

ומצניעין כמוהו - כמות זה כלומר שיש בו שיעור הראוי להצניעו:

אין חיוב אלא למצניעו - אם נעשה חביב לאדם א' והצניעו חייב על הוצאתו אם חזר והוציאו אבל אדם אחר אינו חייב עליו דלגביה לאו מלאכה הוא:

גמ' מ"ד דם נדה - אינו כשר להצניע כ"ש עצי אשרה דאיסורי הנאה נינהו ומאיסי וצריך לאבדן:

כיון דחלשא - המאכיל דם האדם לחתול נעשה חלש אותו אדם:

הא - דתנא כל הכשר להצניע ויש בו שיעור שרוב ב"א עשויין להצניע כשיעור הזה חייב כל אדם על הוצאתו ואפילו אדם עשיר שאין שיעור זה חשוב לו:

דלא כר' שמעון - לקמן בהמוציא:

דף עו.

א"ר אלעזר הא - דקתני מתניתין דאינו כשר להצניע והצניעו אחר הוא מתחייב על הוצאתו וכל אדם פטורין דלא כר' שמעון בן אלעזר:

מתני' עצה - מפרש בגמרא:

כמלא פי גמל - נפיש שיעורא מפי פרה אבל כמלא פי פרה לא מיחייב דהא לא חזו לפרה:

עמיר - קשין של שבלין:

פי טלה - נפיש מפי גדי הלכך עמיר דלא חזי לגדי לא מיחייב כמלא פי גדי עד דאיכא מלא פי טלה אבל עשבים הואיל וחזו בין לטלה בין לגדי מיחייב אפי' כמלא פי גדי:

לחין - הראויין לאדם כגרוגרת דזה שיעור לכל מאכל אדם לשבת אבל כמלא פי גדי לא דלחים לא חזו לגדי:

גמ' המוציא תבן כמלא פי פרה - והוציאו להאכילו לגמל שפי גמל גדול מפי פרה:
דהא חזי לפי פרה - הלכך שיעור חשוב הוא ולכל מי שיוציאנו לא פקע שיעוריה בהכי:
דחייב - דהאיכא שיעורא דחזי לפרה הלכך כשר להצניע הוא ומצניעין כמוהו:
עצה - לא חזיא לפרה אלא ע"י הדחק אלא לגמל הוא דחזי וזה הוציאו לפרה:
רבי יוחנן אמר פטור - דהא לגמל דחזי ליה ליכא שיעורא ואי משום דלצורך פרה הוציאו ולגבה איכא שיעור אכילה ע"י הדחק לאו אכילה היא הלכך לא משערי' ליה בפרה:
אין מצטרפין לחמור שבהם - מי ששיעורו גדול הוי קל ואינו מצטרף להשלים שיעורו של חמור דהא לא חשיב כי ההוא אבל החשוב משלים את הקל לכשיעור תבן מצטרף עם עצה להשלי' פי גמל ועצה אין מצטרף עם התבן להשלים מלא פי פרה:
מי מצטרפין - אפילו להשלים חמור את הקל:
ג' על ג' - לטומאת מדרס הזב ליעשות אב הטומאה:
הבגד והשק מצטרפין - שהבגד משלים שיעור השק שק עשוי מנוצה של עזים:
ואמר ר' שמעון מה טעם - מצטרפין:
הואיל וראויין ליטמא מושב - אם צירף משנים יחד לטלאי מרדעת של חמור כשיעורו לענין מושב הזב אם קצץ משנים מהן ותקן טפח על טפח לישב עליו מיטמא ליה אב הטומאה במושב הזב דתניא המקצץ מכולן טפח על טפח טמא מושב ואמרינן טעמא בפ"ק דסוכה הואיל וראוי לטלות על גבי חמור שאינו מקפיד אם הוא משני מינין:

דף עו:

הכא נמי חזי - ביחד:
לדוגמא - מי שיש לו למכור צובר מכולן ונותן לפני חלונו להראות שיש לו למכור מכולן וניחא ליה שיהו מחוברין יחד דאיידי דזוטרי כל חד וחד הרוח מפזרתו:
מתני' אוכלים כו' - למאכל אדם:
ומצטרפין - כל אוכלי אדם זה עם זה:
חוץ מקליפיהן - שאינן אוכל ואין משלימין השיעור:
ועוקציהן - זנב הפרי דהוא עץ בעלמא:
וסובן - קליפת חטין הנושרת מחמת כתישה:
ומורסנן - הנשאר בנפה:
ר' יהודה אומר - כל הקליפין אין מצטרפין כדאמרן חוץ מקליפי עדשים שמצרפות אותן:
שמתבשלות עמהן - לאפוקי קליפה חיצונה שהן גדלות בתוכה הנושרות בגורן:

גמ' בלוסה - מעורבת בסובנה ובמורסנה הלכך לחם הארץ קרינן ביה ומיהו לענין שבת מידי דחשיב בעינן וסתמייהו דהני לאו אוכל נינהו:
פולין חדתי - קליפתן מצטרפין:
כזבובין - לפי שהן שחורות:
מתני' המוציא יין - חי:
כדי מזיגת הכוס - כשיעור שנותנין יין חי לתוך כוס להוסיף עליו מים כהלכתו ולמזוג אותו בהן ובגמרא מפרש באיזה כוס משערו:
כתית - שבגבי הסוסים והגמלים מחמת המשאות רדוי"ש בלע"ז והכי אמר בהמפקיד בבבא מציעא (דף לח.) דבש והדביש למאי חזי לכתותא דגמלי אבל רבותי פירשו כתית מכה שעל גב היד ושע"ג הרגל:
לשוף - לשפשף ולהמחות בהן:
קילור - שנותנין על העין לודיי"א בלע"ז:
ברביעית - ביצה ומחצה רביעית הלוג:
שופכים - מים סרוחים ובגמרא מפרש למאי חזו:
כולן ברביעית - אף היין והחלב והדבש:
ולא נאמרו - שיעורין שבמשנה אלא למצניעיהן לבד וחזר המצניע והוציאו חייב אבל שאר כל אדם שהוציאו אינו חייב וסבירא לי' לר"ש דמצניע עצמו בעי שיעורא זוטא ובבציר מהא שיעורא לא מיחייב כדאמרינן בפרקין דלעיל (דף עה:) דלית ליה לר"ש כל שאין כשר להצניע ואין מצניעים כמוהו שיתחייב עליו מצניעו:
גמ' תנא - בתוספתא המוציא יין כדי מזיגת כוס יפה פירוש לכוס דמתני':
כוס של ברכה - ברכת המזון שהצריכו חכמים ליפותו כדאמרי' בברכות (דף נא.) עיטור ועיטוף הדחה ושטיפה חי ומלא:
אמר רב נחמן גרסי' ולא גרסי' דאמר:
שיעור כוס של ברכה צריך שיהא בו - יין חי רובע של רביעית הלוג:
כדי שימזגנו - במים שלשה חלקים מים ואחד יין:
ויעמוד על רביעי' - הלוג:

דף עז.

תנינא - ממתניתין נמי שמעינן דזהו שיעורו מדתני בשאר משקין רביעית שמעינן מיניה דאין הוצאה במשקה הראוי לשתייה בפחות מרביעית הלכך על כרחיך כי שיערו ביין כדי מזיגת כוס של ברכה שיעור הראויה לשתיית רביעית נקט והיינו רובע רביעית דכי

יהיב על חד תלת מיא כדרך המזיגות הראויות לשתייה יעמוד על רביעית יש טועים בשמועה זו לומר [רובע] רביעית רובע הלוג ויעמוד על רביעית על לוג שהוא רביעית הקב וטעות הוא בידם ורבותינו לא אמרו כן וראי' יש לדבר במס' נזיר (דף לח.) י' רביעיות הן חמש סומקתא כלומר שנאמרו ביין ודם וה' חיוורתא שנאמרו בשאר משקין וחשיב להא הוצאת שבת דשאר משקין גבי חיורתא ועל כרחיך הנהו כולהו ברביעית הלוג נינהו דקא חשיב בהדייהו רביעית שמן לנזיר דהוא חצי שיעורה של שמן התודה במנחות וחצי לוג שמן לתודה ילפינן במנחות (דף פח.):

שתי תשובות בדבר - דלא מצי למילף ממתניתין:

חדא - דחמרא לא דרי מיא אלא על חד תרין במס' נדה (פ"ב דף יט.) חמשה מראה דמי' טמאין הן וחד מינייהו כמזוג ומפרש במשנה וכמזוג שאמרתי לך בשני חלקי מים ואחד יין:

מן היין השירוני - שגדל בשרון שם מדינה הוא:

ועוד מים בכד ומצטרפין - אי טעמא דמתני' יין משום דלכי מזיג ליה ויראה לשתייה יהא בו רביעית השתא מיהא כי מפיק ליה עדיין לא נמזג ואין כאן שיעור מים שעודן בכד היאך מצטרפין לחייבו אלא על כרחך טעמא לאו משום דליתחזי לשתייה לרביעית כשאר משקין הוא אלא הכי שיעוריה ואע"ג דכי מזיג ליה לא הוי רביעית:

דרפי - רך:

א"נ התם משום חזותא - נקט ליה ונהי נמי דדרי על חד תלת בטעמא מראית דם לא הוי אלא בשני חלקים מים ואחד יין ואי יהיב ביה טפי דם הדומה לו כדם ירוק הוא וטהור:

הא חשיב - דחזי לצרופי ביה מיא:

יבש - יין קרוש:

בכזית - דמעיקרא הוה ביה רביעית ובקרוש רביעית שלימה בעינן דלאו בר מזיגה:

ר' יהודה אומר ו' דברים מקולי כו' - לאו דאיכא הני ותו לא דאכתי טובא איכא אלא כשנכנסו לכרם ביבנה והעידו כל אחד ואחד על אותו שבידו במס' עדיות העיד ר' יהודה על אלו:

ב"ש מטהרין - דאינו כבשר לטמא בנבלה בכזית ולא תורת משקין לטומאה קלה. לי נראה דהאי דב"ש מטהרין מטומאת נבלות לחודא קאמר שלא יטמא אדם אבל טומאה קלה יש בו:

על כזית - שהוא שיעור נבלה לטמא אדם והיינו אמרו דבר אחד שכזית היבש כשנימוח הוי רביעית:

עד כאן לא קאמר ר' נתן הכא - דכזית יבש בעי רביעית דלח ובציר מרביעית לח ליכא כזית יבש כדקאמר דכזית קרוש הויא ביה רביעית:
אלא ביין דקליש - וכשהוא לח רב נפחו וכשמתייבש נצמק לשיעור קטן:
אבל דם - כשהוא לח הוי סמיך עב וקרוב להיות קרוש וכשיבש אינו נצמק לשיעור קטן אלא מעט וכזית יבש לא בעי רביעית לח ודם נבילות מטמא בפחות מרביעית:

דף עז:

גראינין - מתניתין דפרקין דלעיל חוץ מקליפתן וגרעיניהן:
ונגרע - והגרעינין זורקין ונגרעין מתוך האוכל:
אוממות - גבי גחלים מייתינן ליה בכיצד צולין גחלים יכול עוממות ת"ל אש אי אש יכול שלהבת כו':
עממוהו - לא החשיכו מראיתו להיות הם נאים ממנו:
מאמצין - לקמן גבי עינים של מת בפ' שואל (דף קנא:):
במשיפה של קילור - שרגילין לשופו בחלב של אשה:
כדי לשוף במים - לשני עינים:
כדי שיפה או כדי אחיזה ושיפה - מה שנדבק באצבעותיו לבד מה שנותן בעיניו:
אפומא דכולה כתית - וכל מכה קרויה פה:
מורשא קמא - עליון של מכה:
שבלול - לימצ"א:
לכתית - מניחה (לכתית) עליו:
זבוב לצירעה - למי שעקצו צירעה כותש זבוב ומניחה עליו:
לחפפית - מין שחין:
סממית - אייראניא"ה בלע"ז:
לעקרב - עקיצת עקרב כותש סממית ומניחה עליו:
ושייף - ומושח:
מפגיע - חיה קטנה וקולה גדול ושומע וירא שתהא בריה גדולה ובורח:
יתוש - נכנס לפיל בחוטמו וכן סממית לעקרב נכנס לו באזנו:
סנונית - ארונדייל"א נכנסת תחת כנפי הנשר ומעכבו מפרישת כנפיו:
כילבית - שרץ קטן ונכנס לדג גדול באזנו:
המבליג שוד על עז - המחזיק שדוד על הגבור:
כל חללי עלמא - פירוש דברים הנעשים בכל חלל העולם:

מסגיין בריש עדרא - מהלכות בראש העדר:
ברישא חשוכא - סתם עזים שחורות סתם רחלות לבנות:
מכסיין - בזנב:
והני מגליין - העזים אין להם אליה:
הני דמכסינן מינייהו - רחלים שאנחנו מתכסין מצמרן גם הן מכוסות:
דאכלה כיסי - קוצים לפיכך זנבו קצר כדי שלא ידבקו בה הקוצים:
ובעי לכרכושי בקי - להבריח היתושין:
קמצא - ארבה ול"נ קמצא [נמלה]:
חילפי - ערבה:
ואי קשיא נדיא ומתעוורא - ואם היתה קשה תנוד ותעקר כשתכה בעצים:
ומתעוורא - יסתמו עיניה שמראות עיניה תלויה בה כדשמואל:
תימרא דתרנגולא מידליא לעילא - ריס של עין התחתון כשעוצם עיניו עולה למעלה מן העליון ובשאר כל בריה העליון שוכב על התחתון:
משום דדייר אדפי - שעולה בלילות על הקרשים והקורות צריך שיעלה התחתון על העליון מפני העשן שלא יכנס בעיניו:
מתכוליתא - דבר שמטבילין בו כגון כותח או שאר ליפתן:
מתי תכלה דא - לכשיכלה מה נאכל ול"נ מתי תכלה דא לפי שאינו כלה עד זמן ארוך שאינו נאכל אלא מעט מעט:
ביתא בא ואיתיב - שדרך לישב בבית:
בקתא - בית צר וקטן:
בי עקתא - בית צר:
כופתא - מכתשת ל"א מדה לחטין ול"נ כמין גולם עץ עשוי לישיבה כמו כופת שאור שיחדה לישיבה דתניא בפסחים (דף מה:):
כוף תיב - כפוף אותו ושב עליו:
לבני לבני בני - מתקיים לדורות הרבה:
הוצא - גדר קוצים או לולבים:
חציצה - אינו דבר קיימא אלא חציצה בעלמא:
כוזא - כלי חרס קטן:
כזה - כלומר דבר מועט וקל כמו זהו מהו חשוב למלאותו לי מיינך במתנה:
שוטיתא - בד של הדס שמרקדין בו לפני כלה:
שטותא - נראה המרקד כשוטה:

משיכלא - ספל גדול שהכל רוחצים ידיהם ורגליהם ממנו:
משו כולא - רוחץ את הכל:
משכילתא - ספל קטן ונאה:
משיא כלתא - מיוחד לחשובים כמו כלה ואשה חשובה לרחוץ ממנו:
אסיתא - מורטיי"ר:
חסירתא - שחסר החקיקה מבפנים:
בוכנא - עלי שכותשין בו:
לבושא - חלוק עליון שקורין שרוק:
לא בושה - למנוע הבושה שמכסה כל החלוקים התחתונים הקרועים ורעים:
כגולם - שאין לו חיתוך אברים:
גולתא - מקטורין נאה:
גלי ותיב - כשהוא יושב מגלה עצמו שלא ישב עליו שלא ילכלכנו ולא ישופנו בקרקע וישיר שערו ויקרע ויבלה:
בור זינקא - בור שיבשו מימיו קורין כן:
נקי - חסר מימיו:
סודרא - דרך תלמידי חכמים לעטוף סודר:
אפדנא - טרקלין של מלכים:
אפתחא - אל פתח זה יבאו הכל אם למשפט אם לשרת המלך:
אבר קטן - אחד מפרקי אצבע קטנה:
דגדול - של אדם גדול והאי קטן אאבר קאי אי נמי אבר גדול של קטן והאי קטן אגברא קאי ולא אאבר:
לא אבר קטן - וקטן אכולא מילתא קאי אבר קטן של גוף קטן:
דרבי שמעון כו' - והכי קאמר כדי לסוך בו אבר קטן וקטן יהא הגוף בן יומו ורבי נתן סבר חד קטן אמרינן או האבר או הגוף אבל תרי קוטני לא:
ה"ג דכולי עלמא אבר קטן של קטן בן יומו לא:

דף עח.

וליתא לדרבי ינאי - ור' שמעון בן אלעזר או או קתני או אבר קטן של גדול או להפך וכולה חד שיעורא הוא:
ת"ש כו' - ודרבי ינאי תנאי היא:

מכדי כל מילתא דשכיחא ולא שכיחא - כל ששיערו חכמים לענין שבת והוא ראוי לשני דברים חדא שכיחא וחדא לא שכיחא אזול רבנן בשיעורן בתר דשכיחא ואפילו היא קולא ששיעורה גדול אמרינן סתמיה להא עביד ולא אמרי' הואיל וחזי נמי למילתא אחריתי ששיעורה קטן ניזיל בתרה לחומרא ואע"פ דלא שכיחא:

שכיחא ושכיחא - והיכא דשכיחי תרוייהו אזלינן לחומרא ומשערינן בשיעורא זוטא:

רפואתו לא שכיחא - כגון לשוף בו קילור ואע"ג דחזי לה דאיכא דעביד בחלב אשה ואיכא דעביד במיא וחסין על היין שדמיו יקרים הלכך אזול בתר שתייתו ושיערוהו בכדי מזיגת כוס ואע"ג דלקולא שיש כאן שיעור גדול וכן חלב נמי חזי לאכילה ולשוף קילור ומיהו לא שכיחא שהרי אף המים ראויין לכך ויש עושין ממים הלכך אזול רבנן בתר אכילתו ושיעורו בכדי גמיאה ואע"ג דקולא היא:

דבש רפואתו נמי שכיחא - שאין משקה אחר ראוי לכתית:

לחומרא - הואיל ותרוייהו שכיחן לחומרא בעינן לשעוריה:

רפואתו לא שכיחא - שהרי שאר משקין ראויין לכך ויש שפין קילור בשאר משקין ושתייתו שכיחא שרוב שתיית מים הם שאין אדם שותה יין לכל צמאיו כי אם לסעודתו:

בגלילא שנו - שהן עניים ומקפידין בדבר מועט וחסין על יין וחלב לשוף קילור ואין שפין אלא במים והלכך רפואתו נמי שכיחא ובעינן למיזל לחומרא:

כל שקייני - כל משקין ששפין בהן קילור:

מסו - החולי:

ומטללי - מסככין על העין ומונעין מראיתו עד שיכלה מראיתו לגמרי מפני שהן עבין ונגלדין כמין דבק שקורין גלוזייר:

בר ממיא - דעדיפי מכולהו דמסו ולא מטללי שנבלעין מיד או ניגבין מהר ולא נגלדין על גב העין:

שכן כוחלין לברקית - מיילא שבולטת בעין:

ומאי נינהו - מאיזה דם כוחלין אותו:

ליארוד - תבלול ובתוספתא ראיתי לחורור והן טיפות דקות של לובן הנולדות בעין כדתנן בבכורות גבי מומין (דף לח:):

דמא דכרושתינא - עטלף שקורין טלפא:

גוא - כרושתינא מצוי בתוך היישוב שהוא ליארוד שהוא שוקע בתוך העין:

לברא - דמא דתרנגולת ברא לברקית שהיא בולטת:

בד"א - דבעינן שיעורא במוציא לר"ה:

אבל המצניע - והוציאו חייב בכל שהוא לקמיה פריך אטו מצניע לאו מוציא הוא:

ר' שמעון אומר בד"א - דמיחייב בשיעורא זוטא כי האי:
במצניע - בשיעור הזה וחזר והוציאו:
אבל במוציא - אדם שלא הצניעו והוציאו אינו חייב אלא ברביעית:
במוציא שופכין - אדם שלא הצניען אינו חייב אלא ברביעית דבציר מהכי לא חזו כדלקמן לגבל טיט:
אטו מצניע לאו מוציא הוא - הלא אין מתחייב אלא על ידי הוצאה:
אמר אביי הכא בתלמיד - כגון שולי דנגרי שאומר לו רבו לך ופנה לי המקום:
דבר שחשוב לכל מיחייב עליה - ואף על גב דלא אצנעיה רביה לצרכו:
דבר שאינו חשוב לכל כו' - והכי קאמרי בד"א דבעינן שעורא דחשיב במוציא כלומר בדבר שאין לך לילך בו אלא אחר הוצאתו של זה שהמחשבה תלויה בזה שהוציא אבל במצניע בדבר שיש לך לילך אחר מחשבה של מצניע כגון המצניע כל שהוא חייב זה המוציאו ורשב"א אמרה ואזיל לטעמיה דאמר בפרקין דלעיל דבדבר שאין מצניעין כמוהו והוכשר לזה והצניעו נתחייב זה במחשבתו של זה וה"ה דמצי לאוקמי במצניע גופיה ולמימר הכי בד"א במוציא בדבר שלא הוצנע ואין לך לילך בו אלא אחר הוצאתו של זה אבל אם היה זה מצניע דבר זה מתחילה וחזר והוציאו חייב אלא משום דשמעי' לי' דאמר נתחייב זה במחשבה של זה אוקמא אביי אפי' באחר שהוציאו וכ"ש אם הוציאו הוא עצמו:
פי כור - נקב שנותנין בו המפוח ושיעורא זוטא הוא ומרביעית חזי לגבל טובא וכיון דהוצאת טיט חשיבא בכדי פי כור בעינן נמי לשעוריה בהנך דעבדי לטיט בכדי גיבול פי כור:
דמיגבל - כבר חשוב בכדי פי כור אבל זה שעדיין לא נגבל אינו נשער בכך לפי שאין אדם טורח לגבל שיעור מועט כזה ואם בא לגבל מגבל יותר ועושה בו דברים אחרים:
מתני' אזן לקופה - לאוחזה בה:
תלאי - לתלותו בו:
מדת מנעל - להראותו לאומן כמדה זו אני צריך:
נייר - מעשבים עושים אותו:
קשר של מוכסין - יש לך אדם שנותן המכס לראש הנהר במקום אחד או מוחל לו במתנה והוא מוסר לו חותם להראות למוכס שמחל לו המכס ודרכו לכתוב בו שתי אותיות והן גדולות משתי אותיות שלנו:

דף עח:

נייר מחוק - שוב אינו ראוי לכתוב לפיכך צריך שיעור גדול לכרוך ע"פ צלוחית:
קלף כדי לכתוב פרשה קטנה - דאיידי דדמיו יקרים לא עבדי מיניה קשרי מוכסין אלא תפילין ומזוזות ולא מיחייב בשיעורא זוטא:
דיו לכתוב שתי אותיות - לרושם על שתי חוליות של כלי או על קרשים לזווגן:
כדי לכחול עין אחת - לקמן פריך עין אחת הא לא כחלי:
דבק - גליד:
כדי ליתן בראש השפשף - בגמרא מפרש לה:
כדי לעשות נקב קטן - כלי שנותנין בו כסף חי סותם פיו בזפת או בגפרית ונוקב בתוך הסתימה נקב דק להוציא בו:
חרסית - לבינה כתושה:
לעשות פי כור - שהמפוח נכנס בו:
פטפוט - רגל למקום מושב הכור שהיו מושיבין על כן העשוי לכך כגון טרפייד לשפות הקדירה:
סובין כדי ליתן ע"פ כור של צורפי זהב - במקום שאין פחמין צורפין זהב באש של סובין:
לסוד קטנה שבבנות - טופלות סיד להשיר את השיער:
גמ' חבל נמי ליחייב - בשיעורא זוטא: דחזי נמי לתלאי דנפה וכברה:
דחריק - כעין חרקי מתוך שהוא קשה פוגם את העץ:
הוצא - של לולבי דקל:
כפיפה מצרית - סל העשוי מצורי דקל:
סיב - ודילי"ת שגדל סביב הדקל כעין מלבוש ונכרך סביבותיו ועולה:
על פי משפך - אונטודיי"ר:
לסנן את היין - שמעכב הפסולת והקמחים מליכנס לפי הכלי:
רבב - שומן או שמן:
אספוגין - רקיק שנותנין בתנור וטחין תחתיו אליה:
וכמה שיעורא - של איספוגין:
כדור - פלוט"א:
שתי אותיות - קס"ד שתי אותיות דידן דזוטרן:
נייר חלק - שלא נכתב בו מעולם:
קשר של מוכסין - לא בעי גליון לבית אחיזה שאוחזו כולו בכפו פשוט ורואה:
בלובן - גליון:

הכא בית אחיזה לא צריך - שיכול לאוחזו במקום המחק והשטר במקום הכתב:
משהראהו למוכס - ורואה שמחל לו ראש הנהר את המכס שוב אין צריך לו ולא חזי למידי:
מאי בינייהו - כלומר במאי פליגי ולמאי קאמר רבי יהודה דצריך לו:
רהיטי מוכסא - קוראנ"ש שרצין אחר העוברים להעליל עליהם שלא נתנו המכס וטורח לעוברים לחזור למוכס ומצניע החותם להראות לאלו ולת"ק לא מצנע ליה להכי דכי רהטי בתריה הדר לגבי מוכס:
מוכס קטן - פעמים שיש מוכס גדול שטורח לו לעמוד על הגשר כל היום וממנה מוכס קטן וזה מתחלה אינו מראה החותם של מלך אלא לגדול ולרבי יהודה צריך לו שהרי הקטן ימנענו מלעבור ולת"ק אין צריך לו שהגדול מוסר לו סימן דברים ואומר לקטן ועובר:
למוכס שני - של מעבר אחר ולא לפוטרו מן המכס אלא להראות שהוא נאמן וחשוב ואינו מבריח עצמו מן המכס כדי שלא יעליל עליו לאחר זמן:
משפרעו - (לוה) פטור לקמיה מפרש להו:
מאי בינייהו - כלומר מאי פלוגתייהו ומה טעם נותנין לדבריהם:
אסור לשהות שטר פרוע - משום שנא' (איוב י״א:י״ד) אל תשכן באהליך עולה הלכך מלוה לא משהי ליה לצור ע"פ צלוחיתו משום איסור ולוה נמי לא משהי ליה שמא יבא לידי מלוה ויחזור ויתבענו:
מותר - הלכך כי הוציאו מלוה חייב דצריך לו לכרוך ע"פ צלוחית:
במודה בשטר שכתבו - הלוה מודה שכתבו צריך לקיימו ולומר לא פרעתי וכל כמה דלא אמר הכי לאו שטרא הוא אי לאו משכח סהדי להכיר החתימה דמאן קא משוי ליה שטרא לוה דאמר כתבתיו לוה נמי הא קאמר פרעתי הפה שאסר הוא הפה שהתיר הלכך משפרעו כלומר משיאמר פרעתי פטור דלא צריך ליה ור' יהודה סבר אין צריך לקיימו דכיון דמודה שכתבו ולוה בו הרי הוא כאלו קיימוהו חותמיו וגובה בו כ"ז שמוציאו:

דף עט.

עד שיאמר פרעתי ולא פרעתי - כלומר עד שלא אמר פרעתי חייב משאמר פרעתי פטור דבטל ליה:
דכולי עלמא צריך לקיימו - והכא בפרעו ולא פרעו ממש קאמר ובשטר מקויים ודכולי עלמא אסור לשהות שטר פרוע:

והכא בכותבין שובר קא מיפלגי - יש גורסין ת"ק סבר אין כותבין שובר על שטר פרוע שאתה מצריכו לשמור שוברו מן העכברים אלא מחזיר לו ושורפו ואסור להשהותו ורבי יהודה סבר כותבין שובר ועל ידי שובר מותר לשהות שטר פרוע לצור ע"פ צלוחיתו ולא היא חדא דכיון דאסור לשהות שטר פרוע אפי' על ידי שובר נמי אסור להשהותו שמא יאבד השובר וזה חוזר וגובה בו ועוד לרבי יהודה אין כותבין שובר שמעינן ליה בבבא בתרא (דף קע:) דתנן מי שפרע מקצת חובו ר' יהודה אומר יחליף רבי יוסי אומר יכתוב שובר וה"ג ת"ק סבר כותבים שובר והכי קאמר משפרעו לוה והוציאו מלוה בשבת פטור שאינו צריך לו ואי אמרת כיון דראוי לצור ע"פ צלוחיתו הוא דבעי אהדורי ללוה לא משהי ליה שמא יבא לידי מלוה ויחזור ויתבענו ואי נמי לא מהדר ליה מלוה לא איכפת ליה ללוה דמלוה כתב ליה ללוה שובר עילויה ורבי יהודה סבר אין כותבין שובר הלכך צריך הוא המלוה דבעי אהדורי ואי לא מהדר ליה חוזר ותובעו לו מה שפרעו דלא סגי ליה בשובר דצריך לשומרו מן העכברים:

רב אשי אמר - פלוגתייהו כשהוציאו לוה הוא ומה הוא צריך לו דקאמר ודאי לא לצור דמשום סתימת פי צלוחית לא משהי ליה שמא יבא לידי המלוה אלא משהי ליה להראותו לשאר בעלי חובות ולהתהלל שהוא פורע חובותיו:

המוציא עור בכמה - משום דבעי למיבעי מיניה הנך בעיי אחרנייתא בעא מיניה הא ואף על גב דמתני' היא:

לעבד - עור העומד לעבדו ועדיין לא עבדו בכמה שיעור הוצאתו:

המלבן - צמר:

סיט - כדי הפרש אצבע מהאמה:

כפול - שני סיטין:

אלמא - כיון דמנפץ ומלבן לטווייה קאי שיעוריה כטוויה:

שלא לעבדו - אינו עומד לעבד:

דוגמא - כלומר מעט כעין שמראין לדוגמא לומר רוצה אתה בזה:

לאירא - והוא כשיעור הצריך לאירא של גרדי לסתום פי קנה שפקעית הערב נתונה בו:

קליפי אגוזים - קליפה לחה שעל קליפי האגוז:

סטיס - וישודא:

פואה - וורנצ"א:

פי סבכה - קופ"א נותנין בגד באמצעיתה והאי שיעורא נפיש:

שאין אדם טורח כו' - ואם בא לשרותה שורה כדי פי סבכה אבל עור טורח אדם לעבד כדי קמיע ומעובד נמי פחות מכדי קמיע לא חשיב:

חמשה - גרעינין:
ואילו בתר דזרעינהו תנן - דקלח אחד חשוב:
כרישא - קפלוט:
הא איתמר עלה - לקמן בפרק רבי עקיבא מתרץ לה רב פפא הכי:
נימא - גרעינין:
מצה כמשמעו - שאין לה שום תיקון:
קמיח - משהין אותו בקמח ומים:
עפיץ - מתקנין אותו בשחיקת עפצים כמו שעושין כאן בשחיקת קליפת ארז שקורין טנא:
וכמה שיעורו - להוצאת שבת:
רבעא דרבעא דפומבדיתא - רובע ליטרא של פומבדיתא דרך הסוחרים לצור משקולת של עופרת כדי שלא תפחת לפי שהמתכת נשחקת תמיד ונפחת מאליו:
קמיע - בציר שיעוריה מכדי לצור משקולת:
לכתוב גט - ותנן (גיטין דף פה.) גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם ושמו ושמה והעדים והזמן ושיעור זה קטן מכולן:
וקתני מיהת כו' - אלמא שיעור דאין מעובד נפיש:
בבישולא - לח כמו שהופשט קרי בשולא לשון בשול שהוא לח דאכתי לא חזי לעיבוד אבל יבש חזי לעיבוד וכיון דחזי לעיבוד הוי כמעובד:
שלשה על שלשה לטומאת מדרס - אבל למגע שלש על שלש והן אצבעות:
כך שיעור להוצאת שבת - אלמא שאין מעובד חמשה טפחים בעינן ומתניתין מוקי במעובד:
בקורטבלא - מבשלו ברותחין ומתקשה לישב עליו ולכסות דלובקאות שקורין פושדטוויי"ל ומטות ולעשותו שולחן:

דף עט:

דוכסוסטוס - קלף שניטלה קליפתו העליונה:
מזוזה - שמע והיה אם שמוע:
שבתפילין - דהתם ד' אגרות לד' פרשיות ושיער בחד מינייהו דהיינו שמע קטנה שבהם:
מטמאות את הידים - לענין תרומה כדאמרן בי"ח דבר בפ"ק (דף יד.):
קציצה - הוא הדפוס של עור שחתוך לד' בתים כמין בית יד של עור והאיגרות בתוכן:
במזוזה - הן האיגרות שהן בתוך הבתים:

והא מדקתני סיפא - דההיא דלעיל קלף כדי לכתוב כו' מכלל דרישא כו' וקשיא רישא אסיפא:

שיעורן - של כל אחד בכמה:

כדי לכתוב עליו מזוזה - אדוכסוסטוס דלא חזי לתפילין וסיפא פריש קלף כדי לכתוב פרשה קטנה שבתפילין:

קלף אין דוכסוסטוס לא - הוי בשיעורא זוטא כי האי אלא בכדי לכתוב ב' פרשיות דמזוזה ואי דוכסוסטוס חזי לתפילין הוה ליה לשעוריה כשיעור זוטא דתפילין:

למצוה - מצוה מן המובחר קלף בעינן וסתמא דכל איניש מצוה מעלייתא עביד הלכך לא מצנע דוכסוסטוס לתפילין וה"ל אין מצניעין כמוהו:

למזוזה - אם כתבה על הקלף:

הא דכתב אקלף אפי' במקום שיער - וכ"ש במקום בשר דהילכתא מזוזה במקום שיער והא דכתבה אדוכסוסטוס במקום בשר:

רבי אחי מכשיר - ורב מוקי לדר' אחי אתפילין דכתבן על דוכסוסטוס ואמר כוותיה:

נייר - של עשבים:

גויל - מעובד בעפצים:

מסייע ליה - לרב:

כיוצא בו - רישא דברייתא תפילין של יד עושין אותן של ראש ואותן של ראש אין עושין אותן של יד לפי שאין מורידין כו':

ס"ת שבלה - אין מחתכין ממנה יריעה שפרשיות שמע והיה אם שמוע בתוכה לקובען במזוזה:

דכתיבי - הנך תפילין אמאי:

לאו דכתיבי אדוכסוסטוס - שהוא כשר למזוזה הלכך הא מורידין עושין:

השתא דאתית להכי - דמזוזה אקלף כשרה:

לא תימא - במילתיה דרב דוכסוסטוס הרי הוא כו':

דף פ.

ב' אותיות בדיו - דיו יבש:

שתי אותיות בקולמוס - כלומר כל היכא דמפיק ליה שיעורו כשתי אותיות:

קלמרין - קסת הסופר:

אות אחת בדיו אות אחת בקולמוס - מי מיצטרפי או לא ואי אמרת תיפוק ליה משום קולמוס לא מחייב עליה משום שהוא טפל לפחות מכשיעור דתנן לקמן (דף צג:) המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי מפני שהכלי טפילה לו:

כשהוא מהלך - שלא עמד לפוש דתהוי הנחת גופו הנחה אפילו הכי חייב דעיקר הנחת דיו על הכתב הוא:

וחזר והוציא - בהעלם אחד:

חסר שיעור דקמייתא - כשמתייבשת נחסר השיעור ולכי גמרה הוצאה דבעינן לצרופה אין כאן שיעור ב' אותיות:

ואמאי הא מנחה - וכיון דבהעלם אחד מצטרפי לכי גמרה הוצאה:

כמי שקלטה כלב - דתנן לקמן (דף קב.) הזורק וקלטה כלב פטור דלא הויא הנחה מכחו והכא נמי כי גמרה הוצאה בטלה להנחה קמייתא והויא כמאן דליתא:

לרבנן - דפליגי לקמן בהזורק ולית להו קלוטה כמו שהונחה אפילו עברה סמוך לקרקע לא מיחייב עד שתנוח על גבי משהו מקום כל שהוא ולא בעינן מקום ד' הואיל ובתוך ג' הוא מ"מ הנחה כל דהו בעינן:

מעביר - לא צריך הנחה דהא מנחה בידו דידו סמוכה לקרקע:

לשתי רשויות - ושתיהן ר"ה אלא שיש הפסק ביניהם:

והוא שיש חיוב חטאת ביניהם - שמופסקות ברה"י אבל אם היה כרמלית מפסיקן כגון קרפף יותר מבית סאתים או בקעה וב' בתים פתוחים אחד לרה"ר זה ואחד לזה והוציא חצי גרוגרת מבית זה לרשות זה וחצי גרוגרת מבית זה לרשות זה שהיא פתוחה לה חייב דכיון דלא מפסיק לה רה"י חדא רשותא הוא:

פיסלא - עץ שוכב לרחבו של רה"ר וממלא כל רחבו והוציא חצי גרוגרת מביתו מכאן וחצי גרוגרת מכאן:

כרשות גיטין דמי - ולענין גיטין פיסלא רשות לנפשיה הוא כדאמרן בהזורק (גטין דף עז:) ההוא גברא דזרק גיטא לדביתהו בחצירו איגנדר גיטא ונפל בפיסלא ואוקי התם שהשאיל לה מקום בחצירו חד מקום מושלי אינשי תרי מקומות לא מושלי אינשי:

הא לא כחלי - אלא שתי עינים:

צנועות - שהולכות מעוטפות ואין מגלות אלא עין אחד לראות וכוחלות אותו:

בעירניות - בנות כפרים אינן צריכות צניעות כל כך שאין שחוק וקלות ראש מצוי שם ועמה מועטין ואינן מכסין פניהם וכוחלות ב' עיניהם:

של יין - למעוטי שמן ודבש שהיין זב דרך נקב קטן יותר משמן ודבש:

שפשף שבראש קנה של ציידין - מושיבין נסר קטן בראש קנה ונותנין עליו דבק והעוף יושב עליה ונדבק בו וצריך ליתן שם הרבה כדי שיהא העוף נדבק בו:
לסוד - לטוח בקעים שבו:

דף פ:

שיער - יפה לטיט:
ה"ג טיט כדי לעשות פי כור של צורפי זהב:
אצבע קטנה - דרכן לסוד את כל הגוף להאדים:
שהגיעו לפרקן ולא הגיעו - שהביאו שתי שערות ולא באו לכלל שנים הראויות לכך ומתביישות בדבר:
טופלות - מושחות:
אנפיקנון - דתנן במנחות (דף פה:) אין מביאין אנפיקנון הוא שמן זית שלא הביא שליש:
ולמה סכין אותו - היינו שמן המור:
טפלה - בסיד:
שקל בה ד' מאות זוזי - שנתייפה וקפצו עליה המהוגנין לה ונתנו (לה) ממון:
השכר משחיר ומרבה שיער:
כלכול צידעא - טינפל"א וסדין אותה להשכיב השיער:
בת צידעתא - למטה הימנה להסיר שיער דק והוא אנדיפי:
למימרא דשיעורה דר' יהודה נפיש - בתמיה והא קיימא לן גבי גמי דשיעורה דרבי יהודה זוטר ומחמיר בשיעורי שבת:
ומשני נפיש מדר' נחמיה וזוטר מדרבנן - דאמרי לסוד אצבע קטנה:
בחבוט - סיד הנימוח במים הרבה דהוא עשוי לסוד כלכול:
ודברי רבי נחמיה בביצת הסיד - הנגבל במים ועשוי ביצים ביצים מוטנ"ס בלע"ז הוא עשוי לסוד אנדיפי ואי ס"ד אנדיפי נמי שיעור הוא כגון בת צידעא:
אידי ואידי - כלכול ואנדיפי תרווייהו בסיד חבוט ונמוח סדין אותו:
אנדיפא - כלי חרס ולו שני דדין אחת למעלה ואחת למטה וכשרוצה למלאותו סותם את הדד התחתון ולשון אנדיפי שתי פיות כדתניא (עירובין דף קד.) מעלין בדיופי ובתוספתא גרס באנדיפי:
אנפרות - הפסד לשום יין בכלי סתום בסיד והיין ממחה הסיד ויוצא:
שנתות - סימנים כלי חרס גדול ויש בו בליטות בליטות כמין אגוזים קטנים עד כאן לסאה עד כאן לסאתים וסדין אותו בסיד כדי שיהיו לבנות ונכרות:

כדתנן - במנחות שנתות היו בהין:
עד כאן לפר - חצי ההין:
עד כאן לאיל - שלישית ההין:
עד כאן לכבש - רביעית ההין דכתיב חצי ההין יהיה לפר וגו' כן לשון מורי הזקן מפי אביו ששמע מר' שמעון ורבותי מפרשים אנדיפא כל הגוף ומתוך שאינו עשוי להשכיב השיער אלא להאדים בעי סיד עב:
אנפרות - שאינו סד בו בתו לאחר שקנאו דחייש שמא תמות כי ברתיה דההוא נכרי:
שנתות - כלומר אבר אבר יטפלנה ואי אפשר בלשון זה ולא נאמר שיטת הש"ס כן להזכיר אבר אבר בלשון שנתות ויצטרך להביא פירוש לפירושו שנתות היו בהין:
אפותא - פדחת שלא במקום שיער ולהאדים:
ערעיתא - צירעה:
באנדיפי - פדחתו:
מן דיליה דא ליה - מידו היתה זאת לו שלא היה לו לדרוש במרכבה:
מתני' אדמה - ארזילי"י:
מרצופין - שקין העשוין מקליפת עץ גדול שנושאין בהן פרקמטיא בספינות וחותמין אותם:
כחותם האיגרות - שחותמין אותם שלא יקרב איש בהן אלא מי שנשתלחו לו ושיעורא דרבנן זוטר:
כרישא - קפלוט ושיעוריה זוטר משל כרוב:
על מלא כף סיד - בגמרא מפרש כף של סיידין טרואי"ל בלע"ז:
מרוסס - סדוק סדקין הרבה כמו והכה הבית הגדול רסיסים (עמוס ו':י"א):
ביצה קלה - בגמרא מפרש לה:
גמ' לא יסוד אדם את ביתו בסיד - לאחר חורבן משום אבילות של ירושלים:
תבן או חול - שלא יהא לבן כל צרכו:
טרכסיד - סיד חזק ומתקשה יותר משאם לא עירב בו:
קילקולו זהו תיקונו - דאי לאו דמקלקל ליה ומשחירו לא היה מישתרי הלכך ע"כ הא דקשיא ליה מעליותא היא לגביה ומשערינן ביה ורבותי מפרשין קילקולו לובן זה תיקונו לענין חוזק ולא נהירא לי דקילקולו זהו תקונו משמע דשם הקלקול מתקנו ולהאי לישנא אין שם הקלקול מתקנו ולמה הוזכר קילקול כאן הכי הוה [ליה] לתרוצי נהי דאשחורי משחיר אחזוקי מחזיק:
קשר עליון - של אמצע היד או קשר תחתון של אמצע האצבע:

טרופה בשמן - שממהרת לבשלה:
דצילצלתא - עוף קטן:
כל שיעורי שבת - באוכלין וכל הוצאתן וקצירתן וטחינתן כגרוגרת:
כגרוגרת - מביצת תרנגולת שהיא ממהרת לבשל ולא כביצה שלימה שעורו:

דף פא.

מתני' תרווד - כף קולייר:
חף - קס"ד דפותחת של חף עצמה ושיעורה נפיש מתרווד:
כרכר - עץ יש לאורגין וראשו חד:
כדי לזרוק בבהמה - דלא טרח איניש למשקל צרור משום עוף להבריחו דבקלא בעלמא דרמי ליה אזיל ליה:
גמ' והא קיי"ל דשיעורא דרבנן נפיש - גבי לעשות תלאי:
חפי פותחת - שינים הקבועים בה ולא היא עצמה ועושים אותם מעצם:
חפי פותחת טהורין - דכל זמן שלא חברן בה אינן ראויין לכלום:
טמאין - דכלי עצם ככלי מתכות ופשוטיהן טמאין בהכל שוחטין (חולין דף כה:) ואי משום דמחובר לפותחת וכל המחובר לטהור טהור פותחת יש לה בית קיבול ומקבל מפתח:
ושל גל - ואם הפותחת הזאת אינה של כלים כגון של שידה ומגדל אלא של גל כמו טרוקי גלי כגון דלתות שערי החצר אע"פ שחברן בפותחת הואיל וחבור זה בדלת היא ודלת בנין מחובר לקרקע טהורין:
סכוכית - זכוכית ועל שם שסוכין קרי סכוכית ועל שם שהיא זכה קרי זכוכית:
והוא שמרגשת - הבהמה בצרור זה בהכאתו:
שיעורן בכמה - להתחייב עליהן אי נמי לטלטלן בחצר ולהכניסן לבית הכסא ואידי ואידי חד שיעורא הוא דבמידי דחזי להו מיחייב על הוצאתו:
כזית כאגוז כביצה - שלש מכניסין לקינוח ומקנח זו אחר זו אחת כזית ואחת כאגוז ואחת כביצה בתחלה מקנח פי הרעי בקטנה להסיר רעי הנדבק שם שהגדולה פוחסת ומלכלך סביבותיו:
טורטני - מאזנים יכניס לשם לשקול:
מלא היד - בין שלשתן או אפילו הן ד' וה' ובין כולן מלא היד:
מקורזלות - ביקועו' שיהיו ראויות לקינוח:
מותר להכניסם - בתוך ד' אמות או בחצר דלא ליתסר לטלטולינהו:

כאגוז - כל אחת ואחת:
התם מתני' - פלוגתא דאתרוג מתני' היא במסכת סוכה והיא סדורה בפי התלמידים:
והכא ברייתא - ויש הרבה תלמידים שלא שנאוה והוא תולה הידועה בשאינה ידועה:
כך מחלוקת כאן - ולסימנא בעלמא אמרה דלא תשכח לגירסא דברייתא ואם תשכחנה הזכר ממשנתך דאתרוג:
אבל לא הפאייס - כמו שקל פיסת רגב (סנהדרין דף סד.) שקורין גלישט"א דהואיל ומיפרכה לא חזי לקינוח ואסורה לטלטל:
כרשיני בבלייתא - הכי מיקרו משום שבבל ארץ לחה היא והמחרישה מעלה רגבים:
למשמש - הנצרך ליפנות ואינו יכול ליפנות אמרינן לקמן בפירקין דממשמש בצרור בנקב והוא נפתח וקא סלקא דעתך דקאמר ובשבת אסור למשמש כלל כדרך שממשמשים בחול:
ליסתכן - דאמר מר (תמיד פ"א דף כז:) עמוד החוזר מביא אדם לידי הדרוקן:
ומשני כלאחר יד - האי כדרך דקאמר רבא כדרך הממשמש בחול בלא שינוי משום השרת נימין אבל כלאחר יד כגון אוחז צרור בב' אצבעותיו שפיר דמי:
אם יש מקום קבוע לבה"כ - שאם ישתיירו לו ערבית יקנח בהם שחרית מכניס שם מלא יד:
כהכרע - כשיעור המכריע כאגוז נפיש מכזית וזוטר מכביצה:
מדוכה קטנה - מלאכתה לאיסור אסור לטלטל:
ואם יש עליה עד - קנוח המעיד שעשויה לכך מותר לטלטלה לקינוח:
תחתוניות - פיג"ש:
לולבי גפנים - אותן פיצולין הגדלין בגפן וקורין וודיל"ש:
מוריגי בהמה - כל בשר שיש בבהמה העשוי כמורג שהוא פגום וחרוקה כמורג חרוץ חדש כלומר כל מקום שאין הבשר חלק כגון קליפת הלשון וכגון החיך שיש בו כמין קוצין וכפגימות וכבית הכוסות:
שקינח בו חבירו - אסיד ואחרסית נמי קאי:
התולה - שאינו יושב אלמא קינח בו חברו לא חזי לקינוח ורב ששת אמר לעיל אם יש עליה עד מותר:
לח - לא חזי יבש חזי:
מצד אחד - באותו צד שקינח בו חבירו לא חזי לקינוח אבל בצד שני חזי:
דידיה - שהיה קינוח שעליה שלו:
ונשטשטשו - אותו עד:

מהו - מי בטיל לייחוד דידהו או לא:
אי רשומו ניכר מותר - דכיון דמאיס לא חזי לבשמים ולא מיבטל ליה מבית הכסא:

דף פא:

מהו להעלותם אחריו לגג - אם עלה שם לפנות מי חיישינן לטירחא יתירתא או לא:
שדוחה את לא תעשה - דכתיב (דברים כ"ב:א') והתעלמת מהם פרט לזקן ואינו לפי כבודו והכא נמי טלטול דרבנן אלאו דלא תסור אסמכוה רבנן ובמקום כבוד הבריות נדחה:
משלפניו - קסמין המוטלין על גבי קרקע ולא אמרינן מוקצין נינהו:
לחצות - לטול הבשר שבין השינים ולחצות ביניהן:
מן האבוס - שהוא מוכן אלמא העמידו דבריהם במקום כבוד הבריות שפעמים שנראה מבחוץ וגנאי הוא לו:
התם אדם קובע לסעודה - והיה לו להכין שם מאתמול:
הכא אדם קובע לבה"כ - בתמיה פעמים שמוצא אדם שם והולך למקום אחר בית הכסא לא היה מצוי להם בבתיהן שהיו דרין בבתיהן בעלייה מפני דוחק בתים:
בשדה ניר - חרישה ראשונה ועומד לזריעה:
משום דוושא - ובשדה חבירו מפני שדש את נירו ומתקשה (את) החרישה:
משום עשבים - שמחמת לחלוחית הניר עשבים עולין על הצרור וכשהוא מקנח בו נתלשים:
מותר לקנח - דאינו מתכוין לתלוש ומותר דהלכה כר"ש:
והתולש ממנו - במתכוין חייב דמקום גידולו הוא אע"פ שהוא צרור ואינו עפר:
שקיל מעילאי - ממקום גבשושית:
ושדי לתתאי - למקום גומא ומשוה החרישה והוי תולדה דחורש:
בבית - שייך בנין וזה שמשוה גומות בנין הרצפה הוא ובשדה מתקן החרישה:
מדריש לקיש - דאמר מותר לקנח בו ולא אמרינן צרור זה העשבים שעלו מלחלוחית הקרקע הן יוצאין וכשמגביהן הרי הוא כעוקרן מגידוליהן:
האי פרפיסא - עציץ נקוב שזרעו בו ובתשובת הגאונים מצאתי שעושין חותלות מכפות תמרים וממלאין אותם עפר וזבל בהמה וכ"ב או ט"ו יום לפני ר"ה עושין כל אחד ואחד לשם כל קטן וקטנה שבבית וזורעים לתוכן פול המצרי או קיטנית וקורין לו פורפיסא וצומח ובערב ר"ה נוטל כל אחד שלו ומחזירו סביבות ראשו שבעה פעמים ואומר זה תחת זה וזה חליפתי וזה תמורתי ומשליכו לנהר:

שרי לטלטולי - ולא אמרינן תולש הוא:
לצורך - קינוח כבוד הבריות:
חייב משום תולש - דאינו נהנה שוב מריח הקרקע ול"נ דהאי חייב לאו דווקא אלא אסור משום דדמי לתולש דאי חייב ממש קאמר לצורך היכי שרי רבנן איסור כרת וסקילה משום קינוח ודומה לו במסכת סנהדרין (דף סב.) הבא על הכותית חייב משום נשג"ז דלאו מדאורייתא היא אלא מדרבנן:
משום סכנה - שלא ינתק בו שיני הכרכשא שהיא תלויה בהן:
משום כשפים - כדלקמן בשמעתין:
השרת נימין - שמשיר את השיער מפני שהוא חדוד:
דבר שאין מתכוין הוא - ושמעינן ליה לר' יוחנן דאמר דבר שאינו מתכוין מותר לקמן בשמעתין:
לא מיבעיא בחול - שאין איסור טלטול בצרורות דאסור לקנח בחרס משום כשפים שהרי יכול לקנח בצרור:
אבל בשבת הואיל ואיכא תורת כלי עליו - לחתות בו אור או לחשוף מים מגבא אימא שפיר דמי דמוטב שיקנח בו מלטלטל צרור:
קמ"ל - דלא אי משום סכנה אי משום כשפים:
חופף - מחליק שערו:
ומפספס - קרפיר:
אבל לא סורק - במסרק דודאי משיר שיער ומודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות אבל חופף ומפספס פעמים שאינו משיר וכשמשיר דבר שאין מתכוין מותר:
מטרוניתא - נכרית היתה:
אמרה מילתא - דכשפים ואסרתה לארבא ולא זזה ממקומה:
אמרי אינהו מילתא - על ידי שם טהרה:

דף פב.

דלא מקנחיתו בחספא - שאוכל לעשות לכם כשפים:
ולא קטיל לכו כינא אמנייכו - ואין אתם הורגין כינה בבגדיכם:
ולא אכיל לכו ירקא מכישא דאסר גינאה - אין אתם מוציאין שום וכרישא ובצל מאגודה שאוגדין הגננים ואוכלים אלא אתם מתירין האגודה תחילה ש"מ כל הני קשה לכשפים:
מותיב לי במילי דעלמא - מושיבני לפניו בדברי חנם שאינו תורה:

לא ליתיב בהדיא - במהרה ובחוזק לפי שנפתח הנקב בחזקה וניתקין שיני הכרכשא ויוצאת:

ולא ליטרח טפי - פדיימבר"א בלע"ז:

מקנח בצרור - בשבת אע"פ דלאו בר טלטול הוא בעלמא:

ואינו מקנח בחרס - משום סכנה:

מקנח בחרס - שיש תורת כלי עליה:

באוגני כלים - שהם חלקים ואינן מקרעין את הבשר:

ואינו מקנח בעשבים - שהעשבים לחים וחותכין את הבשר ורבותינו מפרשים משום תלישה ואיני יודע מהו דאי בעשבים מחוברין מי איכא מאן דשרי וכמדומה אני דמוקמי לה במחוברין ומקנח בהן בחיבורן:

ואינו מקנח בצרור - דלאו בר טלטול הוא הלכך מקנח בעשבים כשהן במחובר ולא יזיזם ומשום שימוש במחובר לא מיתסר כדאמרי' בעירובין בפרק ג' (דף לד:) דלא אסרו אלא באילן ובקנים עוזרדין לפי שהן קשין:

שיניו נושרות - שיני הפה מכרכשא:

לחין - אין אור שולט בו:

רוח רעה - ריח הפה שהזבל מרקב במעיים ויוצא ריח דרך פיו:

רוח זוהמא - כל גופו מסריח בזיעה מסרחת שהריח נבלע בבשרו ובאבריו והוה בו לזיעה מזוהמת:

ואינו יכול לפנות - שאין הנקב נפתח:

יסתלק לצדדין - כשבדק עצמו בזוית זו יסתלק לזוית אחרת ויבדוק:

טייעא - ישמעאל:

הנכנס לסעודת קבע - וגנאי הוא לו אם יצטרך לעמוד מן הסעודה ולפנות:

י' פעמים - ימתין בין פעם לפעם ויבדוק עצמו:

ואמרי לה ד' פעמים של י' - דהכי עדיף טפי שהילוך מרובה מוריד הזבל לנקביו:

מתני' בין פצים לחברו - כשמסדרין פצימין ועמודים וקורות ועושין סואר של קורות על הארץ ויש חלל בין זה לזה סומכן מתחתיו שלא יתעקם:

זכר לדבר - דחרס חשיב בחתיית אור:

לחשוף - לדלות וחבירו חשפי שובל (ישעיהו מז) חשפי מים שעל הנתיבה שתצטרכי לעבור הגשמים ושריעת נהרות:

מגבא - גומא שמים נקבצין בתוכה:

גמ' מסתברא שיעורא דרבי יוסי נפיש ומקרא שיעורא דר' מאיר נפיש - אתקפתא היא כלומר לפי דבריהם נראה שרבי מאיר מחמיר דאמר לחתות בו אור ולא פי' שיעורא וחרס פורתא חזי לחדא גחלת ואילו לקבל רביעית מים נפיש שיעורא וכי מעיינת בקרא לחשוף מים זוטר דאי ס"ד לחשוף מים נפיש לייט לה שלא יותר בה אפילו כלי קטן והדר אמר כלי גדול וכי דרך המקללים כן:

אמר אביי מתני' - דקאמר רבי מאיר לחתות אור מיקידה גדולה קאמר שאפילו גחלת קטנה אינו ראוי לחתות בה אלא בחרס גדול מפני שהוא נכוה:

שפיר קאמר ר' יוסי - דמדלייט לה בה ש"מ דחזי:

אפילו מידי דלא חשיב - כגון לחשוף מים לא לישתכח בה ולעולם לא חשיב שיעורא אלא לחתות אור:

מתני' אמר רבי עקיבא מניין לעבודה זרה כו' - משום דבעי למיתני בהדייהו מניין שמרחיצין את המילה כייל להו להנך דמיין לה:

במשא - אדם הנושאה:

תזרם כמו דוה וגו' - בעבודה זרה משתעי:

גמ' כותלו סמוך לעבודה זרה - שהיה אותו כותל מחיצה אף לבית עבודה זרה:

אסור לבנותו - דקמהני לעבודה זרה:

דף פב:

היה שלו ושל ע"ז - שהיה חצי מקום הכותל של ע"ז:

נדון מחצה על מחצה - המחצה שלו נחשבת בארבע אמות של כניסה לפי שחייבוהו חכמים להרחיקו משלו ארבע אמות וליכנס כולו בתוך שלו:

שקץ תשקצנו - לשון שקץ כשרץ שאינו מטמא במשא:

נדה מטמאה במשא - אדם הנושאה דאיתקש לזב והדוה בנדתה והזב את זובו וגו' (ויקרא ט"ו:י') וזב מטמא במשא דכתיב (שם) וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו יטמא עד הערב והנושא אותם וגו' אף הזב במשמע אותם:

באבן מסמא - אבן ששמוה על גבי יתידות וכלים תחתיה כדכתיב (דניאל ו':י"ח) והיתית אבן חדא ושמת על פום גובא ונדה או זב יושבין עליה אע"פ שלא הכבידו על הכלים טמאים הכלים דכתיב כל אשר יהיה תחתיו:

למשמשין - שאין הכלים המשמשין מטמאים לא במשא ולא באבן מסמא:

למשא - אבל לא לאבן מסמא דלהכי אהני היקשא דשרץ:

ולוקשה לנבלה - דאית בה משא ולית בה אבן מסמא והכי עדיף דתו לא צריך לאקושה לשרץ למעוטי מאבן מסמא:
אינה לאברים - אם נחתך אבר ממנה מטמא במשא ובאהל משום תורת אבר מן החי אבל לא משום תורת אבר מן הנדה ונפקא מינה דלא מטמא באבן מסמא:
אף ע"ז אינה לאברים - כגון ע"ז של חוליות אבר אבר ממנה אינו מטמא כלל משום ע"ז:
דבעי רב חמא - לקמן (דף פג:):
אליבא דרבי עקיבא בעי לה - דאקשה לנדה (למשא) מי אמרינן להא נמי איתקש או דילמא לחומרא מקשינן לקולא לא מקשינן:
דלא מטמאה - דהא איתקש לשרץ ובשרץ כתיב מגע ולא כתיב משא:
למשמשיה - תירוצא היא:

דף פג.

ור' עקיבא למאי הלכתא איתקש לנדה למשא - לחודה לוקשה לנבלה:
כרבה מתני לה - דאמר לעיל דר"ע לאבן מסמא נמי אקשה לנדה ולא מצי לאקושה לנבלה:
ובעי לה אליבא דר' עקיבא - מי מקיש נמי לענין נדה דאינה לאברים או לא:
ניחא - דקתני לרבנן כשרץ אלמא לא מטמיא במשא:
ממתני' - דמסכת ע"ז אבניו ועציו כו':
ה"ג נכרי ונכרית וע"ז ומשמשיה כו' - ול"ג מגע נכרי ונכרית שגזרו חכמים עליהן טומאת זבין:
הן ולא היסטן - קס"ד היסטן משמע שהוסטו דהיינו משא ולא כשאר היסיטות שבהש"ס דמשמעו שהטמא הסיט האחרים:
בשלמא לר"א ניחא - דקתני ולא היסטן דמשמע דלא מטמא במשא ולקמן פריך מאי הן אי הן טמאין קאמר פשיטא השתא היסטן טמא הם מיבעיא הכי איבעי ליה למתני מגען ולא היסטן:
לכל דבריהם - אלמא מטמאו במשא דאי לא מטמאו אלא במגע מאי כזבין לימא כטמאי מתים:
אלא - הא משבשתא היא ובעי לתרוצי ורבה מתרץ לטעמיה ורבי אלעזר לטעמיה:
ואבן מסמא שלהן גרסי' - גבי נכרי ונכרית בין בתרצתא דרבה בין בדר' אלעזר והכי אמרינן בפרק בתרא דמסכת נדה (דף סט:) נכרי ונכרית מטמאין באבן מסמא:
ר' אלעזר מתרץ לטעמיה כו' ע"ז היא ולא היסטה - ולא משאה שאינה מטמאה במשא:

מתקיף לה רב אשי מאי הן - אי רבה ורבי אלעזר היסט דברייתא לשון משא משמע להו שהסיטו אחרים דהיינו משא מאי הן והיסטן הן ולא היסטן דקתני בין לר' עקיבא בין לרבנן אי למימרא דהן עצמן טמאים פשיטא דאי טהורים הם היסט מנא להו הכי איבעיא לאיפלוגי ע"ז אין היסטה טמא ר' עקיבא אומר היסטה טמא:

אלא אמר רב אשי הכי קאמר נכרי ונכרית בין הן שהסיטו אחרים - והיינו היסטן דקתני בה ככל היסט שבמשנה:

בין אחרים שהסיטו אותן - דהיינו משא וזהו הן דקתני בברייתא והכי משמע הן והיסטן דלישנא דברייתא משא שהזכירו חכמים נכרי ונכרית בין הן שהוסטו על ידי אדם בין היסטן כלומר מה שהסיטו הן טמאין דתורת זבין עליהם דזב שהוסט ע"י אדם או הסיט את האדם ואת כל דבר טמאוהו דתנן (זבין פ"ה משנה ב) כל הנישא על גבי זב טמא והיינו היסט וילפינן לה במסכת נדה (ד' לג.) מוכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו ומוקמי' לקרא התם ע"כ דה"ק וכל הנוגע בכל אשר יהיה הזב תחתיו דהיינו נישא על גבי הזב:

ע"ז שהסיטה את אחרים טהורים - דאיתקש לשרץ להכי שלא תטמא לא בהיסט ולא באבן מסמא ואליבא דרבה קמתרץ לה רב אשי:

אחרים שהסיטוה טמאים - דהיינו משא ומודו רבנן דמטמאה במשא דאיתקש לנדה:

רבי עקיבא אומר - ע"ז נמי כנכרי ונכרית בין שהסיטה בין שהוסטה וה"ה לאבן מסמא דאיתקש לנדה והכי תני רב אשי לברייתא אליבא דרבה נכרי ונכרית הן המשא שלהן והיסטן ע"ז היא המשא שלה ולא היסטה משמשיה לא הן ולא היסטן ר' עקיבא אומר נכרי ונכרית ע"ז הן והיסטן משמשיה לא הן ולא היסטן וממילא לר' אלעזר מתרץ לה רב אשי הכי נכרי ונכרית הן והיסטן ע"ז ומשמשיה לא הן ולא היסטן ר' עקיבא אומר נכרי ונכרית הן והיסטן ע"ז היא ולא היסטה דבמשא מטמיא ולא באבן מסמא דהוא דומיא דהיסט משמעין לא הן ולא היסטן כך נראה לי סוגיא זו ולא פירשו רבותינו כן והם פירשו מאי הן דאתקפתא דרב אשי אדרבי עקיבא קאי ולא קשיא ליה אלא דתני לה בלשון רבים והכי קשיא ליה כיון דר"ע אע"ז לחודה אמאי תנא הן והיסטן היא והיסטה איבעיא ליה למיתני ולא נהירא לי דקשיא לי טובא בגוה חדא דלא אתקפתא היא דכיון דאמרן דמתני' מחסרתא היא ואוסופי מוספינן עלה שפיר מיתני בה ל"ע בין לרבה דקאמר ר"ע אכולהו קאי וקאמר הן והיסטן לר' אלעזר נמי קאי אכולהו דהכי קאמר ר' עקיבא ע"ז לענין היסט דהיינו משא כנכרי ונכרית וכולן הן והיסטן והכי קתני רבי עקיבא אומר נכרי ונכרית ע"ז הן והיסטן ועוד מ"ש דלא מיפלגי בין הסיטו להוסטו אלא בתרצתא דרב אשי ומאי דוחקיה לפלוגי בהו אי לאו דהן דברייתא משמע ליה שהוסטו והיסטן

משמע ליה שהסיטו ועוד דסוף סוף בתירוצא דרב אשי לא מיתרצה אתקפתיה דאי הן משום מגע משמשיה קאמר הן ולא היסטן הוא ואילו רבי עקיבא הן והיסטן קאמר ואי אנכרי ונכרית הכא נמי ה"מ לתרוצי כלישנא קמא ומאי אתקפתיה:

היכי משכחת לה - שהחפץ יסיט אדם או חפץ אחר:

כרע הזב טמאין - שהרי הסיטן זב והיסטו של זב כי האי גוונא כתיב בין בכלים בין באדם בין באוכלין ומשקין בכלים כתיב וכלי חרש אשר יגע בו הזב ותניא בת"כ יכול יטמאנו מאחוריו נאמר כאן בו ונאמר להלן אשר תבושל בו מה להלן מאוירו אף כאן מאוירו א"כ למה נאמר אשר יגע בו פשיטא מי גרע משאר טומאות שמטמאין כלי חרס מאוירן כיון דכתיב גבי שרצים ל"ל למכתבי' הכא אלא להביא מגעו שהוא ככולו ואפי' מאחוריו ואיזה וזה היסטו וגבי אדם נמי וכל אשר יגע בו הזב ואי משום מגע הא כתיב נוגע בבשר הזב אלא להביא מגעו שהוא ככולו ואפי' מאחוריו ואיזה זה היסטו וגבי אוכלין ומשקין תנא וכל כלי עץ ישטף במים אמר ר' שמעון ומה בא זה ללמדנו אם ללמד שיטמא הזב כלי שטף במגע והלא כבר נאמר הנוגע בבשר הזב יכבס בגדיו אם הנוגע בו יכבס בגדיו שהן כלי שטף במגע הוא עצמו לא יטמא כלי שטף במגע אלא למה נאמר וכל כלי עץ וגו' להביא אוכלין ומשקין וכלים הנישאין ע"ג הזב דבסיפיה דקרא דאשר יגע בו הזב כתיב דאוקמינן דמשתעי בהיסט והיינו דתנן כל הנישא על גבי הזב טמא:

דף פג:

כרעו הן - ונשאו הן את הזב:

טהורין - דתנן כל שהזב נישא עליו טהור חוץ מן הראוי למשכב ומושב האדם אבל כל שאר כלים ואוכלים אין מיטמאין מחמת משכב ומושב כדתניא (לעיל דף נט.) מי שמיוחד לישיבה יצא זה שאומרים עמוד ונעשה מלאכתנו ולמהוי אפילו ראשון לטומאה מחמת משא הזב נמי לא דכי כתיב משא הזב באדם כתיב והנושא אותם וגו' והא דאמר לעיל נכרי ונכרית וע"ז שהסיטום אחרים טמאים באדם קאמרינן:

כל הטמאו' המסיטות - אחרים כגון בכף מאזנים או אדם טמא מת שהסיט את חברו טהורין:

שלא מצינו לו - בשאר טומאות שבתורה אלא בזב:

וכל דדמי ליה - דאתי מריבויא דזב וע"ז מנדה גמרי דהיינו זב:

ישנה לאברים - כגון של חוליות ישנה לטומאתה אבר אבר או לא:

דהדיוט יכול להחזירה - שאין צריך אומן לכך:

פחותה מכזית - והיא שלמה:
לענין איסור - ליאסר בהנאה:
ומחבקה ומנשקה - וזהו לשון ברית אהבה וחבה אלמא אדוקים בה וע"ז היא:
הא איתקש למת - כדלקמן אל קבר בני העם:
ורבנן למאי הלכתא כו' - אתקפתא היא לרבנן דאמרי אינה מטמאה במשא למאי הלכתא אמרו אלייהו דאיתקש לנדה דאינה לאברים ולשרץ דלא מטמינן במשא למת דאינה מטמאה בכעדשה כולהו לקולא:
אימא - כולהו לחומרא:
דרבנן - דכל הנך היקשות דברי קבלה נינהו ואסמכתא בעלמא ושקץ תשקצנו לאו לשון שרץ ממש הוא אלא עיקר קרא לכנות לה שם לגנאי אתא:
מתני' שהיא טהורה - שאינה מקבלת טומאה:
בלב ים - הרי היא כים:
גמ' פשיטא אניה בלב ים היא - לאו פירכא היא אלא פירוש למתני':
נלמדנה משק - שהרי כלי עץ היא והוקשה לשק לענין טומאה:
אף כו' - וזו אינה מיטלטל' מלאה דגדולה היא:
ספינה של חרס - דלא איתקש לשק:
אי נמי ספינת הירדן - איכא בינייהו שהיא קטנה ומיטלטלת מלאה וריקנית לפי שהנהר קטן:
הא נמי בלב ים - דים לאו דוקא וכל הנהרות נמי טהורין הן:
נשנית משנה זו - של מסכת כלים דתני בה ספינת הירדן טמאה ולא נתגלה הטעם למה:

דף פד.

ולחנניא - דאמר ספינה המיטלטלת מלאה טמאה אפילו אינה מיטלטלת אלא על ידי שוורים מרוב גודלה הוי טילטול וטמאה:
כקתידרא - קצרה ומוקפת משלש צדדין:
טמאה מדרס - שלישיבה מיוחדת היא:
כמטה - שהיא ארוכה ומתחתיה מקבלת כמטה של עור שאין בה שום נקב:
טמאה טומאת מת - כלומר מקבלת שאר טומאות כולן חוץ מטומאת מדרס דכלי הוה לקבל טומאה ולישיבה אינה מיוחדת שטוענין בה פרגמטיא ואומר לו עמוד ונעשה מלאכתנו והא דנקט טמא מת משום דאב הטומאה הוא והכי קאמר אב הטומאה הוא על ידי מת ולא על ידי זב:

ושל אבנים - העשויה להוליך בה אבנים:
טהורה מכלום - אינה מקבלת שום טומאה לפי שפרוצה מתחתיה נקבים גדולים ולא כלי הוא דכל הכלים שיעורן כרמונים:
ואמר רבי יוחנן כו' - אלמא אף על גב דשל עץ איתקש לשק דבעינן מיטלטל מלא וריקן וזו אינה מיטלטלת אלא על ידי שוורים קאמר טמאה טמא מת:
תיבה שפתחה מצדה טמאה מדרס - לפי שמשמשת שכיבה עם מלאכתה שמשתמשין בה דרך פתחה ואין צריך לומר לשוכב עליה עמוד ונעשה מלאכתנו:
מלמעלה - פתחה כאותן שלנו:
טמאה טמא מת - כלומר נעשה אב הטומאה על ידי מת כשאר כל הכלים הראויין לקבל טומאה שאם האהיל אהל המת עליהן נעשין אב הטומאה ולענין שאר טומאות הויין ראשון לטומאה ככל הכלים ולא שמעינן ממתניתין אלא דכלי הוא לטומאה ומדרס לא הויא דאינה מיוחדת לשכיבה דצריך לומר לו עמוד יש מקשין הבל על משנה זו הא דאמר רבי יוחנן בפרק במה אשה (לעיל דף נט.) אף אומר בטומאת מת עמוד ונעשה מלאכתנו והבל הוא בפיהם דכי איתמר ההיא לענין כלי שנשבר ועודנו ראוי למלאכה ולא מעין מלאכה ראשונה וקאמר רבי יוחנן דטהור מטומאתו ראשונה ואומר בו עמוד ונעשה מלאכתנו הראשונה והרי הוא אינו ראוי אבל לומר שתהא מיוחדת למת ולא למלאכה אחרת לא תהא זאת בישראל דהא כתיב (במדבר י״ט:י״ד) כל אשר באהל יטמא וכל כלי פתוח וגו' וכל טמא מת שבתלמוד הנזכר אצל מדרס הוא הדין לטמא שרץ או לטומאת נבלה ולא הוזכר מת אלא משום דעל ידי מת נעשה אב הטומאה [כמו] על ידי מדרס שלא בא ללמדנו אלא לומר שהוא כלי מקבל כל טומאה חוץ מטומאת מדרס אם ישב עליו זב אינו נעשה אב הטומאה:
הבאה במדה - תיבה גדולה שאינה מיטלטלת ויש לה חלון מלמעלה להשתמש בתוכה:
טהורה מכלום - למדרס לא חזיא הואיל וחלולה מלמעלה אינה משמשת שכיבה עם מלאכתה ולשאר טומאות לא חזיא דאינה מטלטלת מליאה ולא איתפרש מה לשון באה במדה ולי נראה על שם אנשי מדות כלומר שצריכה למוד ארכה ורחבה:
מדרס כלי חרס טהור - שאם ישב עליו הזב ולא נגע באוירו טהור ואינו מטמא משום מדרס ולקמיה יליף לה מקרא:
מאי קאמר - מה ענין ספינה אצל מדרס ספינה טהורה אף מטומאת מגע ולמדרס לא חזיא:
ומגעו טמא - אם נגע הזב בתוכו:

וספינה של חרס טמאה - במגעה:
כחנניא - דיליף טעמא משק וחרס לא איתקש לשק:
כתנא דידן - דיליף מבלב ים והא נמי בלב ים היא:
מאי אף ספינה - על כרחיך טהורה ממגע קאמר ומאי אף הא לא טיהר תנא קמא כלי ממגע דנימא אף זו כיוצא בו:
וספינת הירדן טהורה כתנא דידן - דיליף מבלב ים לא שנא גדולה לא שנא קטנה והוא הדין נמי דמצי לתרוצי וספינה של חרס טהורה בתר דמפכינן דתנא קמא לרבי יוסי אלא משום דשכיחא טפי של עץ משל חרס:
משכבו - הוא והמשכב הוזכר כאן:
כלי חרס אין לו טהרה במקוה - דכתיב ישבר אין לו טהרה אלא שבירתו:
מפץ - של קנים:
במת מניין - שהוא טמא לפי שמצינו שפשוטי כלי עץ טהורין מטומאת מגע שרץ מניין שכלי הראוי למשכב ומושב מקבל טומאת מגע במת:

דף פד:

ודין הוא ומה פכין קטנים - של חרס שטהורין בזב שאינן מטמאין על ידו בשום טומאה דלמדרס לא חזו דאין עשויין לישיבה ועוד שהן של חרס ובמגע לא לטמאו דאין מטמאות אלא מאוירן ואין יכול להכניס אצבעו לתוכן מפני שפיהן צר ובהיסט לא דאפקיה רחמנא בלשון נגיעה דכל שאינו מטמא במגע אינו מטמא בהיסט ובהעור והרוטב (חולין קכד:) אמר נמי הכי לגבי טומאת משא את שבא לכלל מגע בא לכלל משא אע"פ שאפשר ליגע בחוט השערה ותניא בת"כ דשיער הזב מטמא הנ"מ כלי הראוי לנגיעת בשרו ולהכי אפקיה רחמנא בלשון נגיעת בשר כדכתיב (ויקרא ט"ו:ז') והנוגע בבשר הזב:
טמאין במת - באהל המת דכתיב (במדבר י"ט:ט"ו) וכל כלי פתוח:
מפץ שטמא בזב - דהא חזי למשכב וכתיב וכל המשכב וגו' ומהכא נפקא לן בעלמא (נדה דף מט:) דכל המטמא במדרס מטמא טומאת מת ואפילו פשוטי כלי עץ:
ואמאי - טמא בזב טומאת מדרס:
והא לית טהרה במקוה - דכי כתיב טבילה בפרשת שרצים ובפרשת מדין כתיבא והנך כלים דכתיבי התם ילפינן להו טבילה אבל פשוטי כלי עץ שלא נכתבו שם לענין טומאה לא ילפינן להו טבילה ולית להו טהרה במקוה דהא לא כתיבא בהו כי היכי דאוכל ומשקה אין להם טהרה במקוה לפי שלא למדנו להם טבילה בתורה:
שאני התם דאיכא במינו - יש בכלי עץ שיש להן טהרה במקוה כגון מקבלים:

רחמנא ליצלן מהאי דעתא - דכיון דלדידיה ליכא טהרה במקוה לא שאני מכלי חרס:
וטעמא מאי - היכא כתיבא דמשום דאיכא במינו אע"ג דבדידיה ליכא [מיטמא נימא] הואיל ואקשיתיה לזב עצמו בעי דתיהוי ליה טהרה לדידיה:
כתיב משכבו - מקיש משכבו לו:
וכתיב וכל המשכב - אע"ג דלא דמי לזב דהא לא כתיב משכבו:
וכל כלי פתוח - כלי חרס קאמר שהטומאה נכנסת לו דרך פתחו:
מי לא עסקינן - מי לא משמע במקרא דאפי' ייחדו לאותו כלי לאשתו נדה לישב עליו כל ימיה אמר קרא דמציל על מה שבתוכו באהל המת ואי טמא מדרס היכי מציל והא כל דבר טומאה אין חוצץ בפני הטומאה אלא ש"מ דאין מדרס בכלי חרס הלכך כלי חרס המוקף צמיד פתיל טהור מכלל טומאה ובהיסט נמי לא מטמיא ליה כדפרישית לעיל דכל שלא בא לכלל מגע לא בא לכלל משא לפיכך מציל על מה שבתוכו:
מתני' שזורעין בתוכה ה' זרעונין - ולא הוי עירבוב שיש בה כדי להפריש ביניהם הפרש הראוי:
ד' מד' רוחות הערוגה - ממלא את כל הרוח עד סמוך לקרן:
ואחת באמצע - גרעין אחד ואע"פ שכל אצל הקרנות סמוכין זה לזה ואין ביניהם הרחקה ג' טפחים ויונקים זה מזה אין כאן בית מיחוש דגבי כלאים היכרא הוא דבעינן דלא להוי עירבוב דהא אכלאים קפיד קרא אבל ליניקה לא חיישינן אפילו בכלאי הכרם דאורייתא כדתנן (ב"ב דף כו.) זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן ואע"ג דינקו מתתאי וכ"ש כלאי זרעים דרבנן דלא חיישינן ליניקה כדתנן גבי ראש תור לקמן בשמעתין וגבי ב' שורות והרי יש כאן היכר גדול רוח זו זרועה צפון ודרום וזו זרועה מזרח ומערב אבל בין זרע האמצעי לזרעוני הרוחות צריך הרחקה כדי ניקה דאין שם היכר ואי הוו מקרבי הוי עירבוב והמפרש ד' גרעינין בד' הרוחות טועה דאי ההרחקה משום ניקה ט' זרעונין יש לזרוע בו ד' בד' הקרנות ואחד בכל רוח ורוח באמצעו וא' באמצע הערוגה ויש בין כל אחד ואחד ג' טפחים כשיעור ניקה טפח ומחצה לכל אחד הלכך לכל הרוח הוא ממלא עד סמוך לקרן ואפילו אין בין זרע שברוח זו לזרע שברוח זו ג' טפחים לא איכפת לן דלענין כלאים היכר בעלמא הוא דבעינן כדפרישית:
זרועיה - ובגמ' מפרש היכי משמע ה' זרעונים בו' טפחים:
גמ' תוציא חד צמחה חד זרועיה תרי תצמיח חד - וששה טפחים דליכא למילף מקרא קים להו לרבנן דסתם ערוגה הנזרעת בה ה' זרעונין כך היא מדתה דחמשה זרעונין בשיתא טפחים לא ינקי אמצעי ושברוחות מהדדי דשיעור יניקת כל זרע טפח ומחצה

עם מקום הזרע הרי מן הזרע הנזרע (סמוך לגבולה) [בגבול הערוגה] כנגד האמצעי ועד האמצעי ג"ט ומאלו השנים אנו למדים דסבר תנא דידן שיניקת הזרע טפח ומחצה מדלא קבע מקום לזרע הנזרע אצל הגבול להושיבו אצל הקרן אלא אפי' אם בא לזורעו כנגד אמצעיתה זורעו אלמא בהרחקת ג' טפחים סגי ואע"ג דלענין כלאים היכרא בעלמא בעינן ולא חיישינן ליניקה כדתנן לקמן בשמעתין גבי ראש תור וגבי ב' שורות מיהו הפרש זרעוני ערוגה דלא להוי ערבוב ליכא היכרא בבציר משיעור יניקה דגבי ראש תור ושתי שורות דלקמן איכא היכרא הלכך כי רמיז לן קרא ה' זרעונין בערוגה בשל ו' טפחים קאמר:

דף פה.

ומנא לן דהא דקים להו לרבנן - בשיעור יניקה מילתא היא למיסמך עלה ולומר בקיאין הן החכמים בעבודת אדמה לידע כמה יונקים שלא תתמה לומר מי הודיע לבריות שיעור יניקה ואיך יוכלו לעמוד על כן:

גבול רעך - ליטע סמוך למיצר להכחיש קרקעו כשיעור אשר גבלו הראשונים ומי הם ראשונים אמוריים וחויים שהיו בקיאים בכך כדאשכחן בבני שעיר:

מלא קנה זה - קנה המדה שבו מודדין הקרקע:

לזית - ראוי לגדל זיתים וזה לתאנה והיו יודעין להפריש את הארץ בין קנה לקנה בריחה וטעמה היכן לזיתים והיכן הוא לתאנים וממילא דבקיאים היו בשיעור יניקה:

שמריחין - סרס את התיבה ודורשה:

וחוי - למה נקרא חוי:

שטועמין את הארץ - לאיזה דבר ראויה:

כחיויא - כנחש שמאכלו עפר:

שנעשין בני חורים מנכסיהם - שנטרדו מנחלתם ולא הוצרכו לעבוד אדמתן כדכתיב ובני עשו יירשום (דברים ב):

אמר רב אשי ערוגה - שאמרו צריכה להיות ו' חוץ מגבוליה שהיו מניחין בערוגה קרקע חלק סביבות הזריעה למקום דישה כשהוא משקה הזרעים מהלך בגבולין ואשמעינן רב אשי דלא תימא ו' עם הגבולין וכשהניח טפח חלק לכאן וטפח חלק לכאן לא תהא ערוגה מקום יניקתה אלא ארבע ואין הפרש בין אמצעי לשכנגדו אצל הגבול אלא טפחיים:

בכמה - כמה רחבן להיות ערוגה כהלכתה ותהא עליה תורת הערוגה לכל דבריה כדלקמן להתיר ראש תור ירק הנכנס לה והיוצא ממנה דכי ליתא כשיעורא לא חשיב למיהוי לה קולי שדה:

פרסה - פרסת רגל:
והשקית ברגלך - להטעין על כתפך מים ולהלך ברגלך סביבותיה להשקותה למ"ל ליה למכתב רגלך לומר שבמקום מהלכו להשקותה כשיעור רגל הוא:
אמר רב ערוגה בחורבה שנינו - במשנתנו להתיר בה ה' זרעונין אבל לא שסביבותיה ערוגות שהרי לא פירשו לך אלא הפרש זרעונין שבתוכה ואם תזרע ערוגות סביבותיה לא תוכל להרחיק בין אותן שבתוכה ולזרוע אותן שברוחות הערוגה סמוך לגבול להרחיקה מן האמצעי כשיעורו לפי שאתה מקריבו אצל זרע הנזרע בחברתה אצל גבולה שאין ביניהן אלא שני טפחים של גבולי הערוגה ואנן ג' בעינן:
והא איכא מקום קרנות - מאי דוחקיה דלא לאוקומיה בערוגה בין הערוגות מוקפת מכל צד ג' ערוגות שהן ח' כזה ולזרוע באמצע וכן בכולן ה' זרעונין והא איכא בכל ערוגה מקום קרנות זויותיה ואתה יכול להמשיך זרע גרעין שתזרע בצד גבולן של זו לצפון ושל זו לדרום של זו למזרח ושל זו למערב ולזרוע אותן גרעינין אצל הקרנות ואינך צריך להמשיכן מכנגד אותן שבחבירו מבפנים אלא הפרש טפח ואמאי אמר רב בערוגה שבחורבה שנינו:
בממלא את הקרנות - רב מוקי מתניתין בממלא את כל הרוח של ערוגה לצפון מן המזרח למערב וכן רוח דרומי אבל המזרחי והמערבי זורע מעט ויניח הפרש מכאן ומכאן (כזה) הלכך אי אתה יכול לזרוע עוד בערוגה שאצלה לצפון ושאצלה לדרום מפני עירבוב של ב' הערוגות:
וליזרע מאבראי - ויקיפנה ערוגות מכל צד ואת הקרנות שבתוכה לא ימלא ומאי דוחקיה דרב לאוקמיה בערוגה שבחורבה שאין שם אלא היא:

דף פה:

גזירה שמא ימלא - ואחר כך יזרע בחברתה אצל הגבול מתוכה כאשר זרע האמצעית ולא ישים ללבו עירבוב של שתי הערוגות:
ולא יהא אלא ראש תור - כלומר אפילו מילא אותו ואחר כך זרע גרעין אחד בחברתה ואין הפרש כשיעור בינו לבין זרע שבזו מה בכך לא יהא נדון אלא כראש תור ירק הנמשך ובא משדה זו לשדה זו שנראה יפה שאינו מזו שנכנס לה אלא מזו שיוצא ממנה ואיכא היכירא וליניקה לא חיישינן ראש תור קרי ליה לפי שכן דרך לסוף השדה להיות מתקצרת החרישה ולימשך באלכסון כראש תור (כזה):

אין ראש תור בערוגה - אין תורת היתר ראש תור מערוגה לערוגה אלא משדה גדולה לתוך ערוגה או מערוגה לתוך שדה גדולה או משדה גדולה לתוך שדה גדולה אבל שתי ערוגות לא הוי היכר אלא דומה כאילו הן אחת דלא חשיבא כל חדא באפיה נפשה:

והא קא מערבי בהדדי - העלין של ערוגה זו בעלין של חברתה מלמעלה שאין ביניהן אלא שני טפחים של גבולין:

בנוטה שורה לכאן ושורה לכאן - ממשיך של רוח זו בצד קרן מזרחית צפונית ושל רוח זו לצד מערבית דרומית וכן כולן להרחיקן שלא יהיו זה כנגד זה כמו שפי' גבי אתקפתא דלעיל דמקום קרנות ולא גזר שמואל שמא ימלא את הקרנות כך נראית שיטה זו בעיני ולא פירשו רבותי כן שהם פירשו קרנות אלו גבולין ויש לי גמגומים בה הרבה גם בכל הש"ס לא שמעתי קרנות אלא זויות ומצאתי לי סמך ביסודו של רבי שמעון הזקן אחי אמי מפי רבינו גרשום אבי הגולה ותשובת רבינו יצחק בן יהודה שהושיבה בג' פנים לא ישרו בעיני:

הפקיע - לשון קריעה שקורע הקרקע כמו מבלאי מכנסי הכהנים היו מפקיעין (סוכה דף נא.):

תלם - מענה שורה:

על פני כולה - שהעביר מזרע שבצפון לזרע שבדרום דרך האמצעי וזרעו מאחד המינין או ממין ששי מהו מי מבטל תורת שורה הלכות ערוגה בשביל תלם אחד או לא:

בא עירבוב וביטל את השורה - ואסור:

וביטל את השורה - ואסור:

שתי שורות של קישואים - ואצלן שתי שורות של דלועין ואצלן ב' שורות של פול המצרי ולא בערוגה אלא בשדה גדולה:

מותר - דשתי שורות חשיבי למיהוי שדה לנפשייהו והוי היכירא דכל מין ומין מילתא באנפי נפשיה:

שורה אחת - מכל אחד הוי עירבוב [דלא חשיבא כל חד שדה לנפשה אלמא תלם אחד הוי עירבוב]:

דאיכא שראכא - זמורותיהן ארוכות ומתערבות הרבה מלמעלה ונראה עירבובן במקומות הרבה:

כל גנתו ירק - של הרבה מינין:

עושה - כל ערוגותיה מרובעות ו':

ועוגל - בכל ערוגה ה' וזורע בעוגל מין אחד ויש היכר הרבה לדבר ואין צריך להרחיב בין ערוגה לחברתה וזורע חצי טפח הסובב את כל ערוגה וערוגה משאר מינין לפי שכל אחד ואחד נראה מקומו חלוק לעצמו:

והאיכא דביני וביני - הן גבולי הערוגה שאמרנו למעלה ערוגה ו' חוץ מגבולין ואותן גבולין כשיזרעם מחברים את היקף ריבוע הערוגות והוי עירבוב שהרי הם של שני מינין:

במחריב בין הביניים - ואינו זורען ולמלאות דקאמר ר' יוחנן לאו דוקא למלאות כל הגנה קאמר אלא שיהיו כל ערוגותיה מליאות ולעולם חוץ מגבוליהן:

אם היו - ריבוע הערוגות זרועין שתי זורע בין הביניים ערב:

עבודת ירק בירק אחר - כמה שיעור עבודתו להרחיק חבירו ממנו כדי עבודתו:

ו' טפחים - לה' זרעונין כמו ששנינו:

דף פו.

כטבלא מרובעת - אלמא עגולה לאו ערוגה היא:

התם - דבעי מרובעת לאחשובה שדה קאמר להתיר ראש תור כו' ולית ליה לר' יוחנן הא דאמר לעיל אין ראש תור בערוגה אי נמי אית ליה מערוגה לערוגה אבל משדה לערוגה יש ראש תור:

מתני' שהיא טמאה - דיום השלישי אכתי לא מסרחה שכבת זרע וראויה לקלוט ולהיות ולד נוצר הימנה וקרינן שכבת זרע הראוי להזריע:

לג' ימים - דהקפיד הכתוב על טומאת קרי במתן תורה וקס"ד עם יום הפרישה קאמר דבד' בשבת פירשו מנשותיהן וקבלו תורה בשבת שהוא רביעי לאותם ששימשו מטותיה' ברביעי לפני הפרישה וטבלו לילי שבת ולא חש הכתוב אם יפלוטו בשבת דמסרח ואינו שכבת זרע הראוי להזריע אבל אם פלטו ע"ש בשלישי טמאות לכך הפרישן שלשה ימים:

מנין שמרחיצין - דאף ביום ג' מסוכן הוא:

כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו - מקיש סיכה לשתיה:

גמ' רישא - דמתני':

דלא כר' אלעזר בן עזריה - דאילו לדידי' שמעינן ליה פולטת ביום השלישי טהורה לקמן בברייתא:

וסיפא - דקתני מרחיצין את המילה כו' ר' אלעזר בן עזריה דהוא אמר לה לקמן בפרק ר' אליעזר:

מאן דלא מוקי כתנאי - דדחיק ומוקי מתניתין בתרי טעמי או משבש לה ומפרש לה דלא לאוקמי כתנאי משבש לה ואמר משבשתא היא ותני בה טהורה:

ומאן דמוקי לה כתנאי - דניחא ליה לאוקומי כתנאי מלמימר משבשתא היא ומלאוקמי בתרי טעמי מוקי נמי להאי כתנאי ופלוגתא היא בהמפקיד (ב"מ מא.) גבי חבית דאמר ר' יוחנן מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא מובילנא ליה מאני לבי מסותא ומוקי רישא ר' ישמעאל וסיפא רבי עקיבא ואי הוה בעי הוה מצי לאוקמי בתרי טעמי ובחד תנא ואיכא דמוקי לה התם בחד תנא ומוקי סיפא בשהניחה במקום שאינו מקומה:

ביום השלישי - כגון ששמשה בה' ופלטה שכבת זרע בשבת ל"ש שמשה תחילת ליל חמישי דאישתהי ד' עונות שלמות ליל ה' וה' ליל ו' וו' ל"ש שמשה יום ה' עם חשיכה דלא אישתהי אלא מקצת ה' וליל ו' וו' דליכא אלא ב' עונות שלמות. העונה או יום או לילה:

ר' ישמעאל אומר פעמים שהן כו' - בא לחלוק ולומר דפולטת בג' לשימושה טמאה אבל פולטת בד' טהורה ומודינא לך דמקצת היום ככולו דלא הקפידה תורה אלא במנין של הימים ולא במנין העונות:

ופעמים שהם ד' עונות - שלמות שאם שמשה ד' בשבת עם חשיכה פליטתה טמאה עד תחלת שבת:

פעמים שהם ה' עונות - כגון שמשה בתחלת היום של ד':

פעמים שהן ו' - כגון שמשה בתחלת ליל ד' בין השמשות:

נותנין לה מקצת עונת ו' - להשלים ה' וכל הפולטת בתוך ה' עונות שלמות טמאה:

אמרוה - להא אתקפתא דלקמיה:

בשלמא כו' - פלוגתא דרבנן ור' יוסי בברייתא ומייתי לה בהאי פירקא לקמן דלרבנן בה' בשבת פרשו ולר' יוסי בד' ולכ"ע בשבת ניתנו עשרת הדברות וכיון דבשבת נתנו ע"כ בליל שבת טבלו ולא שחרית כדמתרץ לקמן שלא יהו הללו טובלין והללו מהלכין לקבל תורה הלכך בשלמא ר' אלעזר כרבנן דאמרי בחמשה בשבת עבוד פרישה ויש שלא פרשו אלא עם חשיכה ומדטבלו ליל שבת ולא חשו שמא תפלטנה עוד ש"מ דפולטת בג' טהורה ומקצת היום של תשמיש ככולו:

ור' ישמעאל - דאומר בג' טמאה בד' טהורה קסבר בד' עבוד פרישה כר' יוסי דהוה ליל שבת רביעי ומיהו יש שלא פירשו עד סמוך לחשיכה וליכא אלא ד' עונות ליל ה' וה' ליל ו' וו' ואפילו הכי משטבלו פליטתן טהורה דלא הקפידה תורה אלא בימים:

אלא רבי עקיבא - דאמר כל ה' עונות טמאה אם תפלוט כמאן ומהיכא למד דאעונות קפיד קרא הא ימים כתיב וקיימא לן מקצת היום ככולו:

לעולם - ר' עקיבא כר' יוסי וכדרב אדא דאמר משה כל עליותיו בהשכמה עלה וכל ירידותיו בהשכמה הלכך ירידה דכתיב: וירד משה מן ההר אל העם ויקדש את העם דהיינו פרישה בהשכמת רביעי היתה ומדהוזקק להפרישן בהשכמה ש"מ עד ה' עונות שלמות קפיד קרא:

ופרכינן למה ליה למימרא להו - שחרית בלאו הכי נמי לא הוו משמשי:

דקאמר רב הונא - דאין משמשין ביום דכתיב (משלי י״ט:ט״ז) בוזה דרכיו ימות דבעי צניעותא שלא יסתכלו:

תלמיד חכם - שהוא צנוע ולא יסתכל סגי ליה במאפיל בטליתו:

דף פו:

והא טבולי יום נינהו - כיון דלכולהו שמעינן דבלילי שבת טבלו הוו להו טבולי יום כשקבלו תורה שלא היה להם הערב שמש אחר הטבילה וכיון דהכי הוא איכא למימר דמבע"י טבלו שם ואפ"ה פליטתן טהורה ובצרי להו חדא עונה אליבא דכולהו:

ראויה קאמינא - ראויה לינתן לטבולי יום וקסברי הני תנאי לא הקפידה תורה על טבולי יום דלא כתיב הערב שמש אלא לענין קדשים הלכך כל ג' ימים האמורים לענין פרישה הוזקקו להיות קודם טבילה ומיהו לא ניתנה לטבולי יום לפי שטבלו מבעו"י ולא פלטו ואם היו פולטות יחזרו ויטבלו משתחשך אבל לא הוצרכו לכך:

וליטבלו בי שמשי וליקבלו תורה בי שמשי - לילי שבת קרי בי שמשא בכל דוכתא מפני שבין השמשות שלו חלוק מכל ימים והוצרך להזכירו בכמה מקומות והכי פריך לר' עקיבא דאמר הקפידה תורה על מנין העונות ולא הקפידה אלא על חמש למה לא קבלוה בלילה מדהמתין עד הבקר איכא למימר שהקפידה על פליטת הלילה ואיכא ו' עונות:

לא בסתר דברתי - במקום ארץ חשך ולילה חשך הוא:

ליטבלו בשבתא בצפרא - ולמה הוצרך לירד בהשכמה דיום אי פרשו עם חשכה בד' ויטבלו בשבת שחרית ואם פלטו לאחר טבילה טהורין דהא עברו ה' עונות שלמות ואם פלטו לילי שבת ונטמאו לא איכפת לן וטובלין שחרית דהא בעל קרי טובל ביומו ואת אמרת ניתנה תורה לטבולי יום ויש ספרים דגרסינן ביה תרי לישני וגרסינן הכי לרבי אלעזר לישמשו ביממא דחמשא לר' ישמעאל לישמשו בליליא דחמשא לרבי עקיבא לישמשו ביממא דארבעה ואומר אני שהוא שיבוש והגורסו טעה ולא ידע לפרש מהו שאמר ר' ישמעאל פעמים שהן ה' עונות כו':

אבל חכמים אומרים ו' עונות שלמות - סברי להו כר' יוסי דאמר בארבעה עביד פרישה ובהשכמה כר' עקיבא ולית להו שטבלו בלילי שבת אלא סבירא להו דאותן שטבלו לילי שבת ופלטו לאחר טבילה הוצרכו לטבול בשבת שחרית ולפיכך נתעכבה שכינה מליתן עד הבקר ולא משום לא בסתר דברתי לחודיה:

שפירשה מן האשה - כגון פולטת שכבת זרע שקבלה מזכר הוא דאמר ר' אלעזר בן עזריה דבתרי יומי מסרחת מפי שמתחממת בגופה:

אבל פירשה מן האיש - על הבגד מטמאה לעולם:

כל זמן שהיא לחה - ומיהו משיבשה לא מטמיא דתו לא חזיא להזריע:

מאי לאו שפירשה מן האיש - על הבגד ומטהר לה לחה מסרחת דלא קתני פרט לכשיבשה:

של ישראל במעי כותית מהו - מי מסרחת בג' ימים כישראלית ואי פלטה ליה בתר ג' טהור הנוגע בטיפה או לא ולהכי נקט שכבת זרע של ישראל דאילו דכותי אמרינן במסכת נדה קריו טהור בפ' בנות כותים (נדה דף לד.):

דדייגי במצות - לקיים מצות וחרדים בדבר ומתוך דאגה מתחממין כדכתיב (תהילים ל"ט:ד') חם לבי בקרבי:

חביל - חם:

דאית לה פרוזדור - בשר כותלי בית הרחם בולט מן השינים ולחוץ ובית הרחם הוי מן השינים ולפנים:

אשה אית לה פרוזדור - לפיכך לא שליט בה אויר בגופה ומתחממת:

בו' בחדש כו' - דהא דכתיב ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי סבירא להו כר' יוסי הגלילי דאמר בפ"ק דיומא (דף ד.) זה היה מעשה אחר עשרת הדברות ור' יוסי סבירא ליה דמשה וכל ישראל עומדים לקבל עשרת הדברות ולא בא הכתוב אלא לחלק כבוד למשה:

כתיב הכא - הזה הזה לגזירה שוה:

מה להלן - זכור את היום הזה בעצמו של יום הזכירה דיציאת מצרים נאמר להו כדכתיב הזה אף כאן בעצמו של יום הזכירה דשבת נאמר להן זכור את יום וגו':

בקביעא דירחא - באיזה יום הוקבע החדש: משום חולשא דאורחא גרסינן:

בתרי בשבא אמר להו ואתם תהיו לי - ומשה עלה ויקרא אליו כל הענין עד אלה הדברים אשר תדבר וגו' הדברים האלה נאמרו לו למחרת ביאתם כדאמרינן כל עליותיו בהשכמה היו ואפי' למאן דלית ליה בהשכמה ירד דלא אקיש אית ליה בהשכמה עלה דהא בהדיא כתיב קרא:

דף פז.

בתלתא אמר להו מצות הגבלה - שהדברים שנאמרו לו בשני ירד לערב ואמרן לישראל כדכתיב ויבא משה ויקרא לזקני העם וגו' ולמחרת השכים ועלה וישב משה את דברי העם וגו' כדאמר כל עליותיו בהשכמה היו ובו ביום נאמר לו הנה אנכי בא אליך בעב וגו' ומצות הגבלתם דהשמרו לכם עלות בהר אע"פ שהיא כתובה אחר וקדשתם היום ומחר שהיא מצות פרישה קודם לכן נאמרה דכתיב בההיא עלייה שעלה בשלישי להשיב להקב"ה דברי העם דנעשה (ונשמע) הנה אנכי בא אליך וסיפא דקרא ויגד משה את דברי העם וגו' וכי מה דברי העם יש כאן אלא מצות הגבלה נאמר לו בו ביום ולקמן תניא לה הכי ולערב אמרה לישראל ולמחרת בד' השכים ועלה והגיד שקבלו עליהם מצות הגבלה ונאמרה לו מצות פרישה וקדשתם היום ומחר ואע"פ שיש עוד ג' ימים עד יום שבת האמרינן לקמן לר"י דמשה הוסיף יום אחד מדעתו:

היום ומחר - משמע בה' נאמר לו לפרוש ה' וו':

אמר לך ר' יוסי - לעולם ברביעי נאמר לו לפרוש ד' וה' והוא הוסיף יום אחד והסכים הקב"ה לדעתו:

ופירש מן האשה - לגמרי לאחר מתן תורה מיד משפירש עם חביריו שוב לא חזר לתשמיש:

אף היום - צריך להיות לילו עמו והא לא אפשר:

וקבע להם זמן - אימתי ידבר עמהם:

אמרה תורה והיו נכונים וגו' - פירשו מנשותיהן:

ולא קבע לי זמן - לדבורו שאוכל לפרוש קודם לכן:

לאהליכם - להתיר נשותיכם לתשמיש שאסרתי לכם:

בן נכר - מומר שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים:

התורה כולה - תלויה בלוחות הללו וישראל מומרים על אחת כמה וכמה שאינם כדי לה:

אשר - אישור שאישרו ושיבחו על שבירתן:

ה"ג והיו נכונים ליום השלישי ול"ג והיו נכונים לשלשת ימים:

הא אמרן יום אחד הוסיף - והאי קרא דוהיו נכונים ליום השלישי קודשא בריך הוא אמר ליה ומשה אמר להן היו נכונים לשלשת ימים ולא אמר ליום השלישי אלא פירשו ג' ימים וקרא דכתיב ויהי ביום השלישי בהיות הבקר שלישי לימים שלמים שלילן עמם קאמר:

ת"ש - דתניא בברייתא הכי שלישי שלישי בחדש היה שלישי בשבת היה ולקמן בעי שלישי קמא למאי ע"כ במילתא דשלישי קמיירי וקאמר עלה שלישי זה שלישי בחדש:

קשיא לרבנן - דשמעינן בחד בשבא איקבע ירחא א"כ על כרחך בתרי בשבת אמר ואתם תהיו בתלתא הגבלה בארבעה פרישה ובשביעי נתנה תורה דהא לכ"ע בשבת נתנה תורה:

לכדתניא כו' - והכי קאמר יום שלישי לדברים שהתחיל משה להמשיך לבם של ישראל ולפרש עונשן ומתן שכרן ואותו יום היה שלישי בחדש שלישי בשבת ורבי יוסי קאמר לה:

וישב ויגד וכי מה אמר הקב"ה למשה - בין וישב משה דנעשה (ונשמע) לויגד משה שאמר להן לישראל ומה אמרו ישראל למשה על כך שהוצרך משה להגיד למקום והלא לא נאמר בינתים אלא הנה אנכי בא וגו':

זו מצות הגבלה - שאע"פ שכתובה אחר מצות פרישה בשלישי נאמרה לו והוצרך להשיב שקבלו עליהן:

עונשה - של תורה:

משבבין - כמו וילך שובב (ישעיהו נ"ז:י"ז) שמונעין מלקבל שאם יקבלו יענשו הדברים הללו משבבין את לבם מן המקום ואף על פי כן קיבלו עליהן:

כגידין - ירק מר:

ששי ששי בחדש כו' - לקמיה בעי ששי קמא למאי דהכא ליכא למימר ששי לאותן דברים דבשלמא שלישי דברייתא לעיל איכא למימר דאיירי בהו דהא כל ג' ימים היה משה מדבר באותן הדברים דעל כרחיך ויגד משה בד' כתיב דברים שקבלו בג':

קשיא לרבנן - דמשמע דבחד בשבא איקבע ירחא:

דף פז:

לחנייתן - שהרי בר"ח חנו והכי קאמר ששי לחנייתן הוא הששי בחדש הוא ששי בשבת:

למסען - אף למסען שביום שבאו למדבר סיני נסעו מרפידים:

וקא מיפלגי - רב אחא ורבא במצות שבת שנאמר להם במרה אם נצטוו על התחומין בו ביום או לא דכתיב בדברות האחרונות שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ש"מ קודם הדברות נצטוו בה:

ואר"י במרה - דכתיב שם שם לו חק ומשפט (שמות ט"ו:כ"ה):

אתחומין לא איפקוד - הלכך כשנסעו מרפידים נסעו בשבת שלא הוזהרו לילך יותר מאלפים אמה:

לערב - לערב משמע לערב הבא:

ריש ירחא דאייר שבתא - שהרי ניסן מלא הוא לעולם וריש ירחא דסיון בחד בשבתא:

השלים ניסן - נתמלא בשלשים יום לשון שלם חיסר אייר שהרי אייר חסר כסדרן ומתרמי סיון בחד בשבתא:

ואותו היום שבת היה שנא' ובקר וראיתם וגו' - שנתרעמו בו ביום על המן כדכתיב וילונו על משה וגו' להמית את כל הקהל הזה ברעב והבטיחם להוריד להם מן למחר וע"כ בחד בשבת ירד להם מן תחלה שנאמר ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי לירידתו שבת לא יהיה בו:

ריש ירחא דסיון חד בשבת - כשתשלים לאייר עד ט"ו ויום ט"ו ר"ח סיון:

עשר עטרות - ראשון לעשרה דברים:

ראשון לבריאת עולם - שאחד בשבת היה:

ראשון לנשיאים - להקרבת נשיאים לחנוכת הבית:

ראשון לכהונה - אותו היום שמיני למילואים ועבודה באהרן ובניו ועד עכשיו היה בבכורות:

ראשון לעבודה - לסדר עבודת ציבור תמידין ושאר קרבנות של תרומת הלשכה:

לירידת אש - ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח וגו' (ויקרא ט':כ"ד):

לאכילת קדשים - במחיצה ועד עכשיו היו נאכלים בכל מקום:

לשכון - בישראל שכינה שרתה שם כדכתיב ושכנתי בתוכם מכלל דעד השתא לא שרתה:

לברך - ברכת כהנים כדכתיב וישא אהרן את ידיו וגו':

לאיסור הבמות - מעכשיו נאסרו שהוא ראוי לפתח אהל מועד כדכתיב ואל פתח אהל מועד לא הביאו:

דהאי שתא - שנה השנית ליציאתם הוקם המשכן:

ד' ימים - כשאתה קובע כל החדשים כסדרן אחד מלא ואחד חסר הוו ארבעה ימים בין תחלת שנה לתחלת שנה אחרת שמנין חדשי לבנה כסדרן שנ"ד ימים כולן שבועין חוץ מארבעה ימים:

ואם היתה שנה מעוברת ה' - דקסבר שני האדרים עבדינן חסרים ופסח דחוי יום אחד לקמן:

ז' חסרים עבוד - ולא היו אלא ג' בין פסח לפסח הלכך דאישתקד בה' בשבא ולית ליה דאחרים דאמרי אין מעברין ואין מחסרין שום חדש לצורך אלא לעולם אחד מלא ואחד חסר:

דף פח.

לרבנן ח' חסרים עבוד - ולא היו בין פסח דאשתקד לפסח דהאידנא אלא ב' ימים ונמצא דאשתקד בע"ש:
בשני עלה משה - ושמע ואתם תהיו לי וירד והגיד:
בג' עלה - ושמע הגבלה וירד והגיד:
בד' ירד - להפרישם:
ושוב לא עלה - עד קבלת הדברות שעלו כולם:
ומאחר שלא עלה מהיכן ירד - דאמר' בד' ירד ולא אמרת עלה וירד אלא אימא בד' עלה וירד ושוב לא עלה:
ובחמישי בנה מזבח - כדכתיב ויבן מזבח תחת ההר:
מאי לאו משום תורה - לא היה לו פנאי לעלות שקבלו כולן יחד את הדברות:
עליה דרב חסדא - לפני רב חסדא לפי שרב חסדא יושב והדרשן עומד קאמר עליה דדומה כמו שהעומד למעלה מן היושב:
אוריאן תליתאי - תורה נביאים וכתובים:
לעם תליתאי - כהנים לוים וישראלים:
על יד תליתאי - משה תליתאי לבטן מרים אהרן ומשה:
ביום תליתאי - לפרישה:
תחתית ההר - תחת ההר ממש:
גיגית - קובא שמטילין בה שכר:
מודעא רבה - שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם יש להם תשובה שקבלוה באונס:
בימי אחשורוש - מאהבת הנס שנעשה להם:
דין - תורה:
בתחילה - קודם שאמרו ישראל נעשה ונשמע:
יראה - שמא לא יקבלוה ויחזור העולם לתהו ובהו כדר"ל:
ולבסוף - כשקבלוה:
יום הששי - מאי שנא דכתיב ה' ביום גמר מעשה בראשית:
מלמד שהתנה כו' - הששי משמע הששי המיוחד במקום אחר כדאמרינן בעלמא (חולין דף צא.) הירך המיומנת אף כאן ויהי ערב ויהי בקר של גמר בראשית תלוי ביום הששי והוא ו' בסיון שנתנה בו תורה מריבוי דה' דריש ביה נמי הא:
שני כתרים - מזיו שכינה:

מאה ועשרים - [כל א' וא' נטל כתר]:
טענו - הכתרים והכי משמע את עדים [אשר היו להם] מהר חורב:
בחורב פרקו - דמשמע נמי ויתנצלו את עדים מהר חורב:
ומשה יקח - אותו עדי לשון אחר את האהל לשון בהלו נרו (איוב כ"ט:ג') והוא היה קירון עור פניו:
עושי דברו לשמוע - מוכנין לעשות קודם שישמעו ולא כדרך שאר עבדים ששומעים תחילה את הדבר לידע אם יכולין לקבלן עליהם אם לאו:
פריו קודם לעליו - כך דרכו וחלוק משאר אילנות חנטת פירותיו קודם לעליו:
אצבעתא דידיה - אצבעות ידיו:
וקא מייץ בהו - היה ממעכן ברגליו ואינו מבין מתוך טירדא:
עמא פזיזא - נמהר:
דקדמיתו פומייכו לאודנייכו - קודם ששמעתם אותה היאך היא קשה ואם תוכלו לעמוד בה קבלתם עליכם לקיימה:

דף פח:

דסגינן בשלימותא - התהלכנו עמו בתום לב כדרך העושים מאהבה וסמכנו עליו שאל יטעננו בדבר שלא נוכל לעמוד:
לבבתני - קרבתני:
בתחלה - בקבלה שקבלתם אחת הוא אצלם ולבסוף כשקיימתם שתים יש:
עלובה - חצופה דעולבנא לישנא דחוצפא היא והכי אמר במס' גיטין:
מזנה בתוך חופתה - כישראל כשעמדו בסיני ועשו העגל:
במסיבו - בחופתו:
ועדיין חביבותא היא גבן - אע"פ שהמקרא מספר בגנותנו הראה לנו לשון חבה מדלא כתיב הסריח:
נתן - עזב ריחו הטוב לאחרים:
הנעלבים ואינם עולבים - אחרים באין עליהם בחוצפה ולא הן על אחרים:
עושין מאהבת המקום ושמחים ביסורים - על עליבה הבאה עליהם:
צבא רב - כל האומות:
מה פטיש - מתחלק הסלע על ידו לכמה ניצוצות:
למיימינים - עסוקים בכל כחם וטרודים לדעת סודה כאדם המשתמש ביד ימינו שהיא עיקר:

קושרים לו שני כתרים - לדבור שהיה בו ממש ונראה כדכתיב רואים את הקולות (שמות כ':ט"ו):

אע"פ שמיצר ומימר לי דודי - בעגל שאמר הורד עדיך:

בין שדי ילין - אמר מיד לעשות לו משכן להיות מצומצמת שכינתו בין שני הבדים שנראי' במקדש ראשון כשני שדים דוחקין ובולטין בפרוכת שכנגד הפתח:

עין גדי - עון עגל שהוא מין בהמה לשון אחר לשון עכו"ם העורכים לגד שלחן (ישעיהו ס"ה:י"א):

שכרמתי - שאספתי להתאוות אלהות הרבה כדכתיב אלה אלהיך ישראל (שמות ל"ב:ד'):

שכורמים עליו - שמאספין עליו את הבגדים והוא דף ארוכה ומנוקבת נקבים הרבה ומניח המוגמר תחתיה והכלים מתגמרין מדרך הנקבים לישנא דמיכנש גרסינן:

מעביר ראשון - לגן עדן:

מור עובר - על שהעבירן:

גשם נדבות - גבי מתן תורה כתיב בספר תהלים:

י"ב מיל - זו היא מדת מחניהם והיו הקרובים לדיבור חוזרין מפחד הקול עד קצה המחנה:

מדדין אותן - מסייעין אותן להתקרב מעט מעט שהיו חלשים כאשה המדדה את בנה בתחלת הילוכו:

ידודון - משמע הם עצמם ידודון:

יודדון - מדדין אחרים:

תתקע"ד דורות - באלפים שנה שקדמה תורה לעולם היו עתידין דורות הללו להבראות שנאמר (תהילים ק"ה:ח') דבר צוה לאלף דור וראה הקב"ה שאין העולם מתקיים בלא תורה כל כך והעבירן ולא בראן ונתנה לכ"ו דורות הרי שחסרו תתקע"ד מאלף:

מה אדיר שמך - אדיר הוא הרבה בארץ ואין ראוי לך ליתן הודך שם כי אם על השמים:

פירש שדי מזיו - נוטריקון של פרשז:

דף פט.

קנאה יש ביניכם - שאתם באים על ידה לידי רציחה:

מסר לו - למדו:

באדם בשכר - שחרפוך וקראוך אדם נוצר מאדמה לשון שפלות:

מסר לו סודו - להקטיר מחתות קטורת בשעת מגפה ולעמוד בין המתים ובין החיים:

ואי לאו דאמר ליה - מלאך המות:
מנא ידע - הלא בתורה לא נכתב:
בדאי אתה - בתמיה:
קושר כתרים - כגון הנך דאמרי' בפרק הבונה (דף קד.) תגא דקו"ף לגבי רי"ש וכן שעטנ"ז ג"ץ שצריכין כל אות ג' זיונים כדאמרינן (במנחות דף כט:) ראש הזיי"ן נמתח לימין ולשמאל בגגו מעט וכן ראש השי"ן השמאלי וכן כל ראשי שבע אותיות הללו בכל מקום שהן:
אין שלום - אין דרך ליתן שלום:
בעירך - במקומך:
לעזרני - לומר תצלח מלאכתך:
מיד - בעליה אחרת אמר לו יגדל נא כח ה':
כשעלה משה - להר אמר להם לסוף מ' יום אני בא בתוך שש שעות הם סבורים שאותו יום שעלה בו מן המנין הוה והוא אמר להם מ' יום שלימים יום ולילו עמו ויום עלייתו אין לילו עמו שהרי בז' בסיון עלה נמצא יום מ' י"ז בתמוז היה בי"ו בא שטן ועירבב את העולם והראה דמות חשך ואפילה דמות ענן וערפל וערבוביא לומר ודאי מת משה שהרי באו כבר שש ולא בא ואי אפשר לומר שלא טעו אלא ביום המעונן בין קודם חצות לאחר חצות שהרי לא ירד משה עד יום המחרת שנאמר וישכימו ממחרת וגו':
בא השטן - הוא יצר הרע המחטיא את האדם הוא העולה ומסטין [והאומר] דהוא מדת הדין אין הגון בעיני:
באו שש - שקבע לכם:
שנאה לעכו"ם - שלא קבלו בו תורה:

דף פט:

שפרו ורבו - דכל אחד נתעברה אשתו זכר במצות שובו לכם לאהליכם ולא ידענא היכא רמיזא:
כשני מיבעי ליה - דומיא דכשלג דלא כתיב כשלגים:
ארד עמך אעלה גם עלה - כאן רמז ד' גליות גם ריבויא הוא:
יאמר ה' - אתה אמור התוכחה ובך אנו תולין:
ימחו - הואיל שחטאו ויתקדש שמך בעולם כשתעשה דין בעוברין על דבריך:
קראת להן בני בכורי ישראל - שהיה גלוי לפניך שהן עתידין לומר לפניך בסיני נעשה ונשמע לקבל עולך מאהבה כבנים:

דל עשרין דלא ענשת להו - שכן מצינו בדור המדבר שלא ענש הקב"ה אלא מכ' שנה ומעלה דכתיב (במדבר י"ד:כ"ט) במדבר הזה יפלו פגריכם וגו' מבן כ' שנה ומעלה אשר הלינותם עלי:

כי אתה אבינו - כנגד יצחק אמרו והוא אמר להם הראו כנגד הקב"ה שהוא אביכם:

בשלשלאות של ברזל - כדרך כל הגולים שהרי ע"פ גזרת גלות ירד לשם:

בחבלי אדם - בשביל חיבת האדם משכתים למצרים בחבלים ולא בשלשלאות:

כמרימי עול על לחייהם - כאדם הסובל ומסייע לבהמתו להרים עולה מעל צוארה בלווחין ובמקלות:

ואט אליו אוכיל - הטיתי לכם כח להכיל את עבודת הפרך:

מתני' ביצה קלה - כבר מפורש שזה ביצת תרנגולת שהיא קלה לבשל ולא בשיעור כל ביצה שיערו אלא כגרוגרת מביצה קלה:

ומצטרפין - כל מיני תבלין זה עם זה:

קליפי אגוזים - הגדילה ע"ג הקליפה בעודן לחין:

סטיס - קרו"ג":

פואה - וורנצ"א:

פי סבכה - בראש הסבכה שעשאה בקליעה נותן מעט בגד:

נתר - מין אדמה שקורין ניטר"א:

קמוליא ואשלג - בגמרא מפרש להו:

את הכתם - של דם נדה שאלו הסמנין מעבירין על הכתם של דם נדה בבגד לטהרו:

גמ' התם - הוא דקולמוס מרוסס לא חזי למידי אלא להסקה:

ככא דאקלידא - שן של מפתח:

ורמינהו - אמתני' דקתני תבלין מצטרפין שני מינין לכשיעור:

ב' וג' שמות - פלפל לבן שחור וארוך או אפילו מן ג' מינין והם (שם אחד) של איסור אסור אם תיבלו בהן את הקדרה:

ומצטרפין - לתבלה אם אין בכל אחד כדי לתבל ונצטרפו ותיבלו:

ואמר חזקיה - הא דקתני מצטרפין:

דף צ.

במיני מתיקה - עסקינן שכולן מיני מתיקת קדירה אבל מין אחר אין מצטרף ומתניתין לא מפליג:

דוגמא לאירא - מעט צמר שהוא כמין דוגמא שמראה הצבע לבע"ה כזה תחפוץ או כזה והוא כדי ליתן באירא של קנה של גרדי ושיעורה מועט:
לשרות - ומתני' בשאינן שרויין והבא לשרות אינו שורה פחות מכדי בגד קטן:
אנפטרין - מקום:
הוסיפו עליהם - לענין שביעית:
החלביצין - לטרו"ן:
והלעונין - לענה:
כברית' - גפרית:
שיש לו עיקר - שנשרש בארץ ולפי דעתי תורניסא דגרסינן במס' ע"ז דבר שאין לו שורש הוא כמו זה ולא כמו שמפרשין אותו פיונ"א:
שלוף דוץ - לא איתפרש אבל כך שמו:
ברמצא דפרזלא - פוריידורא של ברזל:
מתני' **פלפלת כל שהוא** - ואינו פלפל שלנו ובגמרא מפרש כל שהוא למאי חזי:
מיני בשמים כל שהן - לריח טוב:
מיני מתכות כל שהוא - ראוי לדרבן קטן: שמצניעין אותו לרפואה ל"ג:
מקק ספרים - אכילת תולעת אוכלת הספרים ומרקבן ושמו מקק:
שמצניעין אותן לגונזן - שכל דבר קדש טעון גניזה:
מאומה - אלמא אחשביה קרא לאיסורא והא דתנן (לעיל דף עה.) כל שאינו כשר להצניע כו' ואוקימנא למעוטי עצי אשירה דלא כר' יהודה:
גמ' **לצלחתא** - כאב חצי הראש:
ריח רע - שמעשנין בהן חולין ותינוקות כגון חלטית להבריח מעליו מזיקין:
ארגמן - צבע שצובעין בו ארגמן וטעמא לא איתפרש ול"נ שגם הוא ראוי להריח:
בתולת הוורד - עלה של וורד בחור אחת:
מיני מתכות כל שהוא - מתני' היא:
הרי עלי ברזל - לבדק הבית:
לכליא עורב - טבלאות של אמה היו עושין והן חדין כסכין סביבותיהם ומסמרין חדין בכולן ומחפין בהן גגו של היכל למנוע את העורבים מלישב:
ממעה כסף - נחשת שוה מעה כסף:
צנורא - מזלג קטן [כעין] שטוין בו זהב ולבדק הבית למאי חזי:
שמוחטין בו פתילות - ומנקבין ראשיהן לעדויי חושכן מוקיי"ר:

מקק דסיפרי תכך דשיראי - כל אלו תולעין הן שבכל מין ומין וחלוקין בשמותיהם תכך איילא פה הה:
כולהו סכנתא - לאוכלן:
קוצים יש בתאנים - היה תולעת יושב ונוקב בגרונו ודומה שהוא קוץ:
קטליה פה לדין - הרגו פה לדין:
מתני' רוכלין - מוכרי בשמים לקישוטי נשים ויש להן קופות קטנות לצרורות בשמים:
אינו חייב אלא חטאת אחת - דכולה חדא הוצאה היא:
פחות מכגרוגרת - דאע"ג דכל האוכלין שיעורן כגרוגרת הני כיון דלזריעה קיימי בפחות מכגרוגרת נמי מיחייב:

דף צ:

זרע קישואין - חשוב הוא וחייב בשני גרגרין:
המוציא חגב חי כל שהוא - שמצניעין אותו לקטן לשחק בו כדמפרש רבי יהודה בסיפא דמתני':
מת - הרי הוא כשאר אוכלין וחייב בכגרוגרת:
ציפורת כרמים - לקמיה מפרש מאי היא ומאי רפואתו:
שמצניעים אותו לקטן כו' - ות"ק מהאי טעמא נמי מחייב ליה בחגב טהור ומיהו אטמא פליג דלא מצנעי ליה לשחק דילמא אכיל ליה כדלקמן:
גמ' כדי לזבל - אלמא זרע הבא מגרעין אחד חשיב:
הא דזריע - מאחר שהן זרועין חשיב כל אחד ואחד ואדם טורח לזבל אחד מהם אבל דלא זריע אין אדם טורח לזרוע גרגיר אחד:
המוציא גרעינין - גרעיני תמרה:
ביצה קלה - כגרוגרת מביצה שהיא קלה לבשל וזו של תרנגולת:
לחשבון - כמו שנותנים לסימן עדות לכל דינר פשוט:
אחרים אומרים ה' - דעד ד' כללות חשיב איניש ולא מינשי ואין צריך לתת סימן אבל חמש מינשי ומותיב סימנא לכולהו:
לנישבין - לצוד עופות ובלע"ז ליצ"ש:
מקשה של חזיר - נימין קשין שבשדרה של חזיר:
אחת - דחזיא לאושכפי לתת בראש המשיחה של תפירה:
צורי דקלים - נצרים קלופים לעשות סלים:
שתים - לשתי בתי נירין:

תורי דקל - דקין מצורי והן מן הסיב הגדל סביבותיו ולא ידעתי למאי חזי:
פיילי ביירי - כך שמו:
ומשתכח בדיקלא דחד נבארא - בדקל בחור שלא נכרך עדיין אלא בסיב א' שגדל סביבותיו וכורכו:
לחוכמא - לפתוח הלב:
גובתא - קנה:
שיתין - לאו דוקא אלא מכסהו כסויין הרבה כגון זפת ושעוה על גבה ואדמה:
גושפנקי - חותמות:
ותלי ליה באיברא דשמאל' - בזרוע השמאלי:
וסימן לב כסיל - כגון זה שצריך לפקח לב לשמאלו:
ואכיל לאידך פלגא - בתר דאחכים:
ואי לא - אכיל ליה אלא שדי ליה:
מיעקר תלמודו - וחכמתו שלמד על ידו נעקר ממנו:
ות"ק סבר - חגב טמא לא מצנעי' ליה לקטן לשחק:
דילמא אכיל - ואפי' למאן דאמר קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצויין עליו להפרישו מודה הוא דלא יהבינן ליה בידים דתניא (יבמות דף קד.) לא תאכלום לא תאכילום להזהיר גדולים על הקטנים:
אי הכי טהור - חי נמי דילמא אכיל ליה ואי משום דאין בו איסור אבר מן החי דחגב אין טעון שחיטה אית ביה מיהא משום בל תשקצו במסכת מכות (דף טז:) כדרב כהנא כו':
שושיבא - מין חגב טהור:
אלא - לאו משום דחייש דילמא אכיל לי' חי אלא דילמא מיית ואכיל לי' וקאכיל טמא אבל טהור ש"ד:
מיספד ספיד ליה - תינוק ולאו אורחיה למיכליה:
מתני' המצניע בכל שהוא - דהא אחשביה:
אלא כשיעורו - בכל אחד שיעור המפורש לו בזרעונין חמשה זרע קישואין או דילועין או פול המצרי שנים ובשאר ובשאר דברים כגון יין או אוכלין או גמי כשיעור המפורש בכלל גדול ובהמוציא:
חזר והכניסו - זה שהצניע פחות מכשיעור והוציאו אם חזר ונמלך שלא לזורעו והכניסו:
אינו חייב - בהכנסה זו אלא אם כן יש בו שיעור שלם דכיון דנמלך עליו שלא לזורעו ביטל מחשבתו והרי הוא ככל אדם:

גמ' ליתני המוציא זרע בכל שהוא חייב - ואף על גב דלא אצנעיה מעיקרא להכי דהא דבעינן שיעורא היינו טעמא כדאמרן שאין אדם טורח להוציא נימא אחת לזריעה הלכך מוציא סתם פטור עד שיהא בו שיעור אבל זה שהוציא נימא אחת לזריעה בהדיא גלי דעתיה דטרח ואחשביה:

דף צא.

מהו דתימא - כיון דשכח בשעת הוצאה שלא היה זכור בהצנעתו:
בטלה לו מחשבתו - ואין כאן לא חשיבות מחשבת הצנעה ולא מחשבת הוצאה:
קמ"ל - דכל העושה סתם על דעת הראשונה עושה ובחשיבותיה קמא קאי:
כל שהוא תנן - וסתם משנה רבי מאיר:
לאפוקי מגרוגרת - דשאר אוכלין:
אלא מעתה - דמתני' בדעתיה תלינן כדקאמרת משום דעל דעת ראשונה מחשבת ליה שיעורא:
חישב להוציא כל ביתו - בהוצאה אחת דלא אחשבה אלא אם כן הוציא כולה כאחד:
הכי נמי - דכי אפקא פורתא פורתא לא מיחייב:
בטלה דעתיה - ושיעורא דחשיב לאינשי חשיב:
וכל אדם אין חייבין אלא כשיעורו - ואע"פ שהוכשר לזה והצניעו:
כגרוגרת - איכא שיעורא לאכילה ולהוצאה וכ"ש לזריעה דשיעורא בכל שהוא:
ותפחה - ועמדה על גרוגרת קודם הנחה:
ונמלך עליה לאוכלה - והניחה מהו:
את"ל - בההיא אע"ג דעקירה והנחה לאו בחדא מחשבה הואי מיחייב:
התם הוא דזיל הכא כו' - בשעת מחשבה ראשונה היה בו כשיעור למחשבתו ושיעור למחשבה שניה הלכך מיצטרפי עקירה והנחה:
אבל הכא בעידנא דאפקה לא הוה בה שיעור - למחשבה שניה של הנחה ולא מצטרפי הנחה לעקירה:
כיון דאילו אשתיק - בהך שניה אית בה שיעור לזריעה ומיחייב:
השתא נמי מיחייב - הואיל ויש שיעור למחשבה אחרונה ובשיעור זה איכא שיעורא למחשבה ראשונה ויותר:
לא מיחייב - דהא בשעת הנחה ליכא שיעור למחשבה קמייתא:
בתר השתא - בתר מחשבה דהשתא אזלינן לענין הנחה:

יש דיחוי - מה שחסרה בינתים אילו אנחה בההיא שעתא לא מיחייב מי אמרינן תורת דיחוי דנדחה לו מחיוב חטאת ובטלה לה עקירה וכי הדר תפחה והניחה הוי הנחה בלא עקירה:
אי לענין טומאה - דמיבעיא לך אם נטמא לטמא טומאת אוכלין או לאו כביצה בעינן:
והאי משלימו - שנחה אצלו והשלימו וע"י הנחה זו נטמאו:
שיעורן כגרוגרת - אם הוציאן לרה"ר בשבת:
ואמאי לימא - בכזית מיחייב דהא חשיבה הוצאה לענין איפסולי ביוצא דאי אכליה הוא עובר בלאו דכל שבקודש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו ואכילה בכזית:

דף צא:

חוץ לחומת עזרה - להיקף החיל שלפני עזרת נשים או לעזרת נשים שהיא בחיל:
בהדי הדדי אתיין - דעד דאתנח ונצטרף עם השאר (לא קבל טומאתו מן האויר דהא) לא הוי ביה שיעור:
פשיטא - כיון דלא זרעיה בטליה ממחשבה קמייתא והוה ליה ככל אדם:
אמר אביי - מתניתין בשלא נמלך עליו בפירוש אלא שזרקו לאוצר עם פירותיו וזהו ביטול מחשבה מדלא אצנעיה לחודיה ולמיתנייה איצטריך כגון שמקומו ניכר שלא נתערב יפה עם השאר והרי הוא ניכר ביניהם:
מ"ד כיון דמקומו ניכר במילתא קמייתא קאי - דהוה ליה כמאן דאצנעיה לחודיה:
ה"ג קמ"ל מדזרקיה לאוצר בטולי בטליה:
מתני' על האסקופה - בגמרא מוקי לה באסקופה כרמלית:
מלאכתו בבת אחת - עקירה ממקום חיוב והנחה במקום חיוב [והכא] הוה ליה עקירה ממקום חיוב והנחה במקום פטור והדר עקריה ממקום פטור ואנחיה במקום חיוב:
עד שיוציא - כלומר אלא אם כן הוציא בראשונה כל הקופה ובגמ' מפרש לה:
גמ' אי נימא איסקופה רה"ר - כגון גבוהה ט' ורחב ארבעה ורבים מכתפין עליו דחזיא לרבים לכתופי כדאמר בפ"ק (דף ח.):
רשות היחיד - גבוהה י' ורחבה ד' כי חזר והוציאה ליחייב דאיכא עקירה מרה"י והנחה ברה"ר:
אלא אסקופה כרמלית - מג' ועד ט' [ולא ט' בכלל] ואינה מקורה ורחבה ד':
הא לא נח מיחייב - ואע"ג דהעבירו דרך כרמלית ולא אמר מהלך כעומד דמי ואיכא הנחת גופו דהוי כהנחת חפץ:
מחנות - רה"י:

פלטיא - רה"ר:
סטיו - מקום מוקף איצטבאות לישב והוא כרמלית דלא בקעיה ביה רבים להדיא:
קישואין ודילועין - שהן ארוכין ועדיין יש מהם בפנים וכל מה דאגיד לגואי כל דהו לאו הוצאה היא:
אבל מליאה חרדל - שהרי יש ממנו כולן בחוץ אע"פ שעל ידי הכלי הוא נאגד לצד פנים חייב דאגד כלי לא שמיה אגד לומר לא יצא כולו ועדיין אגדו בידו בפנים זהו לשון הש"ס לענין שבת כל כמה דלא נפיק ליה כוליה קרי ליה אגוד דאגודו שייך לגבי רשות קמא:
בד"א - דעד שיוציא את כל הקופה:
במליאה קישואין - שהן ממלאין בארכן את כל רוחב הקופה וכל כמה דלא נפק כולה קופה לא נפיק אינהו:
ר' יוחנן מתרץ לטעמיה - תרתי קתני מתניתין לא זו אף זו דסיפא [מוכחא] דקתני כל הקופה ולא קתני כל הפירות והכי קאמר אף על פי שרוב הפירות מבחוץ או אפילו כל הפירות מבחוץ נמי פטור עד שיוציא כל הקופה:
רוכלין - מוכרי בשמים:
קס"ד בצררי - שהיה בה צרור של בשמים שחוקין דכי אפקה למקצת קופה נפיק בההיא פורתא כמה צרורות כולן וקתני פטור אלמא אגד כלי שמיה אגד:
באורנסי - אגודות שרשין ארוכין או קנה או קילופה של קנמון שהן ארוכין:
הגונב כיס בשבת חייב - בתשלומין ואע"פ שנדון בנפשו שכבר נתחייב בגניבה בשעה שהגביה הכיס בבית הבעלים:
היה מגרר ויוצא - שלא קנאה בהגבהה אלא בהוצאה מבית הבעלים:
פטור - מתשלומין:
שהרי איסור שבת כו' - ובכתובות פריך אי דאפקיה לרה"ר איסור גניבה ליכא דרשות הרבים לאו מקום קנייה היא ומוקי לה בצדי רה"ר אי נמי שצירוף ידו למטה מג' וקבלה:
קדים ליה איסור גניבה לאיסור שבת - דכיון שהוציאו מקצתו קנה כל המעות שמבחוץ שיכול להוציאו דרך פיו ולענין שבת מפטר דאגידי גבי רשות היחיד על ידי הכלי:
דרך שוליו - וכיון דלא מצי למשקל לא קני בהגבהתו:
הא איכא מקום חלמה - מקום התפירה שיכול לקרוע ולהוציא. חלמה שולדורא כמו בהעור והרוטב (חולין קכג.) שאני עור דחלים:

דף צב.

מפקע - קורע:

בנסכא - שהן חתיכות ארוכות וכל זמן שמקצתן בפנים לא קנה:
ופרכינן וכיון דאיכא שנצין - רצועות שקורין אשטולד"ץ:
מפיק ליה עד פומיה ושקיל - וכיון דמצי למשקלינהו קני ולענין שבת לא מיחייב עד דמפיק להו לשנצין דעל ידו הוא אגוד לרה"י שהרי לא יצאו:
ומכרכי עילויה - שאין יכול להוציאו בלא שנצין:
קם אביי בשיטתיה כו' - שניהם חזרו בדבריהם והחליפום:
ביד חייב - משיצאו הפירות ואע"פ שגופו ברשות היחיד ולא אמרינן אגד גופו שמיה אגד:
בכלי פטור - כל זמן שיש מקצת הכלי בביתו:
ביד פטור - דאגד גופו שמיה אגד דידו בתר גופו גרירא בכלי חייב וקשיא אתרוייהו למה שהחליפו שיטתן:
התם למעלה מג' - וטעמא משום דלא נח ולא משום אגד גופה:
והכא למטה מג' - דליכא למיפטרי' משום הנחה דכמונח דמי:
מתני' שכן משא בני קהת - בכתף ישאו (במדבר ז':ט') וימין ושמאל וחיק אורח ארעא ובשם רבינו יצחק בר יהודה מצאתי שאמר בשם רב האי שמפורש בהש"ס ירושלמי ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור וקטורת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה [שמן] אחד בימין [ושמן] אחד בשמאל והקטורת בחיקו והחביתין בכתף:
מרפקו - איישיל"א:
פונדתו - אזור חלול:
ופיה למטה - אין דרך הוצאה בכך אבל פיה למעלה דרך הוצאה:
שפת חלוקו - שפה התחתונה:
גמ' המוציא משאוי למעלה מי' - מעבירו באויר בידו ואינו על כתפו וגבוה מן הארץ [עשרה] קאמר דאי במונח על כתפו מתניתין היא והא דתנן (לקמן דף ק.) הזורק ד' אמות בכותל למעלה מעשרה כזורק באויר אלמא אין למעלה מעשרה רשות הרבים דווקא זורק אבל מעביר חייב דיליף מבני קהת במשכן:
אשר על המשכן וגו' - בקלעי החצר משתעי:
אף מזבח - גובהו י' אמות והוצרך לסובבו בקלעים של י' אמות רחב ומה אני מקיים וג' אמות קומתו (שמות כ"ז:א') משפת סובב ולמעלה ומה אני מקיים וקומה ה' דקלעים משפת מזבח ולמעלה כך מפורש בזבחים (דף נט:) שהיו הקלעים ט"ו אמות:
מכאן אתה למד - דקס"ד שאר הלוים נמי גביהי כמשה:

תלתא מלעיל - וכיון דמזבח י' אמות והוא נושא בכתף כדכתיב (במדבר ז':ט') ולבני קהת לא נתן (עגלות) וגו' והלוים י' אמות כי מדלו ליה תילתא למעלה מראשיהן או מכתיפו נמצא גבוה מן הארץ קרוב לשליש של י' אמות דהוו טובא טפי יותר מי' טפחים:

ואיבעית אימא - לא גביהי לוים ולאו ממזבח גמרינן דשמא לוים לא גביהי אלא ז' אמות ואין משאן דמזבח גבוה מן הארץ אלא ב' או ג' טפחים ומארון גמר לה ר' אלעזר:

אשתכח דלמעלה מי' קאי - טובא אפילו אין גובהן של לוים אלא ג' אמות כמונו הרי י"ח טפחים וארון אינו תלוי למטה מכתפותיהן אלא ו' טפחים וב' שלישי טפח אישתכח דגבוה י' ויותר:

וליגמר ממשה - שפרש המשכן ונמצא דגובהן של לוים עשר אמות ונילף מלוים נושאי המזבח:

דאמר מר - במסכת נדרים:

אנשי הוצל - היו נושאין כדי מים ויין על ראשיהן ואין אוחזין אותם בידים:

דף צב:

מתני' המתכוין להוציא לפניו - כגון שצרר מעות בסדינו כדי שיהיו תלוין לפניו ובא לו לאחריו:

פטור - דלא נתקיימה מחשבתו וה"ל כמתעסק ולא מתכוין:

לאחריו ובא לו לפניו חייב - בגמ' מפרש טעמא:

סינר - כעין מכנסיים קטנים וחוגרת אותו לצניעות ואם תלתה בו שום דבר להוציא ובא לו לצד אחר חייבת:

שכן ראוי להיות חוזר - דרכו להיות חוזר סביבותיה ומתחלתה ידעה שסופו להתהפך:

ר' יהודה אומר אף מקבלי פתקין - של מלך למוסרם לרצים אף הם חייבים בהוצאתן אפילו לא נתקיימה מחשבתן כגון הוציאן על מנת לתתן לרץ זה ונתנו לזה כך לשון רבותי ולבי מגמגם:

גמ' מי ששנה זו לא שנה זו - ת"ק פטר בתרוייהו ותנא בתרא מחייב בתרוייהו:

ועלתה בידו שמירה פחותה - ואנן סהדי דלא ניחא ליה אבל סיפא כל שכן דניחא ליה:

דיוקא דמתני' קשיא - דיוקא דמצינן למידק ממתני':

לאחריו ובא לו לפניו הוא דחייב - דעלתה בידו שמירה מעולה:

וחכמים פוטרין - שאין דרך הוצאה בכך:

אני אמרתי דבר אחד - אי אתם מודים כו':

והם אמרו דבר א' - אי אתה מודה כו':

מכלל דמחייב רבי יהודה - בתמיה הא ודאי דברי הכל פטור דלא מפקי אינשי הכי:
לאחריו ובא לו לאחריו דברי הכל חייב - דיש מוציאין כן בשמירה פחותה:
לאחר ידו דברי הכל פטור - דאין מוציאין כן:
מר מדמי לה לאחריו - דשמירה פחותה היא ומר מדמי לה לאחר ידו דלא דמי למוציא לאחריו דהתם משתמרים הן מן הגנבים אבל אלו נופלין מאליהן ואין מוציאין כן:
שכן לבלרי מלכות עושין כן - בדעתו למוסרן לזה ואין מוצאו ודבר המלך נחוץ ומצא אחר ומוסרו לו:
מתני' הוציאו שנים פטורין - כדילפינן בעשותה יחיד ולא שנים:
חייבים - וטעמא מפרש בגמרא:
זה יכול - להוציאו לבדו וזה יכול להוציאו לבדו והוציאו שניהם:
ר"מ מחייב - דלא דריש בעשותה להכי אלא לפטור יחיד שעשה בהוראת ב"ד כדלקמן:
ור' יהודה פוטר - דלאו אורחיה בהכי וסתם מתני' ר' יהודה היא:
זה אינו יכול וזה אינו יכול - דאורחייהו להוציא בשנים בהא סבירא ליה לרבי יהודה כרבי מאיר דחייב ורבי שמעון פוטר דיליף מקראי כדלקמן:
זה יכול וזה אינו יכול - והוציאו שניהן דברי הכל חייב ולקמן מפרש הי מינייהו חייב:
ה"ג הוציאוהו שנים ר' מאיר מחייב ול"ג פטור:
ר' יהודה אומר אם לא יכול אחד - כלומר כל אחד ואחד:
ואם לאו - אלא זה יכול וזה יכול פטור וממילא דבכי האי גוונא ר' מאיר מחייב:
מלגז - פורק"א בת ג' שיניים ומהפכין בה תבואה בגורן והוא מעמר דהוא אב מלאכה:
ולוגזין - מאספין השבלין:
בכרכר ושובטין - דהוא מיסך כדאמר בפרק כלל גדול (לעיל דף עה) שובט הרי הוא בכלל מיסך:
בקנה והוציאוהו כו' - וכל הנך זה יכול וזה יכול נינהו:

דף צג.

עיגול וקורה גדולים הן ואין אחד יכול להוציאו:
ואם לאו - שיכול אחד להוציאו:
נפש תחטא - משמע נפש ולא נפשות:
חד למעוטי זה עוקר - מרשות הרבים:
וזה מניח - ברשות היחיד דכל כמה דלא כתיב אלא חד מיעוט מסתברא דהאי הוא דממעט דהאי קעביד פלגא והאי פלגא וליכא חד דמסייע בכולהו:

וחד - יתורא למעוטי אף על פי דעבדי כי הדדי דהאי עביד כולה והאי עביד כולה ומיהו זה יכול וזה יכול הוא דממעיט דלאו אורחיה למעבדה בתרי:
וחד - יתורא למעוטי תו זה אינו יכול וזה אינו יכול דאף על גב דאורחייהו למיעבד בתרי מעטינהו:
יחיד שעשה בהוראת ב"ד - הורו ב"ד שחלב מותר והלך היחיד ועשה על פיהם דאנוס הוא ורבי שמעון לטעמיה דאמר בהוריות יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב:
תרי מיעוטי כתיבי - נפש אחת חד מיעוטא הוא דאורחיה דקרא לאישתעי הכי:
זה שיכול - דאיהו עבדה לכולה:
אין בו ממש - מי שאינו אלא מסייע בדבר ואם בא לעשותו לבדו אינו יכול אין בו ממש ולא חשיב מידי ולא מיפטר אידך:
אף אנן נמי תנינא - דמסייע אין בו ממש:
היה - זב יושב על גבי מטה:
וד' טליות - טליתות:
שאינה יכולה לעמוד על ג' - וכיון דזה אינו יכול וזה אינו יכול כל אחד ואחד כולי מעשה עביד וגבי מדרס הזב בעינן שינשא רובו עליו בת"כ:
ור' שמעון מטהר - ר' שמעון לטעמיה דאמר זה אינו יכול וזה אינו יכול נמי אינו אלא כמסייע ופטור (ל"א דבעי שיעור זיבה לזה ושיעור זיבה לזה כלומר רובו של זה מכביד על כל אחד ואחד ואפילו מסייע לא הוי):
מפני שיכולה לעמוד על ג' - הלכך כל אחד ואחד ה"ל רביעי ואינו אלא מסייע וסתמא כר' יהודה דזה יכול וזה יכול קרי מסייע:
דעקרה ליה לגמרי - עוקרת הרגל מן הארץ ואפי' מסייע לא הוי:
ופרכינן ואי טעמא משום דעקרה ליה כיון דזימנין דעקרה האי וזימנין עקרה האי ובכל ג' איכא לספוקי שמא הכבידה עליהן ולא עקרתן לטמינהו מספק כזב המהפך על ה' פונדאות דמטמינן ליה מספק:
פונדאות - כמין חריטין כיסים ארוכים ונותנין בהן מעות ובלעז בריד"ש וראויין לשמש שכיבה עם מלאכתן שיושב עליהם והם מלאות מעות ופותח פיהם ונוטל ואין צריך לומר לו עמוד ונעשה מלאכתנו:
לאורכן - כגון שהיה שוכב על מיעיו או פרקדן ואורכו מוטל על אורכן:
טמאים - גרסינן במשנה דטהרות דיש לומר בכל אחת מהן שנישא רובו עליו פעמים על זו ופעמים על זו:
לרחבן טהורין - לפי שארכו מוטל על רחבן ואין רובו נישא על אחת מהן:

ישן - לו עליהן לרחבן:
ספק נתהפך - על ארכו ונמצא כולו נשען על אחת מהן:
טמאות - דכל חדא איכא למימר על זו נתהפך אלמא מטמינן מספק והתם נמי אי משום עקירה הוא ניטמינהו מספיקא אלא לאו טעמא משום דכולהו הוו כל חדא וחדא מסייע ואין בו ממש כן נראה בעיני משנה זו ורבותי גורסין לאורכן טהורין ופירשו טעמא דלאורכן טהורין משום דאמרי שמא ביניהן שכב ולא עליהם וקשיא לי א"כ לקולא תלינן ואמאי תני סיפא ספק נתהפך טמאים:

דף צג:

הסוס מטמא בידיו - אם הזב רוכב עליו וטלית תחת אחת מידיו של סוס טמאה אבל תחת רגליו טהורה שאין משענתו על רגליו והא דתנן לעיל ד' טליות תחת רגלי הבהמה טהורות לא כרבי יוסי:
כהן העומד - על גבי כלי או אבן או שום דבר החוצץ בינו לבין הרצפה ועבד עבודתו פסולה דכתיב ושרת ככל אחיו הלוים העומדים שתהא עמידתו כשאר אחיו ותנא דבי ר' ישמעאל הואיל ורצפה מקודשת וכלי שרת מקודשין כו' בזבחים:
שמאל פסולה לעבודה כדאמר בפ"ק דחולין (דף כב.) כל מקום שנאמר אצבע וכהונה אינו אלא ימין:
שיעור לזה - גרוגרת אם אוכל הוא:
שיעור זיבה - שיכביד רובו עליו וצריך להיות כאן ד' זבים:
נעל אחד בפניו - זו היא צידתו:
נעלו שנים פטורין - ור' יהודה הוא דפטר בשניהם יכולין:
שיעור - צידת צבי לכל אחד ואחד אלא שמע מינה שיעור אחד לכולן ומדר' יהודה נשמע לר' מאיר בשניהן יכולים דבהא לא פליגי:
חייבין לשלם - תשלומי ד' וה':
קנה גרדי - אורחא דמילתא והוא העולה ויורד בשתי:
קנה דעלמא - שאינו עומד אלא להסקה דהוי שיעורו כעצים דאילו האי שיעורו כדי אריגה:
כלפי לייא - כלפי היכא נהפך דבר זה הא רבי שמעון הוא דפטר שנים שהוציאוהו:
מתני' את החי במטה - וחי לא מיחייב על הוצאתו דהוא מקיל עצמו ונושא עצמו:
וכן כזית מן המת - חייב אם הוציא דהואיל ומטמא הוצאה חשובה היא להציל עצמו מן הטומאה:

ור' שמעון פוטר - אפילו במת שלם דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה וכל מלאכה שאינה צריכה (לגופה) אלא לסלקה מעליו הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דברצונו לא באה לו ולא היה צריך לה הלכך לאו מלאכת מחשבת היא לר' שמעון:

גמ' ופטור על הכלי - שהיא טפילה לאוכל:

ואם היה צריך לכלי - להשתמש בו תשמיש אחר מקום שמוציאו שם:

חייב - על כל אחד ואחד כי היכי דמיחייב ליה תרתי אתרתי הוצאות בהעלם אחד:

דף צד.

ששגג על האוכלין והזיד על הכלי - ומאי חייב דקתני מיתה:

והא אף קתני - משמע שני חיובין שוין:

בפלוגתא דר"י ור"ל - דאיפלוגי בידיעות מחלקות בפ' כלל גדול (לעיל דף עא:) איפלוגי נמי רב ששת ורב אשי הכא רב ששת דלא מוקי לה הכי קסבר דאין ידיעות מחלקות ורב אשי סבר ידיעות מחלקות:

דמשרבטי נפשייהו - משמטים כלפי מטה ומכבידין עצמן להשמיט מיד הנושאן:

מתיר בסוס - למוכרו לנכרי מפני שמלאכת הסוס אם היה אדם עושה אותה אין חייב עליה חטאת דלרכיבה עומד והחי נושא את עצמו והא דאסרו למכור בהמה גסה לנכרי משום שאלה ומשום שכירות אסור וסוס אי נמי דמושיל ומוגר לאו איסורא דאורייתא איכא שאין זו מלאכה אצל הסוס וגבי אזהרת שביתת בהמה מלאכה כתיב:

ואמר רבי יוחנן גרסינן:

דבי וייאדן - של ציידי עופות שנותנין על הסוס עופות כשהן חיין כגון נץ ומינו לצוד שאר עופות ולא משרבטי נפשייהו דלא קשירי והשתא נמי החי נושא את עצמו ומשום הכי א"ר יוחנן בן בתירא ור' נתן אמרו דבר אחד:

בכפות - בין עוף בין אדם:

כמאן דכפיתי דמו - שרוכבים מעוטפין בבגדים רחבים וגם הם עצמן מעונגין מהצג על הארץ:

בן בתירא ור' נתן אמרו דבר אחד - והא אמרת מודה ר' נתן בכפות ואי משום דאוקמינן בסוס המיוחד לעופות משום רבנן אוקמינן דפליגי עליה ולמימר דאילו באדם שניהם שוין לפטור ואי בכפות מודה רבי נתן היכי מתוקמא דבן בתירא כר' נתן משום דחי נושא את עצמו הא בן בתירא מתיר אפילו למכור לפרסיים דכמאן דכפיתי דמו וכל האומות קרי להו נכרים דסבר דכפות נושא את עצמו:

רמות רוחא - גסות הא דלא מסגו בכרעייה גסות הוא:

פרדשכא - סרדיוט:
ואמר ר' יוחנן גרסינן:

דף צד:

אף במוציא את המת לקוברו - ולא תימא לא פטר אלא במניחו לחוץ דאין צורך לא לגופו של מוציא ולא לגופה של הוצאה דאפילו הוא צורך המת פטור:
מר לחפור בו - שהוא צורך המוציא:
מר לעשות לו טס ולחפור - מרה שנרצף פיו וצריך להושיב עליו כמין טס דק שיהא ראוי לחפור:
להגיה ולקרות:
לאפוקיה לכרמלית - שהיה מוטל בבזיון או בדליקה או בחמה ואי משום טלטול מניח עליו ככר או תינוק:
לא תעשה - לאו דלא תסור כי הכא:
התולש סימני טומאה - שתי שערות לבנות שהבהרת מטמאה בהן:
והכוה את המחיה - מחית בשר חי והוא סימן טומאה בשאת והכוה זה לבטלה משום מחיה ולטהרה:
עובר בלא תעשה - דהשמר בנגע הצרעת (דברים כד):
אחד מב' - שלא היו בה אלא שתי שערות ותלש האחד:
חייב - דשקלא לטומאה שאין מטמאה בפחות מב' דהכי ילפינן לה בת"כ שיער שנים וחייב מלקות:
מאי לאו הא דתני חייב דאפיק חצי זית מכזית - דשקליה ובצריה לשיעורא:
והא דתני פטור דאפיק חצי זית מכזית ומחצה - דאף על גב דמצמצם לשיעור לאו מילתא היא ולא אמרינן אהני דאי שקיל מיניה פורתא תו ליתא לשיעורא:
ממת גדול - דלא אהני מידי:
מתני' וכן שערו - תולש שער ראשו בידיו:
וכן הגודלת - שערה:
וכן הכוחלת - עיניה:
וכן הפוקסת - יש מרבותי אומרים מתקנת שערה במסרק או בידי' ויש שמפרשין טחה כמין בצק על פניה וכשנוטלו מאדים הבשר:
רבי אליעזר מחייב - בכולם חטאת וחכמים אוסרין משום שבות וטעמא דרבי אליעזר מפרש בגמרא משום מאי מיחייב:

גמ' מחלוקת ביד - בהא שנוטלן בידו ולא בכלי הוא דפטרי רבנן שאין דרך גזיזה בכך בחול:
מהו דתימא בכלי נמי פטרי רבנן - דאין כאן משום גוזז דלא שייך אלא בצמר בהמה:
מחלוקת לעצמו - בהא הוא דמחייב ר' אליעזר שיכול לאמן ידו לעצמו לתקנו בלא כלי:
אבל לחברו - אין יכול לאמן את ידו ליטול יפה בלי כלי:
פשיטא צפרניו תנן - של עצמו:
הנוטל מלא פי הזוג - מלא ראש המספרים:
חייב - בשבת לרבנן בכלי לר' אליעזר אף ביד וזהו שיעורו:
והא תניא - בההיא ברייתא בסיפא ולקרחה שהזהירה תורה לא תשימו קרחה (דברים י"ד:א') שתים הוי קרחה מכלל דפי הזוג לאו ב' שערות נינהו:
תניא נמי הכי - כרב יהודה דאמר שתים:
רבי אליעזר אומר - באחת הוא חייב ולא בעינן מלא פי הזוג:
אחת חייב - שבאחת הוא מקפיד שלא יהא נראה כזקן:
שמלת אשה - ודרך הנשים להקפיד על כך ולהתנאות:
ציצין - כמין רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב הצפורן:
שפירשו רובן - קרובין לינתק:
מי איכא מידי כו' - כיון דבכלי חייב חטאת ביד איכא שבות גזירה אטו כלי:
כלפי מעלה - לצד הצפורן התחילו לפרוש דקא מצערו ליה טפי:
משום כותבת - שמוליכה מכחול סביב העין כאדם המוליך קולמוס סביב האות:
טווה - שמתקנת שערה בין אצבעותיה ופושטתו כשהוא נכרך ולשון השני עושה מאותו בצק כמין חוט:

דף צה.

לעצמה פטורה - שאינה יכולה לבנות יפה ואין דרך בנין אלא אשה לחברתה שרואה ועושה:
וכן - מילתא אחריתי דשבת לאיסורא:
סרק - צבע אדום הוא הבא בקנים שקורין טיפונייי"ן:
המחבץ - המעמיד החלב בקיבה ול"נ מחבץ עושה כמין כלי גמי ונותן הקפוי בתוכו ומי החלב שהן נסיובי נוטפין ולועזין אותן אנקייד"ש:
המכבד - את הבית:
והמרבץ - במים להרביץ את האבק שלא יעלה:

חייב חטאת - לקמיה מפרש טעמא דהרודה חלות דבש חייב משום תולש (מחבץ חייב משום בורר) ומכבד ומרבץ משום בונה:
אחד זה ואחד זה - אחד שבת ואחד יו"ט:
משום שבות - דילמא כי כניס ליה מתמלאין הגומות שבבית מאליהן והוי בנין:
קטיל קני באגמא - חותך קנים מן האגם הוה לא ידע לפרש משנה:
מפרק - כמו מפרק משאוי שפורק אוכל ממקום שנתכסה בו והוי תולדת דש ואית דאמרי תולדה דקוצר ולא היא דלאו מחובר הוא אלא פקיד ועקיר וקאי בעטיני הדד כתבואה בקשיה ולשון מפרק נמי לא שייך למימר אלא לשון תולש:
בורר - אוכל מתוך פסולת:
זילחא - לרבץ הבית ורצפת אבנים היתה בכל העיר:
מהבלא - שהיה אבק עולה ומרבה הבל:
לאו אדעתאי - לא הייתי זכור ורבותי פירשו לא סבירא לי:
אשה חכמה - אשת ת"ח או בת ת"ח ששמעה מאביה:
מרבצת ביתה - רוחצת קיתוניות בזוית זו וכוסות בזוית זו:
כרבי שמעון - דדבר שאין מתכוין מותר והמרבץ אינו מתכוין להדביק עפר בגומא ולהשוות הבית אלא שלא יעלה אבק:
מתני' התולש מעציץ נקוב חייב - דהוי כמחובר דיונק מן הקרקע ע"י הנקב שמריח לחלוחית הקרקע ואפילו הנקב בדופנו:

דף צה:

אלא להכשיר זרעים - הזרועים בתוכו עציץ נקוב אינו מקבל הכשר לטומאה ושאינו נקוב מקבל הכשר דתלוש הוא והא רבי שמעון קאמר ליה וה"ג ר"ש אומר אין בין נקוב כו' דאילו לרבנן איכא טובא דהא מיחייבי אנקוב משום שבת ופטרי אשאינו נקוב:
לכל מילי - לשבת ולקנות במשיכה ולא בכסף ולפרוזבול שאינו נכתב אלא על הקרקע:
אשר יזרע - כדרך שאדם מוציא לזריעה למעוטי מחובר כל דהו להכי אהני זריעות יתירי דקרא ומיהו שאינו נקוב תלוש גמור הוא:
מה לי אמר רבי שמעון - מי מודה דהא במחובר הוא האי שורש ואי תלשו לי' בשבת מיחייב:
זימנין - פעם אחרת:

שאם ניקב - העציץ בכדי טהרתו ושאם נטמא נטהר בשבירה זו והיינו כמוציא זית דתנן במסכת כלים (פ"ג מ"א) כלי חרס העשוי לאוכלין שיעורו כזיתים ומודה ר' שמעון בהא דחשיב מחובר כל הזרעים שבתוכו דתו לא הוי כלי:

ניקב בכדי טהרתו מיבעיא - דהוה לן לספוקי ביה בהנך דלאו כנגד הנקב ואת פשטת להו דכולהו מחובר נינהו:

אי אתמר לדרבי זירא - דמודה ר"ש בשום נקב:

הכי הוא דאיתמר - שאם ניקב למטה מרביעית שאינו מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה דבציר מהכי לאו כלי הוא:

חמש מדות גרסי':

כמוציא משקה - נקב דק מאד שמשקה יוצא בו:

טהור מלטמא גיסטרא - כלומר אם כלי שלם הוא אינו נטהר בכך אבל אם היה שבר כלי והיה ראוי להשתמש בו דמקבל טומאה משנשבר כדתנן הן וקרקרותיהן ודופנותיהן יושבין שלא מסומכין כו' באלו טרפות (חולין דף נד:) וניקב שוב כמוציא משקה אינו טמא עוד משום תורת גיסטרא:

גיסטרא - שבר כלי ולקמיה מפרש טעמא דאין שבר כלי חשוב להצניעו משניקב ולומר הבא גיסטרא אחר ונניח תחתיו לקבל טיף טיף הנוטף מזה אבל אם היה כלי שלם וניקב מעט אין מאבדין אותו אלא אומר הבא גיסטרא אחר ונניח תחתיו:

ועדיין כלי הוא לקדש בו מי חטאת - כלומר אם כלי שלם היה וניקב כמוציא משקה עדיין כל תורת כלי עליו ואפי' לקדש בו מי חטאת באפר פרה דבעינן כלי ראוי דכתיב (במדבר יט) מים חיים אל כלי וכ"ש שמקבל טומאה:

ניקב ככונס משקה - שאם מושיבו על המים נכנס בתוכו דהיינו נקב רחב קצת:

טהור מלקדש בו מי חטאת - טהור לאו דוקא אלא כמו טהר יומא (ברכות דף ב.) כלומר בטל לו מתורת כלי לענין מי חטאת:

ועדיין כלי הוא לענין הכשר זרעים - הזרועים בתוכו דכתלושין נינהו ואפילו לרבנן שאין נקב זה ראוי להריח לחלוחית הקרקע:

ניקב כשורש קטן - הוי טפי מבכונס משקה:

טהור מלהכשיר זרעים - לרבנן דהוי עציץ נקוב:

ועדיין כלי הוא לקבל בו זיתים - שהוא שיעור לטומאה בכל כלי חרס העשוי לאוכלין סתם כל זמן שלא יחדו לרימונים ומקבל עדיין טומאה:

טהור מלקבל בו זיתים - כלומר מלקבל עוד טומאה משום תורת סתם כלי חרס שהרי שיעורן כזיתים ואם היתה עליו טומאה נטהר ממנה:

ועדיין כלי הוא לקבל בו רימונים - שאם יחדו שוב לרימונים מקבל טומאה מכאן ולהבא או אם היה מיוחד לרימונים מתחילה לא נטהר:
טהור מכלום - משום כלי אלא א"כ מצניעו לגיסטרא יטמא בתורת גיסטרא:
ואם היה מוקף צמיד פתיל - והוא באהל המת אין טומאה נכנסת בו דרך נקב ומצי על כל מה שבתוכו:
עד שיפחת רובו - דכל כלי פתוח כתיב (שם) דרך פתח נכנסת לו טומאה ולא דרך נקביו:
אלא במוקף צמיד פתיל - שאם ניקב כמוצא רימון אינו מציל:

דף צו.

ברברבי - ברובו:
זוטרי - כמוציא רמון בטל ליה מכלי:
שונין - התנאים שונין ברייתא:
כלי חרס - דשיעור הראשון האמור בו לבטלו במקצת משום כלי:
ככונס משקה - הוא דמבטל ליה מיהא מתורת מי חטאת ולא אמרו נקב מוציא משקה חשוב נקב לכלים אלא לגיסטרא דהתם ודאי אי נקבה הכי כמוציא משקה משדא שדי ליה:
שאין אומרים הבא גיסטרא - אחרת לגיסטרא זו להניח תחתיה לקבל הטיפין אבל כלי שלם חסין עליו ומשום נקב פורתא לא שדו ליה ומניחין גיסטרא תחתיו:
פליגי בה - בהכשר זרעים:
וסימן - דלא תיטעי למימר חד אמר כמוציא זית:
אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין כו' - ברייתא היא (מנחות קי.) והיא לך לסימן שאחד מן האמוראים ריבה לשער בגדול שבשלשתן ואחד ממעט לשער בקטן שבשלשתן ולא בבינוני כונס משקה ומוציא משקה ליכא למיטעי בהן לענין זרעים:
שיעורו כמוציא זיתים - ליטהר מטומאה:
הרי הוא ככלי גללים - משניקב כמוציא זית ואפילו יחדום לרמונים והא דתנן כלי בעלי בתים שיעורן כרמונים גבי כלי עץ תנינן לה במסכת כלים (פ"ז מ"א):
מתני' הזורק רבי עקיבא מחייב - טעמא מפרש בגמרא:
כיצד שתי גזוזטראות כו' - רבנן קאמרי להו:
גזוזטראות - זיזין היוצאין מן הכותל ומניחין עליהן נסרים להלך:
זו כנגד זו - בשני צידי רה"ר והן רה"י שגבוהות י' ורחבות ד':

פטור - שלא מצינו זריקה והושטה במלאכת המשכן מרה"י לרשות היחיד ורחב רה"ר מפסיק ביניהן שלא היתה עבודת הלוים כך להושיט קרשים מעגלה לעגלה שבצדה אלא לעגלה שלפניה (ושלאחריה) שארבע עגלות היו לבני מררי שהיו נושאין קרשי המשכן והן הולכין שתים כאחד זו בצד זו כדאמרינן בגמ' וכשהיו פורקין את המשכן לטעון על העגלות היו מעמידין העגלות כדרך הליכתן שתים זו אצל זו סמוך למשכן ושתים זו אצל זו לפניהם דרך הליכתן לאורך רה"ר שהיו רוצים להלך אחר עמוד הענן ההולך לפניהם ופורקי המשכן היו מושיטין הקרשים לאותן שעל שתי העגלות הסמוכות למשכן והן מושיטין לאותן שלפניהם אבל מעגלה לעגלה שבצדה לא היו צריכין להושיט שהרי שתיהן סמוכות לפורקי המשכן:

היו שתיהן בדיוטא אחת - כלומר בעלייה אחת באורך רה"ר על פני הבית ויש הפסק רה"ר ביניהם:

הזורק פטור - הואיל ולמעלה מי' ולא מצינו זריקה מרה"י לרה"י דרך רה"ר במשכן לא באורך ולא ברוחב:

והמושיט חייב - שמצינו הושטה כיוצא בה למעלה מי' במשכן מרה"י לרה"י וקצת אורך רשות הרבים מפסיק ביניהם:

שכך היתה עבודת הלוים - ומפרש ואזיל כיצד מצינו כזו בעבודתן שבשתי עגלות זו אחר זו ברשות הרבים פורקי משכן מושיטין לאותן שעל העגלות שאצלן והן מושיטין לאלו שלפניהם אבל לא זורקין שאין אותן קרשים נזרקות מפני כובדן:

דף צו:

גמ' מכדי זריקה תולדה דהוצאה - על כרחיך תולדה היא דלא נמנית באבות מלאכות ותולדה דהוצאה היא שאין לך לתתה תולדת אב אחר דמעין הוצאה היא האמורה באבות מלאכות:

מחנה לויה ר"ה היא - שהיו הכל מצויין אצל משה רבינו:

מרה"י דידכו - מאהליכם:

דשלימא ליה עבידתיה - שהיה הנדבה כדי להשלים:

סברא היא - להיות הכנסה תולדת הוצאה שהיא מעין לה כשאר תולדות שהיא מעין מלאכות:

מכדי אהאי מיחייב ואהאי מיחייב - כדתנן (לעיל פ"א ב.) פשט העני ידו לפנים:

נפקא מינה - דכל אבות מלאכות:

שתי אבות - דלא דמיין ושתי תולדות דשתי אבות:

ולר"א כו' - במסכת כריתות בפרק אמרו לו:
והא דתנן - בפירקין:
בכותל - כדמוקי לה בדבילה שמינה ונדבקת:
כזורק באויר - ופטור דלא נח ברשות הרבים דאין רה"ר למעלה מעשרה וברה"י נמי לא נח שאינו מקום מסוים שיהא רחבו ד' שהרי לא נח בראש הכותל אלא בפניו:
כזורק בארץ - דאויר רה"ר הוא וחייב וכיון דאויר רה"ר הוא ונח בכל דהו מיחייב ורשותא לנפשיה לא הוי לא כרמלית ולא מקום פטור הואיל ובפניו נח ולא נח בראשו שיהא מקום מסוים:
תופרי יריעות - מעשה רוקם:
גבי הדדי - בתוך אמה אחת ואין צריכין לזרוק אלא להושיט:
מטו אהדדי במחטין - כשמותחין את החוט מכין זה את זה במחט:
בוכיאר - כלי שקנה של ערב נתון בו שזורקין בין שני דופני היריעה:
והלא אגדו בידו - חוט של ערב הוא אוחז והקנה נכרך בחוט ואינו נשמט ממנו:
בניסכא בתרא - בחוט האחרון של קנה שהקנה נשמט מהחוט והבוכיאר נופל:
ניסכא - זריקה אחרונה של חוט לשון המיסך:
והא במקום פטור אזלא - בין דופני היריעה ואין זה רשות הרבים אלא מקום פטור דאין רחב ד':
לשואליהן - אורגי יריעה אחרת ויש לו לזה שנים:
ה"ג ודילמא שואליהן גביהן הוו יתבין:
מטו אהדדי בחפת - אי גבייהו הוו יתבי מגיעין ידו של זה בשל זה בשפת היריעה כשמותחין חוט הערב:
בחפת - כמו חפת חלוקו (יומא ד' עז:):
שלחופי הוו משלחפי - לעולם גבי הדדי הוו יתבי אלא שאין מכוונים אלא זה נמשך לפנים וזה לאחור:
ואין עושה ממלאכת חבירו - שכולם מוכנים בכלי אומנותם ולא הוצרכו לישאול:
מעביר ד' אמות הוה - לא תלשן ולא עימרן אלא העבירן ד' אמות לכך נהרג:
מעמר - תלושין ומפוזרין היו ועמרן כדאמרן (לעיל ד' עג:) האי מאן דכניף מלחא חייב משום מעמר:
מגילת סתרים - שהסתירוה לפי שאין כותבין הלכות:
ואינו חייב אלא אחת - על כרחיך לענין שוגג קאמר ולחטאת דבמזיד תרי קטלי לא מקטלי ולהכי פריך והא אנן תנן כו':

ואינו חייב על אחת מהן - מיתה יש בהן אחת שאינו נהרג עליה ולא פירש איזו היא והשתא לרב יהודה אין זו העברה שהרי נהרג מקושש עליה ולמתניתא אין תולש באותו ספק:

דף צז.

ואלא הא גמיר גזירה שוה - וא"כ לא כסתו התורה דהוה ליה כמפורש ומשני רבי יהודה בן בתירא לא גמרה ואין אדם דן ג"ש מעצמו:

ואלא - לרבי יהודה:

מהיכן הוה - באיזו חטא מת דכתיב כי בחטאו מת:

מויעפילו - ויעפילו לעלות וגו' שלא הרשיע כ"כ כחילול שבת:

שפנה מצרעתו - קדם ונתרפא:

והנה ידו מצורעת - היינו לוקה בגופו:

ויוציאה והנה ידו - אחר היציאה מצורעת כשלג ובמדה טובה כתיב מחיקו והנה שבה:

נס בתוך נס - לאחר שחזר ונעשה מטה בלען ולא כשהוא תנין דלא כתיב ויבלע תנין אהרן:

ולא ילפינן זורק ממושיט - שהיה בעבודת הלוים למעלה מעשרה מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע וסיפא דקתני הזורק פטור והמושיט חייב דברי הכל היא:

או דילמא למעלה מי' פליגי - ומשום הכי פליגי ופטרי רבנן דאין כאן אויר רה"ר וזורק ממושיט לא ילפינן ורבי עקיבא יליף וסיפא רבנן קאמרי לה:

ועובר גרסינן מרה"י לרה"י ועובר ברשות הרבים עצמה - ולא גרסינן ברישא הזורק:

והא אמר ר' אלעזר - בהמצניע ויליף ממשא בני קהת דארון:

אלא לאו בזורק - מיירי מתניתא כי מתניתין וקתני בברייתא עצמה ובהא הוא דמחייב ר' עקיבא משום דנקלטה באוירו של רה"ר:

למעלה מעשרה - דיליף זורק ממושיט:

ופליגא דרב חלקיה - הא דר' אלעזר:

תוך שלשה דברי הכל חייב - ואע"ג דלא נח מודו דכמונח דמי:

פטור - דלא ילפינן זורק ממושיט:

באנו למחלוקת - ובקלוטה כמה שהונחה:

משום שבות - שזרק מרשותו לרשות חבירו ולאו משום הפסק רה"ר דהוא הדין נמי אם היתה אצלו עד שיערבו:

ואם היו - שתיהן הרשויות שלו מותר לכתחילה:

אסור לזרוק מזה לזה - ואפילו הן שלו דאי משלו לשל חבירו לא הוה שרי שמואל:
לאו מי אוקימנא - בעירובין:
דמדלי חד ומתתי חד - דמתוך כך צריך לאמן ידו מגבוה לנמוך או מנמוך לגבוה טריד בה ודילמא לא זריק על הגג ונופל לרה"ר ואתי לאתויי ולהכי נקט ואתי לאתויי דאילו משום נפילת רה"ר ליכא חיוב חטאת דמתעסק הוא אצל הוצאה דלא נתכוון לזרוק לרה"ר:
כלבוד דמי - דרשות שאינו גבוה ג' בטל אצל רה"ר:
אמר ליה - סברא היא:
לפי שאי אפשר - להחליק רה"ר מגבשושית כאילו נלקטו במלקט ורהיטני פלי"ינה (מקצועה) בלע"ז והן בשני גווני כלים של עץ וברזל חד נעוץ בתוכו ובהן משוה פני רוחב הקרש ומחליקה הלכך גבשושיות נמי רה"ר:
אמר ליה - אי מסברא אפילו ג' נמי:
המשלשל - מתחיל לארוג דופני הסוכה בערב כלפי מעלה ומשלשל ובא כלפי מטה:
משלשל - מוריד:
אם גבוהות מן הארץ ג' טפחים פסולה הא פחות מג' כשרה - דאמרינן לבוד כמי שנכפף עליהן ונשלמו עד למטה הכא לאו טעמא דתילקט הוא נראה לי דהכי גרסינן מאי איכא למימר:
התם משום דהויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה - ובפחות משלשה ליכא בקיעת גדיים:
תינח למטה למעלה מאי איכא למימר - למעלה היכא דאמרינן לבוד למעלה בכמה דוכתין כגון מקיפין ג' חבלים דעירובין (דף טז:) וכגון שהרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג' טפחים פסולה (סוכה דף יז.):
כמאן דמלי - מתוך שהוא חושך ומלא הבלא:
אבל שאינו מקורה - כגון חצר:
וקא קשיא ליה - בהא דאגמריה רביה:

דף צז:

דברים הדברים אלה הדברים - גבי שבת דכתיב בויקהל אלה הדברים אשר צוה וגו' דברים משמע תרין ה"א מרבי חד הא תלת אלה בגימטריא תלתין ושש אלו ל"ט כו' ומניינא למה לי על כרחיך לדעת כמה חטאות אדם מתחייב בהעלם אחד על השבת ואי מחייב אתולדה במקום אב בהעלם אחד הוו להו טובא:
אמר ליה רב יוסף - לרב חנא:

מר מתני לה - להא דרב יהודה אמר שמואל מחייב היה רבי שתים אהא דרבי:
וקשיא ליה דרבי אדרבי - רב יהודה לאו אהא אמרה אלא אדר' יהודה מתני לה ולא קשיא ליה דלא אשכחן בעלמא דפטר ר"י אתולדה במקום אב:
מרה"י לרה"ר ועבר ד' אמות ברה"ר - קודם שתנוח דאיכא תרתי הוצאה וזריקה ארבע אמות:
ה"ג ואחת משום העברה - ורבנן פטרי אהעברה משום דלא סבירא לה קלוטה כמה שהונחה ותהוי כמי שהונחה משיצתה בפתח וחזרה ונעקרה ונחה לסוף ד' אבל חייב הוא משום הוצאה:
ואיתעביד ליה מחשבתו - שנחה ביציאתה מיד הלכך חייב משום הוצאה אבל משום העברה לא מחייב ואע"ג דחשיב ליה כמה שהונחה ונעקרה והונחה משום דהויא תולדה במקום אב:
אף השובט - עם שאר אבות מלאכות להא דאמרן דלכך נמנו שאם עשאן בהעלם א' חייב על כל א' וא':
שובט - מכרכר בכרכר:
ומדקדק - לאחר שמתח החוט של ערב מכה בכרכר בב' וג' מקומות וי"מ מדקדק משוה האריגה כשיש שני חוטין כרוכין זה עם זה ומובדלים מן השאר משוה אותן בכרכר או במחט:
מאי לאו דעבדינהו לכולהו - שובט ומדקדק בהדי שאר מלאכות דהא מוסיף קתני ומיסך ואורג נמנו עם אבות מלאכות ואלה תולדותיה' כדקתני שובט בכלל מיסך:
מאי מוסיף - הרי לא נמנו אלא אבות:
ולמאי דסלק אדעתא כו' - נהי נמי דמיחייב אתולדה במקום אב הכא לאו תרתי איכא דאי להכא לסוף ד' בעי לה דתנוח הכא לא מיחייב אהעברת ד' דלא עבר מתחלת לסוף ד' ברה"ר אלא אהוצאה לחודיה הוא דמיחייב והוצאה אריכא הוא דעבד:
ואי להכא - אצל היציאה קבעי לה דתנוח הכא לסוף ד' לא בעי לה דתנוח וליתא לזריקה ד' ולא מיחייב לה דבעינן עקירה מתחילת ד' ברה"ר והנחה לסוף ד' ברה"ר והכא עם יציאת הפתח הא לא נח והעביר לסוף ד' דניחייב אתרווייהו ומיהו אהוצאה הוא דמתחייב דנתקיימה מחשבתו דהא נח ברה"ר:
ולאו היינו דבעי מיניה כו' ואמר ליה באומר כו' - הא לא אמר הכי לא מיחייב אלא אם כן נחה במקום מחשבתו הכי נמי בתרוייהו מיפטר לא שנא נתכוון לזרוק שמונה וזרק ארבע לא שנא לזרוק ארבע וזרק שמונה פטור:

באומר כל מקום שתרצה תנוח - וכיון דלא איכפת ליה הויא ליה קיום מחשבה בתרווייהו:
הרי כתב שם משמעון - דתנן לקמן בפ' הבונה (לקמן דף קג) דחייב בב' אותיות ואף על פי שנתכוין למלאכה גדולה:
ה"ג ודקאמרת הרי כתב שם משמעון - ואנתכוין לזרוק שמונה וזרק ד' דפשיטא ליה לחיובא קא מותיב מי דמי התם כל כמה דלא כתב שם לא מכתב שמעון הלכך כי כתב שם בכוונה כתבי' והא עבד ליה מלאכה דיש שם אדם בב' אותיות הללו:
הכא כל כמה דלא זריק ד' - שתנוח לסוף ד' לא מזדרק ליה תמניא בתמיה הלכך כי נח לסוף ד' לא נתקיימה מחשבתו ולא דמי לשם משמעון לשון אחר ה"ג אמר מר הרי כתב שם משמעון מי דמי כו' והיא היא:
מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע ד"א חייב - אם עבר ברה"ר ד"א ואפי' ע"י צירוף חייב:

דף צח.

פחות מארבע פטור - דמשום הוצאה לא מיחייב דלא אמרינן קלוטה כמה שהונחה:
רשויות - השוות:
מצטרפות - רשות הרבים זו עם רשות הרבים זו ודלא כר' יוסי דאמר בפרק המוציא יין (לעיל פ.) אף בהעלם אחד לרשות אחד חייב לשתי רשויות פטור ועוד קא משמע לן דלא אמרינן קלוטה כמה שהונחה:
מקורה - מכוסה:
והא עגלות - דמשכן:
דמקורות הוו - בקרשים הסדורין עליהן רחבן לאורך העגלה ואורכן לרחבן על ראש דפנותיה וקא סלקא דעתך על פני כל אורך העגלות היו מסודרות:
וביניהן - בין עגלה לעגלה שבצדה ואף על פי שראשי הקרשים יוצאים לכאן ולכאן שתי אמות ומחצה לכל רוח וראשי קרשים של עגלה זו מגיעין לראשי קרשים של זו שבצדה שהרי חמש אמות היו בין עגלה לעגלה כדלקמן ורחב עגלה חמש אמות החלל שתי אמות ומחצה ובין הדפנות והאופנים ועובי האופנים שתי אמות ומחצה וי' אמות אורך הקרש וכשאורכה נתון על דופני עגלה לרחבה נמצאו ב' אמות ומחצה בולטין מכל צד ונמצא ריוח שבין ב' העגלות מקורה בראשי קרשים:
וצדיהן - ריוח שבין דופן עגלה לאופן ועובי האופן:
כי קאמר רב - תחתיהן רה"ר:

בדראתא - בריוח שבין שורות הסדר שהיה סודר קרש על קרש סדר אחד ומניחו ריוח וסודר סדר אחר ומניחו ריוח:

ה' אמות - כדלקמן:

כמה מותיב - כמה סדרים יכול להושיב על אורך דופנותיה תלתא ותו לא ומחזיקות ד' אמות וחצי פש ליה ריוח פלגא דאמתא:

שדי ליה מר ביני וביני - כשאתה מחלק לריוח שבין הסדרים אין בכל ריוח אלא רביע אמה דהוא טפח ומחצה דה"ל לבוד והיינו מקורה:

אחודן מנח להו - דאיכא רווחא טפי:

סומכא - עובי:

אמתא - כדמשני לקמן עוביין אמה:

כמה מותיב - כמה סדרים הוא מסדר:

ארבעה - דעל כרחיך כל מה שיכול לסדר על פני אורך העגלה הוא מסדר ואינו מגביה להושיב זו על זו שהרי י"ב קרשים היו לעגלה אחת שמ"ח קרשים היו כ' קרשים לצפון ועשרים לדרום ושש למערב ושנים למקצועות וכיון דרחבן אמה וחצי ומושב חודן קצר אם אתה מסדר זו על זו הרבה הן נופלות הלכך כמה הוא מותיב ארבע דחמשה בחמשה לא יתבי דאי אפשר לדוחקן ולצמצם להושיב ה' בתוך ה' אמות ועוד מפני בליטת הטבעות:

כי שדי מר ביני וביני - לחלקה לאמה זו ג' רווחים שבין ארבע סדרים כלבוד דמי שאין כאן ריוח אלא שני טפחים:

הניחא - הא דאמרת שהריוח הזה רשות הרבים הוא למ"ד שעובי הקרשים כלה והולך עד כאצבע איכא למימר דאיכא רווחא טפי בין ד' סדרים:

אלא למ"ד כו' - פלוגתא לקמן בשמעתין:

אמר רב כהנא באטבעי - בריוח שבין צדי הקרשים שהטבעות קבועות בהם קאמר רב דהוי רשות הרבים כלומר אי אפשר לסדר בה ארבע סדרים כדקאמרת לפי שטבעות קבועין בקרשים כדכתיב (שמות כ"ו:כ"ט) ואת טבעותיהם תעשה זהב שהיה תוחב הבריחים לתוכן לפי שהן גבוהות וכשישובות על האדנים שאינם אלא אמה מנענעות לפנים או לאחור אלא שהבריחים מחברים את כולם והבריח התיכון מחבר כל ג' הרוחות ומחזיקין זה את זה ואותן טבעות זקופין היו ולא שוכבין והיו רחבין ואי אפשר להן לעמוד זה כנגד זה באותו ריוח לפיכך מושיב שתים זו אצל זו בראש העגלה האחת ופונה צד הטבעות של חיצונה לחוץ ושל פנימית לפנים ואין צריך להניח ריוח ביניהן וכן בראש

העגלה השני וכל אחת הריוח באמצע בין צדי הטבעות כך פירשו רבותי וכך היו גורסין אמר רב כהנא באטבעי אטבעי היכא מנח להו אגבא דעגלה ועגלה גופה מקורה הואי אמר שמואל ביתדות ומפרש אטבעי כמו טבעי ופרכינן הנך רווחא דאטבעי היכא מנח להו אגבא דעגלה כדפרישית והתינח צדיהן וביניהן רשות הרבים אלא תחתיהן היכי הוי רשות הרבים הא עגלה גופה מקורה הואי דקא סלקא דעתך שהיו עשויות כעלייה מלמטה כאותן שלנו שטועינין בהן חול ועפר לבנין:

דף צח:

אמר שמואל ביתדות - לא היו מקורות מלמטה אלא יתדות היו וריוח ביניהן כעין אותן שלנו העשויות להביא עצים. ולי נראה פי' דאטבי כמו אטבא דספרי האמור במנחות (ד' לב.) והוא גלואו"ן בלע"ז שמבקע מקל אחד בראשו ונושך בו דפי הקונטרס והכי קאמר רב כהנא באטבי לא היה נותן ריוח בין כל סדרא וסדרא כדקאמרת דמתוך שהסדר גבוה ג' קרשים כל אחד רחבו אמה וחצי ומושבו קצר שהוא אמה של עובי ותו לא הרי הן נופלות זו על זו אלא מושיב שתי שורות של שלש שנים זו אצל זו כמין אטבי ששתי צלעות האטבא סמוכות זו לזו כן מושיב לראש העגלה האחת ומחזיקות זו את זו ונמצא מקום מושב הסדר ב' אמות וכן עושה לראש השני ואמת הריוח באמצע ופרכינן היכא מנח להו לקרשים אגבה דעגלה והא עגלה גופה מקורה הואי ותינח צידיהן וביניהן כו' כדפרי' וללשון רבותי אין לשון הגירסא נראה כפירושן ולמה הוזכרו אותן טבעות כאן לשלחופינהו לקרשים שבשני סדרים הפנימית שלא יהו טבעותיהן מכוונין זו כנגד זו:

ולהלן הוא אומר תמו נכרתו - מה תמו הנאמר להלן לשון כלייה אף תמים האמור כאן לשון כלייה:

שנא' יחדו - כולן שוות:

דלא לייתי דנסרא - קרש אחד מב' חתיכות:

דלא לישלחופינהו - אחד לפנים ואחד לחוץ אלא מושיב הקרשים מכוונין זה אצל זה שיעמדו הקרשים מכוונים עוביה של זו כנגד עוביה של זו:

ואתי פותיא דהני וממלא סומכא דהני - שכשהושיב ששה קרשים למערב נמצא רחבן תשע אמות והמשכן רחבו י' נמצא חסר הכותל חצי אמה לצפון וחצי אמה לדרום ומביא שני קרשים אחד למקצוע זה ואחד למקצוע זה ומושיבן אצל השש ורוחב הקרש אמה וחצי נמצא חצי האמה ממלא וסותם חסרון הקיר מערבי והאמה מכסה עביו של קרש הדרומי החיצון נמצאו הזויות שוין מבחוץ שני חודי הקרשים סמוכין יחד וכן לצפון:

האי עייל והאי נפיק - דכיון דקרש אחד שבדרום ושבצפון למעלה כלה בעביו וקרש ההוא נותן במקצוע רחב אמה וחצי נמצא רחב הקרש של מקצוע בולט ויוצא לדרום מלמעלה חוץ מעביו של דרומי וכן לצפון:

דשפי להו - לרוחב ב' קרשים שבמקצוע ומקצרן למעלה מרחבן שלא יהיו בולטין:

כי טורים - ההרים הללו שהן משופעין [מב' צדדים]:

בנס היה עומד - שאחר שהקרשים כולן נתונין באדנים לצפון למערב ולדרום היה נותנו ומבריח לשלשת הרוחות ואין לך אומן יכול לעשות כן ובנס היה נכפף מאליו:

דל עשר לאיגרא - לרחב חלל המשכן שהוא י' אמות:

לרבי יהודה - דאמר למעלה כלין עוביין של קרשים לכאצבע אינן ממעטין ביריעות וכשפורשן לרחב המשכן נופלות תשע אמות לצפון ומכסין ט' אמות לקרשים מבחוץ ואמה של אדנים מגולה שהאדנים גבהן אמה וחלולין הם והקרשים חרוצין למטה באמצע חצי אמה רחב בגובה אמה ונשאר חצי אמה לכאן וחצי אמה לכאן והן שתי ידות לקרש האחד ומחסר מן הידות מבחוץ ומשני צידיהן לרכוב על עובי דופני האדן כשנועץ שתי הידות בשני אדנים כדי שיהיו הקרשים תכופות ומשולבות אשה אל אחותה ולא יהא עובי האדן מפסיק ביניהן:

לרבי נחמיה - דאמר אף מלמעלה עוביין אמה ממעט עובי הקרשים הדרומיות והצפוניות אמה לכאן ואמה לכאן באורך היריעות ואינן נופלות אלא ח' אמות לכל צד:

מיגליא אמה מן הקרשים - חוץ לאדנים ואמה דאדנים:

שדי פותייהו לאורכא דמשכן - לאחר שחברו ה' יריעות לבד וכל אחת ד' אמות רחב הרי כ' אמות וכנגדן במחברת השנית שהיא של ה' יריעות. הרי מ' ל' מהן הויין גג למשכן לאורכו ועשר העודפות:

לרבי יהודה - דאמר אין עובי קרשים שבמערב ממעט בהו נמצא היו"ד אמות כולן תלויות ומכוסות כל י' אמות של אורך הקרש הרי אף האדנים של צד מערבי מכוסין:

ועשית יריעות עזים - אלו יריעות עליונות הפרוסות על יריעות התחתונות העליונות קרויות אהל כלומר לגג ומכסה והתחתונות קרויות משכן עצמו שהן לנוי תכלת וארגמן ותולעת שני:

מיכסיא אמה דאדנים - שנשארת מגולה מן התחתונות יכסוה העליונות:

לרבי נחמיה מיגליא אמה דאדנים - ועודפה של יריעה זו הוצרך לכסות אמה דקרשים שלא כסוה התחתונות:

בעודף - שיריעות האהל עודפות על יריעות המשכן ב' אמות יהיה סרוח על כיסוי התחתונות לכסות מה שלא כיסוהו:
ארבעים וארבע - די"א יריעות היו:
תרתי דכפלא - שהיתה נוטה רוחב חצי יריעה על רוח מזרחית שלא היו שם קרשים שהוא פתח למשכן ואין שם אלא מסך פרוש כמו וילון כדכתיב ועשית מסך לפתח האהל וגו':
בשלמא לרבי יהודה - דאמר עובי הקרשים לא ממעט ביריעות היינו דכתיב חצי היריעה העודפת בעליונות יותר מן התחתונות תסרח על אחורי המשכן סרוח על כל אורך הקרשים והאדנים של מערב ונגררות בארץ:
מאי תסרח - אמה אחת נגררת ותו לא שהרי עובי הקרשים מיעט בה אמה:
מחברותיה - חצי היריעה סרוחה מחברותיה אמה ממנה לכסות האדנים ואמה נגררת:
ושיפוליה - שולי בגדיה כך היתה יריעה של אחריו נגררת בארץ:
חרוצים היו קרשים - כמו שפירשתי חצי אמה באמצע רחבן מלמטה בגובה אמה ונשארין הידות לכאן ולכאן וגם הם חרוצים מבחוץ כשיעור עובי דופן האדן ברחב ובגובה אמה עד הארץ לרכוב על האדן שיהו משולבות קרש על קרש ולא יפסיק עובי שני האדנים ביניהם:
וחלולים היו האדנים - שבאותו חלל היו תוקעין ידות הקרשים:

דף צט.

ונראין קרסין בלולאות - מילתא אחריתי היא שתי מחברות היו היריעות כל אחת ואחת ה' יריעות תפורות זו עם זו במחט על פני כל ארכן ובאמצע היה מחבר בקרסים מחברת עם מחברת שהיו לולאות בשפת חיצונה של כל מחברת באמצע המשכן אלו כנגד אלו כדכתיב מקבילות הלולאות וגו' (שמות כ"ו:כ'):
נשא לבן - יתירות חכמה משמע:
בין עגלה לעגלה - שבצדה ה' אמות כמלא אורך העגלה:
למה לי - אורך העגלה ה' אמות:
בארבע ופלגא סגי - שאם מסדרן על רחבן אינו מסדר על ה' אמות יותר מג' והרי בארבע ומחצה יכול לסדרן ואי מסדרן בחודן יותר מד' לא יסדר מפני הפסקת מקום הבריחים שבאמצע הסדרים ובפלגא אמה נמי תסגי ליה:
דלא לידחקו - אם בא לסדרן על רחבן:
צדי עגלה - חלל שבין דפנות לאופנים ועובי הדופן ועובי האופן:

כמלא רחב עגלה - שני הצדדים כמלא רחב חללה דהיינו אמה ורביע לכל צד:
למה לי - רחבה תרתי ופלגא אם מפני שאם יצטרך להושיב מן הקרשים לתוכה יכניס:
באמתא ופלגא סגי - וישכיבם בה על חודן:
כי היכי דלא לידדו קרשים - שלא יהיו הקרשים המוטלים לאורכן על דופנותיה לרחבן מדדין ונוטין לכאן ולכאן שאם מושבות הקרשים קצר מתוך שהן ארוכות ויוצאות לחוץ הרבה יכבד אחד מן הראשין כשהן מדדין בהליכתן ויפלו:
חמיסרי הויין - שתי העגלות ההולכות זו בצד זו רחב כל אחת ה' אמות הרי י' וה' אמות ריוח שבין עגלה לעגלה הרי ט"ו ואם תאמר יותר מעשרים הן שהרי הקרשים אורכן י' אמות והן מוטלות על גבי דופני עגלה לרחבה נמצא אורך הקרשים הרי כ' אמה לבד מה שצריך למשוך קרשי כל עגלה ועגלה לצד החיצון של עגלה שלא יגיעו ראשי הקרשים זו בזו ומעכבין את הילוך העגלות אין זה תשובה שהקרשים למעלה מעשרה הן שהעגלה גבוה י' ולגבי רה"ר לית לן למיחשב אלא מקום העגלות וריוח שביניהן שהוא למטה מי' דכל למעלה מי' לאו רה"ר היא הלכך לא חשיב ליה:
אמתא יתירתא הואי - עוד צריך להיות ברחב הדרך עודף אמה שתתן חצי אמה לכאן וחצי אמה לכאן לשני צדדין החיצונות של ב' עגלות:
דקאי בן לוי דאי משתלפי - זו מזו ליפול לתוך אויר שביניהם:
הוה נקיט להו - נכנס לבין האויר אמה שביניהם ועומד בחצי אמה שיש בין העגלה לצדדין ומתקן את הסדר זו על זו שלא תפול העליונה וכל הדרך הוא מהלך אחורי העגלה וכשרואה אותן משתלפות אל תוך האויר רץ לתוך בליטת הקרשי' שבצדדין עד שמגיע לאמת האויר שביניהם ודוחק עצמו לעמוד בחצי אמה עד שיחזיר הנשלפת למקומה ועל סדרה:
מתני' חולית הבור - קרקע חפירת הבור נותנין סביבותיו להקיף כמין חומה כמו שאנו נותנין היקף עצים או אבן סביב פי הבור:
גמ' למה לי למתני חולית הבור והסלע - פשיטא לן דסלע נקט לענין גובהה ובור לענין עומק שנוטל מתוכו ומוציא לרשות הרבים דאי לענין גובהה כגון למוריד מחוליא למטה וכגון דרחבה ארבע למה לי למיתניא כלל הא תנא ליה סלע אלא ודאי למוציא מתוך אוגני בור נקט לה וכיון דהכי הוא חוליא למה לי ליתני הבור לעומק והסלע לגובה:
מצטרפין לעשרה - לשויה הבור רה"י היחיד ואם הוציא מתוך אוגן חוליא חייב:

דף צט:

מחיצה י' - שיהא הממלא עומד לפנים מן המחיצה וממלא:

ואין שותין הימנה - לעמוד על שפתה ולשאוב בכלי ולהכניס ראשו לחללה ולשתות כדתנן לא יעמוד אדם ברה"ר וישתה ברה"י שמא ימשוך הכלי אצלו:
אלא אם כן הכניס ראשו ורובו - למקום שהוא שותה:
הרי עקירה באיסור - מרה"ר:
הרי הנחה באיסור - ברה"י:
ממקום פטור קאתיא - שאי אפשר שלא הגביה תחילה למעלה מן העמוד שהוא מקום פטור שאינו אויר רה"ר ואויר רה"י נמי לא הוי דכי אמרינן רה"י עולה עד לרקיע ה"מ כנגד רה"י אבל האי מקמי דלימטי לאויר עמוד אגבהיה למעלה מעשרה:
מתניתין היא - הנוטל מהן והנותן על גבן חייב:
ברוקא דהדדי תפיתו - כולכם רוק אחד אתם רוקקים:
ואת לא תסברא - דמתני' היא:
במחט - דאינה גבוהה:
דאית לה - לסלע מורשא נמוך מי' וכיון דכולה גבוהה י' בר מההיא מורשא ואיהו לא הוי מקום חשוב הוי ליה חורי רשות היחיד:
אי נמי דרמיא - מחט בחריץ שבסלע שבראשו ולא נפל מלמעלה מי' אלא לתוך י':
מוקף לכרמלית - בכותל זה הקיפו בקעה שהיתה כרמלית ועל ידו נעשית רה"י כגון שהוקף לדירה או לא הקיפו בו אלא בית סאתים:
וזרק - מרה"ר ונח על ראשו מהו:
או דילמא כיון - דכותל זה עשאה לכרמלית זו רה"י:
כמאן דמלי דמיא - והוי אצל ראשו כארעא סמיכתא כל החלל:
לאחרים - כל החלל עשאו רה"י:
לעצמו לא כל שכן - ראש הכותל:
ועקר ממנה חוליא - והניחו ברה"ר מי מיחייב אע"ג דמקמי עקירה לאו רה"י הוה בשעת עקירה מיהא רה"י הוה:
וסילוק מחיצה - בהנחה זו נסתלקה מחיצת הבור שנתמעטה מעשרה מי מהני האי מיעוטא למיפטריה או לא:
בדבילה שמינה - שנדבק בפני הכותל:
ואמאי - מיחייב הא מתני' ד' אמות קתני ואפילו מצומצמות וכי נח בפני הכותל נתמעט הזריקה מד' אמות כדי מקום הדבילה וקתני חייב כיון דמעיקרא ד' אמות הוה:
התם לא מיבטיל ליה - דבילה הלכך לאו מיעוט הוא:
על גבי יתידות - דקות שהיו גבוהות י' ואין רחבות ד' ודף זה רחב ד' עשאו רשות היחיד:

מהו - להתחייב בזריקה זו:
וחפץ על גביו - ואם תימצי לומר הוא אם תימצי לומר כר' יוחנן דהנחת חפץ ועשיית מחיצה בהדי הדדי לא מיחייב הכא ודאי אדף לא מיחייב מיהו אחפץ מהו לחיובי:
דלא אפשר דלא מידלי - החפץ מעל הדף בשעת הנחת הדף והדר נייח:
כעשיית מחיצה - ברישא והדר הנחת החפץ דמי חייב דבשעת הנחתו כבר נעשה דף רה"ר:
היינו הנחתן - ואם נטל מקצתן והוציא הוה עקירה:

דף ק.

לאו היינו הנחתן - ואם נטלו משם לאו עקירה היא:
שמן על גבי יין - לענין שבת מחלוקת ר' יוחנן בן נורי ורבנן:
דתנן שמן - של תרומה:
שצף על גבי יין - של תרומה משום הכי נקט טבול יום משום דפוסל ואינו מטמא הלכך לא פסל אלא שמן בלבד דלאו חיבור הוא למיהוי כחד ואילו הוה טמא הוה מטמא ליה לשמן ושמן פסל ליה ליין:
שניהם חיבור - דהוי כחד ונפסל אף היין ולענין שבת נמי לרבנן הוה ליה כאגוז על גבי מים ולרבי יוחנן הוה ליה כמים על גבי מים:
וזרק לתוכה מחצלת - משום סיפא נקט ליה דבעי למימר חלקה במחצלת פטור לאשמעי' דהנחת חפץ וסילוק מחיצה בהדדי פטור והכא סילוק מחיצה דזיל הכא ליכא ארבעה וזיל הכא ליכא ד' דבצר ליה עובי מקום מחצלת:
כל שכן חוליא - דסילוק מחיצה ודאי הוא דמבטיל לה:
לרבי יוחנן מחצלת פשיטא ליה דלא מבטלה - דאי נמי אמרינן סילוק מחיצה והנחת חפץ כי הדדי פטור הכא חייב דלא מבטל ליה הלכך לאו סילוק מחיצה היא:
וזרק לתוכה - מרה"ר מידי דנייחא כגון אבן או מים:
חייב - ולא אמרינן כיון דמלא הוא לא הוי רה"י דמבטל להו מחיצות:
מלאה פירות - פטור דבטיל מחיצות כאילו מלאוה עפר:
תניא נמי הכי - דמים לא מבטלי מחיצה:
מן הים לאיסרטיא - מכרמלית לרה"ר פטור:
איסרטיא - הוא סרטיא:

ר"ש אומר אם יש - בים במקום שזרק גומא מיוחדת לבדה עמוקה עשרה ורחבה ד' רה"י לעצמה היא ולא הוי כשאר ים אף על גב דים נמי עמוק הוא וממילא שמעינן מדר"ש דמים לא מבטלי מחיצה:

גמ' רבי מאיר ורבנן - דאיפליגו בחוקקים להשלים בפ"ק דיומא (דף יא:) ובעירובין (ד' יא:) לר"מ דאמר חוקקין להשלים במקו' שיש כדי לחוק הכא חייב דרואין החור כאלו הוא ארבע:

תל המתלקט - שהוא מדרון והולך ומתלקט מעט מעט עד שמגביה י' מתוך ד"א הרי הוא כאלו זקוף כולו והוי רה"י במקום גובהו ואם זרק מרה"ר ונח על גביו חייב ודוקא נקט מתוך ד' אמות דאי מתוך ה' הרי הוא כשאר רשות הרבים דניחא תשמישתיה להילוך:

ונעשה מדרון לרה"ר - שהיה קרקע המבוי גבוה מקרקע רה"ר והוצרך לשפע אצל פתחו לצד רה"ר או שהיה שוה לרה"ר ונעשה מדרון לתוכה שהיה רה"ר גבוה מקרקע המבוי וכניסת המבוי נמי מן הפתח ולפנים גבוה כקרקע רה"ר ברחב אמה או חצי אמה ואח"כ הוא נעשה מדרון לצד דופן האמצעי:

אותו מבוי אינו צריך לחי - דאותו גובה שבצד הפתח הוה ליה מחיצה אף על פי שהוא משפע והולך:

מתני' זרק חוץ לד"א ונתגלגל כו' חייב - לא שנפל לארץ דא"כ לא צריכא למימר אלא שהרוח גלגלתהו מן האויר לתוך ד' אמות:

גמ' והא לא נח - חוץ לד' ואמאי אזלינן בתרה:

שנח ע"ג משהו - שעמד קצת ואח"כ נתגלגל והוא הדין אם אחזתן הרוח באויר ועכבתו מעט ואחר כך הכניסתו דחשיב נמי הנחה אם בתוך ג' הוא:

ודחפתו הרוח - בעודו באויר:

אחזתו משהו - הרוח עכבתו במקומו מעט:

לרבנן - דפליגי עליה דר"ע בזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע דלית להו קלוטה כמי שהונחה לא תימא בתוך ג' מודו אלא אפילו תוך ג' נמי צריך שינוח ואם עבר רה"ר כולה פטור ונפקא מינה נמי לזורק ד' אמות וכשבא לנוח והגיע לתוך ג' נזכר שגגתו עד שלא נח פטור כדאמרינן במתני' (דף קב.) עד שתהא תחלתו וסופו שגגה ולא אמרינן עד שלא נזכר הוה ליה מונח:

דף ק:

לאו היינו מתניתין - דקתני חוץ לארבע אמות ונתגלגל כו' חייב ואמר ר' יוחנן והא שנח הא לא נח לא מדלא אוקמא רבי יוחנן כגון שבא לתוך שלשה:

מתגלגל קאמרת - דבר שהרוח מגלגלו באויר קאמרת:
כיון דסופו לנוח - ונזכר עד שלא נח נימא כמונח דמי דהא סופו לנוח וכבר בא לתוך ג':
מתני' וכמה הוא רקק מים - כמה עומקו דנימא אכתי רה"ר הוא ולא נעשה כרמלית:
רקק - גרביל"א:
גמ' הילוך הילוך - דנקט תרי זימני רשות הרבים מהלכת בו חד למימרא דאי אין רגילין להלך בו פטור וכי רגילין להלך בו חייב ואע"ג דהילוך ע"י הדחק הוא וחד לאשמעינן דדוקא הילוך ע"י הדחק שמיה הילוך אבל תשמיש לרבים ע"י הדחק כגון גומא תשעה ברה"ר אע"ג דחזיא לאצנועי ביה כומתא וסודרא לא הוי תשמיש למיהוי ההוא גומא רה"ר כעמוד ט' שהרבים מכתפין עליו דאמרינן בפ"ק דהוי רה"ר:
אלא רקק תרי זימני למה לי - לאשמעינן הילוך על ידי הדחק אחרינא:
דלא הוי ד' אמות - רחב דלא טריחא להו מילתא לעבור בתוכו ונוח לעבור מלהקיף ולילך לראשו שהוא כלה שם:
אבל היכא כו' - הדר תניא זימנא אחריתי לאיתויי הא:
ה"מ - דהוי ר"ה:
היכא דהוי רחבו ד' אמות - דלאו אורחיה למפסעי אלא עברי בגויה:
אגודא דגמלא - על דף שבגשר המוטל לרוחב הגשר כשאר הדפים ומובדל מחבירו:
חייב - ואע"ג דאיכא דמיפסעו פסעי ולא מנחי כרעייהו עלה איכא טובא דעברי עליה:
מתני' מן הים ליבשה - מכרמלית לר"ה:
מן הים לספינה - מכרמלית לרה"י:
מטלטלין מזו לזו - ובגמרא פריך פשיטא:
שמוקפות - סמוכות זו לזו כמו אין מקיפין שתי חביות (ביצה דף לב:):
אין מטלטלין מזו לזו - דמהפסק כרמלית מיפרשי מהדדי ואנן מוקמינן לה בגמרא שהספינות של שני בני אדם וע"י עירוב מטלטל מזו לזו הלכך כי מיפרשי ומפסקה כרמלית בטל עירוב:
גמ' ספינה - המפרש בספינה בים:
מוציא זיז כל שהוא - מדופני הספינה על המים להיכר בעלמא כדמפרש ואזיל:
וממלא - מן הים ומכניס לספינה:
מקום ארבעה - חלל ד' מוקף מחיצות קטנות ומחיצה תלויה מתרת במים:
כרמלית מארעא משחינן - י' של אויר שנתנו חכמים לאיסור כרמלית כדאמרינן בפ"ק (דף ז.) ותופסת עד י' מקרקעית הים משחינן להו ואוירא שהוא למעלה מי' ואפילו הן מים הוי מקום פטור הלכך בהיתירא קא שקיל לכתחלה:

דליהוי ליה היכירא - לכרמלית גמורה:
ארעא סמיכתא היא - וכל המים כרמלית הן:
סמיכתא - עבה:
זימנין דליכא - במים עמוקה עשרה ואי נמי מארעא משחינן כולה כרמלית היא:
גמירי אין ספינה מהלכת כו' - דכל היכא דתניא ספינה ולא תני עריבה גדולה היא:
והא מורשא אית לה גרסי' - ראש הספינה הולך ומגביה מן המים ואפילו היו המים פחותין מי' אין גוששת שם ואם ממלא כנגד אותו מקום מטלטל מכרמלית לרה"י:
גשושי אזלי קמה - בני אדם ממשמשים בכלונסות את עומק המים ואין מניחין ליל ך הספינה אלא במקום עמוק שמא תמהר לילך ותשכון לארץ במקום מושבה:
עושה לה מקום ד' - אלמא כל המים כרמלית הן:
שופכין דידיה - מים רעים כגון רחיצת כוסות וקערות:
מאיסי ליה - המים שימלא שוב דרך אותו מקום:
דשדי להו - בכ"מ שירצה על דופני הספינה והן יורדין לים:
והא איכא כחו - נהי דלא זריק להדיא לים מיהו מכחו הן באין לים:

דף קא.

עמוקה - הספינה:
עשרה - לתוכה דהוה רשות היחיד:
ואין גבוה - שפתה י' מן המים כגון שמשוקעת במים מכובד משאה:
מטלטלים מתוכה לים - דרך דופנותיה כגון שופכין כדמפרש ואזיל דכחו בכרמלית לא גזרו:
אבל לא מן הים לתוכה - דאין תשמיש מן הים לתוכה דרך דפנות שאם ימלא וישליך על הדפנות ירדו לקרקעית הספינה ולהכי נקט עמוקה י' דאי אינה עמוקה י' היא גופה כרמלית ומטלטל להדיא אף מן הים לתוכה ואין גבוהה נמי י' דוקא נקט דאי גבוהה י' מותר לטלטל מן הים לתוכה דמכרמלית לרה"י דרך מקום פטור קא מטלטל דצריך להגביה את ידו למעלה מי' ואע"ג דברשות דאורייתא מרה"ר לרה"י מיחייב בכה"ג (לעיל דף ח.) כרמלית מיהא דרבנן היא ולא גזור:
אלא לאו אחודה - שופך שופכים על חודה והן יורדין דרך דפנותיה לים:
ביצאתא - ספינות קטנות וקצרות מלמטה עד כחודו של סכין שקורין קוייט"י:
אין מטלטלין בתוכן - דלאו רה"י נינהו שאין ברחבן ארבע מלמטה לפיכך אין מחיצותיהן מחיצות:

ולא אמרן אלא - בשקצה שלהן גבוה שלש שאין רחב ד' למטה בעוד שלא הגביה ג' מקרקעיתו ואפי' יש ברחבו י' גובה לא משתרי דכיון דתחתונות לאו מחיצה נינהו הוה ליה תלויה:

אבל יש בפחות מג' גובה רוחב ד' - שעד שלא הגביהו ג' הרחיבו ד' הרי הן כמי שקרקעיתן עולה עד כאן ומחיצותיהן מחיצות:

אורבני - ערבה דקה:

ואי מלינהו - עד מקום רחבן הרי הן כשרות לטלטל אם יש משפת רוחבן ולמעלה י':

ולימא גוד אחית - מכנגד מדת רחבן העליון ולמטה כאילו הן יורדות עד הקרקע מבחוץ:

טרסקל - אין עמוק י' ואנו מודדים לו גובה י' שמדת הקנה עולה לו בגובהו והקנה אין רחב ארבעה אלא שאנו אומרים במחיצות הטרסקל גוד אחית ונמצאו מקיפות את הקנה והוו להו היקף המחיצות מן הקרקע ולמעלה לשוייה ראשו רה"י ואם זרק מרה"ר ונח על גביו חייב:

ומטו בה - יש שמטין בדבר להכריע ולומר שר' חייא אמר:

וחכמים פוטרין - אלמא לא אמרי' גוד אחית להתיר מחיצה תלויה:

ואת לא תיסברא - דאמרי' כה"ג:

ואין בעיקרו - רחב ד':

ויש בקצר שלו ג' - אותו קצר של עיקרו שאינו רחב ד' יש בו גובה ג' והיינו רבותא דליכא למימר לבוד ממקום שכלה רחבו לקרקע אפ"ה הוי רה"י:

דאמרי' גוד אחית מחיצה - סביב מחיצותיה מכנגד רחבה ולמטה כאילו הוא כולו שוה:

ה"נ - בביציתא דמישן נמי נימא גוד אחית:

מידי איריא התם כו' - כולה אביי אמר לה לרב יוסף דהא דמייתי ראיה וחכמים פוטרים כלום ראי' היא לכאן הא דטרסקל דקפטרי רבנן:

משום דהויא מחיצה שהגדיים בוקעין בה - מלמטה בארץ תחת מחיצות הטרסקל שהם פשוטות להלן מן הקנה לכל צד ובקיעת גדיים מעכבת מלמימר גוד אחית שהרי עוברין תחתיה אבל בספינה ליכא בקיעת גדיים שאין לך עובר תחתיהן וכן בעמוד אין דרך להתחכך בו ולעבור תחת שיפועו שאינו אלא מעט:

בקיעת דגים לא שמה בקיעה - לפי שאינן נראין:

בחורבה - שדרך להיות בה מחיצות שנפלו תחתיהן וקיימות מלמעלה ותלויות:

מהו שתתיר - לטלטל בחורבה שלא תהא כפרוצה לרה"ר:

דף קא:

אלא במים - כגון גזוזטרא שהיא למעלה מן הים דתנן בעירובין (דף פז:) דעושה מחיצה תלויה סביב וממלא וכן בור שבין שתי חצרות וחלקו במחיצה תלויה מלמעלה ממלא זה מכאן וזה מכאן ואף על פי שלא עירבו (שם דף פו.):

הא איכא בקיעת דגים - גבי גזוזטרא כך נראה שיטה זו בעיני ועל מה שפירשו רבותי תמהתי [שהם פירשו] דהאי מידי איריא התם משום דהוה ליה מחיצה שהגדיים בוקעים בה רב יוסף קא מהדר ליה לאביי הכי מידי איריא הך דעמוד לדהכא התם משום דהוי מחיצה שהגדיים בוקעין בה וצריכה לגוד אחית הלכך אמרינן בה גוד אחית אבל גבי ספינה דליכא בקיעת גדיים לא אמרינן גוד אחית ותמהתי אם אמרו רבותי כן דאי אפשר לאומרו דהא בפ"ק דעירובין בתרי דוכתי (דף יד: ודף טז.) אמרינן בקיעת גדיים לעכובי גוד אחית דלא לימריה במחיצה תלויה והכא היכי אמרינן דמהני גבי גוד אחית ועוד מאי דוחקיה דרב יוסף לשנויי הכי נימא ליה הא מני רבי יוסי ברבי יהודה היא ואביי גופיה מאי מותיב ליה ואת לא תסברא הא ודאי רבי יוסי ברבי יהודה היא דהא חזינן דחכמים פוטרים גבי טרסקל אלא ע"כ האי מידי איריא מסקנא דמילתיה דאביי היא ולמימר דרבנן קאמרי לה דלא דמיא לטרסקל אלא לספינה:

פשיטא - דמטלטלין:

לא נצרכא - מטלטלין דמתני' אלא לטלטל מזו לזו דרך ביצית קטנה שבין שתי הגדולות ואע"פ שאינה קשורה ניתרת ע"י קשירת שתים החיצונות ולא חיישינן דילמא מישתקלא מבינייהו וקא מטלטל דרך אויר כרמלית:

ביצית - היינו ביציאתא דלעיל:

משה - כלומר רבינו בדורו כמשה בדורו:

שפיר קאמרת - בתמיה:

מזו לזו תנן - משמע שאין אחרת מפסקת ליכנס בה המטלטל הזה:

לערב - הא אשמועינן במתניתין דאפילו שתי הספינות לשני בני אדם שצריכין לערב מערבין ומטלטלין:

נפסקו - בטל העירוב מפני שנפרדות:

שוגגין - שגגת שבת או שגגת מלאכות:

מוטעין - מתעסקין בדבר אחר לקושרו ונקשר זה:

מחצלות הפרוסות - ועשו מחיצות הרבה ושבתו יחידים בהן זה בזו וזה בזו:

לא שנו - דשמה מחיצה:

אלא לזרוק - לחייב הזורק מתוכה לרה"ר או להפך:
אבל לטלטל - להיות מותר לטלטל בתוכה אסור מדבריהם:
אמזיד איתמר - ומשום קנסא ודקתני מתני' חזרו להיתירן הראשון אשוגגין ואנוסין ואמוטעין קאי וכי קתני מזידין אשמה מחיצה קאי ולזרוק כרב נחמן:
בחוט הסרבל - שקושרין בו את בית הצואר שקורין מונטי"ל:
להעמידן - שלא יתפרדו:
לאפוקי מדנפשיה - ממילתא דאמר בעלמא דבעינן שלשלאות של ברזל ואשמועינן הכא דלא בעינן כי התם:
קשרה - לספינה:
בדבר המעמידה מביא לה טומאה - אם היה ראשו אחד קשור באהל המת מביא טומאה לכלים שבספינה ולספינה עצמה כגון ספינת הירדן שמקבלת טומאה כדאמרינן (לעיל דף פג:):
בדבר שאינו מעמידה - כלומר שאינו רגיל להעמיד בה כגון מידי דלאו מתכות אין מביא לה טומאה דאילו ספינה לא מיטמאה מחמת אותו כלי להיות אב הטומאה אלא ראשון לטומאה ואינה מטמאה כלים שבתוכה ואשמעינן שמואל הכא דהאי קשורות דמתניתין אף על גב דדבר המעמידה בעינן כל שהוא מעמידה לענין שבת כשר ולא דמי למעמידה דהתם:
ואמר שמואל והוא שקשרה בשלשלת של ברזל - האי קשרה בדבר המעמידה שלשלת של ברזל הוא כדמפרש טעמא ואזיל כלומר קשרה בדבר שרגילין להעמידה בו דהיינו שלשלת מביא טומאה שמטמאה את הספינה להיות אב הטומאה:

דף קב.

מתני' הזורק - בשוגג:
ונזכר - שהוא שבת:
מאחר שיצתה - האבן מידו וקודם שתנוח:
קלטה אחר - קס"ד לאחר שנזכר זה קלטה אחר הוו להו שנים שעשאוה וכגון שנעקר ממקומו וקבל או שקלטה כלב בפיו דלא הויא הנחה דבעינן מקום ד' פטור:
גמ' ופרכינן הא נחה - לסוף ד' ברה"ר חייב ואע"ג דנזכר בין עקירה להנחה והא קתני סיפא זה הכלל כו':
סיפא - דקתני עד שתהא תחלתן וסופן שגגה:

אתאן ללכתא ומיתנא - לכתא עץ קטן שכפול ראשו וצריך לחמורים נושאים דרדורים של יין שתוחבין אותו בשני עקלים שהדרדורים תלויין בהן משני צידי החמור ומחברים בו הדרדורים שיחזיק זה את זה:

ומתנא - חבל כלומר לא מיתוקמא סיפא אלא בזורק לכתא הקשור בחבל קטן כדרכו ואוחז החבל בידו וכשנזכר היה בידו לאחוז החבל ולעכב זריקת הלכתא שלא תנוח הלכך תחילתו שוגג וסופו מזיד ופטור אבל זרק צרור וחפץ שכשנזכר אין בידו לעכבו כוליה שוגג הוא ונזכר דקתני ברישא אשמעינן רבותא דאף על גב דנזכר לא מיפטר מחטאת אא"כ קלטה אחר או כלב:

ופרכינן לכתא ומתנא אוגדו בידו - ואפילו כוליה מילתא שוגג לא מיחייב דאין כאן זריקה:

כגון שנתכוין לעשות חבורה - בתחלתו בשגגת שבת ונזכר עד שלא נעשית החבורה ולעולם בלכתא ומיתנא וכגון שנתכוין לעשות חבורה כו' דהאי משום זכירה הוא דמיפטר שהיה בידו להחזיר נמצא סופו זדון הא לא נזכר חייב ואע"ג דאגדו בידו דחיוביה לאו משום זריקה הוא אלא משום חבורה:

הא בהדיא קתני לה - במתניתין וזה הכלל ע"כ למילתא אחריתי אתא:

אלא אמר רבא - זה הכלל למעביר ארבע אמות ברה"ר ונזכר קודם שהעבירו ד' אמות אתא שהיה בידו לעמוד במקום שנזכר אבל זורק לא מיפטר בזכירה:

והא כי קתני זה הכלל אזריקה תני לה - דאיירי לעיל מיניה בזורק לעשות חבורה ואי סתם זורק לא מיפטר בזכירה היכי מתני גבי זה הכלל:

אלא אמר רבא - רישא מילי מילי קתני לה ותרתי קתני הזורק ונזכר אי נמי לא נזכר וקלטה אחר כו' והדר תני כללא לאתויי מעביר:

חסורי מחסרא וכו' - ולעולם חדא קתני:

שחזר ושכח - קודם שתנוח דהוה ליה תחילתו וסופו שגגה ואשמעינן נזכר דתנא בה לרבותא דאע"ג דהואי ידיעה בינתיים מיחייב דאין ידיעה לחצי שיעור דהיינו כאין בידו להחזיר:

ה"ג שכל חייבי חטאות כו':

איתמר ב' אמות בשוגג ב' אמות במזיד ב' אמות בשוגג רבה אמר פטור רבא אמר חייב.

שתי אמות במזיד שנזכר לאחר שתי אמות ראשונות וחזר ושכח בב' האחרונות:

דר"ג - לקמן בפרק הבונה:

התם דכי גמר שיעורא בשוגג גמר - הכותב ב' אותיות בב' העלמות דמחייב בה ר"ג באות השניה נגמר השיעור ואף הוא בשוגג אבל הכא בשתי אמצעיות שהן במזיד נגמר השיעור כדמפרש ואזיל לה במעביר ושתי אמצעיות מזיד:

שוגג הוא - שהרי אין בידו לעכבה וכיון שחזר ושכח חייב דלא נגמרה מלאכה עד שעת הנחה שהיא לסוף ובשוגג:

אלא במעביר - וכיון דבידו לעמוד בסוף ב' אמות האמצעיות אשתכח דגמר שיעורא במזיד:

התם הוא דבידו - שלא לחזור ולכתוב השניה הלכך כי חזר ושכח הויא לה שגגה אחריתי ולא גמרה לקמייתא:

אבל הכא אין בידו - להחזיר כשנזכר כדמפרש ואזיל בזורק הלכך כולה חדא שגגה היא ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי:

בפי הכבשן - ונשרפה בשלהבת:

הכא דקא מיכוין - מחשבתו משויא ליה מקום דהא אחשביה:

אכילה אחת - זית אחד:

ד' חטאות - משום חלב משום נותר משום אכילת יוה"כ משום טומאת הגוף ואכל קדש:

ואשם מעילות - דאפילו הוא כהן גבי אימורים זר הוא:

אף אם היתה שבת כו' - ומשום יוה"כ לא מיחייב בהוצאה דקסבר אין עירוב והוצאה ליוה"כ:

אינו מן השם - אין חטאת זו משום אכילה אלא משום הוצאה:

ואמאי - מיחייב משום הוצאה לדברי הכל הא אין דרך להוציא בפה:

מחשבתו - שצריך לאוכלה בהליכתו ואחשבה להוצאה זו בפיו:

דף קב:

מתני' הבונה שאמרו באבות מלאכות כמה יבנה כו':

מסתת - מרבע את האבן ומתקנה הכל לפי המקום שיש מקומות שרגילין להחליק ויש מקומות שרגילין לחרוץ בה חריצים חריצים בארץ אשכנז:

המכה בפטיש - גם הוא באבות מלאכות והוא בלעז פי"ק (מעדר) שמפוצץ בו את האבן מן הסלע לאחר שחצב את האבן סביב ומבדיל מן ההר קצת הוא מכה בפטיש מכה גדולה והיא מתפרקת ונופלת וזהו גמר מלאכה של חוצבי אבן וכל הגומר בשבת מלאכה תולדת מכה בפטיש היא:

מעצד - אף הוא כמו קורנס גדול של ברזל לבנין של ברזל:

והקודח - נוקב עץ או אבן בכותל:
כל שהוא - אכולהו קאי אמסתת ומכה בפטיש ובמעצד והקודח:
כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת - שיש מתקיימת כיוצא בו [ואין מוסיף עליה]:
בשבת - אעושה מלאכה קאי:
על הסדן - בלע"ז אינקלימ"א:
קורנס - מרטי"ל:
מפני שהוא כמתקן מלאכה - ואע"פ שאינו מכה על הפעולה אלא על הסדן ובגמרא מפרש מאי מתקן:
גמ' דמשתכי - מעלין חלודה המחטין רואי"ל:
פטפוטי - רגלי כירה כמין כלי ברזל שקורין טרפיי"ד מעמידין הכירה של חרס:
מבשלי סממנים לצבוע שחסרה מלאכתן - שצמצמו צמר צביעתן וחסרה למלאכתן והוצרכו לחזור ולבשל סמנין ולצבוע מעט:
יורה קטנה גרסינן הכא:
אין עניות במקום עשירות - לא עשו דבר בצמצום אלא הכל מתחלתן דיים והותר:
בבירתו - בירה נאה שהוא אוכל ושוכב מקפיד על חור קטן שבה אם מגונה הוא וסותמו בטיט:
דרנא - תולעת:
המצדד את האבן - מושיבה ומצדדה עד שמתיישבת בקרקעית יסוד הבנין יפה מתוך שהוא מצדדה הוא מכינה תחתיה ומושיבה בארץ חייב ואפילו לא נתן טיט הוי בונה כל שהוא דיש מקיימין כן בלא טיט:
הנותן את הטיט חייב - אבל הנותן האבן פטור:
דימוס - שורת אבני חומה אלמא בהנחה בעלמא חייב ואפילו לא צידד ועדיפא הא מדשמואל:
אלא - לאו קושיא תלתא בנייני הוי:
תתא - יסוד החומה תחתית שמושיבין אבנים על הארץ בלא טיט בצדודי ועפר כל עצמו אינו אלא לצדד את האבן שתשב בשוה ולא תטה לכאן ולכאן ויהא עפר סביב לה לסומכה ובההוא אמר שמואל מילתיה ובריתא במיצעא כל הבנין כולו שמן היסוד עד שורה העליונה בעי נמי טינא עם הצידוד:
עילאה - דימוס העליון שאין על גביו עוד דימוס אינו חושש אם נוטה האבן לצד אחד הלכך בהנחה בעלמא סגי והוא מילתא דרבי יוסי:
משום מאי - איזו תולדה מן האבות הוא:

מכה בפטיש - גמר מלאכה הוא שהמקום שחרץ חריץ זה לא יחרוץ עוד:
לול של תרנגולין - של עץ הוא וסתום ומנקבו שיצא הריח של צואה ולא יזיק להו:
משום מכה בפטיש - שהיא גמר מלאכת הלול וכל מידי דהוא גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש כדאמרי' בפ' כלל גדול (דף עה:):
עייל שופתא בקופינא דמרא - שופתא יתד קטן שתוחבין בתוך בית יד של מרא בהיותו בנקב הברזל להדקו שלא יצא שקורין קאיי"ל:
קופינא - הוא חור שבראש המר:
מרא - בלע"ז פושי"ר:
ואי אשמעינן בהא - בעושה נקב בלול:
דדמי לבנין - שאף בבנין הבתים עושין נקבים לאויר כדקאמר ועבדי לאוירא חורים וחלונות:
ואי איתמר בהא - בשופתא:
בהא קאמר שמואל - דאי אתרו ביה משום בונה לא מיחייב דלאו בנין הוא:
אחוי בידיה - מכה באגרופו על כפו כמכה בפטיש:
אימא המסתת המכה בפטיש - וה"ק המסתת שהוא חייב משום מכה בפטיש חייב בכ"ש:

דף קג.

הקודח - וכל הקודח ע"מ למלאות הוא לתקוע בו יתד ושלא למלאות קרי נוקב:
בשלמא לרב - דאמר נקב הוי בנין האי נמי בנין הוה כל שהוא ואע"פ שימלאנו הרי הועיל לבנין שקודח החור:
חד חורתא - קדח חור:
אלא לשמואל - דאמר נוקב לאו בונה הוא בשלמא נקב דלול איכא למימר מכה בפטיש אבל זה שעומד לסתום לאו גמר מלאכה הוא:
דבזעיה ברמצא דפרזלא - במסמר ארוך של ברזל:
ושבקיה בגוויה - לתלוש בה:
דחק קפיזא בקבא - בגולם גדול הראוי לחוק בו קב חקק שלש לוגין ואע"פ שעתיד להוסיף יש שמקיימין כן:
מאמן ידיו - מרגילם ומכוונם להכאה הראוייה למלאכה מכה גדולה או מכה קטנה:
מרדדי טסי משכן - לציפוי קרשים:

עושין כן - מכין ג' על הטס ואחת על הסדן להחליק הקורנס שלא יבקע הטס שהוא דק ובעלי מטבע במקומנו ראיתי עושין כן:

מתני' מקרסם - קוצץ ענפים יבשים מן אילן לתקנו:

מזרד - זרדין לחין חדשים של שנה זו ופעמים שהן מרובין ומכחישים האילן ומתייבשין וקוצצין אותם ממנו:

אם לתקן - את האילן או את הקרקע וקצצו מן המחובר:

ביצה קלה - כגרוגרת מביצת תרנגולת שקלה היא לבשל מכל הביצים:

גמ' לביזרא דקרא - לזרוע בתוכה נימא של דלעת ואע"ג דשנינו (לעיל דף צ:) לענין הוצאת זרע דלועין שנים שאין אדם טורח בנימא אחת ה"מ הוצאה דכי מפיק תרתי מפיק כי הדדי שאינו זורע אחת לבדה אבל לענין חרישה כל גומא וגומא באפי נפשה עביד לה:

עולשין - עשב שקורין קרישפ"ל:

זרדין - מין קנים הם ובעודן רכים זורדין אותם למאכל אדם נתקשו מעט ראויין למאכל בהמה יבשו עומדין להסקה:

אטו כולהו לא ליפות את הקרקע נינהו - הרי הקרקע מתייפה מאליו:

באגם - שאין צריך ליפות:

בארעא דחבריה - לא איכפת ליה ליפות:

מתני' בין משם אחד - שתיהן אלפין:

משתי שמות - אלף בית:

משתי סמניות - אחת בדיו ואחת בסיקרא:

בכל לשון - של כל כתבים וגופן של כל אומה ואומה:

משום רושם - סימן שהיו עושים בקרשי המשכן מפני שמפרקין אותו ולכשיקימוהו לא יחלפו סדר הקרשים ואתא ר' יוסי למימר דאפילו לא כתב אלא רשם שני רשימות בעלמא לסימן חייב:

מצינו שם קטן כו' - הא אתא לאשמועינן רבי יהודה דאע"ג שלא נגמר מלאכתו שנתכוין לכתוב תיבה גדולה וכתב מקצת ואותו מקצת הויא תיבה המתקיימת במקום אחר חייב:

גמ' הא מני רבי יוסי היא - דלא בעי כתיבה אלא רושם בעלמא ובשמאלו רושם מיהא הוה:

והן שני שמות - כגון הנך דנקט במתני' שאינן שוות:

הא ב' אותיות והן שם אחד - כגון שש משך או תת מתנן או חח מחחים לא מיחייב מדלא נקט רבי יהודה חד מהנך:

אחת - כולה במשמע:
כל השם - התיבה קרוי שם:
בית אחד בנפה - לאחר שהסיך נצרים של שתי עושה באריגת ערב נצר אחד מלמטה ואחד ממעלה והן קרוין בתים והם עונבין את השתי כדרך רכיבתו ועומד האריג ובית אחד אין מתקיים ומשום דלאו חוטין נינהו קרי להו בית כמו בתי נירין שאין לה בתי נירין אחרים:

דף קג:

ת"ל אחת - שתהא מלאכה שלימה במקום אחד:
שם משמעון - ולגבי בגד נמי שני חוטין ובנפה שני בתין שמקיימין כך לפי שאין אדם אורג בגד ביום אחד ועושה נפה בבת אחת ומתחיל ועושה כדי קיום שלא יהא נסתר מאליו:
אפילו לא כתב - מתיבה גדולה:
אלא ב' אותיות של שם אחד כגון שש תת - והן מתיבות גדולות כגון שש משבצר משש ששמם תת מתתראו תתנו וכ"ש אם נתכוין לקטנה תחילה:
שכיוצא בה מתקיימת - ולקמיה פריך היינו ת"ק:
ר' יוסי אומר - מפרש למילתיה לקמן:
היינו ת"ק - שש תת:
וכ"ת אלף אלף דאאזרך - שהם שתי אותיות מתיבה גדולה אבל לא מצינו שהיא תיבה קטנה בכל המקרא:
כיון דאיתא בגלטורי - קמיעות וכתבים של מכשפות ושל שמות קורין בלשון לטי"ן של מינין קלוטרוס ורגילין סופרין לכתוב בהן תיבות של שתי אותיות ואינם תיבות במקום אחר:
הקודח כל שהוא - קצת הנקב ואע"פ שלא עבר עובי העץ לראות בעבר השני:
כל שהוא - מן הצורה:
המגרר - כלונסות או קלפים דהויא תולדה דממחק:
את כולו - כל מה שנתכוין לגרר או לעבד מתחלה בבת אחת:
כל השם - כל התיבה:
מ"ט דר' יוסי - היכי דריש ליה:
אחת מאחת - אחת ה"ל למכתב ולשתוק וכתב מ"ם יתירה [ומהנה יתירא]:

הנה מהנה - א"נ הנה הוה ליה למכתב וכתב מהנה מ"ם יתירה ומאחת יתירה הלכך למדרשינהו לכולהו כתבינהו ודרוש אחת הנה בלא מ"ם הכי אחת שהיא הנה הנה שהיא אחת לתרי גווני איכא למידרש משמעותייהו ועשה עבירה אחת והיא לו הנה חייב חטאות הרבה אי נמי ועשה אחת עשייתו חשובה לו כאחת ואע"פ שהנה היו משמע שהרבה עבירות עשה והיינו הנה שהיא אחת הלכך תרוייהו דריש ביה פעמים שהיא כן ופעמים שהיא כן כדמפרש לקמיה:

אחת שמעון - כלומר דריש מ"ם יתירה אחת הוי משמע דאינו חייב עד שיכתוב כל התיבה שנתכוין לכתוב:

מאחת שם משמעון - כתב מאחת למימר דאפילו לא כתב אלא מקצתה ובלבד שתהא מקויימת במקום אחר דומיא דאחת דרישיה דקרא:

הנה הוי משמע אבות כתב מהנה לרבויי תולדות:

אחת שהיא הנה - דאמרן לעיל ה"ד כגון שעשאן בזדון שבת ושגגת מלאכות ואע"ג דכולן אינן אלא חילול שבת אחת מיחייב לכל מלאכה ומלאכה דגופי מלאכות מחלקין הואיל ואיכא שגגה טובא:

הנה שהיא אחת שגגת שבת וזדון מלאכות - שאף על פי שהן גופי מלאכות הרבה אינו חייב אלא אחת דחדא שגגה היא:

מי דמי כו' - זה שנתכוין לכתוב שם משמעון מ"ם פתוחה כתב והיכי קרי ליה מתקיימת במקום אחר והא לא הויא:

וכתבתם - דתפילין ומזוזה:

תם - שלם כהלכתה:

אלפין עיינין - יש שכותבין כן מפני שדומין בקריאתן:

ביתין כפין - דומין בכתיבתן:

גמין צדין - דומין בכתיבתן אלא שזה למעלה וזה למטה:

זייני נונין - פשוטין:

כפופין - כף פה צדי נון:

פשוטין - הכפולות שלהן פשוטות:

ממין סמכין - מ"ם סתומה שדומה לסמך:

פתוחין - מ"ם פתוחה:

סתומין - מ"ם סתומה:

כתבה - לספר תורה:

כשירה - בדילוגין אריח ולבינה:

מכאן רמז כו' - כלומר מ"ם דונסכיהם דריש ליה בפתוחה [שמע מינה] בפתוח ועשאו סתום דכשר ומדפתוח ועשאו סתום כשר הוא הדין נמי סתום ועשאו פתוח כגון שם משמעון וכשר להתקיים במקום שם:

דף קד.

עלויי קא מעלי ליה - שהיתה מם סתומה בלוחות אבל מם פתוחה לא היתה בלוחות כדמפרש מנצפך צופים אמרום וכיון דאמר רב חסדא מם וסמך שבלוחות בנס היו עומדים לא אפשר לאוקומיה אלא בסתומה דהואיל והכתב היה נראה משני עבריהם היה לה ליפול אם לא שבנס היה עומד אבל פתוחה אין בה נס ע"כ מנצפך דרבי ירמיה דאמר צופין אמרום בפתוחים קאמר יש שמקשין סוגיא זו על סוגיא דאמר במגילה דרמינן הא דר' ירמיה אהא דרב חסדא אלמא תרוייהו בסתומין ואין זו קושיא שכן דרך הש"ס מהפך הסברא כאן כדי שיקשה ובמקום אחר מהפכו לפי הקושיא ואי הוה בעי התם לתרוצי כי איתמר דרב חסדא בסתומין ודר' ירמיה בפתוחין הוה מתרץ ליה אלא תירוצא מעליא שני ליה התם וה"נ:

מיהוה הוה - תרוייהו ולא ידעי הי באמצע תיבה כו':

ונקרא מבחוץ - האותיות הפוכות והתיבה הפוכה ולא אשמועינן אלא שהיה החקק נוקב את כל הלוח ולפיכך היו מם וסמך בנס:

נבוב בהר סרו - לא היו בלוחות אלא תיבה בעלמא נקט:

אלף בינה - למוד תורה:

מ"ט פשיט כרעיה דגימ"ל לגבי דלי"ת - ולא לגבי בי"ת:

מ"ט פשיט כרעיה דדלי"ת לגבי גימ"ל - ולא לגבי ה"א שמושכה קצת לצד גימ"ל:

דלימציה ליה - עני נפשיה ולא יטריחנו לבעל הבית לרוץ אחריו:

ה"ו - כמו אני והו (סוכה דף מה.) שמות הם:

ומטיב לך - היינו טי"ת:

ירושה - היינו יו"ד:

כתר - היינו כף:

לעולם הבא - היינו למד:

מאמר פתוח ומאמר סתום - יש דברים שנתן רשות לדורשן ויש שאתה מצווה לסותמן כגון מעשה מרכבה:

נאמן כפוף - אדם כשר צריך להיות כפוף ועניו וסופו להיות פשוט וזקוף לעולם הבא:

סימנים - של סדר שמועות דתנא או אמורא בגירס' דלא תשכח אחת מהן כגון אלו שבש"ס:

פה פתוח - בשעת המכנסים פזר:

פה סתום - בשעת המפזרים כנס אם יש גדול ממך:

במנוד ראש - ברתת וענוה יתירה:

מ"ט מהדר אפיה דקו"ף מרי"ש - לישנא דמעליא הוא שאחוריו של רי"ש לגבי הקו"ף שאין הקב"ה רוצה להסתכל בפני רשע:

תגא דקו"ף - כמין זיי"ן שעושין בסופו של גג קו"ף:

כרעיה דקו"ף תליא - שאינה נדבקת עם גגה:

ליעול בהך - יקיף תחת רגלי הקו"ף ויכנס בפתח של ימין:

מסייעין אותו - ומכינין לו פתח:

הוא יליץ - מעצמו יליץ לא יסייעוהו ולא ימנעוהו:

ואם לענוים - ולמדה טובה הוא נמשך:

יתן חן - יסייעוהו מן השמים:

מקרבן מיליה - אותיות קרובות שלשתן קרובות כסדרן של אלפא ביתא:

אמת מרחקן מיליה - זו בתחילת אל"ף בית וזו באמצע וזו בסוף:

אחד כרעא - כל אות ואות שבו עומדת על רגל אחד:

אמת מלבן לבוני - מושכבין תחתיה אותיותי' כמין לבינה דאל"ף הרי יש לה ב' רגלים ומושבה טוב ורגל השני רחב:

אתאוה לו - בתמיה וכן כולן:

ע"כ מדת הרשעים - כן הוא נדרש אצל רשעים:

אם את בוש - מלחטוא:

גר דק גור בדוק - נפשך תהא צרורה תחת כסאי ודוק שמים:

לים כל - גיהנם קרוי ים כל לפי שהרוב הולכים שם:

אמר שר של גיהנם - לים שלי תן את כל העולם ואפילו ישראל:

אמר ליה אח"ס בט"ע גי"ף - אלפא ביתא היא אצל א"ת ב"ש וכולן סדורות בספר יצירה:

אני אחוס עליהם על שבעטו בגיף - בניאוף:

דכ"ץ - נוטריקון דכים כנים צדיקים:

אין לך - גיהנם חלק בהן בישראל:

ומרזן שת - ואומר שר של גיהנם זוננני מזרעו של שת. כל העובדי כוכבים וישראל:

אל בם - אמר לו הקב"ה לא יהא לך חלק בהם:

ג"ן ד"ס - אמר הקב"ה אוליכם לגן הדס לגן עדן:
ה"ע ו"ף - הנני עף ברעב:
ז"ץ ח"ק - הללו זרעו של יצחק הם ולא אתנם לך:
ט"ר י"ש כ"ת - שמור לי והמתן יש לי כתות אחרות:

דף קד:

מתני' על שני כותלי זויות - אחת במזרח ואחת בצפון סמוכות זו לזו במקצוע:
על שני לוחי פנקס - פנקס של חנוונים כעין אותן של סוחרים שיש להם לוחים הרבה חקוקין וטוחין בשעוה:
על שני לוחי פנקס - רבותא אשמועינן דאע"ג דלאו אלוח אחד הם אם נהגין ונקרין זה עם זה שכתובין על שני שפתי הלווחין סמוכים זה לזה חייב:
הכותב על בשרו - בדיו:
המסרט - במכתב או בסיד:
במשקין - כמו מי תותים שמשחירין:
או במי פירות - כל פירות:
באבק דרכים - בטיט לשון אחר באבק דרכים באצבעו שרט כמו אותיות בעפר נגוב:
באבק הסופרי' - עפרורית של קסת הסופר:
לאחר ידו - בגב ידו שאחז הקולמוס באצבעותיו והפך ידו וכתב:
מרפיקו - אצילי ידיו:
כתב אות אחת סמוך לכתב - אצל אות הכתובה זיוג אות להשלימה לשתים:
כתב ע"ג הכתב - העביר הקולמוס על אותיות הכתובים כבר וחדשם:
נתכוין לכתוב חי"ת - ודילג הקולמוס ולא נראה הגג של חי"ת אלא שני הרגלים ונראה כשני זיינין:
על שני כותלי הבית - שאינו במקצוע:
על שני דפי פנקס - שעשוי עמודים כמגילה וכתב אות בעמוד זה ואות בזה ואינו יכול לקרבן אלא אם כן יחתוך הפסק שביניהם וה"ה לכותלי הבית רחוקין זה מזה ותנא ברישא שני כותלי הבית דסתמא אין נהגין זה עם זה והדר תנא שני דפי פנקס וה"ה לכותלי הבית ולא זו אף זו קתני:
כתב אות אחת על שם נוטריקון - שעשה סימן נקודה עליה לומר שלהבין בה תיבה שלימה כתבה:
גמ' סמא - אורפימינ"ט:

סקרתא - אימני"א צבע אדום שצובעין בה תריסין:
קומא - גומא שרף אילן:
חרתא דאושכפי - ארמינ"ט:
כתבו - לגט:
במי טריא - י"א מין פרי וי"א מי גשמים:
אפצא - מי עפצים גל"ש:
באבר - בעופרת ומשחיר כשהוא משפשף עופרת על הקלף:
בשחור - פיחם:
שיחור - אדרמינ"ט:
הוציא כשפים - שלא היה יכול להוציאן כתובים שהיו החרטומין בודקין כל היוצאים שלא יוציאו כשפים ללמדם לבני מדינה אחרת:
שוטה היה - שטות היה בו לעשות מה שאין דרך בני אדם עושים ומסר נפשו על הדבר:
[**הוספה מחסרונות הש"ס**: **בעל סטדא בועל פנדירא** - ונקרא על שם בעל אמו אף על פי שהוא היה ממזר:]
א' על האריג - חוט א' ארג על קצת אריג:
וטעה ולא הטיל בו דלת - ונמצא שם נכתב במקומו אבל לא בכוונה:
מעביר עליו קולמוס - לכוונת שם על כל אותיות כאלו הוא כותבו:
והשלימה לספר - אות אחרונה של אחת מכ"ד ספרים:
מחוסר מעשה דקריבה - אינו מקרבן אלא על ידי קציצה המפסיק ביניהן וכי קאמר רב אמי כגון כתב אחת על שפת לוח זו בטבריה ואחת על שפת לוח זו בצפורי ואתה יכול לקרבן שלא במעשה אלא קריבה בעלמא:
ועשאו שני זיינין - והספר לכך צריך:
רבא אמר כגון שנטלו לתגא דדלית - דלא הוי אלא הגהת אות אחת ובדבר מועט חייב הואיל וזהו תיקון הספר דאסור לאדם לשהות ספר שאינו מוגה משום אל תשכן באהליך עולה (איוב י"א:י"ד) והוה ליה ככתב אות אחת והשלימה לספר דאמרן לעיל דחייב ואפי' לרבנן:

דף קה.

ועלו בידו שתים - היינו נמי מתכוין לכתוב ח' וכתב שני זיינין:
הא - דתנן פטור:

דבעי זיוני - שעדיין צריכות ראשי הזיינין לזיינן בתגין שלהן שהזיינין צריכות ג' זיונין ימין ושמאל ולמעלה כדאמרינן במנחות (דף כט:):

מלך נתתיך - נשיא אלהים אתה (בראשית כ"ג:ו'):

אנכי - מדלא אמר אני:

אנא נפשי - אני בעצמי:

אמירה - שהיא נעימה:

כרמל - גבי מנחת העומר כתיב גרש כרמל שמביאה כשהיא לחה בעוד שהזרע נפוח והכר של קש מלא הימנו:

מתני' אחת שחרית ואחת בין הערבים - כיון דהו"ל שהות בינתים כדי לידע הוה ליה כשתי העלמות:

גמ' יש ידיעה לחצי שיעור - לחלק כדי שלא יצטרף עמו חצי האחר:

מתני' רבי אליעזר - אתא לפרושי שיעור אורג שמנו באבות מלאכות (לעיל דף עג.) דתנן התם שני חוטין:

בתחילה - אם זו תחלת אריגתו של בגד:

ואחת על האריג - אם מוסיף הוא על האריג שיעורו באחת דמצטרף עם השאר:

בתי נירין - שנתן ב' חוטין של שתי בנירה שקורין ליצי"ש:

בנירין ובקירוס - מפרש בגמרא:

בנפה ובכברה - הנך לאו נירין ממש אלא משרשר ומרכיב חוט א' [של ערב] בשתי מלמטה ואחד מלמעלה ומעמיד השתי בהן כתקנו:

גמ' כי אתא ר' יצחק תני - מתני' הכי ר"א אומר האורג ב' חוטין בתחלה ולא פליג ר"א ארבנן אלא באחד על האריג:

להאי גיסא - אלימי ג' ולא ב' משום דשנים סתרי דמתוך עוביין אינן נדבקים יפה זה בזה וקטיני בשנים מיחייב:

ואמרי ליה להאי גיסא - אלימי שנים חייב:

דידיעי - דבר הנראה הוא אבל קטיני בשנים פטור:

ובשפה ב' חוטין ברוחב ג' בתי נירין - יש שאורגין סביב [הבגד] השפה באורך הבגד כולו מין אחר של [שתי] ורוחב ברוחב הבגד כשיעור שלשה בתי נירין והאורג בו שני חוטין חייב:

למה זה דומה - כלומר להכי מחייבי באריג קצר כי האי ולא אמרי כמלא רוחב הסיט כדמשערינן במתני' באורג באמצע הבגד:

דומה לאורג צלצול קטן - חגורה קצרה שאינה רחבה יותר משלשה בתי נירין:

על הגס - אריג הרבה:
על האימרא - תחלת הבגד שאורגין בו ערב ממין אחר לאימרא:
ובשפה - לאורך השתי כולו עושין אותו:
תרתי בבתי נירא וחדא בנירא - ב' פעמי' מרכיב לחוט של שתי בבת נירא דהיינו שקורין ליצ"א:
ואחת בנירא - ופעם שלישית מרכיבו על חוט הנירא שקורין ליצ"א המורכב על הקנה:
מצוביתא - ביריעת גרדין האורגין ברגל הוא וקורין לימיי"ש והיא במקום הקנה העולה ויורד ביריעת אריגת נשים שקורין פריש"א:
הא תנינא ליה באבות מלאכות - ולמה לי למיהדר ולמתנייה הכא הואיל ולא לפרושי בה מידי אתא בשלמא אורג משום פלוגתא ושתי בתי נירין לאשמועינן בנירין ובקירוס ובנפה ובכברה וסל דלא תנא לה התם:

דף קה:

דעבדה - הבגד:
כי כיסתא - הולכת ומתקפלת שאין הבגד שוה ובולט בבגד כמין כיס וצריך לקרוע הבגד למטה ומולל לפניו והתפירה מתיישבת:
מתני' הסיט כפול - מפרש בגמרא סיט הוא הפסק שבין אצבע לאמה כמו שאדם יכול להרחיבו ואם טוה וליבן וניפץ וצבע שהן כולן אבות מלאכות חוט א' ארוך כשיעור הזה חייב:
האורג ב' חוטין שיעורו - ברוחב הבגד כמלא הסיט שאע"פ שלא ארגו על פני כל רוחב הבגד חייב:
גמ' נראה בעיני דהכי גרסי' ורמינהו הקורע בחמתו ובאבלו ועל מתו חייב ואע"פ כו' ולמאי דגרס הקורע בחמתו ובאבלו ועל מתו אע"פ כו' לא ידענא מאי יצא ידי הקריעה שייך למימר אבחמתו ואמאי נקט בחמתו:
יצא ידי הקריעה - שאדם חייב לקרוע על מתו:
הא במת דידיה - ברייתא דקתני חייב במת דידיה שחייב לקרוע עליו הלכך קריעה דידיה לאו קלקול הוא אלא תקון:
והא מתו - נמי קתני במתני':
לעול' במת דידיה - שמוטל עליו לקוברו ומיהו בהנך דלאו בני אבלו' נינהו שאינן מאותן האמורים בפרשת כהנים (ויקרא כא) אביו ואמו בנו ובתו ואחיו ואחותו:

ופרכינן ואי חכם הוא - זה שמת חיובי מיחייב נמי לקרוע וכיון דמיחייב מתקן הוא ואמאי פטור:

חולציו - יוצאים לפניו חלוצי כתף חלוקו קרוע עד שכתיפו חלוצה ערומה:

מברין עליו ברחבה - שהיו מברין האבלין ברחבה סעודה ראשונה שאבל אוכל אינו אוכל משלו ואסור דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל (כד) לחם אנשים לא תאכל:

ערבונא שקלי - קודם שיחטא נטלו משכונו:

לס"ת שנשרף - הרואה ס"ת שנשרף חייב לקרוע כדאמרינן במו"ק (דף כו.) במגילה ששרף יהויקים דכתיב לא פחדו ולא קרעו בגדים אף נשמת ישראל הניטלת דומה לו שאין לך ריק בישראל שאין בו תורה ומצות:

הא ר' יהודה כו' - ומתו אמתו הכי נמי הוה מצי לתרוצי אלא מעיקרא אהדר לאוקמינהו כחד תנא ולא מתוקמא אלא כר' יהודה דהא מלאכה שאינה צריכה לגופה היא כמוציא את המת לקוברו:

נחת רוח ליצרו - שמשכך את חמתו:

מי שרי והא תניא כו' - אלמא לאו מתקן הוא שמלמד ומרגיל את יצרו לבא עליו:

בך - משמע בקרבך שאם היה בך תשתחוה לאל נכר לבסוף:

שליף מצבייתא - מן הבגד בחמתו להראותם שהוא כועס ויגורו מלפניו:

מוניני - ציר של דגים קטנים:

נכתמא - כיסוי הכד:

נודי ספרתה אתה - לשון לנוד לו (איוב ב):

ויקברו אותו - ביהושע כתיב:

שרגש עליהן הר להורגן - שלא הספידו כראוי:

מדה כנגד מדה - הוא לא נתאבל על שנתקצרו ימי החכם אף לחייו לא יחושו מן השמים:

בבלאי - דמבבל סליק:

ימים האריכו - שכלו ימיהם בטוב דחשיב אריכות ימים כדאמרי' בסדר יומא (דף עא.) כי אורך ימים ושנות חיים יוסיפו וכי יש לך שנים של חיים ושנים שאינם של חיים אמר רבי אלעזר אלו שנותיו של אדם שמתהפכות עליו מרעה לטובה:

דף קו.

ידאגו - ייראו מן המיתה:

ואמרי לה דמת קטן - שבקלקלה מתחילין מן הקטן:

דמת גדול - יש לדאוג הואיל ושלטה מדת הדין בראש הבית:

חוץ מחובל - באדם דמקלקל הוא וחייב דתנן (ב"ק פז.) החובל בחברו בשבת פטור מלשלם מפני שנדון בנפשו:

ומבעיר - את הגדיש מקלקל הוא וחייב כדתנן (שם דף לד:) והוא שהדליק את הגדיש פטור מן תשלומין מפני שנדון בנפשו:

אינה משנה - דאם מקלקל הוא פטור:

בצריך - לדם היוצא מן החבלה לכלבו ואם מקלקל הוא אצל נחבל מתקן הוא אצל הכלב:

והא תנן כל המקלקלין פטורין - ואפי' חובל ומבעיר וקשיין אהדדי ולר' אבהו פריך:

מתני' ר' יהודה - דאית ליה מקלקל בחבורה פטור ולא איתפרש היכא ול"נ מתני' ר' יהודה היא דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה הלכך חיובא דחובל בצריך לכלבו ומבעיר בצריך לאפרו משכחת לה דאע"פ דמקלקל הוא אצל מלאכה עצמה מתקן הוא אצל אחרים ולר' יהודה כי האי גוונא מלאכה הוא משום תקון אחרים אבל מקלקל ואינו מתקן פטור ואע"ג דרישא דמתני' אוקימנא כר"ש דקתני קורע על מתו פטור סיפא ר"ל:

ובריייתא ר"ש היא - דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה הלכך אין לך חובל ומבעיר שאין מקלקל ואפי' מבעיר עצים לקדרתו מקלקל הוא אצל עצים ומה שהוא מתקן אצל אחרים לר"ש לא חשיב דהא מלאכה שאינה צריכה לגופה היא אלא משום דמקלקל בחבלה ובהבערה חייב כדיליף לקמיה:

מדאיצטריך קרא - וביום השמיני ביום יתירא ואפי' בשבת ומילה חובל הוא מכלל דשאר מקלקלין בחבורה חייב:

ומדאסר רחמנא הבערה דבת כהן - בשבת (לקמן בפרק ר' אליעזר):

מה לי מתקן כלי - הא נמי מתקן גברא הוא ויש מלאכה בתיקון זה:

בישול פתילה - שהוא מדליק פתילה של אבר ונותנה לתוך פיה ודרך בישול הוא זה וחייב על הבישול שאינו מקלקל האבר בבישולו אלא מתקן וצורף:

סמנין - של מלאכת המשכן:

רב יוסף מחוי - האי הסיט כפול דמתני' כפול ממש בריוח קצר שבין אצבע לאמה משער שני פעמים:

מחוי פשוט - בריוח שבין גודל לאצבע פעם אחד הוא כפול דמתניתא שיש בו כפלים כאותו שבין אמה לאצבע:

מתני' הצד צפור - עד שהכניסו למגדל משטיי"ר בלע"ז חייב דזו היא צידתו אבל אם הכניסו לבית אינו ניצוד בכך שיוצא לו דרך חלונות:

וצבי - ניצוד משהכניסו לביתו ונעל בפניו אבל אם הכניסו לגינה או לחצר אין זו צידה:

דף קו:

המחוסר צידה - שקשה לתופסו שם כדמפרש בגמרא:

גמ' ביברין - קרפיפות מוקפין:

אין צדין מהן בי"ט - אלמא לאו ניצוד ועומד קא חשיב ליה ש"מ המכניסו לביבר אין זו צידתו:

ואין נותנין לפניהן מזונות - כיון דהן מוקצה לא מצי למטרח עלייהו:

הא רבי יהודה - ההיא דאין צדין רבי יהודה היא דבמתניתין לא חשיב לה צידה עד שיכניסו לבית:

עופות אעופות קשיא - דהא בין לר' יהודה בין לרבנן צפור למגדל קאמרי:

ביבר מקורה - הוי ניצוד:

בצפור דרור - מתני' דקתני צפור לבית לא בצפור דרור עסקינן שדרכה לדור בבית כבשדה ונשמטת מזוית לזוית:

השתא דאתית להכי - לאוקמינהו לתרווייהו כרבנן:

חיה אחיה נמי - מוקמי כרבנן:

והא ביבר קטן - מתניתין דהכא:

והא - מתניתין דביצה בביבר גדול:

שיחייא - מרוצה שהוא שוחה לאחוז בה:

עוקצי - פיאות להשמט בהן:

ואידך - כל מי שאינו כן:

מכלל דפליגי - והא אוקימנא דרבנן נמי בביבר קטן אמרי:

מאי נפקא לך מינה - כ"ש כיון דלא פליגי עליה הלכתא כוותיה:

זמורתא תהא - אומר השמועה בזמירה בעלמא בלא צורך:

סומא וישן עבידי לרבויי - לישמט כשמרגישין יד אדם:

אובצנא - עייפות שאינו יכול לזוז ממקומו נצוד ועומד הוא:

הגזין - מין חגב טהור הוא ונאכלין:

במינו ניצוד - כגון חגבים והגזין:

שאין במינו ניצוד - צירעין ויתושין שאינן לצורך:

חגבים בשעת הטל - עיניהם מתעוורות והרי הן ניצודין ועומדין:

מקלחות - הרבה ביחד שהן מזומנות ליקח:

אירישא קאי - דאף בשעת הטל אם מקלחות ובאות שרי ואי לא אסור:

מתני' צבי שנכנס - מאליו:

ונעל אחד בפניו - זו היא צידתו:
נעלו שנים פטורים - דהוי להו שנים שעשאוה:
לא יכול אחד לנעול - אורחיה הוא לנעול בשנים והרי לכל אחד מלאכה דבלא איהו לא מתעבדא:
ורבי שמעון פוטר - לטעמיה דדריש קראי למיפטר זה אינו יכול וזה אינו יכול בפרק המצניע (לעיל צב:):
גמ' הצד ארי - אפילו תופסו אין זו צידתו שכשכועס משחית והולך:
עד שיכניסנו לגורזקי שלו - בית משמר העשוי לו כמין תיבה:
מתני' השני חייב - שהוא צדו:
הא למה - שני זה דומה מאחר שנצוד ע"י הראשון:
לנועל את ביתו לשומרו - ולא לצוד:
ונמצא צבי - שהוא ניצוד כבר שמור בתוכו וכן אע"פ שעמד הראשון אין זה אלא כשומרו לצבי שהיה לו מאתמול:

דף קז.

גמ' תחת כנפיו - תחת כנפי כסותו ואין יכול לצאת שננעל בפניו מאליו:
יושב ומשמרו - כן ואינו צריך לפתוח לו חלון דאינו אלא שומר:
לנועל את ביתו - דכל אדם עושין כן:
המפיס - מבקע מורסא קויטור"א:
אם לעשות לה פה - בתוספתא תני הכי אם לקולפה ולעשות לה פה כדרך שרופאים של עכשיו עושין דמתקן לה פתח:
חייב - משום בונה פתח או משום מתקן כלי מה לי לתקן מכה מה לי לתקן כלי:
ואם להוציא לחה - של עכשיו ואינו חושש אם תחזור ותסתום מיד:
פטור - ומותר דאין כאן תיקון ורבנן נמי לא גזור בה שבות משום צערא:
ומחט של יד - ניטלת בשבת:
ליטול בה את הקוץ - והיינו דומיא דלחה דמצער ליה ואינו חושש אם יסתם מיד וקאמר ניטלת לכתחילה מחט של יד היא מחט שתופרין בה בגדים ומשום דקתני בהדה ושל שק לפתוח בה את הדלת קרי לה להאי מחט של יד:
קערה - של חרס:
כופין - לכתחילה ולא שיכבה את הנר ואשמעינן דכלי ניטל להצלת דבר שאינו ניטל בשבת:

על עקרב שלא תשוך - ואע"ג דממילא מתציד:
מתני' שמנה שרצים - החולד והעכבר וגו' (ויקרא יא):
הצדן - חייב שבמינו ניצוד:
והחובל בהן חייב - דיש להן עור כדמפרש בגמרא והויא ליה חבורה שאינה חוזרת והויא ליה תולדה דשוחט. לוי"ה. ל"א כיון דיש להן עור נצבע העור בדם הנצרר בו דחייב משום צובע:
ושאר שקצים ורמשים - כגון תולעת ונחשים ועקרבים:
החובל בהן פטור - דאין להם עור:
שלא לצורך פטור - דאין במינו ניצוד והויא מלאכה שאינה צריכה לגופה ור' שמעון היא כדמוקי לה בגמ':
חיה ועוף שברשותו - פטור אם צדן שהרי ניצודין ועומדין:
והחובל בהן חייב - דיש להן עור:
גמ' שמונה שרצים יש להן עורות - ופליג אדרבנן דאמרי בהעור והרוטב האנקה הכח והלטאה והחומט עורותיהן מטמאין בכעדשה כבשרן אלמא הני ארבעה לית להו עור:
אלה הטמאים - בתר והאנקה והכח כתיב ודרשינן ה' יתירה דהטמאים לרבות שעורותיהן כבשרן וכתיב אלה למעוטי הנך דקרא קמא החולד והעכבר והצב:
אפילו רבנן מודו - דיש להן עור:

דף קז:

למה שמנו חכמים - בשחיטת חולין אלו שעורותיהן כבשרן והא ודאי משבשתא היא אדרבה למה שמנו חכמים אין להם עור דהא עורותיהן כבשרן קאמרי:
ואמר אביי הכי קאמר אין עור חלוק מבשר - אלא לאותן ד' שלא מנו חכמים חולד ועכבר וצב ותנשמת אבל האנקה הכח והלטאה והחומט אין עורן חלוק מבשרן ולא הוי חבורה ומ"מ קשיא לרב:
א"ל רבא והא למה שמנו קאמר - ולא טעי תנא בין מנו ללא מנו:
אין עור מטמא כבשר כו' - והכי קאמרי ליה דקאמרת לענין שבת יש להן עור אבל לענין טומאה עורותיהן כבשרן דאיתרבו מהטמאים אין עור מטמא כבשר אלא לאותן ארבעה שמנו:
מכלל דר' יוחנן כו' - בתמיה והא קתני התם גבי טומאה דכל ח' שרצים לר' יוחנן בן נורי יש להן עורות:

תריץ הכי - סמי מברייתא אלא ותני אין עור למה שמנו חכמים ומיהו לרב לא תקשי דהכי קאמרי ליה לענין שבת מודינא לך דהחובל בהן חייב אבל לענין טומאה פליגא דאין עור לאותן ד' שמנו:

בשרצים שיש להן עורות - לאותן ד' שלא מנו:

נצרר הדם - נאסף ונקשר במקום אחד שוב אינו חוזר ונבלע:

מאן ת"ק - דהך מתניתא דאמר בשרצים שיש להן עורות דמשמע דיש מהן דפטור:

רבי יהודה היא - דלענין טומאה לא יליף מאלה הטמאים אלא ההוא דאית ליה גישתא שעורו עב ויש לו עור ממש אינו כבשר ושאינו עב הוי כבשר והלטאה משום דעורה עב משוי ליה כחולדה בהעור והרוטב הלכך לענין שבת נמי לאו עור הוא בשלש מהן אנקה וכח וחומט אבל לרבנן דהעור והרוטב שמנו הלטאה בהך שעורותיהן כבשרן אלמא דטעמייהו לאו משום עור ולאו עור אלא משום דרשה דקרא לענין טומאה הוא דפליגי משום קרא אבל לענין שבת מודו דודאי עור הן:

דברי ר' יוחנן בן נורי - דקתני בההיא ברייתא דלעיל לענין שבת כיון דלא איפלגו רבנן עליה אלא לענין טומאה דברי ר' יוחנן בן נורי ומחלוקתו מיבעי ליה:

מנין לחבורה שאינה חוזרת - ולמילף דההיא דחוזרת לאו חבורה היא כגון הנך דאין להן עור שנצרר בו הדם חבורתו חוזרת לקדמותה או מכה קטנה שלא נצרר הדם:

אילימא דקאי ריקמי ריקמי - ונמר ממש אמר קרא שהוא מנומר בגוונים:

אלא ככושי כו' - והאי נמר לשון תמורה היפוך כושי עורו ונמר חברבורותיו כלומר וימיר חבורת עורו לחזור לקדמותו שלא יתקשה העור במקום המכה:

גמל - משום דגדול הוא נקט ליה:

מאילים - אילים מאדמים שנשחטו למלאכת המשכן בשביל עורותיהן:

והא אמר מר - בשמעתא קמייתא דמס' ע"ז:

ביצי כינים - קס"ד כינים קטנים כשיוצאים מביציהן:

הטפויין - שירוץ הטפויין וביצי כינים מתניתא היא ולא ידענא היכא תניא:

הצד פרעוש - ממקום שאינו ניצוד ועומד כגון מעל גבי קרקע או מבגדיו מבחוץ:

להוציא ממנה לחה - מלאכה שאינה צריכה לגופה היא שהפתח היא המלאכה וזה אין צריך להיות כאן פתח מעכשיו:

הצד נחש - נמי הצידה היא המלאכה וזה אינו צריך לצידה אלא שלא תשכנו ואם יודע שתעמוד ולא תזיקנו לא היה צד:

השולה דג - שהיה ניצוד ועומד מבעוד יום:

כסלע - כרוחב סלע:

חייב - משום נטילת נשמה דתו לא חיי:
עביד רירי - שנוגעין בו וחוט הרירין נמשך מן האצבע:
דלדל - עקר שהפילתו על ידי דלדול זה:
בר המדורי אסברא לי - טעמא דהא מילתא:
כשותא - הומלון וגדל מתוך ההיזמי מריח הקרקע שההיזמי יונק ממנו:
מיחייב - ואף על פי שאינו מחובר לקרקע כדאמרינן בעלמא (עירובין דף כח:) מאוירא רבי:

דף קח.

פיטרא - פטריות בולי"ן:
מאונא דחצבא - פעמים שהוא גדל בשפת הדלי ממים:
ושאינו נקוב פטור - משום דלא מחובר בקרקע עולם הוא:
לאו היינו רביתיה - דאין דרך זריעה שם אבל אלו שאמרנו הוא עיקר גידולן:
נקבי נקבי - מקום מושב נוצה:
לא ניכתוב - דרחמנא אמר וכתבתם כתיבה תמה שלימה ולא מופסקת:
בכנפיו - בעולת העוף משתעי שישסענו בעוד כנפיו בו ומקטים כנפיו כל כנפי הגוף בלו"ש בלע"ז נוצה הוא הדקה שהיא בבשר כמין צמר שאין לה שרשים קשים:
להכשיר את העור - לימדך הכתוב שאינו צריך הפשט כעולת בהמה שפסל בה את העור:
פירצי - היינו נקבי:
מאי אם יבא אליהו ויאמר - היתר ואיסור אין תלוי בו דלא בשמים היא:
והתנן עצמות הדג ועורו מצילין באהל המת - לפי שאין מקבלין טומאה כדתניא בת"כ עור יכול עורות שבים כו' ועצמות הדג נמי דכלי עצם דמקבלים טומאה מכל מעשה עזים ילפינן לה להביא דבר הבא מן העזים מן הקרנים ומן הטלפים אבל דגים לא וכל שאינו מקבל טומאה חוצץ בפני הטומאה ומשנה זו במס' כלים:
דהוו דלו - גליהן מגביהן:
ועכירי - ענין צער משום צערו שאף הוא עכור ומפני שלא היה רוח מנשבת וראה המים נעשין גלין הבין שלכבוד אדם גדול הוא והנהר היה משוך מא"י לבבל:
לאקבולי אפיה - לעשות מחיצה סביביו כשהוא נפנה על דופני הספינה שלא יראה גילויו. ע"א לקנח:
תהי - הריח בו בקנקנו אם יין הוא או החמיץ כמו בת תיהא דאמר גבי יין נסך (ע"ז ד' סו:) כלומר בדקהו אם חכם הוא אם לאו:

מנין לדם שהוא אדום - דגבי נדה דם כתיב ותנן (נדה דף יט.) ה' דמים טמאים באשה וכולן משום דמראיתן אדומה אף על גב דשחור תנא בהו אמרינן שחור אדום הוא אלא שלקה:
ונאמר להלן ערלתו - גבי נטיעה (ויקרא יט):
תמה - באותיותיה ערלתו:
ואין דנין ערלתו מערלת - דאין זו אמירה תמה שאינו מפורש בתוך התיבה ערלת מה:
תיפוק קרנא בעיניה - הבין בו שלנסותו בא:
אוכליה נהמא דשערי - כדי לשלשל דרופא היה שמואל:
ולא אחוי ליה בית הכסא - שמתוך כך מתהפך ומתבלבל הזבל במיעיו ומתמוגג כולו:
ונכרכות - האיגרות:
בשערן - של אלו ואחר כך מכניסן בדפוסי הקציצה שלהן:
אספקלטור - שר הטבחים בלשון יוני:
זה שהרגו מלך - ואלו לקו ע"י בוראן:
קאלוס - משובח טעם זה:
מתני' הילמי - שלמוייר"א:

דף קח:

אבל עושה כו' - מפרש בגמ':
והלא הוא הילמי בין רב בין מעט - ואם המרובים אסורים אף המועטים אסורים ואם אלו מותרים אף אלו מותרין ובגמרא מפרש דלחומרא א"ר יוסי דכולן לאיסור מפני שהוא כמעבד מתקן את האוכל הנתון לתוכו כדי שיתקיים:
ואלו הן המותרין נותן שמן לתוך מים בתחלה - קודם שיתן המלח נותן שמן לתוך המלח בתחלה קודם שיתן המים דהשמן מעכב שאין המלח מתערב יפה עם המים ומתיש את כחו מהיות מי מלח עזין אבל לא יתן מים ומלח תחילה אפילו נותן שמן לבסוף דבשעה שנותן מים ומלח יחד הוא נראה כמעבד:
גמ' מאי קאמר - מאי הילמי ומאי מי מלח:
לאסור או להתיר - האי דקאמר שניהן שוין לאיסור או להיתר:
כבשין - ירק שכובש להתקיים:
גיסטרא - כלי שבור של חרס ואינו ראוי לכל תשמיש כשלם ומקצין אותו לכך:
שהביצה צפה בהם - כח המלח מעכבת מלשקוע:
למורייסא - של דגים:

אין מולחין צנון וביצה - ג' וד' חתיכות יחד שהמלח מעבדן ונעשין קשין והוי תיקון:
מריש הוה מלחנא פוגלא - בשבתא:
פוגלא - צנון:
כשרי - תילין גבוהים עיגול על עיגול:
מימלח לא מלחנא - שתים יחד:
טבולי - בשעת אכילה מטבילנא ואכילנא:
קליפה חיצונה - דביצה היא החלבון אלא איידי דתני בהדי אתרוג וצנון קליפה נקט בה נמי לשון קליפה:
אין יוצאין מבני מעים - שמתקשרין ומתקשין ונעצרין:
לא טבע גברא בימא דסדום - מפני שהמים מלוחין וכח מליחתן מעכבו מלטבוע:
והפוכה מילה - דברים האמורים בה הפוכין:
כשורא טבע - בתמיה:
מהו למימשי מהני מיא גרסינן - מי אסור משום רפואה דגזור רבנן בכל רפואות בשבת משום שחיקת סממנין ואלו מרפאות את העין:
שפיר דמי - דלאו מוכחא מילתא דלרפואה עביד אף על פי שמרפאין שרי דטעמא דרפואה דאסירא ליתא אלא גזירה שמא ישחוק סממנין דדמי לטחינה שהוא אב מלאכה:
מהו למימץ ולמפתח - לשון אין מעמצין את המת (לקמן דף קנא:) עוצם עיניו כשהוא רוחץ מהן בשבת מהו שיסגיר ויפתח עיניו כדי שיכנס מהן לעין:
כיוצא בו שמעתי - דהיכא דמוכחא מילתא דלרפואה עביד אסור ומימץ ומפתח נמי מוכחא מילתא והא אסהדותא דרב דימי דאמר לא טבע גברא בימא דסדום נפקא לן מינה הא כיון דמליחי טובא. מסו ואסר למימץ ולמפתח:
זימנין א"ל וכו' - שקבל משניהם:
ותרוייהו - רב מתנה ומר עוקבא:
משמיה דאבוה דשמואל ולוי אמרי - תרתי מילי אמור חדא משמיה דאבוה דשמואל וחדא משמיה דלוי:
חד אמר - או אבוה דשמואל או לוי:
יין בתוך העין - דעמיץ ופתח אסור דמוכחא מילתא:
על גב העין מותר - דאמרי לרחיצה בעלמא עבדי:
רוק תפל - שלא טעם כלום משניעור משנתו:
אפילו על גב עין אסור - דמוכחא מילתא דלרפואה דאילו לרחיצה מאיס להכי נקט רוק תפל לפי שהוא חזק ומרפא:

וליטעמיך כו' - א"כ לוי ולא חדא אמר בתמיה והא חדא משמיה אתמר כדאמרן:
שורה - במים:
קילורין - לוזי"א בלע"ז:
ונותן ע"ג עיניו - דלדידיה כיון דאצרכוה לשרותה מע"ש איכא היכרא וליכא למיגזר ומאן דחזינהו סבר דרחיצה בעלמא היא דכסבר שהוא יין:
כולי האי ודאי לא שרא - דמוכחא מילתא:
מר עוקבא הוה שכיח גבי מר שמואל ואב ב"ד היה בימיו כדאמרינן לעיל (דף נה. ובמועד קטן דף טז.):
טיפת צונן - לתת בעיניו:
ורחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית - נמי מאירה העינים:
הוא היה אומר - ר' מונא:
יד לעין - שחרית קודם שיטול ידיו:
תיקצץ - נוח לו שתקצץ שרוח רעה שורה על היד ומסמתו וכן כולן:
לחסודה - ריבדא דכוסילתא פלימא"ה בלע"ז:
לפי טבעת - נקב הרעי שעגול כטבעת:
תיקצץ - ולא תגע שוב בעין או באוזן קודם נטילה:

דף קט.

לגיגית - שמטילין בה שכר:
תיקצץ - דלא תיגע קודם נטילת שחרית:
יד - לעין מסמא קודם נטילה:
יד - לאזן מחרשת:
יד - לפה או לחוטם:
מעלה פוליפוס - ריח החוטם והפה ול"נ דיד לאמה לאו לענין שחרית נקט לה אלא משום דמביא לידי קרי ובמסכת נדה (דף יג:) אמרינן בה תקצץ משום האי טעמא ומשום דתניא בה נמי לטותא דתיקצץ תנייה נמי גבי הנך וכן יד לפי טבעת למשמש בה תדיר מביאתו לידי תחתוניות:
בת חורין היא - הרוח השורה על הידים לפני נטילה:
ומקפדת - בנטילתו לנוטלה יפה עד שישפוך מים יפה ג' פעמים על ידיו:
פוך - אם נותנו בעיניו:
מעביר בת מלך - אם הזיקה לעיניו:

עלין - כך שם העשב:
אין בהם משום רפואה - באכילתו להאיר העינים דלא מסו:
כוסברתא - אלייאנדר"א:
אפילו לדידי - דמאור עינים אנא קשה לי לכאב העין אם אוכלנו:
גרגירא - אורוג"א:
אפילו לדידי - דמאור עינים אנא מעליא לי:
כל מיני כשות שרי - למיכל בשבת כדתנן במתני' כל האוכלים אוכל אדם לרפואה דלא מוכחא מילתא:
לבר מטרוזא - שאין אדם אוכל אלא לרפואה ומוכחא מלתא:
שריקא טויא - לשרוק ולטוח שמן וביצים מגולגלין על הצלי כשהוא חם משחשכה שרי ובלבד שלא יהא רותח כדי לבשל ולא אמרינן דמי למתקן:
פיעפועי ביעי - לטרוף ביצים מגולגלין בקערה:
אסור - דמתחזי כמאן דבעי למשדינהו בקדרה:
עבדא ליה - שריקא טויא:
לרבך - זעירי:
משמרת - שמסננין בה שמרים:
כיון דמשתתי הכי - שראוי לשתותו כמו שהוא בלא סינון:
דמיתכיל הכי - בלא שירקא:
שנגפה - שנכשלה ולקתה לשון פן תגוף (תהילים צ״א:י״ב) דם מגפתה (מכשירין פ"ו מ"ח):
צומתה ביין - לשכך הדם:
דמפנקי - מעונגין הן וכל דבר שהוא חזק קצת קשה לבשרן וצומתה:
דדריכא ליה חמרא - חמור דרך לו על רגלו:
שאני - שמכתו קשה ומסוכן ומחללין עליו את השבת:
רוחצין במי גרר - ואע"פ שהן מלוחין קצת דרך לרחוץ בהן בחול ולא מוכחא מילתא דלרפואה היא:
אבל לא בים הגדול - לקמן מפרש טעמא:
ולא במי משרה - ששורין בו פשתן ואין דרך רחיצה בהן אלא לרפואה דמסו וכן בימה של סדום דמליח טובא ואין רוחצין בה אלא לרפואה ומוכחא מילתא:
הא - דקתני רוחצים בים הגדול ר"מ היא דמשוי כל הימים כי הדדי ולא מפליג בין ים הגדול לשאר הימים:

והא - דתני אין רוחצין רבי יהודה היא דמפליג בין ים הגדול לשאר ימים:
כל הימים כמקוה - לכל תורת מקוה ואין להם תורת מעיין ומה בין מקוה למעיין המעיין כשר לטבילת זב והזאת צפור מצורע דמים חיים הן ולקדש מי חטאת דבכולהו מים חיים כתיב בזב כתיב (ויקרא ט"ו:י"ג) ורחץ בשרו במים חיים במצורע כתיב (שם יד) אל כלי חרס על מים חיים במי חטאת כתיב (במדבר י"ט:י"ז) מים חיים אל כלי ומטהר טמאים הטובלים במימיו כשהן זוחלין ומקלחים שהרי זה דרכו של מעיין כל עצמן זוחלין הן ומקוה שהן מים מכונסין אם הטביל במימיו דרך זחילתן במקום קטפרס אינה טבילה עד שיהא במקום אשבורן שלו קווין ועומדין והכי תניא בתורת כהנים אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין ת"ל אך מעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן זהו פירוש מטהר בזוחלין בכל מקום ואני לא שמעתיו כן ואין המקוה כשר לטבילת זב ולהזיית מצורע ולקדש מי חטאת וכל הימים כמקוה שהכתוב קראן מקוה:
רבי יהודה אומר - לא קרא הכתוב מקוה אלא לים הגדול דביה משתעי קרא במעשה בראשית ששם נקוו כל מי בראשית:
ולא נאמר ימים - בלשון רבים אלא מפני שמעורבין בו מיני ימים הרבה שכל הנחלים הולכים אל הים:
רבי יוסי אומר כל הימים - וים הגדול תורת מעיין מים זוחלין עליהן לענין שהם מטהרין בזוחלין מפני שדרך להיות נחלים זוחלין עליהן וזה דרכן אבל פסולין הן לתורת מים חיים דהכתוב קראן מקוה:

דף קט:

אימור דפליגי לענין טומאה וטהרה - ומשום קרא:
לענין שבת - דטעמא משום רפואה הוא מי שמעת להו:
הא דאישתהי - בגווייהו אסור דמוכחא מלתא דלרפואה קא מכוין:
הא דלא אישתהי - אלא רחץ ויצא מותר:
בתרייתא - דקתני רוחצין בדלא אישתהי:
חטטין - מאלנ"ץ:
שלא נשתהי - בתוך המים דנראה כמיקר בעלמא:
ביפין - שכן רוחצין בהן בחול לרחיצה שאינה לרפואה:
ברעים - אין רוחצין דמוכחא מלתא דלרפואה ותרוייהו בדאישתהי:
מי המשרה אמי המשרה לא קשיא - הך דקתני רוחצין במי המשרה אהנך תרתי דלעיל דקתני אבל לא במי המשרה הא דאישתהי הא דלא אשתהי:

מתני' איזביון - מפרש בגמרא שאינו מאכל בריאים ומוכחא מלתא דלרפואה אכיל ליה:
אבל אוכל הוא את יועזר - שהרבה אוכלין אותו כשהן בריאין:
ממי דקלים - מפרש בגמרא:
וכוס עיקרין - משקה שכותשין לתוכו עיקרי ירקות ובשמים ובגמרא מפרש ליה:
מפני שהן לירוקה - לחולי של ירקון ואינו מאכל בריאים:
לצמאו - אם אינו חולה:
גמ' אמר רב יוסף אזוב - דאורייתא שהוכשר להזאה הוא שקורין אברתא בר המג:
איזביון - דמתניתין הוא שקורין אברתא בר הינג ויש מרבותי מפרשים בר המג שגדל במקום גמי בר הינג שגדל בין ההגים רונצ"ץ:
עולא אמר - אזוב דאורייתא הוא מרוא חיורא בלע"ז שלוי"א:
שומשוק - הוא אזוב דאורייתא:
ג' קלחים - דאגודה כתיב ואין אגודה פחות מג':
ובהן ג' גבעולין - בכל קלח ג' גבעולין קנים דקים כעין של קנבוס:
לקוקייני - תולעים שבבני מעים:
דחליף עליה מ' יומי - משנטחן:
פותנק - בלע"ז פולא"ל:
לארקתא - תולעים שבכבד:
ממאי הוי - החולי:
מאומצא - בשר בגחלים:
אליבא ריקנא - קודם אכילה:
ומגירי דרובייא - לולבי תילתן כעין לולבי גפנים:
רוביא - תילתן פינגרי:
ומשתי מיא בתרייהו - האוכל אחד מאלו קודם אכילה ושותה אחריו מים:
ואי לא - אי לית ליה פותנק א"נ אכליה ולא איתסי:
תחלי - שחלי כרישו"ן:
לימוץ גרמא - יהא מוצץ אבר יפה מאותו בשר וימץ שמנו בפיו:
גורדא דאסינתא - קליפה גרודה מן הסנה:
מעילאי לתתאי - שתהא גרודה מלמעלה למטה:
דלמא נפק - התולעים:
איידי פומיה - דרך פיו:

בי שבבי - בין השמשות בחשכותא דשמשי. ל"א בי שבבי בבית אחד משכניו שלא יריח הוא הריח שהוא קשה לו:

נסכרינן לנקבים דיליה - יסתום נחיריו שלא יריח ל"א יסתום נחיריו ונקבי אזניו שלא יצא כח המשקה מגופו:

מפני אפשיחה - מקום שנפשח הדקל אישברנקי"ר:

חוטרא יחידאה - עץ הגדל יחידי בלא ענף:

לגילוייא - מי ששתה מים מגולין:

חמשה כלילי - וורדין:

כוסאתא דשיכרא - כוסות:

עד דקיימי אאנפקא - שיעמדו על מדה מחזקת אנפק והיא רביעית הלוג כדאמרינן בחזקת הבתים (ב"ב נח:):

ושגרא תנורא - הסיקה תנור:

וגרפתיה - מגחלים שיצטנן קצת:

ואותבה לבינתא בגויה - שישב עליה ולא יכוה:

ונפק מיניה - הקיא הארס שבלע:

הוצא - עלה של לולב:

אתרוג חליתא - מתוק:

ולחייקיה - לגויה יחקוק בתוכו חקק:

וליתבה בי מיללי דנורא - מניחו ע"ג גחלים לוחשות שיתבשל האתרוג בדבש:

בני מ' יום - שעברו עליהם מ' יום. ל"א של תינוק בן מ' יום:

רבעא - לוג:

ברזינא לזיבורא - כוס קטן מאד ושמו ברזינא מאותן מי רגלים שותין למי שנשכתו צרעה ומתרפא:

רביעתא לעקרב - רביעית לוג למי שעקצו עקרב:

פלגא ריבעא לגילויא - חצי לוג:

אניגרון ואבנגר ותירייקי - מים שנשלק בהם בנגרי מין עשב ששמו בנגרי וסתם אניגרון מי שלק תרדין כדאמרינן (ברכות דף לה:) אניגרון מיא דסילקא ותירייקי צרי:

אידמי ליה כפרשא - תופסו ומייסרו שהפחד והמרוצה והכשות מתישין כחו ומחמם ומת הנחש בתוכו:

גובי - חתיכות חתיכות יצא הנחש ממנו: גובי טרונצו"ץ בלע"ז:

דטרקיה - נשכו:

עוברא דחמרא חיוורתי - עובר הנמצא במעי חמורה לבנה:
דלא אשתכח טרפה - האם:

דף קי.

בר קשא - ממונה למלך וישראל היה:
דילמא חיויא דרבנן - שעבר על נידוי חכמים ונחש הנושכו על כך אין לו רפואה לפיכך לא נמצא לו רפואה:
אין רבי - אין רבינו כך היה:
דכי נח נפשיה דרב גזר רב יצחק - שיהיו ממעטים משמחה אותה שנה ולא יהא אדם מביא אסא וגידמי להילולא בטבלא שהיו רגילים להביא הדס וענפי דקלים לשמוח לפני החתן והכלה וכשמביאים אותן לפניהם מקשקשים לפניהם בשוק בבואם בתופים וזוגין טבלא אשקליט"א וגזר שלא יקשקשו לפניהם עוד:
דכרכיה - נכרך סביבותיו:
וליסחוף דיקולא - סל:
ארישיה - דחיויא למעלה מראשו:
וליהדקיה מיניה - יוריד הסל מעט מעט לצד הנחש ויבדיל בו הנחש מבשרו שיעלה על הסל שאם אוחזו בידו או מנתקו בחזקה יכעוס וישכנו:
וכי סליק - הנחש על הסל ימהר וישליכנו במים ויברח לו:
דמיקני ביה חיויא - כועס ורודף אחריו ומריח ריח פעמיו ורודפו:
לירכביה ארבע גרמידי - שיפסקו עקבי פעמיו ולא יוכל להריחם:
לישואר נגרא - חריץ של מים ידלוג:
ארבע חביתא - שלא יעלה אליו מהר ולא יריח ריחו:
בי כוכבי - במקום גלוי שלא יעלה דרך הגג ויפיל עצמו עליו:
שחפי - ענפים וקסמים וכל דבר המקשקש זה בזה ומשמיע קול כשיעבור עליהן וירגישו החתולים ויאכלוהו:
בי חלתא - בין החולות שאין נחש יכול לרוץ שם ויחזור לאחוריו:
אי יהיב דעתיה עלה - לתאות תשמיש:
תשלח מאנה - תפשוט בגדיה ותשליכם לפניה:
מאי תקנתא - אי יהיב דעתיה עלה:
תשמש קמיה - עם בעלה ותתגנה בפניו:
ותשדי ביה - ותזרק ביה:

דשתנא אנא - דרך נשים לי ולחש בעלמא הוא:
דעייל בה חיויא - כשהוא תאב לה נכנס כולו באותו מקום:
ליפסעה - יפסקו את רגליה זה מזה:
אתרתי חביתי - מקצתה על זו ומקצתה על זו כדי שיפתח רחמה:
ונישדי אגומרי - כי היכי דניסליק ריחא:
אגנא תחלי - סל מלא שחליים:
ריחתנא - שיש לו ריח טוב:
וליתבו התם - על גבי קרקע תחת מושבה:
וליטרוקינהו בהדדי - היין והשחליים כדי שיעלה הריח:
צבתא - איטנלי"ש:
דאי לא - קלי ליה הדר עילוה:
לאיתויי טחול לשינים - ואע"פ שקשה לבני מעיים:
כרשינין לבני מעיים - ואע"פ שקשה לשינים כדאמרינן בברכות (דף מד:) סד"א כיון שקשים לאדם לאו אורחיה למיכלינהו אי לאו לרפואה שיש בהם ומוכחא מילתא וניתסר קמ"ל:
צלפים - פרי של צלף קפרייר"ר:
תלאי - דקלים נטיעות מין תמרים שנקרא בלשון ארמי תאל"י:
כסא קמא - דשתו מהנהו מיא:
מרפי - זבל שבמעים במקצת:
אידך - כוס שני:
משלשל - מאד:
היכי דעיילי - צלולים:
הכי נפקי - שמנקין המעיים מן הרעי מראשונים:
והוא דלא רגיל - למשתי שיכרא כבר עברו מ' יום:
רב יוסף אמר זיתום המצרי - הוא מי דקרים ועל שם שדוקרים את החולי:
תלתא קורטמי - כרכום:
סיסני - כלי שנותנין בו תמרים כדאמרינן בעלמא (ב"מ דף סז:) ואי אגבהינהו בסיסני קננהו וסימניך דלא תחליף שמעתתא שם כלי זה יהא לך סימן שיש בו שני סמכין רב יוסף אמר שערי:
בין דבחא לעצרתא - בין פסח לעצרת:
דקמיט - עצור:

קומא אלכסנדריא - שרף אילנות של אלכסנדריא:
גביא גילא - אלו"ם בלע"ז:
כורכמא רישקא - כרכום של גן קרו"ג אוריינטל הגדל בגנים:
לזבה - הנך תלתא מיני לישקייה בחמרא:
ולא מיעקרא - אינה נעקרת מלילד לפי שהיין מפיג חוזקן של סמנים ומתרפאה מן החולי:
לירקונא תרי - מינייהו לישתי בשיכרא וזהו רפואתו:
ומיעקר - מלהוליד:
לזבה תלתא בחמרא - הדר נקט ליה משום הנך רפואות דנקט ואזיל:
ואי לא כו' - כולהו לא מעלי אלא לזבה:

דף קי:

קפזיזי - כלי מחזיק ג' לוגין:
שמכי - בצלים:
פרסאי - גדולים הם:
קום מזוביך - חדלי מזוביך כמו ויעמוד השמן (מלכים ב ד):
וליבעתה - יבעתנה בלי ידיעתה פתאום:
בונא - מלא אגרוף:
מוריקא - כרכום:
שבליתא - תלתן פנגרי"ג:
שיעי דדנא - מגופת חבית:
ולשייפיה - לכשישורו במים:
פשטינא - עשב שאינו גדל בקומה אלא הולך ופשט על גבי קרקע:
חרנוגא - מין עשב הוא שגדל אצל ההיגים:
היגתא רומיתא - מין הגא הוא שנקראת רומי"ת:
וליסבה בשחקי דכיתנא - יקחו אותו האפר בבלאי בגדי פשתן בקיץ:
דעמר גופנא - קוטו"ן:
ליכרי שב בירי - שבעה גומות:
שבישתא דערלה - זמורות של כרם ילדה:
ולינקטה כסא דחמרא - יאחוז כוס של יין בידה ותשב על הגומא:
ולוקמה מהא - מעל גומא זו יושיבוה על זו ועל כל עמידה נימא לה קום מזוביך:

קמחא דסמידא - קמח סולת:
וליסכה - יסוכו אותה ממנו:
דנעמיתא - בת היענה:
ליפתח לה חביתא דחמרא לשמה - כלומר יין הרבה תשתה תמיד:
שערתא דמשתכח בכפותא דכודנא חיורתי - שעורה הנמצאת בגללי פרדה לבנה:
אי נקטא - לה בידה חד יומא פסקה מזובה תרי יומא אית דגרס נקטה חדא נימא גרעין אחד:
לירקונא - דאמרן לעיל קומא וגביא גילא וכורכמא תרי בשיכרא ומיעקר:
ואי לא - דלית ליה אי נמי עביד ולא אהני:
רישא דשיבוטא - ראש דג ששמו שיבוטא:
דמילחא - שהוא מלוח:
מוניני דקמצי - ציר חגבים:
דנקירי - מין עופות קטנים:
ולישייפיה - ישפשפוהו בו:
בין תנור לגודא - בין תנור לכותל במקום חם שיזיע ויצא החולי:
הרוצה שיחממנו - לזה:
יקנחנו בסדינו - יעטפנו בסדינו יפה או בסדין של חולה אחר של חולי זה:
עבד ליה רב כהנא - רפואה זו של סדין:
קירא דנישתרופי - שעוה הצפה ונוטפת מכוורת שנתמלאה ועודפת:
אהלא - אלויין:
תולענא - אדום:
עילא בר חמרא - עייר בן אתונות:
וליגלח - החולה:
מציעתא דרישיה - אמצעית ראשו:
ולישבוק ליה דמא מאפותיה - יקיז לעייר ממצחו:
ולותביה ארישיה - ישפך הדם על התגלחת:
ולזדהר מיניה - שלא יכנס מדם זה בעיניו:
רישא דברחא - של איל:
דמנח בכבשא - כבוש בחומץ או בציר:
דבר אחר חוטרנא - חזיר טלוא בחברבורות מנומר:
מכבתותא דמישרי - מאמצע הערוגה שהם חריפים:

אושלן גלימיך - השאילני הטלית:
ואיגני בה - ואישן בה:
קלי - מעט:
איכריך גנא - נכרך בה וישן בה:
נפל פורתא פורתא - קדחה הטלית מחום שריפת החולי שיצא עם הזיעה ונפלה חתיכות דקות:
ומי שרי - לשתות כוס עיקרין:
לא תעשו - קרי ביה לא תיעשו:
ומסתרס מאליו - ואע"ג דסירוס אסור בידים:
והא אמר רב אשי - דההוא לאו סירוס הוא אלא רמות רוחא נקיטא ליה לתרנגול ומשניטל הודו הוא מתאבל ואינו משמש אבל בסירוס אפילו ממילא אסור:
אלא בסריס - הך דשרי למישתי כוס של עיקרין במי שהוא סריס כבר עסקינן:

דף קיא.

הכל מודים - אע"פ שנחלקו בבכור שאחזו דם אי מקיזין או אין מקיזין דהוי מטיל מום בבעל מום ואיכא למאן דשרי להקיזו ולעשות בו מום מודין הם במחמץ מנחה אחר מחמץ שכל עשיותיה של מנחה נאסרו בחימוץ:
דכתיב לא תאפה חמץ לא תעשה חמץ - אפייה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה מה אפייה מיוחדת שהיא מעשה וחייבין עליה בפני עצמה כו' והכל מודים שאם לשה הראשון בחימוץ ובא השני וערכה בחימוץ והשלישי אפאה כולם חייבין:
כורת - שאינו נותקן לגמרי אלא חותכן ותלויין בכיס:
אלא בזקן - שפסק מלידה:
והא אמר ר' יוחנן - בפרק מי שאחזו במסכת גיטין:
הן הן החזירוני לנערותי - הרפואות האמורות שם למי שאינו בריא בתשמיש ואמר ר' יוחנן לאחר שזקנתי החזירוני אותן רפואות לנערותי לתשמיש אלמא זקן מוליד:
אלא באשה - שאינו מצווה בפריה ורביה כדאמרי' ביבמות פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה איש דרכו לכבש ואין דרכה של אשה לכבש:
מתני' מטבל כדרכו - מאכלו ופתו בחומץ:
לא יסוך בהן יין וחומץ - דאין אדם סך אותו אלא לרפואה:
אבל לא שמן וורד - לפי שדמיו יקרין ואינו מצוי ומוכחא מילתא דלרפואה עביד:
שכן דרכן לסוך בחול - בלא מכה:

גמ' קיוהא - יין שלא נתבשל כל צרכו בענביו קשה לשינים:
ליכא מכה מרפי - צומת הבשר והשינים נרפים רחוקין זה מזה דשיילצי"ר מתחלצות:
לא יגמע ופולט - דמוכח דלרפואה היא:
לפני טיבול - לפני אכילה מותר שדרכן היה לטבול בחומץ בכל יום והרואה אומר זהו טיבולו ולאחר טיבול אסור הכל יודעין שכבר סעד וטבל כל צרכו:
ונימא מדלפני טיבול שרי כו' - דאין לך שאסור למקצת השבת ומותר למקצתו דהא שמעינן לרבא בפרק י"ט במסכת ביצה דאמר גבי טבילה הואיל בכי האי גוונא דקתני התם דאין מטבילין כלים בשבת ואדם טובל ואמרינן כלים מ"ט לא אמר רבא מפני שנראה כמתקן כלי אבל אדם נראה כמיקר ואמרי' תינח בשבת דשריא רחיצה ביוה"כ דאסור רחיצה והכל יודעין דטובל הוא ומתקן עצמו מאי איכא למימר הא איכא למיגזר אטו מתקן עור צבי ואמר רבא ליכא מידי דאיסור שבת דבשבת לישתרי וביוה"כ ליתסר והואיל ובשבת לא הוה למיסריה ביוה"כ נמי לא גזור עליה:
הכא גרסי' הדר ביה רבא מהא - דקודם טיבול ומוקי מתניתין במגמע ופולט כאביי וזו נאמרה תחלה והדר ביה:
דילמא מההיא הדר ביה - וסבר דביום הכפורים אסור לטבול ולא אמרינן הואיל וההיא איתמר ברישא:
למימרא דרב - בקולי (נ"א בכולי) שבת סבירא ליה כר' שמעון והא אמר כו':
האי מסוכרייא - בגד כורכין בברזא חבית של חרס מפני שאין הנקב שוה:

דף קיא:

אסור להדוקיה - בנקב משום סחיטה ואע"ג דלא קא מכוין לסחוט אלמא לא ס"ל כר"ש בדבר שאין מתכוין:
הלכה כר' יהודה - בדבר שאין מתכוין דאסור:
בלי גברי - מתני לה לפלוגתא דרב ושמואל בלא אמוראים האומרים משמם אלא הם עצמם נחלקו בה:
תרגימנא - דלא תיקשי דרב אדרב:
הלכה כר"ש - דשרי בשמן וורד:
אבל לא מטעמיה - דאין הטעם כדבריו:
דאילו ר"ש סבר מסי - ואפ"ה שרי דאין לך דמותר לזה ואסור לזה:
מכלל דמסי - אפי' לת"ק דאי לאו דמסי למאי איצטריך ליה:

אע"ג דלא שכיח - שמן וורד במקומו של זה הסך ממנו ודמיו יקרים והכל יודעין שאינו סכו אלא לרפואה שרי דכל ישראל בני מלכים הם ור' יהודה אוסר דמוכחא מילתא ורב נמי כר"י ס"ל אלא במקומו הוא דשרי דשכיח דסכין שמן וורד ולא מוכחא מילתא:

מתני' ואלו קשרים - המנוין באבות מלאכות דקתני הקושר והמתיר קשר של קיימא שאינו מתירו לעולם דומיא דקושרי חוטי יריעות הנפסקות:

קשר הגמלין וקשר הספנין - בגמרא מפרש להו:

כך הוא חייב על היתרן - כדילפי' בכלל גדול (לעיל דף עד:) מציידי החלזון שנצרכין לפרקים להתיר קשרי רשתות הקיימות כדי לקצרן או להרחיבן:

שיכול להתירו - דלא הדקיה:

אין חייבין עליו - ואפי' עשאו לקיימא:

גמ' זממא - מנקבין לנאקה בחוטמ' ונותנין בה טבעת של רצועה וקושרין אותה ועומדת שם לעולם וכשרוצה לקושרה לבהמה קושר רצועה ארוכה באותה טבעת וקושרין בה ופעמים שמתירה:

קטרא דקטרי בזממא - זהו קשר הרצועות שקושרין בטבעת:

איסטרידא - גם הוא כמין טבעת שעושין מן עקל או מן רצועה בנקב שבראש הספינה ואותו קשר מתקיים וכשרוצה להעמידו קושר רצועה באותה טבעת ומעמידה בה וכשרוצה להתיר מתיר הרצועה ונוטלה:

קטרא דקטרי באסטרידא - קשר רצועה הארוכה:

עניבה - ומהדקה שפיר לר"מ מהו:

מתני' יש לך קשרין שאין חייבין עליהן - חטאת כמו שחייבין על קשר הגמלין אלא פטור אבל אסור ובגמרא מפרש הי נינהו:

מפתח חלוקה - כמו שיש לגלחים כעין לשונות לכאן ולכאן וקושרים של ימין בכתף שמאל ושל שמאל בכתף ימין דכיון דכל יומא שרו ליה לא דמי מידי לקשר של קיימא ומותר לכתחילה:

סבכה - קוייפ"א:

ושל פסקיא - אזור רחב וחוטין תלויין בראשו לקושרו בהן וקורין פינדור"ס:

ונודות יין - של עור שכופפין פיהם וקושרין:

וקדרה של בשר - פעמים שקושרין בגד לפיה:

קושרין בפני הבהמה - חבל ברוחב הפתח:

דף קיב.

גמ' קיטרא דקיטרי בזממא - רצועה ארוכה שמכניסין בטבעת אסור לכתחילה לקושרה שם מפני שפעמים שמניח שם שבוע או שבועיים וקושר ומתיר ראש האחד שנתון ביתד או בעמוד שאסור בו האנקה והגמל:

תרתי דשי - שתי פתחים היינו אותן לשונות והוויין זו למעלה וזו למטה זו לימין וזו לשמאל ואם אינה מתרת אלא האחד יכולה לפושטה וללובשה בדוחק:

מהו דתימא חדא מינייהו בטולי מבטיל לה - ותיהוי קשר של קיימא וכיון דלא ידעי הי מינייהו תרווייהו ליתסרו קא משמע לן:

פשיטא - דהא כל יומי שריא לה:

דרויחא - לא דחקתו בראשה אלא קושרתו בריוח שיכולה לחולצה מראשה כשהיא קשורה:

מהו דתימא מישלף שלפא לה - מראשה הכי והוה לה קשר של קיימא:

חייסה על שערה - שמא תוציא בדוחק ותינתק שערה ודפסקיא נמי איכא לשנויי כה"ג מהו דתימא מחתא ליה דרך רגלה ויוצאה קמ"ל דלא עבדה הכי משום צניעותא:

בדאושכפי - בקשר שהאושכף עושה כשתוחב הרצועה במנעל קושר קשר מתוכו שלא תוכל לצאת והוא קיים לעולם:

בדרבנן - כשקושרים סביב רגלים אין קושרין בדוחק שפעמים שחולצו כשהוא קשור ונועלו כשהוא קשור ומיהו קשר של קיימא לא הוי שבשעת הטיט מתירין אותו וקושרין אותו בדוחק שלא ידבק בטיט וישמט מרגליו:

בדבני מחוזא - שהם רחבי לבב ומקפידים על לבושיהן ונעליהן להיות מכוונין וקושרין אותו בדוחק וצריך להתירו ערבית:

בדטייעי דקטרי אושכפי - בסנדלים של ישמעאלים סוחרים שהאושכפים קושרים בהן הרצועות בקשר קבוע:

בדחומרתא דקטרי אינהו - אלו סנדלים של שאר אנשים שאין רצועות קבועות בהן ע"י אומן אלא הם עצמן קושרין אותם בחומרתא בעלמא וקושרין ומתירין ופעמים שמתקיים שבת או חדש:

דנפקי בי תרי - וצריך כל אחד ואחד לקשור לפי רגלו הלכך בכל יום קושרו ומתירו:

כה"ג - שאני מתירו עכשיו ונועל בני ושבת היתה:

השתא פטור אבל אסור הוה קשיא לי - אמאי אסור:

מ"ט - קשיא לך:

א"ל משום דבחול נמי - אני מתירו בכל יום וקושרו התינוק לפי רגלו:
אי הכי מותר לכתחילה - ומעיקרא סבר דלא רגיל למעבד הכי וקטרא דאושכפי הוה שרגיל להיות קבוע:
איפסיק רצועה דסנדליה - ונפל הסנדל מרגלו שע"י הרצועה הוא עומד שהסנדל פתוח מעל גביו וצדדיו של עץ או של עור שלוק וקשה והרצועות נקשרות על גב הרגל ומעמידות אותו:
שקול גמי לח דחזי למאכל בהמה - דראוי לטלטול:
וכרוך - במקום הרצועה ונועלו עד שתכנס:
אביי הוה קאי קמיה דרב יוסף - בחצר:
שבקיה - במקום שנפל מרגלך ולא תטלנו בידך להצניעו:
ומ"ש מדר' ירמיה - דשרא ליה ר' אבהו לנועלו ע"י גמי:
התם - בכרמלית כגון בקעה לא הוה מינטר:
והא מנא הוא - ואמאי אסור לטלטלו והא עדיין תורת מנעל עליו:
דאי בעינא הפיכנא מימין לשמאל - שהסנדל יש לו שתי תרסיות והן של עור מקום קביעות הרצועות אחת מבחוץ ואחת מבפנים לבין שני רגלים כעין שיש למנעלים שלנו וכשנפסק הפנימי ראוי הוא לתקנו ואע"ג שתיקונו ניכר וגנאי הוא מיהו לצד פנים לא מיתחזי וכשנפסקה חיצונה אינו הגון שוב לתקנו והך דאביי חיצונה איפסיק משום הכי אסריה רב יוסף אפילו לטלטלו וא"ל אביי והא אכתי מנא הוא דהפיכנא ליה לרגל האחרת ונמצאת החיצונה פנימית:
א"ל מדקא מתרץ רבי יוחנן - למילתיה דר"י לקמן ומפרש לה:
ש"מ הלכה כר"י - דאמר משנפסקה החיצונה לאו מנא הוא:
אזניו - שכלפי גב הרגל שאוחזו בהן כשנועלו:
תרסיותיו - מקום קביעות הרצועות:
הכף - שול"א בלע"ז שתחת פרסות הרגל:
טהור - דתו לא מתקני ליה וא"נ מתקני ליה חדוש הוא והשתא מיהא בטיל ליה:
טמא - לא פרחה טומאה מעליו דאכתי מנא הוא ואפילו נפסקה החיצונה דאי בעי מפיך ליה מימין לשמאל ונמצאת חיצונה נעשית פנימית:
ואמר עולא גרסי':
אליבא דמאן - מהני תנאי א"ר יוחנן דמאי דסבירא ליה לענין טומאה ס"ל לענין טלטול שבת אבל לענין חליצה מודה לבר פלוגתיה:

אילימא לרבנן - אשמעינן רבי יוחנן דכי היכי דלענין טומאה משוי ליה מנא לענין שבת נמי מנא הוא אבל לחליצה לאו מנא הוא ואינו כשר לחליצה והא אנן תנן חלצה בסנדל של שמאל בימין שהחליצה ברגל ימיני ואם נעל בו סנדל שמאל וחלצה כשר ואי נפסקה חיצונה דסנדל של שמאל אמאי לא הוה כשר לחלוץ הואיל ובעלמא סנדל הוא משום דחזי להפוכי ה"נ חזי להפוכי:

אלא אליבא דר"י - אמרה ר' יוחנן למילתיה ולאשמעינן דבחליצה מודה ר"י דמנא הוא כגון שנפסקה חיצונה של שמאל הופכו לימין וחולץ וכדתנן של שמאל בימין חליצתה כשירה:

אימר דאמרינן חליצה כשירה - היכא דלא נפסקו תרסיותיו:

דלמילתיה - ברגל העשוי לו מנא הוא:

הכא למילתיה לאו מנא הוא - דהא ר"י לענין טומאה ושבת לאו מנא משוי ליה:

אימא וכן לחליצה - כדמפרש ואזיל ואשמעינן דכי אמרינן חלצה כו' ואליבא דרבנן לא מצינן לאוקמיה לדרבי יוחנן ולמימר וכן לחליצה ולאשמעינן דמנא הוא דא"כ מאי אתא לאשמעי' ר' יוחנן כיון דלמילתיה מנא הוא בהדיא תנן לה מתניתין ומשום דאפכי לא מיפסל דתנן חלצה בשל שמאל בימין חליצתה כשרה והיינו דאמר לעיל דמתרץ רבי יוחנן אליביה דר' יהודה:

דף קיב:

ומי אמר ר' יוחנן הכי - דהלכה כר' יהודה:

טמא מדרס - אם היה של זב והיה טמא מדרס לא טהר מטומאתו כשנפסקה ועודנו אב הטומאה:

מאי לאו - אפילו חיצונה ומשום דחזי לאפוכי ולתקנה וה"ה אע"ג דלא תיקנה דע"כ אי כשנפסקה פרחה לה טומאתה תו לא הדרה אלא להכי נקט תקנה משום סיפא לאשמעינן רבותא דאע"ג דתיקנה לראשונה כי הדר נפסקה שניה טהור מן המדרס:

אדתני נפסקה שניה - אע"פ שתקנה טהור מן המדרס דכיוון שנפסקו שתיהן בטיל ליה:

אבל טמא מגע מדרס - והוי ראשון לטומאה דעדיין כלי הוא דחזי למילתיה דהא מיתקנה ראשונה ואף למדרס הוא ראוי אי הוה נעיל ליה זב מכאן ולהבא מיהו מטומאת מדרס קמייתא דהויא עליה טהו' כדאמרינן לקמן פנים חדשות באו לכאן וכל תורת מנעל שהיתה עליה בשעת קבלת טומאה ראשונה הלכה לה וכיון דכלי הוא הוי ראשון

שהרי נגע בעצמו כשהיה אב הטומא' וכל זמן שהוא כלי וראוי לקבל טומאה לא טהר מטומאת המגע:

ליפלוג כו' - למה לי למינקט נפסקה שניה דנפסקו שתיהן הא ע"כ הא שניה החיצונה היא ומשום היא לחודה הוה ליה למיתני טהור מן המדרס:

תהא משנתנו - הך דמדרס:

ד' אזנים ד' תרסיותים - והך דנפסק' שניה דקתני תרווייהו בחיצונות קאמר וסתמא כרבי יהודה דכיון דנפסקו חיצונות טהור:

שלא לשבר דבריו של רבי יוחנן - דאמר הלכה כרבי יהודה:

אמוראי נינהו - רבה בר בר חנה אמרה להההיא דלעיל והא רבין אמרה:

כל כלי בעלי בתים - לגבי כלי עץ תנא לה במסכת כלים:

שיעורן כרימונים - לטהר מטומאתן אבל פחות מכאן חייס עליה ולא מבטיל ליה:

וחזר וניקב כמוציא זית - אצל נקב הראשון:

עד שהשלים - הסתימה למוציא רימון:

הא מתקנה ראשונה - ולא בטל מתורת מנעל:

פנים חדשות - משירדה לו טומאת מדרס נתחדשו פנים הללו ואין זו הראשון שכבר נתקלקל בו כדי ביטולו:

לית דין בר אינש - אלא מלאך:

כגון דין בר אינש - גברא בכולא:

חמורו דר' פנחס - מפורש בהכל שוחטין (חולין דף ז.) ודרבי חנינא במסכת תענית (ד' כד.):

תרתי אוני - אזנים שכופלים לתוכו ובאחת מהן יכול להוציא היין:

מהו דתימא מבטל ליה - לקשר שעל פיה ומוציא מה שבתוכו דרך שלאכא:

שלאכא - ברצו"ן:

תרי איסורי - שני חבלים קושר ברחב הפתח זה למעלה מזה לישנא אחרינא תרי איסורי שקושרין היום בשני צידי הפתח ולא היתה תלויה בה מאתמול:

דף קיג.

חדא מינייהו - אחד מן הראשים [ולל"א] חד מיניהו מבטל ליה כשיוציא הבהמה לא יתיר אלא תחתון ויוציאנה בדוחק:

מכלל דפליגי - בתמיה ואמאי איפלגו הא דמי להנך דלעיל:

מתני' קושרין דלי בפסקיא - ע"פ הבור דפסקיא לא מבטל [ליה] התם:

אבל לא בחבל - דמבטל ליה התם והוי קשר של קיימא שהרי קשור ותלוי שם תמיד:
ורבי יהודה מתיר - בגמרא מפרש:
גמ' בחבל דגרדי - פליגי דצריך לה ולא מבטל לה:
חבל דלי שנפסק - באמצעיתו:
לא יהא קושר - דקשר של קיימא הוא לעולם:
כורך עליו - מחבר שני ראשי הפיסוק זה על זה וכורך עליהם פונדא אזור חלול או פסיקיא פיישול"א:
ובלבד שלא יענבנו - לחבל דר"י סבר גזרינן עניבה אטו קשירה ורבנן לא גזרו:
מיחלף - אינו ניכר בין זה לזה ואי שרינן בדגרדי אתי למישרי בדעלמא:
וקושרו בפרה - ראשו אחד והשני באבוס ולא חיישינן שמא כשיתיר הפרה לא יתיר אלא הקשר שבראשה ויבטל החבל באבוס שיהא מוכן לכך או יתיר שבאבוס ויבטל אותו שבפרה ונמצא האחד של קיימא:
כלי קיואי - כלי אורגים ואיידי דאיירי בחבל דגרדי נקט לה הכא:
מותר לטלטלן - לשני הקנים לתשמיש אחר ואשמעינן דאין גרדי מקפיד עליהם ולא הוי מלאכתן לאיסור:
כובד העליון והתחתון - אנשובל"ש:
מהו - מי אמרינן איידי דיקירי לא חזו סתמייהו לתשמיש אחרינא והוה ליה דבר שמלאכתו לאיסור:
ורפיא בידיה - רפויה היתה התשובה בפיו אם לאסור אם להתיר:
העמודים - טריור"ש בלע"ז אותם המנוקבות שאורגין בהן הנשים:
דקא עביד גומא - כשחולצן מן הארץ שהן תחובות בגומא מזיז העפר ועביד גומא מקום העמוד:
אינו חושש - לפי שאינה מושרשת:
ולא משום מעשר - להיות בטילה בנטיעה זו וכשנוטלה יצטרך לחזור ולעשר:
לפי שאין ניטלין - אף בחול מפני כובדן הלכך כל מלאכתן לכך:
מתני' מקפלין את הכלים - בגדים כשפושטן מקפלין מפני שמתרככין מכיבוסם ומתקמטי' כשאינן מקופלים:
אפי' ד' או ה' פעמים - כדי לחזור וללובשן בו ביום:
מיוה"כ לשבת - כגון אם חל יוה"כ להיות בע"ש:
קריבין ביוה"כ - שחל להיות במוצאי שבת:
גמ' בשני בני אדם - כשמקפלין אותן מפשטין קמטיהן ונראין כמתקנין:

ישנים - קיפולן מתקנן יותר מן החדשים שהחדשים קשין מאליהן ואין ממהרין לקמוט:
צבועין - קיפולן מתקנן:
יש לו - אחרים להחליף היום לא:
כלי לבן שלהן - רבותא נקט וכל שכן צבועים:
יש לו להחליף יחליף - מי שיש לו בגדים לבד מאותן שלבש בחול יחליפם בשבת:
ישלשל בבגדיו - כלפי מטה שיראו ארוכים והוא מדת עשירים היושבים בביתם ואינם צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה וכבוד שבת הוא:
מכבדותי - שמכבדין בעליהן:
שלא יהא הילוכך כו' - לקמן מפרש להו:
ממצוא חפצך - כי ההוא דאמרינן בעירובין (דף לח:) לא יטייל אדם לסוף שדהו בשבת לידע מה היא צריכה [אחר השבת]:
חפצי שמים מותרים - כגון פוסקים צדקה ומשדכין על התינוקות ליארס (לקמן קנ.):

דף קיג:

שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול - כגון מקח וממכר וחשבונות:
הרהור מותר - להרהר בלבו כך וכך יציאות אני צריך להוציא על שדה זו:
אם יכול להניח רגלו ראשונה - שעקר מצד זה להניח לצד זה:
קודם שתעקר שניה - שאין רחבה יותר מכדי פסיעה ורגלו אחת לצד זה ושניה לצד זה:
מותר - אף לדלג ולעקור את זו קודם שנחה ראשונה:
אסור - לקפוץ:
ליקף - למקום שהאמה כלה שם:
ליעבר - שישים רגלו במים:
זימנין דמיתווסן מאניה - ישורו במים:
שפיר דמי - לדלג:
מהו לפסוע פסיעה גסה - מי עבר משום מעשות דרכיך פסיעה גסה יותר מאמה פסיעה בינונית אמה:
קידושא דבי שמשי - השותה מיין של קידוש בלילי שבתות:
מהו לאכול אדמה - ארזיל"א בלע"ז מי גזרו בה משום שחיקת סמנים כשאר רפואה או לא:
שהיא מלקה - מביא לידי חולי:
מבשר אבותיו - שמתו שם בגולה:

שקצים ורמשים הא ודאי אתמחוי אתמחו ולא נעשו עפר:
אלא כיון דמלקי - גזור בה משום אוכל שקצים ורמשים:
קדחו ליה תחלא - נקלטו השחלים באדמה וגדלו במעיו ונגע בלבו ומת:
שמלותיך - וכי ערומה היתה אלא שמלות מיוחדות והיינו דשבת:
ותרד הגורן והדר ותעש - שם סכה ולבשה שמלות נאות שלא יפגשו בה כשהיא מקושטת ויאמרו זונה היא:
שמואל - שהיתה שכינה קוראה לו מתוך ההיכל ולא היה יודע מי קורא לו וכתיב התם ויבן עלי כי ה' קורא לנער ויאמר לו לך שכב והיה אם יקרא אליך ואמרת דבר ה' כי שומע עבדך והוא לא רצה להזכיר השם שמא אין זו שכינה:
בני אדם המהוגנין - שבקוצרים ליילך עמהם:
לישאל בנערה - כל נערות שרואה היה דרכו לישאל מי הן א"כ מסתכל בהן היה:
שני שבלין לקטה - כשהיא רואה שני שבלין שנפלו מן הקוצרים לוקטתן אבל שלש שוכבות יחד אין לוקטתן דהכי היא מתניתין (פאה פ"ו משנה ה) שני שבלים לקט ג' אינו לקט:
עומדות - שבלים עומדות ששכח בועז לוקטת מעומד דשכחת קמה נמי הוי שכחה:
נופלות - אותן שנשרו מן הקוצרים לוקטת מיושב ואינה שחה ליטלן משום צניעות:
רמז רמז לה - רוח הקדש נזרקה בו:
מצד הקוצרים - כל הקוצרים הפסיקו בינו לבינה ולא הושיבה בתוכם או אצלו רוח הקדש נזרקה בו ולרמז שמלכות בית דוד היוצאת משניהם עתידה ליחלק דאילו ישבה בתוכם לא היה זה רמז הפסקה בין שניהם:
ותאכל ותשבע - לשון עושר הוא דוד שלמה וחזקיה כתיב בהן עושר שהיו מביאים להן כל מלכי ארץ מנחה:
אהוריריה - ממונה על הסוסים ופרדות שלו:
ותחת כבודו - איידי דאיירי בקרא בפלוגתא דרבי יוחנן ור"א ורבי שמואל בר נחמני נקטיה להאי הכא:
ה"ג רבי יוחנן אומר תחת כבודו ולא כבודו ממש רבי יוחנן לטעמיה דר"י קרי למאניה מכבדותי רא"א תחת כבודו ממש ר' שמואל בר נחמני אומר תחת כבודו כשריפת בני אהרן כו' - והכי פירושא בין לרבי יוחנן בין לר"א גופן נשרף אלא רבי יוחנן משמע ליה תחת כבודו כמו תחת רגליו לשון תחתית וכבודו היינו בגדיו וה"ק תחת בגדיהם של חיילותיו של סנחריב יקד יקוד ולא בגדיהם נשרפו ור"א משמע ליה תחת לשון חליפין כמו ישלם תחת השור (שמות כ"א:ל"ז) משום דר"א לא קרי למאני' מכבדותיה לכך ע"כ

כבודו היינו גופו וה"ק כבודו ממש ישרף ותחתיו יהא אפר ושריפה כיקוד אש ורבי שמואל משמע ליה תחת כר' יוחנן וכבודו כר"א הלכך קרא כר' יוחנן מידרש ותחת כבודו נשרף ולא כבודו ממש והאי כבודו גופו הוא והלכך כשריפת בני אהרן שריפת נשמה וגוף קיים כדאמרינן בסנהדרין בד' מיתות (סנהדרין ד' נב.):

דף קיד.

מניין לשינוי בגדים - שהוא דרך כבוד לפני המקום:

ולבש בגדים אחרים - והוציא את הדשן הזקיקו הכתוב ללבוש בגדים פחותים בשעת הוצאת הדשן שאינה עבודה חשובה כדי שלא ימאסו בגדיו החשובים שעובד בהן עבודת אכילה ושתיה כגון קיטור וניסוך:

ותנא דבי ר' ישמעאל - בדרשא דהאי קרא:

בגדים שבישל בהם קדירה לרבו - דומיא דהוצאת הדשן:

אל ימזוג בהם כוס לרבו - לפיכך הוזקק ללבוש בגדים פחותים:

רבב - שומן וחלב:

חייב מיתה - שצריך להיות חשוב והגון לכבוד תורתו:

משניאי - שממאסין עצמן בעיני הבריות והבריות אומרים אוי להם ללומדי התורה שהם מאוסים ומגונים נמצא זה משניא את התורה:

רבד איתמר - שכבת זרע לשון מרבדים רבדתי ערשי (משלי ז':ט"ז) ריפדתיו וקישטתיו בבשמים מינים המכניסים תאוה ותזקק לי:

בגלימא - שהוא עליון אפי' רבב:

בלבוש - שהוא תחתון רבד אין רבב לא:

תנן התם - במסכת מקוואות ונקט לה משום דבעי למימר של בנאים כו' לומר שדרך תלמיד חכם מקפיד על לבושיו:

על המרדעת - של חמור:

חוצץ - כל דבר חוצץ לענין טבילה דקפיד עליה וכל חציצה שמקפיד עליו חוצצת:

משני צדדין - שהיה בו הרבה עד שנבלע בבגד ונראה לצד שני:

מרדעת מצד אחד או מב' צדדין - לר' ישמעאל דאמר בבגד מצד אחד מרדעת מאי אמר בה:

ר' יוסי אומר של בנאים - פליג אדר' יהודה ואמר לר' ישמעאל בגד של בנאים דהיינו תלמידי חכמים שמקפידין על לבושיהן מצד אחד ושל בור מב' צדדין:

שמחזירים לו אבדה בטביעת עין - כיון שאמר אני מכירה אע"פ שאינו נותן בה סימן כדאמר באלו מציאות (ב"מ כג:):

המקפיד על חלוקו להופכו - לובשו כשהוא הפוך מקפיד עליו והופכו שמקפיד עליו שלא יראו התפירות המגונות ואימרי החלוק:

בכל מקום - בכל הש"ס ואפי' במסכת כלה דלא רגילי בה אינשי וזה נתן לבו וגרסה מסכת כלה ברייתא היא כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה:

ת"ח שבני עירו מצווין לעשות מלאכתו - כדאמר בפרק ז' דיומא (דף עב:) כתוב א' אומר ועשית לך ארון עץ וכתוב אחד אומר ועשו ארון עצי שטים וגו':

למיטרח בריפתיה - דבר שאינו יכול לטרוח בו וחייו תלויין בו:

אם יודע להשיב במסכת שהוא עוסק בה ממנים אותו פרנס באתריה:

ואם בכוליה תנויה - דקאי בהא מסכת ומהדר במסכת אחריתי:

אלו כלים האוליירין - הא דתנן בנאין מצד אחד היינו כלים של אוליירין בלנים שיש להם אלונטיאות חשובות להתעטף בהם בני אדם חשובים בצאתם מן המרחץ ומקפידים על טינוף מעט ובנאים לשון בי בני (לעיל דף לג:):

למימרא דחיורי נינהו - מדמקפידין על רבב שעליהם דאילו סומקי לא מיגנו בטינוף פורתא:

שמא לא אזכה - ואשב בין אותן שנדונין בגיהנם שדומין לשולי קדירה:

גלימי - סומקי:

חלבי שבת - כגון אברי תמיד של בין הערבים קריבים במוצאי שבת והוא יום הכפורים:

עולת שבת בשבתו - משמע למידרש בלא וי"ו ומשמע דעולת שבת קריבה בשבת אחרת לימד על חלבי שבת כו':

יכול אף של יוה"כ בשבת ת"ל בשבתו - וי"ו מיעוטו הוא בשבתו ולא בשבת אחרת:

שקריבים בי"ט - שחל להיות במוצאי שבת:

נדרים ונדבות - פלוגתא היא במסכת ביצה (דף יט.) ור' ישמעאל סבירא ליה כמאן דאמר קריבין הלכך כיון דנדרים ונדבות שיכול להמתין ולשחטן בחול ולהקריבן נשחטים ונקרבין ביום טוב קל וחומר בחלבי שבת שנשחטו כדרכן בזמנן וניתותרו הלכך לא איצטריך קרא עולת שבת בשבתו אלא ליום הכפורים:

דף קיד:

כי הוינא בבבל - כשלמדתי תורה בבבל קודם שעליתי לא"י:

לא היו תוקעין - שש תקיעות שתוקעין בע"ש להבטיל ולהבדיל משום דיוה"כ קדוש כשבת ואסור בכל מלאכה:

ובמוצ"ש - אם חל בו יוה"כ:

לא היו מבדילין - בתפלה המבדיל בין קדש לקדש כמו שמבדילין בי"ט שחל להיות במוצ"ש:

רבי עקיבא היא - דחשיב ליה יוה"כ כשבת הלכך לא בעי למתקע להבדיל בין זה לזה להיכרא דלא תקעינן אלא בין יום קל ליום חמור וכי היכי דבשבת לא תקעי להבדיל כהנים מלהקריב חלבי שבת ביוה"כ נמי לא תקעינן להבדילן מלהקריב חלבי יוה"כ בשבת:

דאי ר' ישמעאל - כיון דקיל ליה יוה"כ משבת ליתקע להבטיל מהקריב חלבי יוה"כ בשבת ובתקיעה זו יבינו שהוא יום הקל ולכשיחול יוה"כ במוצאי שבת ולא יתקעו ידעו שמותר להקריב בו חלבי שבת:

זריזים הם - בקיאים הן בכל ואין צריכין סימן דכתיב בהן יורו משפטיך ליעקב (דברים ל"ג:י'):

והתנן - במסכת סוכה:

ג' להבטיל כו' - ומני להו בתקיעות שבמקדש אין פוחתין מכ"א תקיעות במקדש וקס"ד מדתקעי' להו במקדש להיכרא דכהני' תקעי להו:

כדאמר אביי - בסדר יומא בפרק ג' גבי נברשת שעשתה הילני המלכה על פתחו של היכל בשעה שהחמה זורחת ניצוצות יוצאות הימנה והכל יודעים שזמן ק"ש הגיע ומותבינן ורמינהו הקורא ק"ש עם אנשי משמר לא יצא אלמא לאו בזימנא קריין ואמר אביי הא סימן דנברשת לשאר עמא שיקראו ק"ש בעונתה:

וליתקע - בין לר"ע בין לרבי ישמעאל לאודעי דקל הוא משבת דיוה"כ שרי בקניבת ירק תלוש לנתק העלין מן הקלחין כדי להשוותם שיהו מוכנים לחתכן ולפרמן דאמרינן לקמן דשרי משום דהוי עינוי שרואה ומזמן ואינו אוכל:

קניבה - כי ההיא דכלל גדול (לעיל עג:) האי מאן דקניב סילקא אלא דהתם במחובר והכא בתלוש:

לפי שאין דוחין שבות להתיר - תקיעת שופר שבות הוא וקאמרת דלידחיה להודיע היתר בקניבת ירק אין דוחין שבות להתיר אלא לאסור כגון יו"ט שחל להיות בע"ש תוקעין להבטיל ולהבדיל:

ורב ששת בריה דרב אידי אמר לעולם דוחין שבות להתיר - אי הוה מיבעי' לן היתרא האידנא אבל השתא דלא מיבעי לן קניבת ירק ביוה"כ שחל להיות בע"ש שהרי בשבת לא יבשלום ולא תהא תקיעה זו אלא להודיענו היתר בשנה אחרת שיחול יה"כ באמצע שבת לא התירו:

שבות קרובה - כלומר דחיוב שבות התירו לצורך דבר קרוב ולא לצורך דבר רחוק:

תוקעין - להבטיל את העם ממלאכה המותרת ביו"ט כגון אוכל נפש ולהבדיל בין הקודש ובין החול:

ולא מבדילין - בתפלה ועל הכוס דלא תקנו לומר הבדלה אלא ביציאת קודש ובכניסת חול ולא בכניסת קדש וביציאת חול דהתם שייך לקדושי יומא וקדוש יום שמקדשין על היין הוי היכירא דיליה:

מוצאי שבת - ואם חל יו"ט במוצאי שבת מבדילין בתפלה ועל הכוס המבדיל בין קודש לקודש מפני שהקודש חמור יוצא ונכנס קל:

ולא תוקעין - מבעוד יום להבטיל ולהבדיל דהא היוצא חמור והיום לא עשו שום מלאכה:

ואמאי - אי ס"ד דוחין שבות להתיר לצורך דבר קרוב יתקע משחשיכה לידע דשרי בשחיטה לאלתר:

אסור בקניבת ירק - ולא מבעי בשבת דעלמא דאסור משום שבות דקטרח משבת לחול אלא אפילו האידנא דיש כאן עינוי דהא בשאר יוה"כ ששאר שבות אסור זה מותר השתא דחל בשבת לא שרו רבנן: אמר רב מנא תנא כו':

ת"ל - בשבת בראשית שבתון שבת קדש ושבתון משמע שבות:

ולמאי - באיזה קניבה אסר לן קרא:

אילימא במלאכה - כגון מחובר:

הא כתיב לא תעשה כל מלאכה - והא תו למה לי:

אלא לאו לקניבת ירק - בעלמא בתלוש דמידי דלאו מלאכה קאי עליה בעשה דשבתון שבות וכיון דמדאורייתא אסור בכל שבתות השנה הכא לא שרינן ליה משום עגמת נפש למידחי איסור דאורייתא ובשאר יוה"כ שרי לעגמת נפש ואע"ג דכתיב ביה נמי שבתון שבות לאו ממלאכה הוא אלא מכל דבר המעכב מלהתענות מדסמכינן לועניתם הכי דרשינן לה בפרק בתרא דיומא (דף עד.) לרחיצה וסיכה ודומין להם:

דף קטו.

מותר בקניבת ירק - דשבות לאו איסורא דאורייתא הוא אלא דרבנן והכא משום עגמת נפש שמתקן ואינו אוכל והרי קרוב לעינוי שרי ודווקא מן המנחה ולמעלה שהוא שואף ומצפה לעת אכילה ואיכא עגמת נפש טפי:

כיון דחזי דהוי קא מחרפי - מקדימין לפני המנחה דהשתא לאו עגמת נפש הוא:

אמר להו - לאינשי ביתיה:

אתא איגרתא ממערבא כו' - כי היכי דלקבלו מיניה:

מתני' כל כתבי הקדש - כגון תורה נביאים וכתובים ולא תימא תורה לחוד הוא דשרי למיטרח ולאצולי ולא שאר ספרים:

מצילין אותן - כדקתני לקמן למבוי שאינו מפולש וטירחא בעלמא הוא דשרי בה וחסרון עירוב כדמפרש בגמרא:

בין שקורין בהן - כגון נביאים שמפטירין בהן בשבת בבית הכנסת:

בין שאין קורין בהן - כגון כתובים ורבינו הלוי אמר דאפי' יחידים אין קורין בהן כדקתני טעמא משום ביטול בית המדרש דמשכי לבא ובשבת היו דורשין דרשה לבעלי בתים שעסוקין במלאכה כל ימות החול ובתוך הדרשה היו מורין להן הלכות איסור והיתר וטוב להן לשמוע מלקרות בכתובים:

ואע"פ שכתובין בכל לשון - ואיכא למאן דאמר לקמן לא ניתנו לקרות בהן מצילין אותן:

טעונין גניזה - אסור להניחן במקום הפקר ובגמרא מתרץ לה ורבותי פירשו דהאי בכל לשון דקאמר אכתובים קאי ולא אנביאים ומדומה אני מפני שמצינו ביונתן בן עוזיאל שאמרו תרגום הן מפרשין כך ואני אומר אף בנביאים אם אמר יונתן לא כתבו ולא ניתנו ליכתב והכי מפרש במסכת מגילה (דף ט.) ומאן דאסר בכולהו אסר בר מס"ת יוונית משום מעשה דתלמי המלך ולא מפליג התם בין נביאים לכתובים:

מפני בטול בית המדרש - שהיה קבוע בשבת כדפרישית לעיל:

גמ' איתמר היו כתובין תרגום - אכתובים קאמר ול"נ אכל כתבי הקדש קאי:

אליבא דמאן דאמר ניתנו לקרות בהן - מותר לקרות בכתבי הקדש הכתובין בכל לשון במסכת מגילה (דף ח:) ואין בין ספרי' ותפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון:

לא ניתנו - (רבן גמליאל) פליג עלה ואמר אף ספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית:

ואע"פ שכתובין בכל לשון - ולא ניתנו לקרות דמדקאמר אף על פי מכלל דלא ניתנו לקרות בהן דאי ניתנו מאי גריעותייהו:

אימא סיפא - לדידך דאמרת אע"פ שכתובין בכל לשון אמצילין קאי אימא סיפא על כרחיך מילתא באנפיה נפשיה הוא וטעונין גניזה בחול פשיטא השתא בשבת מצילינן להו גניזה בחול מיבעיא:

ואפילו הכי בעו גניזה - ודקתני ואע"פ שכתובין בכל לשון לאו אהצלה קאי אלא אטעונין גניזה והכי קאמר אף על פי שכתובים בכל לשון ובשבת אין מצילין אותן בחול מיהא טעונין גניזה:

ומקק שלהם - אם בלו ונעשו רקבון אף המקק רקבובית של אכילת התולעים טעונין גניזה:

עברית - כתב של עבר הנהר:

אבא חלפתא - אבא של רבי יוסי חלפתא שמו:

רבן גמליאל בריבי - לא שהיה בנו של רבי אלא אדם גדול קרי בריבי:

רבן גמליאל אבי אביך - הוא רבן גמליאל הזקן ורבן גמליאל שהיה בדורו של חלפתא הוא אבי אביו של רבינו הקדוש:

גב מעלה בהר הבית - שבהר הבית היו מעלות כשהוא הולך וגבוה כדתנן במסכת מדות (פ"ב מ"ג):

נדבך - שורת אבני הבנין:

טיט בהר הבית מנין - וכי בטיט היו בונין והלא בטרכסיד היו בונים חול וסיד מעורבין וטיט לא הוי אלא עפר ומים:

התורפה - גלוי והפקר:

מאן תנאי - דקאמר רב הונא לעיל תנאי היא מאן מהני תנאי קאי כרב חסדא ומאן כרב הונא:

דף קטו:

אילימא ת"ק - כרב חסדא ור' יוסי כרב הונא:

דילמא - טעמא דת"ק משום דקסבר ניתנו לקרות בהן ונהי דר' יוסי קאי כרב הונא מיהו כרב חסדא לא קאי ולא חד דהא רב חסדא אפי' למ"ד לא ניתנו קאמר מצילין:

ומעניינות הרבה - מפרשיות שהיו כותבין בקמיעין פסוקים ללחש כגון כל המחלה וכגון לא תירא מפחד לילה:

הברכות - מטבע ברכות שטבעו חכמים כגון י"ח ושאר ברכות:

נשרפין במקומן - אם נפלה דליקה בשבת:

כשורפי תורה - שהרי לא יצילם בשבת:

לבודקו - אם אמת היה הדבר:
טומוס - קבוצות קונטריסים:
היו כתובין - תורה נביאים וכתובים:
תיבעי למ"ד - בנכתבים בכל לשון מצילין תיבעי למ"ד אין מצילין:
דלא מיקיים - אין מתקיים כדיו:
הא רב המנונא תנא - מצילין:
מאי תניא - היכא תניא:
מדקאמר מגילה בדיו - וקתני דהוא מן הדברים שבין ספרים למגילה ש"מ שאר ספרים נכתבים בסם ובסיקרא:
בר חלוב - שם אדם:
פ"ה אותיות - זהו שיעור לספר תורה שנמחק או בלה להיות עומד בקדושתו:
כגון פרשת ויהי בנסוע הארון - שהוא ספר לעצמו כדלקמן ויש בה פ"ה אותיות:
ללקט - שנשארת כאן תיבה ובמקום אחר תיבה:
מהו - להצילן:
ותיבעי לך פרשת ויהי בנסוע הארון גופה - שנכתבה לבדה וחסרה אות מהו להצילה:
שאין בו כדי ללקוט - ובאותו ליקוט עצמו ליכא אזכרות:
תרגום שבתורה - יגר שהדותא ושבנביאים כגון כדנא תימרון להום (ירמיהו י':י"א) שכתבו מקרא [א"נ] התרגום שבעזרא כתבו מקרא:
כתב עברית - אותיות גדולות הן ואין דומות לכתב אשורית אף ע"פ שכתובין בלשון הקדש אלא שכתב האותיות משונות:
ואין צריך לומר תרגום שבעזרא ושבדניאל ושבתורה - שכתבו תרגום כהלכתו:
להשלים - אם היה בו כדי ללקט ותרגום זו משלימו מצטרף ומצילין בשבילו:
תיובתא דרב הונא - דמדקתני ללקט מכלל דמפוזרות נינהו:
בתיבות - הא דקתני ללקט דמשמע מפוזרות לא ללקט אות ואות לבד אלא ללקט תיבה שלימה תיבה כאן ותיבה כאן עד פ"ה אותיות וכי פלגינין באותיות המפוזרות:
עשה לה סימניות מלמעלה ומלמטה - להבדיל' מן הסמוכות לה:
למעלה ולמטה - בתחלה ובסוף ויהי בנסוע הארון:

דף קטז.

שאין זה מקומה - שאינה ראויה לכאן דלאו בהליכות מסעות משתעי לעיל מינה אלא בדגלים היתה ראויה ליכתב בפרשת במדבר סיני:

לא מן השם הוא זה - לא זה השם של טעמי הסימניות דמקומה הוא דפרשה זו בתחלת מסע שנסעו מהר סיני איירי כדכתיב לעיל מיניה ויהי בחדש השני בשנה השנית בעשרים לחדש נעלה הענן וגו':

ז' **ספרי תורה** - דפרשה זו ספר לעצמו נמצא שלמעלה ספר לעצמו [ושלמטה ספר לעצמו] הואיל וזה מקומה נמצא ספר וידבר נחלק לג' ספרים:

עתידה פרשה זו - לעתיד שיהו כל הפורעניות בטלין ולא ידאגו לפורענות ויצר הרע בטל:

מאחרי ה' - בתוך ג' ימים למסעם התאוו האספסוף תאוה להתרעם על הבשר כדי למרוד בהקב"ה:

הגליונין - קלפים חלקים וקס"ד השתא דבכל צדדין שיהו חלקים קמיבעיא ליה כגון חלק שלמעלה ושלמטה ושנמחק כתבו ונעשה חלק:

בלה שאני - דכיון שבלה אף הגליון בטל וכי מיבעיא ליה שהגליונין קיימים אלא שהכתב הלך:

ותיפוק ליה משום גליון דידיה - דהיינו כל הספר תורה:

מקום הכתב - שנמחק:

לא מבעיא לי - דודאי מיגרע גרע דכי קדיש מעיקרא לאו לשם גליון חלק קדיש אלא אדעתא דכתב וכיון דאזל ליה כתב פקע מקדושתיה:

של מעלה ומטה - דמתחלה לשם חלק קדיש והשתא כשנמחק כתב הספר נמי חלק הוא:

שבתחלת הספר ושבסוף הספר - שכולן היו כתובין כמגילה כס"ת ואמרי' בב"ב בפ"ק (דף יג:) ראשו כדי לגול עמוד סופו כדי לגול היקף להקיף כל הכרך:

ה"ג ותיפוק ליה משום ההוא דגייז ושדי - והכי פירושא ותיפוק לי' דאע"ג דאין בו כדי ללקט פ"ה אותיות הוה ליה למיתני בברייתא מצילין משום ההוא ריוח של מעלה ומטה אלא לאו פשוט מיניה דאין מצילין ומשני דגייז ושדי שנחתכו הגליונים ולא נשתייר בו אלא מקום הכתב:

מטמא את הידים - אם נגע בו ונגע בתרומה פוסלה דמגזירת י"ח דבר היא (לעיל דף יד.):

דילמא אגב ס"ת - שלא נמחק כתב הספר אלא כולו קיים וזה נגע בגליונים וכי מבעיא לן בנמחק הספר ואין כאן קדושה אלא משום גליון ששמשו בעודו קיים:

ספרי מינין - משרתים לע"ז וכתבו להן תורה נביאים כתובים כתב אשורית ולשון הקודש:

וספרי המינין גופייהו מציליו - בתמיה:

ספרי המינין הרי הן כגליונים - כקלפים חלקים שלא נכתב בהם מעולם:

קודר - חותך חתיכות הקלף מקום השם:

שאפי' רודף אדם להורגו - על עצמו קאמר:
שהללו - נכרים העובדים ע"ז אינן מכירין שהרי בכך גדלו וכך למדום אבותם:
ואחר הדלת והמזוזה שמת זכרונך - זכרון הוא בידך ואינה שכחה לך אלא שהשלכת אותי אחרי הדלת:
כך אין מצילין אותן - אפי' בחול:
דבי אבידן - ספרים שכתבו להם המינין להתווכח עם ישראל ומקום שמתווכחים שם קרי ליה בי אבידן:
אין ולא - זימנין אמר ליה אין זימנין א"ל לא:
לבי נצרפי - ע"ז וכך שמה:
וקשה לי - ששורשן נעשו גבשושית ולדחותם בקש בא:
אמרי ליה ניעקריה קשה לי דוכתיה - שתהא שם גומא אי נמי נסיתיו וקשה לי ריחו וכל זה שהיו מתייראין רב ורבא מלכת לבי אבידן שמא מתוך שיתווכחו יעמדו עליהם ויהרגום:
מינייהו אנא - מכירי הם:
פילוסופא - מין:

דף קטז:

דהוה שקיל שמא דלא מקבל שוחדא - היה מוציא עליו שם שאינו מקבל שוחד מבעלי דינין הבאין לפניו והיה מקבלו בסתר:
א"ל - פילוסופא לר"ג מיומא דגליתון כו':
שפילית - כל סוף הדבר הוא תחתית שלו ושייך למימר שפילית לסיפיה:
נהור נהורך כשרגא - הנהר אורך כשרגא רמזה שנתנה לו מנורה בשוחד:
אמר לו ר"ג אתא חמרא ובטשא - דחפתו לארץ כלומר אני נצחתי בשוחד [והכל כדי שישמעו המתאספים שם נבלותו ומי הוא]:
בזמן בית המדרש - קודם אכילה היו דורשים:
שלא בזמן בית המדרש - לאחר אכילה לא דרשו משום שכרות:
פסקי סדרא בכתובים - [היו רגילים לקרא בבהמ"ד פרשה בכתובים]:
במקום בבהמ"ד - שהחכם דורש דהיינו בבהמ"ד אבל בעלמא קורין:
בין במקום בהמ"ד כו' בזמן בהמ"ד אין קורין - לפי שמבטלו מלילך אצל הדורש אבל שלא בזמן בהמ"ד כגון לאחר אכילה קורין:
ושמואל - דאמר לעיל אפילו לאחר אכילה אין קורין:

כר' נחמיה - אמרה למילתיה דלית ליה טעמא דאין קורין משום בטול אלא כדי שיאמרו קל וחומר לשטרי הדיוטות ומיהו שמואל הנהיג במקומו כדברי חכמים דמתני' דאמרי טעמא (דמתני') משום ביטול תורה הלכך לאחר אכילה דליכא דרשה קורין:

שונין בהן - כגון מדרש שה"ש וקהלת:

שטר הדיוטות - כגון של חשבונות או איגרות השלוחות למצא חפץ:

גמ' עד החזה - מתחיל מרגליו האחרונים עד החזה שיוכל להוציא אימורים שהקטר חלביו דוחין שבת ותו לא מפשיט מידי עד אורתא דצורך הדיוט הוא:

למענהו - לכבודו:

שלא יסריח - שהעור מחממו ומסריחו ואין זה כבודו להיות פרס אוכלי שולחנו מגואל:

אפתורי דדהבא - שאינו מוטל בבזיון אבל לשמא יסריח חייש רב יוסף ורבא לא חייש עד אורתא:

יומא דאסתנא - רוח צפונית שהיא בינונית לא חמה ולא צנה כדאמרינן ביבמות בפרק הערל (יבמות דף עב.) ואיזו רוח המסרחת רוח מזרחית בשעת החום כדאמרינן בגיטין (דף לא:) אפילו שכבת זרע שבמעי אשה מסרחת בו דכתיב (הושע י״ג:ט״ו) יבא קדים רוח ה' ממדבר עולה וגו' יש מפרשין יומא דאסתנא רוח דרומית שהיא צוננת אמת שרוח דרומית צוננת אבל אסתנא על כרחיך צפונית היא ונוחה כדאמר בעלמא (עירובין ד' סה.) צריכא שמעתא צילותא כיומא דאסתנא ורוח דרומית היא בלשון ארמי יומא דשותא:

קודם הפשטת העור - עד החזה:

מ"ט - עור לאימורין מאי קא עביד:

משום נימין - של צמר הנדבקין באימורין:

חברייא - בני מחלוקתו:

אם מצילין - בשבת:

תיק עם הספר - ואע"פ שיש בתוכו מעות ומשום כבוד הספר שהוא צורך גבוה עבדינן בהדיה הצלת מעות שהן צורך הדיוט:

לא נפשיט את הפסח - בתמיה משום צורך גבוה לא שרי צורך הדיוט בהדיה:

התם - תיק ומעות דקמייתי ראיה מיניה . טלטול בעלמא הוא:

הכא - גבי פלוגתייהו דפסח דאיירי בה השתא מלאכה גמורה דהפשטה מאבות מלאכות היא:

בתרתי פליגי - גבי פסח פליגי בטלטולו דאסר רבי ישמעאל לטלטל [הפסח] אחר שהוציא אימוריו אפי' מחמה לצל משום עור דלאו בר טלטול הוא ולא דמי לשלחין

דאמרן בבמה טומנין (לעיל מט.) שמטלטלין אותן דהתם עור בהמה גסה דחזי למישטחיה ולמיזגא עליה:

והכי קאמרי ליה - תשובה לענין טלטול:

לא נטלטל עור אגב בשר - דהוי נמי כבוד שמים דבשר דומיא דספר ומותר לטלטלו מחמה לצל ואגב בשר יטלטלו עור המחובר בו:

דף קיז.

מי דמי - תיק הספר נעשה בסיס לדבר המותר לטלטלו בלא שום דליקה דספר בר טלטול הוא ולדבר האסור כגון מעות:

הכא - האי עור נעשה בסיס לדבר שכולו אסור בטילטול שהבשר אסור לטלטלו דלא חזי לאכילה עד אורתא דפסח אינו נאכל אלא בלילה וצלי ורבי ישמעאל לית ליה כבוד שמים בנאכל להדיוט ואפילו הוי עור תורת כלי עליו מיתסר משום דהוי בסיס לאיסור וכ"ש דהוא גופיה לאו בר טלטול הוא:

אם מביאין תיק שבתוכו מעות - דהוי בסיס לדבר שכולו אסור ומניח בו ספר להצילו ואינו צריך להשליך המעות כדמפרש ואזיל לא נטלטל עור אגב הבשר:

אי נימא דמדהיכא דאית ביה - מעות עם הספר לא שדי להו לא מצריך ליה תנא דידן למשדינהו כדקתני ואע"פ שיש בתוכו מעות:

איתויי נמי מייתינן - מעלמא מאחת זוית הבית תיק ובתוכו מעות להניח בתוכו ספר ולהציל:

מי דמי - היכא דהספר מונח עם המעות להיכא דהוא בא עכשיו להביאו עם המעות ולתת בו ספר:

התם - דספר ומעות בתוכו להכי לא מצרכינן ליה למישדינהו:

דילמא אדהכי והכי נפלה דליקה - על הספר:

הכא - אדמייתי ליה נישדינהו דרך ביאתו:

כדאמרינן מעיקרא - דלא פליגי אלא בהפשטה ומייתי רבנן ראיה מתיק הספר דמתני' דמצילין מעות אגב ספר צרכי הדיוט אגב צרכי גבוה הואיל וליכא שהות למשדינהו וה"נ אגב צרכי גבוה דכל פעל ה' למענהו יפשיט:

ודקשיא לך כו' דלא בעי ליה לעור - אינו צריך לו לעור ואינו מתכוין להפשיט משום עור ולא דמי להפשט אילים ותחשים דמשכן:

והא ר"ש מודה בפסיק רישיה ולא ימות - והכא אע"ג דלא מיכוין מיפשיט הוא:

דשקיל ליה בברזי - בחתיכות דקות מפשיט וחותך דאין דרך הפשטה בכך ולאו מלאכה הוא אלא שבות:
שני לחיים - לפתח שאין לו מחיצה:
זהו מבוי שאינו מפולש - כלומר מבוי הניתר בכל הלכותיו בין בעירוב בין בשאר דברים וכל היתר שאר מבואות יש לו כגון שיתופי מבואות:
ותרוייהו - רבנן ובן בתירא סבירא להו כר"א דאמר אין מבוי ואפילו סתום ניתר בלחי א' ואשמעינן בן בתירא דבהצלת כתבי הקדש לא בעינן לחיים כרבי אליעזר:
מפולש קרית ליה - נהי נמי דבעי ר' אליעזר לחיים מיהו מפולש לא מיקרי:
ועוד לרבנן - דאמרי לשאינו מפולש וקאמרת דהיינו מבוי הניתר בכל הלכותיו:
נציל לתוכן אף אוכלין ומשקין - כמו לחצר המעורבת ואמאי פלגינהו מהדדי דגבי ספר קתני למבוי שאינו מפולש וגבי אוכלין קתני להיכן מצילין אותן לחצר המעורבת דמשמע אבל למבוי לא:
שתי מחיצות - מכאן ומכאן:
שני לחיין - לחי לכל פתח ופתח:
אליבא דרבי יהודה - דאמר בשתי מחיצות סגי ושני לחיים ואתא בן בתירא למימר דלגבי ספר מודה ר' יהודה דסגי בחד דג' מחיצות הוו:
לדידך נמי - איכא למיפרך כאתקפתא דלעיל:
לרבנן - כיון דאמרת דתרוייהו כר' יהודה לרבנן דאמרי לשאינו מפולש ומפרשי ליה לשאינו חסר כלום כר' יהודה דלא בעי אלא שתי מחיצות ושני לחיים אי הכי לרבנן יציל לתוכו אוכלין ומשקין כמו לחצר המעורבת:

דף קיז:

אלא אמר רב אשי כו' - בין רבנן ובין בן בתירא כר' אליעזר סבירא להו דבעי ג' מחיצות וב' לחיים בעלמא והכא לגבי ספר אמרי רבנן מודה ר' אליעזר בלחי אחד ובן בתירא אמר דמודה ר' אליעזר אף בלא לחי:
בחד לחי סגי ליה - מילתא דרבנן קא מפרשי:
מתני' נפלה דליקה בלילי שבת - קודם אכילה:
שחרית - קודם סעודה:
לעולם הוא מציל - הואיל ויומא בר הכי הוא ובהיתרא טרח דהא בני טלטול נינהו ולחצר המעורבת ואפי' טובא הוה שרי ליה אי לאו משום גזירה וכדמפרש בגמרא:
גמ' מכדי בהיתרא קטרח - חזו לטלטול ולחצר המעורבת:

ואי שרית ליה - לאתחולי בהצלה כולי האי מתוך שהוא בהול מינשי ליה שבת ואתי נמי לכבויי:

ויקלוט - קילוח הנופל מן האויר:

ויצרף - סמוך לגג כעין שאיבה אלא שאינו ראוי לשאוב שהגג חלק והיין אינו בגומא מצרף כלי לגג שיזוב מן הגג לכלי והוא אוחז הכלי בידו:

התם מאי גזירה איכא - כיון דמידי דהתירא הוא אמאי לא יקלוט ויצרף:

שמא יביא כלי כו' - מתוך שהוא מחזר על כלים הרבה ישכח ויביא:

ולא יקלוט ואח"כ יזמין - אורחים דבשעת קליטה לא מיבעיא ליה:

אין מערימין בכך - לזמן אורחים שאינן צריכין לאכול ויותירו:

שנפלו לבור - בי"ט ואין שניהם ראוים לשחיטה ביום אחד:

ואינו שוחטו - שמוצא לו עלילה שמא חברו שמן ממנו:

עד כאן לא קאמר ר' אליעזר - דאין מערימין:

הציל פת נקיה - לשלש סעודות:

לא יציל פת הדראה - פת קיבר שניטל הדרה לפי שאין ערמה כשרה לומר פת הדראה נוחה לי:

אבל לא משבת ליום הכפורים - כגון אם חל יוה"כ באחד בשבת דהא לא אכיל עד לאורתא ולאורתא ליטרח ולייתי:

ואין צריך לומר משבת לי"ט - דיכול להכין בו ביום:

מרדה - כלי שרודין בו הפת ומפרידין אותו מכותל התנור שנדבק בה לא ירדה אותו במרדה שהוא דרך חול:

ישכים אדם - בע"ש לטרוח ולזמן הוצאת שבת:

והכינו את אשר יביאו לאלתר - בשעת הבאה הכנה והבאה בהשכמה היא דכתיב וילקטו אותו בבקר בבקר (שמות ט"ז:כ"א):

לבצוע - ברכת המוציא:

נקיט תרתי - אוחזן בידו:

לקטו כתיב - דמשמע אחיזה אבל בציעה לא כתיב משנה:

בצע לכוליה שירותיה - פרוסה גדולה ודי לו בה לאותה סעודה ולכבוד שבת ונראה כמחבב סעודת שבת להתחזק ולאכול הרבה:

כי מקלע להו - פעמים שהעירוב בביתם ופעמים בבית אחד משאר בני אדם:

שרו ביה - היינו ברכת המוציא שהיא התחלת אכילה. שרו מתחילין:

תלתא היום - למנין שלש סעודות בא:

דף קיח.

לעולם מצילין מזון ג' סעודות - מדלא אמר ארבע לית ליה דרבי חידקא:

מכלל דתנא קמא שלש סעודות סבירא ליה - דבהאי לא איפליגו אלא דת"ק סבר מה שעבר כבר לא יציל ולרבי יוסי יציל:

תמחוי - קערה גדולה היא וגובין בה גבאים מאכל מבעלי בתים ומחלקין לעניים ב' סעודות ליום מיום ליום:

לא יטול - כיון דיש לו נמצא גוזל לעניים:

קופה - מעות הן לפרנס עניים בני טובים דזיל להו מילתא דתמחוי ומתחלקין מע"ש לע"ש:

י"ד סעודות לא יטול מן הקופה - שהרי יכול להמתין לע"ש הבאה אבל כשיש לו מזון י"ב יטול שהרי לא תחלק עוד עד שיגיע ע"ש והרי לשבעה ימי שבת צריכין י"ד סעודות:

אכליה בשבתא - שהרי תאכלנה סמוך לערב ולא תצטרך לאכול בלילה ואף על גב דאמרינן לקמן לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת ה"מ למאן דאפשר ליה:

בתעניתא מותבינן ליה - בתמיה:

אלא הא מני ר' עקיבא היא - ולענין סעודת שבת במאן דאפשר ליה איכא למימר כרבנן ואיכא למימר כרבי חידקא ומיהו האי דצריך לבריות יעשה שבתו חול ולא יטיל על אחרים כבוד שבתותיו:

אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום - שאינו לן בלילה אצלם:

מככר - הלקוח בפונדיון כשהשער ד' סאין בסלע והפונדיון אחד מי"ב בדינר דהוא אחד ממ"ח בסלע ושיערו לו חכמים ככר זו לשתי סעודות היום והלילה:

לן נותנין לו פרנסת לינה - לקמן מפרש מאי היא שהרי סעודה של לילה בכלל ככר היא וככר זו משערינן בעירובין (דף פב:) למזון שתי סעודות לעירובי תחומין:

ואם שבת - אצלם בשבת:

מאי פרנסת לינה - הא קבל ליה סעודת הלילה:

בי סדיא - לבדין פולטר"א להניח תחת מראשותיו:

שוב אינו מדיחן - דאין הדחה זו אלא לחול:

חבלו של משיח - כדאמרי' בכתובות (דף קיב:) דור שבן דוד בא בו קטיגוריא בתלמידי חכמים שנאמר ועוד בה עשיריה וגו' חבלי לשון חבלי יולדה (הושע יג):

בלי מצרים - כלומר אין לה קץ:

אז תתענג - בתר וקראת לשבת עונג כתיב:

דף קיח:

נחלת יעקב - ולא נחלת אברהם ויצחק:
לארכה ולרחבה - ארץ זו ולא יותר:
הארצות האל - ותו לא:
תבשיל של תרדין - חשוב הוא:
ראשי שומין - חשובים היו להן:
כסא דהרסנא - דגים קטנים מטוגנים בשמן קרביהן ובקמח:
דור אנוש - התחילו לעבוד ע"ז דכתיב (בראשית ד':כ"ו) אז הוחל לקרוא וגו':
בתריה - בתר ההיא פרשתא:
הרי זה מחרף ומגדף - שנביאים הראשונים תיקנו לומר בפרקים לשבח והודיה כדאמרינן בערבי פסחים (דף קיז.) וזה הקוראה תמיד בלא עתה אינו אלא כמזמר שיר ומתלוצץ:
פסוקי דזמרא - שני מזמורים של הילולים הללו את ה' מן השמים הללו אל בקדשו:
דמדומי חמה - כשהיא אדומה שחרית אחרי הנצה מיד היא אדומה וערבית סמוך לשקיעתה:
עם שמש - עם זריחתה:
ולפני ירח - קודם אור הירח בעוד השמש לא שקעה:
ממתי מחולי בני מעיים - שמתייסרין ביסורין ומתמרקין עונותיהן:
ממכניסי שבת בטבריא - מפני שהיא עמוקה ומחשכת מבעוד יום וסבורין שחשכה וממוציאי שבת בצפורי שיושבת בראש ההר ובעוד כשהחמה שוקעת נראית שם אור גדול ומאחרין לצאת:
ממושיבי בית המדרש - חזנים מאספי תלמידים בכל יום לבא:
ממעמידי - ממונים לעת האוכל לומר הגיע עת לעמוד ולאכול:
ממחלקי - לעניים צדקה דאמרינן בבבא בתרא פ"ק (דף ח:) צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה והמחלקים אותה עליהם לבדוק לפי הצריך לכל אחד ואחד ופעמים שקרובין דעתם לרחם על זה ולחלוק יותר מן הצורך שאומדין אותו בהרווחה ואומדין את חברו בצמצום:
בעלתי ושניתי - כדי שיהיו זכרים דאמר מר הרוצה שיהיו בניו זכרים יבעול וישנה (עירובין דף ק:):
לא קריתי לאשתי אשתי - שאף שיחת חולין שלי יש ללמוד הימנה חכמה:

אשתי ביתי - שהיא עיקר של בית:
ולשורי שדי - שהוא עיקר של שדה דכתיב ורב תבואות בכח שור (משלי י"ד:ד'):
לא נסתכלתי כו' - מרוב צניעות:
והא אמרו לו כו' - וא"כ לרבי יוסי נמי הוה ליה למיקרייה רבינו הקדוש:
תחת אבנטו - מן האבנט ולמטה:
לא ראו קורות כו' - כשפושט חלוקו [פושטו] כמו שהוא לובשו דרך ראשו ומכסה את עצמו תחלה משום צניעות בסדינו מתחת ויושב במטתו:
לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי - שאם בא מי שאמרתי עליו דבר ושאל אם אמרתי כן עליו לא חזרתי בי לאמר אינו כדבריו לפי שמתחלה אמת אמרתי וקסבר כל מילתא דמתאמרא באפי מרה לית בה משום לישנא בישא וכן מפרש במסכת ערכין (דף טו:):
דקיימתי מצות תפילין - שלא הלך ארבע אמות בלא תפילין וכן לענין ציצית:
עד דרמיה - שתקנה וזה לשון תליית ציצית כדאמרינן בעלמא (תענית ד' כב.) לא רמי חוטי:
דשלים מסכתיה - שגרסה:

דף קיט.

עבידנא יומא טבא לרבנן - לתלמידים ראש ישיבה היה:
תיתי לי - ישולם שכרי:
דכי אתי צורבא מרבנן כו' - שחיבת תלמידי חכמים עלי:
דלא מזיגנא רישא אבי סדיא - איני מניח ראשי על הכר:
כמה דלא מהפיכנא ליה בזכותיה - עד שאראה אם יש בדבריו לזכותו:
מתעטף - בבגדים נאים:
בואי כלה - הכי קרי ליה לשביתת שבת מתוך חביבות:
טחיי - רקיקין טחין פניהן בשומן אליה או בשמן:
מי עדיפת לן מינה - כלום אתה חשוב לנו מן השבת לכבוד שבת הכננום ולא היינו יודעים שתבא:
מתליסר טבחי - לטעום בשבת מן המובחר:
איסתירי - סלעים איסתירי פשיטי סלעים מדינ' והן א' מח' בסלע צורי והיינו חצי דינר:
ומשלים להו אצינורא דדשא - לפני בואם להביא לו הבשר היה מזמן להן מעותיהן על פתחן ואומר להן אשור הייא התאשרו והתחזקו מהר באומנותיכם למהר ולחזור ולמכור ולהתעסק בצרכי שבת ולי נראה ומשלים להו אצינורא דדשא כשהיה מביא ראשונה

היה נותנה לשמשין המכינים סעודתו על פתח ביתו ולא היה נכנס אלא ממהר לחזור ולהביא אחרת ואמר להן לשמשין אשור הייא התאשרו מהר להכין את זו בעוד שאלך להביא את זו:

אתכתקא דשינא - פשטדו"ל של שן שחשוב היה ועשיר:

ומושיף נורא - נופח משם נורא לכבוד השבת ורבינו לוי גרס אתכתקא דשאגא תדהר:

לביש גונדא - כלי שחור להודיע שהיום אינו כדי להתנהג בחשיבות מלהתעסק בתבשילי שבת ולא יטנף בגדיו בבישול קדירות:

דתנא דבי רבי ישמעאל כו' - דבישול קדירה מטנף בגדים:

מחריך רישא - אם היה שם ראש בהמה לחרוך מחרכו הוא בעצמו:

פרים - לשון פרומים מחתך:

מצתת צתותי - מצית האור בעצים דקים:

מכתף ועייל מכתף ונפיק - בע"ש יוצא ונכנס להביא תמיד משואות כלי תשמיש ובגדי חופש ומגדים כאדם שמקבל את רבו בביתו ומראה לו שהוא חשוב עליו וחרד לכבודו לטרוח ולהרבות בשבילו:

מוקר שבי - מכבד שבתות:

אמרי ליה כלדאי - להאי נכרי:

כלדאי - חוזים בכוכבים:

אכיל להו - סופך ליפול בידו:

אותבה בסייניה - עשה לו כובע של לבד ושבצו במשבצות של זהב וקבע בו מרגליות וקבע את זו עמהם:

סייניה - כובע ורבינו הלוי גרס בסדיניה בסודרו וראשון הגון לי והוא לשון ר' יצחק ב"ר יהודה:

תריסר עיליתי דדינרי - עליות מלאות דינרי זהב וגוזמא בעלמא הוא כלומר הון עתק מאד כך פירש רבינו הלוי וכן בכל מקום כגון תליסר גמלי ספיקי טריפתא (חולין דף צה:) וכן תליסר טבחי דלעיל:

במה הן זוכין - לעושר גדול כזה:

לה' הארץ - דאין אנו רשאין ליהנות עד שנברך שמו בברכת הלחם:

והארץ נתן לבני אדם - ע"י מתנתו נהנינו הטובה הזאת:

מאי דכתיב ולקדוש ה' מכובד - מדכתיב וקראת לשבת עונג מכלל דלקדוש ה' לאו אשבת קאי:

וכבדתו - אשבת מהדר דאי ביוה"כ כתיב ביה מכובד:

להקדים - זמן סעודת שבת לזמן סעודת חול וזהו כבודו:
לאחר - וזהו כבודו שהוא מתאוה לאכול:
במאי נשנייה - במאי נשניהו משאר ימים:
אי רגיליתו לאקדומי - סעודתכם בבקר אחרוה:
רב ששת סגי נהור היה ואינו רואה עת האכילה וכשהיה דורש בשבת מושיב התלמידים במקום שתגיע שם החמה לעת האוכל כדי שיצטערו וימהרו לקום:
דמטי טולא - שיצטננו:
הייא - מהר:

דף קיט:

מהדר אזוזי זוזי דרבנן - כשהיה רואה אותן זוגות זוגות ומדברין בתורה מחזר אחריהם ואומר להם במטותא מנכון לכו והתעסקו בעונג שבת ולא תחללוניה לבטל תענוגים:
ויכלו - הקב"ה וזה שמספר בשבחו של מקום ובשבח של שבת:
יסדר אדם שלחנו בע"ש - ללילי שבת:
במוצ"ש - נמי כבוד שבת ללוות ביציאתו דרך כבוד כאדם המלוה את המלך בצאתו מן העיר:
חמין - לשתות ולרחוץ:
מלוגמא - רפואה:
אכליה אריא - לעגל הראוי לשחוט:
בכל כחו - בכל כוונתו:
בפרוע פרעות - ביטול פורעניות כגון פרוע דמתרגמין בטל:
בהתנדב עם ברכו - כשמתנדבין ישראל לברך את בוראן:
כי פרוע - כי פרעו אהרן ע"ז והכי קאמר בהבטל פריעות ע"ז שתשתקע ותשתכח שלא יזכר עונם משום התנדב עם הוא:
אל מלך נאמן - כך מעיד על בוראו שהוא אל מלך נאמן:
שאין בני אדם מצויין לכבותה - בשבת:
בבקר - בזמן ק"ש וכן מאחרי בנשף:
והיה כנור ונבל - בסיפיה דקרא ואת פועל ה' לא יביטו לא שמו לב ליחד שמו על בריותיו:
שפוך על עולל - רישא דקרא ואת חמת ה' נלאיתי הכיל שפוך וגו' שפוך החמה בנקמה בשביל שעולל לחוץ ובטלין מבית רבן:

הובישו כי תועבה עשו וגו' - סיפיה דקרא גם בוש לא יבושו וגם הכלם לא כו':
במשיחי אלו תינוקות של בית רבן - שדרך תינוקות למושחן בשמן:
ובנביאי אלו תלמידי חכמים - שנאמר ונביא לבב חכמה (תהילים צ':י"ב):
מחריבין - איכא שיור:
מחרימין - ליכא שיור:
מתכסין בהן כשמלה - כששואלין אותן טעמי תורה הללו עושין עצמן כמעלימין את דבריהם מפני שאינן יודעים להשיב:
ישנן בידך - אתה בקי לפיכך קצין תהיה לנו ותלמדנו חכמה:

דף קכ.

דברים שאין אדם עומד בהן - על בוריין לאומרן כהלכתן:
אלא אם כן נכשל בהן - עד שאומרן ב' וג' פעמים בשיבוש דהיינו טעמי תורה המסותרין:
לא אהיה חובש - איני רגיל להיות חובש בבהמ"ד. אהיה הורגלתי כמו שחוק לרעהו אהיה (איוב י"ב:ד') אני הווה:
וממאי - דמשום דיש בהן אמנה הוא דילמא על כרחיך צריכים שישיבו האמת:
דאי אמר להו גמירנא - אותן טעמי תורה:
אמרי ליה - שואלים אימא לן:
ומשני הוה ליה למימר גמר ושכח מאי לא אהיה חובש - מודה הוא על האמת שלא יגע בתורה:
בדברי תורה - היו נאמנין ואין מתהללים על שקר:
מתני' ועיגול של דבילה - שהוא גדול ויש בו סעודות הרבה:
ואם היו פקחין - לישאל שכרן כפועלים:
לחצר המעורבת - ואפי' הכי טובא לא ליצול כדאמר לעיל (דף קיז:) מתוך שבהול אי שרי לאיעסוקי בהצלה כולי האי אתי לכבויי:
כל כלי תשמישו - שצריכין לו לאותו היום כגון כוסות וקיתוניות:
י"ח כלים - מפרש להו בגמרא שכן דרך ללובשן בחול יחד אבל טפי מהכי לא ואינו פושטן לחזור וללבוש ולהציל אחרים:
גמ' בבא להציל - [שהציל] בסל [אחד] כדקתני סל מלא ככרות ואינו טורח אלא להצילן מתוך הדליקה בבת אחת מציל כל מה שבסל דהא חדא זימנא הוא מה לי פורתא מה לי טובא:

בבא לקפל - סלים הרבה זה עם זה לטרוח [ולאוספם] ולחזור ולהוציא מזון ג' סעודות הוא דיכול להציל בסלים הרבה ותו לא שכל א' טורח בעצמו הוא:
פירש טליתו וקיפל והניח - הביא אוכלין והניח וחזר והביא והניח מהו:
כבא להציל דמי - הואיל ואין כאן אלא כלי אחד ובפעם אחת הוא מוציאם:
או כבא לקפל דמי - הואיל וטורח לאסוף ולכנוס:
אטעייה רב שיזבי לרב חסדא - שדרש לפניו והודה לו רב חסדא ואהא מתני' דאמרן לעיל (דף קיז:) נשברה לו חבית בראש גגו מביא כלי ומניח תחתיה ודרש רב שיזבי לרב חסדא ובלבד שלא יתן כלי המחזיק יותר משלש סעודות והודה לו רב חסדא ומדאמר רבא אטעייה שמע מינה טעותא הוא דאפילו מחזיק סעודות הרבה מותר כיון דחד מנא הוא והאי כמקפל ונותן בכלי אחד דמי דהא מעט מעט הוא נופל ומטפטף בו ש"מ בחד מנא כבא להציל דמי:
מאי טעותא - מנא לך דטעותא הוא בידיה:
אמר ליה - מדקתני בה בברייתא:
ובלבד שלא יביא כלי אחר וכו' - ש"מ כלים טובא הוא דאסירי אבל בחד שפיר דמי:
מהפקירא וכו' - דהא הצילו לכם קאמר להו לצרכיהם ואם פקחים הם יעכבו הכל הוה ליה למיתני:
מדת חסידות - שמחזירין לו:
חסידי אגרא דשבתא שקלי - בתמיה אם חסידים הם יש להם לוותר משלהם בכל דבר שיש בו נדנוד עבירה ואע"ג דלאו שכר שבת גמור הוא שהרי לא התנה ומהפקירא קא זכו מיהו חסיד לא מיקרי אא"כ מוותר משלו:
הכא בירא שמים עסקינן - המציל הזה ירא שמים הוא ולא חסיד לוותר משלו:
דלא ניחא ליה דליתהני מאחריני - בזכייה דהפקירא דידע דלא מרצונו הפקירו:
ובחנם נמי לא ניחא ליה דליטרח - דלאו חסיד הוא ולמחול על שלו:
והכי קאמר כו' - כלומר דהאי אם היו פקחין דמתני' לאו פקחין בדין קאמר ליטול את הראוי להם דאם כן יעכבו הכל הוה ליה למתני אלא לאו הכי קאמר הני יראי שמים אם פקחין הן בהלכות שבת דידעי דכה"ג לאו שכר שבת הוא דמעיקרא לאו אדעתא דשכר פעולה נחית עושין עמו חשבון והכי קאמר אדרב חסדא נמי קאי אלא לא שבקיניה לרב חסדא לסיימיה למילתיה:
מקטורן - מנטי"ל :
אונקלי - לבוש רחב כעין שריניש"א ובלשון ערבי מחשיא"ה:
פונדא - אזור חלול מעל למדיו:

קלבוס - נבייי"ש:
חלוק - קמי"שא על בשרו:
ואפליון - סדין להתעטף בו כולו:
מעפורת - לעטף ראשו:
ושני ספרקין - פיישול"ש:
אנפילייאות - קלצנו"ש של צמר:
פרגוד - גנילייי"ש ובלשון אשכנז קני הוז"ן:
חגור - על חלוקו מבפנים:
וסודר שבצוארו - ותלויין ראשיו לפניו לקנח בו פיו ועיניו:
מתני' עור של גדי - לח:
מפני שהוא מחרך - מן האור ובלע"ז רטרייי"ט ואינו נשרף ומתוך כך הוא מגין על התיבה:
בין מלאים - מים:
שאינן יכולין לקבל כח האור - מפני שחדשים הם:

דף קכ:

גמ' הוא דאמר כר"ש - דשרי לעכובי דליקה בעור גדי:
גרם כיבוי - כי האי גוונא כשמגיע למים הוא כבה:
מי אמר - דילמא הא דקתני במתני' ועושין מחיצה בכל הכלים לאו בחדשים המתבקעים קאמר:
נר - דולק קרושייי"ל:
אלא בשכח - דשכחו מבעוד יום על הטבלא שלא מדעת:
אבל מניח נעשית - טבלא בסיס לדבר האסור ואסור לטלטלה כדי לנערה:
לייט עליה - על כל המורין כן:
כר' יהודה - דאמר דבר שאין מתכוין אסור:
בפסיק רישיה - והכא נמי הרוח מכבהו:
כנגד המדורה - ואע"פ שרוח מנשבת ומבעיר האור:
מאי טעמא דמאן דאסר - אין דרך להבעיר ברוח מצויה ולא פסיק רישיה ולא ימות הוא:
אף כלי כפר שיחין - חרס העשוי מאותו עפר חזק הוא ואין משתבר אלמא לר' יוסי בגרם כבוי טפי מיקל מדרבנן:
וכי תימא איפוך מתני' - ותני ברישא דברי ר' יוסי וחכמים אוסרין בכלי חרס חדשים כו':

ור' יוסי דברייתא - דמשמע דבהנהו דפקעי מודה דהא כפר שיחין וכפר חנניה הוא דקשרי:
לדבריהם קאמר להו - לדידי כל הכלים שרו דגרם כבוי מותר אלא לדידכו נהי דאסריתו גרם כבוי אודו לי מיהת דבהני אפילו גרם ליכא:
כורך עליו גמי - קס"ד השתא כדי שלא ימחק את השם במים אלמא לרבנן גרם מחק אסור ולר' יוסי שרי:
ובלבד שלא ישפשף - דהוי מוחק בידים:
ותסברא - דהכא גמי דאצרכוה רבנן משום שלא ימחק הוא:
האי גמי היכי דמי - להגין עליו:
אי דמיהדק - שלא יכנסו בו מים וימחק הוי חציצה:
ואי דלא מיהדק - לבשרו:
עיילי ביה מיא - ואינו מגין מלמחוק:
תיפוק ליה דמשום דיו - בלא גמי נמי חייץ דיו ומשני בלחה:
מכל מקום קשיא - גמי לרבנן למה להו:
מכלל דלר' יוסי כו' - בתמיה והא כתיב לא יראה בך ערות דבר (דברים כ"ג:ט"ו):
אלא אי איכא גמי הכי נמי - דמודה ר' יוסי דצריך לכרוך עליו גמי ולא סגי ליה לאנוחי ידיו עליו דילמא מישתלי ושקיל ליה לידיה:

דף קכא.

טבילה בזמנה מצוה - דכתיב והיה לפנות ערב ירחץ במים (דברים כ"ג:י"ב):
לאו מצוה - ואי לא משכח גמי האידנא לישתהי עד למחר ולמ"ד לאו מצוה קרא עצה טובה קמ"ל כדי שיעריב שמשו ביום לאחר טבילה שאם ימתין לטבול עד הלילה לא יהא לו הערב שמש עד ליל המחרת:
הזב והזבה כו' - ברייתא זו אצל יוה"כ שנויה בתוספתא דיומא (פ"ד):
הזב והזבה והמצורע ובועל נדה וטמא מת טובלין ביום - משהאיר המזרח ביום השביעי שלהם וטעמא בפ"ב דמגילה (דף כ.) מקרא דביום השביעי מקצת שביעי ספירה ואם חל שביעי שלהם ביוה"כ טובלין כדרכן לאכול תרומה לערב:
נדה ויולדת - טובלות כדרכן בלילי יוה"כ אם חל שביעי שלהם בערב יוה"כ שאינה יכולה לטבול ביום ז' דכתיב בה תהיה בנדתה בהוייתה תהא כל ז' (פסחים דף צ:):
בעל קרי - שצריך טבילה לדברי תורה מדברי סופרים ואפי' אין אוכל טהרות לבו ביום:

ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה - אם ראה קרי לאחר שהתפלל תפלת מנחה שהרי הוא יכול להמתין עד שתחשך ויטבול ויתפלל תפלת ערבית ותפלת נעילה נמי ס"ל שיכול להתפלל בלילה כרב דאמר (יומא דף פז.) תפלת נעילה פוטרת של ערבית:

טובל כל היום כולו - ואע"פ שראה קרי מן המנחה ולמעלה לאחר שהתפלל תפלת המנחה שהרי הוא יכול להמתין עד שתחשך ויטבול לתפלת ערבית אפ"ה טובל ביו"כ מבעוד יום אע"פ שאסור ברחיצת הרשות דטבילה בזמנה מצוה:

אין צריך לטבול - ביום משום זמן טבילה דלאו מצוה לטבילה בזמנה:

דייה לטבילה שתהא באחרונה - במסכת נדה בפרק המפלת גבי אשה שיצאה מלאה ובאה ריקנית ואינה יודעת מתי ילדה דמצרכינן לה ל"ה טבילות לספק ד' טבילות שעליה טבילת זכר לז' או טבילת נקבה לשבועיים ובלילה או שמא יולדת זכר בזוב וצריכה אף טבילת זבה ביום שבעה לספורים שלה או יולדת נקבה בזוב היתה ומשום דלא ידעינן מתי ילדה ואימתי מטי זמן טבילה דידה מצרכינן לה טבילה כל לילה וכל יום שיש לספוקי בזמן טבילתה ופליג ר' יוסי ברבי יהודה עלה ואמר דייה לטבילה שתהא באחרונה לסוף ספורים של נקבה דהיינו לסוף שלש שבועים שאם ילדה נקבה בזוב טמאה שבועיים ללידתה וז' נקיים בשביל הזיבה ולא אמרינן טבילה בזמנה מצוה:

מתני' אין אומרים לו כבה - רבנן גזור על אמירה לנכרי משום שבות:

ולא תכבה - אין צריך למחות בידו אלא יניחנו ויכבה:

שאין שביתתו - של נכרי עליהן דישראל אינו מוזהר על שביתתו של נכרי שאינו עבדו:

גמ' כבה הוא דלא אמרינן ליה - שעושהו שלוחו ממש:

הא כל המכבה אינו מפסיד כו' - ונכרי מדעתיה דידיה עביד שריא:

אל תכבה הוא דלא אמרינן ליה - שאינו צריך למחות בידו ומיהו גילוי דעתא דלא יפסיד בדבר נמי לא משתרי דאי גילוי דעתא שרי למה ליה למיתני סיפא אין צריך למחות:

אלא מהכא ליכא למישמע מיניה - דודאי מתניתין לאו כולה דוקא אלא חדא מינייהו דוקא או רישא או סיפא ותנא אידך אטו ההיא ולא ידעינן הי מינייהו דוקא דנגמר מיניה:

גיסטרא - שלטון:

אפטרופוס - ממונה על ממונו:

שמעת מינה קטן אוכל נבלות בית דין מצווין להפרישו - ותקשי לר' יוחנן דאמר ביבמות (דף קיד.) לרבה בר בר חנה דאירכסו ליה מפתחות של בית המדרש ברשות הרבים בשבת דבר טלי' וטליתא ליטיילי התם דאי משכחי להו מייתי להו:

על דעת אביו - בקטן שידע להבחין שהכבוי זה נוח לאביו ועושה בשבילו:

נכרי אדעתיה דנפשיה עביד - ואפילו יודע שנוח לו לישראל הוא להנאת עצמו מתכוין שיודע שלא יפסיד:

מתני' כופין קערה - של חרס:

על גבי הנר - ובלבד שלא יכבה ואע"פ שנוטל כלי להצלת קורה שאינה ניטלת בשבת הא אותבינן מינה (דף מג.) לרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל ושנייה בצריך למקומו:

מעשה בא - כפיית כלי על עקרב:

בערב - מקום:

חוששני לו מחטאת - כיון דלא היה עקרב רץ אחריו איני יודע אם חייב משום צידה אם לאו וחוששני לומר חייב חטאת הוא:

דף קכא:

גמ' אייתו להו פורייתא - מטות לישב עליהן:

לא אייתו ליה - והושיבוהו לארץ:

מפני קטן - שלא יטפח בו ויתלכלך:

א"ל - רב חנן שהיה כעוס ומתכוין להקניטו לר' אבין:

והלא מוכנת לכלבים - ולמה לי לכפות כלי יפנוה משם שהרי ראויה לטלטל:

דלא חזיא מאתמול - שהיום נולדה:

נהרות המושכים כרגלי כל אדם - משום דמידי דנייד הוא ולא קני שביתה ואע"פ שבא מחוץ לתחום כל אדם מוליכן למקום שעירב לו לילך מיהו שמעינן מינה דמותרין בטלטול ואע"ג דמאתמול לא הוי הני קמן כיון דאורחייהו בהכי דעתיה עלייהו ה"נ כיון דאורחיה דקטן בהכי דעתיה עליה דלכי תיתי יאכילנה לכלבים:

א"ל ר' אבין - ואלא היכי אתנייה:

צואה של תרנגולים - דלא חזיא לכלבים ושל קטן דקתני מתניתין שמטפח בה קטן קאמר ובשביל הקטן אמר כופין:

תיפוק ליה דגרף של רעי הוא - דמאיס ולפנייה דהא קי"ל במסכת ביצה גרף של רעי מותר להוציאו לאשפה:

וכי תימא גרף של רעי דמותר אגב מנא אין - הא דקי"ל מותר להוציאו משום דרמי במנא דגרף היינו כלי חרס העשוי לכך ואגב מנא הוא דשרי לטלטולי אבל בפני עצמו לא והכא לאו במנא רמי:

באספרמקי - בשמים:

בצוציתיה - בזנבו אלמא בלאו מנא נמי מטלטלי ליה:
ומשני באשפה - דלא רמי קמייהו ולא גרף של רעי הוא:
קטן באשפה מאי בעי - סתם אשפה ברה"ר הוא ומאי בעי קטן התם דקא מיכסי ליה בשביל קטן:
ומשני בחצר - דשכיח קטן התם קס"ד בחצר דלאו אשפה וקפריך סוף סוף גרף של רעי הוא ומשני באשפה שבחצר:
כל המזיקין - ההורגין:
נהרגין בשבת - וקס"ד אפי' אין רצין אחריו ומשום דס"ל כר"ש דמלאכה שאינה צריכה לגופה מדרבנן היא דאסירא והכא לא גזור:
(**נהרגין בשבת** - אפי' אין רצין אחריו) משום דס"ל דסתמן הורגין הן:
האמר חייב עליה - והיכי שרי במלאכה גמורה כשאין רצין אחריו דליכא פקוח נפש:
ומאן לימא לן כו' - דרב יוסף הוא מתני ליה כדלקמן ולא בדבי ר' חייא ור' אושעיא מיתנייא וכל מתניתא דלא מתנייא בתוספתא דר' חייא ור' אושעיא איכא לספוקי במשבשתא ולא מותבינן מינה:
אנא תנינא לה - במתניתא דידי ואנא אותבינא בבי מדרשא אדר' יהושע בן לוי:
ואנא מתרצנא לה - דלא תיקשי כי אמר ר' יהושע בן לוי כל המזיקין נהרגין ברצין אחריו קאמר דפקוח נפש הוא:
ודברי הכל - ואפי' לר' יהודה והא דחמשה נהרגין כשאין רצין אחריו ור' שמעון:
אין רוח חסידים נוחה הימנו - דעתן של חסידים אינה מעורבת עמו שאינו הגון בעיניהם על מה שעשה:
נוחה - עריבה אין מתרצין במעשיו:
אמר ליה - רבא לתנא:
ואותן חסידים - השונאין אותו על כך אין רוח חכמים עריבה עמהם להיות נוחה ומיושבת במה שרואין במדת חסידים הללו דשפיר עביד דאי לא מזיקין השתא סופן להזיק בשעת כעסן:
שלימתינהו לכולהו - הרגת את כולן כלומר מה אהני בהא אכתי טובא איכא אלמא לאו שפיר עבד והא דרבא פליג אדאבוה:
שנזדמנו לו להורגן - לכך באו לידו שזימן לו המקום לאבדן לפי שהיו עתידות להזיק וגלגלו זכות על ידי זכאי:
לא הרגן בידוע שנזדמנו לו להרוג אותו - והראה לו הקב"ה שחטא אלא שנעשה לו נס:

בנישופין בו - בכה"ג קתני בידוע שנזדמנו להורגו נישופין כך דרך הנחש עושה כעין שריקה כשהוא רואה שונאו וכועס:
ניותי - על שם מקומו וישראל היה:
דשפיר עביד - וכיוצא בו דקאמר לאו לגנאי הוא אלא הנחש רודף ונעשה זה כיוצא בו:
או לא - וכיוצא בו דקאמר לגנאי הוא:
צרעה אני הורג - בשבת לכלות מזיקין ואף על פי שאינה מועדת כאלו:
לא כל שכן - אלמא שפיר עביד:
דילמא לפי תומו - לא שיעמוד עליו ויהרגנו להדיא אלא כשהוא הולך לתומו ונחש או עקרב בפניו אין צריך לישמט ממנו אלא דורכו והולך ואם מת בדריכתו ימות הואיל ולא נתכוין דדבר שאין מתכוין לר' יהודה מדרבנן הוא ולענין מזיקין לא גזור:
רוק דורסו לפי תומו - שאין מתכוין למרח ולאשווי גומות דאף על גב דממילא ממרח הוא כי לא מיכוין שרי משום מאיסותא:
הוה שדי רוקא - היה רוק מוטל לפניהם ושבת היתה:
פמוטות - מנורות ולא של חוליות היו:

דף קכב.

של בית אביך - דקטנות היו אבל גדולות אדם קובע להם מקום:
קרונות - עשויות לבני אדם:
אי משום דסבר כרבי אליעזר - דאמר במסכת ע"ז (דף לא.) יין מותר בחותם אחד:
אי משום אימתא דבי נשיאה - שהיה הנכרי המביאו ירא מן הנשיא שהיה שליט על פי המלכות ומשום דאיירי ר' אבא בר כהנא לעיל גבי נחש נקט כל הני בשמיה:
מתני' אם בשביל ישראל אסור - מדרבנן:
מילא מים - מבור ברה"ר:
כבש - עושין בספינה גדולה לירד בו מספינה ליבשה:
גמ' נר לאחד נר למאה - כיון דנכרי לצרכו הדליקו ליכא למימר דבשביל ישראל אפיש:
כבש למה לי - הא דומיא דנר הוא כבש לאחד כבש למאה:
מאכיל אחריו ישראל - את בהמתו ואחריו דוקא נקט בכולהו דנכרי לצורך עצמו עביד:
אבל מכירו אסור - קס"ד דעביד נמי אדעתא דידיה:
מעמיד אדם בהמתו על גבי עשבים - מחוברים:
בשבת - לרעות וליכא למיגזר שמא יתלוש ויאכיל:

ואינו מעמידה ע"ג מוקצה - שמא יטול בידו ויאכיל והא נמי מוקצין נינהו לגבי טלטול דאתמול הוו מחוברין:

דקאים ליה באפה - שלא תפנה למקום אחר:

ואזלא ואכלה - אבל הוא אינו עומד על העשבים קרוב להם דניחוש לשמא יטול ויאכיל:

מכירו הוה - שהרי בספינה היה בא עמו:

שלא בפניו הוה - כשעשאו לא היה רבן גמליאל שם דניכוין ליה:

נר לאחד נר למאה - כבש לאחד כבש למאה אבל גבי עשבים כשהוא מכירו מרבה בשבילו:

הואיל ושלא בפנינו כו' - קשיא לרבא דשמעינן מינה דבפניו אסור ואע"פ שאין כאן מרבה בשבילו:

אימא הואיל ועשאו נרד בו - וטעמא לאו משום שלא בפניו הוא אלא הכי הוה מעשה:

מותר לרחוץ בה מיד - למוצאי שבת:

בכדי שיחמו חמין - שלא יהנה במה שהקדימו להחם בשבת וכן בכל מעשה שבת נתנו חכמים שיעור להמתין לערב בכדי שיעשו והא הכא דחימום לאחד חימום למאה דבבת אחת מחממין וקתני אם רוב ישראל דהוי דומיא דמכירו דמסיק אדעתיה לעשות אף בשבילו אסור ואע"ג דשלא בפניו וקשיא בין לאביי בין לרבא:

אדעתא דרובא מחממי - ועיקר חילול השבת בשבילם אבל נכרי וישראל דנכרי אדעתא דנפשיה הוא דעביד שרי לאביי שלא בפניו ולרבא אפי' בפניו:

נר הדלוק במסיבה - של בני אדם:

אם רוב ישראל אסור - והא הכא דהוי דומיא דמכירו הואיל ורובא נינהו אסיק דעתיה להדליק אף בשבילם וקתני אסור:

דף קכב:

אדעתא דרובא - הלכך ישראל עיקר ומחצה על מחצה נמי ליכא למיקם עלה דמלתא דאיכא למימר עיקר דעתיה דמדליק בשביל ישראל ואיכא למימר עיקר דעתיה דמדליק בשביל נכרי אבל נכרי וישראל והמדליק עצמו משתמש לאורה ודאי עיקר אדעתא דידיה עביד וכיון דנר לאחד נר למאה שרי:

תורן - מקום:

דאייתי שטר - ההוא דאדלקה:

מתני' כל הכלים ניטלין בשבת ודלתותיהן עמהם - כל הכלים שיש להם דלתות כגון שידה תיבה ומגדל ניטלין בשבת ודלתות שיש להם בצדן עמהן ניטלין עמהן:

ואע"פ שנתפרקו - הדלתות מן הכלים ניטלין ואין דומין לדלתות הבית שאין ניטלין לפי שדלתות הבית אינן מן המוכן לטלטל שאינן כלי אבל אלו הן כלי אגב אביהן:
קורנס - מרטי"ל:
דבילה - מאחר שעשאה עיגול עבה היא מאד וקשה כגבינה וצריך קורדום לחותכה:
ומגירה - כעין סכין ויש בו פגימות הרבה:
לגור בה את הגבינה - לחתכו ולחלקו לפי שממהרת לחתוך דבר עב:
מגריפה - וודי"ל:
לגרוף בה את הגרוגרות - מן החביות:
רחת - פאל"א:
מלגז - כמין עתר שקורין פורק"א של ברזל ולו ג' שיניים ומהפכין בו קש בגורן:
לתת עליו לקטן - מזונות:
כוש - פלך פושי"ל:
כרכר - ראי"ל:
לתחוב בו - לאכול בו תותים וכל פרי רך:
מחט של יד - מחט קטן שתופר בו בגדים:
ושל סקאים - מחט גדולה שתופרים בה שקים:
לפתוח בו את הדלת - מי שאבד מפתחו:
גמ' ולא מיבעיא בחול - קא סלקא דעתך ואע"פ שנתפרקו אבשבת דקתני רישא קאי ומשמע אע"פ שנתפרקו היום מותרים ולא מיבעיא אם נתפרקו מאמש:
אדרבה - מאי אע"פ שייך למתני הא ודאי נתפרקו בשבת איכא למישרי משום דכי קדיש יומא הוו מוכנין לטלטל אגב אביהן:
הכי קאמר כו' - ואע"פ לא ארבותא דנתפרקו בשבת קאי אלא ארבותא דנתפרקו או בחול או בשבת קאי ולא מיבעיא כשהן מחוברין:
נוטלין - משמע מסלקין אותן בשבת [מהיתר] ציר שלהן:
לול - בנין העשוי לתרנגולין:
לא נוטלין ולא מחזירין - כדמפרש ואזיל חזרתו בנין ממש הוא וסילוקו סתירה גמורה היא:
מאי קסבר - שמתיר סילוקו ואוסר חזרתו:
אי קסבר יש בנין בכלים - וחזרתו בנין על כרחיך אם יש בנין יש סתירה ואמאי נוטלין:
ושניטלו קאמר - וה"ק דלת של תיבה שידה ומגדל שניטלו אין מחזירין:
מאי אבל - כיון דלא תנא נוטלין לא שייך למיתני אבל:

לעולם קסבר אין סתירה ואין בנין - הלכך נוטלין ומיהו אין מחזירין מדרבנן:
גזירה שמא יתקע - בחזקה בסכין ויתדות והוה ליה גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש:
קורנס של אגוזים - המיוחד לפציעת אגוזים הוא דקתני מתניתין דנוטלין אותו למלאכתו משום דעיקרו למלאכת היתר:
אבל של נפחים - דעיקרו למלאכת איסור לא:
לצורך גופו - שגופו צריך עוד למלאכה אחרת של היתר אין מטלטלין אותו לאותה מלאכה וכ"ש אם אין צריך לגופו אלא לפנות מקומו דאין מטלטלין:
מי מייחדי לקטן - בשלמא כולהו הני דמתניתין איכא לאוקמא בעשויין ומיוחדין לכך בר מהני דליכא דעביד להו להכי:

דף קכג.

דבר שמלאכתו לאיסור - אם צריך בשבת לגופו של מלאכה אחרת של היתר מותר:
מדוכה - שדוכין בה שום:
אם יש בה שום מטלטלין אותה - אגב השום:
ואם לאו אין מטלטלין - כגון לישב עליה כיון דעיקר מלאכתו לשחיקה דהיא מלאכת איסור משום טוחן:
תשמישו - תשמיש המיוחד לו:
ושוין - ב"ש וב"ה שנחלקו בנוטלין את העלי לקצב עליו בשר ביו"ט:
שאם קצב עליו בשר - שעשה לצורך שמחת יו"ט:
שאסור לטלטלו - דהאי דקשרו ב"ה משום שמחת יו"ט קשרו אלמא משום דעלי מלאכתו לאיסור לכתישת טרגיס וטיסני וקליפת עצים לעבד בהן עורות אסור:
הכל מודים - רבנן דאיפלגו אדר' נחמיה:
בסיכי זיירי ומזורי - כלי צבעין הן ורבינו הלוי פירש כלי אורגין סיכי הן עמודין זיארי הן קנים שבשתי ומזורי כובד עליון ותחתון וראשון נראה לי דזייארי לשון עוצרים הן כמו מעצרתא זיירא (ע"ז דף ס.):
דקפיד עלייהו - האומן שלא יתלכלכו ושלא יתעקמו:
מייחד להם מקום - מקצה להן בידים:
הני נמי - עלי ומדוכה:
קורנס של זהבים - אע"פ דקפיד עליה קצת שצריך שיהא חלק לרדד טסין אפ"ה כיון שמתקן על ידי הכאה שמכה על הסדן לא מקצי ליה וכ"ש של שאר נפחים כרבה:

בשמים - לשחוק בו:
קפיד עליה - שלא ימאס:
פגה - תאנה שלא בשלה כל צרכה וטומנין בתבן להתבשל ותבן מוקצה הוי לטיט:
אם מגולה מקצתה - שיכול לאוחזה במקום המגולה דאפי' טלטול מן הצד ליכא שאין צריך להגביה התבן אלא מגביה מקום המגולה והתבן נשמט ונופל:
פוגלא - צנון תלוש שהטמינו בארץ ונתגלה ראשו:
מלמעלה למטה שרי - אם היה העליון שלה למעלה והקצר למטה וכשהוא שולפה חולצה מעליון שלה לתחתון שלה ורוחב הצנון למעלה מותר דליכא טלטול לעפר כלל שהרי נתגלה ראשו:
ממטה למעלה אסור - שמזיז עפר לפי שהגומא קצרה מלמעלה ורוחב הצנון מלמטה ואע"ג דטלטול עפר מן הצד הוא שאינו אוחזו ממש בידו:
חררה - חור שלה:
עוקצה - פויינט"א:
מהו - לטלטלה מי בטל תורת כלי מינה או לא:
כלי מעשה - שמעשה שלו קיים:
ולא אמרו נקובה - להיות תורת כלי עליה יותר משאין נקובה אלא לענין טומאה וקס"ד דבנטל חור שלה קאמר דלענין טומאה בטל שם כלי מינה ולטלטול שרי:
בגולמי - גולמי מחטין העומדות לינקב דנקובה נגמרה מלאכתה ושאינה נקובה אינה נגמרה מלאכתה הלכך לענין טומאה הוא דלא הוי כלי אבל בטלטול שריא דחזי לקוץ:
דמימליך - ולא נקיב לה:
ומשוי לה מנא - כמות שהיא ולנטילת קוץ:
גרוטאות - שברי מתכות אדם זורק' לבין גרוטאו' ובטל שם כלי מינה:
אסובי ינוקא - להחליק סדר אבריו כשהוא נולד אבריו מתפרקין וצריך ליישבן:
אסיר - דדמי למתקן:

דף קכג:

אפיקטויזין - להקיא שותה משקים ומקיא ולא לרפואה אלא להריק את מעיו שיוכל לאכול ולשתות [היום] הרבה כדאמרינן בפרק חבית ואף על גב דלא גזור בה משום שחיקת סממנין דהא לאו לרפואה היא אסור משום דמתקן גברא:
הכא אורחיה - והרי הוא כמי שמאכילו ומשקהו:

ליטול בה את הקוץ - אלמא תקוני גברא במידי דלאו לרפואה דליכא משום שחיקת סממנין שרי:

פקיד - הקוץ הזה אינו מחובר בו אלא מופקד ונתון שם והוצאה זו אינו תיקון:

הכא לא פקיד - ודמי למלאכה שמסדרן ומכניסן למקום חבור:

מתני' קנה של זיתים - לאחר מסיקתן צובר במעטן ושמנן מתאסף בתוכן ונוח לצאת ויש לו קנה להפכן בו ולבדוק אם כמרו כל צרכן ומגיען לבית הבד:

אם יש קשר בראשו - כעין פקק של קנה קולמוס:

מקבל טומאה - דכלי הוא לפי שעב בראשו קצת:

ואם לאו - לא דמי לכלי ובגמרא מפרש לה:

גמ' ואמאי - כי יש בו קשר בראשו נהי נמי דקשר משוי ליה מנא מיהו פשוטי כלי עץ הוא שאפילו חלול הוא אין חללו עשוי לקבל כלום:

הופכו ורואה - בחלל ראשו שמשתייר שם על ידי שהוא פקוק בקשר מן השמן הזב מן הזיתים ובודק בו אם הגיעו לעצור וזו היא לו קבלה בחלל שלו ואם לאו. שאין קשר בראשו. אין השמן נראית שם מפני שאינו פקוק וכולו חלל הלכך לאו לקבל הוא עשוי והוי פשוטי כלי עץ ובין כך ובין כך. ניטל בשבת דהא כלי הוא להפוך בו זיתים:

מתני' מסר הגדול - מגירה גדולה שעשויה לקצוץ קורות:

ויתד של מחרישה - הוא כלי גדול העשוי כסכין שבו עושין חריץ של תלם המענה קולטר"א בלעז דהנך קפיד עלייהו ומייחד להם מקום דלא חזו למלאכה אחרת:

גמ' אוכלא דקצרי - כלי נחושת העשוי כנפה נקבים נקבים והוא של כובסים ונותנו על הבגדים ומזלף בו המים עליהן וי"מ שמגמרין מוגמר מתחתיו והבגדים מונחין עליו ומתגמרין דרך הנקבים:

חרבא דאושכפי - סכין של רצענין:

וסכינא דאשכבתא - סכין של בית המקולין שהקצבין מקצבין בו בשר:

חצינא - דולויר"א כל הני קפדי עלייהו משום דמפגמי ומקצי להו בידים:

ג' כלים - ותו לא ולקמן אמרינן דבימי נחמיה בן חכליה בבית שני גזרו על טלטול כל הכלים כדי לגדור גדר להחמיר באיסורי שבת מפני שהיו מקילין בה:

מקצוע - איזמל שמחתכין בו דבלה יעשהו במקצועות מתרגמינן באיזמליהון (ישעיהו מ"ד:י"ג):

זוהמא לסטרון - כף גדולה שמסלקין בו זוהמא של קדרה:

וסכין קטן - שחותכין בו לחם ובשר ואוכלין דהני תדירין בתשמיש:

התירו - עוד כשראו שחזרו להזהר קצת באיסור שבת וחזרו והתירו כשנזהרו יותר וחזרו והתירו ולקמיה מפרש מאי כולהו הנך התירו:

עד שאמרו - עוד חזרו והתירו את הכל עד שאמרו הכל ניטלין חוץ מן המסר הגדול כו':

התירו - לטלטל דבר שעיקר מלאכתו בחול להיתר לדבר המותר בשבת התירו לטלטל לצורך גופו אם הוצרך להשתמש בגוף הכלי אבל לא משום שהוצרך למקומו:

וחזרו והתירו - את אלו לצורך מקומו:

וחזרו והתירו אף מי שמלאכתו לאיסור - והוצרך לו בשבת לגופו למלאכת היתר ומיהו לא הותרו אלו לצורך מקומו:

כל הכלים - הללו שאמרנו חוץ מן המסר הגדול דלא שרי לא לצורך גופו ולא לצורך מקומו ואביי דמתרץ הכי הדר ביה לגבי רבה דאמר לעיל קורנס של נפחים שנינו דדבר שמלאכתו לאיסור שרי לצורך גופו:

א"ל רבא מכדי - לצורך התירו בפעם ראשונה:

מה לי גופו מה לי מקומו - תרווייהו צורך נינהו:

מחמה לצל - שאינו צריך לו עכשיו לא לגופו ולא למקומו אלא חס עליו שמא יתבקע בחמה:

עד שאמרו - היינו עוד היתר אחרינא כל הכלים אפי' גדולים ומיהו לכדאוקימנא של היתר אפי' מחמה לצל ושל איסור לצורך גופו או מקומו:

אין מטלטלין אותה - בשלמא לדידי אין מטלטלין אותה לצורך מקומה קאמר אלא לדידך אמאי:

משנה זו - דלעיל בראשונה היו אומרין ג' כלים ותו לא משום דהוו מזלזלים בשבתות דכתיב בימים ההמה וגו':

קנים ומקלות כו' - משניות הן כדמפרש ואזיל:

קודם התרת כלים - מנין האחרון שהותרו כולן לצורך גופן לאביי ולרבא אף לצורך מקומו:

לא סידור הקנים - שהיו נותנין במערכת לחם הפנים בין חלה לחלה להפרידן ליכנס הרוח ביניהן שלא יתעפשו:

ולא נטילתן - מן המערכה ישנה:

דוחה את השבת - אלא נכנס בע"ש ונוטל הקנים ולמחר מסלק המערכה הישנה ומסדר החדשה בלא קנים ולמוצאי שבת נכנס ונותן הקנים ביניהן זו נשנית קודם היתר מנין הראשון דהא מלאכתן להיתר וקאסר להו לצורך גופן:

מקלין דקין וחלקין היו - בעזרה בפסח שחל להיות י"ד בחול:

דף קכד.

ידו על כתף חברו - דלא מטלטלי מקלות:
גלוסטרא - דתנן רבי יהושע אמר נגר שיש בראשו גלוסטרא שראשה עב וראוי לדוך בו שום ונועלין בו דלת:
שומטה מפתח זה ותולה בחברו - ואע"ג דצריך לגופו לתלותו בחברו ולנועלה בו שומטו ע"י גרירה אבל טלטול גמור לא ואע"פ שמלאכתו להיתר לא שרי ליה לצורך גופו:
מדוכה הא דאמרן - לעיל אע"ג דשנייה רבא לעיל מחמה לצל ואביי שנייה לצורך מקומו שינויי דחיקי נינהו אלא קודם התרת כלים נשנו:
קנים טעמא מאי - מסדרין אותם במערכה:
משום איעפושי - דלא סמכינן אניסא ומשום ההוא פורתא שהישנה מתעכבת בלא קנים מלילי שבת לשבת והחדשה משבת למוצ"ש לא מיעפשי:
כדר"א - מניח ידו על כתף חבירו:
שאינה מעורבת - שהרבה בתים פתוחים לה ולא עירבו דכלים ששבתו בבתים אסור להוציאן לחצר ושבתו בחצר מותר לטלטלן בחצר שהחצר כולו רשות לעצמו הוא והבתים מיוחדים לכל איש ביתו:
תוך הפתח - שנטל הנגר משם:
וקא מטלטל מנא דבית בחצר - הלכך שומטה אין דטלטול מן הצד היא אבל טלטול גמור לא:
מדוכה רבי נחמיה היא - דאמר ובעירובין (דף לה.) אפילו טלית ואפי' תרווד אין ניטלין אלא לצורך תשמיש המיוחד:
מתני' ה"ג במתניתין כל הכלים ניטלין לצורך כו':
גמ' מאי לצורך ומאי שלא לצורך אמר רבה כו' - לצורך דשרי תנא קמא היינו דבר שמלאכתו להיתר ומטלטלו לצורך גופו:
שלא לצורך דבר שמלאכתו להיתר - ומטלטלו שלא לצורך גופו אבל צריך למקומו:
ודבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו - הוא דאישתראי אם צריך לו למלאכת היתר אבל שלא לצורך גופו ואע"ג דצריך למקומו לא ורבה לטעמיה דאמר לעיל (דף קכב:) גבי קורנס של נפחים נמי מותר לצורך גופו:
א"ל רבא כו' אלא אמר כו' - ולרבא דמוקי אליבא דרבי נחמיה דלצורך גופו ולצורך מקומו מותר ע"כ האי לצורך גופו כגון שזה התשמיש מיוחד לו דתניא לקמן בפרק חבית (שבת שבת דף קמו.) רבי נחמיה אומר אפילו תרווד ואפילו טלית אין ניטלין אלא

לצורך תשמישן וצורך מקומו נמי לרבא כצורך גופו ותשמישו דמי ולרבה צורך גופו הוא דשרי רבי נחמיה ודוקא לתשמיש המיוחד לו ובין לרבה ובין לרבא דוקא דבר שמלאכתו להיתר אבל דבר שמלאכתו לאיסור אפילו לצורך גופו לא שרי רבי נחמיה דהאי צורך גופו לאו תשמיש המיוחד לו הוא דהא מיוחד למלאכת איסור:

לרבה אליבא דרבי נחמיה - דאמר דבר שמלאכתו להיתר לצורך מקומו לא:

הני קערות - לאחר אכילה היכי מטלטל להו לסלקן מלפנינו:

ואם לאו אין מטלטלין אותה - בשלמא לרבה כגון דאין צריך לגופה [אלא למקומה] אלא לדידך אמאי:

וכן בדלת - אוקימנא במסכת ביצה וכן הדלת אין סומכין בבקעת וביו"ט קיימי:

והא בקעת ביו"ט מלאכתה להיתר היא - דלהסקה חזי וקיימא וקאסר לטלטלה לצורך גופו למלאכה אחרת וכל שכן לצורך מקומה: ומשני התם טעמא כיון דבשבת אסור דהא בקעת בשבת מלאכתה לאיסור היא ביום טוב נמי אסור גזירה יו"ט אטו שבת:

משילין פירות דרך ארובה ביום טוב - בהדיא תנן אבל לא בשבת פירות השטוחים על הגג לייבשן וראה נשמים ממשמשים ובאין משילן לארץ דרך ארובת הגג דלא טריחא מילתא דנופלין מאליהן אלמא דלא גזרינן ופרכינן ומי לא גזרינן והתנן אין בין כו':

לא קשיא הא - דתנן משילין דשרי טירחא ביו"ט משום איבוד ממון רבי יהושע היא שהתיר להעלות בהמה בהערמה מן הבור:

והא - דתנן אין בין כו' ר"א היא:

דאפשר בהערמה - דמיחזי כמאן דעביד לצורך יו"ט אבל גבי משילין דליכא הערמה לדמויי להתירא לא:

דף קכד:

אין מוציאין - הוצאה שלא לצורך דלא אישתרי לכתחילה ביו"ט טפי מבשבת אלא אוכל נפש והך דמשילין ב"ה:

טלטול מי שמעת להו - דמשוי יו"ט לשבת:

טלטול לאו לצורך הוצאה - בתמיה הלכך אי מזלזלת בטלטול מזלזלת בהוצאה:

להא דרבא - דאמר צורך מקומו כצורך גופו:

מר - פושי"ר:

שלא יגנב - דומיא דמחמה לצל ואסור בדבר שמלאכתו לאיסור:

שותא - מצודה:

לאו למימרא כו' - למה לי לפרושי בהדיא דליתיב עלה לאו משום למימרא דהאי דשרי לטלטולי משום דצורך גופו הוא:

שקילו שותא מקמיה כהנא - דניתוב על מקומה קאמר וצורך מקומה הוא דהוה:

מחמה לצל הוה - במקום הרע לה היתה ואי לאו דפריש בהדיא ליתיב עלה מאן דחזי סבר דמחמה לצל שרי ולמקומה לא היה צריך דלימא שישב במקומה:

בי סדיותא - כרים של לבד שקורין פילטר"א:

בי שמשי - בחמה:

אמר ליה שרי - רבא לטעמיה דאמר דבר שמלאכתו להיתר אף מחמה לצל מותר:

אית לי אחריני - איני צריך לגופו:

דכרבה סבירא לך - דאמר מחמה לצל אסור והלכה כרבא דאמר דבר שמלאכתו להיתר שרי לגמרי ודבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו מותר מחמה לצל ושלא יגנב אסור:

מכבדות - אישקוב"א שמכבדים בהן את השולחן:

של מילתא - בגדים לכבד שולחן שמלאכתו להיתר:

של תמרה - כעין שלנו לכבד את הבית דאסור משום אשווי גומות דמודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות:

לצורך גופו - למלאכת היתר:

אלא מחמה לצל בהא לימא רבי אלעזר אף של תמרה - דבר שמלאכתו לאיסור ליכא מאן דשרי מחמה לצל:

וכן אמר רבי אלעזר - של מילתא מותר של תמרה אסור מחמה לצל:

מתני' מעין מלאכה - שום מלאכה ואפי' אינה מעין הראשונה:

לצוק לתוכה מקפה - עבה דומיא דעיסה מעורבת במים:

גמ' הואיל ומוכנין על גבי אביהן - כשקדש היום:

מסיקין בכלים - ביו"ט שהרי ראוין לטלטל ויטלטל ויתנם לתוך האור:

ואין מסיקין בשברי כלים - דהוו להו מוקצין ולא חזו לטלטול:

עצים בעלמא נינהו - דהא מאתמול להסקה קיימי:

וקתני אין מסיקין - ולא אמרינן מוכנין היו אגב אביהן אלא אמרינן נולד נינהו ואסירי:

מר סבר מוכן הוא - כיון דראוי לשום מלאכה ומר סבר נולד הוה דמאתמול לאו להאי מלאכה הוה קאי הלכך: מעין מלאכתו בעינן:

הא רבי יהודה - מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים דאית ליה מוקצה ונולד כלים לאו מוקצה נינהו שברים נולד נינהו:

והא - דתני מסיקין בשניהם:
רבי שמעון - דלית ליה מוקצה ולית ליה נולד:
והא - דתניא אף בכלים אין מסיקין:
רבי נחמיה היא - דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו המיוחד לו והאי לאו מיוחד הוא לו דלאו להסקה קאי:
דאייתור - שהשלים בניינו וניתותר ומהשתא לא קיימי לבנין אלא לישב עליהם ותורת כלי עליהם:
שרגינהו - אי סדרן זו על זו ודאי אקצינהו לצורך בנין אחר:
בחצר - דשכיחי בה כלים שהחרס הזה ראוי להם לכיסוי ותורת כלי עליו:
אבל לא בכרמלית - אפי' בתוך ד' אמות דלא שכיחי ביה מאני ולא חזי לכסויי:
אפילו בכרמלית - הואיל ולאו רה"ר הוא שכיחי דאזלי ויתבי התם וחזי לכסות בו רוק:
ורבא אמר אף ברה"ר - כיון דבחצר כלי הוא בעלמא נמי לא פקע שם כלי מיניה:
בריתקא - שם רה"ר:
איתווסאי מסאניה טינא - נתלכלך מנעלו בטיט:
כפר ליה - מקנחו:
אמר רבא לא מסתייה דלא גמירי - מה אסור מה מותר:
אלא מיגמר נמי מגמרי - מלמדין שיבוש שבידם לאחרים:
לדידי - לקינוח ואע"ג דלא שכיח הרי שם כלי עליו בחצר:
שנתכתתה - החבית:
מגופה - של חבית שנתכתתה החבית:
היא - המגופה:
ושבריה - של חבית ניטלין בשבת דחזו לכיסוי מנא:
לא יספות - יתקן להתיר בליטותיו ועוקציו בשבת דעביד כלי והוי מכה בפטיש:
ואם זרק - מגופה זו לאשפה בטלה מתורת כלי:
זרקיה לגלימיה - בשבת לאשפה ה"נ דאסור לטלטולי:

דף קכה.

מבעוד יום - גלי דעתיה מאתמול דלאו מנא הוא:
קרומיות של מחצלת - שנפרדו מן מחצלת ישנה:
בר המדורי אסברא לי - בר המדורי פירש לי טעמו של דבר:
לכסות בה עפרא - עומד לכסות בו צואה אי נמי שלא יעלה האבק:

שירי פרוזמיות - טליתות כדאמר בסוכה (דף יא.): רמא תכילתא בפירזמא דאינשי ביתיה:

תנור ישן - שכבר הוסק וחרסיו קשים וחזו למלאכה:

הרי הן ככל הכלים - לקמיה מפרש פלוגתייהו וטעמייהו:

ועל כיסויו - של תנור שאינו צריך בית יד דבלאו בית אחיזה מטלטלין ליה ופלוגתא היא במתניתין דאיכא למ"ד בעינן בית אחיזה:

מעין מלאכה - כגון לכסות בהן פי חבית:

ואין עושין מעין מלאכתן - לאפות:

ואזדא ר"מ לטעמיה - דאמר במתניתין לא בעינן מעין מלאכתן:

דהאי תנור - העשוי כעין זה ששנוי במשנה זו שאני מביא לך שלא נתקן כל צרכו מתחילתו ונשבר קמיפלגי:

נתנו על פי הבור - תנורים שלהם עשוין כקדירות גדולות ואין להם שולים ומושיבו לארץ ומדביק טיט סביבותיו לעשותו עב שיחזיק חומו והיא קרויה טפילה והיא מגעת לארץ. ומתוך כך הבל שלו קיים ואם נתנו על פי הבור או על פי הדות שהיא כעין בור אלא שהבור בחפירה והדות בבנין ונתן שם אבן בינו לבין דופן הבור לדוחקו שלא יפול ויהא עומד באויר:

ר' יהודה אומר - אם דופנותיו למעלה קרובים לדופני הבור שלא הוצרך לתת בינתים אלא אבן דקה ואין אויר ניכר בין דופני התנור לדופני הבור שיעכב את היסק התנור אלא יועילו לו דופני הבור להחזיק את חומו ושוליו קרובים לשולי הבור שאם מסיקין אותו מלמטה שעושין האור בבור והתנור ניסוק מלמעלה בתוכו מאור דרך שוליו או שהתנור בתוך חלל הבור באויר וההיסק עולה סביב דופנותיו וניסוק כגון שקצר מלמטה ורחב מלמעלה או הבור רחב מלמטה ופיו קצר טמא:

ואם לאו - אלא נסוק כשאר תנורים מתוכן טהור כדמפרש טעמא דבעינן מחוסר נתיצה שיהא קרוב להיות מחובר וכי אינו קרוב לארץ אין לך תנור נתוץ מזה ואין לך לקיים בו תנור וכיריים יותץ דנתיצה לא שייכא אלא בבנין מחובר וכשאין מחובר שבירה שייכא ביה:

טמאים הם וטמאים יהיו לכם - דכפל ביה קרא רבויא הוא שאע"פ שאינו מתוקן כל צרכו:

ההוא לאידך גיסא - האי יותץ לאו לאגמורי קולא אתא ולמימר דאי ליכא לקיומי ביה נתיצה כגון זה שאינו בנוי ומחובר וממילא הוא נתוץ דליהוי טהור דהדר תנא ביה קרא

וטמאים יהיו לכם לרבויי אלא לאגמורי חומרא אתא דלא תימא כל התנורים העשויים כהלכתן ומחוברים לארץ הרי הן כשאר בתים וכקרקע דמי הואיל וחברן ולא לקבל טומאה קמ"ל יותץ דאע"ג דשייכא ביה לשון נתיצה כלומר דמחובר הוא טמא וכ"ש דמחוסר נתיצה:

בהיסק ראשון - שלא הוסק מעולם והיסק ראשון שנחלקו בו דההוא משוי ליה כלי כדתנן במסכת כלים (פ"ה): איזהו גמר מלאכתו משיסיקנו לאפות בו סופגנין בההיא פלי"ג ר' יהודה ואמר דאינו ראוי ליעשות כלי:

אבל בהיסק שני - שמתחלה נעשה כשאר תנורים מחובר לארץ או לאבן עב והוסק שם ונעשה כלי וסוף נטלו משם ונתנו על פי הבור וכאן נטמא מודה ר' יהודה דאיתרבאי מוטמאים יהיו לכם:

ואפילו תלוי בצואר גמל - אא"כ חלקו כדין טהרת תנור שצריך לשבור אף את חרסו ואינו נטהר בנטילתו שלם ממקומו:

אמר עולא היסק ראשון לרבנן - דאמרי מריבוי דקרא ואע"ג דאין הבל שלו מתקיים יפה מקבל טומאה לא תימא נתנו ע"פ הבור דוקא אלא אפילו תלאו בצואר גמל והוסק שם היסק ראשון טמא:

מתקיף לה רב אשי - אדרבא דאוקי פלוגתא דטלטול שברי תנור ישן דלעיל בשברים דכי האי תנור דהוא גופיה לר' יהודה לאו מנא הוא:

כדאמרן מעיקרא - בעושין מעין מלאכה ולא מעין מלאכתן ושברי תנור מעליא קאמר ודקשיא לך אמאי נקט תנור ליפלוג בשברי כלי בהאי איצטריכא ליה ובעושין קצת מעין מלאכת אפייה כגון מעשה טפקא רעפים שקורין טובל"ש שמסיקין אותם ואופין בהן כך שברים אלו רחבים ומיהו אין להן תוך להסיקם מבפנים אלא מבחוץ כרעפים ולאו משום דבעי רבי מאיר מעין מלאכתן אלא משום דרבי יהודה נקט לה:

ור"מ לדבריו דר' יהודה - נקט תנור וקאמר לדידי אפילו עושין מעין מלאכה כדאמר במתניתין:

מעומד - בתנור אופין מעומד שהפת דבוקה בדופני התנור ועומדת ואינה מוטלת בשכיבה ע"ג שוליו כרעפים שהן שוכבות על רחבן:

כיסוי דתנורי דמתא מחסיא - כיסוי תנור של אותו מקום לא היה להן בית אחיזה תנור מפני שפיו למעלה יש לו כסוי שלא יצא הבל שלו לאחר שהדביק בו הפת מכסהו:

מתני' האבן שבקירויה - דלעת יבישה חלולה וממלאין בה מים ומתוך שהיא קלה אינה שואבת אלא צפה ונותנין בה אבן להכבידה:

אם ממלאין בה ואינה נופלת - שקשורה יפה לפי הקירויה שויא כלי:
ואם לאו - הרי היא כשאר אבנים ואין מטלטל את הקירויה דשויא בסיס לאבן שנושאתה:

דף קכה:

זמורה - של גפן:
שהיא קשורה בטפיח - פך ששואבין בו מן הבור או מן המעין:
ממלאין בה - דשויא כלי להך זמורה:
ותלוי - שאינו נגרר בארץ שהחבל שהוא קשור בו אינו מגיע לארץ:
אין פוקקין בו - דמיחזי כמוסיף על הבנין:
בין כך ובין כך - בגמרא מפרש לה:
גמ' תנן התם - לקמן בהאי מסכתא:
האבן שעל פי החבית - והוצרך ליטול מן היין שבתוכה:
מטה - החבית על צדה והיא נופלת:
לא שנו - דמותר לטלטל החבית והאבן עליה דקתני ואם היתה בין חביות שירא להטותה שם שלא תפול האבן על החבית שבצדה מגביה ומטה על צדה והיא נופלת:
בשוכח - האבן עליה שלא במתכוין:
אבל במניח נעשית - החבית בסיס לאבן שהיא דבר האיסור ואין מטלטל את החבית:
ורב יוסף א"ר אסי - לקולא אמר ר' יוחנן לא שנו דהוצרך להטות את החבית ולא ניתן לטלטל האבן להדיא:
אלא בשוכח - דלא נתכוין לעשותה כלי:
אבל במניח נעשה - האבן כיסוי לחבית ומגלה אותה כדרכה:
אשמעתין - על שמועה שלי שאמרתי במניח אין האבן נעשה כלי:
ממלאין בה - אלמא אבן נעשה כלי:
דהדקה - שקשרה יפה:
ואם לאו אין ממלאין - ולא אמרינן נעשה כלי בהנחה בעלמא וקשיא לדידי דאמרי לעיל במניח נעשה כיסוי לחבית:
ולא היא - לא קשיא לי דהתם הואיל ובלא קשירה לא חזיא למלאות דהא נפלה והאי לאו הדקה בטולי בטלה מתורת כלי גלי דעתיה דלא חשיב ליה אבל כיסוי חבית הנחה משויא ליה כלי:
ואזדו לטעמייהו - ר' אמי ור' אסי:
נדבך של אבנים - אבנים סדורות ומוקצות לבנין:

מאי אמר להו - מאי מעשה הצריכן לרבי יוחנן:
צאו ולמדום - סדרו אותם והשיבום כדי שלא נצטרך ליגע בהם למחר לפי שאין הזמנה במעשה [כל דהו] מועלת לאבן לעשותה כלי ור' אמי לטעמיה דאמר לעיל אין אבן נעשית כלי בהנחה:
למדום - כדאמרי' במו"ק (דף יב.) עושה להם למודים לסדר נסרים על פי הבור:
ושפשפום - מן הטיט שיהו נאות לישב ולמחר תלמדום דבמעשה כל דהו נעשה כלי:
סואר של קורות - הוה ולא אבנים:
סואר - סדר של קורות חדשות שמסדרין אותן לבנין כדי שלא יתעקמו:
גשוש - עץ ארוך שמגששים בו המים לפני הספינה לידע שהוא בעומקו שתוכל ספינה להלך בהן:
קפיד עליה - שלא יתעקם ומייחד ליה מקום ומקצה ליה בידים ואפי' לר"ש אסור לטלטלו דמוקצה מחמת חסרון כיס אפי' ר"ש מודה:
שאינה קשורה לא - ואפי' יש עקמומית בראשה כעין מזלג שראוי לתלות בה טפיח ולמלאות וחישב עליה:
שגדרן לעצים - שחתכן להיסק:
צריך לקשור - מע"ש:
באביה - בגפן:
והא קא משתמש במחובר - ואפילו קשורה מבעוד יום ליתסר:
למטה מג' - סמוך לקרקע וכגון לשאוב מן המעין שאינו עמוק ומותר להשתמש באילן למטה מג' כדאמרי' בפרק בתרא דעירובין (דף צט:) היו שרשיו גבוהין מן הארץ ג' לא ישב עליהם:
גזירה שמא יקטום - שמא למחר תהיה לו ארוכה ויקטמנה מתוך שהיא רכה ונוחה לקטום ונמצא עושה כלי וחייב משום מכה בפטיש אבל בחריות לישיבה ליכא למיגזר הכי הלכך במחשבה סגי:
שאין עושין אהל עראי - לפרוס מחצלת על ד' מחיצות או על ד' קונדסים להיות צל לאהל מן החמה ודוקא גג אבל מחיצה לאו אהל הוא ושרי לפורסה לצניעות כדאמרי' עירובין (ד' צד.) בעובדא דשמואל ופקק החלון דמתני' משום דבנין קבוע הוא ומיחזי כמוסיף על הבנין:
להוסיף - כגון שהיה מחצלת פרוסה עליהן וכרוכה ונשאר בה אויר ולמחר פושטה דומיא דפקק דמוסיף בעלמא הוא:

דף קכו.

בין קשור כו' - כלומר אפילו קשירה לא צריך:
והוא שמתוקן - מוכן מאתמול לכך:
א"ל ר' ירמיה - אמאי פשיט ליה מר לקולא:
לימא מר - דלא פליגי רבנן אלא אתלויה דרבי אליעזר בעי קשור ותלוי ואפילו קשור אם ראשו נגרר לארץ חשיב ליה רבי אליעזר כשומטו מן הקרקע ובונה בו לכתחלה ורבנן אמרי ליה בין תלוי בין נגרר פוקקין בו ובלבד שיהא קשור:
דאמר רבה בר בר חנה - בתלייה הוא דפליגי ולא בקשירה דמדמי לה לפלוגתא דנגר הנגרר והתם לדברי הכל קשור בעינן:
נגר - יתד שתוקעין בחור שבמפתן ונועלין בו את הדלת:
הנגרר - כדמפרש שקשור בדלת אלא שראשו נגרר לארץ:
נועלין בו במקדש - דכיון דקשור בו מיוחד ועומד לכך וכבר נבנה בנין זה מבעוד יום ואין בו אלא גזירת שבות מדבריהם ואין שבות במקדש:
והמונח - שאינו קשור כלל אלא כשהוא שומטו מן החור מניחו ע"ג קרקע הלכך כשתוקעו בשבת בונה הוא ואיסורא דאורייתא הוא אף במקדש:
המונח מותר במקדש - דכיון דמתוקן מאתמול להכי לאו בונה הוא:
שקשור ותלוי - ראשו העליון אבל ראשו התחתון מגיע לארץ:
מאן תנא נגר הנגרר - אסור דבעי תרתי:
ר"א היא - דאמר גבי פקק החלון תרתי בעינן מכלל דר' יהודה כרבנן אלמא רבנן קשירה בעו:
כי האי תנא - דאפי' קשירה לא בעי כרבן שמעון בן גמליאל דאמר מתוקן בהזמנה בעלמא ואע"פ שאינו קשור:
שהתקינו - שהזמינו:
אמר רב יהודה גרסינן ולא גרסינן ואמר:

דף קכו:

שיש להן בית אחיזה - בית יד:
ה"ג ואמר רב יהודה והוא שיש תורת כלי עליהן - שהכיסוי ראוי לתשמיש עצמו הוא דניטלין בשבת ואם אין תורת כלי עליו לא אמרינן כיסוי כלי הוה כלי ודלתות שידה תיבה ומגדל דתנא מתני' נוטלין יש תורת כלי עליהן דראויין לישב עליהן ולתת עליהן

מזונות לקטן ולקמן מפרש אמאי בעינן בית אחיזה הואיל ותורת כלי עליהן אלמא לרבי יוחנן מידי דליכא תורת כלי עליו לא מטלטלין והאי קנה מאי תורת כלי עליו איכא אי משום דפותח ונועל בו אין זו תורת כלי עליו אלא תורת בנין:

וכ"ת הכא נמי דאיכא תורת כלי עליו - שראוי להפך בו זיתים או לפצע בו אגוזים:

(**תורת כלי עליו** - אפי' אינו ראוי לדבר אחר):

סבירא ליה כוותיה בחדא - דמתוקן ואע"פ שאינו קשור:

ופליג עליה בחדא - דבעי תורת כלי:

הלכה כרבי אליעזר - דבעינן קשור ותלוי:

מדבריהם למדנו - בפ' בתרא בימי אביו של ר' צדוק ובימי אבא שאול בן בטנית שפקקו את המאור בטפיח וקשרו את המקידה בגמי לידע אם יש בגיגית פותח טפח והתם מפרש לה וקתני מדבריהם למדנו:

שפוקקין - את המאור בדבר שאינו קשור ותלוי:

וקושרין - קשר שאינו של קיימא לכתחלה:

ומודדין - מקוה ומטלניות:

מאי דעתיך - דמותבת לרבי יצחק נפחא מהא מצי לשנויי לך הא מני רבנן היא ואי משום דקתני לה סתמא מותבת ליה דמדסתם לן כרבנן הלכתא כותייהו:

נגר הנגרר נמי סתמא - קתני לה וסתם לן בהא כרבי אליעזר דאסור:

מעשה רב - למילף מיניה דכיון דסמיך למיעבד עובדא לקולא ש"מ הלכתא היא:

מתני' בכיסוי קרקע - כגון כיסוי בור ודות דהוי כבונה אי לאו דמוכחא בית אחיזה דילה דלמשקיל ואהדורי עביד:

גמ' א"ר יוחנן והוא שיש תורת כלי עליהם - דכיסויין הללו חזו לתשמיש דעלמא אבל כיסוי כלי לא אמרינן כלי הוא:

ודכ"ע - משום דאוקמא ר' יוחנן בשיש תורת כלי עליהן איצטריכא ליה למימר דכי פליגי רבנן בכלים דחברינהו בארעא פליגי דאילו כלים דעלמא אע"ג דלית להו לכיסוייהן בית אחיזה מיטלטלי דכיון דבאיכא תורת כלי עליהן קיימי מה לי איכא בית אחיזה מה לי ליכא בית אחיזה אלא בכיסוי כלים המחוברי' לקרקע כגון תנור וכירים הוא דפליגי משום דדמו במקצת לכיסוי בור ודות וגזרינן הני אטו הני:

מתני' מפנין - אם צריך למקומן להושיב שם אורחים להסב בסעוד' או תלמידים לדרשה ולא חיישינן לטרחא דשבת:

אבל לא את האוצר - מפרש בגמרא:

מפנין תרומה טהורה - כלומר ומהו מפנין דבר הראוי כגון אלו תרומה טהורה דחזי לבהמת כהן אבל תרומה טמאה לא דאפילו לבהמת כהן לא חזיא בשבת דאע"ג דבחול חזיא כדתניא בכל שעה בפסחים (דף לב.) שאם רצה כהן מריצה לפני הכלב בשבת וביום טוב לא חזיא דזו היא ביעורה מן העולם או להיסק או לבהמה ואין מבערין תרומה טמאה וקדשים טמאין ביום טוב כדתנן (לעיל דף כג.) ואין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב ואוקימנא טעמא משום דאין שורפין קדשים ביום טוב:

לוף - מין קטניות שאינו ראוי חי אפילו לבהמה:

לעורבין - כגון עשירים שמגדלין עורבין לגדולה:

זרדים - מין קנים הם שמזרדים כשהן רכים ואוכלים אותם:

גמ' ארבע מחמש - אם לא היה שם אלא כשיעור ה' קופות לא יפנה אלא ד' מהם שאסור לגמור את האוצר דילמא חזי גומות בקרקעיתו ומשוי להו:

מאוצר גדול - ואם יש הרבה אין מפנין אלא חמש דחיישינן לטירחא:

מאי אבל לא את האוצר - שלא יגמור את האוצר לא מצית אמרת דהא מרישא שמעינן ארבע וחמש:

תחלה - אם לא התחיל בו להסתפק ממנו כבר למאכלו או למאכל בהמתו דאם כן הוה ליה מוקצה ומתניתין רבי יהודה היא:

דף קכז.

כדאמרי אינשי - חשבון קטן תחילה ואם יצטרך ליותר יפנה יותר משום הכי נקט ד' ברישא והדר חמשה וה"ה אפילו טובא:

שלא יגמור - משום אשוויי גומות:

ברגלו - מפנה ברגלו לכאן ולכאן דרך הליכתו דלא הוי טלטול:

תבואה צבורה - מוכחא מילתא דהוקצה לאוצר:

להסתפק - להאכיל לבהמתו אסור דברי ר"ש ור' אחא כו':

כלפי לייא - כנגד היכן פונה הדבר הזה האמור להיפך ר"ש מתיר מוקצה בכל מקום וכאן הוא מחמיר:

לייא - היכן כגון חצבי לנהרא כגני לייא דברכות (דף נח.):

לתך - אבל בציר מהכי לאו אוצר הוא:

לתך - חצי כור הוא ט"ו סאין:

בד' וה' קופות אין טפי לא - בקופות עצמן הוא יפנה וימלאם אם ירצה או שק בכתפו שיעור קופה בפעם אחת אבל טפי להלך יותר מה' פעמים כגון לפנות בכלים קטנים וירבה בהילוך לא:

למעוטי בהילוכא עדיף - ואע"ג דאפושי משוי הוא:

או דילמא מעוטי משוי עדיף - ואם בא לפנות בכלים קטנים כשיעור ה' קופות מותר ולרב חסדא קבעי לה דאמר ה' דוקא:

בי' ובט"ו - קס"ד אקופות קאי לומר שמפנה בקופות קטנות וירבה בהילוך:

אכדין קאי - ולא פליגי והכי קאמר בי' בט"ו יפנה באותן ה' קופות:

הא דמשתקלי חדא חדא בקופה - הך דתניא ד' וה' ולא נחת למניינא דכדין איירי בכדין גדולים דמשתקלי חדא בקופה והך דתנא בי' וט"ו איירי בכדים בינונים ובכדין קטנים עשר כדמשתקלי תרי תרי בקופה ט"ו כדמשתקלי תלתא תלתא בקופה דקטנים:

כי דקורי דהרפניא - בכדין של הרפניא:

איבעיא להו - אליבא דרב חסדא:

דחוק לתלמידים - שאין מקום לתלמידים להושיב:

ועימר - פנה את העומרים וכרמלית הואי ובפחות פחות מד' אמות:

ת"ש ועימר רבי - אלמא חד גברא פנינהו:

רבי בנפשיה עימר - בתמיה וכי אורחיה דנשיא בהכי:

כהשכמת ביהמ"ד - מדשוי להו במתני' כי הדדי:

מהשכמת בית המדרש - דתנא דידן אקדמה ברישא:

אל נא תעבור - והניחו והלך לקבל האורחים:

ועיון תפלה - לכוין בתפלתו:

דף קכז:

ה"ג הני נמי בהני שייכי - הכנסת אורחים וביקור חולים היינו גמילות חסדים ועיון תפלה היינו בכלל גמילות חסדים דכתיב (משלי י"א:י"ז) גומל נפשו איש חסד השכמת בית המדרש וגידול בנים לתלמוד תורה היינו תלמוד תורה דן את חבירו לכף זכות בכלל הבאת שלום דמתוך שהוא מכריעו לזכות ואמר לא חטא לי בזאת אנוס היה או לטובה נתכוון יש שלום ביניהן ורבי יוחנן לפרש לך אתא דבכלל ג' דמתניתין איתנהו להנך ו' ואיכא נמי לכבוד אב ואם ורבי יוחנן לא פליג עליה:

בפחי נפש - בדאבון נפש:

מוחכרת - שנותנה לחברו בכך וכך כורין לשנה:

כל היכא דאמרינן מעשה בחסיד אחד או רבי יהודה בן בבא או רבי יהודה ברבי אלעאי:
ריבה - נערה:
שאינו בדוק לרבי - שאינו מכיר במדותיו לסמוך עליו ולהניחה אצלנו:
מטרוניתא - נכרית:
דבר מלכות - וצריך להעלימו:
צינורא - רוק וגזרו על הנכרים שיהיו כזבים לכל דבריהם:
מאכילין לעניים דמאי - לא אסרוהו עליהם מפני שצריכים לחזר על פתח ע"ה וסמכו על שרוב עמי הארץ מעשרין:
אכסניא - חיל של מלך ישראל ומטילו על בני העיר לפרנסן:
שניטלה תרומתו - קס"ד תרומת מעשר שהלוי נותן לכהן וכ"ש תרומה גדולה שיש על ישראל להפריש והפרישו קודם שנתן המעשר ללוי:
שהקדימו בשבולין - לתרומה ישראל היה לו להפריש תרומה גדולה תחילה דכתיב (שמות כב) מלאתך ודמעך לא תאחר מלאתך אלו בכורים מכאן שהמקדים תרומה לבכורים לוקה ודמעך זו תרומה שאם הקדים מעשר לתרומה לוקה והנ"מ משנתמרח בכרי לוקה אם הקדים מעשר לתרומה אבל הקדים למעשר קודם לתרומה בשבלים אינו לוקה:
והרמותם ממנו - בלוים כתיב גבי תרומת מעשר:
מכל מתנותיכם וגו' - נמי בלוים כתיב גבי תרומת מעשר וקאמר את כל תרומת ה' כל משמע כל צד תרומה שבו:
האי - דנתמרח:
אידגן - וחלה עליו חובת תרומה כדכתיב (דברים י"ח:ד') ראשית דגנך הלכך כי שקלה לוי בעי אהדורי לכהן תרי ממאה שבו ברישא והדר אחד מעשרה:
דמריר - שהוא מר:

דף קכח.

שלא ניטלה תרומתו - קא סלקא דעתך שלא ניטלה תרומת מעשר שלו:
אסימון - שאין עליו צורה:
חצב - עשב שמשתרש בעומק כנגדו ואין שרשיו מתפשטין ובו תיחם יהושע את הארץ לישראל:
נעמיות - בנות היענה:
יטלטלו - ראוי הוא להיות לו פילין ולהאכילן:

על מכותיהן - בשבת ולא גזר משום שחיקת סממנין:
שכן דרכן לסוך - בלא מכה הלכך. לאו מוכחא מילתא דלרפואה:
התקינן - הזמינן:
אסור לטלטלן - ואפילו הזמינם למאכל בהמה דטירחא היא:
סיאה אזוב וקורנית - לקמיה מפרש לה:
הכניסן לעצים - לייבשן:
שלא יקטום בכלי - כדרך חול כדאמרן (לעיל דף עד:) האי מאן דפרים סילקא דמי לטוחן. במילתיה דרבי יהודה גרסינן מולל ואוכל ובלבד שלא ימלול בכלי הרבה וחכמי' אומרים מולל בראשי אצבעותיו ובלבד שלא ימלול בידו הרבה כדרך חול כך מצאתי בתוספתא דרבנן מחמרי דבכולי ידא אסור אלא בראשי אצבעותיו ומהו מולל כגון אם בא לאכול הזרע מולל השרביטין שהזרע בתוכם:
וכן באמיתא - לקמיה מפרש מאי אמיתא:
פיגם - רוד"א:
ניניא - מינטא"י:
צתרי - שדריא"ה לוי"ה ל"א פוליאול:
אברתא - אישני"א:
חשי - שדריא"ה וללשון הראשון לא פורש:
בשר תפל - שאינו מלוח ומאן דגריס תפוח היא היא:
מותר לטלטלו - דלית ליה מוקצה בטלטול:
במוקצה לאכילה סבר לה כר' יהודה - כלומר באיסור מוקצה לענין אכילה סבר לה כרבי יהודה דאסר לאוכלו ובאיסור מוקצה לטלטול סבר לה כרבי שמעון:
בר אווזא - שחוט:
משמשא לטולא - שלא יסריח:
ואמר להו רב חסדא חסרון כיס חזינא הכא - שאתם מניחים אותה בשמש ומתחמם וסלקוהו על פיו מחמה לצל:
באומצא - כשהוא חי אוכלין אותו. בלא מלח:
דג תפל אסור לטלטלו - דאינו ראוי לכלום ולכלבים לאו דעתיה למישדייה אבל מליח נאכל חי על ידי מלחו:

דף קכח:

בשר תפוח - מסריח:

לחתול - לא מזיק ליה ארס דנחש שאף הנחשים היא אוכלת:
מפני הסכנה - שמא ישתה אדם מהם:
מתני' כופין סל בפני האפרוחים - אשמעינן דכלי ניטל לדבר שאינו ניטל בשבת ורבי יצחק משני לה בפ"ג בצריך למקומו:
שברחה - מן הבית:
דוחין - בידים:
מדדין עגלים - אוחז בצוארו ובצדדין וגוררו ומסייעו ומנענע לו ברגליו:
אשה מדדה את בנה - אוחזתו בזרועותיו מאחוריו ומסייעתו והוא מניע רגליו והולך:
שנוטל אחת ומניח אחת - שהתינוק מניע את רגליו כשמניח אחת מגביה אחת:
אבל גורר אסור - מפני שנושאתו:
גמ' ואי לא כגון שהמים עמוקין:
והא קמבטל כלי מהיכנו - דמשהניחם תחתיה אין יכול לטלטלן דדומה לסותר בנין מדרבנן:
צער בעלי חיים דאורייתא - שנאמר עזוב תעזוב עמו ואיכא מאן דדריש טעמא דקרא משום צער בעלי חיים באלו מציאות (ב"מ דף לב:):
מדדין לא - שלא יהא אוחזה בגפיה ורגליה נוגעין לארץ ומוליכה:
דמקפיא נפשה - מגבהת עצמה מן הארץ ונמצא זה מטלטל אבל אווזים כשאוחזין בגפיהן הן מהלכין ברגליהן ומיהו ברה"ר לא משום שמא יגביה מן הארץ ונמצא נושאן דסתמא כרבנן דפליגי עליה דרבי נתן בהמצניע (לעיל דף צד.) גבי המוציא חיה ועוף בין חיין בין שחוטין חייב והאשה מדדה את בנה אפילו ברה"ר דאי נמי מגביה ליה חי נושא את עצמו דהכי מוקמינן התם דבאדם מודו רבנן לרבי נתן:
מקפיא - כגון אקפו ידיכו דחגיגה (דף טז:):
אין עוקרין - רגליה לגמרי מן הארץ דמוקצה. היא לטלטלה:
דדויי מדדינן - אוחזה בשני צדדיה בידו ומדדה והוה טלטול טפי מדחייה שדחפה מאחריה:
סיפא - דקתני דוחין אבל לא מדדין:
אתאן לתרנגולת - ורישא בשאר עופות:
לכבשינהו לכרעיה בארעא - כדי שיתכפלו ולא יוכל להתחזק עליהן:
אי נמי לידלינהו - יגביהנו שלא. יהו רגליו נוגעות לארץ:
מתני' מסעדין - מפרש בגמרא:
חכמה - מילדת:

אין מילדין את הבהמה ביום טוב - דאיכא טרחא יתירה:
אבל מסעדין - אותה בי"ט:
ומיילדין אשה בשבת - ואין צריך לומר שמסעדין וכל שכן ביום טוב:
וקושרין הטיבור - של ולד שהוא ארוך שאם לא יתקשר ויכרך בשום דבר יצאו מעיו אם יגביהו התינוק:
גמ' דוחק - בבשר של בהמה לפנים שיהא הולד בולט לחוץ:
ונופח לו בחוטמו - שנחיריו סתומין לו ברירין:
ונותן דד - של אמו בתוך פיו:
מרחמין - מאהבין את ולדה עליה:
בול של מלח - מלא אגרוף דכייב לה וזוכרת צער לידה ומרחמה את הולד אם רחקתו:
מי שליא - שורין את השליא במים:
לא מרחקה - אין דרכה לרחק:
מביאה לה שמן - דרך רה"ר:
ביד - בכפה ולא בכלי דכמה דאפשר משנינן:
בשערה - סכה שערה שמן וכשבאה אצלה מקנחתו ואין כאן חילול שבת כיון שאין דרך הוצאה בכך:
פשיטא - דהא פקוח נפש דוחה שבת:
תיפוק ליה משום סחיטה - למה לא הביאה לה בכלי שלא תחלל שבת בהוצאה הכא נמי הא קמחללה בסחיטה:
אין סחיטה בשיער - שהוא קשה ואין בולע:
דרך שערה - כורכת הכלי בראשה בשערה:
חיה - יולדת:
קבר - בית הרחם:

דף קכט.

צריכה אני - לחילול:
בין שאמרה אין צריכה אני - וחברותיה אומרות שהיא צריכה מחללין:
באגפיה - בזרועותיה שאינה יכולה להלך:
חיה ג' ימים וז' ימים ול' יום - הוזכרו בה לחילוק הלכות חילול שבת ל' מז' עד השלמת ל' וכן ז' מג' עד השלמת ז':
כל צרכי חולה - והא חיה עד ל' יום סתמא חולה היא:

דבר שאין בו סכנה - חולה שאם לא יעשו לו רפואה זו אין מסוכן למות ומ"מ צריך הוא לה:
אומר לארמאי ועושה - אבל דבר שיש בו סכנה ישראל עצמו עושה לו:
לטבילה - עד ל' יום לא תטבול מפני הצינה:
שאין בעלה עמה - והיא טובלת לטהרות:
בעלה מחממה - לאחר טבילה בתשמיש והגוף מתחמם מן הגוף:
מדורה - היסק גדול:
הקיז דם - וכ"ש חולה:
צלחו ליה תכתקא דשאגא - לא מצאו עצים מוכנים להיסק ביום הקזה וצוה ובקעו כסא של תדהר שהוא מעולה בדמים:
פתורא דיונה - מין ארז הוא ורבינו הלוי אמר בוי"ש:
רבא צלחו ליה שרשיפא - ספסל:
ויקח מנעלים - שאין לך ביזוי מן המהלך יחף בשוק:
(**מאי**) **צרכי סעודה** - (צרכי) סעודת הקזה:
ביומא דמלתא - דהקזה:
דטחלי - טחול סומקא חלף סומקא:
עד דנפיק תיהי - הריח:
מאוניה - מאזניו מריחין היין:
עד דקפי טחליה - טחול שלו צף ביין:
מריבדא דכוסילתא - נקבי כלי האומן שבבשרו פלימ"א:
בר תלתא טרפי - בן ג' שנים שטענה אמו משנקלט ג' עלין חדשין:
לרבנן - לתלמידיו:
אמרו נחמן איקלע לגבן - הרבו בסעודה כאילו אני סועד אצלכם:
בר מההיא ערמה: דמפרש ואזיל:
ולא אפשר ליה - לקנות יין:
לשקול זוזא מכא - זוז רע ופחות שאינו יוצא בהוצאה:
וליזיל לשב חנותא - ודרך הלוקחים לטועמו תחלה שיהא טוב ויטעום וכשיתן לו הזוז והחנווני ימצאנו רע ולא יקבלנו והוא ילך לחנות אחרת ויעשה כן:
ואי לא - דאין לו זוז רע:
ולישוף משחא בצידעיה - ברקתו והתמרים והשומן מחממין אותו:
בישא מי הוה טבא - חום השמש שהוא קשה לאדם כלום מטיב לו:

היכא דכריך זיקא - אינדרו"ן שיש בו חלונות והרוח נכנסת בהם נכרכת ומתגלגלת באינדרו"ן:
דילמא שפי ליה אומנא - מריקו מדמו כמו השופה יין לחבירו (ב"מ דף ס.):
ומוקי ליה ארביעתא - לא הניח בו דם אלא כדי חייו דהיינו רביעית והדר אתי ליה זיקא ושייף ליה מדם הנותר בגופו ומחסרו משיעורו ומסתכן:
שב לביני ואריחא - עובי החומה ז' לבינים מוטלין לרחבן זה אצל זה דכל לבינה ג"ט ואריחא אריח חצי לבינה טפח ומחצה:
ארגיש בנפשיה - הרגיש בעצמו שהוא נחלש:
חסר חד אריחא - החומה היתה חסירה מעוביה אריח:

דף קכט:

בדבר אחר - חזיר:
קשה לדבר אחר - צרעת שהחזירים מנוגעים הם כדאמרינן בקדושין (ד' מט:) י' קבים נגעים ירדו לעולם תשעה נטלו חזירים:
אכל ועמד - מהר לעמוד פתאום אחר שאכל שובעו:
פורסא דדמא - זמן הקזה כמו בפרוס הפסח:
בין הפרקים - פירקי שנותיו כגון לאחר מ' שנה:
ימעט - בהקזה לא יקיז בכל חדש אלא לב' חדשים:
ובין הפרקים יחזור וימעט - לאחר ששים יקיז לג' חדשים לפי שאין כחו עליו ואין דמו חם וגופו מצטנן כשמחסר דמו:
שב"ד של מעלה ושל מטה שוין - אדם נדון בכל יום וב"ד יושבין בעיירות בב' ובה' מתקנת עזרא ואילך (ב"ק ד' פב.) וכיון דיום הדין ופקידה היא עונותיו נזכרים:
דקיימא ליה מאדים בזווי - שמזל מאדים משמש בו בשעות זוגות ומזל מאדים ממונה על החרב ועל הדבר ועל הפורעניות והזוגות קשין שהן רשות לשדים כדאמר בפסחים (ד' קי:) והפורעניות מוכנין שצ"מ חנכ"ל סדר השעות כשנתלו המאורות והמזלות שעה ראשונה של ד' בשבת שימש שבתאי ובשניה צדק ואחריו מאדים ואחריו חמה ואחריו נוגה ואחריו כוכב ואחריו לבנה נמצאו ז' המזלות לז' השעות וחוזרים חלילה לעולם נמצא בסדר זה לעולם סימני מזלות המשמשין בתחלת לילי השבוע כצנ"ש חל"ם מוצאי שבת שעה ראשונה שלו כוכב תחלת ליל שני צדק וכן בסדר הזה וסדר תחלת סימני הימים חל"ם כצנ"ש שעה ראשונה של אחד בשבת חמה ושל שני בשבת לבנה ושל

שלישי בשבת מאדים נמצא מאדים חוזר בו חלילה בשעה שמינית ביום והיא זוגות אבל שאר ימים אין מאדים בזוגות שלהם אם לא בלילה ובלילה אין דרך להקיז:

מעלי שבתא נמי קיימא מאדים בזווי - שהרי שעה ראשונה של יום נוגה לפי הסדר של חל"ם כצנ"ש תחלת הימים וכיון שתחלתו נוגה וסדר הליכתן שצ"ם חנכ"ל נמצאו מתחילין לחזור חלילה בשעה רביעית נמצא מאדים בשעה ששית:

כיון דדשו ביה רבים - הורגלו בו מפני דוחקן שיהיו קרובים לסעודת שבת ואמרינן בפירקין דלעיל (ד' קיד:) כבוד שבת בדגים גדולים ובמסכת ע"ז (ד' כט.) אמרינן שני לדם דג:

ארבע דהוא ד' - ד' בשבת שהוא ד' לחדש או ארביסר לחדש או כ"ד לחדש כולהון קשה להקזה:

ד' דליכא ד' בתריה - שאין ד' ימים עד סוף החדש ואיכא דאמרי דליכא ד' בשבת בתריה באותו חדש ואינו כן:

ה"ג ר"ח ושני לו חולשא שלישי לו סכנתא:

אכל חטה והקיז דם לא הקיז אלא לחטה - שהאוכל מכביד את האדם והקזה שאחר אכילה אינו מועיל אלא לאותו כובד:

וה"מ - במקיז לרפואה:

אבל אקולי - מי שיש לו דם המכביד עליו אפי' לאחר אכילה מקיז ומיקל:

מאה רישי בזוזא - כלומר אם יהיו בזול מאד קנה ראשי בהמה ואם לאו אל תקח שאינן בריאין לאכול:

מאה קרי - דלועין:

מאה שפמי - כמו על שפם (ויקרא יג) גרויינו"ן בלעז שפתים של בהמה:

יומא דמפגרי ביה רבנן - שהיו התלמידים מתעצלין מלבא בבית המדרש קרי ליה יומא דשפמי כלומר היום הזה אבד לו ואין בו תועלת:

וטומנין את השליא - כדמפרש רשב"ג שהיא רפואה להתחמם הולד:

ספוגין של צמר - צמר מנופץ:

של שני תינוקות - תאומים וקשורין טבורן זה בזה:

משום דמנתחי מהדדי - זה אילך וזה אילך ונמצאו מסוכנין:

בפרשת תוכחה - שהוכיח יחזקאל לישראל את חסדי הקב"ה שעמהן:

תוכחה - לשון לכו ונוכחה (ישעיהו א':י"ח) להתווכח ולהודיע מי הוא שסרח על שכנגדו:

למשעי - לטוח ולהחליק בשרו:

שמולחין - ובשרו מתקשה:
מלפפין - אנמליו"ן בלע"ז ולאו היינו אסובי ינוקא דאמרן לעיל בפרק כל הכלים (דף קכג.) דהא שמעינן ליה לרב נחמן דאסר אלא לפופי בעלמא כמו שעושין בחגורות ופסיקיאות:

דף קל.

מתני' רבי אליעזר אומר אם לא הביא כלי - איזמל למול את התינוק וקאי אמתניתין דפרקין דלעיל דסליק מיניה וכל צרכי מילה עושין בשבת:
מגולה - בפני הכל ובגמרא מפרש אמאי מצריך ליה לגלוייה:
ובסכנה - שגזרו ארמאים על המילה:
מכסהו ע"פ עדים - שיעידו שאיזמל של מצוה הוא מביא ולא יחשדוהו:
כלל אמר ר"ע - נחלק על ר"א במכשירי מצוה שאין דוחין הואיל ואפשר לעשותן מע"ש:
[**ושאי אפשר לעשות מע"ש** - כגון] מילה עצמה שא"א לה ליעשות דזמנה ביום השמיני דוחה שבת:
גמ' טעמא דר"א - דאמר מגולה אין מכוסה לא:
משום חיבוב מצוה - להודיע שחביבה מצוה עליו שמחלל שבת עליה:
משום חשדא - שלא יחשדוהו שהוא נושא שאר חפציו וסיפא דמתני' דקתני ובסכנה מכסהו ע"פ עדים ודאי משום חשדא הוא אלא רישא מיבעיא לן דוקא מגולה קאמר אבל מכוסה ע"פ עדים שלא בשעת הסכנה לא ומשום חיבוב מצוה או לאו דוקא מגולה דטעמיה משום חשדא וה"ה למכוסה על פי עדים:
אי אמרת בשלמא הוא ותרי שפיר - היינו דמיקרו עדים אלא הוא וחד מי מיקרי עדים איהו לגביה נפשיה מי מיקרי עד:
ומשני שראוים להעיד במקום אחר - לעולם הכא עדות לא שייכא דלאפוקי מחשדא בעלמא הוא ואין כאן לא דיני ממונות ולא דיני נפשות שיהו שנים ומאי קרו להו עדים דאיכא גילוי מילתא ע"י השני ושנים קרו עדים בעדות אחריתי שאינו נוגע בה:
לעשות ברזל - לאיזמל של מילה:
היו אוכלין בשר עוף בחלב - כדלקמן:
רישבא - ציד עופות:
נאמר לא תאכלו כל נבלה ונאמר - באותו פסוק עצמו לא תבשל גדי משמע כל האסור משום נבלה נוהג בו איסור בשר בחלב:

שש אנכי על אמרתך - אמירה יחידה שקדמה לשאר אמירות והיא מילה שישראל עושין וששים עליה דכל שאר מצות אינן מוכיחות כל שעה כגון תפילין ומזוזה וציצית דאינן כשהוא בשדה וערום בבית המרחץ אבל זו מעיד עליהם לעולם כדאמרינן במנחות (דף מג:) בדוד שראה עצמו בבית המרחץ ונצטער אמר אוי לי שאני ערום מכל מצות כיון שנסתכל במילה נתיישבה דעתו:

בשמחה - שעושין משתה:

על עסקי משפחותיו - שנאסר להם קרובות:

מרופה - רפיא:

דא"ר ינאי תפילין צריכות גוף נקי - שלא יפיח אלמא לא זהירי בהו ושמעינן מינה דלא מסרו עליה אלא אלישע לבדו:

יקרו - פורייי"ר בלעז לשון יקרוה עורבי נחל (משלי ל) ולשון תנקר לא נעלה (במדבר טז):

את מוחו - שכנגד תפילין:

קסדור - ממונה:

מגינות עליהן - אינה נלחמת בחרטומיה אלא בכנפיה:

דף קל:

דרך גגות ודרך חצירות - שלא עירבו זו עם זו ואיכא איסורא דרבנן:

שלא ברצון ר"א ומחלוקתו - קאמר דר"א אפילו ברה"ר שרי ואינהו דאייתו דרך חצרות גלי אדעתייהו דאין מכשירי מילה דוחין שבת ושלא ברצון החלוקין עליו דאסרי דרך חצרות דהעמידו חכמים דבריהם דאיסור שבת אף במקום כרת:

אלא ברצון ר"ש - שמתיר אף לדבר הרשות:

דתנן ר"ש אומר אחד גגות כו' כולן - ואפילו הן של בעלים הרבה מטלטלי מזה לזה דלא אסרו מרשות לרשות אלא בתים:

קרפיפות - אם של בית סאתים הוא מטלטל בכולו ואם יותר ולא הוקף לדירה קרי ליה רשות אחת לגבי חבירו או לגבי חצר לטלטל ב' אמות בזה וב' אמות בזה להוציא ולהכניס מזה לזה:

ששבתו בתוכן - שכשקדש היום היו בתוכו ולא בתוך הבית דאילו שבתו כלים בבית לא מיבעיא היכא דלא עירבו בני בתי החצר דאפילו מבית לחצר לא יוציאו כלי הבית אלא אפילו עירבו ומטלטל מבית לחצר לא יוציאו כלי הבית מחצר זו לחברתה שלא עירבו עמה:

שלא נשתתפו בו - עירוב דחצירות במבוי קרי שיתוף:

מהו לטלטל - בתוכו בכולו כלים ששבתו בתוכו ולהוציא מן החצר לתוכו פשיטא לן דאסור וכן ממנו לחצר:

מה חצר אע"ג דלא עירבו - הרבה בתים שבחצר ביחד ואסור להכניס ולהוציא מבתים לחצר ומחצר לבתים:

מותר לטלטל בכולו - מה שנמצא בתוכו או בגדיו שהוציאן מן הבית לתוכו דרך מלבוש פושטן ומטלטלן בכולו לדברי הכל דג' מחלוקות הן בעירובין בפרק כל גגות לדברי ר' מאיר גגין רשות לעצמן ומטלטלין מזה לזה ואפילו של בעלים הרבה וחצרות רשות לעצמן לטלטל מזו לזו בלא עירוב כלים ששבתו בתוכם אבל לא מגגין לחצרות וקרפיפות רשות לעצמן ולדברי חכמים גגין וחצרות רשות אחת וקרפיפות רשות אחת ולדברי ר"ש כולן רשות אחת חוץ מן הבתים:

א"נ חצר אית ביה דיורין - כלומר עשויה להשתמש בה תדיר:

האי אין בו דיורין - שהדיורין בבתים הן והבתים פתוחין לחצירות וחצירות למבוי:

זמנין - פעם אחרת:

אשכחיה - רבי זירא לר' אסי:

שמותי הוא - ברכוהו כדאמרינן בהזהב (ב"מ דף נט:) ובתלמוד ירושלמי מפ' שמותי הוא מתלמידי שמאי היה:

וא"ר אושעיא - לאותן שהיה קשה עליהן מה ששמעו:

שאילית את רבי יהודה הגוזר - המל את התינוקות:

ואייתוהו מהאי רישא - שהיה התינוק בבית שבראש המבוי ואיזמל בבית שבראש האחר שכנגדו עד כאן דברי ר' אסי:

א"ל - ר' זירא אלמא ס"ל למר מדאמר ליה להא ולא קשיא לך ביה מידי סבירא לך מותר לטלטל בכולו:

הכי גרסינן והא זמנין בעאי מינך ולא אמרת דילמא אגב שיטפא אתיא לך - כשהיית שטוף בגרסתך לחזר על שמועה זו דר"ל עם מרוצת גרסתך אתיא לך הך דר' אושעיא בהדא דאיתמר עלה:

ולא פירשה - אימתי מותר ואימתי אסור:

עירבו חצרות - שבמבוי עם בתיהם שבני הבתים מוציאין לחצרותיהן שעירבו בתים הפתוחים לחצר יחד וכן בני חצר האחרת אבל בני החצרות לא נשתתפו במבוי:

אין מטלטלין - במבוי אפי' כלים ששבתו בתוכו אלא בד':

לא עירבו חצרות עם בתיהן - שאסורים בני הבתים להוציא מבתיהן לחצריהם:

ונעשו בתים - בטלו לגבי הבתים ואין שם חצרות עליהם:

דף קלא.

בתים וחצרות - שני בתים פתוחים לשתי חצרות שתים לכל חצר ושתי חצרות פתוחות למבוי:

כמאן דסתימי דמי - דהא לגבי מבוי כמאן דסתימי הוו דהא חצרות מפסיקות בינתים שאין הבתים מוציאין להם:

אפשר דמבטלי - בני הבתים שבחצר רשות שיש להם בחצר לגבי חד מינייהו והוי כל החצר שלו ומותר להוציא מביתו לחצר:

סוף סוף בית איכא - בכל חצר בתים ליכא ורב בעי שני בתים לכל חצר:

אלא אמר רב אשי - טעמא לאו משום בתים וחצרות פתוחות לתוכו הוא דרב בין עירבו בין לא עירבו מכיון דפתיחי שתי חצרות למבוי ושני בתים לכל חצר תורת מבוי עליו וניתר בלחי וקורה והיינו טעמא דכי עירבו בחצרות ולא נשתתפו במבוי אסור לטלטל בו וכי לא עירבו שרי:

מי גרם לחצירות שיאסרו - על המבוי להצריכו שיתוף להוציא מן החצירות לתוכו:

בתים - הוא דגרמי לו דאי לאו משום בתים הוו להו חצרות ומבוי רשות אחת דרב דאמרה להא מלתא כר"ש סבירא ליה דאמר בעירובין (דף עד.) גג וחצר וקרפף ומבוי כולן רשות אחת הן ומטלטלין מזה לזה ואמר רב עלה הלכה כר' שמעון והוא שלא עירבו בתים עם החצרות דלא שכיחי מאני דבתים בחצר הלכך לענין טלטול בתוכו נמי כי לא עירבו חצרות עם הבתים שרי דהוה להו כמו שנשתתפו בו דמי גרם לו למבוי ליאסר ולהצטרך לשיתוף בתים גרמו לו ואינם שהרי נסתלקו ממנו ומותר להוציא מן החצרות למבוי כאילו נשתתפו ובנשתתפו לא מספקא לן דמותר לטלטל בכולן:

לא לכל אמר רבי אליעזר - לא בכל מכשירי מצוה אמר כן ולקמן מפרש הי מכשירי מצוה אתא למעוטי:

שתי הלחם - דעצרת חובת יום הן ואין לאחרן עד למחר:

ולא למדן רבי אליעזר - דאפייתם תדחה שבת אלא בגזירה שוה ואי בכל מכשירי מצוה שעיקר המצוה נוהגת בשבת אמר מכשיריה כמותה למה לי גזירה שוה:

מה הבאה האמורה בעומר מכשיריה - דהיינו קצירה טחינה והרקדה שלה דוחין את השבת כדאמרינן במנחות (דף עב.) בחריש ובקציר תשבות מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קצירת העומר שהיא מצוה:

שכן מצא קצור - שלא לשם עומר מצוה לקצור לשמה דכתיב וקצרתם והבאתם הלכך קצירה גופיה מצוה היא תאמר בשתי הלחם שלא נאמר בהן קצירה:

לאי - באמת:
מצד אחד - הבאה דעומר מופנה הבאה דשתי הלחם אינה מופנה דצריכה לגופה:
ושמעינן ליה לרבי אליעזר דאמר - גזירה שוה שאינה מופנה משני צדדיה אלא מצד אחד למדין ממנה אם אין להשיב אבל אם יש להשיב משיבין ובמסכת יבמות בפרק מצות חליצה שמעינן ליה דאמר הכי דקתני חליצה בשמאל פסולה ורבי אליעזר מכשיר דלא יליף רגל רגל ממצורע ופרכינן ור' אליעזר לא יליף ממצורע והא תניא ר"א אומר מנין לרציעה שהיא באוזן ימנית נאמר כאן אוזן ונאמר להלן אוזן וכו' ומשנינן אזן אזן מופנה רגל רגל לא מופנה והאי לאו מופנה דקאמרינן משני צדדין קאמר דרגל דכתיב בחליצה איצטריכא לגופה אבל מצד אחד מופנה הוא דפרשת מצורע מופנה הוא ההיא דעני דכולהו כתיבין במצורע עשיר:
תביאו ריבויא הוא - דהא אוהקרבתם מנחה חדשה סמיך ומצי למיכתב ממושבותיכם לחם תנופה ותביאו יתירה הוא:
למעוטי מאי - הא דאמר רבי יוחנן לעיל לא לכל אמר רבי אליעזר למעוטי הי מכשירים אתי דלא דחי שבת:
וכל מכשיריו - כגון לקוצצו מן המחובר:
למעוטי ציצית - שלא יתלנה בטליתו בשבת כדמפרש טעמא ואזיל:

דף קלא:

כל שעתא זמניה הוא - וכיון שיש לו טלית בכל יום שמשהה בלא ציצית עובר בעשה ואפילו מונחת בקופסא הלכך כל יומא רמיא מצותיה עליה:
הואיל ובידו להפקירן - ונפקי מרשותיה ולאו עליה רמיא חובתיה:
אי מעומר ושתי הלחם - וגמר במה מצינו:
ביום ואפילו בשבת - מדלא כתיב בראשון לדרשא אתא בכל יום שהוא ראשון לחג:
ולמאי איצטריך לרבויי - להאי ואפילו בשבת אי נימא לטלטל כדמשמע קרא לקיחה טלטול בעלמא הוא ועדיין במתן תורה לא נאסר טלטול דאיצטריך קרא למישרי להאי:
אלא למכשיריו - דאיסורא דאורייתא הוא:
מה להלן ימים ואפילו לילות - כדילפינן במסכת סוכה (דף מג.):
ולכתוב רחמנא בלולב - דמכשירין דחו:
וניתו - עומר ושתי הלחם מיניה ולמה ליה דכתביה בכולהו:
אי מלולב - במה מצינו מלולב שהוא מצוה ומכשיריו דוחין אף סוכה שהיא מצוה מכשיריה דוחין:

גמר ז' ימים כו' - ובג"ש אתי ליה ואע"ג דאינה מופנה משני צדדים דהא גבי לולב חד שבעת ימים הוא דכתיב ודרשינן לר' אליעזר למעוטי לילות כיון דגלי רחמנא בעומר ושתי הלחם ולולב גילוי מילתא בעלמא הוא ולא פרכינן עלה גימגום:

וניתו הנך - עומר ושתי הלחם מיניה:

אי מסוכה שכן נוהגת בלילות כבימים - ואילו מצה לילה הראשון חובה ותו לא כדאמרינן בפסחים (דף קכ.):

ונכתוב רחמנא - בהדיא במצה ונגמרו הנך כולהו מיניה:

בנשים כבאנשים - כדילפינן בפסחים (ד' מג:) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים וגו' כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה ונשים איתנהו בבל תאכל חמץ דכל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שאין הזמן גרמא חייבות לאפוקי סוכה ולולב דליתנהו בנשים דמצות עשה שהזמן גרמא היא:

ולמאי - האי קרא הי מילתא דתרועה אתא למישרי בשבת אי לתקיעה לא איצטריך דאפילו תקיעת הרשות לית בה איסורא דאורייתא:

מלאכת עבודה - של טורח:

וגמרי מהדדי - במסכת ראש השנה (דף לג:) שאין תלמוד לומר בחדש השביעי דהא בכמה קראי כתב לן דיוה"כ בחודש השביעי מה ת"ל בחודש השביעי שיהו כל תרועות משל חדש השביעי שוות:

נפטרו עבדים לבתיהם - קריאת דרור דיובל תלויה בה הלכך חשיבא:

אי מכולהו - מאחת מכולן:

כדאמרינן - איכא למיפרך בכל הנך חדא צד חמור האמור בה לעיל:

דף קלב.

שאם עבר זמנן בטלין - הילכך דחו:

וביום השמיני ימול ואפילו בשבת - ומילה גופה דדחיא שבת אמרינן לקמן הלכה למשה מסיני אייתר ליה ביום למכשיריה:

י"ג בריתות - נאמרו לאברהם בפרשת מילה (בראשית יז):

והא תניא - במסכת נזיר:

עקיבא עצם כשעורה הלכה - שהיה ר"ע דן ק"ו מניין לרביעית דם המת שהנזיר מגלח על אהלה ק"ו מה עצם כשעורה שאינו מטמא באהל נזיר מגלח על מגעו ומשאו רביעית דם שמטמאה באהל דכתיב ועל כל נפש מת לא יבא אינו דין שהנזיר מגלח עליה ואמר ליה רבי אלעזר עקיבא עצם כשעורה הלכה למשה מסיני שיהא נזיר מגלח עליה ורביעית

דם אתה בא ללמוד ממנה בק"ו ואין דנין קל וחומר מהלכה דלא ניתנה תורה שבעל פה לידרש בי"ג מדות:

אתיא אות אות - בשבת כתיב (שמות לא) כי אות היא ובמילה כתיב (בראשית י"ז:י"א) והיה לאות ברית מה להלן שבת אף כאן שבת:

אלא מעתה - אי הך ג"ש דאות האמורה בשבת נאמרה בסיני לידרש שתיבה זו לדרשה נאמרה ליגמר מינה נמי לתפילין:

אלא אתיא ברית ברית - ההוא דאות אות לא נאמרה בסיני ואין אדם דן גזרה שוה מעצמו אלא הך דברית ברית נאמרה בסיני ובשבת כתיב ברית (שמות לא) לדורותם ברית עולם:

גדול - בן שלש עשרה דהוי מילה שלא בזמנה:

דכתיב ביה ברית - וערל זכר אשר לא ימול וגו' את בריתי הפר (בראשית י"ז:י"ד) והאי קרא בגדול כתיב מדמחייב ליה כרת שאם לא מלו אביו חייב למול את עצמו ולידחי שבת ואנן אמרינן לקמן דאפילו יום טוב אינה דוחה אלא בזמנה:

דורות דורות - בשבת כתיב לדורותם ברית עולם ובמילת קטן כתיב (שם) ובן שמנת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם:

ביום ואפילו בשבת - מדלא כתיב בשמיני ימול ולר' אליעזר דאפקיה למכשירין מילה עצמה הלכה היא ופיקוח נפש לא אתיא ליה בק"ו ממילה אלא מקראי נפקא ליה כדאמרינן בפרק בתרא דיומא:

מחוסרי כפרה - כל טמאין שהוצרכו לקרבן זב וזבה יולדת ומצורע נאמר בהן וביום השמיני:

ביום צותו - את בני ישראל להקריב את קרבניהם (ויקרא ז) ביום ולא בלילה:

אלא מעתה - משום דהוכשר להביא בדלות מכשירין בה שאר פסולין:

יהא זר ואונן כשר בהן - אונן עד שלא נקבר מתו פסול לעבודה דכתיב (שם כא) בכהן גדול לאביו ולאמו לא יטמא ומן המקדש לא יצא ולא יחלל והכי משמע אף ביום שמתו אביו ואמו אינו צריך לצאת מן המקדש אלא מקריב אונן ולא יחלל ועבודתו לא תהא מחוללת בכך הא אחר שלא יצא חילל:

הא אהדריה קרא - לפסול בהן לילה דכתיב בהו וביום כדאמרינן וכיון דלענין לילה תורת כל הקרבנות עליהן לענין זר ואונן נמי תורת קרבן עליהן:

שמיני - כל שהוא שמיני ואפילו בשבת וביום למעוטי לילה:

תניא כוותיה דר' יוחנן - דיליף מוביום:

מעיקרא מאי ניחא ליה - לאוקמי שמיני דווקא ואפילו בשבת ודחי מחלליה מות יומת אצל שאר מלאכות מאיזה טעם נראה לו כן:

ולבסוף - כשהיפך דבריו ואמר או אינו אלא אפי' מילה בכלל מחלליה מות יומת דהוא דוקא ודחי שמיני ימול אצל שאר ימים:

מאי קשיא ליה - בטעמא הראשון:

אבל מילה דחיא - שבת בק"ו ותיגמר מיניה למידחי מחלליה מות יומת אצל שאר מלאכות ולמימר שמיני דווקא קאמר ואפי' ביום שבת:

ומה צרעת שדוחה את העבודה - אזהרה שהזהירה תורה על הצרעת שלא לקוץ בהרתו כדתניא (מכות דף כב.) השמר בנגע הצרעת אזהרה בקוצץ בהרתו הכתוב מדבר והחמירה תורה באזהרה זו לדחות העבודה כדקיימא לן בפסחים (דף סז.) דטומאת מת נדחית בקרבן צבור ולא זבין ומצורעי' ובטלים לעשות פסח ולא אמרינן יקוצו בהרתן ויאכלו פסחים או הכהן יקוץ בהרתו ויעבוד אם הכהנים טמאין בצרעת והקהל טהורין:

דף קלב:

ועבודה - חמורה היא שדוחה שבת בתמידין ומוספין וקרבנות צבור שזמנם קבוע:

מילה דוחה אותה - את הצרעת כדתניא לקמן ימול בשר ערלתו אפילו במקום בהרת יקוץ:

ומה או אינו דקאמר - דמשמע או אינו כן כמו שאמרנו אלא אפי' מילה נמי בכלל מחלליה מאי קשיא ליה דקא הדר ביה:

הדר אמר - תנא לנפשיה ממאי דצרעת חמורה משבת דתימא ק"ו:

דילמא שבת חמורה כו' - דהאי דצרעת דוחה עבודה ממאי דמשום חומרא דצרעת היא דילמא הא דלא אמרינן ליה יקוץ משום דגברא דלא חזי הוא כדלקמן דאי נמי קייץ מחוסר טבילה והערב שמש והיום לא יעבוד וטבול יום דמצורע כמצורע הילכך מחלליה מות יומת אפילו במילה ועל כרחך שמיני ימול תדחה אצל שאר ימים:

בין שלא בזמנה - כגון קטן חולה והמתינו לו עד שיבריא:

בשר - ריבויא הוא ולדרשה:

ה"ג ל"א מאי טעמא אתי עשה ודחי לא תעשה - מ"ט מילה דוחה צרעת דאתי עשה דימול ודחי לא תעשה דהשמר לך דהכי קי"ל בפ"ק דיבמות (דף ג:) דאתי עשה ודחי לא תעשה:

האי עשה ולא תעשה הוא - השמר לא תעשה הוא ולעשות ככל אשר יורו (דברים כ"ד:ח') היינו עשה:

תינח גדול - בר עונשין דכתיב ביה בשר וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו (בראשית י"ז:י"ד) והאי בבר עונשין משתעי מדמחייב ליה כרת וקטן נמי בזמנה ביום השמיני כתיב ביה בשר וביום השמיני ימול בשר ערלתו:

בינוני - כגון שלא בזמנה ולאו בר עונשין ואביו מצווה עליו נפקא לן מהמול לכם כל זכר (קדושין דף כט.):

אתיא מביניא - הצד השוה שבהן שנימולו ודוחין את הצרעת אף אני אביא בינוני שנימול וידחה הצרעת:

לא צריכא קרא כו' - וכי אתיא קרא לשלא בזמנה של בינוני:

דגברא לא חזי - קס"ד מפני שהוא טמא והיינו דפריך ויקוץ ויטהר ויעבוד:

מחוסר טבילה - ולא חזי לעבודה בהאי יומא ומשום למחר דליתא לעבודה קמן לא מדחי:

נגעים טהורין - כגון בהק ופרחה בכוליה ובכולהו איתרבו לאיסור קציצה בסיפרי אין לי אלא משנזקק לטומאה עד שלא נזקק לטומאה מניין ת"ל ככל אשר יורו:

אלא אמר רב אשי - הא דאמרינן שבת חמירא מצרעת אע"ג דדחייה צרעת לעבודה לאו חומרא דידה הוא אלא היינו טעמא כי אמרינן אתי עשה ודחי לא תעשה כגון מילה בצרעת דבשעת קציצה דמיעקר לאו מקיים עשה וכן ציצית דכלאים בשעת לבישה מיעקר לאו ומקיים עשה אבל צרעת הנקצצת משום עבודה בעידנא דמיעקר לאו דקציצה אכתי לא מקיים עשה דעבודה הילכך מידחיא עבודה ממילא ולאו חומרא דצרעת הוא:

דף קלג.

תנאי היא - דאיכא דנפקא ליה מילה בזמנה מק"ו כרבא וכי אתא קרא לשלא בזמנה ואיכא דלא נפקא ליה בק"ו ואיצטריך למילה בזמנה כרב ספרא ושלא בזמנה אתיא מביניא:

לרבי יהודה - רבי יאשיה דמצריך קרא להכי כרבי יהודה סבירא ליה:

מודה ר' שמעון בפסיק כו' - הילכך אי לא רבי קרא לא עבדי:

סברה - נתן בה דעתיה וקבל ממנו:

ה"ג לעשות עושה אתה בסיב שעל רגלו ובמוט שעל גבי כתיפו - ואינו צריך להזהר מלדחות סיב שקושר מנעלו ברגלו ומלישא משאוי על כתיפו:

ואם עברה - הבהרת בכך עברה ואינו חושש לה להכי כתיב לעשות שמותר לעשות מלאכתו:

ואביי אליבא דר' שמעון - מעיקרא מקמי דסברה האי בשר מאי עביד ליה:

באומר לקוץ - גדול שהוא בר עונשין ואומר למוהל לקוץ בהרתו בכוונה ליטהר:
קטן - דלא ידע לכווני מאי איכא למימר ועל כרחיך בתרוייהו כתיב בשר כדאמרי' לעיל ובשר דכתיב גבי קטן ביום השמיני ל"ל:
באומר אבי הבן לקוץ - דמתכוין לטהרו והוא מוזהר דלא ליעבד בידים ובמתכוין:
ואי איכא אחר - שאינו חושש לטהרו ליעבד אחר ולא ליקו אב להתם ואע"ג דרבייה קרא שהרי אתה יכול לקיים עשה בלא עקירת לאו לר' שמעון דהא אחר לא מיכוין ולא עבר ואמר ריש לקיש כו' ורבויא למאי אתא:
שאין תלמוד לומר עד בקר - תניינא והנותר ממנו עד בקר דמצי למכתב והנותר באש תשרפו אלא אשריפה קאי והכי קאמר והנותר ממנו בזמן שאסרתי לך דהיינו בקר ראשון כשיבא בקר שני שהוא חולו של מועד תשרפו אבל בי"ט לא אלמא מידי דחול לא עבדינן בי"ט ופסח קרבן י"ד בניסן הוא שהוא חול ומילה שלא בזמנה נמי מידי דחול הוא דבשבת זו לא היה זמנה:
ולא עולת חול בי"ט - אברי תמיד של עי"ט אין קרבין בי"ט ומילה שלא בזמנה נמי כעולת חול בי"ט דמי:
דאתיא בק"ו - שתדחה ומה צרעת שדוחה עבודה מילה שלא בזמנה דוחה אותה כדאמרינן לעיל שבת שנדחית מפני עבודה אינו דין שמילה שלא בזמנה דוחה אותה להכי איצטריך לבדו:
ואין עשה - דמילה דוחה לא תעשה ועשה אבל בזמנה איתרבי מביום אפילו בשבת:
גבי פסח - כל מלאכה שאפשר לה לעשות מע"ש כגון הבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו:
וצריכא - למימר בתרוייהו הלכה כר"ע דמכשירין לא דחו:
מילה בזמנה ליכא כרת - דקטן לאו בר עונשין הוא ואבוה לא מיחייב עליה כרת:
מתני' מוהלין - חותך את הערלה:
ופורעין - את העור המכסה ראש הגיד:
ומוצצין - את הדם ואף על גב דהיא עשיית חבורה שאין הדם ניתק מחיבורו אלא על ידי המציצה:
איספלנית - תחבושת:
לועס בשיניו - כמה דאפשר לשנויי משנינן:
לא טרף יין ושמן - כך היו רגילין והיא רפואה שמערבין וטורפין בקערה יין ושמן יחד כדרך שטורפין ביצים בקערה:

חלוק - כעין כיס דחוק היו עושין ומלבישים את ראש הגיד עד העטרה וקושרים שם כדי שלא יחזור העור לכסות את הגיד:
לא התקין - לא הזמין:
כורך על ידו - דרך מלבוש לשנותו מדרך הוצאה בחול:

דף קלג:

גמ' מכדי קתני - במתניתין:
כולהו - כל דברים העושים למילה מוהלין ופורעין ומוצצין כו' למה לי דתנן כללא ברישא עושין כל צרכי מילה:
ציצין - שיורי ערלה ובמתני' מפרש אלו הן ציצין המעכבין ויש שאינן מעכבין כגון בשר שאינה חופה רוב העטרה אלא מיעוטה ומה היא עטרה שורה גבוה המקפת בגיד סביב שממנה הגיד משפע ויורד לצד הקרקע ומשפע ויורד לצד הגוף:
המל - בשבת:
כל זמן שהוא עוסק בה - שלא סילק ידו אם ראה שנשתיירו בה ציצין בין מעכבין את המילה שאינה כשרה עד שיחתכם בין שאין מעכבין חוזר וחותך דכולא חדא מילתא היא והרי ניתנה שבת לדחות אצלה:
פירש - שסילק ידיו:
על המעכבין חוזר - שהרי הן כמילה עצמה:
ועל שאין מעכבין אינו חוזר - דהוי כהתחלה בפני עצמה ועל אלו לא ניתן לחלל את השבת והיינו דקתני כל צרכי מילה ואפילו ציצין שאין מעכבין חוזר עליהם כל זמן שלא פירש:
מאן תנא פירש אינו חוזר - ומשום דפירש חשיב ליה חזרה מילתא לנפשה והואיל ולא עיכוב מצוה נינהו לא הדר:
מפשיט הפסח עד החזה - והיינו פירש דתנן במסכת תמיד (פ"ד מ"ב) גבי הפשיטו שהיה מתחיל מן הרגלים והיה מפשיט ויורד עד שמגיע לחזה הגיע לחזה חתך את הראש ונתנו למי שזכה בו ואח"כ הכרעיים ומירק והפשיט כו' שמעי' מיניה משהגיע לחזה סילק ידיו מן ההפשט והתחיל להתעסק בניתוח קצת וגבי עולה דכולה כליל מירק והפשיט ומנתח הידים תחילה אחר הראש וגבי פסח נמי משהפשיט עד החזה דיכול להוציא אימוריו בלא נימין קורעו ומוציאן מיד והוה ליה פירש מן ההפשט וקאמר רבי ישמעאל שוב אינו גומר ומפשיט משום דכיון דפירש הויא חזרה מילתא דאתחלתא לנפשה ושלא לצורך גבוה דומיא דציצין דלא מעכבין:

דלא בעינן זה אלי ואנוהו - דאחר נטילת האימורין אין הידור מצוה ביפוי בשר אבל יפוי מילה מצוה היא:

הוי דומה לו - ולשון אנוהו אני והוא אעשה עצמי כמותו לדבק בדרכיו:

בין שנראה - החדש:

בעליל - בגילוי לכל ויש לדעת שראוהו בית דין והקרובים להם ואין צריך לרואין חוץ לתחום לחלל שבת ולבא ולהעיד לפני ב"ד מחללין:

ר' יוסי אומר כו' - אלמא אע"ג דאיכא מצוה כיון דלאו לצורך גבוה הוא לא מחללינן והכא נמי פירש דהוי אתחלתא דחילול כי הכא בלא צורך גבוה לא מחללינן:

לא ניתנה שבת לדחות - אפילו בהתחלתה דהא נראה בעליל אבל הכא כיון שנתנה שבת לדחות להתחיל בה המילה הכי נמי דכי פירש והדר לאו אתחלתא לנפשה היא והוי כמו שלא פירש וגומר כל מצותו:

רבנן דפליגי עליה דרבי יוסי - גבי לחם הפנים:

ארבעה כהנים נכנסין - להיכל בשבת לסדור לחם הפנים:

שני סדרים - שתים מערכות של לחם:

שני בזיכין - שתי כפות מלאות לבונה כדכתיב (ויקרא כד) ונתת על המערכת לבונה זכה:

מקדימין לפניהם שנים ליטול - מן השלחן שני סדרים הישנים:

ושנים ליטול שני בזיכין - והשלחן היה נתון ארכו ממזרח למערב ואלו עומדין מזה לרוחב השלחן בצפון ואלו עומדין לנגדו לדרום ודווקא מכניסין לצפון דכל צפון ענין חשיבות היא כדאמרינן במסכת סוכה (דף נו.) גבי חילוק לחם הפנים למשמרה הנכנסת והיוצאת הנכנסין חולקין בצפון כדי שיראו נכנסין:

רבי יוסי אומר אפילו אלו נוטלין - תחילה ומסלקין כולה מן השלחן ולאחר שעה מניחין אלו:

אף זה תמיד - ומה אני מקיים תמיד שלא ילין שלחן בלא לחם ולרבנן אי שקלי ושבקי ליה והדר מסדרי לא מיקרי להו תמיד אלא התחלה אחריתי ונמצא שמתעכב שלחן בלא לחם וגבי פירש נמי כי הדר אתי מילתא אחריתי היא ולרבי יוסי דאמר כי שבקי והדר מתחלי נמי תמיד הוא דחדא מילתא הוא הכא נמי פירש חוזר אע"פ שאין מעכבין דכולה גמר מילתא היא:

מהלקטין - בציצין המעכבין:

מני - כרת זו של מי הוא:

אמר רב כהנא אומן - ענוש כרת ובשבת קאי שחילל שבת ולא עשה מצוה:

ונימא אנא עבדי פלגא - כלומר הואיל וכשהתחיל ברשות התחיל וחבורה שעשה ברשות עשה אמאי חייב נימא להו לכו אתם וסיימו המלאכה:
אלא אמר רב פפא - בגדול שמל קמיירי ובחול וענוש כרת דקאמר משום מילה קאמר דעדיין ערל הוא:
וכגון דאתא בין השמשות - דכל היום כשר למילה ואמרו ליה לא מספקת לגמור ביום כהילכתה ותעשה חבורה בשבת בלא מצוה וענוש כרת ומיהו מיתה ליכא דלא אתרו ביה למיתה ולא קבל עליו התראה וכרת איכא דאתחלה ברשות לא התחיל ולא ניתנה שבת לדחות אצלו בשעה זו:
מהו דתימא - מתניתין לא אשמעינן דמחלל שבתא עלה דדם מיפקד פקיד מופקד ועומד שם כנתון בכלי ובמציצה אין חבורה ואין כאן איסור תורה ומשום הכי שרי ולאו משום סכנה ואומנא דלא מייץ בחול לאו סכנתא היא ולא ליעבריה:
קא משמע לן דדם חיבורי מיחבר - כשיוצא ע"י מציצה ואפילו הכי שרי משום סכנה מדקתני במתני' גבי איספלנית וכמון:
שב מינאי תרבא - ז' מנות של חלב:
וחדא דקירא - שעוה:
קירא וקלבא רישינא - הוא זפת של עץ שמוציאים ממנו שלא ע"י האור והיא לבנה:
קרעינהו למנייהו - שהפסיד להם לגלות רפואה זו:
שבקי לכו חדא - שלא גיליתי:

דף קלד.

חספניתא - פניו מתבקעות ואני אומר שהוא מין שחין שקורין אינייר"א והוא (בגרב) ובחרס שכתוב בתורה (דברים כח) וחספניתא תרגום של חרס:
במיא דסילקא - מרק תרדין:
חזי לחולה - שאין בו סכנה:
יבטלו - דהאי נמי חולה הוא:
אבל לכולי עלמא שרי - ר"מ וסתם מתני' ר"מ ואמאי תנן נותן זה בעצמו וזה בעצמו:
התם - גבי שאר חולים:
לא בעו ליכא - לטרפו ולערבו יפה יפה:
ולא לילך - לא יערבנו כל כך:
ומתרץ היינו דקתני נותן זה בעצמו וזה בעצמו - שמערב ואינו לוכך:
אין מסננין את החרדל - בי"ט:

במסננת שלו - טעמא מפרש לקמיה דמיחזי כבורר שמשליך הסובין שלו:
ואין ממתקין אותו בגחלת - כדרך שרגילין לכבות לתוכו את הגחלת או אבן ניסוקת:
נותנין ביצה במסננת של חרדל - ומסננה בתוכו לייפות מראיתו:
לא מיחזי כבורר - שכולה יוצאה דרך המסננת ואין משתייר שם פסולת:
בגחלת של עץ - אסור דשייך בה כיבוי לפי שעושה פחם גחלת של מתכת לא שייך בה כיבוי דאינו נעשה פחם:
ומ"ש מבישרא אגומרי - שצולין בי"ט ואע"ג דמכבה:
לא אפשר - לצלות מאתמול דביומא שביחא טפי אבל חרדל אפשר מאתמול:
לגבן - גבינה:
מאי שנא מלישה - שלשין פת ביום טוב והאי נמי ללישה דמיא:
לא אפשר - דפת חמה מעליא טפי הכא אפשר מאתמול:
אימא אף גבינתא בת יומא מעליא - וכ"ש דאתמול:
לפניה לסטריה לעילאי - לאימרא שבשפת פיה יהפוך ויקפל למעלה שלא תהא סמוכה לבשרו מפני שראש מקום חתך הבגד שם הוא ויוצאין ממנו גרדין שקורין פיינד"ץ (ציציות) ודלמא מדביקא גרדתא מיניה במכה וכשבא להפשיט החלוק מעל המילה ישמוט ויקרע את ראש הגיד ומשוי ליה כרות שפכה:
אימיה דאביי - אומנתו:
עבדא - לתינוקות הבאים לידה לתקן מילתן:
כיסתתא לפלגא - דמילה כיס היתה עושה של בגד לפנים בתוך החלוק ותופרתו מתוכו בתוך החלוק ומגיע למטה עד חצי החלוק כדי לחוץ בין האימרא ובין המילה:
לייתי בליתא - מעט שחק של בגד שיהא בו אימרא לפי שהאימרא מהדקה יפה בבשר שלא ישמט החלוק מן הגיד:
וליפכיה לשפתיה לתתאי - לתחתית ראש הגיד יתן השפה וראש השני החלק יהא למעלה:
ולעפיה לעילאי - אותו ראש העליון החלוק יקפל ויקפול כלפי חוץ מפני הגרדין שלא ידבקו במכה:
דלא ידיע ביה מפקתיה - שאין ניכר בו נקב בית הרעי ששם הוצאת זבלו:
לישייפיה מישחא - שהשמן מצהיל הבשר:
ולוקמיה להדי יומא - נגד השמש:
והיכא דזיג - שצלול כזכוכית בידוע שהחלל כנגדו:
בשערתא - בראש השעורה שהוא חדוד:

דזריף - מנפחו אינפלייר"ר בלע"ז:
דלא מייץ - שלא יכול לינק:
מיקר הוא דקר פומיה - נצטננו שפתיו ואין בו כח למוץ בהן:
לייתו כסא דגומרי - תשטח גחלים על דף או על כלי:
ולוקמה להדי פומיה - ויעמיד אצל פיו:
דחיים פומיה - שיתחמם פיו:
ומייץ - וינק:
דלא מינשתא - שאין נשימה ניכרת בו שאין דופק כנגד לבו כדרך כל אדם:
לינפפיה בניפוותא - יניפו עליו בנפה שקורין וא"ן:
דלא מעוי - אין רוחו נכנס ויוצא יפה אליינ"א בלע"ז:
סילתא דאימיה - שיליא שנולדה עמו:
ולישרקיה עליה - יחליקנה על בשרו כמו אישתרוקי אישתריקו (ע"ג ד' מ:) אשאולדי"ר:
דקטין - שהוא דק:
מקוטנא לאולמא - השליא ראשה א' קצר וראשה אחד רחב יחליקוה עליו מראש הקצר יתחילו וימשוכו לצד הרחב כלומר כן ירחיב זה ויתעבה:
ואי אלים - ולא מחמת בריאות אלא נפוח לישרקיה עליה מאולמא לקוטנא:
דסומק - כל בשרו אדום:
לא איבלע ביה דמיה - בבשרו דעכשיו כל דמו מצוי בין עור לבשר וכשמוהלין אותו יוצא כל דמו:
ליתרחו ליה - ימתינו מלמולו:
לא נפל ביה דמא - לא בא בו דם ומתוך כך חלש הוא ואין בו כח וממהר לחלוש ולמות:
לכרכי הים - ה"ג ראיתיו שהיה ירוק הצצתי בו ולא היה בו דם ברית תרתי לגריעותא חדא דאי מהיל ליה לא נפק מיניה דמא והטפת דם ברית מצוה כדכתיב (זכריה ט':י"א) גם את בדם בריתך ועוד דמסוכן הוא ומשום חולשא שלא נוצר בו עדיין דם:

דף קלד:

מתני' ומזלפין עליו - את החמין:
ביד - אבל לא בכלי ובגמ' פריך הא אמרת רישא מרחיצין דמשמע כדרכו והדר תני אפילו לזלף עליו בכלי אסור:
ספק - כגון ספק בן ח' חדשים [וספק בן ט'] דהוא כאבן בעלמא ואין מילתו דוחה שבת (וספק בן ט'):

ר' יהודה מתיר באנדרוגינוס - דאיתרבי מקראי כדמפרש בגמ' לקמן:
גמ' והא אמרת רישא מרחיצין - ואפילו כדרכו:
כיצד קתני - מרחיצין דרישא לאו כדרכו הוא דתנא סיפא לפרושי כיצד מרחיצין כגון לזלף ביד ואפילו ביום ראשון:
תניא כוותיה דרבא כו' ה"ג ביום השלישי מזלפין עליו ביד ולא גרסינן אבל לא בכלי:
אתאן לת"ק - הך סיפא תנא קמא אמרה דאילו ר"א אפילו הרחצה כדרכו שרי:
משום דגדול לא סליק בישרא הייא - היינו טעמא דמעשה שכם לאו ראיה גמורה היא משום דגדול אין מכה שבבשרו מעלה ארוכה מהר אבל קטן נתרפא מידי סכנתו מהר:
אורי ליה כשמעתיה - התיר לו הרחיצה כדרכו ביום ראשון שחל להיות בשבת:
איחלש - נעשה חולה והיה דואג שמא על כך נענש:
אמר בהדי תרגימנא דסבי למה לי - מה היה לי לחלוק כנגד זקנים הללו רב יהודה ורבה בר אבוה שפירשו שאסור להרחיץ:
אי אמרת בשלמא ת"ק מזלפין - ביום ראשון קאמר ולא אירי בהרחצה כלל אלא בזילוף היינו דאתא ר"א בן עזריה ופליג ואמר מרחיצין:
אלא אי אמרת - תנא קמא נמי מרחיצין אמר בשני הימים ולא פליג ר"א אלא איום שלישי דקאמר ת"ק מזלפין אף מרחיצין ביום השלישי מיבעי ליה:
הוו בה - דייקי בה:
דאי ס"ד הרחצת מילה מי גרע מחמין על גבי מכה - דשרי והכא אסרי רבנן בשלישי (לגמרי):
ולא שני כו' - והכא גבי מילה בהוחמו בשבת עסקינן הלכך בשלישי דליכא סכנתא לא:
אמר אביי אנא בעאי דאישני ליה - אני הייתי רוצה לתרץ אתקפתא זו כדשני ליה רב יוסף מפני שסכנה היא לו:
וקדם רב יוסף ושנייא ליה - דודאי מתניתין חמין שהוחמו בשבת נמי שרי בימים הראשונים ולר"א אף בשלישי מפני שמניעת חמין סכנה היא לו:
אין נותנין כו' - קס"ד גזרה משום שחיקת סמנין כשמואל דטעמיה משום הכי הוא והיינו דקאמר אבל נותן חוץ למכה דלא מוכחא מילתא דלרפואה:
מוך יבש וספוג יבש - דלאו לרפואה היא אלא שלא ישרטו בגדיו הקשים מכתו:
אבל לא כתיתין יבישים וגמי יבש - חתיכות בגדים דקות משום דמסו וגזרו משום שחיקת סמנין:
קשיא כתיתין אכתיתין - רישא שרי מוך יבש דהיינו כתיתין וסיפא אסר כתיתין:
חדתי - חדשים שלא היו על גבי מכה מעולם מסו עתיקי לא מסו:

ה"ג שמע מינה הני כתיתין מסו:

ערלתו ודאי דוחה השבת - דבהאי קרא וביום השמיני דילפינן מיניה אפילו בשבת כתיב בסיפיה ערלתו דמשמע מיעוטא ערלתו של זה ולא אחר ולמעוטי ספק אתא:

דף קלה.

אנדרוגינוס - ספק הוא ונולד בין השמשות נמי ספק זמנו הוא ספק אינו זמנו וכן נולד מהול ספק שמא ערלה כבושה היא העור דבוק בבשר ולקמיה פריך ספק קמא לאתויי מאי הואיל ותני כל הני ספיקי:

רבי יהודה אומר כו' - לקמיה יליף מילתיה:

שב"ש אומרים צריך להטיף כו' - ואפילו הכי מודו דשבת לא דחי:

שצריך להטיף - חיישינן שמא ערלה כבושה היא:

על גר - דליכא שום ספק ערלה כגון ערבי מהול:

בן ח' אין מחללין עליו - שהרי כמת הוא ואין מילתו מצוה ואי קשיא א"כ לאו חילול הוא שהרי הוא כמחתך בבשר מת לקמן נמי מוקי האי חילול במכשירי מילה ואליבא דר' אליעזר:

מפני הסכנה - מפני שחלב הרבה בדדיה ומביאה לידי חולי:

כת"ק - אליבא דב"ה דאמר א"צ להטיף ממנו דם ברית:

אהדריה אתליסר מהולאי - שיטיפו ממנו דם ברית ולא רצו משום דשבת הואי ואפילו לב"ש ספק הוא ואין מחללין:

עד דשוויה כרות שפכה - והוא עצמו מלו ועשאו כרות שפכה שחתך מן הגיד:

אדרב - דאמר א"צ להטיף:

בשבת מי אמר - הא ספיקא הוא:

והוא סבר - רב אדא סבר דודאי ערלה כבושה היא ומחללינן:

חיישינן - הא דאמר ר"ש בן אלעזר לדברי הכל צריך להטיף אספיקא קאמר ובחול שמא ערלה כבושה היא ולענין שבת נמי ודאי לא מחללינן:

ודאי ערלה כבושה היא - ומחללינן:

לאו מכלל דת"ק - דר' אליעזר הקפר סבר דברי הכל מחללין ואנא דאמרי כוותיה:

ה"ג וממאי דילמא מכלל דת"ק סבר דברי הכל אין מחללין א"כ רבי אליעזר טעמא דב"ש אתא לאשמעינן כו' - א"כ דתנא לעיל מיניה אמר דברי הכל אין מחללין ר' אליעזר הקפר דאתא לאיפלוגי ולמימר דלאו דברי הכל הוא דהא לב"ש מחללין מאי רבותא אשמעינן דב"ש פליגי בה הא ב"ש במקום ב"ה אינה משנה ומשנינן דילמא הכי קאמר ר'

אליעזר לת"ק דאמר בשבת לדברי הכל אין מחללין ופלוגתייהו בחול דלב"ה א"צ להטיף ממנו דם ברית הא ליתא דלא נחלקו בדבר זה אלא ודאי צריך ובשבת הוא דפליגי וטעמא דב"ה אתא לאשמעינן דבחול צריך ולאפוקי מת"ק דאמר לב"ה לא צריך:

כל שאין אמו טמאה לידה - כגון יוצא דופן ונכרית שילדה ולמחר נתגיירה אין בנה ממתין עד שמנה אלא נימול מיד:

דורות הראשונים - מאברהם עד מתן תורה שנתנה מילה ולא נהגו טומאה:

דף קלה:

ונתחדשה הלכה - דמי שאמו טמאה לידה נימול בח' ולא אחר:

יוצא דופן - שנקרעת אמו:

שתי ערלות - שני עורות זה על זה ואמרי לה שני גידין:

אבל לשמנה ודאי מהלינן - ואע"ג דיוצא דופן אין אמו טמאה לידה:

הא בהא תליא - וחילול שבת תלי במילה לח' דמי שנימול לח' דוחה שבת ומי שאינו נימול לח' אינו דוחה השבת דכי כתיב וביום השמיני דילפינן מיניה ואפילו בשבת בנימול לח' כתיב:

כתנאי - הא דרב אסי:

ה"ג הא מילתא בשאלתות דרב אחאי כיצד לקח שפחה ואחר כך ילדה זהו מקנת כסף שנימול לשמונה לקח שפחה וולדה עמה זהו מקנת כסף שנימול לאחד לקח שפחה ונתעברה אצלו וילדה זהו יליד בית שנימול לח' רבי חמא אומר הטבילה ואחר כך ילדה זהו יליד בית שנימול לח' ילדה ואח"כ הטבילה זהו יליד בית שנימול לא' בשלמא לר' חמא משכחת לה יליד בית כדקתני מקנת כסף שנימול לשמנה כגון שלקח שפחה ואחר כך ילדה נימול לא' נמי כגון שלקח שפחה וולדה עמה אלא לת"ק כו' ובספרים שלנו כתיב נימול לאחד נמי כגון שלקח זה שפחה וזה עוברה ונראה בעיני דהא דלא גריס בשאלתות כגון שלקח זה שפחה וזה עוברה משום דקשיא ליה מאי דוחקיה לאוקמיה בשני לקוחות ולשנויי גירסא דסיפא מרישא דקתני לקח שפחה וולדה זהו מקנת כסף שנימול לא':

יש יליד בית שנימול לא' - דתרי קראי כתיבי ביליד בית ומקנת כסף חד כתיב ביה ח' וחד לא כתיב ביה ח' (בראשית י"ז:י"ג) המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך ולא מפרש ביה לח' ימים וכתיב (שם) ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם יליד בית ומקנת כסף ומסתברא דהאי דמפרש ביה לשמנה היינו היכא דדמי לישראל מעליא

שנולד בביתו של ישראל משקנאו דדומיא דלכם בעינן דכתיב בההוא קרא ימול לכם כל זכר והדר יליד בית ומקנת כסף הלכך לקח שפחה מעוברת וילדה הרי זה מקנת כסף דגוף שלם הוא במעי אמו וקנאו שנימול לח' דדומיא דלכם הוא שנולד ברשותו של ישראל לקח שפחה וולדה עמה שכבר ילדתו ואע"פ שלא עברו עליו ח' ללידתו מלו מיד כדכתיב המול ימול וגו' דלאו דומיא דלכם הוא לקח שפחה ונתעברה אצלו לא הוי עובר מקנת כסף אלא יליד בית שנימול לח' דדומיא דלכם הוא ולקמיה מפרש יליד בית שנימול לאחד אליבא דת"ק:

רבי חמא אומר - הטבילה לשם עבדות וחלה עליה שם תורת שפחת ישראל דנתחייבה בכל מצות שהאשה חייבת בהן והויא טמאה לידה זהו יליד בית שנימול לח':

ילדה והטבילה זהו יליד בית שנימול לאחד - דכל שאין אמו טמאה לידה אין ממתינין לו לח' כרב אסי:

בשלמא לרבי חמא - דשני בין הטבילה ואחר כך ילדה לילדה ואח"כ הטבילה:

משכחת לה - כולהו יליד בית נימול לאחד ילדה ואח"כ הטבילה יליד בית נימול לח' הטבילה ואח"כ ילדה ושניהם בשנתעברה אצלו דלא הוי מקנת כסף. מקנת כסף נימול לח' כגון שלקח שפחה מעוברת וילדה לאחר שהטבילה. מקנת כסף הנימול לא' כגון שלקח זה שפחה וזה עוברה דכיון דאין לבעל העובר חלק באמו לאו דומיא דלכם הוא ה"ה נמי דמצי לפלוגי במקנת כסף בין ילדה ואחר כך הטבילה בין הטבילה ואחר כך ילדה ולמימר מקנת כסף נימול לא' כגון שלקח שפחה מעוברת ועוברה וילדה ואחר כך הטבילה אלא רבותא אשמעינן דאפילו בהטבילה ואח"כ ילדה משכחת לה והא דשני מקנת כסף נימול לא' לרבי חמא מלת"ק ולא אמר כגון שלקח שפחה וולדה עמה משום דאם כן ילדה קודם טבילה היא ומאי איריא נולד קודם שלקחה אפילו נולד משלקחה נמי לרבי חמא נימול לא':

אלא יליד בית נימול לא' היכי משכחת לה - הא ודאי דומיא דלכם הוא הואיל ולאו בטומאת לידה תליא לדידיה:

בלוקח שפחה לעוברה - ואפילו מישראל דהוי' טמאה לידה שכבר טבלה לאו דומיא דלכם הוא הואיל ואין לו חלק באמו:

הניחא כו' - פלוגתא דר"ל ורבי יוחנן בבבא בתרא (דף קלו.):

שלקחה על מנת שלא להטבילה - דלא שייכא בה תורת חיובא דמצות כלל דלאו דומיא דלכם הוא אבל לטומאת לידה לא חיישינן בילדה ואח"כ הטבילה:

ופדויו - בבכור אדם כתיב:

מבן חדש - מדתלי בהכי שמע מינה עכשיו נתברר שהוא בן קיימא ולא קודם לכן:
הא לא שהה - שלשים יום באדם ובבהמה ח' ימים ספיקא הוי הש"ס פריך עלה:

דף קלו.

מימהל היכי מהלינן - שום קטן ביום השמיני בשבת דילמא נפל הוא ולא חזי למול ועושה חבורה שלא לשם מצוה:
אם חי הוא - כלומר אם כלו לו חדשיו שפיר קא מהיל:
מחתך בבשר - שחוטה הוא ולא חבורה היא:
לא נצרכה - הא דקתני אין מחללין אלא לענין מכשירי מילה לרבי אליעזר דאמר דחו שבת ה"מ דקים ליה בגויה שכלו לו חדשיו שעברו ט' חדשים משמשמה עד שילדתו ולא שמשה כל ימי עיבורה אבל ספק אין מכשיריו דוחין דילמא לאו בר מימהל הוא ומחלל שבת בעשותו פחמים וברזל:
כתנאי - נפל גמור אם חשוב כמת כדקאמר רב אדא בר אהבה דאינו אלא מחתך בבשר או לא והויא חבורה:
לאכלה להביא בן ח' - דכוליה קרא דריש ליה בתורת כהנים מן הבהמה מקצת בהמה מטמאה ומקצת אינה מטמאה פרט לטרפה ששחטה ומדממעיט טרפה ששחטה מכלל דבטהורה קאי אשר היא לכם להביא בהמה טמאה לפי שפרשה ראשונה דכתיב בה לכל הבהמה אשר היא מפרסת פרסה ואיננה מעלת גרה וגו' מוקי לה התם באבר מן החי הכתוב מדבר ופרשה זו במתה ודאי לאכלה להביא בן ח' חדשים שאף שחיטתו מיתה ומטמאה:
מר סבר חי הוא - לפיכך שחיטתו מטהרתו:
לענין אכילה - אי מותר באכילה בשחיטתו אם לאו:
טרפה - שחיטתה מטהרתה מלטמא כדפרישית:
היתה לה שעת הכושר - לישחט וליטהר קודם שנטרפה:
מי פליגי - למישרי ולד של בהמה בתוך ח' ימים:
שוחטים אותו ביו"ט - ואינו מוקצה שהרי בין השמשות נמי היה מוכן אגב אמו מיהו שמעינן מינה דמותר לבו ביום:
ושוין - רבי יהודה ורבי שמעון שנחלקו ברואין מומין ביו"ט במסכת ביצה שאם נולד היום הוא ומומו עמו שהוא מן המוכן ומותר לבקר מומו ביו"ט דלא דמי כמתקן ביו"ט דלא איתחזק באיסורא ומוקמינן לה התם כגון דיתבי דייני התם וראוהו בשעת לידה מיד:

נפל מן הגג או אכלו ארי - שמת מחמת מיתה הבאה לו בתוך ל' ממקום אחר דברי הכל בחזקת כלו לו חדשיו קאי דאי לאו הך מיתה לא הוה מת הילכך חי הוא ובאדם הוי ולד ופוטר את אמו מן החליצה וגבי בהמה נמי סתם ולד בהמה ששחט בתוך ח' מותר באכילה דלא חזינא ביה ריעותא ורוב היולדות אינן מפילות:

שפיהק - ביילי"ר בלע"ז כלומר לאחר לידתו לא ראו בו אלא חיות מעט שפיהק ומת וגבי אדם קאי:

ה"ג ועבדו עגלא תילתא ביממא דשבעה:

איתרחיתו - מלשוחטו עד אורתא שהוא ליל שמיני:

הוה אכלינן מיניה - דמקצת היום ככולו כדכתיב (ויקרא כ"ב:כ"ז) והיה שבעת ימים תחת אמו הא לילה חזי ומיהו מיום השמיני הוא דירצה דאורתא לאו בת הקרבה היא כדכתיב (שם ז) ביום צוותו להקריב אבל מכלל נפל נפקי ליה וחזי לאקדושי כדאמרינן בזבחים (דף יב.) לילה לקדושה יום להרצאה והלכך לענין חולין חזי מאורתא למישחטיה ומיכל אלמא מאן דס"ל כרשב"ג פליג במיתה הבאה לו ממקום אחר ואמר ספיקא הוא:

שכיב בנו תלתין - ללידתו:

בנו תלתין יומין - ללידת הולד:

צוורוניתא - מטעמים שמאכילין את האבל:

קא בעית למיכל - לכך אתה מתאבל חנם:

איתרע מילתא - אבילות:

מת הולד בתוך ל' - ללידתו ולא היה לאביו בן אלא הוא ונולד לאחר מיתת אביו ועל ידו היו פוטרין אמו מן החליצה אם היה בר קיימא:

ועמדה ונתקדשה - לאחר זמן לפי שסבורה שאינה זקוקה ליבם:

דף קלו:

אם אשת ישראל היא - אם אינו כהן זה שנתקדשה לו ומותר בחלוצה:

חולצת - מן הספק ואח"כ תנשא ואם כהן הוא שאם תחלוץ תהא אסורה לו סמכינן אדרבנן ואמרינן לאו נפל הוא ואינה חולצת:

לאורתא אמר רבא הכי - כדקאמרת דאחת זו ואחת זו חולצת:

ולצפרא הדר ביה - ואמר אשת כהן אינה חולצת:

אמר ליה - רב שרביא לרבינא:

שריתוה - בלא חליצה ועבריתו אדרבן שמעון יהא רעוא דתשרון חלב באכילה:

לא לכל אמר ר"י - לא לכל דבר אמר ר"י דאנדרוגינוס זכר הוא אלא לענין מילה בלבד דיליף ליה מריבויא דקרא כדלקמן:
שאם אתה אומר - זכר הוא לכל דבר:
בערכין יערך - האומר ערכו עלי יעריכהו:
הזכר - ה' יתירא קדריש וגבי נקבה דריש ואם יתירא ולא טומטום ואנדרוגינוס:

דף קלז.

והא סתם ספרא הוא - דבתורת כהנים תניא לה וסתם ספרא רבי יהודה:
לקדש - מי חטאת לתת אפר על המים:
מכשיר בקטן ופוסל באשה - טעמיה מפרש בסדר יומא בפ"ג:
ובאנדרוגינוס - שמע מינה דרבי יהודה כאשה משוי ליה:
כל זכר - ריבויא הוא:
מתני' ושכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב - דטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה הוא ועבד ליה חבורה שלא לצורך ובהא אפילו רבי יהושע מודה:
אחד למול בשבת ואחד למול בע"ש ושכח ומל את של ע"ש בשבת ר"א מחייב חטאת - דמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ואע"ג דטעה בדבר מצוה שהיה טרוד באותו של שבת ומתוך כך טעה בזה ואף בזה עשה מצוה שהרי ראוי הוא למול אלא שאינו דוחה שבת ס"ל לר"א טעה בדבר מצוה ועשה מצוה שיש בה חיוב חטאת חייב ורבי יהושע פוטר דס"ל טעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור:
גמ' רב הונא מתני - במתניתין ברישא חייב לדברי הכל כדתנינן לה אנן:
ורב יהודה מתני ברישא פטור - דמוקי לה בשכח ומל את של ע"ש בשבת ופלוגתא היא בשל אחר השבת בשבת:
שהוא חייב - דאע"ג דטריד במצוה וטעה בה כיון דלאו מצוה שעדיין לא הגיע זמנו למול חייב:
אלא מע"ז - שהוקשו כל חטאות שבתורה לחטאת ע"ז דכתיב תורה אחת יהיה לכם וגו' בפרשת שלח לך אנשים גבי קרבן ע"ז:
ור' יהושע התם - עובד עבודת כוכבים לא עשה מצוה:
ה"ג רב יהודה מתני פטור דתניא אמר ר"מ לא נחלקו ר"א ורבי יהושע על שהיו לו שני תינוקות אחד למול ע"ש כו':

ה"ג ורבי יהושע התם לא טריד במצוה הכא טריד במצוה - טרוד להתעסק במצוה גמורה שהרי אחד מהם זמנו היום וטרוד לבו למהר ולעשות ומתוך טרדו טעה ומל את זה שאין בו מצוה כלל:

ושכח ומל של ע"ש בשבת שהוא חייב - לקמיה מתרץ לה:

דלא ניתנה שבת לידחות - שאין לו תינוק שיהא זמנו היום הלכך לא היה טרוד היום במצוה שלא היה מוטל עליו כלום לעשות ולא היה לו לטעות:

מתני' נולד בין השמשות נימול לט' - שהרי ליום שמיני של מחר הוא נימול ושמא בין השמשות יום הוא ונימול לט':

היה היום ע"ש - א"א למולו בשבת הבאה דשמא ט' הוא והויא ליה מילה שלא בזמנה ואינה דוחה שבת וצריך להמתין עד לאחר השבת שהוא עשירי:

חל יו"ט להיות אחר השבת - אין מילה שלא בזמנה דוחה אותו ונימול לי"א:

גמ' חלצתו חמה - נשלף ממנו החולי ויצא מגופו:

דתני לודא - שם חכם:

יום הבראתו כיום הולדו - ממתינין לו כיום הולדו:

מאי לאו - יום הולדו דווקא קאמר דלא בעינן מעת לעת:

לא - כיום הולדו דקתני למיתב ליה ז' מיהו עדיף יום הבראתו מהא דבעינן מעת לעת ומהא ליכא למשמע מידי:

מתני' ציצין - רצועות של בשר שנשארו מן הערלה:

עטרה - היא שפה גבוה המקפת את הגיד סביב וממנה משפע ויורד לראשו:

ואינו אוכל בתרומה - אם כהן הוא דילפינן ביבמות (ד' ע.) שערל אסור בתרומה:

ואם היה בעל בשר - שהיה שמן ונראה בשר שלמעלה מערלתו לאחר שניטלה ערלה כולה כאילו אותו בשר חוזר וחופה את הגיד:

מתקנו - ומשפע באיזמל מאותו עובי:

מפני מראית העין - שלא יהא נראה כערל:

דף קלז:

פרע - גילה:

גמ' רוב גובהה - לא תימא רוב העטרה דקתני מתני' רוב היקפה אלא אפילו רוב גובהה במקום אחד:

קטן המסורבל בבשר - פלטר"י בלע"ז ששמן ועב ולאחר שנימול נראה כמכסהו:

כל זמן שמתקשה - ומתוך הקישוי מתפשט בשרו בדשמואל גרסינן ונראה מהול במתניתא גרסינן ואינו נראה מהול:

איכא בינייהו נראה ואינו נראה - לשמואל נראה מהול הוא דאין צריך למולו הא נראה ואינו נראה צריך למתניתא אינו נראה הוא דצריך הא נראה ואינו נראה אינו צריך:

אשר קידש ידיד מבטן - יצחק קרי ידיד על שם אשר אהבת (בראשית כב):

מבטן - דקודם שנולד נתקדש למצוה זו דכתיב (שם יז) אבל שרה אשתך וגו' והקימותי את בריתי אתו היינו מילה:

בשארו - בבשרו:

שם - חק של מילה:

וצאצאיו - אחריו:

חתם באות - זו של ברית קדש:

צוה להציל ידידות שארינו משחת - מגיהנם דכתיב גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו (זכריה ט':י"א):

מתני' תולין את המשמרת - שמסננין בה שמרי יין ומותח פיה לכל צד בעגול ונעשה כאהל על חלל הכלי שקורין אשטנד"א ואע"ג דעביד אהל שרי בי"ט כדמפרש בגמרא אבל בשבת מיתלא לכתחילה לא אבל אם תלויה היא נותנין לתוכה שמרים ומסנן דאין דרך בורר בכך:

גמ' פקק החלון - כגון ארובת הגג:

אלא להוסיף - כגון פקק זה שאינו אלא תוספת עראי על האהל:

סבר ליה כרבי יהודה - הלכך הכא שרי דמכשירי אוכל נפש הוא:

שאי אפשר לעשותן מעי"ט - כגון שפוד שנרצם בי"ט:

עדיפא - חזקה דהוא שרי אפילו מכשירין שאפשר מעיו"ט:

תלה כוזא בסיכתא - תלה כלי קטן במגוד:

ה"נ דמיחייב - והכא מאי חיובא איכא באהל עראי בנין גמור לא הוי ומדרבנן הוא דמיתסר:

דף קלח.

אלא אמר אביי מדרבנן - קאסרי לה חכמים דמתניתין דלא שבקינן ליה למיתליה למיעבד עובדא דחול:

מנקיט - מלקיט:

חומרי מתנייתא - כללות של ברייתות: חומר קשר כלומר כללות שמצא בברייתות בגוד לבדה ובמשמרת לבדה ובכילה לבדה ובכסא גלין לבדה ושנאן כולן הפטורין אבל אסורין בחומר אחד והמותרים לכתחילה בחומר אחד:

הגוד - הוא עור של בהמה תפור ופיו רחב מאד ויש לו שנצים ועוברי דרכים ממלאין אותו יין או חלב במקום שתוקעין שם אהליהם ללון ושוטחין אותו ופיו מתוח ע"ג יתידות והרוח עוברת מתחתיו ומצטנן שלא יתקלקל היין והוי דומה לאהל לאחר שנמתח:

כילה - שיש בגגה טפח:

וכסא גלין - כמו מטה גללניתא דכירה (לעיל דף מז:) והוא שם מקום ומפרקין מטותיהן וכסאותן וטוענין אותן עמהן וחוזרין ומחזירין אותן:

לא יעשה - דאהל עראי נינהו וכסא גלין נמי גזרה שמא יתקע בחוזק:

אבל מטה - שלנו המחוברת ועומדת אם היתה זקופה או מוטה על צדיה מותר לנטותה לישבה על רגליה ואע"ג דהשתא עביד אהל שרי דלא מידי עביד אלא ליתובא בעלמא:

כסא טרסקל - כך שמו ובלעז פלודשטוייל"י ועליונו של עור ומקפלין אותו וכשמסלקין אותו סומכין אותו לכותל וכשרוצה לישב עליו נוטהו ויושב על ד' רגלים:

ואסלא - עשוי כעין כסא טרסקל אבל עור הפרוש עליו נקוב לבית הכסא מותר לנטותו לכתחילה דהא עביד וקאי:

שימר - נתן שמרים לתלויה וסינן:

חייבת חטאת - דלאו תכשיט הוא אלא משוי:

פטור - דתכשיט הוא ולכתחילה אסור דילמא שלפא ומחויא:

יוצאה אשה - דמאן דרכה למיפק בעיר של זהב אשה חשובה ואשה חשובה לא שלפא ומחויא:

משום מאי מתרינן ביה - למשמר:

משום בורר - דהאי נמי בורר הוא:

כוותי דידי מסתברא - דאי אתרו ביה משום בורר התראה היא:

דנוטל אוכל ומניח פסולת - ולרבא ה"ה נמי דאי אתרו ביה משום מרקד הויא התראה אבל לרבי זירא אי אתרו ביה משום בורר לאו התראה היא דלא דמי לבורר שהאוכל למטה ופסולת למעלה מה שאין כן בבורר קטנית שהפסולת למטה:

טלית כפולה לא יעשה - לשטוח טליתו על גבי ארבע יתידות לישן תחתיה וראשיו מתכפלין לכאן ולכאן לצד הארץ והויא ליה לכתלים להגן מן החמה דהוי אהלא:

כרך עליה - מבעוד יום:

חוט או משיחה - ונתנה על הנס שעל הקנוף כשהיא מכופלת וכרך עליה חוט למשכה בו לפורסה לכאן ולכאן מותר למושכה בו בשבת דמוסיף על אהל עראי הוא ואינו כעושה לכתחילה:

כדקרמנאי - היינו גללניתא שפורקה ומחזירה והוא שם מקום לשון אחר קרמנאי מוכרי בגדי פשתן מוכרין עליהן:

כדרמי - כרך עליה חוט:

כדדידן - מטה שהיתה זקופה והוא מושיבה על רגליה:

דמאורתא נגידו ומצפרא חביטא - בלילי שבת ראיתים פרוסות ולבקר ראיתים מושלכים לארץ אלמא מותר לפורקה וה"נ מותר לנטותה:

וילון - מסך שכנגד הפתח:

מותר לנטותו - שאין אהל אלא מי שעשוי כעין גג:

דף קלח:

כילת חתנים - לא דמיא לשאר כילות ששאר כילות פרוסות על גבי קינוף שהיא לד' רגלים ויש לה גג דהוי אהל ושל חתנים על גבי נקליטין שאינם אלא שנים באמצעית המטה וקנה נתון עליהם והבגד נתון עליו ונופל לכאן ולכאן ואין לה גג טפח הלכך לאו אהל הוא:

בפחות מג' - שהיא הולכת ומתפשטת למטה:

ולא אמרן אלא שאין בשיפועה טפח - שאין כל צד וצד נפשט למטה להתרחק טפח מכנגד אמצעיתו דהיינו שאין ברחבו למטה טפחיים וכילת חתנים אינה עשויה לישן תחתיה:

אבל נחתא מפוריא טפח - ההוא טפח הוה קיר לאהל והמטה נעשית לו גג:

סייאנא - כובע של לבד פלטר"ץ:

אסור - לצאת בו בשבת ולקמיה מפרש ואזיל:

הא דאית ביה טפח - שהוא מתפשט להלן מראשו טפח אסור משום אהלא:

אלא מעתה שרביב בגלימיה טפח - הניח טליתו על ראשו כדרך שהוא מתעטף והרחיקה להלן מראשו טפח:

אלא - טעמא לאו משום אהל הוא אלא משום שלא יגביהנו הרוח מראשו ואתי לאתויי ארבע אמות הלכך מיהדק בראשו שפיר שרי לא מיהדק אסור:

תרתי בשבת וחדא בתורה - שהיית רגיל לומר שני דברים משמו בהלכות שבת ואחת בתורה כדלקמן:

גוד בכיסנא - גוד ברצועותיו ומונח על מקום קבוע שלו:
מותר לנטותו בשבת - והא דאמרן לעיל פטור אבל אסור היכא דלא הוי מתוקן בכיסנין:
בב' בני אדם - לא מימתח ליה שפיר:
באדם אחד - ממתח ליה שפיר שמותחו על יתד זו וקושרו בה וחוזר ומותחו על זו וקושרו בה כך פירשו רבותי וכן מצאתי בתשובת הגאונים ואיני יודע מהו:
אידך - דשבת מאי היא:
מירכותיה - פטפוטים שלה כעין רגלים:
שמא יתקע - כשמחבר לה הרגל יתקענה בחוזק והוי בונה אבל (ת"ק) היכא דלא נשמטה אלא אחת לא חייש למתקע כולי האי:
הפלא ופלא - סיפא דקרא ואבדה חכמת חכמיו:
בכרם - על שם שהיו יושבין שורות שורות בכרם:
זו הלכה - כדכתיב (דברים ה':ה') [להגיד לכם] את דבר ה' דהיינו תורה:
זו נבואה - כדכתיב (הושע א) דבר ה' אשר היה אל הושע וגו':
זה הקץ - לא ידענא מהיכא:
בהדיא כתיב - ותורה שבכתב הרי כתובה ומונחת יקראו ויראו:
שהתנור תחלה - שנטמא מן האויר כדכתיב (ויקרא יא) אל תוכו והוא חוזר ומטמא אוכלין שבתוכו מן האויר:
כמאן דמלי טומאה - כשנפל השרץ באוירו דהא בלא נגיעה מטמא והלכך כמאן דמלי טומאה הוא ותהוי פת ראשונה:
לא ס"ד - למיהוי כמאן דמלי טומאה:
דתניא יכול יהו כל הכלים טמאים מאויר כלי חרס - שאם היה כלי אחר בתוכו שיטמא מחמת השרץ שבאויר החיצון או מחמת שיטמאנו אויר כלי החיצון שהוא טמא:
תלמוד לומר כל אשר בתוכו יטמא - וסמיך ליה מכל האוכל אשר יאכל אוכלין ומשקין שבתוכו טמאים ולא כלים שמע מינה תרתי חדא דלא אמרינן חזייה כמאן דמלי טומאה דאם כן אם כלי שטף הוא הפנימי שמטמא מגבו יהא טמא דהא נגע בטומאה אלא לא אמרינן חזייה כמאן דמלי טומאה ואוכלין ומשקין שבחיצון הוא דמטמאי מחמת הכלי שהכלי ראשון והם שניים אבל כלים לא דהואיל דאין טומאה זו באה אלא מחמת הכלי אשמעינן האי קרא שאין כלי שאינו אב הטומאה מטמא כלי:

דף קלט.

הלכה ברורה - בטעמים שלא יהא בה מחלוקת:

ג' עבירות - בשחד ישפוטו במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסמו:
ג' פורעניות - שדה תחרש עיין תהיה ולבמות יער:
ויועציך כבתחלה - ואחר כך יקרא לך עיר הצדק לשרות בה שכינה:
אי בטלי יהירי - ישראל מתייהרים בבלורית ובמלבושי יהירות כפרשים הללו:
בטולי אמגושי - יבטלו מסיתים ומדיחים המשניאים אותנו:
סגיך - הם גסי הרוח שמגדלין עצמן לשון ישגה מאד (איוב ח':ז') ואח"כ ואסירה כל בדיליך אלו אותם המבדילים שונאי ישראל מן הקב"ה בשקריהם ובפחזותם:
בטלי דייני - רשעים מישראל שמטין דין:
בטלי - מעל ישראל:
גזירפטי - נוגשי שוטרי עובדי כוכבים:
שנעשו מקל לחזניהם - לשמשיהן נותנין יד והויין להן לחוזק לומר לא אהיה שליח ואזמין את פלוני לב"ד אם לא תרבה שכר ואחר פסק דין לא ארדנו ליכנס למשכנו:
שבט מושלים - מקל אגרופין של מושלים היינו דינים רשעים שת"ח שבמשפחותם להם למקל ולאגרוף שעל ידיהם היו מעמידין אותן ומחפין עליהם ועושין סניגרון לדבריהם:
לדייני בור - שבהבטחת אותן ת"ח מעמידין דייני בור לדון את כל הבא והרבה דינין שאין נמלכים בהן ומטין אותן:
כפיכם נגואלו בדם אלו הדיינין - שכפיהן פשוטין לקבל שוחד ומטין את הדין ונוטלין ממון מן הבעלים שלא כדין ונותנו לשכנגדו והרי הוא כנוטל נשמתו:
סופרי הדיינין - שכותבין שטרות של רמיה:
עורכי הדיינין - מלמדין את בעלי דינין לטעון:
עמו - מכלל דעד השתא לא:
זכה לחשן המשפט - שכנגד הלב שהיה גדול ממנו וקודם למשה נגלית שכינה על אהרן כדכתיב (שמואל א ב':כ"ז) הנגלה נגליתי אל בית אביך ונאמרה לו נבואה של מצרים הכתובה (ביתזקאל כ) עד וימרו בי ואעפ"כ לא נתקנא בו בזאת:
בני בשכר - שם מקום:
כילה מהו - לנטותה בשבת:
כשותא - הימלון שגדל על ההגא מהו בכרמא ירק הוא וכלאים בכרם או אילן הוא ואינו כלאים בכרם:
ולישלח להו - צד היתר בה:
כדרמי בר יחזקאל - כרך עליה חוט או משיחה:
ומשני לפי שאינן בני תורה - ומקילי טפי:

עירבובא - כלאים:
וקי"ל - בברכות בפרק כיצד גבי ערלה וה"ה לכלאים שאף היא מצוה התלויה בארץ ואינה נוהגת מן התורה אלא בארץ:
יהיב פרוטה לתינוק נכרי - קסבר בחוץ לארץ שרי ומיהו כל כמה דאפשר משני שלא ילמדו להקל:

דף קלט:

ולא ידענא אי מלפניה - אם חל י"ט בע"ש ומת בו ביום ומפני שלא יוכלו להתעסק בו למחר התירו לקוברו ע"י עממים:
אי מלאחריה - והוא מת בשבת ומפני שנשתהא כבר והיה מסריח התירו:
מת ביו"ט ראשון כו' - מת שנשתהא כגון שמת בשבת ולמחר היה יו"ט:
מה שאין כן בביצה - דאין ר"ה שוה לימים טובים של גליות דאילו ר"ה חמיר יו"ט שני דיליה ונולדה בזה אסורה בזה:
מתעטף אדם בכילה - שהוא כסדין ומתעטף בה דרך מלבוש:
וכסכסיה - רצועות התלויות בה ולא אמרינן הך רצועות לאו לצורך עיטוף נינהו והוה משאוי ההוא שעתא שאין כיסכסין עשויין אלא לנטותה באהל:
חייב חטאת - ואילו לא היתה מצוייצת כלל לא מיחייב דהא לבושיה הוא אלמא הציציות הויין לו משאוי הואיל ואינן כמצותו אינו צריכין לה ומן הבגד ממש אינן דליחשבינן כוותיה:
חשיבי - משום דשל תכלת הן ולא בטלי והוו בה משוי:
מערים אדם על המשמרת ביו"ט - לרבנן דאמרי אין תולין את המשמרת ביום טוב ואוקימנא דטעמא לאו משום אהל אלא משום עובדא דחול מערים ותולה אותה לצורך רמונים דלאו עובדין דחול נינהו ומסנן בה שמרים הואיל ונתלית דהא אמרינן נותנין לתלויה ביו"ט:
והוא דתלי בה רמונים - ברישא דמוכח מילתא דמעיקרא לאו לשמרים תלייה:
מטילין - ברשיי"ר בלע"ז:
במועד - בחולו של מועד:
מערים ושותה מן החדש - אלמא בלא שום הוכחה מותר להערים:
התם לאו מוכחא מילתא - דמילתא דאיסורא הוא דהרואה אומר לצורך המועד הוא שאין הכל יודעין שיש לו מן הישן הכא מוכחא מילתא לאיסור דסתם תולה משמרת

לשמרים הוא תולה ואי לא יהיב בה רימונים ברישא להצניע בעלמא כי יהיב בה שמרים מוכח דלהכי תלייה:

ברא דתומא - צלע של שום:

ומנח בברזא דדנא - מקום שיש בו נקב בחבית והיין יוצא נותנו שם בשבת לסתום והוי כמתקן ומערים לכתחילה:

ואומר לאצנועיה - להאי ברא דתומא מיכוינא ועוד עביד אחריתי אזל נאים במברא בספינה רחבה העשויה לעבור המים והיא של נכרי ויודע הוא שיעבירנה הנכרי לצד האחר:

וסייר פירי - ומשמר שם פירות כרמו ונמצא שהנכרי מעבירו במים בשבת:

הערמה בדרבנן היא - ה"ג הך הערמה לאו באיסורא דאורייתא הוא אלא באיסורא דרבנן דא"נ עביד ממש בלא הערמה אדרבנן הוא דעבר הלכך דצורבא מרבנן הוא לא אחמירו עליה דהוא לא אתי למעבד לכתחילה להדיא בלא הערמה לעבור שם לפני הכל:

מתני' נותנין מים - בשבת ע"ג שמרים הנתונים במשמרת מבעוד יום:

כדי שיצולו - שיהו צלולין לזוב את היין מפני הקמחים שקורים יינ"ש:

בסודרין ובכפיפה מצרית - העשויה מצורי דקל:

כפיפה - סל:

ונותנין ביצה במסננת - שהחרדל נתון בה להסתנן וקולטת את הפסולת ואף הביצה החלמון שלה נוטף ומסתנן עמו והוה ליה לחרדל למראה והחלבון שהוא קשור נשאר למעלה ורבינו הלוי פירש סינונה של ביצה לתוך תבשיל היא ולא לתוך חרדל ובמסננת של חרדל הוא דשרי משום שינוי ויורד לתוך הקערה שהוא כלי שני ומתלבן התבשיל:

אינומלין - פושו"ן:

לגין - גדול מכוס וקטן מחבית:

גמ' טורד - מערבב:

בין הגתות שנו - שכל היינות עכורין ושותין אותן בשמריהם הלכך אין כאן תיקון דבלאו הכי משתתי:

שלא יעשה גומא - מן הסודר בפי הכלי כי עובדא דחול אי נמי אתי לידי סחיטה:

שלא יגביה - הכפיפה מקרקעית כלי התחתון טפח כמדת אהל:

פרונקא - בגד ששוטחין על גיגית יין לכסותה:

אפלגא דכובא שרי - דלאו אוהלא הוי:

לא ניהדק איניש צינייתא בפומא דכוזני דחביתא - כלי חרס קטן שמערין בו יין מחבית לא יתן בפיו קשין וקסמים בחזקה לפי שאין לך מסננת גדולה מזו:

שפו שיכרא - כל היכא דתני לשון שפוי בנחת הוא והפסולת נשאר בשולי הכלי:
והאיכא ניצוצות - קטנות הנישופות באחרונה מתוך הפסולת שקורין ברי"ש והנהו מוכחן דבורר הוא:
ניצוצות כי רב פפא לא חשיבי - שחנוני מטיל שכר היה כדאמרינן בבבא מציעא (דף סה:) ובפסחים (דף קיג.) הלכך אינו מקפיד לניצוצות כל כך וכשמגיע לניצוצות משליך הן ופסולתן לחוץ ותחילת שפייתן מן הפסולת ניכר דלאו בורר הוא:

דף קמ.

לפי שאין עושין אלא לגוון - למראה שהחלמון יפה לגוון ולא החלבון הלכך אידי ואידי אוכל הוא ואין כאן ברירת פסולת מאוכל:
ממחו - דישטיפדי"ר בלע"ז במים או ביין:
ממחו בכלי - משמע זהו שינוי שלו:
ואינו ממחו ביד - דממחו ליה שפיר טפי:
אלא אמר שמואל ממחו ביד - שאין זה דרכו בחול:
קם ר' יוחנן בשיטתיה דר"א - חזר בו ואסר:
אביי ורבא דאמרי תרוייהו הלכה כר' יוחנן - דאסר:
לרבך - לזעירי:
בשופתא דתומא - אמצעי של שום:
ולא יטרוף - כדרך שטורפין ביצים בקערה בכף דרך טריפה שמכה בכח:
שחליים - כרישין והיו שוחקין אותם במים:
ממשיך - נותן:
אמיתא - מינט"א בלע"ז:
מעליא לתחלי - לערב עם שחליים:
ואין עושין אלונטית - שאינה למשקה צמא אלא לצנן לאחר המרחץ ודוגמת רפואה:
וחשי מבינתא דרישא - הרגשתי בצינתו משערת ראשי עד צפרני רגלי:
מנכו לי מזכיותי - אם הייתי ניצול ממנו שלא אמות:
שתי כל יומא - ולא היה מזיקו:
דדש ביה - רגיל בו:
מתני' חילתית - חלטי"ש בלשון ישמעאל ובלע"ז לזרי"א ושורין אותו בפושרין ושותין אותן המים לרפואה:
אבל נותן - החלתית:

בתוך החומץ - ומטבל בו מאכלו ולקמיה מפרש אמאי אין שורין:
ואין שולין את הכרשינין - מציף עליהם מים בכלי לברור פסולתן כדתנן במסכת ביצה (דף יד:) אף מדיח ושולה:
ולא שפין אותן - ביד להסיר פסולת דהוה ליה בורר:
אבל נותן לתוך הכברה - ואע"פ דפעמים שהפסולת נופל דרך נקבי הכברה ונמצא נתברר מאליו:
תבן - הוא שעושין מן הקש מחתכין אותו במוריגין ועושה כל זנב השבולת תבן:
מוץ - הוא מזקן השבולת העליון ואינו ראוי למאכל וכוברין אותו בכברין שיפול המוץ:
אבל נוטל בכברה - ליתן בתוך האבוס ואע"פ שהמוץ נופל מאליו כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר:
שרה - חילתית בפושרין מאי:
אומצא - בשר חי:
שלא יעשה כו' - לא שבקוה רבנן למעבד עובדי דחול:
אם כן - דלא ידענא לפרושי מתני' טפי מינך מה בין לי ולך:
מתניתין יחידאה היא - ור' יוסי אמרה אבל לרבנן אף בצונן אסור:
ליוקרא דליבא - שלבו כבד עליו:
תלתא תקלי חילתתא - משקל ג' זהובים:
שאיל בי מדרשא - מה יעשה בשבת:
לשתות לא קמיבעיא לי - דבלאו רפואה משקה הוא ותנן כל המשקין שותה (לעיל דף קט:):
לשרות - דתנן מתניתין אין שורין:
כמאן דשרי - בעיא הוא הך דרב לימא כרבי יוסי דשרי בצונן אבל לרבנן אסור:
עיילינא - הכניסני ואיש זקן היה:
לכסכוסי כיתניתא - חלוק כתונת של פשתן שנתכבסה והרי היא קשה ומשפשפה בין שתי ידיו והיא מתרככה ואף הליבון שלה מצהיל על ידי השפשוף:
אולודי חיורא - הליבון מצהיל:
התם מיחזי כאולודי חיורא - שמקפיד על ליבונו וצוהרו של סודר יותר מכיתניתא:

דף קמ:

משלפא לדידה מקניא - כששוטחין אותה לנגבה תוחבים קנה מבית יד לבית יד וכשנוטלה בשבת ישלפנה מן הקנה ולא הקנה ממנה דלא חזי לטלטולי דלהסקה קאי:

ואם כלי קיואי היא - קנה של אורגים דתורת כלי עליו שרי:
תליא דבשרא - בשר מליח התלוי לייבשו ומלא החבל קרי תליא:
שרי - דנאכל חי באומצא:
דכוורי - אין נאכלין חיין:
באמצע מטה - שאיש ואשתו רגילין בה לישן:
כאילו עומד כו' - דמהרהר:
לזבין אריכא - אגודה ארוכה של כרוב ארוך ושל כרישין ארוכים:
כישא כי כישא - שכל אגודות הגנין שוות בעובין שלכולן מדה אחת לחבל שהוא אגוד בו:
ואורכא ממילא - כלומר ארכו של זה שהוא ארוך מחבירו הוא משתכר בו:
קניא - חבילי קנים לעצים:
לא ליכול ירקא - ירק חי כרישין צירפו"ל ושחליים:
משום דגריר ליבא - ומאכילו לחם הרבה ואין לו:
לא ליבצע בצועי - מורשיליונ"ט בלע"ז לא יאכל עכשיו מעט פת שימצא לו ולאחר שעה מעט מפני שאין לו דרך שביעה אלא יצרף ויאכל יחד:
מעיקרא - קודם שנתעשרתי:
עד דשדאי ידי בכולא מנא - כשהייתי ממשמש בסל ומוצא בו פת הרבה הייתי מברך המוציא:
דלית ליה משחא - שהיו סכין ידיהן שמן קודם מים אחרונים להעביר את הזוהמא:
במיא דחריצי - הנקוים יחד וגדל עליהם ירקרוקית עבה ונוחה כשמן:
אונקא - צואר:
תלתא מיני בשרא - יטעום בו ג' מיני מטעמים שמן וכחוש וגיד הצואר:
מדנהר אבא - מאותו מקום שפשתנו יפה:
דמפטיא ליה תריסר ירחי שתא ואנא ערבא - אני ערב בדבר שתתקיים לו שנה שלימה ותפטיהו שלא יצטרך לקנות חלוק:
כיתא נאה - כת נאה ראויה להושיב בעליה בכת נאה:
אציפתא חדתא - מחצלת חדשה של גמי לח ולחלוחית הגמי מבלה הבגדים:
לאושפיזא - לפונדקית שלו לא ישלח חלוקו ללבן:
דילמא חזיא בהו - קרי ומגניא עליה:
לא תיכלון נהמא באפי גברייכו - פעמים תאכל הרבה ותתגנה עליו:
לא תיכלון ירקא בלילה - מפני ריח הפה:

שיכרא ותמרי - משלשלין ומביאין לידי הפחה:
היכא דמפני גברייכו - בגילוי בפניהם בשדות ואפילו שלא בפניהם שמכיר מקומו ומקומכם ונמאסת' לו בזוכרו:
לא תימרון מנו - מי הוא לשון זכר לא תרגילו לשונכם לדבר עם זכרים:
אלא מני - מי היא:
נקיט מרגניתא בחדא ידיה וכורא בחדא ידיה - כשבעליך ממשמש ביך להתאוות ליך לתשמיש ואוחז הדדים בידו אחת והאחרת עד אותו מקום:
מרגניתא אחוין ליה - הדדין המציאי לו שתתרבה תאותו ומקום תשמיש אל תמציאי לו מהר כדי שיתרבה תאותו וחיבתו ויצטער הדר אחוי ליה:
כורא - לשון כור צורפין (לעיל דף עח.) לשון אחר בור לשון בור שוחה:
מתניתין - דקתני אבל נותנין לתוך הכברה:
מתני' גורפין מלפני הפטם - שור שמפטמין אותו גורפין אבוס שלפניו בשבת לתת לתוכו התבן והשעורין ולא יתערב בהן עפרורית ויקוץ במאכלו:
ומסלקין - תבן שלפניו לצדדין כשהוא רב כדי שלא ידרסנו ברעי:
וחכמים אוסרים - מפ' בגמ' אהיא:
ונוטלין מלפני בהמה זו - שעורין ותבן ונותנין לפני זו ולא אמרינן טלטול דלא חזי הוא אלא ודאי חזי הוא דאין בהמה קצה במאכל הניטל מלפני חבירתה:
גמ' אריישא פליגי - אגורפין ואסרי לגרוף משום דפעמים שהאבוס של קרקע וקא מכוין לאשוויי גומות שלא יפלו השעורים לתוכו:
או אסיפא פליגי - ומשום דלא חזי שיש בו שנמאס במדרס רגליו:
תא שמע - דאתרוייהו פליגי:
אחד זה ואחד זה - אחד גריפת האבוס ואחד תבן שלפניו לא יסלקנו לצדדין:
של קרקע - כעין שעושין גדר קטן לפני בהמה ונותנין מאכל לפנים ממנו דאיכא למיחש לאשוויי גומות:
מחלוקת באבוס של כלי - וגזרו רבנן גזרה אטו של קרקע:
שפיה יפה - לקמיה מפרש:
אידי ואידי - שתיהן המשניות סבירא להו:
מקמי חמרא לקמי תורא שקלינן - שאינו מטיל רירין ואין מה שלפניו נמאס וראוי לתתו לפני שור:

מקמי תורא לקמי חמרא לא שקלינן - דאית לה רירי ואימאיס והא דקרי לה הכא פיה יפה והכא פיה רע כדמפרש ואזיל פיה יפה דלית ליה רירי פיה רע דלא דייק ואכיל שאוכל קוצים וברקנים:

דף קמא.

מתני' הקש שעל המטה - וסתמא להסקה ומוקצה הוא ובא לשכב עליו ומנענעו כדי שיהא צף ורך לשכב:

לא ינענענו בידו - דמוקצה הוא:

אבל מנענעו בגופו - בכתפיו וטלטול מן הצד הוא דלא שמיה טלטול:

או שהיה עליו כר או סדין - דגלי דעתיה דאקצייה לשכיבה מעתה תורת כלי עליו:

מכבש - פריש"א שני לווחים ארוכים וכבדים וסודרין בגדים על התחתון ומורידין העליון עליו וכובשים את הבגדים על ידי יתדות שיש עמודים קבועין מנוקבין בארבע הפיאות של התחתונות והעליונה מנוקבת בארבע זויותיה ועולה ויורדת בעמודים וכפי מה שהוא רוצה לכבוש מורידה ותוחב יתד בנקב העמוד ואינה יכולה לעלות:

מתירין - את המכבש שנוטל את היתד והוא ניתר דהיינו צורך שבת שנוטל את הכלים:

אבל לא כובשין - דהיינו צורך חול:

ושל כובסין לא יגע בו - מפני שהוא עשוי לתקן הבגדים ותוחבו בחזקה ומיהדק והתרה שלו דומה לסתירה:

גמ' האי פוגלא - צנון שטומנין בקרקע להתקיים כשבא לחלצו מלמעלה למטה שרי אם היה ראשה מלמעלה ועוקצה מלמטה וחולצה מראשה העבה תחילה ועוקצה נמשך אחריה מותר לפי שהגומא רחבה מלמעלה ואין מזיזין הקרקע כשהוא שומטה אבל אם חולצה מלמטה למעלה שתחתונה נתון למעלה וראש עליונה שהוא עב נתון למטה והוא שומטה מסופה לראשה אסור לפי שהגומא קצרה מלמעלה וכשהוא חולצה מזיז העפר ומטלטלו ואע"ג דטלטול מן הצד הוא שמיה טלטול ואסור:

תנינא דלא כר"נ - דאילו ממתניתין שמעינן דלא שמיה טלטול דקתני מנענעו בגופו:

מידק - דייק:

חדא חדא - לאו טוחן הוא אלא כלאחר יד:

דקמשני - שלא ברחים ושלא במדוכה:

לאתויי ד' אמות - מים שעליו:

קא דחי כחו - את המים ד' אמות:

אחד זה ואחד זה אסור - זה משום בונה וזה משום אשוויי גומות:

אחד זה ואחד זה מותר - אין דרך מתכוין בכך וקי"ל כר"ש:
בקורה - בעץ המוטל על הקרקע:
אפומא דלחייא - של מבוי דליכא הכירא:
אודרא - מוכין שסותמין בהן פי הפך:
שישא - פך:
מכסכסו - משפשפו:
מבפנים - דלא מוכחא מילתא לאיתחזויי כמלבן ומלבן ממש לא הוי דאין נותן שם מים:
כסכוס דמי למכבס:
אבל לא ישן - שקולפו והוי ממחק:

דף קמא:

במה מגררו - לחדש:
והוא בתוך המנעל - מפני שהמנעל נהנה ממנו ונמצא מעבדו:
מתעגל - מתגלגל:
קטבליא - עור שלוק שעושין ממנו משטחות לשלחן ולמטה:
אלא לצחצחו - לא שנו דמותר לסוך שמן לרגלו ונותנו בתוך המנעל אלא שמתכוין לצחצחו למנעל:
ולצחצחו מי שרי - במתכוין הא איכא למיגזר אטו לעבדו:
שיעור לצחצחו - שלא היה כ"כ שמן הנישוף לעור מגופו כדי לעבד לעור אלא לצחצחו ומיהו איהו אפי' לצחצח לא מתכוין:
לא יצא - אדם קטן במנעל שהוא גדול לו משום דנופל מרגלו ואתי לאתויי:
אבל יוצא בחלוק גדול - דלא נפיל מיניה ולמישלף ואתויי לא חיישינן דלא קאי ערום בשוק:
מרופט - קרוע מלמעלה דגנאי הוא לה וכי חייכי עלה שלפה ומייתי לה:
ולא תחלוץ בו - לכתחילה דלאו נעל מעליא הוא:
במנעל חדש - כדמפרש ואזיל שלא יצאה בו מבעוד יום ובאשה קיימינן דאשה מקפדת אם אינו מכוון למדת רגלה אבל יצאה בו כבר הכירה בו דמכוון הוא לה אז אינה מקפדת:
אימוס - פורמ"ה:
ר' אליעזר מטהר - אלמא לאו כלי הוא ובשבת נמי אסור לטלטלו:
הניחא לרבא דאמר - בפ' כל הכלים דבר שמלאכתו לאיסור בין שהוא צריך להשתמש בגופו של כלי בין שאינו צריך אלא למקומו מותר לטלטלו מאחר שתורת כלי עליו שפיר

איכא לאוקומי להא דתני שומטין כרבנן דכיון דכלי הוא ואימוס נמי כלי הוא ואף על גב דמלאכתו דאימוס לאיסור לתקן מנעלין מטלטלין להאי אימוס משום צורך מקומו דהיינו מנעל שהאימוס נתון לתוכו:

אלא לאביי - נהי נמי דמנעל שעל האימוס לרבנן כלי הוא אימוס מיהא מלאכתו לאיסור הוא וזה ששומט ממנו את המנעל אינו צריך לגופו של אימוס והיכי מטלטל ליה:

ברפוי - שהמנעל נשמט מאליו וא"צ לטלטל האימוס:

הא לאו רפוי לא - וע"כ טעמא משום דאימוס אסור לטלטל לצורך מקומו:

ה"ג ההיא רבי יהודה משום רבי אליעזר הוא - כי אמרה ליה ר' יהודה להההוא דמפליג בין רפוי לשאינו רפוי אליבא דרבי אליעזר אמר דאמר מנעל שעל האימוס לאו גמר כלי הוא כל זמן שמחוסר הוצאה ולענין שבת נמי אסור לטלטלו משום דלאו כלי הוא ואשמעינן דרפוי לאו מחוסר הוצאה הוא ומותר לטלטלו דאילו לרבנן אף על גב דאין רפוי מותר דטעמא דשאין רפוי אסור לרבי יהודה לאו משום אימוס הוא אלא משום מנעל גופיה:

מתני' נוטל והאבן בידו - בחצר ולא אמרי' דמטלטל לאבן:

עם הטהורה - אגב הטהורה ואגב חולין אבל טמאה באפי נפשה לאו בת טלטול הוא:

אף מעלין את המדומע - סאה תרומה שנפלה לק' של חולין דקי"ל דעולה מותר להעלותו לסאה תרומה מהן בשבת ויהיו החולין מותרין ולא אמרינן מתקן הוא ובגמרא מפרש טעמא:

גמ' חייב משום כיס - ולא משום תינוק כדמפרש ואזיל משום כיס מיהו חייב ולא אמרינן איהו לא מפיק ליה אלא תינוק קא מפיק ליה ולקמיה פריך לה ממתניתין:

פטור - לגמרי כדמפרש ואזיל:

מטה לגבי חי מבטל לה - להיות טפילה לו שהרי צריך לה:

מלאכה שאינה צריכה לגופה - ומוציא מת לקוברו מלאכה שא"צ לגופה היא כדאמר בהמצניע וכיס שהיה תלוי בצוארו לשחק בו אגב מרריה מבטל ליה לגבי תינוק שמת ולא חשיב ליה ההיא שעתא:

בתינוק שיש לו גיעגועין על אביו - שאם לא יטלנו יחלה ולא העמידו טלטול שלא בידים במקום סכנה ואע"ג דלאו סכנת נפש גמורה אלא סכנת חולי:

דף קמב.

אתי לאתויי - וטעמא לאו משום טלטול הוא דאפילו לאוחזו בידו והתינוק מהלך ברגליו אסר ליה רבא דילמא נפיל ואתי לאתויי וכיון דלאו סכנת נפש היא לא שרו ביה טלטול:

תניא כוותיה דרבא - דכי נקט לה עליון כמאן דאפקא תחתון גופיה דמי ומיחייב:
וסנדליו וטבעותיו בידו - בקומצו שלא כדרך מלבוש:
המוציא אדם וכליו עליו - מלובש בהן:
וטבעותיו בידיו - באצבעותיו מדלא תנא בידו כדנקט רישא:
פטור - דבגדיו בטלי לגביה ועליו הוא פטור כרבי נתן:
ואילו הוציאן כמות שהן - שהיה אותו עליון אחוז בהן ולא מלובש חייב הנושא והיינו כרבא:
תיהוי כלכלה בסיס - והיא עצמה תיאסר:
מליאה פירות - דעיקר נעשית בסיס לפירות הלכך אבן מיטלטלת אגב כלי ופירות שהוא מותר:
ונינקטינהו בידים - ילקטם מעל הארץ בידיו ויחזירה לכלכלה ויטלטלם ולמה התירו אבן לטלטל אגב כלי ופירות:
בפירות המיטנפין - בפירות מבושלין ורכין מאד כגון תאנים ותותים וענבים שאם ישליכם לארץ יטנפו:
ולנערינהו נעורי - עד שיסתלקו הפירות מן האבן לתוך הכלכלה לצדדין וישליך האבן לבדה בנעורתה:
פחותה - שנפחית דופנה או שוליה:
וטמאה למעלה - והוא צריך לטהורה ואינו יכול ליטול הטמאה בידים לפי שהיא מוקצה לפיכך יטלטל הכל עד השלחן וישליך הכל עליו ויטול הטהורה:
לישדינהו - לארץ כולן:
ולינקטינהו - לטהורה ביד ויחזירה לכלכלה:
מתני' לצורך גופו - שצריך לטהורה לגופה לאוכלה הלכך אי לאו דטהורה למטה לא שרו ליה לטלטולי לטמאה אלא שקיל לטהורה וממטי לה לשלחן:
ברייתא לצורך מקומו - שצריך למקום הכלי וע"כ כולו הוא צריך לסלקו משם ושרו ליה רבנן לטלטל האי אטו האי:
ומאי דוחקיה כו' - דאיצטריך למימר לא שנו אלא שהטמאה למעלה לשבקי כדקס"ד דעתך בין שטמאה למעלה בין שטמאה למטה ולוקמי בצריך למקומו:
אלא לצורך גופו - שצריך לכר לשכב עליו שם ולא לסלקו לפיכך לא התירו לו ליטלו עם המעות אלא מנערו במקומו אבל צריך למקום הכר מטלטל הכל ביחד:
ומדסיפא כו' רישא נמי לצורך גופו - הלכך אי הוה טהורה למעלה לא הוי שרי ליה לטלטולי טמאה כדקתני גבי מעות מנערו ונופלות ומטלטל היתרא לחודיה:

הא קמתקן - שמביאה לידי היתר ונגזר ביה אטו תיקון שע"י מלאכה:
כר"א דאמר תרומה - הואיל וניתנה להעלות אחת שירצה בעינא מחתא כאילו מונחת לבדה ואינה מעורבת הלכך לא קמתקן מידי:
מדמעת - זה שנפרד משם ואוסר צ"ט של חולין כאילו היא תרומה ודאי:
וחכ"א אין המדומע מדמע - חולין אחרים אלא לפי חשבון התרומה שבמדומע כגון אם תחילתו נדמע ס' של חולין ע"י סאה תרומה וחזרה סאה ממנו ונפלה לתוך אחרים לא חשבינן תרומה אלא ס' שבסאה זו ומדמע עד צ"ט שכנגדו ואם יש חולין יותר מק' כנגדו עולה:
אימר דשמעת ליה - לר"א דאמר תרומה כמאן דמחתא בעינא:
לחומרא - לדמעה כתרומה ודאי:
לקולא - דלא ליהוי המעלה אותה בשבת כמתקן:
מי אמר - הא ודאי מתקן הוא ע"כ:
הוא דאמר - רבי יהודה דמתני' כרבי שמעון דאמר לקולא נמי כמאן דמחתא בעינא דמיא:
למאה - וראויה להעלותה ויתכשרו החולין:
עד שנפלה אחרת - ועכשיו אין בה חולין כדי להעלותה באחד וק':
ר"ש מתיר - קס"ד משום דס"ל ליה קמייתא כמאן דמחתא בעינא דמיא ונמצאת אחרונה זו נופלת בתוך ק' של חולין:
בטל בק' - והוו להו כולהו חולין ומיהו כיון דצריך להעלותה ע"כ המעלה מתקנו:
נותן עיניו - במדומע בצד זה להעלותו לתרומה ואוכל בצד אחר הלכך הואיל ובלא העלאה מתחיל ואוכל אין תיקון בהעלאתו:

דף קמב:

והא מיפליג פליג עילויה - ואמר כיון דאפשר ליה למיעבד עונג שבת בכה"ג ליתן עיניו בצד זה ולאכול בצד אחר אין מעלין:
דרבי יהודה עדיפא - מיקל טפי פורתא ואמר כיון דיכול ליתן (עליו) עיניו בצד זה ולאכול בצד זה לא הוי מתקן בהעלאתו ומעלין:
מתני' מטה על צדה - מטה חבית על צדה אם צריך ליטול מן היין והאבן נופלת ולא יטלנה בידים:
היתה בין החביות - וירא שלא תפול האבן על החביות וישברם:
מגביה - לחבית כולה ומסלקה מבין החביות ושם מטה על צדה:
לשלשת - שום דבר מיאוס כגון רוק או צואה:

מקנחה בסמרטוט - ולא יתן עליה מים דסתם כר של בגד הוא ובגד שרייתו במים הוא כבוסו:

היתה - לשלשת זו על כר של עור דלאו בר כיבוס הוא:

נותן עליה מים עד שתכלה - ומיהו כיבוס ממש לא והואיל וסתם כרים וכסתות רכים נינהו שייך למימר בהו כיבוס בעורות רכין ומיהו שרייתן לא זהו כבוסן וכן מפורש בזבחים בפרק דם חטאת:

גמ' לא שנו - מטה על צדה דחבית:

אלא בשכח - ששכח האבן עליה בין השמשות ולא מדעת:

נעשה חבית בסיס לדבר האסור - ואסור להטותה שאף החבית מוקצה:

מאן תנא - דמתניתין דקתני מגביה ומטה על צדה דאית ליה דכי טרח מטרח בחבית דהוי היתרא ולא יטול האבן ממש דהוי איסורא ואע"ג דהשתא נמי אבן מטלטל בהדי חבית:

רבן שמעון - אליבא דבית הלל:

בורר אוכל ואוכל - המאכל יטול והפסולת ישאר בכלי:

בורר כדרכו - נוטל פסולת ומניח אוכל אם ירצה:

כשהאוכל מרובה על הפסולת - דאי שקיל אוכל מפיש בטרחא:

דברי הכל בורר אוכל - דבהיתירא טרח ולא באיסורא ופרכינן והא הכא דמתניתין דאוכל מרובה על הפסולת וכי מגביה האבן עם החבית טרח טפי והוה למשקל פסולת כר"ש:

כיון דאי בעי למשקל - לכולי יין מן החבית לא משתקיל ליה יין שבשוליה עד דשקיל ומגבה לה לחבית כפסולת מרובה דמי דאי בתחלתו לא מגבה לה לחבית סוף סוף מיבעי ליה לאגבוהה תו לחבית הלכך הוה ליה מפיש בטרחא:

ה"ג לא משתקל ליה עד דשקיל לה ול"ג עד דשקיל לה לאבן:

היתה החבית מונחת באוצר - כלומר במקום מכונס שאוצרין שם חביות הרבה ודואג שמא יטלה ותפול האבן על החבית שאצלה:

לא שנו - דמנער:

נעשה - הכר בסיס למעות ואף הכר אסור בטלטול:

לא שנו - דמנערה ואינו מטלטלה בעודן עליה:

אלא שצריך לגופו - של כר לשכב עליו הלכך בניעור סגיא ושדי ליה באתרייהו:

אבל צריך למקומו - של כר מטלטלו עם המעות למקום אחר:

דסקיא מלאה מעות - גרסינן:

בסרטיא - רה"ר:

הניחו עליה ככר או תינוק - דלישתרי לטלטלה אגבייהו תוך ד' אמות וטלטלוה פחות פחות מד' אמות או במחיצה של בני אדם כדאמרי' בעירובין (דף מג:):
בשוכח - אבל במניח מדעת מערב (יום) שבת לא התירו לו לטלטלה ע"י ככר או תינוק:
אלא למת - משום כבוד הבריות כשמוטל בחמה:
אביי מנח כפא אכיפי - מניח תרווד על העומרים לטלטלן אגב תרווד:
אבר יונה - חי [בלא] מליח:
חריפא שמעתתא דדרדקי - סבורים הם שהם חריפים:
אימר דאמור רבנן - בארנקי ודסקיא מניח עליה ככר או תינוק בשכחה ובמקום התורפה ומשום הפסד ממון:
אמר אביי - אנא שפיר מטלטלנא כיפי ואפילו בלא תרווד:
אי לאו דאדם חשוב אנא - ואנא מחמיר על עצמי שלא ילמדו ממני להקל באסורין:
כפא אכיפי למה לי - בלאו כפא נמי שרי לטלטלינהו דהא חזו למיזגא עלייהו:
לאומצא - לאוכלו חי בשבת שיש בני אדם שדעתן יפה ואוכלים בשר חי וקרו לה אומצא:
הא לא חזי לאומצא לא - ואע"ג דחזו לשונרא דאמרינן מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים:
כר' יהודה - במסכת ביצה (דף ו:):
טווי לי בר אווזא - ביום טוב:
ושדי מיעיה לשונרא - אלמא מטלטל להו משום שונרא ואע"ג דהאידנא לא חזי לאדם דלאו אורח ארעא למיכלא ביום טוב ומיהו מאתמול לאדם הוו קיימי:

דף קמג.

התם כיון דמסרח - מעייא אי מצנע ליה עד אורתא:
מאתמול דעתיה עליה - לשונרא ובין השמשות נמי מוכן לבהמה הוה:
אוד - פורגו"ן דסתם עצים להסקה ניתנו ולא לטלטול כלי:
ואוד שנשבר - ביו"ט:
בשברי כלים - שנשברו היום דהוו להו נולד:
ש"מ - דכרבי יהודה סבירא ליה דאית ליה מוקצה:
מתני' מעבירין - בידים מעל השלחן:
עצמות - קשין שאינן ראויין לכלב:
וקליפין - של אגוזים דלית להו לב"ש מוקצה:
וב"ה אומרים מסלק את הטבלא - שיש תורת כלי עליה אבל לא יטלטל הקליפין בידים כרבי יהודה:

מעבירין מעל השלחן - סתמא היא:
פירורין פחות מכזית - וכ"ש כזית כדמפרש טעמא שהם מאכל בהמה:
ושער של אפונין - שרביטין של קטנית שהקטנית גדל בהם:
אפונין - יי"ש:
עור בית אחיזה - [בית אחיזה] של עור שיאחזנו בו:
מקנחין בו - טבלא:
אין מקנחין בו - שכשאוחזו נסחט בין אצבעותיו:
ניטל בשבת - כשהוא נגוב:
ואינו מקבל טומאה - דאינו לא כלי עץ ולא בגד ולא שק ולא מתכת:
גמ' אנו אין לנו - אין אנו סומכין על משנתינו כמות שהיא שנויה אלא מוחלפת שיטתה וב"ש כרבי יהודה כו':
אסור לאבדן ביד - מדקתני מעבירין בידים ולא זריק להו:
דלית ליה מוקצה - דאי ר' יהודה מאתמול לאו לבהמה קיימי שהרי האוכל היה עמהן והיום לוקח מהם:
שאין מתכוין - שאין מתכוין לסחוט:
גרעינין - של תמרים והם לבהמה:
ארמייתא - תמרים רעים הם ומאכילין התמרים עצמן לבהמה הלכך אגב אימייהו לבהמה נמי קיימי:
פרסייתא - תמרים טובים הם ואין מאכילין אותן לבהמה:
כל צרכו - משתמש בו ואין כאן משום בזיון וממחהו בתבשיל:
לקנא דמיא - ספל של מים:
גרף של ריעי - צוברן לפניו כשאוכל התמרים עד שנמאסות בעיניו ונוטלן אותן מפניו כגרף של ריעי ונותנן לבהמה:
זריק להו בלישני' - אל עבר השלחן:
אחורי המטה - שהוא מיסב עליה:

דף קמג:

מתני' חבית מצילין הימנה מזון ג' סעודות - ואפילו בכלים הרבה דאילו בחד מנא אמרי' בכל כתבי הקדש (לעיל דף קכ.) דכמה דבעי מציל:
לכם - כל אחד מזון ג' סעודות:

ובלבד שלא יספוג - שלא ישים ספוג במקום היין לחזור ולהטיפו בכלי גזירה שמא יסחוט:

אין סוחטין את הפירות - דהוה ליה מפרק תולדה דדישה:

אסורין - גזירה שמא יסחוט לכתחילה:

רבי יהודה אומר אם לאוכלין - הם מכונסין אותם פירות היוצא מהן מותר דלא ניחא ליה במה שזבו וליכא למגזר בהן שמא יסחוט:

ואם למשקין - מכונסין אסורין דניחא ליה במאי דנפקא מינייהו ונתקיימה מחשבתו ואיכא למיגזר שמא יסחוט והכי אמרי' בביצה דטעמא דמשקין שזבו משום שמא יסחוט הוא:

חלות דבש - מאחר שמרוסקין הדבש זב מאליו מתוך השעוה ואין דרך לסוחטו הלכך רבי אליעזר מתיר וחכמים אוסרין גזירה אטו שאינן מרוסקין דילמא מרסק להו:

גמ' ויטפח - מכניס בו כפו והשמן נדבק בה ומקנחו בשפת הכלי ואסרוה משום עובדין דחול:

מודה ר' יהודה בזיתים - דאע"ג דהכניסן לאוכלין היוצא מהן אסור דכיון דרובן לסחיטה קיימי כי אתו לידי משקה יהיב דעתיה למיהוי ניחא ליה בהכי:

אפי' בזיתים וענבים - הואיל והני לאוכלין נכנסו:

מסתברא בתותים ורמונים פליגי - דאיכא דבעו להו למשקין הלכך משוו להו רבנן כזיתים וענבים ור' יהודה פליג עלייהו אבל שאר פירות ליכא דבעי להו למשקין הלכך מודו רבנן בהם:

שמשך - זב מאליהן כמו נהרות המושכין (לעיל דף קכא.):

והכניסן - מתחילתן בין לאוכלין בין למשקין כו' דרמונים קרי יין משום דאית להו קיוהא:

וחכ"א כו' - והא דנקט רב נחמן לישנא דמסתברא ולא אמר בהדיא דבתותים ורמונים פליגי משום דאיכא למימר פליגי בתותים ורמונים וה"ה לשאר פירות ולהודיעך כחו דרבי יהודה נקט להו ואי משום ברייתא דלקמן דשמעינן מינה דמודים חכמים לרבי יהודה בשאר פירות לאו בהדיא שמעינן לה דאיכא למימר רבי יהודה היא כדפרכינן עלה:

וסבר רבי יהודה סתם - שלא פירש לאוכל ולא למשקה הוי המשקה הזב מהן אסור:

והתנן חלב האשה מטמא - מכשיר:

לרצון ושלא לרצון - בין שיצא ממנה לרצון בין שיצא שלא לרצון שהחלב קרוי משקה שנאמר ותפתח את נאד החלב ותשקהו (שופטים ד':י"ט):

חלב הבהמה אינו מטמא אלא אם כן יצא לרצון - ואי לא לא חשיב משקה ואם נגע בו שרץ אינו מקבל טומאה וטעמא מפרש לקמיה:

שדם מגפתה - של אשה אם נגף רגלה או ידה וכל חבורה שיצא ממנה דם כדאמר בפרק דם הנדה (נדה דף כה:) דם חללים דהיינו דם הרוג קרוי משקה שנאמר ודם חללים ישתה ודם מגפתו מפרש התם דדם חללים הוי דמה לי קטליה כוליה מה לי קטליה פלגא וחלב כדם מגפתו דדם נעכר. ונעשה חלב ודם מגפתה סתמיה שלא לרצון הוא וטמא:

יטמא חלב הבהמה שלא לרצון - בתמיה שהרי דם מגפתה טהור דבהמה לאו בכלל חלל הוא ומיהו דם שחיטה מכשר משום דאיתקש למים דכתיב (דברים י"ב:ט"ז) על הארץ תשפכנו כמים:

דף קמד.

מחמיר אני בחלב - לטמאו אף שלא לרצון מבדם:

שהחולב - לרפואת הבהמה שלא יזיקנה חלבה טמא דהא לרצון הוא והמקיז דם לבהמתו לרפואה טהור דדם מגפתה היא והואיל והחולב לרפואה טמא אף הנוטף שלא לרצון טמא:

אמרו לו - אינו דומה שלא לרצון ליוצא לרצון שהרי סלי זיתים וענבים יוכיחו שהמשקה כו':

שלא לרצון בסתמא - וקתני טהורין דלא חשיב משקה אי רבי יהודה קאמר לה קשיא ואי רבנן קאמרי כל שכן טהורין לרבי יהודה דהא מידי דלרבנן משקה הוא לרבי יהודה לאו משקה הוא וכ"ש מידי דלרבנן לאו משקה והשתא ומה זיתים וענבים כו' והוא הדין מצי למירמי נמי זיתים וענבים אזיתים וענבים דקתני לעיל דמודה בהו רבי יהודה דאף לאוכלין היוצא מהן אסור אלא הא אלימא ליה לאקשויי דתותים ורמונים דלאו בני סחיטה נינהו קתני לעיל דסתם אסור והכא קתני דאפי' זיתים וענבים סתמא לאו למשקה:

דגלי דעתיה - בהדיא ואמר לא ניחא לי והוי גילוי דעתא טפי מהכניסו לאוכלין:

ואיבעית אימא שאני סלי זיתים וענבים וכו' - ודווקא נקט סלין שהמשקה הנוטף מהן נופל לארץ והולך לאיבוד הלכך סתמא לא ניחא ליה:

אפקורי מפקיר - להההוא משקה אבל שאר כלים אפילו תותים ורמונים אימא לך סתמא למשקה:

דף קמד:

בפגעין - פרונ"ש בלע"ז ולהוציא מימיהן לשתות:
ופרשין - קויידונ"ץ:
ובעוזרדין - קורמ"ש דלאו אורחייהו בהכי ואין כאן משום דש:
אבל לא ברמונים - דאורחייהו בהכי:
ושל בית מנשיא - היו רגילין לסחוט רמונים בחול אלמא איכא דסחיט להו הלכך בשבת אסור:
אלא מאי אית לך למימר - לר' יהודה כיון דלאו בני סחיטה כו' וכי היכי דלרבי יהודה שרי לכתחילה מהאי טעמא מהשתא אפי' תימא רבנן ושרו ליה מהאי טעמא:
מנשיא תנא הוא - בתמיה וכי איהו פליג למימר דבשבת אסור דתימא הלכתא כוותיה והא לא הוזכר אלא לדברי התנא לראיה דהאי תנא הוא סבר כוותיה:
וכ"ת - הא דאמר הלכה כשל בית מנשיא ה"ק הלכה כהאי תנא דאסר ברימונים הואיל וקאי מנשיא כוותיה דסוחטין רימונים בחול אלמא בני סחיטה נינהו:
הוי רובא דעלמא - דמשום איהו לחודיה נשווי דרך רמונים לסחיטה:
קוצים - קרדונ"ש:
מקדש - את התבואה משום כלאים דזריעה הוא:
ואמר רבי חנינא כו' - אלמא משום חד מקום דאחשבינהו משוינן להו דבר חשוב:
אתרא - הוא וחשיבות דרבים הוי חשיבותא:
הכא - חד גברא לחודיה הוא נימא בטלה דעתו:
אלא היינו טעמא - דרב נחמן דאמר הלכה אין סוחטין:
כרב חסדא - אע"ג דלעלמא לא חשיב כיון דאחשיב איהו הוי לדידיה משקה והכי מפרש רב נחמן לברייתא דלעיל סוחטין בפגעין ובפרישין למתק הפרי ולא לצורך המשקה אבל לא ברימונים ואפילו למתקן דשל בית מנשיא היו סוחטין בחול לצורך משקה הלכך בשבת אסור אפי' למתק הואיל ואיכא חד דעביד לשם משקה ולא משום דמנשיא רובא דעלמא אלא חיישינן אי שרית ליה למתק אתי למעבד לשום משקה וכיון דאיהו מחשב ליה הוי משקה ומיחייב אבל בפגעין ליכא למיחש דאין אדם עושה אותו למשקה:
בשינוי מראה - לא בשלשת לוגין דלא הוזכרו שלש לוגין אלא במים שאובין אבל שאר משקין לא פסלי אא"כ נשתנה מראה המקוה על ידיהן:

רב פפא אמר - טעמא דתרדין לאו משום חשיבותא דאחשבינהו הוא ולעולם לאו משקה נינהו והא דמפסיל משום דכל דבר שאין עושין ממנו מקוה שאינו מים או שלג או ברד פוסל את המקוה בשינוי מראה:

נפל לתוכו - של מקוה יין או חומץ או מוחל והוא כמין מים וזב מן הזיתים וג' מינים יש בו כשטוענן מתחילה במעטן להתחמם ולהתבשל מאיליהן מוחל זב מהן והוא צלול כמים ולאחר שעמדו ימים ודחקו זה את זה חוזר מוחל לזוב מהן והוא קרוב להיות כשמן ולאחר שעצרן להוציא שמנן בבית הבד ומשתהה התפוח של גפת בעקלים שהוא אגוד בהן בבית הבד חוזר מוחל וזב מהן:

מאן תנא דמוחל משקה הוא - קס"ד דאין מקוה נפסל אלא על ידי משקה ואפילו בשינוי מראה:

בתחילה - בתחילת טעינתן של זיתים:

מעקול בית הבד - לאחר שנסחט שמנו או לפני סחיטתו:

מאי בינייהו - במאי פליגי הואיל ותרוייהו מודו דמוחל היוצא בתחילה טהור והיוצא מעקל בית הבד טמא באיזה מוחל נחלקו דלמר הוי משקה וטמא ולמר לא הוי משקה וטהור:

דאתי בתר איצצתא - לאחר שהתחילו להתחמם ודחקו זה את זה ונשתהה הכומר ימים:

רבא אמר - קמייתא דקתני מוחל פוסל מקוה דברי הכל הוא ומשום דהוי כו':

לתוך הקדרה - של תבשיל לתקנו דמוכחא מילתא דלאו למשקה בעי ליה אלא לאוכל ואין זה דרך פריקתו והוי כמפריד אוכל מאוכל:

אבל לא לתוך הקערה - דזמנין דלמשקה קאי ואף על גב דבקערה לא שתי איניש לא מוכחא מילתא ואיכא איסור:

אלמא - מדקאמר סוחט לתוך הקדרה קסבר כו':

החלב טמא - שהזב מטמא כל דבר במשא והרי היסט הקילוח ולא קמפליג בין לתוך הקדרה בין לתוך הכוס:

ואי אמרת אוכל הוא - הא אין אוכל מקבל טומאה שלא בהכשר והאי במאי איתכשר:

כדאמר רבי יוחנן - במסכת כריתות גבי האשה שנטף חלב מדדיה:

בטיפה המלוכלכת על פי הדד - טיפה ראשונה מלכלכת בה פי הדד בדעת ונוחה ליחלב וההיא הוי משקה כסתם חלב דלא לאוכל בעי ליה:

דף קמה.

טמא מת שסחט זיתים וענבים כביצה מכוונת טהור - משנה היא במסכת טהרות ומפרש בה בהדיא ובלבד שלא יגע במשקה שאינו נוגע אלא באוכל וכיון דכביצה מכוונת הוא לכי סחיט טיפה קמייתא חסר ליה מכביצה ואין האוכל אע"פ שהוא טמא מטמא המשקה שאין אוכל מטמא אחרים בפחות מכביצה אבל אם היה נוגע במשקה איטמי ליה משקה מטיפה ראשונה שהמשקה מקבל טומאה בכל שהוא וה"נ תני בה בהדיא יותר מכביצה טמא שכיון שיצאה טיפה ראשונה נטמאה בכביצה וטמא מת דווקא נקט שאינו מטמא בהיסט וה"ה לטמא שרץ וכל טמאי מגע וטמא מת לרבותא נקט דהוי אב הטומאה משום דקתני סיפא אבל זב שסוחט זיתים וענבים אפי' גרגיר יחידי טמא שכיון שיצאה טיפה ראשונה נטמא המשקה במשא הזב:

ואי אמרת כו' - דקס"ד אפי' סוחט לתוך הקדירה:

כתנאי - משקה הבא לאוכל אוכל הוא או משקה הוא:

המחליק בענבים - נחתום המחליק פני ככרותיו בענבים שסוחט המשקה על הככר:

הוכשר - האוכל הענבים הוכשרו:

הבא - לצורך אוכל כגון שסחטן לשם הפת:

ה"ג דכ"ע משקה הבא לאוכל לאו אוכל הוא - אלא משקה הוא והיינו טעמא דמ"ד לא הוכשר שמתחילה נסחט אדעתא דאזיל לאיבוד שהאור שואבו ושורפו:

המפצע בזיתים - בלציי"ר כדי שיהיו רכין:

הוכשר - דניחא ליה במשחא דטייף עלייהו שמתוך כך הם מרבים טעם:

לסופתן במלח - שמתוך שהן קשין אין המלח נדבק בהן ומפצעם לרככן מבחוץ מעט:

לא הוכשר - דלא מכוין למשקה דידהו דליעקר:

לידע אם הגיעו זיתיו למסוק - צריך הוא לראות אם שומנו נוח לצאת מיהו המשקה אזיל לאיבוד:

הני תנאי - דמפצע ודאי במשקה העומד לאיבוד פליגי כדאמרי' אבל תנאי דמחליק לאו בעומד לאיבוד פליגי דלאו לאיבוד אזל שהרי לצחצח האוכל נתנו והרי מצחצחו אלא במשקה העומד לצחצחו לאוכל קא מיפלגי דא"נ משקה הבא לאוכל משקה הוא ה"מ היכא דקא שריף ליה א"נ שטר ביה ריפתא דתורת משקה עביד אבל לצחצחו פליגי:

ודג לצירו - סחיטת דג להוציא צירו לאו משקה הוא אלא אוכלין:

כבשין - ירק חי כבוש ביין וחומץ:

לגופו - אם לאכול הכבשים סוחטן ממשקה הצף עליהן והנבלע בהן מותר לכתחילה דלא מפרק הוא הואיל ולאו למשקה הוא צריך:
פטור - שאין זה מפרק שאין המשקה הזה יוצא מן הכבשים שלא גדל בתוכן אבל אסור אטו זיתים וענבים:
שלקות - אפילו למימיהן לאו משקה נינהו אלא אוכל:
למימיהן פטור אבל אסור - והא שלקות דומיא דדג לצירן הוא ולא שרי ליה שמואל לכתחילה:
עיני ראו ולא זר - הא דבעינא למימר לך דמשמיה דרב איתמר:
סוחטין כבשין - ולא מפליג בין לגופן בין למימיהן ושרי לכתחילה וקשיא לכולהו דליכא בהו דשרי כבשין למימיהן לכתחילה:
דבר תורה - כלומר אסרה תורה מלאכה ודריכת זיתים וענבים הוא דהויא מלאכה אבל שאר דריכות לאו אורחייהו בהכי ולאו מלאכה נינהו:

דף קמה:

לעדות אשה - לומר לאשה מת בעליך דאקילו בה רבנן משום עיגונא וכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקועי רבנן לקדושין מיניה:
לעדות בכור - בכור ביד כהן כשנתנו ישראל לו שלם ואירע לו בו מום קי"ל בבכורות (דף לה.) נחשדו כהנים להטיל מום בבכור ואין נאמן לומר מום זה נפל בו מאיליו וצריך להביא עדים ואמרינן התם דאשה כשרה לעדות זו:
אימא לעדות שהאשה כשרה לה - והאי נמי כשרה לה:
גברא יתירא - ר"ש דמתני' ר"א תנן בה:
אתא לאשמעינן - בתמיה כלומר מה בא ללמדנו אם לא זאת:
מתני' כל שבא בחמין - כלומר שנתבשל:
שורין אותו בחמין - כדי שיהא נמוח:
וכל שלא בא בחמין - כגון בשר יבש שאוכלין אותו חי ע"י הדחק:
מדיחין אותו - ולא אמרי' זהו בישוליה אבל לא שורין:
חוץ מן המליח ישן - דג מליח של שנה שעברה:
וקולייס האיספנין - שם דג שאוכלין אותו מחמת מלחו ע"י הדחה בחמין והנך אפילו הדחה נמי לא שזהו גמר מלאכתן והוי בשול:
גמ' כגון מאי - הוי בא בחמין שחוזרין ושורין אותו בחמין:

תרנגולתיה דר' אבא - מבשלה ושורה אותה ימים רבים בחמין למחות מאליה ואוכלה לרפואה:

בר תלתא טרפי - בן ג' שנים:

אתנוסי - הייתי נאנס להקיא מחמת מיאוס:

רייק - רוקק מכותחא דבבלאי כשזוכרו שהיה מאוס בעיניו:

אמר רב יוסף כו' - קשה היה בעיניו שנמאסין בני בבל על בני ארץ ישראל אמר אנו נמי יש לנו לרוק מתרנגולתיה דר' אבא שהם אוכלים:

ועוד כותח - אינו מאוס כל כך בעיני שאר בני מערבא:

דהא אמר רב גזא כו' - ושאילו מיניה אותו כותח:

בריחי - חולים:

הדיח - קולייס מאי:

חייב חטאת - דהוי בישול:

מפני מה עופות שבבבל שמנים - משל א"י:

כלך - לכה לך אלא שקיצר הלשון:

למדבר עזה - והיא מא"י:

מועדים שבבבל שמחים - רגילים לשמוח במועדים יותר מא"י:

מפני שהם עניים - וכל השנה אין להם שמחה במאכל ומשתה ואין להם מרגוע ממלאכה לפיכך במועדים כל שמחתם:

מצויינין - מציינין עצמן בלבושים נאים:

מצויינין - מקושטין:

שאינן בני תורה - כל כך לכבדם כבני ארץ ישראל מחמת תורתם מכבדים אותם מחמת לבושיהן שנראין חשובים:

דרדקי - בחורים שלא הגיעו לסברא:

מפני שלא גלו - העופות כמו אותן של א"י כדאמרינן לקמן:

שאנן מואב מנעוריו וגו' - סיפיה דקרא על כן עמד טעמו בו אלמא הגולין מפיגין טעמן ושמנן:

נ"ב שנה - משגלו בימי צדקיה בחרבות ירושלים עד שנפקדו בימי כורש ואז עלו מהם לייסד את הבית י"ח שנים קודם גמר הבנין שהיא לסוף ע' שנה בשנת שתים לדריוש כדאמרי' במגילה (דף יא:):

וכולן חזרו - הבהמות ועופות ואף הדגים חוץ מן קולייס האספנין וכולן חזרו דהא עד בהמה כתיב ומכלל דמכאן ואילך הדור חוץ מקולייס כדמפרש:

הני מדרי דבבל מהדרי מיא לעין עיטם - מדרונות שבבבל מחזירין מים הנשפכים בהן לעין עיטם שהוא מקום גבוה שבא"י שאותו מעיין מביא מים לבית טבילת כה"ג ביה"כ דמתוקן בחומת עזרה על גבי שער המים כדאמרינן בסדר יומא (דף לא.) עין עיטם גבוה מקרקע העזרה כ"ג אמות והיאך מחזירין שיש בפרת סילונות וסולמות למטה מן הקרקע (הים) ודרך אותן סולמות חוזרין המים לא"י וחוזרין ונובעין במעיינות והדגים חזרו דרך אותן סולמות שנוחים להעלותן יותר מדרך פרת עצמו:

והאי - קולייס האספנין:

כיון דלא שריר שדריה - אין קשה שדרה שלו:

בולשת - חיל המלך:

ציפורי וטבריא מא"י:

לטבריה - לבוז ולהטיל עליהם עול ולא שמתכוונין לבטלן משמחת הרגל אבל הקללה גרמה לכך:

קומטין - לעז היא שלטון:

שאינן במקומם - שמא"י גלו לשם והגולה למקום נכרי מציין עצמו במלבושים שיהא חשוב:

במתא שמאי - בעירי איני צריך להתכבד אלא בשמי שאני ניכר בו:

בלא מתא - במקום שאינה עירי:

תותבאי - כבודי תלוי בשמלתי שמלתו מתרגמינן תותביה (שמות כב, כה):

הבאים - אותן של יעקב שיבאו לבבל ישרשו ויעשו ציצין ופרחים לתורה וסייעתא אתיא לר' יוחנן דטעמא דמצויינין לאו לפי שאינן בני תורה כדרבי אסי אלא לפי שאינן במקומן:

ציצין - צמחין:

דף קמו.

כשבא נחש על חוה - כשנתן לה עצה לאכול מן העץ בא עליה דכתיב (בראשית ג':י"ג) הנחש השיאני לשון נשואין:

גרים מאי - שלא היו על הר סיני מהיכן פסקה זוהמא:

מזלייהו הוו - בסיני וכל שעמדו על הר סיני נתקדשו ונטהרו ונתרפאו מכל מום ואף עורים ופסחים שהיו בישראל כדתניא בספרי:

ופליגא - הא דאמרן דלא פסקה זוהמא עד סיני:

מתני'. שובר אדם חבית - מליאה גרוגרות בסכין או בסייף לאכול ממנה גרוגרות דאין במקלקל שום איסור בשבת:

ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי - לנוקבה יפה בפתח נאה:
אין נוקבין מגופה - הדבוקה בפה החבית לעשות נקב אלא נוטל את כולה אבל כי נקיב לה מתקן פתחא:
וחכמים מתירין - דאין דרך פתח לחבית בכך:
ולא יקבנה מצידה - בגמרא מפרש לה:
שהוא ממרח - ויש כאן משום ממחק:
בערב - מדינה:
מחטאת - שמא מירח השעוה לדובקה בדופני הכלי סביב הנקב:
גמ' לא שנו - דשובר החבית ומטלטל הסייף לכך:
אלא בדרוסות - שהגרוגרות דרוסות בעיגול וחותכין ממנו בקורדום או בסייף ואיידי דמטלטל סייף לחתוך גרוגרות תבר ביה נמי לחבית:
אבל מפורדות - שא"צ לחתכן לא יטלטל סייף לשבור החבית דמתני' ר' נחמיה דאמר אין כלי ניטל אלא לתשמיש המיוחד לו כדמוקי לקמן:
ואינו חושש - ואע"ג דיין לאו למחתכיה קאי:
רבנן היא - דפליגי אדר' נחמיה ואמרי כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך:
חותלות - כלי של כפות תמרים ועושין כמין סלים ונותנים לתוכן תמרים רעים להתבשל:
מתיר - אם הכסוי קשור בחבל:
אבל לא מפקיע - סותר שרשרות החבל בכלי:
ולא חותך - דאין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו וסכין אינו עשוי לכך:
למיברז - לתחוב פויינדור"א בלע"ז:
בבורטיא - ברומח לתוחבו בדופניה לנקבו:
לעין יפה - להרחיב מוצא היין בנקב גדול מדלא נקיב ליה כדרך הנוקבין נקב עגול ויפה:
התם ודאי לעין יפה קמיכוין - שמרחיב פיה למטה ממגופתה כדקתני מתיז את ראשה שפת פיה:
לפתוחי מיפתח - יטול מגופתה:
למעלה - בראש המגופה התם הוא דשרו רבנן דלאו אורחא למיעבד פתחא התם אלא נוטל כל המגופה:
אבל מצדה - זמנין דעבדי לה משום פתחא ואינו רוצה לפותחה למעלה שלא יפול עפר או פסולת ביין:
היינו דקתני ולא יקבנה מצדה - ואמגופה קאי ודברי הכל:
מחלוקת מן הצד - התם הוא דקאסר רבי יהודה משום דאיכא דעבדי ליה פתחא:

אין נוקבין נקב חדש - בכלי:
נקב ישן - שנסתם דכי חוזר ופותח לאו כעושה פתח הוא שהרי עשוי ועומד וסתימתו לאו כלום:
אוסופי נמי קמתקן פתחא - שמרחיבו ויש כאן משום גמר מלאכה:
הבלא - סרחון שלא ימותו התרנגולין:
ואם בא להוסיף מוסיף - ולא גזרינן דילמא אתי לאוסופי בלול של תרנגולין דלא מוסיף איניש עליה:

דף קמו:

משום ריחשא - שלא יכנס בו שרץ כגון נמייה וחולדה שממיתים את התרנגולים:
זימנין דלא תקניה מעיקרא - שיהא כדי להוציא הבל ולהכניס את האויר:
לא שנו - דנוקבין:
אלא במקום - דסתימה זו לא נעשית אלא לשמור ריח היין שלא יצא ויתקלקל וכיון דלאו סתימה מעליותא עבדי לה לאו כלום הוא:
לחזק - שיחזק הכלי שלא יצא יינו הואיל וסתימה מעלייתא היא כי הדר נקיב לה הוי כפותח לכתחלה:
למטה מן היין נמי לשמר הוא - כיון דלאו כובד היין נשען עליו סגי ליה בסתימה כל דהו:
למטה מן השמרים - אצל שוליו שכל כובד היין נשען שם:
תניא דמסייע לך - דלא פקע שם פתח מיניה אלא בסתימה מעלייתא:
בית סתום יש לו ד"א - קיי"ל בבבא בתרא חצר מתחלקת לפי פתחיה לפי פתח הבתים הפתוחין לה אם באו לחלק את החצר בין שנים שהיה לזה בית שפתוחין לו לחצר שני פתחים ולזה בית שפתוחין לו לחצר ד' פתחים נוטל לכל פתח ארבע אמות בחצר נגד פתחו למדת רוחב פתחו והשאר חולקין בשוה ואם נסתם אחד מהם קודם חלוקת החצר ולא פירץ את פצימיו אלא סתם בין שני הפצימין אינו מפסיד [דין] פתחו בכך פירץ את פצימיו ואח"כ סתמו פקע שם פתח מיניה:
בית סתום - והמת בתוכו אינו מטמא סביביו:
פרץ פצימיו - וסתמו נעשה קבר ומטמא סביביו ד"א כדאמר בסוטה (ד' מד.) מת תופס ד"א לטומאה וגזרה דרבנן שמא יאהיל ולא יבין:
גובתא - לתקוע קנה חלול בנקב החבית שיצא היין דרך הקנה:
מחתך - רונגיי"ר לתקנה למדת הנקב:
אהדורי - אם נפלה:

ולא מתקנא - לא ניתנה בנקב לידע אם למדתו היא:
אי לימא אריישא - לחותכה ולשפותה:
משחא - שמן עב:
אסור - למרחו:
טרפא דאסא - לתת עלה של הדס בנקב החבית שהעלה עשוי כמרזב והיין זב דרך שם:
גזירה משום מרזב - שמא יכין מרזב:
שמא יקטום - העלה מן הענף וכיון דקטמיה הוה ליה כמתקן כלי כדתניא במסכת ביצה (דף לג:) לחצות בו שיניו לא יקטמנו ואם קטמו חייב חטאת:
בי סדיא - לבדין שקורין פלטר"ש ועשויין לקפלן תחתיו במקום הכר או הכסת:
רב אסר - להביאו דרך מלבוש דרך רשות הרבים כשהוא מעוטף בו:
ברכין - שדרכן להתחמם בהן:
דשרו - דמלבוש הן:
ולא הוה ליה רווחא - בבית למקום מושבם של תלמידים:
ומשום כבוד רבותינו - שלא היה להן דבר לישב עליו ויושבין על גבי קרקע:
רב כהנא ורב אסי - תלמידי חברים היו לו:
מתני' לתוך הבור - שאין בו מים:
שיהא שמור - שלא יסריח מחמת החום:
ואת המים היפים ברעים - כלי מלא מים יפים לתוך מקוה מים רעים להשתמר שיצונו ולא יחמו:
מי שנשרו - שנפלו למים בשבת:
לחצר החיצונה - הסמוכה למבוא העיר בתוך העיר שהוא מקום משתמר:
שוטחן בחמה - ליבשן:
אבל לא כנגד העם - שיחשדוהו שכבסן:
גמ' פשיטא - דנותנין תבשיל לתוך הבור:
גומות - שבקרקע הבור שיהו שוין להושיב הקדרה:

דף קמז.

המנער טליתו - מן העפר:
חייב חטאת - דזהו ליבונה:
אלא באוכמי - שהאבק מקלקל מראיתה וקפיד עליה:
והוא דקפיד עלייהו - ללובשן עד שינערם:

קמחללי שבתא - וגלימי אוכמי הוו:
לא קפדינן - לא איכפת לן אם יש עליה אבק הלכך לאו ליבון הוא:
כומתאי - כובעי:
הוה קא מחסם - לשון לא תחסום (דברים כה):
למיתבא ליה - שצריך לנער הטל מעליה:
בטלית מקופלת - לאחר שנתנה על ראשו הגביה שיפוליה על כתפיו:
חייב חטאת - שאין זה דרך מלבוש:
והרטנין - על שם מקום:
נימא כרוכה על אצבעו - שלא יפול מכתפיו:
בר היני:
מרזב - מפרש לקמיה:
כיסוי בבלייתא - שמסלקין בגדיהם מן הארץ כשהן ארוכין וכופלין אותו כלפי מעלה פרונצי"ש (קפלים) ומחזיקין אותן ע"י חוטין והיינו כמין כיס וכמו מרזב:
אסור - משום תקוני מנא:
הכי מאי - קולט חלוקו (בפניו) בענין אחד ושואלו כגון זה מרזב או לא וחוזר וקולטו בענין אחר ושואלו:
לכנופי - שיהא מתוקן תמיד להעמיד קיפולו לעולם:
להתנאות - לפי שעה:
מתנאה בסדינו - אחר שנתעטף היה מתקנו על גופו ומיישבו ובחול קאמר כלומר אלמא דאורחיה בהכי וה"ה לשבת:
שני צידי טליתו - שבימינו ובשמאלו לצד הקרקע:
בן זירוז בזו לא חייב ר"מ חטאת - בתמיה דאין זה דרך מלבוש אלא דרך משוי:
דקדק ר"מ ע"כ - בתמיה לחייב חטאת בדבר הדומה להיות מותר כזה שאינה מקופלת ואחוריה נופלין למטה מכתפיו אלא שצידיה היו מונחין על כתפו:
שלשל - הורידה למטה שקבל דבריו:
נשאל איתמר - לא אירע מעשה זה לרבי אלא שאלו לפניו מהו לצאת בו ובקש להתיר עד שאמרו לפניו משום רבי מאיר חייב חטאת דאיהו סבר הואיל ואינה מקופלת שהרי אחוריה היו נופלין למטה מן כתפיו אלא שצידיה היו מונחים על כתפיו הוה סבר דרך מלבוש הוא:
מתני' מי מערה - מי מקוה מקורה שהוא חם ואין חומו יוצא ודוקא חמין נקט ומש"ה קתני הרוחץ דיעבד:

ונסתפג - וקינח:

אפי' בעשר אלונטיות - סדינין שמקנחין בהן וסיפג בהן זה אחר זה ורבותא היא דלא נפישי מיא בכל חד אפ"ה לא יביאם בידו בתוך ביתו אפי' ע"י עירוב שמא ישכח ויסחט בבואו:

אבל עשרה בני אדם - הואיל ומרובין הן מדכרי אהדדי:

מסתפגין באלונטית אחת - והיינו נמי רבותא דחדא אלונטית לעשרה נפישא ביה מיא אפילו הכי מביאין אותה בידים:

פניהם ידיהם ורגליהם - אורחא דמילתא נקט וה"ה לכל גופם:

סכין - שמן בשבת:

וממשמשין - ביד על כל הגוף להנאה:

אבל לא מתעמלין - לשפשף בכח:

ולא מתגררין - גרסינן במגררת שקורין אשטרייל"א דהוי עובדא דחול:

לקורדימא - שם הנהר ובגמ' מפרש טעמא:

אפיקטויזין - להקיא:

ואין מעצבין את הקטן - לשון ידיך עצבוני (איוב י':ח') שמתקנים ומיישבין עצמותיו וחוליות שדרתו כמדת צלמו ובגמרא אמר טעמא:

ואין מחזירין את השבר - עצם שנשבר. כל רפואה אסורה משום שחיקת סמנין:

נפרקה - אלוויש"ר בלעז שיצא העצם מפרק שלו:

לא יטרפם - לשון ביצים טרופות בקערה (חולין דף סד.):

דף קמז:

גמ' דלהשתטף - שופכן על גופו דלאו דרך רחיצה היא שרי לכתחילה אפי' בחמין:

סיפא - אבל עשרה בני אדם כו':

ומניחה בחלון - הסמוכה לכותל המרחץ:

לאוליירין - בלנים:

על אותו דבר - סחיטה:

הא רבי והא ר"ש כו' - הרי כל אלו שמתירין:

מחצר לגג כו' - ר"ש לטעמיה דאמר בעירובין (דף עד.) אחד גגות אחד חצירות וא' קרפיפות כולן רשות אחת הן לטלטל מזה לזה ואפילו של בעלים הרבה:

עד שהיינו מגיעין כו' - ומסתמא לא היו מניחין אותה על המעין במקום הפקר:

כבן חכינאי מתני לה - דברי בן חכינאי מסיים בה ולאו סתמא:

האוליירין - בלנין:
מביאין בלרי נשים - סדינים שהנשים מסתפגין בהם מותר להביאן דרך מלבוש לבית המרחץ:
סכניתא - סודר גדול שתלוי לו בין כתפיו וראשו עטוף בו:
צריך לקשור שני ראשיה - זה בזה שלא תפול מראשו:
כי מעבריתו מאני לבני חילא - כשתביאו בגדי העובדי כוכבי' בני החיל המוטלי' עליכם לשמשן ואתם מביאים להם בשבת דרך רשות הרבים:
שרביבו בהו למטה מכתפיים - שלא יהיו שוליהם מונחים בכתפיהם אלא משוכי' למטה שיהא נראה לבוש:
סך ואח"כ ממשמש - [דקסבר] בחול ממשמש ואחר כך סך:
דיומסית - שם נהר שמימיו מלוחים:
שמעמלת - מחממת:
ומרפא - שהטיט מלוח:
כל ימיה - ימי רפואתה:
להאי גיסא כו' - מתחלת הימים או בסוף:
שקייני - משקין לרפואה:
מדבחא לעצרת - אלמא עצרת בסוף:
חמרא דפרוגיתא - שם מדינה שיינה משובח:
קפחו עשרת השבטים - שהיו בעלי הנאה ועסוקים בכך ולא היו עוסקים בתורה ויצאו לתרבות רעה:
להתם - לפורגיתא ודיומסית:
אימשיך בתרייהו - אחר היין והרחיצה:
איעקר תלמודיה - נעקר תלמודו ושכחו:
החרש - היה לבם:
הוי גולה למקום תורה - אם ת"ח אתה אל תשב אלא במקום ת"ח חברך ואל תאמר תלמידים הם יבואו אלי ודי לי בכך למה אהיה גולה:
שחביריך יקיימוה בידך - שתהא רגיל אצלם וכשתשנה מסכת אחת והם אחרת תשמענה ותהא סדורה בפיך ואל תשתכח הימנה:
ואל בינתך אל תשען - לומר חכם גדול אני וזכרן וכשאחזור פרק זה או מסכת זו לא תשתכח חברתה ממני:
מגררת - אשטרייי"ל ואדם מגרר בה:

מגירתא דכספא - לשבת:
משום פיקא - טיט של אותו נהר מחליק ובגדי האדם נישורין במים כשהוא נופל ואתי לידי סחיטה:
אלא בסם - דדמי לרפואה וגזירה משום שחיקת סמנין:
אבל ביד - להכניס יד לתוך גרונו עד שיקיא מותר:
מפני הפסד אוכלין - שבמעיו ומתוך כך הוא רעב וחוזר ואוכל:
לפופי - אונמלוטי"א כמו שעושי' לקטן שיתיישבו אבריו ולא יתעקם:
בחומרי שדרה - חוליות של שדרה שנתפרקה אחת מהן ולאחר זמן קמיירי דאי ביום לידה אמרי' (לעיל דף קכט:) כל האמור בפ' תוכחה דיחזקאל עושין לחיה בשבת:

דף קמח.

הלכה מחזירין את השבר - סבירא ליה לשמואל מחזירין תנן:
אדא דיילא - מנשטר"ל ממונה:
גרביה - קח בגדו עד שיבא:
אתא - רבה אשכחיה לרב יהודה כו':
הא חנא דידן - ממקומנו הוא ולא שמענו זאת מפיו עד הנה:
ולאו בדינא גרבתיך - בתמיה שאילו לא באת לא למדנו:
שניא ליה ידיה - נשתנית ידו ממקומה אשולשיינ"ר בלע"ז:
הכי מאי - היה עושה בענינים הרבה ושואל:
בחדא מחיתא מחיתנהו - באריגה אחת ארגתו:
היכא דאיתמר - דמתניתין לאו דוקא תנן איתמר:
מתני' שואל. שלא יאמר הלויני - מפרש בגמרא:
שחל להיות בשבת - ולא נזכר מע"ש לקנות:
לאחר יו"ט - ליום שלישי:
גמ' הלויני - משמע לזמן מרובה וקיי"ל במסכת מכות (דף ג:) סתם הלואה ל' יום ואתי מלוה זה לכתוב על פנקסו כך וכך הלויתי כדי שלא ישכח:
א"ל וכיון דבחול נמי זימנין דבעי למימר הלויני ואמר השאילני ולא קפיד עליה - והויא הלואה:
בשבת נמי - כי אמר השאילני סבר דהלואה היא ואתי למכתב ומאי היכר איכא:
ה"ג א"ל בשבת כיון דהשאילני שרו ליה רבנן הלויני לא שרו ליה מינכרא מילתא ולא אתי למכתב:

אמרו רבנן - במסכת ביצה:
כל כמה דאפשר לשנויי משנינן - דאמרינן המביא כדי יין לא יביאם בסל ובקופה כו':

דף קמח:

ואתי לידי סחיטה - ודקאמר במסכת ביצה ניפרוס סודרא עלויה כו' [התם] בדבר יבש קא מיירי:
בנכתמא - כיסוי:
זימנין דמיפסק כו' - כיון דמצרכת ליה כיסוי קטר ליה בכד וזימנין דמיפסק ואתי למקטריה והיא קשר של קיימא דאסור מדאורייתא:
אין מספקין - כף אל כף משום אבל:
מטפחין - על הלב:
מרקדין - לשמחה וטעמא מפרש במסכת ביצה שמא יתקן כלי שיר:
אפומא דלחייא - לפי שאין ניכר כל כך בין מבוי לרה"ר:
ואתי לאתויי - חפץ המתגלגל תוך ד' אמות: ומגנדר חצביהן ומייתין ליה ל"ג:
בשבת הוא דאסור - לומר הלויני משום מכתב:
הא בחול שרי - ולא חיישינן לרבית ואף על גב דבלשון הלואה קאמר ליה:
באתרא דקיץ דמייהו - דככרות לא אתי לידי רבית שאם יוקירו יתן דמיהן:
לא ניתנה ליתבע - בב"ד שאין ב"ד נזקקין לה לעולם:
בדינא ודיינא - לא לבא לדין ולא לברור דיין ולהטריח את עצמו:
השוחט את הפרה וחילקה בראש השנה - של מוצאי שביעית ללוקחים ובהקפה וקיי"ל שביעית משמטת בסופה דכתיב מקץ:
אם היה חדש - אלול מעובר ועשו ראש השנה שני ימים משמט דיום טוב ראשון של סוף שביעית היה ונמצאת זו הלואת שביעית ואם לאו הויא לה הלואת מוצאי שביעית ואינו משמט:
ל"ג אי אמרת בשלמא כו' ה"ג ואם לא ניתנה ליתבע מאי משמט הואיל ואין ב"ד נזקקין לכופו שמוטה היא ועומדת:
דחול הוא - שהרי חדש מעובר ולא הוי יו"ט עד למחר הלכך אי לאו דשביעית הוא הוה גבי:
אם לאו אינו משמט - אלמא ניתנה ליתבע ומשני מאי אינו משמט דאי יהיב ליה שקיל:
מכלל דרישא אי יהיב ליה לא שקיל - בתמיה:
רישא - דהלואת שביעית היא אי נמי יהיב ליה לוה צריך למימר ליה מלוה משמט אני:

ואם אמר - לוה אעפ"כ איני חפץ שישמטו יקבל ממנו:
דבר השמטה - אפילו מקבל חובו יזכיר לו שמיטה בדבורו:
שקיל משכונא - בשעת הלואה מהלואת יו"ט:
מערים איערומי - לאחר י"ט לוקח ממנו שום חפץ ומעכבו:
פסחו בשבת - אם חל י"ד בשבת:
וחגיגתו ביו"ט - ביום הקרבתה מותר להקדיש ואע"ג דתנן אלו הן משום שבות אין מקדישין הני כיון דהקרבתן דוחה קדושתן דוחה:
בממנה אחרים עמו - כדכתיב (שמות יב ד) במכסת נפשות:
על פסחו - שהיה קדוש ועומד מאתמול:
אקדושי - מקדיש ליה רועה מע"ש שהרי יודע שזה סומך עליו:
עילוי - מעלה בעלמא שיקדישו בעלים:
הא - דקתני אין מקדישין בחובות שאין קבוע להן זמן קאי שאין הקרבתן דוחה שבת:
מתני' פרפרותיו - מיני מעדנים:
אבל לא מן הכתב - אם כתב מע"ש כך וכך אורחים פלוני ופלוני זמנתי כדי שלא ישכחם לא יקרא באותו כתב בשבת ובגמ' מפרש טעמא:
מפיס - לשון פייס מטיל פייס לחלק מי מגיע כל מנה ומנה:
ובלבד שלא יתכוין לעשות כו' - שיהו המנות שוות ולא תהא אחת גדולה ואחת קטנה לזכות בגדולה הזוכה ע"פ הגורל והמתחייב ע"פ הגורל לקטנה יטלנה ובגמ' מפרש טעמא:
חלשים - גורלות:
על הקדשים - בין הכהנים:
אבל לא על המנות - בגמרא מפרש:

דף קמט.

גמ' מ"ט - אבל לא מן הכתב:
שמא ימחוק - מן האורחין שיראה שלא הכין להם כל צרכם ויתחרט שזימן יותר מן הראוי וימחוק מן הכתב כדי שלא יקראם השמש: כל הני שמא יקרא בשטרי הדיוטות של מקח וממכר קאמר:
דכתב - מניינא אכותל בדיו:
ומידלי - שאינו מגיע לשם למחוק: (אפילו גבוה שאינו מגיע לשם למחוק):

אפילו גבוה - שאינו מגיע שם להטות הנר אסור דהואיל ונמוך אסור גבוה נמי אסור שלא תחלוק:
ומיתתי - שנמוך ויכול להגיע שם ולמחוק:
גודא - כותל:
ולמ"ד שמא יקרא - היכא דליכא למיחש לשמא יקרא ליחוש לשמא ימחוק:
דחייק - בסכין בתוך העץ בטבלא שאין נוחה למחוק ואדהכי מדכר וליכא למיחש למחוק:
פינקס - כעין לוחות של סוחרים:
כמה בפנים וכמה בחוץ - את מי ומי אושיב בפנים במקום המכובד ואת מי ומי אושיב בחוץ שאינה כל כך ספונין:
אבל לא מכתב שעל גבי טבלא ופינקס - דגודא בשטרא לא מיחלף אבל טבלא ופינקס מיחלף:
[**דכתיב מיכתב** - כתב של דיו]:
אלא לעולם דכתב אכותל ומידלי - שאינו יכול למחוק ולשמא יקרא לא חיישינן דגודא בשטרא לא מיחלף ודקשיא לך דאע"ג דמידלי ליתסרי כדרבה דאמר גבי נר אפילו י' בתים:
דרבה תנאי היא - דאיכא דחייש לשלא תחלוק באיסור שבת דרבנן ואיכא דמפליג:
ליחוש לשמא ימחוק - דהא ר' אחא כותל דוקא נקט ואי מתתי מה לי כותל מה לי אגרת:
אין רואין במראה - מירוא"י"ר לפי שהרואה במראה אינו צריך אלא לתקן שערות ראשו וזקנו הלכך חיישי' שמא יראה נימין המדולדלות שאינן שוות עם שאר השער ויגלחן:
דאדהכי והכי - שילך להביא תער או מספרים:
מדכר - שהוא שבת:
של מתכת - שאינו צריך להביא מספרים שהיא עצמה מגלחת השער:
כתב המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות - כגון בני אדם המציירים בכותל חיות משונות או דיוקנות של בני אדם של מעשים כגון מלחמת דוד וגלית וכותבין תחתיה זו צורת חיה פלונית וזו דיוקנית פלוני ופלונית:
אסור לקרותו בשבת - שמא יקרא בשטרי הדיוטות:
אל מדעתכם - אל אשר אתם עושי' מדעת לבבכם וחלל שלכם. אלילים לשון חללים:
עם בניו ובני ביתו אין עם אחר לא - מדלא תנא ומפיס על המנות:
משום לווין ופורעין - דגזור בהו רבנן שמא יכתוב:
המקפידין - שאין מוחלים וממותרין זה לזה:

דף קמט:

וכדברי (בית) הלל - דחייש שמא יוקירו חיטי בהלואת ככרות אף משום רבית:
בניו ובני ביתו נמי - ליחוש לרבית וכל הני:
בניו ובני ביתו - הסמוכים על שלחנו דכיון דהכל משלו אין כאן רבית:
להלוות - משלו:
להטעימן טעם רבית - שידעו כמה קשה אלמא כיון דמשלו הוא אין כאן איסור רבית והלכך גבי מדה ומשקל ומנין נמי לאו קפידא הוא אלא להשוותם בלא קנאה:
אי הכי מנה גדולה כנגד מנה קטנה נמי - דמוקמינן טעמא לקמן משום קוביא ואפי' בחול אסור וכיון דהכל משלו אמאי אסור להטעימן טעמא קוביא בעלמא הוא:
מאי טעמא מותר - ולא חייש לקוביא:
כדרב יהודה אמר רב - דלהטעימן בעלמא הוא:
עם אחר לא כדרב יהודה אמר שמואל - דכיון דמקפידין עוברין משום מדה ומשקל ומנין:
משום קוביא - דגזל הוא דאסמכתא לא קניא והא אסמכתא דסמיך על הגורל אם יפול גורל אמנה הגדולה אזכה בה ולפיכך תלה עצמו אף לגורל הקטנה על הספק ואילו יודע מתחלה שכן לא היה מתרצה:
של חול - של קדשים של אתמול:
כמריבי כהן - ככהנים אלו שהם בעלי מריבה:
אפי' דחול נמי - לישתרי להו להפיס ביו"ט כי היכי דלא לינצו:
זה בכה - אני אפתנו בכה:
שבעת קלון - בנבוכדנצר משתעי שהיה מטיל משכב זכור על המלכים וכשהגיע יומו של צדקיהו נמשכה ערלתו ג' מאות אמה והיינו שבעת קלון:
חדא דכוליה קרא בנבוכדנצר כתיב - שפיר מצית לאוקמי כוליה בנבוכדנצר וה"ק שתה גם אתה כאותם שהיית מקלה אותן והערל והתערל והתגנה:
בשעה שעשה לו כו' - לקמן היא מדקאמר לאותו צדיק ש"מ אנוס היה:
ענוש לצדיק לא טוב - צדיק המעניש לא טוב וכיון דאינו טוב הרי הוא רע:
וכתיב לא יגורך רע - אלמא אינו נכנס במחיצתו:
חולש על גוים - בנבוכדנצר כתיב:
ושעירים ירקדו שם - ולא אנשים ובשביל הבריות מסתלקין המזיקין ונמצא מבטל גזירת המלך:
המסיבה - מלכים שהיו מסובין ויושבין לפניו:

גם אתה חולית כמונו אלינו וגו' - ביורדי גיהנם כתיב דכתיב לעיל מיניה שאול מתחת רגזה לך לקראת בואך וגו':
חולית כמונו אלינו נמשלת - לשון ממשלה:
נעמת - סבור אתה להיות בנועם מן האחרים:

דף קנ.

מדוד - מעות ודינרי זהב והבא:
ורבו יתירה הוספת לי - לאחר שהיה ז' שנים בהמה וחזר למלכותו היה משתבח כן ומהו התוספת שקשר תנין גדול נחש גדול בראשו של ארי כמין אפסר:
מתני' לא ישכור אדם פועלים - דכתיב (ישעיהו נח, יג) ממצוא חפצך:
ולא יאמר לחבירו כו' - בגמרא פריך פשיטא כיון דהוא אסור חבירו נמי אסור דהא ישראל הוא והשולחו עובר משום לפני עור לא תתן מכשול:
אין מחשיכין על התחום - לקרב עצמו בשבת עד סוף התחום ולהחשיך שם שיהא קרוב למקום הפועלים או לפרדס להביא פירות דכל דבר שאסור לעשותו בשבת אסור להחשיך עליו:
אבל מחשיך הוא - להיות קרוב לצאת לשמור פירותיו וזה דבר המותר בשבת לשמור פירותיו אם היו בתוך תחומו:
ומביא פירות בידו - הואיל ועיקר מחשבתו לא היה לכך:
כלל אמר אבא שאול - נותן היה כלל בדבר זה להוסיף דברים אחרים כיוצא בו ולקמיה מפרש לאתויי מאי:
כל שאני זכאי באמירתו - שאני רשאי לאומרו לחבירו או לנכרי בשבת לעשות למוצאי שבת רשאי אני להחשיך עליו:
גמ' מאי שנא כו' - ופשיטא דכיון דאמר לא ישכור ה"ה לא יאמר לחבירו דהא ישראל הוא כמותו ולא מצי לאוגרינהו:
אמירה לנכרי שבות - וכבר סתמה רבי למתני' נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה:
הא קמ"ל - משנה יתירה בהדיא הוא דלא לימא ליה אבל סתמא שרי ליה למימר:
הנראה - עכשיו נראה אם תעמוד עמי לערב אם תבא אלי לכשתחשך ושניהם יודעין שעל מנת לשוכרו לפעולתו הוא מזהירו וכיון דלא מפרש בהדיא שרי כדמפרש טעמא לקמן דבור אסור הרהור מותר:
מותר להרהר - בדברי תורה:

והיה מחניך קדוש - ולא כתיב ביה דבר אלא מקום חנייתך תהא בקדושה וטעמא משום דישראל מהרהרין תמיד בדברי תורה:

ערות דבר - אלמא לא אסיר ליה אלא בשעת דבור:

ההיא כדרב יהודה - כלומר לעולם והיה מחניך קדוש משום הרהור תורה ואפי' אין דבור ולא יראה בך ערות דבר במילתא אחריתי מיירי דאסור בשעת הדבור ולא בשעת הרהור כגון להסתכל בערוה:

עכו"ם ערום - כ"ש ישראל כדמפרש ואזיל:

אימא שפיר דמי - דכבהמה בעלמא הוא:

וערות אביהם - אלמא ערוה היא בבן נח:

ודבור מי אסור והא אמר רב חסדא כו' - וכל הני דבור הוא:

פקוח נפש - בדבר שיש בו סכנה פקוח דיקומבימונ"ט:

ופקוח דרבים - כגון לרשות:

טרטייאות וקרקסאות ובסילקאות - מיני פלטין הן ששם נאספו לבית הוועד:

ללמדו אומנות - דהא נמי מצוה היא דכל שאינו מלמדו אומנות מלמדו לסטות ומצוה ילפינן מקרא בקדושין בהאשה ניקנית (ד' ל:):

של מלך - של עצה שאינו שלו ואין צריך בכך כגון הרוצה לבנות בית כך וכך צריך להוציא בו ול"נ כמו מה לך מה לך ולחשבונות הללו הרי אין צורך בהן לא לך ולא לאחר כגון ההיא דפרישית:

דף קנ:

ושל מה בכך - כגון שכבר היו לצורך אלא שעברו כגון כך וכך הוצאתי בבנין זה:

חשבונות שעברו - לקמן מוקי לה דלא עברו לגמרי שעדיין שכר הפועלים עליו שלא נתנו להן ושל מה בכך שעברו לגמרי ואין שכר פועלים עליו:

כך וכך הוצאתי - אלמא עברו מותרין:

תקשי לך היא גופא - ברייתא קמייתא רישא קתני שעברו אסורין וסיפא קתני של מה בכך מותרין דהיינו עברו:

צלף - אילן גדול הוא ובעל ענפים הרבה ושלשה מיני אוכל יש בפירותיו אביונות קפריסין ולולבין:

שאם יש בורגנין - מע' אמה לע' אמה הולך אפי' בשבת שהכל חשוב כעיר אחת וכל העיר כד' אמות כדאמרינן בעירובין (דף כא.) וכיון דהוא דבר שיש לו היתר על ידי תקנה בשבת מותר לאומרו אפילו במקום שאין שם ההיתר:

המחוברים - שא"א לקצצן בשבת ע"י שום תקנה:
קש - זנבות השבולים אשטרצי"א:
בתיבנא סריא - שאפי' יש מחיצות אינו מביא משום דמוקצה הוא:
על עסקי כלה ומת אין - דחפצי שמים הן אבל על עסקי אחר אפי' דומיא דכלה לא:
בשלמא אחר דומיא דכלה משכחת לה - דאסור להחשיך כגון לחתוך מן המחובר:
למיגז לה אסא - דעבדו לה גננא דאסא לכלתא:
אלא עסקי מת מאי היא - הבאה דארון ותכריכין ואמאי לאחר לא לימא הואיל ואם יש שם מחיצות מביא:
למיגז ליה גלימא - לתקן לו תכריכין דאין היתר לדבר היום כלל:
ואע"ג דלא אבדיל - אסיפא דמתני' מתמה דקתני ומביא פירות בידו לקוצצן מן המחובר בלא הבדלה:
בין הגיתות שנו - דאיכא כוס בשדה:
המבדיל בין קודש לחול - להיכרא בעלמא ללוות את המלך:
ועבדינן צורכין - ואחר כך אנו מברכין על הכוס ברכה גמורה דהבדלה וכ"ש דאי אבדיל בתפלה מותר לעשות צרכיו וחוזר ומבדיל על הכוס:
ומסלתינן סילתי - חוטבין עצים:
אהייא - קאי ומשוי כללא:
אי נימא אריש - דקתני ת"ק לאיסורא וקאתי אבא שאול לשוויה בה כללא א"כ דכללא לאיסורא ה"ל למימר בהדיא כל שאינו זכאי באמירה כגון אלו שאינו רשאי לומר לחבירו שכור לי פועלים או הבא לי פירות למוצאי שבת אינו רשאי להחשיך מיבעי ליה:

דף קנא.

אלא אסיפא קאי - דקאמר ת"ק להיתרא אבל מחשיך הוא לשמור ואתא איהו ושווייה ביה כללא להביא כל כיוצא בהן:
האי כל שאני זכאי להחשיך עליו זכאי אני באמירתו מיבעי ליה - דהיתר דחשיכה תנן והיתר דאמירה לא תנן והיכי תלי תניא בדלא תניא:
לעולם אסיפא קאי - כדקאמרת ודקשיא לך אמירה מהיכא קאמר ליה להיתירא דתלי בה החשכה אהא קאי דאמר רב יהודה כו' אלמא זכאי אני באמירתו ואבא שאול ות"ק כולהו פשיטא להו הא דשמואל וקאמר ליה אבא שאול לת"ק מי לא מודית בהא שאתה מתיר להחשיך דמותר הוא לומר כדשמואל אלמא הואיל ומותר לומר מותר להחשיך הלכך אמאי נקטת החשכה לשמור לחודא שוי כללא למילתא ואימא כל שאני זכאי

באמירתו רשאי אני להחשיך עליו דש"מ הך וש"מ מת וכלה דהא נמי זכאי באמירתו הוא כדמפרש לקמן והלכך מחשיכין עליו וסיפא דמתני' דקתני מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה אבא שאול היא:

כלל אמר אבא שאול כו' - והאי נמי זכאי באמירתו כדקתני סיפא ואומר לו לך למקום פלוני:

סכום מקח - מנה ומאתים:

מתני' נכרי שהביא חלילין בשבת - בשביל ישראל:

לא יספוד בהן ישראל - לעולם וקנסא הוא משום דמוכחא מילתא דבשבילו הובאו דאין דרך להביא חלילין אלא בשביל מת:

ממקום קרוב - בתוך התחום:

עשו לו ארון - בשביל נכרי או למכור:

גמ' רב אמר ממקום קרוב ממש - כלומר שידוע לנו בירור הדבר דממקום קרוב באו שראינום שהיו בביתו:

ושמואל אמר חיישינן שמא חוץ לחומה לנו - אפילו הביא מחוץ לעיר אנו תולין להתיר ואומרים שמא בתוך התחום לנו ערב שבת וסופדין בהן במוצ"ש מיד וחיישינן נמי אמרינן לקולא כדאמרי' במס' חגיגה (דף טו.) גבי בתולה שעיברה חיישינן שמא באמבטי עיברה ומותרת לכהונה ולשמואל הכי קאמר מתני' לא יספוד בהן ישראל אא"כ יש לתלות שבאו ממקום קרוב ולאפוקי בידוע דמחוץ לתחום באו:

ה"ג דיקא מתני' כוותיה דשמואל ותניא כוותיה דרב:

יקבר בו ישראל - דתלינן מספיקא שמא לצורך נכרי נעשה:

תניא כוותיה דרב - דספיקא אסור דקתני מחצה על מחצה ימתין בכדי שיחמו חמין וא"ת בכדי שיחמו חמין מיהא שרי והכא תני לא יספוד בהן משמע לעולם הכא מוכחא מילתא אבל במרחץ לא מוכחא מילתא כולי האי הואיל ואיכא נכרים:

באמבטי קטנה - שיש לתלות ולומר משחשיכה הוחמה על ידי עבדים וקומקמין הרבה:

אם יש בה רשות - אדם חשוב שליט:

רוחץ בה - ישראל מיד דיש לומר משחשיכה הוחמו חמין לאותו נכרי לישנא אחרינא גרסינן תניא כוותיה דשמואל ולא גרסי' דייקא מתני' כו' עד מספיקא שרי ומייתי סייעתא לשמואל מדרבי יהודה דתלינן לקולא ורישא לא קשיא ליה כיון דמחצה על מחצה ודאי בשביל ישראל ונכרים הוחמו שהרי לא לאדם אחד לבדו הוחמו דנימא ספיקא לנכרי ספק לישראל ולשון זה נראה לי עיקר ורבותי נמי לא גרסי לעיל להא דקתני עשה נכרי את הארון עד מספיקא שרי ומיהו לא מפרשי לה כדפרישית:

ימתין בכדי שיעשו - נהי דלא מוכחא מילתא מיהו י"ל שמא בשביל ישראל נעשה:
בעומד - הקבר באיסרטיא שאין דרך ישראל ליקבר שם דודאי לא נעשה בשביל ישראל:
ארון מאי איכא למימר - להוכיח דלא בשביל ישראל נעשה:
במוטל - הארון:
על קברו - של נכרי באיסרטיא דמוכח דלשם אותו קבר נעשה הארון:
מתני' ומדיחין - במים:
שלא יזיז בו אבר - לא יגביה לו ידו או רגלו או ריסי עיניו:

דף קנא:

שימתין - שלא יסריח מחמת חום הסדין והכרים:
קושרין את הלחי - של מת שהיה פיו הולך ונפתח קושרין את לחייו כדי שלא יפתח פיו יותר:
ולא שיעלה - להסגר ממה שנפתח דהיינו מזיז אבר אלא שלא יוסיף ליפתח:
סומכין אותה בספסל - שהרי תורת כלי עליו:
לא שתעלה - דהוה ליה בונה:
גמ' ואמר לו אין סכין - אלמא דבר האסור לטלטל אסור לסוך:
קרקע בקרקע מיחלף - כלומר ההוא לאו משום טלטול הוא אלא משום אשוויי גומות ואע"ג דמרחץ רצפת אבנים הוא וליכא למיחש לאשוויי גומות מיחלף מיהא בקרקע אחר:
כל צרכי המת לאתויי מאי - דלא תנן:
כלי מיקר - שמביאים קרירות כגון זכוכית:
ואף שלמה אמר בחכמתו - שכריסו של מת ניפחת ונבקעת:
זה חוט השדרה - שהוא כמין חבל ולבן ככסף:
זו אמה - שהוא מעין של תולדה כמו גולות מים (יהושע טו):
זה פרש - וגלגל לשון גלל (יחזקאל ד):
אל הבור - שנופל לתוך פיו:
כחגים - בתענוגים:
מתני' אין מעצמין - את עיניו בשבת אפילו אחר יציאת הנפש דמזיז בו אבר:
שופך דמים - כדמפרש בברייתא בגמ' שבטורח מועט מקרב מיתתו:
גמ' ואוחז בשני גודלי רגליו - עוצרן באצבעותיו:
וחתכם - לשון חיותכם:

אריה אבי תרי לא נפיל - להורגן כדכתי' ומוראכם תרי וכתיב על כל חית הארץ ואפי' ארי:
כדרמי בר אבא - דנקנסה עליו מיתה ונדמה לארי כבהמה:
נמשל - מי שחיה מושלת בו בידוע שכבהמה נדמה:
עשה - צדקה:
עד שאתה מוצא - למי לעשות:
ומצוי לך - ממון:
ועודך בידך - עודך ברשותך קודם שתמות:
לא זכות - לא דבר לזכות בו שכולם עשירים:
ולא חובה - לאמץ לב ולקפוץ יד:
על מדה זו - שלא יבא לידי עניות דדבר המזומן הוא לבא או עליו או על בנו או על בן בנו:
ונתן לך רחמים - שתרחם על הבריות:
זו פדחת - המצח שהוא חלק ומצהיר יותר מכל הפרצוף:
זה חוטם - שהוא תואר פני אדם:
זו נשמה - כדכתיב נר אלהים נשמת אדם (משלי כ):
הלסתות - לחיים:
ושבו העבים - חשכת עינים יבא ויכסה המאור אחר שירבה בבכיה בזקנותו מחמת תשות כח וצרות רבות עליו:
מרווח - מאור עינים:
אפילו מליא - כחלא בעיניו כמכחול גדול:
כאביסנא של גרדאי - כובד של גרדיים אינשובל"ש בלע"ז:
אוקומי - המאור מוקים שלא יחשיך יותר ממה שהוא:
מאי קמ"ל - בהא דאמר אפי' כאביסנא דגרדאי:
אלים - עב:
מכוחלא - עץ שהוא מכניס בשפופרת ונותן בעיניו וקורין לו מכחול:
תיכלא ועיורא - שיכול בנים ועיורון הדמעה:
של בכי - מתוך אבל וצרה:

דף קנב.

של בית הכסא - מתוך יסורין:
של פירות - כגון ריח חרדל:

הכסלים - ליפלאנק"ש:
והצלעות - שהן שומרין בני המעיים וחיותו של אדם וסוגרין בעדם:
אלו שוקיים - שכחו של אדם נסמך עליהם:
לבי אבידן - מקום העשוי להתווכח שם צדוקים ובייתוסים עם ישראל במקראות:
טור תלג - ההר נעשה שלג כלומר ראשי לבן:
סחרוני גלידין - סביבותיו של הר מלאו קרח כלומר שפמי וזקני הלבינו:
כלבוהי לא נבחין - קולי אינו נשמע:
טחנוהי - השינים:
אדלא אבידנא בחישנא - אחר מה שלא אבד ממני אני מפשפש מרוב זקנה אני הולך שחוח ומנענע ונראה כמי שמבקש דינר הנאבד לו:
תרתי טבא מתלת - טובים ב' הרגלים של ימי בחרות מג' של זקנה שצריך משענת עם רגליו:
ווי לה - חבל עליה כלומר יש לו להתאונן ולצעוק ווי ההולכת ואינה חוזרת:
כלילא דוורדא - נזר של וורד:
חילפי - אורטיא"ש:
דוק בככי ותשכח בניגרי - אכול הרבה ותמצא האכילה בפסיעותיך שיחזק כחך דוק כמו אכלה מדקה (דניאל ז':י"ט) לשון כוסס:
שרי שקיך - פתח פיך:
גוזא - סריס וצדוקי היה:
מהכא לקרחינא כמה הוי - כמה מהלך יש מכאן עד הקרח ולהקניטו על קרחתו נתכוון:
כמהכא לגוזניא - כמו שמכאן עד הסריס:
אמר ליה צדוקי ברחא קרחא בארבעה - שהקרח לקוח בארבע. ברחא קרחא הוא עז על שם שאינו מלובש בצמר כרחל קרוי קרחא:
אמר ליה - רבי יהושע:
עיקרא שליפא - שה שביציו עקורים ונתוקין לוקחין בשמנה:
חזייה - צדוקי לרבי יהושע דלא סיים מסאניה:
קרחא מצויינא - אתה הקרח במריבה אתה באת עמדי בתמיה:
אמר לו רבי יהושע עיקרא שליפא תוכחה - אתה הסריס להקניטני ולהתווכח עמי באת:
לא הקבלנו פניך - לא הקבלת פני ודרך ענוה קאמר ליה:
סלעים - קטנים נעשו גבוהים שזקנתי:
קרובים - נדמין לי כרחוקים:

שתים נעשו לי שלש - שצריך אני משענת:
משים שלום בבית - אבר תשמיש:
לישנא אחרינא קרובים נעשו רחוקים מרוב חלשות של אדם כשמזקין צריך להרחיק רגליו זה מזה:
שאינו טוחן - שאין בני מעיו טוחנין אכילתו:
קורקבן - הוא המסס שקורין צינפי"ל:
כל בנות השיר - כל קולות של שיר הויין ליה שוחה:
שדעתן של זקנים משתנות - דכתיב האדע בין טוב לרע ובזקנה מרובה קאמר:
מתרפטות - מתבקעות כמו מנעל המרופט (לעיל דף קמא:):
מתכבדות - כמו ואזניו הכבד (ישעיהו ו):
שטוף - כמו סוס שוטף במלחמה (ירמיהו ח':ו') להוט אחר הדבר ורודף:
וטעם זקנים יקח - וע"כ מדקשי קראי אהדדי. חד מתוקם בחכמים וחד בזקני השוק:
מגבוה ייראו - יראים הם הזקנים מגבשושית שבדרכים ואומרים גבוהים הם:
תוהים - פחדים:
וינאץ השקד - אילן של שקדים יציץ ויהיו בולטין נצים שלו:
זו קליבוסת - עצם של הנק"א שהירך תקוע בו בולט ויוצא מרוב תשות כחו:
ויסתבל החגב - דומה עליו כסבל משא כבד:
ותפר האביונה - תבטל התאוה חמדת תשמיש:
פסיק סידרא - מסדר פרשיות של פסוקים:
נגיד ואיתנח - רב:
חמדיה - תאותו:
זו אשה - אם לא על פי גזרת המלך לא היתה ראויה להתאוות לה שהיא כחמת מלאה מיאוס והכל רצים אחריה:
מדור לפי כבודו - מדלא כתיב אל בית העולם ש"מ כל אחד ואחד לבית המוכן לו:
בשער אחד - אף כאן הכל מתים בענין אחד:
שאדם עושה בילדותו - רוב תשמיש:
משחירים פניו - מתיש כחו:
שאין לו מנחמים - אין לו אבלים שיהו צריכין לנחמו:
במקומו - במקום שמת שם:

דף קנב:

כל יומא - ז' ימי אבילות:

גולל - הוא כיסוי שנותנים על ארונו:

ונפשו עליו תאבל - כל זמן שיש לו בשר יש לו לנפש צד חיות להבין:

וישוב העפר - גופו קרוי עפר ומששב אל הארץ כשהיה מיד והרוח תשוב שאין בו רוח עוד:

אשר נתנה - קרא יתירה הוא לידרש הוי זהיר שתשיבנה אליו כמה שנתנה לך נקייה בלי עון:

כלי ינתנו לאוצר - להצניען אף זו תינתן תחת כסא הכבוד:

לכובס - ללבנן אף זו לגיהנם לצורפם שם:

בבית האסורים - בחשך בלא אורה ושלוה:

כף הקלע - רחב הרצועה שנותן האבן לתוכה לקלע עשויה כעין כף:

בצרור החיים וגו' - את ה' אלהיך עמו בכסאו:

זוממות - כמו בזממא דפרזלא (לעיל דף נא:) חבושות בבית הסוהר:

אלו ואלו - רשעים ובינונים:

לדומה - מלאך הממונה על הרוחות:

דהוו עפרא - אפילו צדיקים נרקבים ונעשים אפר:

קפולאי - חופרים:

נחר בהו רבי אחאי - שהיה נקבר שם:

דלא ידענא ליה - ואיני חש לדבריו:

מי שיש לו קנאה - ותחרות על חברו:

עצמותיו מרקיבים - ועליו נאמר וישוב אל העפר:

ליקום מר לגוויה - יבא אדוני לבית:

בפתחי - בהעלותי עד שיעלנו הקדוש ברוך הוא מקברותינו אין לנו רשות לעלות:

והא כתיב ואל עפר תשוב - והאי ליכא למימר ברשעים לחודייהו דכל קללותיו של אדה"ר כל דורותיו שוין בהן:

אובא טמיא - בעלת אוב שמשתמש בעצמות טמיא בלשון ארמי עצמות וכן פירש רב האי בפירושו של טהרות בית שהוא מלא טמיא מלא עצמות:

בנגידא - כן קורין למכשפות של אוב בלשון ארמי:

דף קנג.

אם בן עוה"ב הוא - שאם כשר היה הכל בוכין עליו ומורידין דמעות ומספרים שבחו:
אחים בהספידא דהתם קאימנא - בשעת מיתתי התאמץ בהספד שלי שיתחממו ויכמרו רחמי העומדים ויבכו:
דהתם קאימנא - בשעת הספד ואשמע איך תתחמם אלמא איצטריך לרב לאזהוריה אהספדא וכיון דרב גברא רבה ובן העולם הבא למה ליה לאזהוריה הא אמר מהספידו ניכר:
הא דמחממי ליה - להספידא ואחים כו' לעולם חמומי בעי שאין בני אדם נכמרים כל כך על זקן ומיהו לאדם חסיד כי מחממו בהספידא מחממי ובכו כולהו ולמי שאינו חסיד כל כך מחממו ליה ולא מחממו:
דסנו ליה כולהו פומבדיתאי - משום דמוכח להו במילי דשמיא ובני פומבדיתאי רמאין הן כדאמרינן בשחיטת חולין (חולין קכז.) פומבדיתאי לוייך שני אושפיזך:
ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בה - מאחרי מטתך כשתמות תשמע כשיאמרו זה הדרך שהלך בה זה לכו בה מובטח שהוא בן העוה"ב:
נוחה הימנו - דעתם נוחה עליהם ממה ששומעין עליו ורואין בו:
עשה דברים - שיאמרו לפני מטתך בהספדך:
לאחר מטתך - היא היא אלא שבגליל היו הספדנין לפני המטה וביהודה לאחר המטה:
וכ"ש - שמפני שאינו יודע איזה יום ימות וטובה תשובה יום אחד לפני מיתתו נמצא כל ימיו בתשובה יהיו:
בגדיך לבנים - נשמתך טהורה ונקיה:
כלום חסר בית המלך - בתמיה הכל מוכן ושמא יבהילנו לבא פתאום ואנו צריכין ליכנס לסעודה מקושטין:
כלום יש סעודה בלא טורח - עדיין יצטרכו לטרוח לצורכי סעודה של בית המלך ויש לנו שהות הרבה להתקשט:
יעמדו ויראו - ואף לעוה"ב צדיקים יושבים ואוכלים ורשעים עומדים ורואים:
ר"מ אומר - אין עומדין ורואין שא"כ אף הם היו נראים מן הקרואים ולשמש שכן דרך המשרתים עומדים ואין כאן בושה:
זה ציצית - שמלובן הבגד:
אלו תפילין - שהם שם משמן טוב דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם וגו' ותנא ר"א הגדול אומר אלו תפילין שבראש (ברכות דף ו.):

מתני' מי שהחשיך. נותן כיסו לנכרי - מבעוד יום:
ואם אין עמו - הא יש עמו לנכרי עדיף כדמפרש בגמרא:
לחצר החיצונה - של עיר שהוא מקום המשתמר ראשון ובא לפרק מן החמור:
נוטל - בידו מעליו כלים הניטלין בשבת ושאין ניטלין מתיר החבלים של אוכף שהן קשורים בהן והשקין נופלין:
גמ' מאי טעמא שרי ליה למיתב לנכרי - והרי הוא שלוחו לישאנו בשבת:
מעמיד עצמו - מלהציל ממונו:
דוקא כיסו - דכיון דטרח בה שע"י טורח הוא משתכר חייס עלה ואי לא שרית ליה הא אתי לאיתוויי:
ולא אמרן - דמציאה לא אלא דלא אתיא לידה קודם שתחשך ולא הגביהה ולא זכה בה:
האי אדם - ויש במינו שחייב במצות ואתי לאיחלופי:
לשוטה - יהיב דלית ליה דעת כלל אבל חרש דעתא קלישתא אית ליה כדאמרי' ביבמות (דף קיג.):

דף קנג:

לא תצא לחולין - והויא תרומה לאסור לזרים ויחזור ויתרום הפקח אחרת:
שהוא ספק - אי דעת צלולתא היא אי לא ולר' יצחק ודאי לקטן יהיב ליה דלאו בר מצות הוא ולא לחרש דספק חייב במצות הוא:
אליבא דרבנן - דאמרי לאו דעתא צילתא היא ולענין מצות הרי הוא כקטן:
ותורם את שאינו שלו - בלא רשות דכתיב (דברים י"ד:כ"ב) תבואת זרעך וחרש שוטה וקטן דכתיב אשר ידבנו לבו שיש לו לב להתנדב בהש"ס ירושלמי:
אפילו ברשות - דשליחות מהיכא אתרבי מכן תרימו גם אתם גם לרבות שלוחכם ומה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית:
עוד אחרת היתה - תקנה לכיס להצילו:
ואמאי לא רצו לגלותה - להעלים דברי תורה:
כבוד אלהים הסתר דבר - מותר להסתיר דברי תורה לכבוד שמים:
וכבוד מלכים חקור דבר - אין להסתיר לכבוד עושר אדם וחשיבותו אלא שב ותחקרהו:
בו ביום גדשו סאה - ביום שעלו לעליית חנניה בן חזקיה וגזרו י"ח דבר וזו אחת מהן היתה כדאמרינן בפ"ק (דף יז:) נותן כיסו לנכרי בו ביום גזרו שלא יוליכנו פחות פחות מד"א אם יש שם נכרי אותו יום הרבו סייג לתורה במדה גדושה ויפה מדדו להרבות גדר בישראל:

מחקו סאה - במדה מחוקה מדדו בו ביום שהרבו לגזור יותר מדאי ואין יכולין לעמוד בגזירתם ומתוך כך עוברין על דברי תורה נמצאת מדתם מחוקה מטפיפתה וטוב היה להם להיות מדתם טפופה ולא תבא לידי מחק מרוב גודשה:

והיא מחזקת - את החרדל שנופל החרדל בין הקישואין אף כאן יפה תקנו והוסיפו דבר המתקיים:

והיא מקיאה - את הדבש שהיה בה ראשון אף אלו ע"י גזירתם גרמו לעבור דשמא לא יאמין את הנכרי והם לא התירו להוליכו פחות פחות מארבע ואדם אינו מעמיד עצמו על ממונו ואתי לאיתויי ד' אמות:

והלא מחמר - מנהיג חמור טעונה קרוי מחמר:

ורחמנא אמר לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך - ואיזוהי סתם מלאכה העשויה על ידי שניהם זו היא שהיא טעונה והוא מחמר:

מניחו עליה כשהיא מהלכת - לאחר שנעקרה ללכת דלאו עקירה היא כדאמר בפ"ק (דף ג.) גבי הטעינו חברו אוכלין ומשקין וכיון דאדם לא מיחייב בה חטאת כי האי גוונא כאן מותר דהכא נמי מלאכה כתיב והא לאו מלאכה היא:

וקאתי למיעבד עקירה והנחה - כשחוזרת ונעקרת ללכת אחר הטלת מים או גללים:

נוטלו הימנה - ולאחר שתחזור ותעקור רגל יניחנו:

אי הכי אפילו על חברו - יכול לעשות כן כיון דלאו איסורא דאורייתא היא גבי כיס שרי:

כל שבגופו חייב חטאת - כי עביד ליה איהו כוליה כגון מעביר ד' אמות ברה"ר אפי' עקרו מן הארץ דרך הליכתו חייב דהא איכא עקירת חפץ בידים ולא בעינן עמידה אלא בטעון ועומד מבעוד יום או כשהטעינו חבירו דלא עקר ליה להאי חפץ אבל הכא הא עקר ליה הלכך כי עביד ליה חבריה הוי ליה שנים שעשאוה ואסור מדרבנן ולא שריוה גבי כיס:

מונחת לו על כתיפו - מבעו"י וקדש עליו היום:

רץ תחתיה - וכל כמה דלא עמד לפוש אין כאן עקירה לאיסור:

קלי קלי - מעט מעט כלומר בנחת:

למיעבד עקירה והנחה - כלומר דזימנין דקאי ולאו אדעתיה אבל רץ היכרא איכא:

כלאחר יד - שלא כדרך זריקה כגון מכתיפיו ולאחוריו:

בשוגג - במלאכה שהוא עושה לבדו:

אף בהמתו - אף מלאכה שעושה על ידי בהמתו דהיינו מחמר אחר חמור טעונה:

חדא דכתיב תורה אחת יהיה לכם וגו' עד דעביד מעשה בגופיה - כדכתיב לעושה בשגגה והכא לא קא עביד מלאכה אלא דבור בעלמא שמנהיג בקול הרי דבשוגג אינו חייב קרבן:
ועוד - דקאמרת נמי במזיד חייב סקילה קשיא דתנן בסנהדרין (דף נג.) גבי נסקלים המחלל את השבת נסקל אם חללו בדבר שחייבים על שגגתו חטאת ועל זדונו סקילה:
מכלל דאיכא - חילול דאין חייבין על שגגתו חטאת ולא על זדונו סקילה:
ואליבא דר"ע - דאמר דאורייתא נינהו והוי מחלל ומיהו אין חייבין לא על שגגתו חטאת כו':
אליבא דר' יוסי - דאמר בפרק כלל גדול (לעיל דף ע.) הבערה ללאו יצאת:

דף קנד.

רב זביד מתני - להא דרמי בר חמא הכי:
אינו חייב חטאת - דילפינן מע"ז דעד דעביד מעשה בגופיה:
אבל במזיד חייב סקילה - מהיקישא דאתה ובהמתך דלעיל:
מי קתני - הך דיוקא דדייקינן הא אין חייב כו' דילמא הכי קאמר המחלל בדבר שחייבין על שגגתו חטאת [חייבים על זדונו סקילה] הא דבר שאין חייבים על שגגתו חטאת יש מהן שחייבין על זדונו סקילה ויש שאין חייבין ומאי ניהו דחייבין [על זדונו] סקילה ואין חייבין על שגגתו חטאת מחמר: ואמרי לה אבוה דרב מרי בר רחל ל"ג דאבוה דרב מרי איסור גיורא שמיה ומאן דגרס ליה גרס בתריה הכי להך לישנא בתרא קשיא הך דרב אכשריה לרב מרי בר רחל ומניה בפורסי דבבל והך מילתא במסכת יבמות היא (דף. מה:) בפורסי בלע"ז מנשטר"ל הן שוטרים ואף על גב דאמר מר כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך האי כיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה:
לאזהרת מיתת בית דין - דשאר מלאכות דשבת נמי מהאי קרא נפקא להו אזהרה הלכך לאזהרת מיתת בית דין ניתן דלא ענש מיתה אלא אם כן הזהיר הלכך עיקר אזהרתו למקום שיש בו מיתה אתאי ולא למלקות:

דף קנד:

ואפי' למ"ד דלוקין - במסכת מכות (דף יג:) הכא אפי' לאו ליכא דאי לאזהורי אמלאכה שעל ידו וע"י בהמתו אתא כגון מחמר ליכתוב לא תעשה כל מלאכה ובהמתך מאי אתה משמע אתה לבדך ובהמתך לבדה:
בהמתו - במלאכה הנעשית ע"י בהמתו לא מיחייב לאו גמור ללקות עליו:

טעונה כלי זכוכית - שאין ניטלין בידו להניחן לארץ:
והאנן תנן נוטל את הכלים הניטלין - וכלי זכוכית ניטלין הן ולמה לי מתיר את החבלים:
דאומני - מקיז דם שאין ראויין בשבת לכלום לפי שמאוסים:
והא מבטל כלי - כרים וכסתות כשמניחן תחת דבר שאין ניטל מבטלן מהיכנן דשוב לא יטלם משם ודמי לסותר:
בשליפי זוטרי - משואות קטנים ששומט הכר מתחתיהם ונופלין על הכר השני וכן עד שמגיען לארץ:
עששיות של זכוכית - מש"ש בלע"ז ואע"פ שהעששיות משתברין אלמא אסור להניח כרים וכסתות תחתיהן:
בכולסא - חתיכות רחבות של זכוכית שאינם כלים ועושין מהן חלונות וכיון דליכא פסידא בשבירתן וסופן להחתך בחתיכות קטנות לא שרו להביא כרים ולהניח תחתיהן:
[**טבל לא חזי ליה** - דמוקצה הוא ואפילו לכהנים לא חזי]:
ומאי אף על פי שמשתברין - הא ליכא פסידא:
מהו דתימא להפסד מועט נמי חששו - ויביא כרים ויניח תחתיהם דהא ודאי אי אפשר בלא הפסד מועט שניצוצות ניתזין בשבירתן שאינם ראוין לכלום:
שליף - משוי של תבואה של טבל:
והא אנן תנן כו' - ודבש ניטל בשבת ואמאי לא רצה לפורקה:
כשהדביש - החמיץ:
למאי חזי - ואמאי אייתי רבן גמליאל:
לכתיתא דגמלי - לכתית של גמלים רדויישדוד"א:
ויתיר החבלים ויפלו שקים - דהכי תנן במתניתין בדבר שאינו ניטל ומשני מצטרו זיקי נבקעים הנודות בנפילתן לארץ:
מטנפי - בדבר הנשפך עליהם וקא מבטל כלי מהיכנו דשוב אין ראויין לבו ביום לכלום:
והא איכא צער בעלי חיים - וליתי דאורייתא ולידחי דרבנן ביטול כלי מהיכנו:
קסבר - ר"ג צער בעלי חיים דרבנן ופלוגתא היא באלו מציאות (ב"מ לב:):
דמשפשף לבריה אגבא דחמרא - בשבת לשעשע התינוק:
קא משתמש מר בבעלי חיים - ותנן (ביצה דף לו.) לא רוכבין על גבי בהמה וה"ה לכל תשמיש:
צדדין - שאינו מרכיבו עליו אלא משפשפו על צדי גבו ואין זה דרך תשמישו ורבנן לא גזרו בה:

מאי לאו בחבר גוולקי - דהוו להו צדדין גוואלקי עשקנ"ס חבר גוואלקי שתים מחוברות יחד ברצועות ומרכיבין על החמור זו מכאן וזו מכאן וצריך לסלקן יחד וליקרב אצל החמור ומשפשף עצמו ונשען גופו בצדי החמור:

בחבר אגלווקי - שתים שאין מחוברות יחד אלא על ידי טבעת מתכת שבראש הרצועה ובו מסמר קטן כעין שעושין לחבק שקורין צינגל"א שאינו צריך אלא למשוך מעט והמסמר יוצא והן מתנתקות זו מזו:

אי נמי בלכתא - כעין שעושין לדרדור יין שיש בהן טבעות של חבל לכל אחד ואחד ומכניס טבעת בטבעת ונוטל עץ כפוף קטן ומכניסו בפנימי ושוב אינו יוצא מחברו וכשבא לסלקו מושך העץ אליו והן מתנתקין זה מזה ונופלין:

שתים בידי אדם ואחת באילן - גבי סוכה תנן שכשירה בג' דפנות ואם עשה שתים כהלכתן והשלישי עשה באילן כשירה דפנות לא איכפת לן אם מחוברות הם וה"ה אם כולן נקבעות באילן והא דנקט שתים בידי אדם רבותא אשמועינן דאפילו הכי אין עולין לה לאכול ולישן באותה סוכה בי"ט מפני שסככה קשור בדופניה ונשען עליה והוא משתמש על סככה ונותן כליו ונמצא משתמש באילן כל כניסה דסוכה נקיט בלשון עלייה במסכת סוכה לפי שרובן עושין סוכותיהן בראש גגן דבכמה דוכתין תנן בה הכי אין מטריחין אותו לעלות אמר להם העלום לסוכה אבל מוריד הוא את הכלים וכן הרבה:

מאי לאו דחק ביה באילן - ואותיב ביה קנים של דפנות בנקבים שנקב הרבה בגופו של אילן וסיכך שוב על אותן דפנות ומ"מ אין כאן תשמיש אלא בצדי אילן:

דכפייה לאילן - לענפיו העליונים הטה לצד אילן אחר וכן של זה לזה וקשרן אלו עם אלו ומהן נעשה הדופן:

אמאי עולין לה בי"ט - הרי הסכך נשען עליו והוא משתמש בו:

ה"ג אלא מאי צדדין אסורין סוף סוף אמאי עולין לה בי"ט אלא התם בגווזא פרסכנא שאילן גופיה דופן בעלמא שווייה. גווזא פרסכנא אילן שענפים הרבה יוצאין מצדדין ומתפשטין לכאן ולכאן ושוינהו דופן בעלמא לסוכה ולא סמך הסכך עליהן ולהכי נקט גווזא פרסכנא ולא שבקיה כדקא ס"ד בדכפייה ולישני כגון דלא סמך הסכך עליה משום דכיון דדופן רביעי הוא שאינו צריך לסוכה דהא בג' כשירה והסכך נמי לא סמך עליה לא טרח למעבד לו דופן להכי אוקמא בגווזא פרסכנא וממילא הוא בלא טרחא:

מאי לאו בהא קמיפלגי כו' - וכגון דחק באילן ומותיב קנים בצדדין וסיכך עליהן דהוה ליה משתמש בצדדין כשמשתמשין על ידי סככה דאי לא בהא פליגי במאי מוקמא פלוגתייהו דהא כולי עלמא סברי אסור להשתמש באילן:

אמר אביי - א"נ בהכי פליגי ליכא למימר דסבירא ליה (לת"ק) צדדין מותרין דהני לאו צדדין נינהו אלא צדי צדדים שהקנים הנתונים בנקבים צדדין והסיכוך הנתון על גבן צדי צדדים ובצדי צדדים פליגי:

דף קנה.

יתד - נגר:

ותלה בה כלכלה - ונתן בה עירובו והוא נתכוון לשבות למטה תחת האילן:

למטה מי' טפחים - אם הכלכלה בתוך י' לארץ עירובו עירוב דהוא ועירובו ברה"ר אבל למעלה מי' וסתם כלכלה רחבה ארבעה הויא לה כלכלה רשות היחיד והוא נתכוין לשבות ברשות הרבים ואינו יכול ליטלו שם ולאכלו וכיון דאינה סעודה הראויה לו אינו קונה שביתה על ידה:

טעמא דנעץ יתד - דכי שקיל לעירובו משתמש בצדי צדדין אבל לא נעץ יתד אלא קשרה בצדי אילן לא:

הכא בכלכלה דחוקה - שפיה צר וקצרה היא ומכניס ידו לתוכה בדוחק הלכך אי ממש הוה קטר לה בצדי אילן כי שקיל ליה לעירוביה מניד ליה לאילן הלכך כי איכא יתד הוא דשרי ואי לא לא:

האי דרגא דמדלא - סולם שעולין בו לסוכת נוצרים שעושין ע"ג קונדיסין גבוהין והיא סמוכה לאילן:

לא לינחיה - ראש הסולם אדיקלא לא יסמוך ראש הסולם לצד דקל דכי סליק משתמש בצדדין:

אלא לינחיה אגוואזי לבר מדיקלא - יתקע יתד בצדי האילן ויסמוך הסולם עליו דהוה ליה יתד צדדים וסולם צדי צדדין:

וכי סליק לא לינח כרעיה על היתד אלא אקניא - על שליבות הסולם או קנים היוצאים מהקונדיסין:

מתני' פקיעי עמיר - קשין של שבלים (שאותם) שאוגדים מתירין אותם שיהו נוחין לבהמה לאוכלה:

מפספסין - שכן דרך שמפזרים לבהמה העשבים ויפין לה לאוכלן שכשהן דחוקין מתחממין ואינה מריחה ריחה כל כך וקצה בהן:

את הכיפין - מפרש בגמרא וכן זירין:

אין מרסקין - אין מחתכין:

שחת - עשב של תבואה והוא אספסתא ומשום דטירחא דלא צריך הוא:

רבי יהודה מתיר בחרובין לדקה - ששיניה דקות וקשין לה:
גמ' הן הן פקיעין הן הן כיפין - כולן קשין של שבלין הן מיהו פקיעין תרי שאינן קשורין אלא בשני ראשים:
כיפין תלת - קשורין ג' [אגודים]:
זירין דארזא - ענפים לחין של ארז שמזרדין אותם ובעודם לחין ראויין לבהמה ורוב בני אדם מניחין אותם לעצים:
וה"ק מתירין פקיעי עמיר ומפספסין - דכיון דמעיקרא אוכלא נינהו מותר לטרוח בהן להכשירם למתקן לה ואת הכיפין אף הן מתירין ומפספסין ואע"ג דנפיש טרחייהו אבל לא הזירין לא לפספס ולא להתיר דכיון דמעיקרא סתמייהו לאו אוכלא והשתא הוא דמשוי להו אוכלא ה"ל אולודי אוכלא בשבת:
מיטרח באוכלא - בדבר שתחילתו אוכל קודם תיקון זה טרחינן ומכשרינן לייפותן לה:
הן הן פקיעין הן הן זירין - שניהן בקשים של שבלים ומה שהתיר בזה התיר בזה ודקתני אבל לא הזירין אפספוס קאי:
וה"ק מתירין פקיעי עמיר - דכל זמן שהוא קשור לאו אוכלא הוא ומתירו לשוויי אוכלא ומשום צער בהמה שרי אבל פספוס לא דסגי ליה בהתרה ואיתעביד אוכלא ופספוסיה לתענוג בעלמא הוא ומטרח באוכל בדבר שהוא כבר אוכל בלא תיקון זה לא טרחינן ומפספסין את הכיפין דארזא דבלאו פספוס לא הוי אוכלא אבל לא את הזירין לפספס אלא להתיר שלשה אוגדיהן בפקיעין דהתרת אוגדיהן שוויי אוכלא הוא:
אין מרסקין - סיפא דמתניתין היא וחד טעמא:
דרכיכי - כגון חרובין לחין דראויין למאכל בהמה בלא ריסוק וריסוק דידהו לתענוג בעלמא:
דאקושי - קשין כגון שיבשו:
בעילי זוטרי - עיירים קטנים שאף השחת קשה להם וצריכה ריסוק לשוויי אוכלא:
לדקה אין - דהוה ליה שוויי אוכלא:
לגסה לא - דהוה ליה מטרח באוכלא:
אי אמרת בשלמא - שמע רבי יהודה לת"ק דאמר מיטרח באוכלין אסור ואין מרסקין ברכיכי קאמר אבל שוויי אוכלא שרי היינו דקאמר ליה רבי יהודה חרובין לדקה לית לן למיסר דשווי אוכלא הוא ואע"ג דרכיכי אלא אי אמרת קסבר ת"ק מיטרח באוכלא שרי שווי אוכלא אסור ואין מרסקין דקאמר בדאקושי קאמר דשויי אוכלא הוי:
רבי יהודה מתיר בחרובין לדקה - בתמיה הא כל שכן דלגסה למיטרח באוכלא הוא ושרי הכי ה"ל למיתני ור' יהודה מתיר בחרובין לגסה דהוה ליה מיטרח באוכלא והא ליכא

למימר דר' יהודה מפיך דשויי אוכלא שרי מיטרח באוכלא אסיר דהא ת"ק בדאקושי קאמר וגבי גסה נמי שוויי אוכלא הוא וה"ל למיתני ורבי יהודה מתיר סתמא בין דקה בין גסה ועוד הוה ליה למישרי נמי זירין להתיר ולפספס דשוויי אוכלא נמי הוא:

דדייקא - כוססת יפה ומדקת אוכלין בפיה:

והא מדקתני רישא בין דקה בין גסה שמע מינה דקה ממש - ורבי יהודה את"ק קאי:

דף קנה:

את הדלועין - התלושין ולא אמרינן מוקצין הן לבהמה דמאכל אדם הן:

אשוני - קשין:

א"נ - כלבים דקאמר בגורייתא זוטרי דכל נבלה קשה להן:

ומערבין - התבן והאספסתא יחד והבהמה אוכלת התבן בשביל האספסתא:

תבן בתיבנא סריא - דלא חזיא והשתא משוי לה אוכלא והאי סריא לאו סריא לגמרי דההיא לטינא קיימא ואסורה לטלטל:

מתני' אין אובסין - מאכילין אותו הרבה על כרחו ותוחבין לו בגרונו ובגמרא מפרש לשון אובסין עושין לה כמין אבוס בתוך מעיה:

ולא דורסין - שדורס לה בתוך גרונה את השעורין ומיהו לא הוי כל כך כמו אובסין:

אבל מלעיטין - מפרש בגמרא:

אין מאמירין - מפרש בגמרא:

מהלקטין - מפרש בגמרא:

אין נותנין מים לפני דבורים - מפרש טעמא בגמרא אי משום דאין מזונותיהן עליו שיוצאין ואוכלין בשדה אי משום דמיא באגמא שכיח להו:

הרדיסאות - על שם מקומן וניזונין בתוך הבית:

גמ' כי האי גוונא - שיאכילנה כל כך שירחיבו מעיה כאבוס:

אטענה כורא - על גבה למזונות לדרך לבד שאר משאות:

למקום שאינה יכולה להחזיר - שתוחבו לה לפנים מבית הבליעה:

בכלי - בתרווד:

דספי בידים - תוחבו לתוך פיו:

אלא יוני שובך וכו' - בתמיה ואמאי לא מאי טרחא איכא:

אלא לאו כו' - ומדמהלקטין דמתניתין למקום שאינה יכולה להחזיר נמי שרי שמע מינה מלעיטין דעגלים וגמלים למקום שאינה יכולה להחזיר ושרי אלא דגבי בהמה קרי ליה הלעטה וגבי עופות קרי ליה הילקוט ועל כרחך אין מאמירין דקאסר בכלי הוא:

לעולם מהלקטין דספי ליה בידים - ולמקום שיכולה להחזיר:
אין מזונותן עליך - דשכיחי להו בדברא:
חזיר אין מזונותן עליך - דארור יהודי שיגדל חזירים:
מתני' נמי דוקא - דאפילו שדי קמייהו נמי לא:
דשכיחי באגמא - אבל מזונות לא שכיחי להו:
שמזונותיו מועטין - שאין אדם חס עליו לתת לו מזונות הרבה:
כמה תשהה במעיו - דהכלב שאכל בשר מת ומת הכלב בבית תוך ג' ימים מטמא באהל אבל בחייו לא מטמא דטומאה בלועה בבעלי חיים לא מיטמא כדאמר בבהמה המקשה (חולין דף עא:):
שמע מינה - מדקאמר שהקפיד הקדוש ברוך הוא על מזונותיו:
משח אודניה - מעט כמות אוזנו וחוטרא בתריה יכהו במקל מיד שלא יהא מרגילו אצלו:
אבל במתא לא - ליתיב ליה מידי אי לאו דידיה הוא:
משום דאתי למסרך - בתריה ויפסידו:
לית דעתיר מחזירא - שכל מאכל ראוי לו ומוצא לאכול ואף מאכילין לו הרבה:
כוותיה דרב יהודה - שהמראה למקום שאינו יכול להחזיר:
פוקס את פיה - נותן חכה לתוך פיה שלא תוכל לסגור פיה:
ומאכילה כרשינין ומים בבת אחת - והמים מבליעין הכרשינין לתוך בית בליעתה על כרחה:
מאכילה מעומד - נותן לתוך פיה וכל זמן שאינו מרביצה אינו יכול לתחוב כל כך ויכול להחזירה:
מתניתין מני - דקתני נותן מים לתוך המורסן דנתינת מים לא זהו גיבולו:
אפי' ר' יוסי מודה - דזהו גיבולו:
קלי - קמח של תבואה שנתייבשה כשהן קליות בתנור ואותו קמח לעולם מתוק והוא קמחא דאבשונא ועושין ממנו שתיתא משמן ומים ומלח שמערבין בו:

דף קנו.

רבי יוסי בר יהודה היא - (דאי רבי לא מהני ליה שינוי דמנתינת מים מיחייב אפילו במידי דלאו בר גיבול כדאמרינן גבי מורסן אבל לרבי יוסי בר יהודה) דאמר עד שיגבל הכא גובלין כלאחר יד כדמפרש ואזיל והנ"מ הוא דקא משני:
שבוחשין - בתרווד דהיינו גובלין:

ושותים זיתום המצרי - דבלאו רפואה נמי משקה הוא דתנן כל המשקין שותה אדם לרפואה (לעיל דף קט:):
בעבה - אין גובלין ברכה בוחשין שאין זו לישה:
בחול נותן החומץ כו' - כלומר כן דרכו בחול:
לגבלא דבי נשיה - שומר בהמות אביו ומגבל מאכלן:
דקא גביל - מורסן ע"י שינוי:
בטש ביה - דהא לכולי עלמא אבל לא גובלין תנן:
גובלין - מורסן ע"י שינוי כדמפרש ואזיל והוא דקא משני:
ולא מספין - לתורי אין מאמירין אותן:
ודלא לקיט בלישניה - עגל קטן שעדיין לא לומד לאכול:
והני מילי - דאמרן דמותר לגבל מורסן:
שתי וערב - פעם אחת מוליך המקל שתי ופעם אחת ערב:
מנערו לכלי - והוא מתערב מאליו:
אפינקסיה - לוחות קשורות זו עם זו כאותן של סוחרים:
אמרית קמיה רבי - רבי לוי משתעי דהוא אמר קדם רבי על הנך אינשי דגבלין שתיתא:
מהו לפרק - לתת מתוך כלי שלפני בהמה זו ולתת לפני חברתה:
חדא קמי חדא - מילתא באפי נפשה היא חדא מדה שרגילין לתת לפני בהמה מותר לתת לפניה בשבת וכן תרתי קמי תרתי האוכלות באבוס אחד:
אבל תלתא קמי תרתי - הואיל ובחול לא יהיב להו כי האי הוי טרחא דלא צריך וכ"ש תרתי קמי חדא:
מדר' יוסי בר יהודה - בר פלוגתיה דהוה שרי לעיל אף בעבה ועל ידי שינוי והיו נוהגין כמותו:
האי מאן דבחד בשבא - הנולד באחד בשבת:
יהא גבר ולא חדא ביה - יהא אדם שלם במדה אחת יהא ולא אחת בו ממדה אחרת ולקמן מפרש לה ואזיל:
והוא ריש גנבי - דמאן דבחד בשבא יהא ראש כמו שהיום ראש למעשה בראשית מיהו שמע מינה דנולדים בו צדיקים ורשעים:
דאיפליגו מיא - כך הוא יבדל מכל אדם:
זנאי - נואף:

דאיברו ביה עשבים - דכתי' (בראשי' א) תדשא הארץ והוא דבר שפרה ורבה מאד וממהר לגדל ולצמוח דהוא ענין פריצות אשווי"א בלע"ז [ל"א] דלא כתיב למינהו בעשבים בצוויים (ועוד) שיוצאין בערבוביא ויונקין זו מזו:

ונהיר - זיותן:

דאיתלו ביה מאורות - וכתיב ותורה אור:

דאיברו ביה דגים ועופות - שאין טורחין לאוכלין אלא ניזונים בחסדו של הקב"ה:

חזרן - מחזר אחר מצות:

חזרן במצות - שכן דרך ע"ש לחזר אחר מצות שבת:

וקדישא רבה יתקרי - שיהא פרוש וקדוש דכתיב (שמות כ) ויקדשהו:

אמר להו רבי חנינא - לתלמידים שקראו פנקסו של ר' יהושע:

מזל שעה - ז' מזלות הן המשמשין את השעות חנכ"ל שצ"ם חמה היינו חמה ממש והוא אחד מן המזלות וכן לבנה והשאר הוויין כוכבים:

זיותן - כשמש המאיר:

אכיל מדיליה - כשמש שאינו מסיג גבול רעהו למשול בלילה:

ורזוהי גליין - אין לו רשות לכסות סודו ונסתרותיו אלא כשמש הזה שהוא פומבי לכל:

דתלי ביה נורא - אש תלוי באותו מזל יצר של תשמיש בוער כתנור:

מזל כוכב - הוא סופר של מזל חמה לכתוב דרך הילוכו ותקופותיו ומצוי אצלו תמיד:

סביל מרעין - כלבנה זו שמתנוונה והולכת:

בנאי וסתיר - כלבנה זו שגדילה ומתמעטת:

אכיל לא דיליה - כלבנה המסגת גבול החמה למשול אף ביום:

ורזוהי כסיין - כלבנה שאינה מאירה:

דבשבתאי - מזל כוכב ששמו שבתאי:

בטלין - כמו לא ישבותו (בראשיח ח):

צדקן במצות - צדקה לעניים דקרי ליה מצוה (בכל) לשון אגדה:

גנבא - ליסטים ההורג נפשות:

אומנא - מקיז דם:

עניש - בני אדם העוברין על דבריו:

מזל מחכים - לפי המזל היא החכמה כדאמר דבחמה נהיר וחכים ויש מזל לישראל שאין תפלה וצדקה משנה את המזל:

אין מזל לישראל - דעל ידי תפלה וזכות משתנה מזלו לטובה:

איצטגנינות - חכמת המזלות:

צא מאיצטגנינותיך - היינו דכתיב ויוצא אותו החוצה חוץ מאיצטגנוניתו:

דף קנו:

דקאי צדק - שהוא מזל שלך:
במערב - שהוא מקום מצונן ואין ראוי להוליד כך מצאתי בהש"ס רבינו הלוי:
במזרחו - שהוא מקום חום:
צדק - הקב"ה קראו להביאו למזרח:
לרגלו - בשבילו:
אבלט - שם חכם נכרי היה וחוזה בכוכבים:
אזיל ואתי - דאין מזל לישראל ויועיל לו תפלה:
בתרתי גובי - בשתי חתיכות שקצצו עם הקנים בלא יודע:
מרמינן בהדדי - מטילין פת [לסל] לכל החבורה כאחד ואוכלין יחד והאחד גובה מכולן:
אנא קאימנא ומרמינא - אגבה ואשים בסל:
שוואי נפשאי כמאן דשקלי מיניה - עשיתי עצמי כגובה ממנו ונתתי משלי חלקו:
לא ממיתה משונה - ומיהו מיתה הגונה ימות אלא ממיתה עצמה מצלת ונותנת חיים:
כלדאי - חוזים בכוכבים:
דצתא - תחבתה:
למכבנתא - [אישפינגלי"ז בלע"ז] נושקא של זהב שיש כמו טס בראשה:
ריסתנאי - אמנשטריישו"ן:
ובעי רחמי - בקש רחמים שלא ישלוט בך יצר הרע:
קיבורא - אשכול תמרים והדקל לא שלו היה:
מתני' את הדלועין - התלושין ומיהו סתמן לאו למאכל בהמה קיימי אלא לאדם:
ואת הנבלה - שנתנבלה היום ובין השמשות היתה עומדת לאדם ואפ"ה מחתכין:
גמ' כר"ש - דלית ליה מוקצה:
מדכרכי דזוזי - מחצלות העשויות לספינות לכסות פרקמטיא שבתוכן. זוזי ספינות בלשון ארמי כך מצאתי בתשובת הגאונים:
כי הוו מייתי טריפתא לקמיה - בהמה שנולד בה ספק טרפות וצריכה להוראת חכם:
אקלקילתא - על האשפה שאם יראנה טריפה יניחה שם:
ואפילו לכלבים לא חזיא - דנשחטה היום ולא יוכלו לטלטל כרבי יהודה:
תרגמא זעירי - במסכת ביצה בבהמת קדשים דאסורה בהנאה ולא חזיא לכלבים הא דחולין שפיר דמי להאכילה לכלבים:

דף קנז.

אין מבקעין עצים מן הקורות - סואר של הקורות המוקצות וסדורות לבנין:
ולא מן קורה - הישנה שנשברה היום ומהשתא להסקה קיימא ואפ"ה אסור הואיל ובין השמשות לא איתכן להכי:
מתחילין - להסיק בערימת התבן קא סלקא דעתך בתיבנא סריא דסתמיה להסקה:
אבל לא בעצים שבמוקצה - שהניחם ברחבה שאחורי ביתו והקצם לימות הסתיו. מוקצה רחבה שאחורי בתים שהקצה אחורי ביתו להכניס שם דבר לאוצר:
בארזי ואשוחי - ארז זכר וארז נקבה שעומדין לבנין:
משקין - אורחא דמילתא נקט משום סירכא דמשכא שתהא נוחה להפשיט:
מדבריות - שרועות באפר תמיד ולנות בתוך התחום:
סתמא אחרינא - בית הלל חשיב כסתמא:
כל הכלים ניטלין - ואפי' מלאכתן לאיסור ורבי שמעון היא:
חוץ מן המסר הגדול - מגירה שהיא לאומנין לקוץ בה עצים ומוקצה מחמת חסרון כיס הוא שלא ישתברו חריצים שהוא עשוי כסכין מלא פגימות:
ויתד של מחרישה - החופר את הקרקע קולטר"א בלע"ז:
מתני' מפירין - בעל לאשתו:
ונשאלין - לחכם:
שהן לצורך השבת - כגון שנדר שלא לאכול [היום]:
ופוקקין את המאור - כרבנן דאמרי (לעיל דף קכה:) פוקקין פקק החלון:
ומודדין את המקוה - במדה שיהא שם עמוק שלש אמות מים ורוחב אמה על אמה:
ואת המטלית - שתהא שלש על שלש אצבעות כגון אם היתה טמאה ונגעה בטהרות:
בטפיח - פך של חרס וחבירו בפי"ז (דף קכה:) זמורה שהיא קשורה בטפיח ממלאין בה בשבת:
מקידה - כלי חרס:
לידע אם יש בגיגית פותח טפח - בגמרא מפרש לה:
ומודדין - להתלמד על דבר הוראה:
וקושרין - קשר שאינו של קיימא אפילו לכתחילה:
גמ' איבעיא להו הפרה - דמתניתין בין לצורך [בין שלא לצורך] השבת דגבי הפרה ביום שמעו כתיב (במדבר ל':ו') ואם לא מיפר האידנא שוב אינו מיפר:
ושאלה לצורך אין שלא לצורך לא - דיכול לישאל למחר ומשום הכי מפליג להו מהדדי ולא קתני מפירין ונשאלין לנדרים שהן לצורך השבת דלא קאי לצורך אלא אשאלה:

בית דין - חכם:
הכי גרסי' ל"א איבעיא להו (**במסכת נדרים דף עז.**) **לצורך אתרוייהו קאי** - אהפרה ואשאלה אבל הפרה שלא לצורך לא אלמא הפרת נדרים מעת לעת וזה ששמע בשבת יכול להפר משתחשך בתוך מעת לעת של שמיעה הלכך שלא לצורך לא שרינן בשבת:
כל היום - עד שתחשך ותו לא ואפילו שמע סמוך לחשיכה הלכך אפי' שלא לצורך שאם לא יפר עכשיו לא יפר עוד:
לצורך השבת - אלמא הפרת נדרים מעת לעת של שמיעה הלכך שלא לצורך לא מדלא שרי אלא לצורך:
להקל ולהחמיר - כלומר פעמים שיש שהות גדול ופעמים שאינו אלא מעט:
איבעיא להו - הא דקתני נשאלין לנדרים שהן לצורך:
כשלא היה לו פנאי - לשאל. מערב שבת קאמר או אפילו כשהיה לו פנאי:
הילקטי קטנה - שביל קטן בין שני בתים:

דף קנז:

וגיגית סדוקה מונחת על גביו - והמת מוטל בהילקטי תחת הגיגית [כנגד] הסדק ולפני מות המת פקקו בשבת המאור בטפיח שמא אין בסדק הגיגית פותח טפח ונמצא המת מוטל באהל שאין לו מקום לצאת דרך מעלה וחור שבין שני בתים מכניס את הטומאה לצד שני במלא אגרוף לפיכך סתמוהו בכלי חרס וגבו כנגד ההילקט וכלי חרס אינו מטמא מגבו וחוצץ:
וקשרו מקידה - שהיא רחבה טפח:
בגמי לידע - אם תכנס בסדק הגיגית ובמסכת אהלות (פ"י) שנינו (דאין) חילוק בארובה שבתוך הבית וטומאה מקצתה כנגד ארובה ומקצתה בתוך הבית בין יש בארובה פותח טפח לאין בארובה פותח טפח ואני לא יכולתי להבין בו ולהכי נקט גמי שראוי למאכל בהמה ולא מיבטל ליה להיות קשר של קיימא דמנתק כשיבש:
באוונא - בגיגית מלאה מים:
מתעסק - שלא לצורך אלא לאיעסוקי בעלמא: